

الأُصُولُ مِنَ الكَافِي

Usul-u Kâfi

Müellifi:

Sıgatu'l-İslam Muhammed bin
Yakub el-Kuleyni

Akıl Ve Cehil, İlmin Fazileti Ve Tevhid Kitaplarıyla

Hüccet Kitabının Birinci Bölümü

Çeviri:

Abdullah TURAN

S. Seccat KARAKUŞ

Al-i Taha Yayıncılık

Al-i Taha Yayınları: 10

Dizgi:
Al-i Taha Yayıncılık

Mizanpaj:
Hasan Başbuğ

Kapak:
Hasan Başbuğ

Baskı:
Engin Matbaacılık

Yayıncı:
Al-i Taha Yayıncılık

Adres:
Güneşli Evren Mah. İstiklal Cad. Oba Sokak No: 9/2 Huzur
Apartmanı Daire No:13 Bağcılar/İSTANBUL

Tel: 0212 6554929
Faks: 0212 6556259
www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Ehlibeyt Ve Ehlisünnet Ekolünde Hadis Tedvini

Hadis Nedir?

Hadis terimi, Arapça bir kelime olup lügatte kullanıldığı yere göre bazen kadim (eski) teriminin karşıtı olarak yeni şey, bazen de söylenen her hangi bir söz anlamını ifade etmektedir. Muhaddislerin ıstılahında ise, ilahi temsilci olan masum insanın söz, davranış ve onayının sözlü veya yazılı anlatımından ibarettir.

Kimin masum olduğuna gelince, Ehlisünnet, sadece Resul-u Ekrem'i masum olarak kabul etmekle birlikte, Allah Resulünden naklettikleri bir hadise isnatla Raşit Halifeler olarak adlandırılan İslam'ın ilk dört halifesinin de söz, eylem ve onayının anlatımını hadis olarak kabul etmektedir.

Şia ise, yerinde açıklanan bazı Kur'an ayetlerine ve her iki fırkanın da naklettikleri bir takım hadislerle dayanarak, Resulullah'a ilaveten, Allah Resulünün yerindeki temsilcileri ve halifeleri olarak kabul ettikleri, ilki Hz. İmam Ali, sonuncusu ise Hz. İmam Mehdi'den oluşan on iki Ehlibeyt İmamları'nı ve keza Allah Resulünün cennet kadınlarının en üstünü olarak tanıttığı kızı Hz. Fatime'yi de masum olarak kabul etmektedir. Şia kaynaklarında sıkça rastlanan on dört pak masum teriminden maksat işte budur. Bu yüzden de Şia bu zatlardan gelen söz, eylem ve onayları da hadis olarak görmektedir. Gerçi Şia'nın inandığı velayet ve imamet inancının bir gereği olarak bu zatlar, kendilerine ait hiçbir söz, eylem ve onaylarının olmadığını ve isnat etmeseler dahi, bütün söz, eylem ve onaylarının sadece Allah Resulünün söz, eylem ve onayını nakletmekten ibaret olduğunu açıkça beyan etmişlerdir. Dolayısıyla da her ne kadar ilk ve iptidai bir bakışta, hadis teriminin Şia'da daha geniş olduğu sanılsa da aslında gerçek böyle değildir. Zira andığımız bu

inaniş gereğince, Şia'da hadisin, sadece Allah Resulünün söz, eylem ve onayından ibaret olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ehlibeyt İmamları'nın kendileri de imamet makamının sahipleri olarak en önemli görevlerinin, yalnızca Allah Resulü'nden kendilerine gelen ilmi, kendi yanlarından ona bir harf eklemeden veya bir harfini eksiltmeden ya da değiştirmeden aynen halka iletmek ve böylece dalalet ehlinin Allah'ın dininde meydana getirmek istedikleri tahriflerin önünü alarak, insanları halis dine ve gerçek doğru yola kılavuzlamak olduğunu açıkça beyan etmişlerdir.

Nitekim Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bu gerçeğe işaretlerle şöyle buyurmuşlardır: *"Benim sözüm, babamın sözüdür; babamın sözü, dedemin sözüdür; dedemin sözü Hüseyin'in sözüdür; Hüseyin'in sözü, Hasan'ın sözüdür; Hasan'ın sözü, Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib'in) sözüdür; Emirü'l-Müminin sözü, Resulullah'ın sözüdür; Resulullah'ın sözü ise, Allah Azze ve Celle'nin sözüdür."*¹

Yine adamın biri Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a bir mevzuda soru sorup da hazretleri de konuyla ilgili gerekli cevap verdiklerinde o adam: "Sizce eğer şöyle şöyle olsaydı, konu üzerinde ne söylenebilirdi?" deyince hazretleri: *"Yavaş ol! Bu hususta size ne cevap verdiğem, o Resulullah sallallahu aleyhi ve alih'dendi. Biz hiç bir konuda, 'sizce' diyenlerden değiliz."* cevabını vermişlerdir.²

Hz. İmam Muhammed Bakır *aleyhisselam* ise bir hadiste şöyle buyurmuşlardır: *"Eğer biz insanlara kendi görüş ve isteğimize göre fetva verseydik, şüphesiz ki helak olanlardan olurduk. Hayır, bizim söylediklerimiz Resulullah'tan bize ulaşan bilgilerdir. Bir ilim ilkesidir ki, bir büyüğümüz onu diğer bir büyüğümüze miras bırakmaktadır. İnsanlar altın ve gümüşlerini muhafaza ettikleri gibi, biz de onu öylece muhafaza etmekteyiz."*³

Yine Hz. İmam Muhammed Bakır *aleyhisselam* başka bir hadiste şöyle buyurmuşlardır: *"Eğer biz kendi görüşümüze göre konuşsaydık, bizden öncekilerin sapıp gittikleri gibi biz de kesinlikle sapardık. Hayır, biz ancak Rabbimizden olan delil üzere konuşuruz. Allah onu Peygamberine açıklamıştır. Peygamber de onu bize açıklamıştır."*⁴

Evet, Ehlibeyt İmamlarının naklettiğimiz bu buyrukları ve burada işaret etme imkânımız olmayan benzer içerikli onlarca buyrukları ve

1- Usul'u Kâfi, c. 1, Bab-i Rivayeti'l-Kutub ve'l-Hadis, hadis no: 14.

2- Usul'u Kâfi, c. 1, Bab-i Bidee ve'r-Rey ve'l-Mekayis Hadis no: 21.

3- Besairü'd-Derecat, s. 299,300

4- Besairü'd-Derecat, s. 299,300

keza kıyasa ve reye dayalı dini fetvaları şiddetle yeren onlarca buyrukları, onların dini konularda kıyas ve benzeri yöntemlerle kendi görüş ve içtihatlarına göre fetva veren güya müçtehit diye adlanan başkalarının aksine, asla kendi kişisel rey ve içtihatlarına dayalı bir fevte vermediklerini ve bütün buyruklarının, sadece Allah Resulünden kendilerine ulaşan bilgileri aynen açıklamaktan ibaret olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sonuç itibariyle Ehlibeyt İmamları'nın dine dair bütün buyrukları Allah Resulünün sünnetinden başkası olmadığı ortaya çıkmıştır.

Masumun söz, eylem ve onayına hadis teriminin verilmesine gelince, İbn-i Hacer diyor ki: İslam tarihinin ilk dönemlerinde Müslümanlar Kur'an'ı Kerim'e, Allah'ın kelamı olması hasebiyle "Kadim" diyorlardı. Buna karşılık, ayrışım olsun diye Resul Ekrem'e ait olan söz, eylem ve onayının anlatımına da hadis adı verildi ve bu ıstılah böylece bugüne kadar Müslümanlar arasında süregeldi¹

Sünnet Nedir?

Sünnet, lügatte gidişat ve izlenen yol demektir.² Şeriat dilinde ise; ister ibadet niteliğini taşıyın veya taşımasın, Kur'an'da açıkça yer almayıp da Allah Resulünden gelen bütün emirlere, yasaklara, teşviklere ve uygulamalara sünnet denir.³ Buna göre hadis ve sünnet terimleri arasında derin bir ilişki bulunmaktadır ve aslında aşağı yukarı her ikisi de aynı anlamı ifade etmektedir, yani hadis demek, sünnet demektir, sünnet demek de, hadis demektir.

Kur'an Açısından Sünnetin Önemi

İslam şeriatının dayandığı, en önemli iki temel kaynağı, Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Dahası, İslami hüküm ve kanunları netleştirilmede sünnete olan ihtiyaç, Kur'an'a olan ihtiyaçtan daha fazladır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in, "Ahkâm Ayetleri" olarak isimlendirilen şer'i hükümlerle ilgili ayetleri sayılıdır. Meşhur görüşe göre bu ayetlerin sayısı beş yüzü geçmemektedir.

1- Fethu'l-Bari'nin Mukaddimesi.

2- Bir hadis-i şerifte şöyle yer almıştır: "Kim İslam'da güzel bir sünnet (gidişat) koyarsa, o gidişatın sevabına ilaveten, kıyamet gününe kadar o güzel gidişata amel edenlerin sevabından bir şey eksilmeden onların sevabı kadar bir sevap da bu güzel gidişatı ilk koyan kimseye yazılır. Kim de kötü bir gidişat koyarsa, o kötü gidişatın günahına ilaveten, kıyamet gününe kadar o kötü gidişata amel edenlerin günahından bir şey eksilmeden, onların günahı kadar bir günah da bu kötü gidişatı ilk koyan adama yazılır."

3- Nihayet-u İbn-i Esir.

İlaveten, Kur'an-i Kerim'in ahkâm ayetleri genellikle detaylara girmemiş ve sadece bazı genel hükümleri beyan etmekle yetinmiştir. Bunlarla ilgili detay ise Peygamber'in sünnetinde yer almıştır. Binaenaleyh, hem Kur'an'da yer alan genel hükümlerin detayının açıklanması açısından, hem de Kur'an'da yer almayan diğer hükümlerin beyan edilmesi açısından, sünnet pek büyük bir önem taşımaktadır. Öyle ki sünnet olmadan İslam şeriatının netlik kazanması imkânsızdır. Bu yüzden ister Şia, ister Ehlisünnet ekoluna mensup olsun, bütün müslümanlar, Allah Resulünden geldiği sabit olan sahih sünnete amel etmeği, Kur'an'a amel etmek gibi, farz bilmiş ve sünnet olmadan İslam şeriatının tamamlanamayacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

Aslında Kur'an'ı Kerim'in kendisi de birçok ayetinde Müslümanların dikkatini bu hususa çekmiş ve kayıtsız ve şartsız olarak Allah Resulüne itaat etmeği, bütün Müslümanlara farz kılmıştır. Allah Resulüne itaat ise, ondan geldiği sabit olan bütün desturlara (sünnete) kayıtsız ve şartsız olarak teslim olup amel etmek demektir.

Allah Teala Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: **"...Resul size ne verdiyse onu alın ve ne yasakladıysa ondan da sakının..."**¹

Başka bir ayetinde de Resul'e itaati, Allah'a itaatle eş değer sayarak şöyle buyurmuştur: **"Allah'a itaat edin, Resul'e itaat edin ve (muhaletetten) sakının. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Resulümüzün görevi, sadece açıkça duyurmaktır."**²

Yine şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin ve işittiğiniz halde ondan yüz çevirmeyin."**³

Yine şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resul'e ve sizden olan emir sahibine de itaat edin..."**⁴

Bir başka ayetinde de peygamberlerin gönderiliş felsefe ve gayelerinin gönderilen peygambere itaat etmek olduğunu açıklayarak şöyle buyurmuştur: **"Biz her peygamberi, ancak –Allah'ın izniyle- kendisine itaat edilsin diye gönderdik..."**⁵

Diğer bir ayetinde ise Allah Resulünü, Allah'a ve ahiret gününe inananlar için, ister söz, ister eylem ve ister ahlak açısından olsun, her yönüyle uyulması gereken kâmil bir örnek olarak tanıtarak buyurmuştur:

1- Haşr /7

2- Maide/92

3- Enfâl/20.

4- Nisa/59

5- Nisa/64.

"Andolsun ki, Rasulullah'da, sizden Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için güzel bir örnek vardır."¹ Böylece Allah Resulünü, örnek alınması icap eden tartışmasız bir örnek olarak tanıtırken, böyle bir ittibanın hem Allah sevgisini taşımanın bir gereği ve hem de Allah sevgisine ulaşmanın yegâne yolu olduğunu vurgulayarak da şöyle buyurmuştur: **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. De ki: Allah'a ve Resulü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse, bilsinler ki, Allah kâfirleri sevmez."**²

Bir başka ayetinde de Allah'ın emir ve hükmünde olduğu gibi, Resulullah'ın emir ve hükmü karşısında da, inanan bir kimsenin asla alternatif bir görüş veya yol ortaya koyma hakkı olmadığını, böyle bir şeye yeltenen birinin ise açık bir sapıklık içinde olduğunu ilan ederek şöyle buyurmuştur: **"Allah ve Resulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadın için işlerinde kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim, Allah ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür."**³

Buna benzer başka bir ayetinde ise, Müslümanların arasında ortaya çıkan her türlü anlaşmazlıkta Allah Resulünü hakem kılıp, verdiği her hükme kalplerinde en ufak bir rahatsızlık duymadan kayıtsız ve şartsız olarak teslim olmayı, imanın olmazsa olmaz olan bir şartı olarak niteleyerek şöyle buyurmuştur: **"Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında ortaya çıkan anlaşmazlıkta seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde bir sıkıntı duymadan tam manasıyla (onu) kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."**⁴

Bu ve işaret etmediğimiz diğer benzeri ayetlerin Müslümanlara kayıtsız ve şartsız olarak Allah Resulüne itaat etmeği farz kıldığından, ben müslümanım diyen bir kimsenin şüphesi yoktur, olamaz da. Açıktır ki Allah Resulüne itaat ise ancak O Hazret'e ait olduğu sabit olan sünneti veya hadisi olarak tabir ettiğimiz emir, yasak, uygulama, onaylama ve gidişatlarına boyun eğmek ve teslim olmakla mümkün olabilir. O halde Kur'an-ı Kerim açısından Allah Resulünden geldiği sabit olan hadise uymak açık bir farzdır. Kimsenin bundan en ufak bir şüphesi olamaz.

1- Ahzap/21.

2- Al-i İmran/31,32.

3- Ahzab/36

4- Nisa/65

Binaenaleyh ben sadece Allah'ın kelamı olan Kur'an'a uyarım ve dinimi sadece Kur'an'dan alırım, benim için hadislerin varlığı veya yokluğu bir anlam ifade etmez, diyen bir kimse aslında Kur'an-ı da kabul etmemiş ve Kur'an-ı da bir kenara itmiş olur.

Resulullah'ın Nazarında Sünnetin Ehemmiyeti

Her inanan kimse, Allah Resulünün sünneti olarak nitelediğimiz emirlerinin, yasaklarının, açıklamalarının, uygulamalarının ve onaylarının İslam dininin Kur'an'dan sonra gelen ikinci ana kaynağı olduğunun hem bilinci hem de inancı içindedir. Açıktır ki, Asr-i Saadetten günümüze kadar gelen bu ortak bilinç ve inancın menşei, -yukarıda da işaret ettiğimiz üzere- bizzat Kur'an-i Kerim'in kendisi olduğu gibi, Allah Resulünün kuşku götürmeyen uygulama ve beyanlarıdır da. Allah Resulü, bütün inananları Kur'an'a itaat etmeğe ve Kur'an-ı hıfzedip korumaya davet ettiği gibi, kendisine de itaat etmeğe ve kendisinin açıklayıcı uygulama ve beyanlarını da hıfzedip korumaya ve selamete sonraki nesillere ulaştırmaya davet etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetlerine ilaveten,¹ Allah Resulü de kendisini, Kur'an-ı Kerim'in en yetkili ve ilk açıklayıcısı ve uygulayıcısı olarak tanıtmıştır. Allah Resulü, ister ibadet, ister gayri ibadet, aslı Kur'an'da olan birçok mevzua açıklama getirmiş ve ümmetine o mevzularla ilgili uygulamaları kendisinden öğrenmeyi emretmiştir. Allah Resulü, Kur'an'da mutlak, genel veya özel nitelikli olan birçok ilahi hükümler hakkında izahatta bulunmuş, sınırlarını belirlemiş ve kapsamlarını daraltmış ya da genişletmiştir. Allah Resulü Kur'an-ı Kerim'de açık şekilde yer almayan birçok ilahi hükmü de bizzat kendisi irticalen beyan etmiştir. Yine birçok Kur'an ayetini tefsir ederek o ayetlerin kendisinin açıkladığı şekilde anlaşılması gerektiğini ümmetine öğretmiştir.

Bütün bu tespitlerimiz, gün gibi ortadadır. Hiçbir müslümanın bu hususta en ufak bir tereddüdü olmadığı gibi, İslam dini ve tarihi hakkında azıcık bir bilgi sahibi olan bir kimsenin de bu hususta herhangi bir şüphe ve tereddüde düşmesi olası değildir. Çünkü İslam dininin Asr-i Saadetten başlayarak günümüze kadar gelen on dört asırlık geçmiş süreci baştanbaşa bu tespitlerimizin kanıtlarıyla doludur. Dolayısıyla bu tespitlerimize dair Allah Resulünden zikredeceğimiz, her sözlü veya uygulamalı bir kanıt, konunun ispatı için ikame edilen bir delil değil, sadece bilinenin yeniden ilan edilip hatırlatılmasından ibarettir. Allah

1- Nahl/44,54.

Resulünden mütavahir olarak rivayet edilen, "*Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur; bana isyan eden Allah'a isyan etmiş olur.*"¹, "*Nasıl namaz kılacağınızı benim namaz kılmama bakarak öğrenin.*"², "*Hac amelelerinizi benden alın.*"³, "*Ey insanlar, ben sizi her helal olana kılavuzladım, her haram olandan da sakındırdım, ben artık bunlardan dönüp de değiştirecek değilim.*"⁴, "*Allah benim sözlerimi dinleyip de koruyan kula rahmet eylesin.*", "*Allah benim sözümü dinleyip de başkalarına ulaştırana kula rahmet eylesin,*"⁵ ve Hazretlerinden çokluca duyulan "*Bu sözümü hazır olanlar hazır olmayanlara da iletsin.*"⁶ gibi açıklama ve uygulamalar bu cümleden sadece çok küçük birer örnektir.

O halde Allah Resulü açısından da sünnet olarak nitelediğimiz bütün açıklama, uygulama ve onayları, getirdiği dinin bir parçası olup din gövdesinin üzerinde durduğu ikinci ayağını oluşturmaktadır. Bu yüzden de ümmetine, Kur'an-ı Kerim karşısında sorumlu oldukları gibi, kendisi karşısında da sorumlu olduklarını açıkça bildirmiş ve ister Kur'an-ı Kerim'de yer alan ilahi öğretileri ve ister kendisine ait açıklama, uygulama ve onayları halka iletip öğretenleri, kendi halifeleri olarak tanıtarak haklarında hayır duada bulunmuşlardır.⁷

Allah Resulü Döneminde Hadis Tedvini

Allah Resulü, kendisine inen Kur'an ayet ve surelerinin de, önceki ilahi kitapların maruz kaldığı tahrif ve değişim afetine uğramadan korunması için, ashabına kendisine inen her ayet ve sureyi ezberlemelelerini emreder ve onları bu doğrultuda çok teşvik ederdi. Ama Kur'an-ı Kerim'in korunması açısından yalnızca bununla yetinmez ayrıca tayin

1- Biharul-Envar, c. 22, s. 476, c. 31, s. 380, Buhari, el-Ahkam, 1. Müslim, el-İmare, 32,33, İbn-i Mace, el-Mukaddime, 1.

2- Biharul-Envar, c. 82, s. 279, Siratu'l-Müstakim, c. 3, s. 199, Evailü'l-Lai, c. 1, s. 197, c. 3, s. 85, Müteşabihü'l-Kur'an, c. 3, s. 170 vs.

3- Evailü'l-Lai, c. 1, s. 215, 237, c. 4, s. 34, el-Müstedrek, c. 1, s. 7, c. 9, s. 420, Siratu'l-Müstakim, s. 3, Nehcü'l-Hak, s. 5471 vs.

4- el-Müstedrek, c. 17, s. 294, Biharul-Envar, c. 37, s. 215, et-Tahsin Li İbn-i Tavus, s. 589, İhticac-ı Tebersi c.1, s. 81 Necef bsk.

5- Usul-u Kafi, c. 1, 403, Biharul-Envar, c. 2, s. 148, 160, c. 27, s. 67, Vesailü's-Şia, c. 27, s. 89, el-Müstedrek, c. 18, s. 238, Menlayehzuruhu'l-Fakih- Babu'n-Nevadir, Sahih-i Buhari c.1 Bab-ı Liyubelliği'l-İlme eş-Şahit el-Gaib.

6- el-Kafi, 1, s. 403, Biharul-Envar, c. 21, s. 138. el-Müstedrek, c. 18, s. 238.

7- el-Fakih, c. 4, s. 420, el-Vesail, c. 27, s. 91, 92, 139, Biharul-Envar, c. 2, s. 144, 145, c. S. 221, Camiu'l-Ahbar, s. 181, Sahifetu'r-Rize, s. 56, ayrıca bu konuda şu kitaplara müracaat edebilirsiniz. Usul-u Kafi: c.1 Rivayetu'l-Kutub ve'l-Hadis ve Fazlu'l-Kitabe, el-Vesail, Mecmeu'z-Zevaid, Sünen-i İbn-i Mace, Bab-u Şeref-i Ashabi'l-Hadis vs.

ettiği vahiy kâtiplerine bizzat bu ayet ve sureleri yazdırırlardı. Fakat kendisinin, ister Kur'an ayetlerinin tefsiriyle ilgili beyanları olsun, ister detayı Kur'an'da yer almayan ilahi hükümlerle ilgili açıklamaları olsun, ister irad buyurduğu vaaz ve nasihatleri olsun ve ister eylemsel uygulamaları ya da takrirleri olsun, ashabına, sünnet veya hadis diye tabir edilecek olan bu öğretilerine de uymalarını ve hazır olanların, bu öğretilerini koruyup hazır olmayanlara da ulaştırmalarını emir emredip, onları bunun için teşvik etmekle birlikte, bu öğretilerinin de Kur'an ayetleri gibi, yazılı olarak kayıt altına alınması hususunda, Hz. Ali'ye imla ederek yazdırdığı, daha sonraları 'Ali'nin Kitabı' olarak isimlenen kitap ve bazı özel olaylarda yazdırdığı bilinen¹ birkaç istisnai buyrukları hariç, özel bir girişimde bulunduğu dair kesin bir bilgi mevcut değildir.

Daha sonraları "Ali'nin Kitabı" olarak isimlenen bu kitaba gelince, elinizdeki el-Kâfi kitabı da dâhil olmak üzere hem Şia hem de Ehlisünnet kaynaklarında yer alan birçok hadise göre, bizzat Allah Resulü imla ederek Hz. Ali'ye hayvan derisinden oluşan büyük bir kitabı yazdırmıştır. Nitekim Ümmi'l-Müminin Seleme diyor ki: "Resulullah bir deri istedi, Ali de onun yanındaydı. Resulullah imla etmeğe Ali de yazmaya başladı, öyle ki o derinin önü ve arkası ve hatta uçlarına kadar her tarafı doluverdi."²

Evvel, Allah Resulünün imla edip Hz. Ali'nin de yazdığı bu kitap daha sonraları Ehlibeyt İmamları'nın karşılaştıkları her konuda sık sık başvurdukları önemli bir kaynak oluvermiştir. Nitekim Hz. İmam Muhammed Bakır'ın Hakem bin Uyeyne ile ihtilafa düştükleri bir konuda hakem olarak evlerinde sakladıkları bu kitabı getirttiklerini ve: *"Bu kitap Allah Resulünün imla edip Ali'nin ise yazdığı bir kitaptır, bunda benim dediğim yazmaktadır."* buyurduklarını, ardından da: *"Sen ey Ebu Muhammed, Selme ve Ebu'l-Miktad ister sağa ister sola gidin nereye giderseniz gidin, doğru bilgiyi ancak Cebrail'in indiği ailenin yanında bulabileceksiniz."*³ buyurduklarını görmekteyiz.

1- Örneğin; Allah Resulü Mekke'nin fethinden sonra bir hutbe okumuş ve bu arada Yemen ahalisinden olan Ebu Şah İsminde bir kimse Allah Resulü'nden bu hutbesinin kendisi için yazılmasını isteyince Allah Resulü: "Ebu Filan için yazın." diye emir vererek hutbesini o şahıs için yazdırmıştır.

2- Edebu'l-İmla ve'l-İstimla Sem'ani'nin, s. 12,13, Mehasinü'l-İstilah, Balkeyni'nin, s. 300, el-Muhaddisü'l-Fazil, s. 601, Besairü't-Derecat, s. 163, el-İmame ve't-Teb sire mine'l-Hayre, s. 174.

3- Tarih-i Teşri-i İslam, s. 31, Fihrist-i Necaşi, c. 2, s. 261, Rical-i Keşşi, 279.

Bu arada daha sonraları Hz. Ali'nin Mushafı olarak meşhur olan Hz. Ali'nin kaleme aldığı Kur'an tefsirini de bundan istisna etmeliyiz. Çünkü bu kitapta da yer alan bazı hadislerde göreceğimiz gibi, hem Şia hem de Ehlisünnet kaynaklarında yer alan birçok hadiste geldiği üzere, Allah Resulü Hz. Ali'ye Kur'an ayetlerine ek olarak bir de bu ayetlerin tevil ve tefsirini de yazdırmışlardır. Hz. Ali de Allah Resulünün vefatından sonra bizzat Allah Resulünün imlasıyla yazılan Kur'an'ın ayet ve surelerinin tefsir ve tevilini de içeren bu Mushaf'ı, Mescid-i Nebi'de bulunan ashabın huzurunda, dağınık halde bulunan Kur'an-ı Kerim'i düzenleyerek bir Mushaf haline getirmek isteyen zamanın yönetimine sunmuş, onlar da Hz. Ali'nin bu Mushaf'ının kendilerince uygun görülmeyen bir takım bilgileri de ihtiva ettiğini görünce, "Sende olan Kur'an'ın aynısı bizde de vardır. Bizim senin Mushaf'ına bir ihtiyacımız yoktur." diyerek reddetmişlerdir.

Bu arada asr-i saadetten elimizde bulunan bilgilerden anlaşılıyor ki, ashab içerisinde Allah Resulünden duyup gördüklerini yazanlar olduğu gibi, yer yer buna karşı çıkanlar da olmuştur. Ayrıca Ehlisünnet kaynaklarında yer alan bazı hadisler gereğince de güya bizzat Allah Resulü hadislerin Kur'an'la karıştırılmaması amacıyla ashabına kendisinden duyup gördükleri sünnetini yazmamayı ve sadece Kur'an-ı yazmakla yetinmeyi emretmiştir.¹

Ancak biz buna dair rivayetlerin doğru olmadığı ve aslında bir takım kendilerince bilinen gerekçelerle Allah Resulünün sünnetini yazma ve nakletme hususunda yasağcı tutum takınan ashabın bu tavrını tevcih etmek amacıyla üretilen yalan hadisler olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu hadisler hem Kur'an-ı Kerim'in ruhuyla, hem peygamberlik göreviyle ve hem de Allah Resulünün bizzat kendi öğretisiyle çelişmektedir. Zira hem Kur'an-ı Kerim hem de Allah Resulünün kendi öğretisi, Allah Resulüne kayıtsız, şartsız itaati farz kılmakla birlikte, dinin büyük bir bölümünün Allah Resulünün sünnetiyle açıklandığını beyan etmektedir. Peygamberlik görevinin gereği de bundan başkası olamaz. Öte yandan açıktır ki her Müslüman bizzat dine uymakla yükümlü olduğu gibi, onu koruyup diğerlerine ulaştırmakla da yükümlüdür. Bu durumda Allah Resulünün sünnetinin korunmasını engellemek dinin büyük bir bölümünün zayi olmasına sebebiyet vermek olur ki, bunun doğru ve makul olmadığı ortadadır.

1- Bkz. Sahih-i Müslim, hadis no: 5326, Sünen-i Tirmizi, hadis no: 2589, Müsned-i Ahmed, hadis no: 451, 11001, 11110, 10976, 10916, 10663, 10731, 10665, 10670, 10731, 10933, Sünen-i İbn-i Mace, hadis no: 37, Sünen-i Daremi, hadis no: 451, Kenz'ul-Ummal, c. 1, hadis no: 1005; c.10, hadis no: 29168..

İlaveten, bu davranışın tevcihi için zikredilen, hadislerin Kur'an'la karışmaması veya Kur'an'ın geri plana itilmemesi şeklindeki gerekçelerin de anılan amaç açısından makul ve yeterli gerekçeler olmadığı ortadadır. Çünkü bu gün ve hadis yazılımına başlandığı dönemlerde olduğu gibi, o dönemde de herkes yazdığı kitabın başına kocaman hatlarla "Bu kitap Kur'an-i Kerim'dir." ve "Bu kitap da hadis kitabıdır." diye not düşebilir ve böylece de bunların birbiriyle karışmasını önleyebilirdi. Kur'an ve hadisin birbirinden ayrılmasında böylesi kolay bir önlem ortada dururken, bunların birbirine karışmaması bahanesiyle, dinin yarısını içeren bir kaynağın yok olmaya terk edilmesi, makul ve doğru bir yöntem ve gerekçe değildir. Allah Resulünün sünnetinin kayıt altına alınmasının ve naklinin Kur'an'ı geri plana itebileceği iddiası da anlamsızdır. Çünkü Allah Resulünün sözlü ve eylemsel sünneti, Kur'an'ın tefsiri ve açıklamasıdır. Bu durumda Kur'an'ın bizzat Allah Resulünden görülüp duyulan açıklamasına yönelmek, Kur'an'ı geri plana itmesi bir yana, aksine ancak onun daha iyi anlaşılmasına, yüceliğinin daha da fazla fark edilmesine ve kalplerde daha iyi ve daha sağlam şekilde yerleşmesine vesile olabilir.

Sonra bu hadisler Allah Resulünden rivayet edilen, ashabından bazısına hadislerini yazmaya dair buyruklarıyla¹ da çeliştiği gibi, hadislerini koruyup başkalarına ıblâğ etmeyi emir ve teşvik eden² buyruklarıyla da çelişmektedir. Çünkü bilindiği üzere korumanın en sağlam ve en kolay yolu yazmaktır. Allah Resulünün hem ümmetine hadislerini koruyup başkalarına ulaştırmayı emretmesi hem de bunun için gerekli olan en sağlam ve en kolay yol olan yazmayı yasaklaması, çelişkili emir vermek olur ki, böyle bir davranış, Allah Resulü bir kenara, normal bir insana dahi yakışmaz.

Bununla birlikte ister Şia ister Ehlisünnet ekolünün temel kaynaklarında yer alan bilgilerden, ashaptan bazılarının, Allah Resulünden görüp duyduklarını kayda geçip yazdıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan

1- Bkz. Sünen-i Tirmizi, hadis no: 2590, Müsned-i Ahmed, hadis no: 6722, 6635, 6724, Sünen-i Daremi, hadis no: 485.

2 - Bkz. Sünen-i Tirmizi, hadis no: 2580, 2581, 2582, Sünen-i Ebu Davud, hadis no: 3175, Sünen-i İbn-i Mace, hadis no: 226, 227, 228, 3047, Müsned-i Ahmed, hadis no: 3942, 16138, 16158, 12871, 20612, 20608, Sünen-i Daremi, 229, 230, 231, 232, Sahih-i Buhari, hadis no: 65, 102, 1625, 4054, 5124, 6551, 6893, Sahih-i Müslim, hadis no: 2179, 3180, Sünen-i İbn-i Mace, hadis no: 229, Müsned-i Ahmed, hadis no: 19492, 19512, 19594, Sünen-i Daremi, hadis no: 1836.

biri de bizzat birinci halife Ebu Bekir'in kendisidir ki, Ümmi'l-müminin Aişe'nin naklettiği üzere, babası Allah Resulünün vefatından hemen sonra bir gece sabaha kadar yatağında sağa sola dönerek bir türlü uyuyamamış, öyle ki Aişe babasının hasta olduğunu sanmış, ama sabah olup da şafak atınca hemen kızı Aişe'den Allah Resulünün hadislerinden yazıp da kendisine teslim ettiği kitabı istemiş ve onu alınca şayet onda sözüne güvenip de Allah Resulüne isnat ettiği ve gerçekte Allah Resulünün söylemediği bir söz olur gerekçesiyle o kitabı yakmıştır!¹

Oysa eğer Allah Resulünden hadislerini yazmamaya dair bir emir bulunsaydı, Ebu Bekir aslen hadis yazmaya kalkışmazdı ki sonradan da onları yakmak zorunda kalsın. Ebu Bekir'in hadis yazması da hadis yazmanın menine dair Allah Resulünden nakledilen hadislerin uyduruk olduğunu ortaya koyan başka bir delildir.

Bunlardan bir diğeri de Abdullah bin Amr bin As'dır ki şöyle der: Ben Resulullah'dan ne duyuyordusam onu yazmaya özen gösterirdim. Ancak Kureyş kabilesinden bazıları benim bu işime muhalefet edip hadisleri yazma hususunda kalbimde bir şüphe ve bende bir kararsızlık meydana getirdiler. Ben de konuyu Resulullah'a arz edip görüşlerini istedim. Cevabımda mübarek parmağıyla mübarek ağzına işaret ederek buyurdular ki: *"Yaz, nefsim kudreti elinde olana andolsun ki bundan haktan başkası çıkmaz."*²

Sonuç itibariyle Allah Resulünün, getirdiği dinin açıklamasından ibaret olan sünnetinin yazılmak suretiyle kayıt altına alınmasını menetmesi, İslam tarihiyle örtüşmediği gibi, hem akıl hem de bizzat İslam dininin kendi ruhuyla da çelişmektedir ve doğru değildir.

Allah Resulünden Sonra Hadis Tedvini

Allah Resulü vefat edip de birinci halife Ebu Bekir'in iktidara gelmesiyle, Abdullah bin Amr'ın dillendirdiği, Kureyş içindeki Allah Resulünün sünnetinin kayıt altına alınmasına karşı çıkan ekolün daha da bir güçlülük kazandığına, iktidarın da yardımıyla Allah Resulünün hadislerinin yazılmasına ve hatta anlatılmasına artık resmen bir yasak getirildiğine ve o zamana kadar kayıt altına alınmış olanlarının da mümkün olduğu kadarıyla toplatılarak imha edilmeğe çalışıldığına şahit olmaktayız.

1- Tezkiretü'l-Huffaz, c1, s. 5, el-İ'tisam Bihablillahi'l-Metin, c.1,s. 3, Hüccüyetü's-Sünnet, s. 394, Kenzu'l-Ummal, c. 10, s. 285.

2- Bkz. Sünen-i Ebu Davud, hadis no: 3161, Müsned-i Ahmed, hadis no: 6221, 6511, 6635,6722, 6724, Sünen-i Daremi, hadis no: 484. Müstedrek-us Sahihayn C.1 S.104, 106.

Bu ekolün başını kendi eliyle yazmış olduğu hadisleri yakan birinci halife Ebu Bekir, iktidarı döneminde toplattığı ashabin yazdığı hadisleri yakan ikinci halife Ömer bin Hattab, İbn-i Mesud, Ebu Said Hudri ve diğer bazıları çekmekteydi.

Buna karşın ashaptan diğer bir grup ise bu ekole karşı çıkarak, Resulullah'ın hayatta olduğu dönemde yaptıkları gibi, Allah Resulünün vefatından sonra da Allah Resulünden görüp duydukları sünneti kayıt altına almaya ve ellerinden geldiği kadar da onları yaymaya devam etmişlerdir. Bu ekolün başını ise İmam Ali ve taraftarları özellikle de İmam Hasan çekmekteydi.¹

Böylece Resulullah'ın vefatından sonra Allah Resulünün sünnetinin kayıt altına alınıp alınmaması hususunda Müslümanlar arasında iki ekol oluşmuştur. Bir ekol (İmam Ali ve takipçileri), sünnetin anlatılmasını, yayılmasını ve kayıt altına alınmasını savunur ve bunun için çaba harcarken, diğer bir ekol ise (Ebu Bekir ve takipçileri), sünnetin gündeme getirilmesinin, Allah'ın kitabını geri plana itilebileceği veya kayıt altına alınan sünnetin Allah'ın kitabıyla karşılabileceği gerekçesiyle, sünnetin anlatılmasına, yayılmasına ve kayıt altına alınmasına şiddetle karşı çıkmış, ashaba sünnet konusunda konuşma yasağı getirirken, önceden kayıt altına alınanların da mümkün olduğu kadar imha edilmesi için çalışmışlardır.

Bu tutum ilk üç halifenin iktidar döneminin tamamında sürdürülmüştür. Buna dair bilgi ve belgelerin bir kısmına Ehlisünnet Ekolü'nde Hadis Tedvini bölümünde işaret edeceğiz.

Ehlibeyt Ekolünde Hadis Tedvini

İlk iki üç halife ve izcilerinin hadis konusundaki yukarıda işaret edilen yasaklayıcı tutumlarına karşın, İslam tarihine kısaca bir göz atan her kes, Allah Resulünün sünnetinin kayıt altına alınması hususunda Ehlibeyt ekolünde hiçbir ihmal ve kesintinin yaşanmadığına şahit olmak-

1- Hz. Ali'nin "Kim benden bir dirhem karşılığında bir ilim alır?" diyerek, insanları ilim öğrenmeye ve öğrendiklerini yazmaya teşvik etmeleri, Hz. Hasan'ın de kendisinin ve kardeşlerinin çocuklarına: "İlim öğrenin, ilim öğrenin, ezberlemeyenleriniz de onu yazsın, eğer siz bu günün çocuklarsanız, yarının büyükleri oluvceksiniz" sözleri hem Şia hem Ehlisünnet kaynaklarında yer almıştır. Bakınız: Teratibü'l-İdariyye, c. 2, s. 259, Tebakat-i İbn-i Saad, c.6, s. 116, Tarih-i Bağdat, c. 8, s. 357, Kenzü'l-Ummal, c.10, s. 156, Takyidü'l-İlim, s.90, Sünen-i Kübra ve el-Bidaye ven-Nihaye c. 8.

tadır. Başta İmam Ali *aleyhisselam* olmak üzere Ehlibeyt İmamları'nın tamamı konuya son derece önem vermiş ve Allah Resulünün sünnetinin yayılması ve kayıt altına alınması için mümkün olan her türlü çabayı harcamışlardır. Şia ve Ehlişünnetin temel kaynakları bunun sayısız belgeleriyle doludur. Bizim böylesi bir kısa yazıda bu belgeleri bütün detaylarıyla inceleme imkânımız yoktur. Bununla birlikte Ehlibeyt kaynaklarının yanı sıra Ehlişünnetin Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim gibi temel kaynaklarında da yer alan İmam Ali'nin kılıcının kılıfına asarak yanında taşıyıp da her ihtiyaç duyduğunda başvurduğu kitabı veya yukarıda da işaret ettiğimiz sığır derisine yazmış olduğu Ali'nin kitabı olarak meşhur olan kitabı ve keza Ali'nin Mushafı olarak meşhur olan Kur'an tefsiri bu belgelerin bariz örneklerindedir.¹

İmam Ali *aleyhisselam*'ın şahadetinden sonra İslam toplumunun başına musallat olan Emevi ve ardından da Abbasi saltanatı dönemlerinde imamet görevini üstelenen diğer Ehlibeyt İmamları da kendilerine ve takipçilerine karşı yürütülen akıl almaz baskılara ve önlerine çıkarılan onca engelleme ve sorunlara rağmen hem kendileri bu doğrultuda mümkün olan hiçbir çabayı esirgememiş, hem de kendi takipçilerine Allah Resulünün sünnetini Müslüman toplumuna yaymak ve kayıt altına almak hususunda ellerinden gelen hiçbir çabayı esirgememelerini öğütlemişlerdir. Böylece her imam mümkün olduğu kadarıyla kendinden önceki imam aracılığıyla kendisine ulaşan Allah Resulünün sünnetini hem Müslüman toplumuna yaymaya çalışmış hem de onlara bu öğretileri kayıt altına almalarını ve diğer müminlere de ulaştırmalarını öğütlemiştir. Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın: "*Yazınız, çünkü yazmadıkça hıfzedemezsiniz.*" ve: "*Yazdıklarınızı koruyun, çünkü ileride onlara ihtiyacınız olacaktır.*" ve: "*Yaz ve ilmini kardeşlerinin arasında yay. Öldüğün zaman da kitaplarını evlatlarına miras bırak. Çünkü insanlara öyle kargaşalı bir zaman gelecek ki, o dönemde insanlar ancak kendi kitaplarıyla ünsiyet bulacak, avunacaklardır.*"² şeklindeki buyrukları Ehlibeyt İmamları'ndan bu doğrultuda gelen onlarca öğütlerinden sadece birkaç örnektir. Bunun neticesi olarak Ehlibeyt ekolünde hadislerin buyrulmasıyla kaleme alınarak kayıt altına alınması açısından zamansal bir fasıla oluşmamış ve asr-i saadetten itibaren

1- Buhari c. 4, Bab-i Zimmetü'l-Müslimin, c. 9, Kitabü'l-İ'tisam Bil-Kitab ves-Sünnet, c. 1, Kitabü'l-İlim, c. 3, Kitabü'l-Hac, c. 8, Kitabü'l-Feraiz, Sahih-i Müslim, c. 4, Babab-ü Tevellil-İtk Ğayre Mevalih.

2- Usul'u Kafî, c. 1, Bab'i Rivayetü'l-Kutüb ve'l-Hadis, 10,11ve 12. hadisler.

Ehlibeyt İmamları'nın eğitimleriyle yetişen yüzlerce hadis bilimcisi ve bunların kaleme aldığı yüzlerce hadis kaynağı oluşuvermiştir.

Ehlibeyt Ekolü'nün büyük hadisçi ve tarihçilerinden Ahmed bin Ali En-Necaşi (r), bu hadis bilimcilerinden bir kısmına değerli eseri Rical kitabında yer vermiştir. O anılan kitabında İmamların ahabından bin iki yüz kişinin isimlerini anarak hallerini şerh etmiş ve her birinin aynı veya farklı mevzulardaki teliflerine işaret ederek: "Ben bu kitapta Şia ricalinden ve İmamların ahabından yalnızca te'lifye olanlardan söz etmişimdir." demiştir.¹

Bununla birlikte Ehlibeyt ekolünün özellikle de ilk asırlardaki hadis bilimci ve yazarlarının sayısı ve yazdıkları eserler hakkında kesin bir bilgi elde mevcut değildir. Bunun sebebi ise Emevi ve Abbasi sultanının Ehlibeyt ve takipçilerine karşı yürüttükleri zulüm ve baskı siyasetidir. Onların bu baskıları zaman zaman o hadde varmıştır ki, bir kimsenin Ehlibeyt İmamlarından birine selam vermesi dahi, onun can, mal ve mevki güvenliğini kaybetmesi sonucunu doğurmuştur. Onlar bu baskılarla Müslüman toplumunu Ehlibeyt İmamları'ndan koparmak ve zaman süreci içerisinde Resulullah'ın ikinci kutsal emaneti olan Ehlibeyt'i insanlara unutturmak istemişlerdir. Ama şundan gafil ki, Ehlibeyt Allah Teala'nın insanlık içindeki hidayet meşalesi ve sapıklık karanlığını yaran ikinci nurudur. Allah'ın nurunun ise zalimlerin üflemesiyle sönmeye bir yana, aksine körleşen nur düşmanlarına rağmen, gün geçtikçe daha da açığa çıkarak daha geniş bir alanı aydınlatacağı ve en sonunda da tamamlanarak karanlıkları büsbütün yok edeceği ve bütün cihanı baştan sona hidayet nuruyla dolduracağı yüce Allah'ın kesin vaadidir.

Dolayısıyla da kısa bir süre için de olsa Ehlibeyt İmamlarından birini ziyaret etme şerefine nail olup da kendinden sonra bir veya birkaç yazılı eser geride bırakmayan kimse pek az olmuştur. Özellikle de Hz. İmam Muhammed Bakır ve Hz. İmam Cafer Sadık'ın döneminde vuku bulan Emevi ve Abbasi çatışması sonucu oluşan siyasi boşluktan kaynaklanan nispi özgürlük ortamında hadis ilimleri de dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda o hazretlerden ilim telemmüz eden ilim âşıklarının binlerle ifade edildiğine şahit olmaktayız.

Kaynaklar o dönemde fıkıh, kelam, hadis ve tabii ilimler gibi çeşitli ilim dallarında dört bin civarında ilim âşığının Hz. İmam Cafer Sadık'ın ders halkalarına hazır olduklarını kaydetmiştir. Hasan bin Ali Veşşa, bir dönemde sadece Kufe Mescidi'nde "Bana Cafer bin Muhammed hadis

1- Bkz. Mukaddimetü'n-Necaşi.

öğretti diyen dokuz yüz hadis bilimcisine şahit olduğunu kaydetmiştir.¹ Kufe şehrinin İmam Cafer Sadık'ın ilim tedris ettiği Medine şehriyle olan uzaklığı nazara alındığında, İmam'ın bu çalışmasının ne denli etkin ve kapsamlı olduğu iyice anlaşılmaktadır.

Aslında Ehlibeyt ekolu, hadis eğitimi ve tedvini açısından altın çağını, Emevilerle Abbasilerin iktidar savaşına tutuşmaları nedeniyle Ehlibeyt İmamları'nın kontrol altında tutulmasının bir ölçüde ihmal edildiği, Hz. İmam Muhammed Bakır ile Hz. İmam Cafer Sadık'ın imamet dönemlerinde yaşamıştır. Bu gün Ehlibeyt kaynaklarında yer alan hadislerin takriben yüzde yetmişinin bu iki imama dayanmasının sebebi de işte budur.

İmam Muhammed Bakır ve İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'dan sonra gelen Ehlibeyt İmamları da bu doğrultuda aynı çabayı sürdürmeye çalışmışlardır. Aslında, Ehlibeyt İmamları'nın birincisi olan Hz. İmam Ali'den on ikincisi olan Hz. İmam Mehdi'ye kadar tamamı, toplum içerisinde buldukları süre zarfında, ana ilkeleri Kur'an ve sünnetten ibaret olan İslam dininin İslam camiasında yayılması, pekişmesi ve kötü niyetlilerin tahriflerinden korunması için var güçleriyle gayret sarfetmişlerdir. Bunun için de özellikle hakikati itibarıyla İslam'ın ana ilkelerini açıklayıcı nas niteliğinde olan Allah Resulünün doğru sünnetini topluma tanıtmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır.

Ancak ne var ki, Ehlibeyt İmamları'nın bu çabalarına karşın, Ehlibeyt'i ve Ehlibeyt'in toplumu aydınlatıcı çabalarını kendi gayri meşru iktidarlara için en büyük tehlike olarak gören zalim iktidarlar, hem Ehlibeyt İmamlarının kendilerine hem de şialarına yönelik sürgün etme, yağmalama, hapse atma, işkence yapma, öldürme gibi ellerinden gelen hiçbir zulmü esirgememişlerdir. Bu yüzden de yer yer Ehlibeyt İmamları'nın bu çalışmaları sekteye uğramış, bazen bütünüyle kesilmiş, bazen de Ehlibeyt İmamları'nın bu çabaları sonucu Ehlibeyt izcileri tarafından kaleme alınan birçok ilim ve irfan kaynağı yakılıp yok edilmiştir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen yine de Ehlibeyt İmamları'nın olağan üstü gayretleri sonucu binlerce hadis bilimcisi yetişmiş ve her biri kendinden sonra telif edilecek hadis külliyatının temelini oluşturacak olan Ehlibeyt Ekolunda "Usul"² diye nitelenen birbirinden değerli birçok eser topluma kazandırmıştır.

1- Rical-ı Necaşi , Hasan bin Veşa'nın biyografisi.

2- Ehlibeyt Ekolunda Usul ismi, bizzat Ehlibeyt İmamların kendi öğrencileri tarafından kaleme alınan ya da arada başka bir vasıta olmadan bizzat Ehlibeyt İmamlarının öğrencilerine öğrencilik eden kimse tarafından yazılan hadis kitaplarına verilmektedir.

Bu cümleden İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın dört yüz öğrencisi tarafından kaleme alınıp Ehlibeyt izcileri arasında "Usul'u Erbemie" ismiyle tanınan dört yüz ciltlik hadis külliyyatını ve keza Şia'nın en büyük hadis kaynakları arasında yer alan Hz. İmam Ali Rıza *aleyhisselam*'ın öğrencileri tarafından kaleme alınıp Ehlibeyt camiasında "el-Camia" ismiyle meşhur olan hadis külliyyatını zikredebiliriz ki bu ve benzeri birçok hadis külliyyatı zalimlerin zulüm ateşiyle yakılarak yok edilmiş ve böylece insanlık âlemi, Ehlibeyt İmamları gibi nur çeşmelerinden coşup, bizzat onların kendi gözetimleri altında kaleme alınan böylesi ilim ve irfan kaynaklarından mahrum bırakılmıştır.

Kutub-i Erbaa Ve Diğer Hadis Külliyyatlarının Tedvini

Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere Ehlibeyt İmamları, Allah Resulünün fani dünyadan irtihal etmesinden itibaren üstlenmiş oldukları, İslam dininin doğru şekilde tanıtılması ve tahriften korunması gayretlerini, zamanlarının iktidarları tarafından önlerine çıkarılan bütün engelleme ve zorluklara rağmen, on birinci İmam Hz. İmam Hasan Askeri'nin şehit edildiği hicri 260 yılına kadar aralıksız olarak sürdürmüş ve bu süre zarfında Allah Resulünden miras aldıkları doğru İslam anlayışını en güzel şekilde topluma sunmanın yanı sıra, binlerce İslam âlimi ve hadis bilimcisi de yetiştirmişlerdir. Bu İslam âlimleri ve hadis bilimcileri de birçoğu bu gün elimizde olmasa da Ehlibeyt Ekolü'nde Usul olarak nitelenen, sayıları yüzlerce ifade edilen hadis kitaplarını tedvin etmişlerdir.

Ancak Ehlibeyt İmamları'nın bu çabaları, İmam Hasan Askeri'nin şehit edilmesinden sonra imamet görevini üstlenen on ikinci İmam, Hz. İmam Mehdi'nin imamet döneminin başlamasıyla son bulmuştur. Çünkü önceki Ehlibeyt İmamlarının aksine, İmam Mehdi imamet makamını üslenir üslenmez, bir takım ilahi hikmetler gereği hemen, önce küçük gaybet (gizlilik) dönemi, ardından da büyük gaybet dönemi başlamıştır. Böylece de artık Ehlibeyt İmamları'nın İslam camiasıyla doğrudan temasta olmaları ve İslam ve Müslümanlarla ilgili ortaya çıkan sorunlara direkt müdahale etmeleri ve insanları bizzat eğitmeleri şansı ortadan kalkmıştır. Her ne kadar takriben yetmiş sene civarında süren küçük gaybet döneminde yine de Ehlibeyt izcileri, İmam Mehdi tarafından birbiri ardına tayin edilen dört özel temsilcisi aracılığıyla o hazretle temas kurabiliyor ve bu vesileyle de önemli sorunlarını, bir ölçüde bizzat o hazrete müracaatla çözüyorluydular da ama günümüze kadar süre gelmekte olup ne zaman sona ereceği de bizzat İmam Mehdi'nin ken-

disi de dâhil olmak üzere Allah'tan başka kimse tarafından bilinmeyen büyük gaybet döneminin başlamasıyla artık Ehlibeyt izcilerinin elinde böyle bir imkân da kalmamıştır.

Aslında Hz. İmam Hasan Askeri'nin, zamanın yönetimi tarafından Samirra şehrinde askeri bir kışla içerisinde gözaltında yaşamaya mecbur edilmesiyle, Ehlibeyt izcileri, artık git gide kendileri için Ehlibeyt İmamları tarafından öngörülen: *"Yazınız ve ilminizi kardeşlerinizin arasında yayınız. Öldüğünüz zaman da kitaplarınızı evlatlarınıza miras bırakınız. Çünkü insanlara öyle kargaşalı bir zaman gelecek ki, o dönemde insanlar ancak kendi kitaplarıyla ünsiyet bulacak, avunacaklardır."*¹ döneminin başladığını fark etmiş, Hz. İmam Mehdi'nin gaybet süreci başlamasıyla da bilfiil olarak kendilerini böyle bir sürecin içinde bulmuşlardır. Bu nedenle Ehlibeyt Ekolü'nün önde gelen şahsiyetleri, o döneme kadar kaleme alınıp da bir ölçüde dağınık halde olan hadis kaynaklarına daha bir önem vermiş ve Usul nitelikli bu kaynaklardan ulaşabildiklerini bir araya toplayarak daha düzenli bir hale getirmek için harekete geçmişlerdir.

1- el-Kâfi Kitabı'nın Tedvini

Bu gün Ehlibeyt Ekolü'nün en önemli hadis kaynağı sayılan el-Kâfi kitabı bu yeni ortamda tedvin edilen Ehlibeyt Ekolü'nün ilk ve en önemli hadis külliyatıdır ki, ondan sonra kaleme alınan hiçbir hadis külliyatı Ehlibeyt izcileri arasında onun itibarını yakalayamamıştır.

Hicri 328 veya 329 yılında vefat eden Sikatü'l-İslam Muhammed bin Ya-kub el-Kuleyni (rehmetullahi aleyh) bu yeni ortamın ihtiyaçlarını herkesten daha fazla hissederek muhtelif yerlerde ve farklı kimselerin nezdinde bulunan hadis kaynaklarının düzenli bir halde büyük bir mecmuada toplanmadığı takdirde zaman süreci içerisinde kaybolup gideceğini görmüştür. Dolayısıyla da böylesi bir felaketi önlemek için, takriben ömrünün yirmi yılını bu kaynaklara ve bu kaynakları ellerinde bulunduran hadis bilimcilerine ulaşarak bu ilim ve irfan kaynaklarını büyük bir mecmuada toplamak için harcamıştır.

On altı bin yüz doksan dokuz hadisi içeren el-Kâfi kitabı, Ehlibeyt izcileri arasında Kütub-u Erbaa olarak meşhur olan Ehlibeyt Ekolü'nün en önemli dört hadis kaynağının ilki ve en önemlisi olmanın yanı sıra sadece fıkhi konularla ilgili hadisleri içeren diğer üç kaynağın aksine ister itikat, ister ahlak ve ister fıkıh olsun İslam'ın bütün boyutlarına yönelik hadisleri içermeye ayrıcalığını da taşımaktadır.

1- Usul-u Kafi c. 1, Bab-i Rivayetu'l-Kütub vel-Hadis, hadis no: 11.

İlaveten el-Kâfi kitabının, İmam Mehdi *aleyhisselam*'a dört özel temsilcisi aracılığıyla ulaşılanın mümkün olduğu küçük gaybet döneminde ve Ehlibeyt Ekolü'nde Usul olarak nitelenen hadis kaynaklarına ulaşmanın en olası olduğu bir zemin ve zamanda kaleme alınmış olması, Ehlibeyt izcilerinin bu kitaba itimatlarının daha da güçlenmesini sağlamıştır.

Bütün bu ayrıcalığına rağmen yine de Ehlibeyt uleması, el-Kâfi kitabında yer alan her hadise inanmalıyız veya onda yer alan hadislerin tamamı sahihtir, şeklinde bir iddiada bulunmamışlardır. Aksine, bütün hadis kaynakları gibi, el-Kâfi kitabında da sahih ve muteber hadisler yer aldığı gibi, zayıf ve gayri muteber hadislerin de yer aldığı ve hangi hadisinin sahih ve muteber olduğu ve hangisinin ise zayıf ve gayri muteber olduğunun ise ancak kendi yerinde ilkeleri açıklanan içtihat yoluyla belirleneceğine hükmetmişlerdir. Bu doğrultuda Ehlibeyt ekolü müçtehitleri, bütün hadis kaynaklarında yaptıkları gibi, el-Kâfi kitabında yer alan on altı bin yüz doksan dokuz hadisin her birini bu ilkeler ışığında incelemiş ve kendi içtihatları sonucu, onları sahih, hasan, güçlü, muvassak ve zayıf olmak üzere beş bölüme ayırmışlardır.

2- Menlayahzuru'l-Fakih Kitabının Tedvini

el-Kâfi'den sonra Ehlibeyt Ekolü'nün bu dönemde tedvin edilen ikinci önemli hadis kaynağı "Men La Yahzuru'l-Fakih" kitabıdır. Dört ciltten oluşup beş bin dokuz yüz altmış üç hadis ihtiva eden bu kitap Ehlibeyt Ekolü'nün dört ana hadis kaynağından ikincisidir ve Şia camiasında Şeyh Saduk ismiyle tanınan Ehlibeyt Ekolü'nün en büyük muhaddis ve fakihlerinden Ebu Cafer Muhammed bin Ali bin Hüseyin bin Babaveyh el-Kummi tarafından kaleme alınmıştır.

Şey Seduk Ehlibeyt ekolünde pek özel bir konuma sahiptir. Hadis konusunda bütün muhaddisleri aşan derin birikiminden dolayı Şia uleması kendisine; Muhaddislerin Reisi, hadislerin doğrularını nakletmek hususundaki olağan üstü dikkatinden dolayı da kendisine çok doğru konuşan anlamına gelen Saduk lakabını vermişlerdir. Çeşitli ilim alanlarında kendinden sonra üç yüz kadar her biri diğerinden önemli olan ilmi eser bırakmıştır ki hadis alanında yazdığı "Menlayahzuru'l-Fakih" kitabı bunlardan sadece birisidir. Bu arada hadis konusunda yazdığı başka kitapları da vardır. İmam Mehdi *aleyhisselam*'ın gaybetiyle ilgili hadisleri topladığı "Kemalü'd-Din ve Temamü'n-Nimet" isimli kitabı, tevhitte ilgili hadisleri topladığı "et-Tevhid" adlı kitabı, İmam Ali Rıza

aleyhisselam'dan nakledilen hadislerin bir kısmını topladığı "Uyun'u Ahbar'ı Rıza" isimli kitabı ve şer'i hükümlerin hikmetleriyle ilgili hadisleri topladığı "İlelü'ş-Şerayi" isimli kitabı hadis alanında yazdığı kitaplarından birkaç diğeri örnektir.

Sonra merhum Şeyh Saduk'un yüce şahsiyetinin bereketleri, bıraktığı önemli ilmi eserleriyle de sınırlı değildir. Şeyh Mufid ve Seyit Murtaza Alemül-Huda gibi, Ehlibeyt Ekolü'nde önemli konuma sahip olan onlarca müçtehit ve muhaddis yetiştirmesi de yüce şahsiyetinin bir başka bereketidir.

Bu arada merhum şeyh Saduk "Menlayahzuru'l-Fakih" kitabına yazmış olduğu kısa mukaddimede onun telif gerekçesi olarak; yüce ilim, irfan, edep ve takvasından pek faydalandığı, soyu İmam Ali'ye ulaşan Muhammed bin Hasan isimli bir zatın kendisine, İslam âleminin ünlü hekimi Muhammed bin Zekerya er-Razi'nin tıp alanında yeterli olup insanı tabipten müstağni kılan "Men La Yahzuru't-Tabib" isimli kitabını göstererek, kendisinden fıkıh ve dini hükümler alanında da benzer bir kitap yazmasına dair talebine işaret ettikten sonra kitabında naklettiği hadislerin özenle seçilen hadislerden oluştuğunu şöyle açıklamıştır: "Ben de ehil bulduğum için onun bu isteğine icabet ettim ve kendisi için bu kitabı yazdım. Ancak senet silsilesiyle uzamasın diye de faydalı olmasına rağmen, onda yer verdiğim hadislerin senedini hazfettim. Sonra muhaddislerin rivayet ettiği hadislerin tamamına da onda yer vermedim. Aksine sadece mucibince fetva verdiğim ve sıhhatine hükmedip kendimle yüce Rabbim arasında hüccet olduğuna itikat ettiğim hadislere onda yer verdim ..."

Fakat merhum Saduk'un naklettiği hadislerdeki seçiciliğine dair bu tanıklığına rağmen, Şia uleması "Menlayahzuru'l-Fakih" kitabında yer alan hadislerin tamamına sahih hadisler gözüyle bakmamış ve bakmamaktadır. Aksine, her bir Şia müçtehidi, merhum Saduk'un bu onayını, onun kendi içtihadı olarak kabul edip kitapta yer alan hadisleri, hem Şeyh Saduk'un kitabın sonunda zikrettiği naklettiği hadislere dair senet silsilesi açısından hem de sahih hadislerde gerekli görülen diğer ölçüler açısından teker teker kendi içtihat üslup ve birikimiyle yeniden değerlendirmekte ve bu değerlendirme sonucu bizzat kendisi onun sahih ya da zayıf olduğuna kanaat getirip hükmetmektedir.

3- et-Tahzib Ve el-İstibsar Kitaplarının Tedvini

et-Tahzib ve'l-İstibsar kitapları, Ehlibeyt ekolünün dört ana hadis kaynağı olan Kutub-i Erbaa'nın diğer ikisini oluşturmaktadır ki, her ikisini de Ehlibeyt Ekolü'nde Şia camiasının büyüğü anlamına gelen "Şeyhu't-Taife" unvanını alan, Ebu Cafer Muhammed bin Hasan et-Tusi telif etmiştir. Son zamanlara kadar Ehlibeyt Ekolü'nün en önemli ve en büyük ilim merkezi olan Necef İlim Havzası'nın da kurucusu olan Şeyh Tusi, ilmi eğitimine doğum yeri olan İran'ın Tus kentinde başlamıştır. Bu bölgede ilimde pek yüce bir mertebeye erdikten sonra 408 hicri yılında o dönemin en önemli ilim merkezi olan Irak'ın Bağdat şehrine hicret etmiş ve bu kentte Şia'nın en büyük müçtehitlerinden Şeyh Müfid'in ders halkalarına katılmıştır. Kısa bir süre zarfında bu yüce üstadının en güzide öğrencilerinden biri olan Şeyh Tusi henüz yirmi altı yaşlarındayken İslami ilimlerin zirvesine ulaşan bir müçtehit olarak üstadı şeyh Müfid'in "el-Muknia" isimli fıkıh kitabına hadisler ışığında şerh yazmaya karar vermiştir. Böylece "Tahzibü'l-Ahkâm" ismini verdiği bu hadis kitabını aslında üstadının "el-Muknia" isimli kitabına bir şerh olarak kaleme almıştır. Bu yüzden de önce üstadının şerh edeceği ibaretini parantez içerisinde zikretmiş ardından da Ehlibeyt kanalından konuyla ilgili gelen hadislerle ve bu hadislerle ilgili bazı açıklamalara yer vermiştir. Böylece kitabının taharet bölümünü ve namaz bölümünün bir kısmını üstadının hayatı döneminde yazmış, geri kalanını ise üstadının vefatından sonra tamamlamıştır.

Bu arada merhum Şeyh Tusi, bu kitabının giriş yazısında, kitabına ilk başladığında, her konudan bahsederken sadece Şia kanalından gelen hadisleri nakletmekle yetinmemeye, konu hakkındaki Ehli-sünnet hadislerini de rivayet ettikten sonra değerlendirme yapma kararını aldığını ve hatta kitabının Taharet bölümünde genellikle bu kararına riayet ettiğini, ancak kitabın amacını aşacak şekilde uzadığını ve bazı yönlerden de kısır kaldığını görünce bu karardan vazgeçerek sadece Ehlibeyt kanalından gelen hadislerle yetinme kararını aldığını kaydetmiştir.

Merhum Şeyh Tusi, "el-İstibsar" kitabında ise sadece birbiriyle çelişik görünümlü olan hadislerle yer vererek onların arasının nasıl bulunabileceğinden ve görünürdeki tearuzun nasıl giderilebileceğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla da bu kitabına "el-İstibsar Fima İhtelefe Mine'l-Ahbar" ismini vermiştir.

Sonra merhum Şeyh Tusi, "et-Tehzib" ve "el-İstibsar" kitaplarında naklettiği hadislerin bir kısmının senedini zikrederken, diğer bir kısmının ise sadece son ravisini zikretmiştir. Buna karşılık merhum Şeyh Saduk'un "Menlayahzuruhu'l-Fakih kitabında yaptığı gibi, bu kitaplarının son bölümünde "el-Meşiha" (Üstatlar) isminde bir bölüm ayırarak bu hadisleri naklettiği kitap sahiplerine olan senet silsilelerini açıklamıştır.

Bu arada "et-Tehzib" kitabı on ciltten oluşup 13590 hadis içerirken, "el-İstibsar" kitabı dört ciltten oluşup 5511 hadis içermektedir ve yazıldıkları tarihten itibaren Ehlibeyt Ekolü müçtehitlerinin fıkıh alanında kendilerini müstağni görmedikleri ana kaynaklar arasında yer almışlardır.

Merhum şeyh Tusi, üstadı merhum Şeyh Müfid'in vefatından sonra Şia toplumunun önderliğini üstlenen diğer üstadı seyit Murtaza Alemü'l-Huda'nın vefatıyla da 436 hicri yılında Ehlibeyt Ekolü'nün en önemli müçtehidini olarak Şia toplumunun liderlik görevini üstlenmiştir. Bu makamında öyle bir etkinlik ortaya koymuştur ki, kendisine, diğer Ehlibeyt müçtehitlerine verilmeyen, Ehlibeyt Ekolü'nün mutlak büyüğü anlamına gelen "Şeyhü't-Taife" unvanı verilmiştir. Ders halkalarına hem Ehlibeyt Ekülü hem de Ehlişünnet ekolünden yüzlerce müçtehit katılmaya başlamıştır. İster menkul, ister ma'kul olsun bütün İslami ilimlerin en yetkin müçtehidini olarak tanınmış, zamanının Abbasi halifesi el-Kadirbillah tarafından yalnızca zamanının rakipsiz tek ilmi mercii sayılan kimselere verilen kelim ve ifade kürsüsü kendisine tahsis edilmiştir.

Böylece bir yandan hadis, tefsir, fıkıh, rical, usul ve akait gibi çeşitli ilim dallarında her biri diğerinden değerli onlarca cilt kitap yazarken, diğer yandan verdiği dersleriyle ister Ehlibeyt ister Ehlişünnet ekolundan olsun, sayıları yüzlerle ifade edilen müçtehitler yetiştirmeye başlamıştır.

Ama ne yazık ki Şeyh Tusi'nin bu çalışmaları, Selçukluların Bağdat'ı istila etmesiyle son bulmuştur. Çünkü Bağdat'ın kontrolünü eline geçiren çok katı bir Sünnilik inancına sahip Selçuklu Sultan'ı Tuğrul Bey ve yandaşları Ehlibeyt Ekolü ve taraftarlarına karşı tam bir kıyım hareketini başlatarak o dönemde Şia'nın en önemli mercii olan Şeyh Tusi'yi öldürmek amacıyla Şeyh'in Bağdat'ın Kerh bölgesinde bulunan evine saldırılmışlardır. Şeyh Tusi'nin önceden evini terk ettiğini görünce de Şia'nın ana merkezi konumunda olan Şeyh Tusi'nin eğitim merkezini, Şia'nın ana kaynaklarıyla birlikte birçok önemli İslami eserlerin de yer aldığı büyük kütüphanesini, evini ve Abbasi Halifesi Kadirbillah'ın kendisine tahsis ettiği ilmi kürsüsünü yakarak yok etmişlerdir. Bu ya-

kıp yok etme hareketi, yüzlerce tek nüsha halinde olan ilmi kaynağı yok ettiği gibi, Şia'nın o güne kadar yazılmış olan birçok önemli hadis kaynağının da yakılıp yok olmasına yol açmıştır ki, Hz. İmam Sadık'ın dört yüz öğrencisi tarafından kaleme alınan "Usul-u Erbaa Mia" ismiyle bilinen Şia'nın en önemli hadis kaynağı bunlardan sadece birisidir.

Sonuç itibarıyla o bölgede barınmanın artık imkânsız olduğunu gören Şeyh Tusi, Bağdat şehrini terk ederek hicri 448 yılında Hz. İmam Ali'nin türbesinin bulunduğu Necef-i Eşref'e hicret etmiş ve böylece de yakın zamanlara kadar Şia'nın en önemli ilim merkezi ve dini havzası olan Necef-i Eşref İlim Havzası'nı kurarak yarı kalan çalışmalarını burada sürdürmeye başlamıştır. Bu yorgunluk bilmeyen çaba sonucu yüzlerce müçtehit yetiştirmenin yanı sıra çeşitli alanlarda birbirinden değerli onlarca cilt ilmi eser de yazmıştır ki onların bahis konumuz olan et-Tehzib ve el- İstibzar dışındaki diğer bazıları şunlardır:

- 1- Ricalü'ş-Şeyh Tusi
- 2- İhtiyar-i Marifetü'n-Nakilin
- 3- Telhis-i Kitabü'l-Kafi Fi'l-İmamet
- 4- el-Üdde Fi'l-Usul
- 5- el-Mebcut Fi'l-Fıkıh
- 6- el-Hilaf Fi'l-Fıkıh
- 7- Şerhü'ş-Şerh Fi'l-Usul
- 8- Et-Tibyan Fi't-Tefsir
- 9- Misbahü'l-Müteheccit Fi'd-Dua ve'l-İbadat.

Nihayet, Merhum Şeyh Tusi, gece gündüz demeden öz İslam olan Ehlibeyt Ekolü'ne hizmetle geçirdiği bir ömürden sonra hicri 460 yılında yetmiş beş yaşındayken Yüce Allah'ın davetine icabet etmiş ve vasiyeti gereği Necef-i Eşref şehrinde kendi evinde defnedilmiştir ki, o günden bu güne mezarı Ehlibeyt dostlarının ziyaretgâhı oluvermiştir.

el-Vafi, Biharü'l-Envar Ve Vesailü'ş-Şia Kitaplarının Tedvini

Ehlibeyt Ekolü'nde hadis üzerine yapılan çalışmalar Kutub-i Erbaa'nın tedvin edilmesiyle son bulmuş değildir. Aksine, bu çalışmalar aralıksız olarak günümüze kadar süre gelmiş ve günümüzde de teknolojinin sunduğu imkânların da yardımıyla hızlanarak devam etmektedir. Bunun kanıtı ise sonraki asırlarda ve günümüzde yazılan ve yazılmaya devam edilen hadis kaynaklarını zikredebiliriz ki yukarıda ismini andığımız üç eser on birinci asırda bu alanda telif edilen eserlerin başlıca örnekleridir.

"**el-Vafi**" kitabı, Ehlibeyt Ekolü'nün önde gelen, muhaddis, fakih, filozof, şair ve arifi Muhammed Muhsin bin Murtaza, el-Feyzi el-Kaşani tarafından kaleme alınmıştır. Müellif bu kitabında Kutüb-i Erbaa kitaplarında bulunan hadisleri, tekrarlarını hazfederek bir arada toplamış ve gerekli gördüğü hadislerin zeylinde ise aydınlatıcı açıklamalarda bulunmuştur.

Merhum Feyz Kaşani hicri 1007 yılında dünyaya gelmiş ve hicri 1091 yılında ise dünyadan göçmüştür. "el-Vafi" dışında çeşitli alanlarda yüzün üzerinde birbirinden değerli ilmi eser yazmıştır ki, tefsir alanında yazdığı "es-Safi" kitabı, akait alanında yazdığı "İlmü'l-Yakin", "Aynü'l-Yakin" ve "Hakkü'l-Yakin" kitapları ahlak alanında yazdığı "Muhaccetü'l-Beyza" kitabıyla fıkıh alanında yazdığı "Mü'tesemü's-Şia" kitabı bunlardan sadece birkaç örnektir.

"**Biharü'l-Envar**" kitabı ise, yine Ehlibeyt Ekolü'nün büyük muhaddis ve fakihlerinden olan merhum Şeyh Muhammed Bakır el-Meclisi tarafından telif edilmiştir. Yeni baskısıyla yüz on ciltten oluşan Biharü'l-Envar kitabı aslında hadis alanında yazılmış olan büyük bir ansiklopedi konumundadır. Merhum Meclisi'nin kendisinin de kitabının giriş bölümünde kaydettiği üzere aslında o bu kitabında Kutüb-i Erbaa'da yer almayan hadisleri toplamaya çalışmıştır. Her bölümde ise önce o bölüme ait Kur'an ayetlerine ve bu ayetlerin tefsirine yer vermiş, ardından da o konuda gelen hadisleri naklederek bu hadislerden gerekli gördükleri hakkında pek faydalı açıklamalarda bulunmuştur.

Merhum Meclisi, Biharü'l-Envar'ın dışında Arapça ve Farsça olarak çeşitli konularda altmış civarında başka eserler de telif etmiştir ki "el-Kâfi" kitabına şerh olarak yazdığı yirmi altı ciltten oluşan "Mir'atü'l-Ukul" kitabıyla, "et-Tehzib" kitabına şerh olarak yazdığı on ciltten oluşan "Melazü'l-Ahyar" kitabı bunlardan birer örnektir.

Merhum Muhammed Bakır el-Meclisi, hicri 1037 yılında İsfahan kentinde dünyaya gelmiş ve her anı dolu dolu dine hizmetle geçirilen pek bereketli bir ömürden sonra hicri 1110 yılının Ramazan ayının 27'sinde aynı şehirde dar-i faniden göçmüş ve babası birinci Meclisi'nin yanı başında defnedilmiştir. O günden itibaren de diğer birçok büyük âlimin de defnedildiği mezarları Ehlibeyt dostlarının ziyaretgâhı oluvermiştir.

"**Vesailü's-Şia**" hadis külliyyatının müellifi ise Şia'nın kendi döneminde en büyük mercilerinden, el-Hürri'l-Amili lakabıyla tanınan Muhammed bin Hasan el-Amili'dir. Aşura hadisesinde Yezit'in ordu komutanıyken Aşura günü İmam Hüseyin *aleyhisselam*'ın safına geçerek Kerbela'da

İmam Hüseyin'le birlikte şehit olan el-Hürürü'r-Riyahi'nin soyundan gelmektedir. Hicri 1333 yılında Lübnan'ın Cebel Amil bölgesinde doğmuştur. Babası de Şia'nın önde gelen ilmi şahsiyetlerinden olan bu zat, dini eğitimini babası ve amcası gibi kendi aile bireylerine ilaveten o bölgede bulunan Ehlibeyt Ekolü'nün büyük dini mercilerinden almıştır. İlimde pek yüce bir makama erişen Merhum Hürürü'l-Amili kırk yaşına kadar kendi vatanında ilmi çalışmalarını sürdürdükten sonra önce Irak'ta bulunan mukaddes mekânları ziyaret etmek maksadıyla Irak'a gitmiş, ardından da Hz. İmam Rıza'yı ziyaret etmek için İran'ın Horasan kentine sefer etmiş, bu yolculuğu esnasında İsfahan kentine de uğrayarak "Biharü'l-Envar" hadis külliyyatının müellifi Allame Meclisi'yle de görüşerek karşılıklı birbirlerine hadis nakli icazeti vermişlerdir. İki defa hac ziyareti de yapmış olan merhum Hürürü'l-Amili nihayet İmam Rıza'nın türbesinin kenarında ikamet etmeyi tercih ederek tedrislerini ve ilmi çalışmalarını burada sürdürmeye karar vermiştir. Şia müçtehitlerinin fikhî hükümlerde müracaat ettikleri en önemli hadis kaynağı sayılan "Vesailü'ş-Şia" kitabını da burada telif etmiştir. Müellif, otuz beş bin civarında hadis içeren bu kitapta Kutüb-i Erbaa'yla birlikte takriben yetmiş hadis kaynağından fikhî hükümlere ait hadisleri toplayarak güzel bir üslupla her konuyla ilgili hadisi o konuya ait bölümde zikretmiştir. Aynı zamanda büyük bir edip ve şair de olup yirmi bin beyitten fazla yüce maarif dolu şiire ilaveten, yazmış olduğu birçok başka ilmi eserleri de bulunan merhum Hürürü'l-Amili nihayet bir ömür boyu gece gündüz demeden din uğruna sürdürdüğü çabadan sonra hicri 1066 yılında Horasan kentinde vefat etmiş ve Hz. İmam Rıza'nın türbesinin sahnında bulunan bir oda içerisinde defnedilmiştir.

Elbette Ehlibeyt Ekolü'nde hadis üzerine sürdürülen çalışmalar burada andığımızla sınırlı değildir, olmamıştır da. Biz burada sadece en önemlilerine işaret etmeğe çalıştık. Bu çalışmalar bütün asırlarda kesintisiz olarak sürdürülmüş ve sürdürülmeye de devam etmektedir. Asrımızda da geçmişlerden miras alınan bu maarif hazinesi, çağımızın sunduğu teknolojik imkânlardan da yararlanarak yeniden ele alınmakta ve özellikle de genelin günlük hayatında yararlanabileceği şekilde yeniden güzel bir tertip üzerine düzene koyulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalara örnek olarak Ehlibeyt Ekolü'nün değerli bilginlerinden olan Ayetullah Muhammed Reyşehri'nin çalışmalarını zikredebiliriz ki, bu çalışmalar "Mizanü'l-Hikmet" ismiyle yayınlamaya başlanmıştır. Şimdiye kadar on dört cildi yayınlanmış olan bu eserin elli altmış cilde kadar çıkması beklenmektedir.

Ehlisünnet Ekolü'nde Hadis Tedvini

Yukarıda Allah Resulü'nden sonra hadis tedvini konusunu irdelerken, başlarında birinci halife Ebubekir'in de bulunduğu aşıptan büyük bir kesimin Allah Resulünün sünnetinin tedvin edilmesine karşı çıktıklarına işaret etmiştik. İslam ümmetinin o zaman yönetimini de ellerinde bulduran bu kesim, Allah Resulü'nün sünnetinin gündemde tutulmasının ve kayıt altına alınmasının Kur'an-ı Kerim'i geri plana itebileceği veya Kur'an'la karışabileceği gibi bir takım gerekçeler de öne sürerek Allah Resulünün sünnetinin yazılmasına, anlatılmasına ve yayılmasına karşı çıkmış, ellerinden geldiği kadar yazılanlarının da imha edilmesi için çaba harcamışlardır. Bu davranışlarının tevcihi için de anılan gerekçelere ilaveten, Allah Resulü'nden: "Benden bir şey yazmayın, benden Kur'an'dan başka bir şey yazan da yazdığını imha etsin..."¹ şeklinde hadisler de nakletmişlerdi ki, biz orada bu gerekçelerin de nakledilen bu hadislerin de hem Kur'an-i Kerim, hem peygamberlik görevi hem de İslam dininin ruhuyla çeliştiği ve aklen de makul gerekçeler olmadıkları kanaatinde olduğumuzu beyan ettik.

Bu sebeple Ehlisünnet Ekolü'nde hadis tedvininin üç dönemden geçtiğini söyleyebiliriz:

1- Allah Resulü'nün sünnetinin nakledilme ve yazılmasının yasaklandığı dönem.

2- Hadis uydurulmasının yoğunlaştığı dönemi.

3- Hadis tedvinin başlatıldığı dönem.

1- Resulallah'ın Sünnetini Yazmanın Yasaklanması

İslam tarihini irdelediğimizde ilk üç halife ve onlarla hemfikir büyük bir grup aşıptan tarafından Allah Resulü'nün sünnetine karşı yasaktan yana bir tavır takınıldığını görmekteyiz. Buna dair belgeler bütün İslam'ı kaynaklarda mevcuttur. Yukarıda işaret ettiğimiz birinci halife Ebubekir'in kendi yazdığı hadisleri kendi eliyle yakması² ve Müslümanların halifesi olarak aşıptı toplayarak onlara: "Siz Peygamberden, hakkında ihtilafa düştüğünüz bazı hadisler naklediyorsunuz; halkın sizlerden sonra o hadisler hususunda ihtilafları daha çok olacaktır. O halde Resulullah'tan bir şey nakletmeyiniz! Eğer bir kimse size bir şey sorarsa, Allah'ın kitabı bizimle sizin aranızdadır, onun helâlini helâl, haramını da haram bi-

1- Sahih-i Müslim, hadis no: 5326, Kenz'ul- Ummal, c. 1, hadis no: 1005; 29168.

2- Tezkiretü'l-Huffaz, c1, s. 5, el-İ'tisam Bi-hablillahi'l-Metin, c.1, s. 3, Hüccüyetü's-Sünnet, s. 394, Kenzu'l-Ummal, c. 10, s. 285.

lin, deyin."¹ şeklinde konuşarak, onları Allah Resulü'nün sünnetini nakletmekten menetmesi, Ebubekir'in hilafet döneminde Allah Resulü'nün sünnetine karşı nasıl bir politika yürütüldüğünü açıkça göstermektedir.

İkinci halife Ömer'in döneminde ise Allah Resulü'nün sünnetine karşı yürütülen bu yasakçı siyasetin daha da şiddetlendiğini görmekteyiz. Çünkü ikinci halifenin, sadece ashaba hadis nakletmeme ve yazmamaya dair öğüt ve tembihlerle yetinmediğini, aksine ilan edilen yasağa uymayarak Allah Resulü'nden hadis nakletme cesareti gösteren sahabeleri ağır cezalarla cezalandırdığını ve yazılmış olan hadis kitaplarını da toplatarak imha ettiğine şahit olmaktadır.

Kurza bin Ka'b diyor ki: "Irak'a gidiyorduk (Başka bir nakle göre: Ömer bizi Irak'a gönderiyordu); Sırar'a² kadar Ömer de bizimle geldi. Sonra: "Sizinle buraya kadar niçin geldiğimi biliyor musun?" diye sordu. Biz cevaben: "Biz Resulullah'ın ashabıyız, bizi yolcu etmek ve bize ikramda bulunmak kastıyla herhâlde." dedik. Ömer dedi ki: "Başka bir kastım da var. Siz öyle bir şehrin halkına gidiyorsunuz ki, onların Kur'an sesleri, arının vızıltısı gibi yükselmektedir; onlara hadis anlatmayla başlamayın ki sizi meşgul ederler; yalnızca Kur'an'la iştiğal edin, Resulullah'tan hadis nakletmeği ise azaltın. Ben de bu hususta sizinle ortağım. Haydin gidin!"³

Bu arada Ömer'in Ebu Musa el-Aş'ari'yi de Irak'a gönderirken de aynı şartı koştuğunu görmekteyiz.⁴ Ve aslında el-Musenef kitabında da yer aldığı gibi: "Ömer bir yere gönderdiği her görevliye: "... Yalnızca Kur'an'la meşgul olun, Resulullah'tan az hadis nakledin; ben de bu hususta sizinle ortağım." şartını koşardı."⁵ Elbette onlar da Ömer'in bu desturuna tamamıyla sadık kalır ve gittikleri yerde kendilerinden hadis nakletmeleri istendiğinde, Kurza'nın yaptığı gibi, onlara: "Ömer bizi hadis nakletmekten men etmiştir."⁶ cevabını vererek onların bu arzularını kursaklarında kordular.

Sonra Ömer, hadis yasağını delmeğe çalıştıklarını tespit ettiği sahabeleri de şiddetle cezalandırırken, bazılarının önünü almak için

1- Tezkiret'ul- Huffaz, c.1, s. 3; Beyrut bas.

2- Medine'nin yakınlarında bir yerin ismi.

3- Müstedrekü'l-Hakim, c. 1, s. 183, Tezkiret'ul-Huffaz, Zehebi'nin c.1, s. 12, Sünene-i Daremi, c.1 s. 85, Camii Beyanü'l-İlim, İbn-i Abdü'l-Birr'in, c. 2, s. 147, Tebekatü'l-Kübra, c. 6, s. 7, Sünen-i İbn-i Mace, c.1, s. 12 vs.

4- el-Müstedrek, Hakim'in c. 1, s. 125, el-Bidaye ve'n-Nihaye, İbn-i Kesir'in c. 8, s. 107, Tedvinü's-Sünneti's-Şerife, s. 433.

5- el-Musenef, c. 11, s. 324.

6- Yukarıda zikredilen kaynaklar.

de onları kaba kuvvet kullanmak ve sürgün etmekle tehdit ediyordu. Nitekim Ebu Hüreyre ve Kab'ı, hadis nakletmeyi terk etmedikleri takdirde Müslüman olmadan önce yaşadıkları bölgeye sürgün etmekle¹ tehdit ederken, Abdullah bin Huzeyfe, Ebu Derda, Ebuzer, İbn-i Mes'ud ve Ukbet bin Amir gibi sahabeleri de hadis yasağına uymadıklarından dolayı gözaltı hapsine almış ve onlar ancak Ömer'in ölümünden sonra üçüncü halife Osman'ın emriyle serbest kalabilmişlerdir.²

Bu baskı ve tehditlerin bir başka örneği de Ebu Musa'nın, bir eve girerken ev sahibinden üç defa izin istendiği halde ev sahibinden bir cevap gelmezse geri dönülmeliye dair hadisidir ki, o bu sözü Allah Resulü'ne isnat edince kıyamet kopmuş ve Ömer: "Ya bu sözü Allah Resulü'nün söylediğine dair tanık getirirsin ya da sana acıyı tattırırım." şeklinde tehditler savurmaya başlamış, neyse ki olayı duyan ashap bu sözü Allah Resulü'nden duyduklarına tanıklık ederek, Ebu Musa'yı bu sıkıntıdan kurtarmışlardır. Olaya tanık olan Ebu Munzir de Ömer'i: "Ey Hattab'ın oğlu Resulullah'ın ashabına azap kesilme"³ diye uyarılmışsa da bu gibi baskılar ve tehditler artık herkese haddini bildirmiş ve ashap arasında öyle bir korku ve vahşet atmosferi yaratmıştır ki, eğer birisinin ağzından, farkında olmadan: "Resulullah şöyle buyurdu." sözü çıksa, korkuya kapılıp ne yapacağını bilmez olmuştur. Ebu Hüreyre'nin: "Biz Ömer ölene kadar Resulullah şöyle buyurdu, demeye cesaret edemezdik."⁴ "Eğer ben Ömer'in zamanında böyle hadis nakletseydim, kafamı kırardı veya sırtımı kırbaçlardı." şeklindeki sözleri, o dönem nasıl bir korku atmosferi oluştuğunu en güzel şekilde tasvir etmektedir.⁵

Bilahare bu baskılar sonucunda ashabin ağzına âdete kilit vurulmuştur. Kimse Allah Resulü'nden hadis nakletme cesaretini gösteremez olmuştur. Nitekim Saib bin Yezid diyor: "Ben Sa'd bin Ebu Vakkas'a Medine'den Mekke'ye gidip tekrar Medine'ye dönünceye kadar arkadaşlık ettim. Bu süre zarfında Allah Resulü'nden bir hadis bile naklettiğini duymadım."⁶

Şa'bi de diyor: "Ben İbn-i Ömer ile bir yıl boyu beraber oldum. Bu süre zarfında Allah Resulü'nden bir hadis dahi naklettiğini duymadım."⁷

1- Tarihü'l-Medine İbn-i Şübbe'nin , c. 3, s. 800, Siyer-i A'lamü'n-Nebla, Zehebi'nin c.2, s. 600, Fethü'l-Bari, c. 2, s. 120.

2- Kenzü'l-Ummal, c. 5, s. 239, hadis no: 4865, Tezkiretu'l-Huffaz, c.2, s.147, Sünen-i İbn-i Mace, c. 1, s. 29, Sünen-i Daremi, c. 1, s. 12, Tarih-i İbn-i Kesir, c.8, s.107, Müstedrek-i Hakim, c. 1, s. 102.

3- Sahih-i Buhari, Babü'l-İstizan, Sahih-i Müslim, Babü'l-Adab.

4- el-Bidaye ve'n-Nihaye İbn-i Kesir'in, c. 8, s. 107, Tedvinü's-Sünneti'ş-Şerife, s. 486,487.

5- Bkz. Tezkiretu'l-Huffaz, c.1, s.7, Camii Beyanü'l-İlim, İbn-i Abdü'l-Birr'in, c. 2, s. 12.

6- Sünen-i Daremi, hadis no: 278, Sünen-i İbn-i Mace, c. 1, s. 12.

7- Bkz. el-Muhaddisü'l-Fasıl, s. 551,es- Sünenü'l-Kübra, c. 1, s. 11, Sünen-i İbn-i Mace,

Keza Said bin Zeyd diyor: "Ben Talha bin Ubeydullah, Sa'd bin Ebi Vakkas, Mikdad bin Esved ve Abdurrahman bin Avf ile arkadaşlığım oldu; onların hiçbirinden Resulullah'dan bir hadis naklettiklerini görmedim; sadece Talha Uhud savaşından söz ederdi."¹

Böylece ashaptan birine Allah Resulü'nün sünneti sorulduğunda, ya Zeyd bin Erkam'in yaptığı gibi: "İhtiyarladık; unuttuk." şeklindeki bahanelerin arkasına sığınarak susuyor, ya da isim vermeden örtülü olarak Allah Resulü'nün sünnetini anlatmaya çalışıyordu. Ama eğer birden yanlışlık yapıp da farkında olmadan ağızından Allah Resulü şöyle buyurdu, sözcüğünü kaçırırdıysa kendisini kaybedip eli ayağı titremeye başlıyor, ne yapacağını ve nasıl bir mazeretle kendisini kurtaracağını bilmiyordu. Nitekim Amir bin Meymun diyor ki: "Bir sene müddetince Abdullah bin Mes'ud'un yanına gidip geldim. O bu süre zarfında Resulullah'ın hadislerinden anlatır, ancak Allah Resulü şöyle buyurmuştur, demezdi. Bir gün bir hadisi anlatırken farkında olmadan dilinden Allah Resulü şöyle buyurmuştur, sözü çıktı. Bunun üzerine kendisini o kadar bir sıkıntı bastı ki, (büyük bir ayıp işlemişçesine) anlından ter akmaya başladı..."²

Bu arada ikinci Halife Ömer'in hadis yasaklama hareketinde sadece ashaba baskı yapmakla yetinmediğine ve o zamana kadar yazılmış olanları imha etmeğe çalıştığına da şahit olmaktayız. Nakledildiği üzere ikinci halife Ömer bildiri niteliğinde bir konuşma yaparak: "Ey Müslümanlar! Sizin elinizde bazı kitapların olduğu haberi bana ulaşmıştır. Biliniz ki, onlardan Allah indinde en makbul olanı, içinde doğru şeyler yazılanıdır. Öyleyse, yanında kitap olan herkes onu bana getirsin de onlar hakkında görüşümü belirteyim." demiş, ashap da Ömer'in nakillerdeki ihtilafları gidermek amacıyla, yazdıkları kitapları istediğini zannederek bütün kitaplarını getirmişlerdir."³ Hatta bu sırada bir ara ikinci halifenin kendisi de Allah Resulü'nün sünnetini kayıt altına almayı dü-

hadis no: 26, Sünen-i Daremi, hadis no: 272, 273, 274, 275, 5936, Müsned-i Ahmed, hadis no: 6176, 5936, Tebabaktül'-Kübra, c. 4, s. 106, Sünen-i İbn-i Mace, c. 1, s. 11.

1- Müsned-i Ahmed, 4, s. 135, Cami-i Beyanü'l-İlm, c. 1, s. 392, el-Hamidi, hadis no: 384, Fethü'l-Bari, c. 6, s. 28.

2- Bkz. Ezvau'n ala's-Sünnet-il Muhammediye, s. 29, el-Muhaddisü'l-Fasıl, s. 549, el-K - faye, s. 255, Ayrıca ashabin Resulullah'ın hadislerini anlatmaktan kaçmaları konusunda bkz. Sahih-i Buhari, hadis no: 2612, 70, 3755, Sahih-i Müslim, hadis no: 5028, Sünen-i Daremi, hadis no: 280, 284, Müsned-i Ahmed, hadis no: 4371, Sünen-i İbn-i Mace, hadis no: 29, Sünen-i Daremi, hadis no: 135, Cami-i Beyanü'l-İlim, c. 2, s. 163, Tebakat-i İbn-i S'ad, c. 7, s. 14 ve...

3- İbn-i Sa'd'ın et-Tabakat-ül Kübra kitabı, c. 5, s. 188, Takyidü'l-İlim, Hatip Bağdadî'nin, s. 52.

şünerek konuyu ashapla da meşveret etmiş; ashap da Allah Resulü'nün sünneti yazılarak kayıt altına alınması yönünde görüş belirtmişlerdir. Ama ne var ki onun kendi bir ay düşündükten sonra tek başına Allah'ın kitabının yanında başka bir kitabın olamayacağı kararına vararak yeniden ashabi toplamış ve onlara ateşli bir konuşma yaparak: "Ben, sizden önceki bir kavmi hatırladım; onlar birçok kitaplar yazdılar; sonra o kitaplara önem vererek Allah'ın kitabını terk ettiler. Allah'a ant olsun ki, ben Allah'ın kitabını başka bir şeyle kesinlikle karıştırmayacağım."¹ demiş ve böylece mevcut olanları yakmanın yanı sıra diğer şehirlere de bir genelge göndererek: "Kimin yanında Peygamber'den bir hadis varsa onu yok etsin."² emrini vermiştir. İsterseniz bu hususta, Ehlişünnet'in önde gelen âlimlerinden İbn-i Abdulbir'e kulak verelim. O Cami-ü Beyan'ıl İlim ve Fazlih" adlı kitabında şöyle yazıyor: "Ömer bin Hattap, bir ara Resulullah'ın sünnetini yazmak istedi. Sonra bu işi yapmaktan vazgeçti ve bütün şehirlere mektup yazarak, kimin yanında (Resulullah'ın sünnetinden) bir şey varsa, onu yok etsin, dedi."³

Allah Resulünü temsil eden halife Allah Resulü'nün sünnetine karşı böyle davrandıktan ve böyle bir emir verdikten sonra elbette birçok sahabe de ona itaat edecek ve onun davranışını örnek edinecektir. Nitekim Zeyd bin Sabit'in önce yazdıklarını suyla yıkadığını ve ardından da onları yakarak: "Eğer başka sahifelerin de uzak yerlerde olduğunu öğrenmiş olursam, tüm çabamla oraya gidip onları da yok ederim." dediğini görmekteyiz. Keza Abdullah bin Mes'ud da sahifeleri yok etmek için çaba sarf ediyor ve şöyle diyordu: "Bu kalpler, adeta bir kaptır; öyleyse onu Kur'an'la doldurun, başka bir şeyle değil."⁴

Sıra üçüncü halife Osman'a gelince onun da aynı siyaseti yürüttüğünü görmekteyiz. Çünkü o da hemen minbere çıkarak: "Kimsenin, benim Ebu Bekir ve Ömer'in zamanında duymadığım bir hadisi nakletmek hakkı yoktur."⁵ demiştir.

Saniyorum ki, Daremi'nin naklettiği şu olay da onun hilafeti döneminde vuku bulsa gerek ki: Ebu Kesir babasının şöyle dediğini naklet-

1- Kenzü'l-Ummal, c. 5, s. 239, hadis no: 4860, c. 10, s. 293, Ezvau'n ala's-Sünnet'il Muhammediyye s. 47; Tabakat-i İbn-i Sa'd, c.5, s. 188.

2- Kenzü'l-Ummal, c. 10, s. 292, Tabakat-i İbn-i Sa'd, c.5, s. 188; Ezvau'n ala's-Sünnet'il Muhammediyye'den naklen, s. 206.

3- Cami-ü Beyan'ıl-İlim ve Fazlih, c. 1, s. 65, Tabakat-i İbn-i Sa'd, c. 1, s. 206.

4- Ezvau'n ala's-Sünnet'il-Muhammediyye, hadis yazımının nehy edilmesi bölümü, s. 49. Mezkur söz ikinci hâlifeden de nakledilmiştir; Tezkiretu'l-Huffaz'dan naklen, c.1, s. 7.

5- Bkz. et- Tebakatü'l-Kübra, c. 2, s. 336, Kenzü'l-Ummal, c. 10, s. 295.

miştir: "Ebuzer orta Cemere'de oturmuş, halk da onun etrafını sararak sorularını yöneliyor, o da cevap veriyordu. Bu sırada bir adam Ebuzer'in başı üzerine dikilerek: "Sana görüş belirtmemen ve fetva vermemen emredilmemiş mi?" dedi. Ebuzer başını yukarı kaldırdı ve ona: "Sen benim gözlemcim misin?" dedi. Sonra biraz durakladı ve daha sonra ona: "Eliyle boynunun arkasına işaret ederek, eğer kılıcınızı şuraya koysanız ve ben başımın yere düşmesinden önce, Resulullah'tan duymuş olduğum bir kelimeyi söyleyebileceğimi bilirsem, şüphesiz onu söylerim." dedi."¹

Ahnef bin Kays'in naklettiği şu olay da aynı dönemde yaşanmıştır: "Şam şehrine gitmiştim. Cuma namazına hazır oldum. Bu arada bir kişinin çıka geldiğini gördüm ki, yanından geçtiği her topluluk onu görünce oradan kalkıp kaçar -ya da başlarını aşağı eğerlerdi-. Bu şahıs namazını da pek kısa tutardı." Ravi diyor: "Ben onun yanına gittim ve: "Ey Allah'ın kulu sen kimsin?" dedim. "Ben Ebuzer'im." dedi ve bana: "Sen kimsin?" dedi. Ravi diyor: "Ben Ahnef bin Kays'im." dedim. Bu arada bana: "Kalk yanımdan git, sana şer dokundurmayayım." dedi. Ben: "Nasıl bana şer dokundurabilirsin ki?" dedim. Bunun üzerine dedik ki: "Şu adamın -Muaviye'yi kastediyor- çarcısı; kimse benimle görüşmesin diye çağrı yapmıştır." dedi."²

Keza Abdullah Mes'ud ve Ammar bin Yasir de aynı dönemde dövülerek edep edilmiştir.³

Böylece üçüncü halife Osman'ın döneminde bir taraftan onların meyline göre konuşmayan Allah Resulü'nün, peygamberlerden sonra en doğru konuşan insan olarak tanıttığı⁴ Ebuzer-i Ğifari gibi sahabelere tam bir yasak getirilir ve envai baskılar yapılırken, diğer taraftan da İslam'ın yaygınlaşmasından sonra İslam getirmekle tezahür eden Hıristiyan rahibi Temimi Dari gibilerine haftada iki gün iki saat süresince Allah Resulü'nün mescidinde İsrailiyat kıssalarını anlatma izni veriliyordu. İslam dini hadis mirasında yer yer rastlanan akılla kesin çelişen hurafe nitelikli hadisler işte bu kişiler vasıtasıyla İslam dini hadis mirasına sokulmuştur.

1- Bkz. Sünen-i Daremi, hadis no: 544, Fethü'l-Bari, c. 1, s. 171, Ebuzer'in bu sözü Sahih-i Buhari de Babü'l-Kavl Kable'l Amel bölümünde nakledilmiştir, ama birilerinin korunması maksadıyla olsa gerek ki, Ebuzer'in bu sözü kime karşı ve nasıl bir ortamda söylemiş olduğuna işaret edilmemiştir.

2- Tebakat-i İbn-i Sa'd, c. 4, s. 168.

3- Bkz. Ensabü'l-Eşraf, c. 4, s. 537- 538, 580- 581.

4- Ensabü'l-Eşraf, c. 4, s. 544.

Dördüncü halife Hz. Ali'nin hilafet dönemine gelince, "Ehlibeyt Ekolü'nde Hadis Tedvini" bölümünde hazretlerinin bizzat Allah Resulü'nün imlasıyla sünneti kayıt altına alan ilk şahsiyet olarak bütün varlığıyla sünnetin en büyük koruyucusu ve en büyük tebliğcisi olduğuna işaret etmiş ve buna dair bazı bilgi ve belgelere de yer vermiştik. Bunun içindir ki hazretleri, hilafet sorumluluğunu yüklenir yüklenmez işe, ikinci halife Ömer'in döneminden itibaren Allah Resulü'nün mescidinde İsrailiyat haberlerini, İslam inancıymış gibi sunmalarına izin verilen Tamim-i Dar-i ve Ka'bu'l-Ahbar gibi Hıristiyan ve Yahudi kökenli kimseleri mescitten kovmakla başlamış, ardından Allah Resulü'nün sünnetine karşı uygulanan bütün yasaklara son vererek, ashâbı Allah Resulü'nün sünnetini yaymaya teşvik etmiştir. Ne var ki hilafetinin ilk günlerinden itibaren, çıkarılan iç kargaşalarla hazretlerinin önü kesilmiştir. Dolayısıyla da hazretleri, bu gün birçoğu elimizde bulunan, genellikle de bu fitneleri bastırmağa yönelik irat buyurmuş olduğu ilim ve irfan dolu o engin hutbelerinden gayri, Allah Resulü'nün sünnetinin kayıt altına alınmasına dair özel bir ilgi gösterme imkânı bulamamıştır.

2- Hadis Uydurulmasının Yoğunlaştığı Dönem

Hz. Ali'nin şahadetinin ardından iktidarı ele geçiren Muaviye'nin döneminde ise, bir taraftan Allah Resulü'nün sünnetine karşı ilk üç halifenin başlattığı yasakçı siyaset yürütülürken, diğer taraftan da bütün engellemelere rağmen, yine de gizliden gizliye Müslümanların dilinde dolaşan özellikle de Ehlibeyti övücü hadislerin etkisiz kılınması için, Allah Resulü'nün dilinden alternatif yalan hadislerin uydurulmaya başlandığını görmekteyiz.

Bu doğrultuda Resulullah'ın sahih hadislerini yaymaya çalışan ashâbın konuşmasına konan ambargo sürdürülürken, dinini dünyaya satanların yalanlarına ve keza Hz. Ali'nin hilafeti döneminde masalcılar deyip de Peygamberin mescidinden kovduğu Hıristiyan rahibi Temimi Dari ve Ka'bül-Ahbar gibi İslam dininin yaygınlaşmasından sonra İslam getirmekle tezahür eden Hıristiyan ve Yahudi kökenli kimselerin, ikinci halifenin döneminden itibaren git gide meydan bulmaya başlayan İslam dinini yozlaştırıcı İsrailiyat hadislerine tam bir serbestlik getirilmiştir.

Bunun için Muaviye iktidara gelir gelmez, bir konuşma yaparak halka: "Ömer'in hilafeti döneminde nakledilen hadisler hariç, Allah Resulü'nden hadis nakletmekten sakının, zira ki, o insanları Allah için

korutturdu."¹ diyerek kimsenin Resulullah'tan hadis nakletmesine izin vermemiştir. Buna da yetinmeyerek çıkardığı genelgelerle, Ehlibeyt'le ilgili hadislere tam bir yasak getirirken, halkı üçüncü halife Osman ve diğer halifeler hakkında yalan hadis uydurmaya teşvik etmiştir. Çünkü gizliden gizliye halkın dilinde dolaşan, kendisinin en büyük düşmanı ve rakibi olarak gördüğü Ali ve evladının (Ehlibeyt'in) faziletleriyle ilgili hadislerin zihinlerden silinmedikçe veya en azından aynı içerikli hadislerin başkaları hakkında da geldiği gösterilerek, mümkün olduğu kadar bu tip hadisler önemsizleştirilerek etkisizleştirilmedikçe kurduğu saltanatın pek sağlam olamayacağını görüyordu.

Bakınız; Medaini, el-Ehdas adlı kitabında şöyle nakleder: "Muaviye Cemaat Yılı'ndan sonra bütün memurlarına şöyle bir genelge yayınladı: "Ebu Turab (Hz. Ali) ve ailesinin fazileti hakkında bir söz nakleden kimsenin benimle bir bağı kalmaz." Bu yüzden her yerde hatipler minberlerde Ali'yi lanetleyip Ali ve ailesinden beri olduklarını ilan etmeye başladılar. Bu dönemde en ağır baskılar altında kalan topluluk Kufe halkı oldu. Zira onların çoğu Ali taraftarı idi. Ziyad bin Sümeyye'yi onlara vali olarak tayin etti. Ziyad Ali taraftarlarını tespit etmeye koyuldu, kendisi de Ali'nin döneminde onların arasında bulunduğundan onları çok iyi tanıyordu. Böylece Ali taraftarlarından yakaladığını yakaladığı yerde öldürmeğe başladı, işkence etti, el ayaklarını kesti, ağaçlara astı, korkutarak Irak'tan kovdu. Öyle ki, artık Irak'ta onlardan tanınıp bilinen kimse kalmadı.

Sonra Muvaviye bir genelge daha yayınlayarak: "Ali'nin evlatlarının ve takipçilerinin hiçbirinin şahitliği geçerli değildir." dedi. Bir başka genelgede ise şöyle yazdı: "Bölgenizde bulunan Osman'ın dostları, taraftarları ve faziletlerini nakleden kimseleri araştırıp bulunuz, onlara saygı gösterin, onların toplantılarına katılın, kendilerine ikramda bulunun; onlardan her birinin naklettiği bütün hadisleri; kendisinin, babasının ve bağlı bulunduğu kabilesinin adıyla birlikte yazarak bana gönderin."

Muaviye'nin yöneticileri bu genelgenin gereğini yerine getirmeye koyuldular. Bu arada halk, ister Araplardan olsun, ister kölelerden olsun, Osman'ın faziletlerini nakleden her şahsın Muaviye'nin yanında itibar ka-

1- Sahih-i Müslim, c. 3, Babü'n-Neyh eni'l-Mes'ele. Şeref-i Ashabü'l-Hadis, Hatip Bağdadî'nin s. 91.

zandığını; makam, dirhem, dinar ve mal-mülke ulaştığını görünce, geniş bir şekilde hadis uydurmaya başladılar. Öyle oldu ki halk, Osman'a fazilet sayma konusunda birbirleriyle âdete yarışa girdiler. Böylece Muaviye'nin valilerinin yanına gidenler, Osman'ın methiyle ilgili hadisler uyduruyor, onlar da onların adını yazarak kendilerine hediyeler veriyorlardı. İsimleri kaydedilen bu gibi insanlar artık sistem içerisinde büyük saygınlık kazanıyor, başkaları hakkındaki arabuluculukları da kabul ediliyordu. Bir süre böyle devam ede gitti, ta ki Muaviye'den şöyle bir yazı geliverdi: "Osman'la ilgili hadisler çoğaldı ve her yerde yayılarak halkın diline düştü. Bu yazı elinize ulaştıktan sonra artık halkı, önceki halifelerle diğer sahabelerin faziletleri hakkında hadis nakletmeye davet edin. Eğer birisi, Ebu Turab (Hz. Ali) hakkında bir hadis naklederse, siz hemen halktan diğer ashab hakkında onunla çelişen bir hadis nakletmelerini isteyin. Unutmayın ki bu, benim için daha tatlı ve daha makbul, Ebu Turab'ın taraftarları için ise Osman'ın faziletlerini nakletmekten daha ağır ve daha ezicidir."

Muaviye'nin emri halka ulaştırıldı. Muaviye'nin bu emrini duyan halk, bu defa da ashabın fazileti hakkında hadis uydurmak için yoğun bir çalışmaya girdi. Öyle ki, temeli olmayan birçok hadis uyduruldu. Bu uydurma hadisler, minberlerde okunmaya başlandı. Oradan da medreselere sıçradı. Öğretmenler bu uydurma hadisleri, aynen Kur'an'ı öğrettikleri gibi öğrencilerine öğretmeye başladılar. Öğrenciler de onları Kur'an öğrenir gibi öğrenip hıfzettiler. Hatta aile içerisindeki çocukları, kadınları ve hizmetçileri de bundan mahrum bırakmadılar ve bu uydurma hadisler onlara da öğretilip ezberletilmeye başlandı...

Böylece uydurma hadisler yayıldıkça yayıldı. Bühtan ve iftira pazarı kızıştıkça kızıştı. Hâkimler, fakihler ve yöneticiler de bu hadislere dayanarak, hüküm ve fetva vermeğe başladılar. Bu karmaşık ortamda riyakâr Kur'an karileri ile alçak gönüllük ve takva gösterişi yapan zayıf insanların imtihanı, başkalarına oranla daha ağır oldu. Onlar da mal-mülk ve makam uğruna yalan hadis uydurmaya başladılar. Bilahare bu hadisler yalan ve bühtanı reva görmeyen dindarlar kimselere de ulaştı. Onlar da bu hadislerin doğru olduklarını sanıp, nakletmeye başladılar. Oysaki eğer onlar, bu hadislerin uydurma ve yalan olduklarını bilselerdi, kesinlikle onlara inanmaz, onları nakletmezlerdi."¹

Evet, böylesi ortamlarda üretilen uydurma hadisler, Allah Resulü'nün sahih hadisleriyle karışarak Müslümanların dilinde dolaşmaya başlamıştır. Bir de buna Allah Resulü'nün hadislerinin nakline ve yazılma-

1- Bkz. Şerh-i Nehcü'l-Belaga, İbn-i Ebi'l Hadid'in, c. 11, s. 44,45.

sına dair sürdürülen yasak süreci içerisinde meydana gelen unutmama ve yanılma gibi doğal afetler de eklenince Allah Resulü'nün sünneti iyiden iyiye içinden çıkılmaz bir hal alıvermiştir.

Muaviye'den sonra sulta kuran diğer Emevi hâkimleri de Muaviye'den geri kalmamışlardır. Hatta onlar iftızah dolu yaşamlarıyla aslen İslam diniyle adeta alay etmiş ve açıktan açığa Allah Resulünün sünnetini ayakları altına alarak büsbütün toplumun hafızasından silip atmaya çalışmışlardır. Tabiidir ki böylesi yöneticilerin döneminde de Allah Teala'nın kalplerini imanla sınadığı istisnai müminler hariç, toplum içinde en az değer verilip en az teveccüh gösterilen şeyin Allah Resulünün sünneti olacağı ortadadır.

Elbette daha önceleri de işaret ettiğimiz üzere Ehlisünnet uleması, genellikle Allah Resulünün sünnetine yönelik başta ilk üç halife olmak üzere ashabin bir kısmı tarafından takınılan bu yasakçı tavırları olumlu yönde tevcih eteğe çalışmış, bazen bizzat Allah Resulü'nün kendisinin böyle emrettiğini savunurken¹ bazen de ashabin Allah Resulüne yalan isnattan kaçınmak için takvaları gereği böyle davrandıklarını ileri sürmüş, bazen de Kur'an'ın tahriften korunması veya geri plana itilmemesi gibi bir takım daha önemli maslahatlar gereği ashabin bir süreliğine böyle davranmak zorunda kaldıklarını iddia etmişlerdir.

Ama biz, Allah Resulü döneminde hadis tedvini bölümünde bu tevcihlerin hiçbirinin yeterli olmadığını, bizzat Kur'an-ı Kerim ve İslam'ın ruhuyla çeliştiği gibi, Allah Resulünden sünnetinin yazılmasına ve nakledilmesine dair nakledilen uygulama ve emirleriyle de çeliştiğini ortaya koymuştuk. Dolayısıyla yeniden bu konuya girmek istemiyoruz.

Ama şu kadarını arz ediyoruz ki ashabin, ister kıyamet gününden korkarak, ister Allah Resulünden sonra iktidarı ele geçiren yönetimlerin baskılarından çekinerek ve ister bir takım kendilerince makul gördükleri gerekçelere dayanarak Allah Resulünün sünnetini nakletmemeleri ve kayıt altına almamaları, Allah Resulünün sünnetine telafisi mümkün olmayan zararlar vermiş ve hatta büyük ölçüde yok olup gitmesine yol açmıştır. İslam dinini karalamak için fırsat kollayan kötü niyetli İslam düşmanlarının, akıl, vicdan ve izanla çelişen iftiralarına imkân sağlarken, dinlerini dünyaya satan mümin görünömlü zayıf iradeli kimselerin dünya metası uğruna yalan hadis uydurmaları için de son derece olumlu bir ze-

1- Bkz. Sahih-i Müslim, hadis no: 5326, Sünen-i Tirmizi, hadis no: 2589, Müsned-i Ahmed, hadis no: 451, 11001, 11110, 10976, 10916, 10663, 10731, 10665, 10670, 10731, 10933, Sünen-i İbn-i Mace, hadis no: 37, Sünen-i Daremi, hadis no: 451.

min sağlamıştır. Böylece bazen kendine muhalif bir cepheyi karalamak,¹ bazen de zalim bir yöneticinin hoşuna gidip de elinden bir lokma kapabilmek uğruna yalan hadis pazarı kızıştıkça kızıştırmıştır. Ehlişünnetin, Malik ve Buhari gibi önde gelen muhaddislerinin bildikleri nakledilen, yedi yüz elli bin ve altı yüz bin civarındaki hadislerin yüzde doksandan çoğunun, bu pazarın mahsulü hadislerden oluştuğu ortadadır. Zaman süreci içerisinde birinci neslin vefat etmesiyle de artık bu akıl ve mantık dışı sayıdaki yalan hadislerin içerisinde doğru hadisi ayıklamak ise iğnenin deliğinden kocaman deveyi geçirecek kadar zorlaşmıştır.

Oysa eğer ashap karşımızdaki Allah Teala'nın en son ve en büyük elçisidir. Ondandır artık kıyamet gününe kadar bir resul gelmeyecektir. Onun sözleri bizler için hüccet olduğu gibi, kıyamet gününe kadar gelecek olan bütün insanlık için de hüccettir. O halde emin kimseler olarak biz onun bütün sözlerini en iyi şekilde muhafaza ederek sonraki nesillere ulaştırmakla da yükümlüüz, deyip de Allah Resulünün vefatından hemen sonra zaman geçmesi sonucu unutmak gibi bir takım afetlere de meydan vermeden, Allah Resulünün tebliğ içerikli bütün söylem, eylem ve onaylarını, bir yanlışlığa meydan vermemek için bunlara tanık olan ashabin da huzurunda kayıt altına alarak bir sonraki nesle emanet etselerdi. Artık ne kötü niyetli İslam düşmanları böylesine pervasızca iftiralar yapmaya meydan bulurlardı, ne dinini dünyaya satan zayıf iradeli insanlar bu denli yalan hadis uydurmaya cesaret edebilirlerdi ve ne de ihtiyarladık unuttuk gibi, afetler veya bahaneler söz konusu olabilirdi. Ama ne var ki ashap böyle düşünmedi, aksine onlar Allah Resulünden, sünnetini onlara emanet ettiğini rivayet ettikleri halde, emanet kavramından koruyup sonraki nesle teslim etmeyi anlayacaklarına, Allah Resulünün sünnetine karşı takındıkları tavırla, ondan sünneti gizlemek, unutturmak, yakıp yok etmek anlamını çıkardılar. Nitekim Allah Resulünden mütavattir olarak, Ehlibeytinin de kendilerine emanet edildiğini ve yarın kıyamet günü Ehlibeytine karşı nasıl dav-

1- Örneğin: Hanefiler, Şafiiilerin aleyhinde şöyle bir hadis uydurmuşlardır: "Ümmetimin arasından Muhammed bin İdris isminde bir adam çıkacaktır; o, ümmetime İblis'ten daha zararlıdır; Ümmetim arasından kendisine Ebu Hanife denilen bir adam gelecektir; o, ümmetimin kandilidir."

Bu hadisin senedinde, Me'mun bin Ahmed-i Selmi ve Ahmed bin Abdullah-i Hunbari isimlerinde hadis uyduran iki şahıs vardır. Bu hadisi, Hatib-i Bağdadi Ebu Hüreyre'den merfu olarak (senedini zikretmeksizin) nakletmiştir.

Buna karşılık Şafiiiler de: "Kureys'e ikram edin; şüphesiz Kureys'in âlimi yerin tabakalarını ilimle dolduracaktır." şeklinde bir hadis uydurarak Hanefilere cevap vermişlerdir. (Bkz. Ezvau'n ala's-Sünnet'il Muhammediyye)

randıklarından sorgulanacaklarını¹ naklettikleri halde, Allah Resulünün bu sözünden Ehlibeytine sevgi ve saygı duyarak itaat etmeği anlayacaklarına, ondan benim Ehlibeytime azar ve eziyet edin, sürgün edin, hapsedin, öldürerek yok edin anlamını çıkarmış olmaları gerekir ki Allah Resulünden sonra Ehlibeytine yapılanlar İslam tarihinin en kara lekesi ve en utanç verici boyutunu oluşturmaktadır. Ne yapalım! Bu tablo karşısında şikâyetimiz var, şikâyetimiz var deyip de Hak Teala'nın yüce divanında davacı olmaktan başka ne yapabiliriz ki!

Evet, bilahare kendinden önceki Emevi hâkimlerine göre mutedil biri olan Ehlişünnet Ekolünün Raşit Halifeler'den saydığı Ömer bin Aabdul-aziz'in yönetim dönemi gelip çatmıştır. O zulüm ve baskının sonsuza dek süremeyeceğini görerek, iki önemli işe adını yazdırmıştır. Birincisi, eslafı tarafından başlatılıp sürdürülen Hz. Ali ve hanedanına cami minberlerinde lanet edilme iğrenç eylemine son verdimeye karar vermiş ve böylece de Cuma hutbelerinden Ali ve hanedanına lanet cümlelerinin çıkartılarak yerine: **"Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeği, emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."**² ayetinin okunmasını emretmiştir.³ İkincisi ise Allah Resulü sünnetine karşı sürdürülen yasakçı siyasete son vererek tedvin edilmesi fermanını vermiştir.

3- Hadis Tedvini Dönemi

Hicri 99 yılında iktidara gelip, hicri 101 yılında büyük bir ihtimalle eslafının siyasetine bir ölçüde karşı çıktığı için zehirlenerek öldürülen Emevi halifesi Ömer bin Abdu'l Aziz, kendi zamanına kadar Allah Resulünün sünnetine karşı sürdürülen yasakçı siyaset yüzünden Allah Resulünün sünnetinin kaybolup gittiğini görerek, o dönemde Medine valisi olan Ebu Bekir bin Hazm'e: "Bak gör, Allah Resulünün hadis ve sünnetinden bulabildiğini yaz. Çünkü ben ilmin yok olmasından ve âlimlerin göçüp gitmesinden korkuyorum."⁴ içeriğinde bir ferman göndererek, Ehlişünnet Ekolünde hadis tedvini sürecini resmen başlatmıştır.

1- Abdulkaki basımı, 4, 1873, 2408 numaralı hadis, 4425. hadis, Sünen-i Daremi, 431-432, 3182 numaralı hadisi vs.

2- Nahl/90.

3- Tarihü'l-Hülefa, Süyuti'nin, c. 1, s. 99, Tarih-i Taberi, c. 5, s. 71, Siyer-i A'lamü'n-Nebla, c. 5, s. 147, el-Kamil, c. 2, s. 397, c. 3, s. 255, el-Muhalla, İbni Hazm'in, c. 5, s. 94, 95, Sahih-i Müslim, hadis no: 2409, 2404, Tefsir-i Zemeşeri, Nahl Suresi 90. ayetin tefsirinde.

4- Bkz. Sahih-i Buhari, bab-ü Keyfe Yukbezü'l-İlim, Sünen-i Daremi, hadis no: 487, 488, Fethü'l-Bari, c. 1, s. 218, Tehzibü't-Tehzib, c. 12, s. 39.

Ancak ne var ki, artık iş işten geçmiş, doğru sünnete ulaşmak ve sünnetin doğrusunu yalanından ayırmak iğne deliğinden deveyi geçirmek kadar zorlaşmıştı. İlâveten, Ömer bin Abdu'l-Aziz'in, bu fermanı hükümetinin ilk yıllarında mı yoksa sonlarında mı verdiği ve o dönemde bu fermanın gereğinin yerine getirilip getirilmediği de bilinmemektedir. Bu yüzden de Ehlisünnet uleması arasında, hadis tedvinine hicri birinci yüzyılın sonlarında mı yoksa ikinci yüzyılın ortalarında mı başladığı hususunda ihtilaf oluşmuştur. İbn-i Hacer gibi bazıları, Ömer bin Abdu'l-Aziz'in andığımız fermanını gerekçe göstererek, hadis tedvininin birinci yüzyılın sonundan itibaren başladığını iddia ederken, Zehebi gibi diğer bazıları, bu fermanın kale alınıp gereğinin yerine getirildiğine dair maddi bir kanıt bulamadığından, hadis tedvinine, Emevilerin döneminde değil de Abbasilerin iş başına gelmesinden sonra başladığı görüşünü kabul etmişlerdir. Buna paralel olarak da bu ekolün uleması arasında kimin ilk sünnet tedvin ettiği konusunda da görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Birinci grup ilk olarak İbn-i Şehab ez-Zühri veya Ebu Bekir bin Hazm'in hadis tedvinini başlattığını ileri sürerken, ikinci grup ilk hadis tedvininin başlatanını, Malik bin Enes'in¹ (Hicri 93-179) veya Abdu'l-Melik bin Abdu'l-Aziz bin Cerih'in (Ö.150 hicri) ya da Rabi bin Sabih'in olduğunu iddia etmişlerdir. Ne var ki, ister Malik'ten önce hadis tedvinini başlatan olsun veya olmasın, bu, tarihi bir bilgiden öte sonuç itibariyle pek önem arz etmemektedir. Çünkü yazılmış olsalar dahi o dönemde yazılan kitaplardan bu gün Malik'in el-Muvatta kitabından gayrisi elimizde bulunmamaktadır.

el-Muvatta Kitabı'nın Tedvini

Ehlisünnetin dört meşhur mezhebenden Maliki mezhebinin kurucusu da olan Malik bin Enes (Hicri 93-179), el-Muvatta isimli kitabını, Abbasi halifelerinden Ebu Cafer el-Mensur'un emir ve teşviki üzere yazmıştır. Kaynaklarda yer aldığı üzere Abbasi devletinin korucusu kabul edilen Ebu Cafer Abdullah bin Muhammed el-Mensur, hicri 143 yılında hac ederken Medine şehrinde bulunan Malikle de görüşmüş ve bazı âlimlerle birlikte onu da hadis tedvini için teşvik etmiştir. Malik'in el-Muvatta isimli kitabı, Allah Resulünün sünnetine karşı yürütülen en az bir veya bir buçuk asırlık bir yasak döneminden sonra Ehlisünnet Ekolünde tedvin edilen en önemli ve belki de ilk hadis kaynağıdır.

¹ Ferid Veedi'nin Dairetü'l-Mearif'i, c. 3, s. 367.

Şafii mezhebinin kurucusu imam Şafii onun bu kitabı hakkında şöyle demiştir: "Malik'in Muvatta'sı Allah'ın kitabından sonra en sahih kitaptır."¹.

Ehlişünnetin önde gelen şahsiyetlerinden Dehlevi ise "Hüccetullahi'l-Baliğa" kitabında şöyle demiştir: "Birinci tabakada yer alan hadis kitapları, şu üç kitaptan ibarettir: Muvatta, Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim... Malik onu Mansur'un hilafetinin sonlarına doğru telif etmiştir. Şöyle ki Şafii'nin de naklettiği üzere Ebu Cafer Mansur Medine'ye geldiğinde Malik'i çağırarak, "Irak halk'ı din konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Onları üzerinde birleştireceğimiz bir kitap yaz." demiş, o da bunun üzerine el-Muvatta kitabını yazıvermiştir."²

Suyuti ise "Tenviru'l-Havalik" kitabında, Kadı Ebu Bekir bin Arabi'den şöyle nakletmiştir: "Malik'in Muvatta kitabı birinci asıl, Buhari'nin sahihi ise ikinci asıldır. Malik, yüz bin hadis rivayet etmiştir; fakat bunlardan Muvatta kitabında on bin tanesine yer vermiştir. Daha sonra da bu hadisleri sürekli olarak Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in ameli şünnetine sunmuş; böylece nihayet onda beş yüz hadis kalıvermiştir."³

"el-Mühezzebe-u fî Marifet-i A'yan'il Mezheb" adlı kitabın önsözünde, ise Atik bin Zübeydî'nin şöyle dediği geçmektedir: "Malik, Muvatta kitabında on bin hadis toplamış ve her yıl ona baktıkça onda bulunan hadislerin bir kısmı çıkarıp atmıştır. Eğer birazcık daha yaşayacak olsaydı, hepsini silip atacaktı."⁴

Malik'in Muvattası'yla İlgili Bazı Nükteler

İlk önce; Malik hicretten takriben 90 yıl sonra dünyaya gelmiştir. Eğer hadis yazımına 30 yaşından itibaren başlamış ve Hz. Peygamber-i Ekrem'in zamanında yaşayanlardan veya en azından hicret zamanından O'nunla birlikte olanlardan hadis nakletmek istemiş olursa, birden çok vasıtayla hadis nakletmesi icap eder. Bu ise onun hadislerinin sıhhatini kuşkulu kılmaktadır. Çünkü vasıta çoğaldıkça yanılma, unutma ve yalan olma ihtimali de çoğalır.

Sonra; "Malik, sahih hadisi zayıf hadisten ayırt edebilmek için toplamış olduğu hadisleri Kur'an ve Hz. Peygamber'in ameli şünnetiyle mukayese etmiştir." deniliyor. Bunun anlamı, Malik'in Kur'an ve şünnetten kavradığı anlayışı kendisine ölçü edindiğidir. Buradaki asil soru şudur ki, onun kitap ve şünnetten elde ettiği anlayışın doğru olduğunun

1- Ezvau'n ala's-Sünnet'il Muhammediyye, s. 296-297..

2- Aynı Kaynak

3- Aynı Kaynak

4- Aynı Kaynak

delili nedir? Malik'in yanılmadığına dair elimizde bir garanti yoktur. Dolayısıyla da Malik ve benzerlerinin tashih ve taz'yifleri, insanın zihninde oluşan soru işaretlerini gidermede yeterli değildir.

Diğer bir soru da Hz. Peygamber'in ameli sünnetinin Malik'in eline nasıl ulaştığıdır. Acaba hükümetlerin, keza toplumun iktisadi ve siyasi durumu ve halkın yaşam tarzları, onların sünnet anlayışı üzerinde herhangi bir etkisi olmamış mıydı? Acaba halkın arpa ekmeği yediği zamanla, bazı insanların altını keserle kırdığı zaman arasında sünnete bakış açısından bir farklılık oluşmamış mıydı? Acaba Malik hangi sünneti, Hz. Peygamber'in ameli sünneti olarak kabul etmiştir?

Diğer bir nükte de şu ki, Muvatta kitabının nüshaları, muhteva, takdim, tehir ve bölümler açısından birbirleriyle farklıdılar. Bu da hangi nüshanın bizzat Malik'e ait olduğu ve sonraki dönemlerde bu kitabın tahrif edilip edilmediği konusunda insan zihninde bir takım kuşkular uyandırmaktadır. Dolayısıyla da, birden çok vasıta ve bunca nüsha ihtilaflarıyla elimize ulaşan Muvatta ve benzeri hadis kitaplarının güvenilirliği, birçok soru ve kuşkularla beraberdir.

Bu arada Ehlişünet ekolunda Malik'ten sonra özellikle de ikinci yüzyılın sonlarına doğru ve üçüncü yüzyılın başlarında birçok Müsnet¹ Sünen² ve Sihah³ diye nitelenen diğer hadis kitaplarının da telif edildiğini görmekteyiz ki bunların içerisinde altı tanesi Sihah-i Sitte (altı sahih kitap) ismiyle meşhur olup Ehlişünet Ekolunun başlıca hadis kaynaklarını oluşturmaktadır. Sihah-i Sitte olarak meşhur olan Ehlişünetin başlıca hadis kaynakları şunlardan ibarettir:

1- Sahih-i Buhari ismiyle meşhur olan, Muhammed bin İsmail el-Buhari'nin (Hicri 194-256) kitabı,

2- Sahih-i Müslim ismiyle meşhur olan, Müslim bin Heccac En-Nişaburi'nin (Hicri 204- 275) kitabı,

3- Sünen-i Ebi Davud ismiyle meşhur olan, Süleyman bin Aş'as es-Secistani'nin (Hicri 202- 275) kitabı,

4- Sünen-i İbn-i Mace ismiyle tanınan, Muhammed bin Yezid bin İbn-i Mace er-Rabii el-Kazvini'nin (Hicri 209-273) kitabı,

5- Sünen-i Tirmizi diye meşhur olan, Muhammed bin İsa'nın (Hicri 209-279) kitabı,

6- Sünen-i Nesai diye meşhur olan Ahmed bin Şuayb en-Nişaburi'nin (Hicri 215-303) kitabı.

1- Müsned-i Ahmed bin Hanbel ve Müsned-i İshak bin Rahviye gibi.

2- Sünen-i İbn-i Mace ve Daremi gibi.

3- Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim gibi.

Bu arada Ehlisünnet ulemasının bazıları, İbn-i Mace'nin yalancılık ve hadis hırsızlığıyla meşhur olanlardan da hadis naklettiğini gerekçe göstererek, onun kitabı yerine, Abdullah bin Abdurrahman ed-Daremi, es-Semerkindi'nin (Hicri 181-255) kitabını sahih kitaplar listesine almışlardır.

Biz burada Ehlisünnet Ekolu hadis kaynaklarını özet niteliğinde olsa dahi, teker teker incelemek de istemiyoruz; böylesi bir kısa yazıda bunun imkânı da yoktur. Ama şu kadarını arz etmeliyiz ki, Ehlisünnet Ekolü'nde hadis, git gide daralıp azalacağına, doğal oluşumun aksine, git gide genişleme ve çoğalma sürecine girmiştir. Çünkü şimdiye kadarki açıklamamızda da görüldüğü üzere, Ehlisünnet ekolünde ilk başta Allah Resulünün sünnetinin yazılmasına, anlatılmasına ve nakledilmesine yasak getirilmiş ve bu yasak gereği ashab elinden geldiği kadar Allah Resulünün sünnetine ilgisiz kalarak, ne yazmış ne de nakletmiştir. Bunun gereği ise, gün geçtikçe ashabın bildiği Allah Resulünün sünnetinin azalması ve kaybolup gitmesidir. Oysaki Ehlisünnet Ekolu hadis kaynaklarına göz attığımızda, durumun doğal aksine geliştiğini görmekteyiz. Başka bir tabirle de yaşanan süreç gereği, işin doğal hali, ashabın nakletmediği ve yazmadığı sünnetin, zaman süreci içerisinde unutulma ve ashabın ölüp gitmesi gibi sebeplerden dolayı git gide daha azalmasıdır. Oysa Ehlisünnet ekolünde ilk başta yok denecek kadar az olan hadisin, Osman'ın döneminde biraz daha çoğaldığını, Emevilerin döneminde ise bir hayli arttığını, Abbasilerin döneminde ise artık ezberlenen ve nakledilen yüz binlerce hadislerden söz edildiğini görmekteyiz. Bu da, ister istemez insanda, hadis diye sunulan birçok sözün, uydurma sözler olduğu hissini uyandırmaktadır.

Bu sözümüzün şahidi, Ehlisünnet Ekolu hadis tedvin edenlerinin bizzat kendi sözleridir. Örneğin Ahmed bin Hanbel'in, tekrarlarıyla birlikte kırk bin civarında hadise yer verdiği el-Müsned isimli kitabını oğlu Abdullah'a tavsiye ederken: "Ben bu kitabı yedi yüz elli bin hadis içerisinden seçme yaparak yazmışımdır."¹ dediğine şahit olacağız ki, Ahmed bin Hanbel'in ulaştığı bu kadar sayıdaki hadisin yüzde doksanının yalan ve uydurma hadislerden oluştuğunu söylemek gerekmediği kanaatindeyiz.

1- Siyer-i A'lamü'n-Nebla, c. 11, s. 329, Hasaisü'l-Müsned, s. 21, et-Takyid, s. 161.

Keza Muhammed bin Ömer er-Razi tabiinden Ebu Zur'a hakkında şöyle demiştir: "Bu ümmet içerisinde Ebu Zur'a'dan daha hafızası güçlü olan biri olmamıştır. O yedi yüz bin hadise ezberdi. Sadece kıraat ve tefsir hakkında yüz kırk bin hadis ezberdi."¹

Buharı ise kitabındaki yedi bin beş yüz civarındaki hadisi, altı yüz bin hadisin içinden seçerek yazdığını ve kendisinin yüz bin civarında sahih, iki yüz bin civarında da sahih olmayan hadis ezber olduğunu kaydetmiştir.²

Müslim de dört bin civarında hadis içeren kitabını üç yüz bin hadis içerisinden seçme yaparak yazdığını bildirmiştir.³

Ebu Davud ise beş yüz bin hadisten seçme yaptığını bildirmiştir.

Şimdi soruyoruz; böylesi akıl almaz rakamlar, hadis diye dolaşan sözlerin çoğunun yalan ve uydurma sözler olduğunun delili değil de nedir?! Bu yüzdendir ki yine Ehlişünnetin önde gelen şahsiyetlerinden olan Şu'be: "Hadis diye dolaşan sözlerin onda dokuzunun uydurma olduğunu kaydetmiştir.⁴ Biz diyoruz ki, Şu'be'nin bu sözüyle aşırılık yapıp mübalağa ettiği sanılmasın. Hayır, hatta hadislerin geri kalan onda birinin sıhhatinde de durup düşünmek ve doğrusunu bulmak için iyice bir tetkik etmek icap etmektedir.

Bu tarihi gerçekler Ehlişünnet Ekolünün hadis mecmualarının nasıl bir ortam ve hangi şartlar altında kaleme alındığını ve onları telif eden kimselerin böylesi yalan deryasından doğru hadisleri istihraç etmede ne kadar başarılı olabildikleri hakkında zihinlerde soru işaretleri uyardırmaktadır. Dolayısıyla da bu hadis kaynaklarının güvenilirliği, onların her biri için yerinde zikredilen özel tenkitlere ilaveten, bir takım genel kuşku ve soru işaretlerini de beraberinde taşımaktadır.

Söz buraya gelmişken Ehlişünnet Ekolünün en önemli iki hadis kaynağı olan Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim hakkında birkaç özel tenkide de işaret ederek konuyu kapatmak istiyoruz.

Sahih-i Buhari'ye Bazı Tenkitler

Birinci tenkit şudur ki, Buhari duyduğu hadislerin cümle yapısına ve lafzına sadık kalarak nakledeceği yerde, onların birçoğunu kendi kurduğu cümle yapısıyla nakletmiştir. Bu ise nakledilen hadisin orijinalite-

1- Doktor Sa'di'l-Haşimini'nin yazdığı Ebu Zur'a kitabı, c. 1, s. 207.

2- Mukaddime-i Fethu'l-Bari, s. 4; Ezvau'n ala's-Sünnet'il Muhammediyye'den naklen.

3- el-Muntazam, İbn-i Cevzi'nin c. 12, s. 171-172, Ulumü'l-Hadis, ve Mustalahihi, Sübhi Salih'in.

4- Bkz. el-Avzau'n ala's-Sünneti'l-Muhammediyye Mahmud Ebu Riya'nın s. 299.

sine zarar vererek itibarını sarsmaktadır. Bunun delili, bizzat Buhari'nin kendi itiraflarıdır ki, Hatib-i Bağdadi tarihinde Buhari'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Nice hadisleri Basra'da duydum; onları Şam'da yazdım; nice hadisleri Şam'da duydum; onları Mısır'da yazdım." Kendisine: "Ey Eba Abdullah (lakabı), kâmil bir şekilde mi yazdınız?" denildiğinde ise susarak cevap vermemiştir.¹ Buhara'nın Emiri, Uhaydir bin Ebi Cafer de aynı sözü kendisinden nakletmiştir.²

Bu sözümlüğün başka bir delili de, Buhari'nin aynı senetle naklettiği bir rivayeti farklı lafızlarla rivayet etmesidir. Nitekim İbn-i Hacer-i Askalani de buna işaretlemiştir ki: "Buhari'nin özelliğinden biri de şudur ki, o bazı hadisleri sonuna kadar bir senet, iki lafızla tahrih etmiştir."³

Binaenaleyh, Buhari'nin kendi de itiraf ettiği üzere, o duymuş olduğu hadisleri aynı lafızlarıyla hemen yazmak yerine, onları daha sonra kendi kurduğu cümle yapısıyla tahrih edip yazıyormuş. Bu da doğal olarak hadisin orijinal halinin bozulmasına ve bazı sözlerinin unutulup değişmesine veya düşmesine sebep olmuştur. Sonuç itibarıyla insan, bu gibi gerçekleri dikkate aldığımda Buhari'nin kitabında yer alan hadislerin doğruluğunda kuşkuyla kapılmaktan kendini alamamaktadır.

İkinci tenkit ise, Buhari'nin kitabında zayıf, yalancı ve meçhul olan insanlardan da pek çok hadis nakletmesidir ki, Fethu'l-Bari'nin takriben 65 sayfası, bu şahıslara ayrılmıştır.⁴

Bu da, Buhari'nin iddiasının aksine, sahih hadisleri seçmede öyle başarılı ve titiz olmadığını göstermekte ve naklettiği hadislerin sıhhatinde kuşku uyandırmaktadır.

Sahih-i Müslim'e Bazı Tenkitler

Sahih-i Müslim'e yönelik ilk tenkit şudur ki, onun tedvin tarihi dikkate alındığında, onda yer alan hadislerin ancak dokuz-on vasıtayla Allah Resulüne ulaşabileceği gerçeğidir. Bu da onda yer alan hadislerin sıhhatini benzeri bütün hadis kitaplarında olduğu gibi, kuşkulu kılmaktadır. Çünkü vasıta çoğaldıkça yanılma ve yalan olma ihtimali de çoğaldığından, tabii olarak bu gibi hadislerin Allah Resulüne intisabı da aynı orantıda kuşkulu duruma düşmektedir.

1- Tarih-i Bağdat, c.2, s. 11.

2- Hude's-Sari , c. 2, s. 201.

3- Fethu'l-Bari, c. 1, s. 186.

4- Fethu'l-Bari, c. 2, s. 112- 176.

Sonra Sahih-i Müslim'in nakil silsilesini irdelediğimizde, onun doğru bir şekilde bize ulaştığının da kuşkulu olduğu görülmektedir. Bakınız, Sahih-i Müslim'i nakleden Nevevi (D: 631, Ö: 767), kendisinin ona olan senedini şöyle açıklamıştır:

"İmam Muslim bin Haccac'ın Sahihinin tamamını, Şeyhu'l-Emin Ebu İshak İbrahim bin Ebi Hafs (Ö: 664), bana nakletmiştir. İbrahim bin Ebi Hafs da, Müslim'in kitabını, üstadı Mensur bin Abdulmün'im'den (D: 522; Ö: 608) nakletmiştir. Mensur da mezkûr kitabı Muhammed bin Fazl-i Faravi'den (D: 441; Ö: 530), öğrenmiştir. Muhammed de mezkûr kitabı Abdulğafir-i Farisi'den (D: 353; Ö: 448), öğrenmiştir.

Burada Nevevi'nin Müslim'in kitabına olan senedinin geri kalanını anlatmaya devam etmeden önce¹ dikkatinizi şu nükteye çekiyoruz ki, Nevevi'nin kendi itirafına göre Mensur bin Abdulmun'im-i Faravi hicri 522'de doğmuştur. Mensur da bu kitabı Ebu Abdullah, Muhammed bin Fazl-i Feravi'den (Ö: 530) öğrendiğine göre, bundan Mensur'un bu önemli kitabı 8 yaşından önce öğrendiği ortaya çıkmaktadır.

Yine hicri 441'de doğan Ebu Abdullah Muhammed bin Fazl-i Feravi, bu kitabı, hicri 448 yılında vefat eden Abdulğafir-i Farisi'den öğrendiğine göre onun da bu kitabı yedi yaşından önce öğrendiği ortaya çıkmaktadır. Bu da insanda bu kitabın tahrif edilmeden sonraki nesle ulaşması konusunda bir takım şüphelerin uyanmasına yol açmaktadır. Çünkü o dönemlerde kitaplar elle istinsah edilirdi, bu ise istinsah sırasında birçok hataların ve kasıtlı tahriflerin oluşmasına yol açmaktaydı. Bu yüzden de illa da bir kitabın sıhhatini temin etmek için o kitaba aşına olan bir üstadın nezdinde satır satır okunarak doğruluğu tespit edilirdi. Oysaki yukarıda görüldüğü üzere Sahih-i Müslim'in naklinde bazen bu kuralın tam olarak usulüne göre riayet edilmediğini görmekteyiz. Bu da bizi bu kitabın içeriğinin sıhhati konusunda şüphelendirmektedir.

Bilahare bu ve benzeri tenkitler, Ehlişünnet Ekolunun diğer hadis kaynakları için de geçerlidir. Dolayısıyla bu hadis kitaplarına itimat edilebilmesi için hem bu kitapların kendilerinin nakil senetleri hem de bu kitaplarda yer alan hadislerin senet silsilesi usulüne uygun olarak iyice incelenmelidir. Özellikle de Ehlişünnet hadis kaynaklarında rastlanan sahabelerin tabiinden ve büyüklerin küçüklerden hadis nakletmeleri, keza İbn-i Abbas gibi Allah Resulünün zamanında henüz çocuk

1- Senet silsilesinin tamamının, doğum ve ölüm yılları, Sahih-i Müslim'in birinci cildinde, s. 7 ve 9'da zikredilmiştir.

yaşta olanlardan ve İslam dinin yayılmasından sonra İslam getirdiğini ilan eden Ka'bü'l-Ahbar gibi Yahudi ve Hıristiyan kökenli kimselerden hadis nakledilmesi ve keza Ehlisünnet Ekolünün mevcut kaynaklarındaki hadislerinin takriben yüzde altmışının, Allah Resulünü sadece iki senelik gibi kısa bir süre görebilen Ebu Hüreyre'den gelmesi, insanın bu hadislerin sıhhati konusundaki kuşkusunu daha da çoğaltmaktadır.¹

Sonuç itibariyle, hadis kaynaklarıyla ilgili şimdiye kadar serdettiğimiz ve etmediğimiz genel ve özel tenkitler dikkate alındığında, kimse-nin bu kitaplarda yer alan hadisler mutlaka doğru hadislerdir ve onlara iman etmek gerekir diye bir iddiada bulunma hakkı olmadığı ortaya çıkmaktadır. O halde ister Şia, ister Ehlisünnet kaynakları olsun ve ister Sahih-i Buhari, ya da başka bir kitap olsun, bu kaynaklarda bulunan hadislere gözü kapalı olarak inanmak, imanın bir gereği olmadığı gibi, doğru olan bunun aksidir, yani aslında böyle bir inanış, imanın gereğiyle çelişmektedir. Binaenaleyh, hadis kaynaklarında yer alan hadislerin her biri, teker teker ele alınarak, akıl, Kur'an ve doğruyu tespit etmede gerekli olan diğer kıstaslar usulünce titizlikle gözden geçirildikten sonra o hadisin doğru olup olamayacağına kanaat getirilmelidir. Kur'an-i Kerim dışında kalan, hangi kitap olursa olsun, bu sahih kitaptır, şu sahih kitaptır, deyip de insanları gözü kapalı olarak o kitaba iman etmeğe davet etmek, tarihi gerçeklerle örtüşmediği gibi, akıl mantık ve İslam'ın kendi ruhuyla da çelişmektedir.

1- Ezvau'n ala's-Sünneti'l-Muhammediyye, s. 71- 72.

Sigatu'l-İslam Ebu Cafer Muhammed bin Yakub el-Kuleynî

Şüphesiz, Ehlibeyt mektebinin en önemli hadis kaynağı olan 'el-Kâfi' kitabının müellifi, hadis üstatları üstadı, Sıkat'ul-İslam, Ebu Cafer, Muhammed bin Yakub bin İshak el-Kuleynî, er-Razî, İslam dünyasının, özellikle de Ehlibeyt mektebinin en tanınmış simalarından birisidir. Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın hadisleri üzerine araştırma yapanlar onu çok iyi tanırlar. Eserleri, asırlarca tükenmeyen bir kaynak olmuş, etki ve bereketi günden güne hep arta gelmiştir. Onun yaşamının, ilim, irfan, fıkıh, hadis ve rical boyutlarını tanımak için -ki bunlar eşsiz eseri 'el-Kâfi' kitabında daha da belirginleşmektedir- geniş bir araştırma yaparak müstakil bir kitap yazmayı icap ettirmektedir. Ancak biz giriş nitelikli olan bu kısa yazımızda bu eşsiz şahsiyetin sadece biyografisine kısaca değinmekle yetinmek zorundayız.

Yaşadığı Dönem

Merhum Şeyh Muhammed Kuleynî (r.a), Abbasi hilafetinin en kargaşalı döneminde yaşamıştır. H.k. 2.yy.'ın yarısından başlayıp 4.yy.'ın ilk çeyreğine kadar süren bu dönemde halifeler birbiri ardınca ya öldürülüyor ya da azlediliyorlardı. Böylesi hızla değişen siyasi bir ortamda o günün toplumunun, ilmi ve kültürel yönden büyük ilerlemeler kaydederken yeni yeni önemli ilmi merkezlerin oluşmasına şahit oluşu gerçekten ilginçtir. Rey, Kum, Bağdat, Kufe gibi şehirler zamanının fıkıh, hadis, tefsir, lügat, edebiyat, tarih, irfan, felsefe, kelam vs. ilimlerin genelde odaklandığı yerlerdi. Merhum Kuleyni (r.a) bu ortamdan faydalanarak ömrünü Bağdat ve Rey şehirlerinde Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın hadislerini toplamakla geçirmiştir.

Adı, Künyesi Ve Lakapları

Muhaddislerin hal tercümesi alanında yazılmış olan kitapların hepsinde onun adı Muhammed bin Yakub bin İshak olarak kaydedilmiştir. Yalnızca ünlü tarihçi İbn-i Esir yanılarak 'Kamil' adlı eserinde onun babasının adını "Ali" diye yazmıştır¹

¹ el-Kamil fit-Tarih, İbn-i Esir, c.8, s.364 (328 h.k. olayları bölümü).

Muhammed bin Yakub Kuleynî'nin Ehlibeyt Şiası'nın hadiste önde gelen iki büyük fakih ve muhaddisi, yani 'Men Layehzuruhu'l-Fakih' adlı eserin müellifi Muhammed bin Hüseyin es-Saduk ve 'et-Tahzib' ile 'el-İstibsar'ın müellifi olan Muhammed bin Hasan et-Tusi ile ismi aynıdır. Her üçünün de ismi 'Muhammed' künyeleri ise 'Ebu Cafer'dir. Ama merhum Kuleynî'nin babasının adı Yakub, merhum Saduk'un babasının adı Hüseyin ve merhum Tusi'nin babasının adı Hasan'dır.

Merhum Şeyh Kuleynî'nin (r.a) lakaplarına gelince; onun birçok lakabı vardır. Bunlardan bazıları ikamet ettiği yerleri bildirir. Örneğin, Rey şehrine bağlı Kuleyn köyünden olduğu için Kuleynî olarak tanınmıştır. Bu köy şimdiki Rey şehri'nin 38 km. güney batısında olup Kum yolunun 5 km. uzaklığında yer almıştır.¹ Yine Rey ve Bağdat şehirlerinde kaldığı için "Razî" ve "Bağdadî" lakaplarını da almıştır. Merhum Şeyh Kuleynî'nin (r.a) diğer lakapları ise, onun ilmî makamını ifade etmektedir. Onların en meşhuru; 'İslam'ın güvenilirli' anlamına gelen 'Sikatu'l-İslam' lakabıdır. Bu lakap onun, hem bütün İslam ümmeti içerisindeki mevkiini hem de hadis naklindeki sadakat ve güvenilirliğini bildirmektedir.

Doğum Tarihi

Merhum Şeyh Kuleynî'nin doğum tarihi tam olarak belli değildir. Ama İmam Muhammed Taki *aleyhisselam*, İmam Ali Naki *aleyhisselam* ve İmam Hasan Askeri *aleyhisselam*'ın ashabından hadis naklettiğinden 3. yy'ın ikinci yarısında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Buna göre Gaybet-i Suğra'nın² tamamını ve muhtemelen İmam Hasan Askeri *aleyhisselam*'ın hayatının da bir bölümünü görmüştür.

1- Şerh-i Usulu'l-Kâfi, Şeyh Abdülhüseyin Abdullah Muzafferi, c.1, s.12-13.

2 - Gaybet-i Suğra, İmam Mehdi (a.s)'ın yaşadığı küçük gizlilik dönemidir. Bu döneme - de İmam Mehdi ile Ehlibeyt Şiası arasında bağlantı dört özel naip tarafından sağlanmıştır. Ehlibeyt'e bağlı kimseler bu kişiler aracılığıyla İmam Mehdi (a.s)'dan irtibat kurabilmiş, sorunlarını bunlar aracılığıyla İmam'a ulaştırmış, cevap almışlardır. Bu dönem takriben yetmiş sene kadar bir süre devam etmiştir; bu dönemden sonra da şimdi dahi sürmekte olan Gaybet-i Kübra, büyük gizlilik dönemi başlamış ve Allah Teala'nın dilediği sürece de devam edecek ve bu dönemin bitiminde İmam Mehdi (a.s) zuhur ederek, Allah Teala'nın özel inayet ve yardımıyla Allah Resulünün açıkça ilan ettiği gibi; zulüm ve haksızlıkla dolan dünyayı yeniden adalet ve eşitlikle dolduracak; Allah'ın dinini bütün dünyada hâkim kılacak; bütün zalimlerin kökünü kazıyacaktır. Allah, o dönemin gelmesini yakın kılsın; âmin.

Ailesi

Babası Yakup bin İshak; çok pak, temiz ve faziletli bir şahsiyet idi. Daha küçük yaştaki oğlunun talim ve terbiyesini bizzat kendisi üstlenmiş ve kendi örnek şahsiyeti ile ona İslamî ahlak, edep ve erdemi öğretmiştir. Yakup bin İshak'ın kabri, İran'ın Hasanâbat Şehri'nin yakınlarındaki Kuleyn Kasabası'nda yer almaktadır. Sahip olduğu üstün şahsiyeti ve yüce maneviyatından dolayı asırlardır ki Şia toplumunun saygıyla ziyaret ettiği ziyaretgâhlardan biri oluvermiştir.

Kuleynî'nin dayısı da büyük muhaddislerden ve Ehlibeyt âşıklarındandır. Dayısı onun talim ve terbiyesinde çok etkili olmuştur. 'Allan' adını taşıyan bu büyük zat (Kuleynî'nin dayısı) hac seferinde Beytullah'ın ziyaretine giderken şehit edilmiştir.

İlmi Hicretleri

Merhum Şeyh Kuleyni, çocukluk ve gençlik döneminde babası, şehit dayı ve Kuleyn âlimlerinden gerekli istifade ve ilimler edindikten sonra ilmini daha da ilerletmek amacıyla o zamanın önemli ilim merkezlerinden olan Rey Şehri'ne hicret etmiş ve orada ikamet eden âlimlerden hadis öğrenmeye koyulmuştur.

Rey Şehri, o zamanlar İran'ın kalbi konumundaydı. İsmaili, Şafîî, Hanefî ve Şia mezheplerinin fikri tartışmaları merkezi haline gelivermişti. Merhum Kuleynî, burada bu mekteplerle tanıştığı gibi, Şia'yı asıl mahiyetinden saptıracak akımların olduğunu da fark etmiştir. Böylece Kuleynî, hem derdi iyi teşhis etmiş hem de bu derdin dermanının ne olduğunu iyice bilmiştir. O bütün bu düzensizliklerin ve kargaşanın yegâne çıkar yolu ve çaresinin, Ehlibeyt *aleyhimusselam*'a dönmek, dağınık halde ve âlimlerin sinelerinde yer alan Ehlibeyt'in nurlu hadislerini bir araya getirip düzene koyarak toplamak ve mümkün olduğu kadar onları toplumda yaymak olduğunu görmüştür. Dolayısıyla merhum Kuleynî, bu inişli-çıkışlı ve çekişmeli dönemde kendini Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın hadislerini toplayarak düzenlemeye adanmış, bunun için de Ebu'l-Hasan Muhammed bin Esedî el-Kûfî gibi hadis âlimlerinin önünde diz çökerek hadis yazmaya, araştırmaya ve incelemeye koyulmuştur.

Kum Şehrine Hicreti

Aslında merhum Kuleynî'nin asrı, 'hadis asrı' olarak adlandırılabilir. O dönemde hadis yazmak, okumak, ezberlemek için büyük bir hareket başlamıştı. Bu hareket baştanbaşa İslam beldelerini kapsamıştı. Bu arada hadis âşıklarından birisi olan merhum Kuleynî, zamanını ve konumunu çok iyi tanımıştı. Yaşadığı asrın Şia için bir dönüm noktası olduğunun farkındaydı. O çok iyi biliyordu ki eğer Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın hadis ve rivayetleri sahih bir şekilde toplanarak düzenlenir ve bu buhranlı dönemden sağlıklı bir şekilde geçilirse, mektep doğru bir şekilde ve aslından saptırılmadan sonraki nesillere teslim edilecek ve böylece ileriki zamanlarda ortaya çıkabilecek karışıklık ve sapmanın önü büsbütün kesilecektir. Bunun için onun, yeni kurulan ve çok cazibeli olan Rey Şehri'ni terk ederek bu emelini tahakkuk ettirmek açısından önemli bir merkez olabilecek Kum Şehri'ne hicret ettiğini görmekteyiz.

O dönem Kum kenti meşhur muhaddislerin yaşadığı bir yerdi ve onların hâkimiyeti altındaydı. Ehlibeyt'e olan aşkı, takva ve fazileti hiç kimseden saklı olmayan Ahmed bin Muhammed bin İsa Eş'arî, bunların başında yer almaktaydı.

Merhum Kuleynî bu büyük zatın yanı sıra "Muallim" adıyla meşhur olan başka bir âlimden de istifade etmiştir. Şeyh Tûsî, 'Rical' kitabında Muallim ismiyle bilinen bu zatı şöyle tanıtmıştır: "O, İmam Hasan Askerî *aleyhisselam*'ın yaranlarından olup İmam'ın huzuruna varma şerefine nail olan Ahmed bin İdris Kummî'dir." Necaşî ise bu zat hakkında şöyle demiştir: "Bu seçkin adam, İmam Hasan Askerî *aleyhisselam*'ın talebelerindendir. Kuleynî'nin üstadı olduğundan Muallim adıyla meşhur olmuştur."

Yine Şeyh Kuleynî ilim ve irfanda benzeri çok az olan başka bir âlimden daha eğitim almıştır. O ise bütün tarihçilerin saygıyla andığı ve İmam Hasan Askerî *aleyhisselam*'ın yaranlarından sayılan Abdullah bin Cafer Himyerî'dir. Himyerî'nin birçok telifleri vardır. Ancak bu büyük âlimin 'Kurbu'l-İsnad' isimli kitabı dışında başka bir kitabı bize ulaşmamıştır. 'Kurbu'l-İsnad' kitabı, senet açısından masum Ehlibeyt İmamlarına en az vasıtayla ulaşan bir hadis kitabıdır.

Bu arada merhum Kuleynî, isimlerini andığımız bu zatlar dışında başka âlimlerden de istifade etmiştir. Biz merhum Kuleynî'nin üstatları bölümünde bu zatların bazılarını işaret edeceğiz.

Bir Başka Hicreti

Her ne kadar Kum Şehri, o dönemde Şia'nın merkezi konumunda olup Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın nurlu sözleriyle Ehlibeyt âşıklarının doyuruyorduyorsa da merhum Kuleynî'nin, bu şehirde olanlarla yetinmediğini ve daha fazla hadis öğrenip yazmak ümidiyle, her nerede Ehlibeyt'ten hadis nakleden bir zat olduğunu öğrenmişse, şayet ondan yeni bir bilgi elde eder diye bütün ilmi ihtişamına rağmen, bu şehri de geride bırakarak şehir, şehir, köy köy bütün İran'ı ve Irak'ı dolaştığını görmekteyiz. Böylece Kuleynî birçok köy ve şehirleri dolaşmış, nerede Ehlibeyt *aleyhimusselam*'dan hadis nakleden bir muhaddis görmüşse onun önünde saygıyla eğilmiş, gereken ilmi ondan aldıktan, sonra başka bir diyara gitmek ve başka bir âlimden yararlanmak üzere yola koyulmuştur. O zamanlar en önemli ilim merkezlerinden bir diğeri de Kûfe şehri idi. Kûfe'de hadis hafızı İbn-i Ukde yaşıyordu. İbn-i Ukde, senetleriyle birlikte yüz bin hadis ezberlemiş, birçok kitaplar yazmıştı. Bunlardan en önemlisi Rical-ı İbn-i Ukde'dir. O bu kitabında İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın dört binden fazla öğrencisinin adını kaydetmiş ve İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'dan çok sayıda hadis nakletmiştir. Bu kitap, ehlibeyt ekolünün büyük muhaddis, fakih ve müfessiri olan Şeyh Tûsî'nin zamanına kadar elde olmasına rağmen, ama maalesef daha sonra birçok Ehlibeyt kültür hazinesi gibi bu kitap da kaybolmuştur.

Sıkatu'l-İslam Kuleynî, onlarca köy ve şehir dolaştıktan ve onlarca üstadın huzurundan hadisler öğrendikten sonra bilahare Bağdat şehrine yerleşmiştir. Merhum Kuleynî'nin bu ilmi yolculuğunun ne kadar bir süre devam ettiği kesin olarak bilinmemekle birlikte onun ilmî kariyeri o kadar parlak ve şeffaftı ki, o her gittiği yerde büyük bir Şia âlimi ve Ehlibeyt âşığı olarak karşılanmıştır. Bu yüzden o Bağdat'a vardığında Ehlibeyt taraftarlarınca tanınmayan bir sima olarak değil, büyük bir Ehlibeyt âlimi olarak kabul görmüş ve hatta Ehlisünnet ekolüne mensup şahsiyet ve kimselerin de çıkmaza girdikleri konularda başvurduğu bir ilim mercii oluvermiştir. Böylesi bir genel kabul ve itimattan dolayı kendisine, İslam'ın güveniri anlamına gelen 'Sıkatu'l-İslam' lakabı verilmiştir O, İslam tarihinde bu lakapla adlandırılan ilk âlimdir.

Merhum Kuleynî'nin böylesi seçkin şahsiyetinden dolayıdır ki, Ehlisünnetin önde gelen tarihçilerinden İbn-i Esir, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den, "*Allah Teâla her asrın başında, dinini ihya edecek ve*

yüceltecek bir şahıs seçer." hadisini naklettikten sonra: "Şia Mektebi'nin birinci asırdaki ihya edeni İmam Muhammed bin Ali el-Bâkır *aleyhisselam*, ikinci asrın başında İmam Ali bin Mûsa er-Rıza *aleyhisselam*, üçüncü asrın başında ise Ebu Câfer Muhammed bin Yakup el-Kuleynî, er-Razî'dir." demiştir.

Evet, rahatlıkla diyebiliriz ki merhum Kuleynî, kendi asrında en büyük Ehlibeyt âlimi ve muhaddisi idi. Dahası her dördü de büyük fakih ve muhaddis olup Şia ekolunda özel yerleri olan İmam Mehdi *aleyhisselam*'ın dört özel naibinin yaşadığı 69 yıllık küçük gaybet döneminde bile herkesten daha meşhur, Şia ve Sünnî camiasında iyice tanınan bir çehre idi. O, bir muhaddiste olması gereken emin, adil, takvalı, zeki, titiz ve dikkatli olma şartlarının tamamını en üst seviyede kendinde toplayan bir âlim, tek kelimeyle muhaddislerin en başta geleniydi.

Merhum Kuleyni, Ehlibeyt Mektebi'ni tanıtmak, Ehlibeyt'ten gelen hadisleri beyan etmek, ayıklamak ve tedvin etmek namına gece gündüz demeden var gücüyle çaba harcamış ve böylesi yapıcı ve yorulmak bilmeyen çabasıyla aslında bu hadislerin sağlıklı bir şekilde sonraki nesillere ulaşmasını sağlayan sağlam bir köprü oluvermiştir. İşte el-Kâfi kitabı onun bu yorulmak bilmeyen çaba ve katlandığı büyük zahmetlerinin ürünüdür. Bunun içindir ki, Kuleynî'den söz etmek eşsiz eseri Kâfi'den söz etmek demektir. Nitekim Kâfi'den söz etmek de Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın nurlu sözlerinden söz etmek demektir. Başka bir tabirle de Kâfi'den söz etmek, Allah Resulünün: "*Ben sizin aranızda paha biçilmez iki emanet bırakıyorum; biri Allah'ın kitabı, diğeri ise itretim (öz soyumdan olan) Ehlibeyt'imdir. Eğer bu ikisine sınıksız sarılırsanız asla sapıklığa düşmezsiniz. Bunlar, Kevser Havuzu'nda bana ulaşınca dek asla birbirlerinden ayrılmazlar.*" buyruğunu duymak, bu iki kutlu emanetine bir arada ve sınıksız sarılmak, Peygamber'le varılan ahde vefa ve sadakat göstermek, saygılı olmak ve risaletine nankörlük etmeyip de ücretini ödemek, demektir.

Üstatları

Sikatu'l-İslam Kuleyni'ye üstatlık eden bazı büyük zatlara yukarıda işaret etmiştik. Merhum Kuleyni bu zatlara ilaveten birçok büyük muhaddis ve âlim nezdinde telemmüz etmiş, kendilerinden Ehlibeyt *aleyhimusselam*'ın nurlu hadislerini öğrenmiştir. Merhum Kuleyni'ye üstatlık eden zatların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Ali bin İbrahim-i Kummi (Tefsir-i Kummi'nin yazarı),
- 2- Ahmed bin İdris bin Ahmed el-Aş'ari,
- 3- Ahmed bin Ümeyye
- 4- Ahmed bin Muhammed bin Said bin Abdurrahman el-Hemedani,
- 5- Ahmed bin Muhammed bin İsa bin Abdullah bin Sa'd bin Malik bin el-Ahvas el-Aş'ari, el-Kummi,
- 6- Ahmed bin Mihran,
- 7- Ahmed bin asim el-Asimi, el-Kufi,
- 8- İshak bin Yakub,
- 9- Hasan bin Hefif,
- 10- Hasan bin Fazl bin Yezid el-Yemani,
- 11- Hüseyin bin Hasan el-Hüseyni, el-Esved,
- 12- Hüseyin bin Hasan el-Haşimi, el-Hasani, el-Alevi,
- 13- Hüseyin bin Ali el-Alevi,
- 14- Hüseyin bin Muhammed bin İmran el-Aş'ari, el-Kummi,
- 15- Hamid bin Ziyad,
- 16- Davud bin Kore, el-Kummi,
- 17- Saad bin Abdullah bin Ebi Halef,
- 18- Süleyman bin Sufyan,
- 19- Sahl bin Ziyad el-Âdemi, er-Razi,
- 20- Abdullah bin Cafer bin Hüseyin bin Malik bin Cami, el-Himyeri,
- 21- Ali bin Hüseyin es-Sa'd Abadi,
- 22- Ali bin Abdullah bin Muhammed bin Asim, el-Hadici, el-Askar,
- 23- Ali bin Muhammed bin İbrahim bin Aban er-Razi, el-Kuleyni,
- 24- Ali bin Muhammed bin Ebilkasım Bendar,
- 25- Ali bin Muhammed bin Ebilkasım Abdullah bin İmran el-Barki, el-Kummi,
- 26- Ali bin Musa bin Cafer el-Kemendani,
- 27- Kasim bin A'la,
- 28- Muhammed bin İsmail en-Nisaburi,
- 29- Muhammed bin Cafer er-Rezzaz,
- 30- Muhammed bin Cafer bin Ovn el-Esedi- el-Kufi,
- 31- Muhammed bin Hasan bin Ferruh bin es-Seffar,
- 32- Muhammed bin Hasan et-Tai,
- 33- Muhammed bin Abdullah bin, Cafer bin Hüseyin bin Cami bin Malik el-Himyeri,
- 34- Muhammed bin Akil, el-Kuleyni,
- 35- Muhammed bin Ali bin Muammer el-Kufi,
- 36- Muhammed bin Yahya el-Attar, el-Aş'ari,

Öğrencileri

Sikatu'l-İslam Kuleyni (r.a)'in öğrencileri sayılmayacak kadar çoktur. Çünkü o çeşitli şehir ve ilmi merkezlerde hadis nakletmiştir. Birçok âlim de ondan hadis nakletmiştir. Onlardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Ahmed bin İbrahim es-Samiri,
- 2- Ahmed bin Ahmed el-Katib, el-Kufi,
- 3- Ahmed bin Ali bin Said el-Kufi,
- 4- Ahmed bin Muhammed bin Ali el-Kufi,
- 5- Ahmed bin Muhammed bin Süleyman bin Hasan bin Cahm bin Bukeyr bin A'yun bin Sensan ez-Zerari,
- 6- Cafer bin Muhammed bin Cafer bin Musa bin Kuluye,
- 7- Abdulkерim bin Abdullah bin Nasr el-Bezzaz, et-Tenisi,
- 8- Ali bin Ahmed bin Musa ed-Dakkak,
- 9- Muhammed bin İbrahim Cafer el-Katib, en-Numani,
- 10- Muhammed bin Ahmed bin Abdullah bin Kazae bin Safvan bin Mihran el-Cemmal, es-Sefvani,
- 11- Muhammed bin Ahmed bin Muhammed bin Sinan es-Senani,
- 12- Muhammed bin Abdullah bin Muttelib, eş-Şeybani,
- 13- Muhammed bin Ali Maciluye,
- 14- Muhammed bin Muhammed bin Asim el-Kuleyni,
- 15- Harun bin Musa bin Ahmed bin Said bin Said, eş-Şeybani ve diğer birçok kimse onun öğrencilerindedir.

Bu arada Ehlibeyt mektebi âlimlerinin yanı sıra Şafii fakihlerinden olan Muhammed bin İbrahim bin Yusuf bin el-Kâtip gibi bazı Ehlisünnet âlimleri de merhum Kuleyni'den ders almışlardır.¹

Yine Ebu'l-Kasım Ali bin Muhammed bin Abdu'l-Kufi ve Abdullah bin Muhammed bin Zekvan² da ondan ders alan Sünni âlimlerdendir.

Eserleri

Sikatu'l-İslam Kuleyni (r.a)'in Ehlibeyt mektebinin en önemli hadis kaynağı addedilen, "el-Kâfi" adlı önemli eserinden başka kitapları da vardır. Ama ne yazık ki, bu eserlerden bazıları 11. yy.a kadar gelmesine rağmen elimize ulaşmamıştır. Merhum Kuleyni'nin diğer eserleri şunlardır:

1- Meşayihu's-Sikat, s.90; Şerh-i Usulu'l-Kâfi (Muzaffer) c.1, s.24.

2- Tarih-i İbn-i Asakir, c.16, s.137 (Seyid Tabatabai'nin "Gadir" adlı kitabından nakletmiştir, s.39).

- 1- Kitab-u Tabir-i Rûya
- 2- Kitabu'r-Re'd âlâ'l-Geramite.
- 3- Resail (veya Resailu'l-Eimme -a.s-)
- 4- Kitabu'r-Rical.
- 5- Hasaisu'l-Gadir (veya Hasaisu'l-Yevmu'l-Gadir).¹
- 6- Kitab-i Ma Kile Fil-Eimme Mineş-Şiir.

Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz üzere Sikatu'l-İslam Kuleyni (r.a)'in en önemli eseri, ömrünün yirmi yıl gibi uzun bir süresini harcadığı 'el-Kâfi' kitabıdır. Merhum Kuleyni (r.a) bu kitabını üç bölüme ayırmıştır:

1- el- Usul'u Mine'l-Kâfi

Orijinal hali İki ciltten ibaret olan el-Usul Mine'l-Kâfi kitabı taşıdığı önem dolayısıyla âlimlerin oldukça ilgisini çekmiştir. Merhum Kuleyni kitabının bu bölümünde, akait ve ahlakla ilgili hadisleri, hiç bir Ehlisünnet ve Şia'nın temel hadis kitaplarında eşine rastlanmayacak şekilde bölümlere ayırarak sınıflandırmıştır. Bu bölümler şunlardan ibarettir: 1- Akıl ve Cehil kitabı, 2- İlmin Fazileti kitabı, 3- Tevhid kitabı, 4- Hüccet kitabı, 5- İman ve Küfür kitabı, 6- Dua kitabı, 7- Kur'an-ı Kerim'in Fazileti kitabı, 8- İşret kitabı.

2- el-Furu'u Mine'l-Kâfi

Bu bölümde 24 başlık altında Kitab-ı Taharet, Kitab-ı Salât, Kitab-ı Siyam ve benzeri konuları toplamıştır. Bu bölüm, Ehlibeyt fakihlerinin fikhî hükümleri çıkarmak için başvurdukları önemli hadis kaynaklarından birisidir. Bu bölümün Arapçası altı cilt halinde basılmıştır.

3- Revzatu'l-Kâfi

Merhum Kuleyni (r.a) bu bölümde değişik konularla ilgili hadislerle yer vermiştir. Bu bölümde, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sireti, kıssası enbiya, Müslümanların hakları gibi çeşitli konular yer almıştır ve Arapçası bir cildir.

el-Kâfi kitabının Özellikleri

Kâfi'nin özelliklerinden birisi, az bir bölümü dışında bütün hadislerin senetlerini zikretmesidir.² Merhum Şeyh Kuleyni hadislerden bazısının senedinde "bu hadisi ashabımızdan bir gruptan naklediyorum." diye tabir

1- Bu kitabın adını yalnızca Seyid Tabatabai "Gadir" adlı kitabının 38. sayfasında nakletmiştir.

2- el-Vâfi, c.1, s.31 mukaddime.

etmiştir.¹ Bu tabiri ilk olarak kullanan merhum Şeyh Kuleyni'dir. Merhum Kuleyni eğer bir hadisi bir üstadından nakletmişse onun ismini zikretmiştir; ama bir hadisi bir kaç üstadından nakletmişse o zaman onu bir şahsa isnat etmekten çekinmiş ve kısaca "bunu ashabımızdan bir gruptan naklediyorum." demiştir. Ama Merhum Kuleyni'nin "ashabımızdan bir grup" tabiriyle kimleri kastettiği bellidir. Bu tabirle kimleri kastettiği, senedin bir sonraki halkasında yer alan ravilerin isminden anlaşılır.

Ehlibeyt mektebinin büyük âlimleri Şeyh Tusi (r.a) "Fihrist"te ve Necaşi de "Rical"de hadis naklederken aynı yöntemi kullanmışlardır.

Kâfi'nin diğer bir özelliği de, İmam Zaman (a.f)'in özel naiplerinin zamanında yazılmasıdır. Merhum Kuleyni (r.a), İmam Mehdi (a.f)'in özel temsilcilerinin ikamet ettiği yer olan Bağdat'ta ikamet ediyordu. Tabi ki, o da diğer Ehlibeyt izcileri gibi, İmam Zaman (a.f)'in naipleriyle irtibat içerisindeydi. Bu yüzden Kâfi'yi yazdığı müddet içerisinde hadisleri onlara sunup, sahih olup olmadıkları hakkında onların görüşlerini alma ihtimali güçlüdür. Ama Kâfi'nin hadislerinin naiplere sunduğuna veya naiplerin İmam Zaman (a.s)'a sunduklarına dair elimizde kesin bir delil yoktur.

Başka bir özellik de, Kâfi'nin hadislerinin çok olmasıdır. Kuleyni (r.a) bu kitapta 16199 hadis toplamıştır. Bu sayı, Ehlişünnet'in en önemli hadis kaynağı olan Sahih-i Buhari'nin hadislerinin yaklaşık iki katıdır. Sahih-i Buhari'nin hadisleri tekrarlananlarla birlikte 7275 tanedir.

Âlimlerin Nazarında Kâfi Ve Şeyh Kuleyni

el-Kâfi kitabının yazılışından on bir asra aşkın zaman geçmesine ve bu süre zarfında büyük Ehlibeyt âlimleri ve ilmî çevrelerce birçok hadis kaynağı kitaplar yazılmasına rağmen el-Kâfi kitabı ehemmiyet, önem ve itibarından bir şey kaybetmemiş, aksine gün geçtikçe azamet ve değeri arta durmuş ve günümüzde de Ehlibeyt ekolunda Kur'an-ı Kerim'den sonra en muteber ve en önemli dini kaynak olma özelliğini korumuştur.

el-Kâfi kitabı, on bir asır boyunca hadis konusunda titiz ve eleştirmen binlerce âlim ve muhaddis tarafından araştırma ve incelemeye tabi tutulmuştur. Bu süre zarfında Kâfi'nin hadislerinin her biri, tek tek hem muhteva hem senet açısından binlerce fakih, hekim, mütekekkim ve

1- Rical-i Necaşi, 377, 1026, Rical-i Allame: 271-272 Mine'l-Faideti's-Salisse.

muhaddisin incelemesinden geçmiş ve geçmektedir. Her hadisin sene-
 deinde yer alan raviler tek tek araştırılmış, güvenilir olup olmadıkları ir-
 delenerek açıklanmış ve açıklanmaktadır. Neticede bu kitap hem içerik
 hem senet açısından dalında uzman olan bu bilge insanların tamamının
 takdir ve onayını kazanmış ve kazanmaktadır.

Başka bir ifadeyle hadisi nakleden ravi silsilesini incelenmeyi ama-
 çlayan rical ilmi açısından ele alındığında, el-Kâfi kitabında yer alan ha-
 dislerinin itibar düzeyi, örneğin Ehlisünnet'in en önemli hadis kaynakla-
 rından olan Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim gibi eserlere nispetle, hem
 muhteva, hem hadislerin sınıflandırılması ve hem de ravilerinin tanınmış
 ve güvenilir olmaları açısından daha üstün, daha güvenilir olduğu ortaya
 çıkmaktadır. Ne yazık ki, Ehlisünnet ekolunda içtihat kapısı kapandığından
 hadis ilmiyle ilgili içtihadî araştırmalar da yasaklanmıştır. Dolayısıyla da
 artık Ehlisünnet hadis kaynakları üzerinde senet yönünden bir araştırma
 yapılmamaktadır. Ama Şia ekolunda ne fıkıh ne de hadis üzerinde tarih bo-
 yunca böyle bir yasak söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla da sürekli olarak
 Ehlibeyt âlimleri hadislerin senetlerini incelemeye tabi tuta gelmiş ve öl-
 çüler dâhilinde kendi görüşlerini açıklamış ve bu gün de aynı titizlik içeri-
 sinden araştırmalar sürmekte ve görüşler açıklanmaktadır. Örneğin, el-Kâfi
 kitabında yer alan falan hadisin senet yönünden zayıf olduğu söylenebilmiş
 ve gerekli incelemeler yapılmıştır. Ama Sahih-i Buhari için böyle bir ça-
 lışma Ehlisünnet camiasının âlimleri tarafından yapılamamakta ve taklidi
 olarak Buhari'de yer alan bütün hadisler sahih olarak nitelendirilmektedir.

Söz buraya gelmişken âlimlerin, el-Kâfi kitabı ve merhum Kuleyni
 hakkındaki övgülerinin bir kısmını kısaca nakletmekte yarar görmekteyiz:

1- Ehlibeyt mektebinin tanınmış büyük bilgini Şeyh Mufid: "el-Kâ-
 fi kitabı, Şia'nın en büyük ve en faydalı kitaplarındandır."¹ demiştir.

2- Keza Ehlibeyt mektebinin bir diğer büyük şahsiyeti olan Şeyh Tusi
 'er-Rical kitabında şöyle demiştir: "Kuleyni (r.a) büyük bir âlim ve hadis
 bilginidir. Onun birçok eseri vardır ki, Kâfi onların en meşhurdur."²

3- Yine Ehlibeyt ekolunun önde gelen şahsiyetlerinden Necaşi şö-
 yle demiştir: "Muhammed bin Yakup bin İshak Ebu Cafer Kuleyni hadis
 konusunda titiz ve çok güvenilir birisidir. Değerli kitabı el-Kâfi'yi 20
 yılda yazmıştır. O zamanında mezhebimizin Rey kentindeki üstadı ve
 en güzide simasıydı."³

1- Tashihü'l-İtkat, s. 27.

2- Rical-i Şeyh, 495/27.

3- Rical-i Necaşi, 266.

Yine Ehlibeyt mektebinin büyük arif ve bilgini Seyyid bin Tavus-i Hilli bu şahsiyet hakkında: "Muhammed bin Yakup Kuleyni'nin emanedarlığı ve güvenilirliğini herkes kabul etmektedir."¹ demiştir.

4- Muhammed Takî Meclisi ise: "Hak şu ki Şia âlimleri arasında Kuleynî gibisi daha gelmemiştir. Kim onun kitabındaki rivayetlerin tertip ve düzenine dikkat ederse Allah Teâla tarafından teyit edildiğini anlar."² demiştir.

5- Merhum Muhammed Bakır Meclisi de şöyle demiştir: "el-Kâfi kitabı, esas ilkeleri en düzgün ve en kapsamlı içeren bir kitap olup Fırkai Naciye'nin (Şia'nın) en güzel ve en büyük kitaplarından biridir..."³

6- Ehlisünnet'in önde gelen bilginlerinden olan İbn-i Esir ise onun hakkında şöyle demiştir: "Kuleyni İmamiyye'nin ileri gelenlerinden ve âlimlerindedir."⁴

7- Allame Seyyid Abdulaziz Tabatabai: Zehebi ise, "Müştebeh" isimli kitabının 2. cildinin 553. sayfasında onu şöyle methetmiştir: "Muhammed bin Yakub-i Kuleyni Şia'nın ileri gelenlerinden olup, Abbasi halifelerinden Muktedir'in zamanında yaşamıştır."⁵

8- İbn-i Hacer Askalani ise Kuleyni hakkında: "O, Şia'nın fakihlerinden ve Şia mezhebine göre kitap yazanlardandır."⁶ demiştir.

Merhum Kuleyni ve el-Kâfi kitabı hakkındaki bilginlerin övücü sözleri bunlarla sınırlı değildir, ancak biz sözü fazla uzatmamak amacıyla bu kadarıyla yetinmek istiyoruz. Zaten bu kadarı da hadis kaynakları içerisinde el-Kâfi kitabının en muteber kaynaklar arasında yer aldığını ortaya koymaya yetmiştir.

Ama şunu kesin olarak belirtmeliyiz ki, bizim bütün bu açıklamalardan gayemiz, sadece Şia'nın öteki hadis kitaplarıyla mukayese edildiğinde el-Kâfi kitabının değer ve itibar yönünden birinci makamda olduğunu beyan etmektir. Yani, hadis ilmi araştırmaları, el-Kâfi'nin senet ve metninin sıhhat ve yakine ulaştırma yönünden yüksek bir dereceye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yoksa bu övgüler, el-Kâfi'nin hadislerinin hepsinin mutlaka nispet edilen Allah Resulü veya masum İmamlar'dan ulaştığı anlamına gelmemektedir. Bu yüzden Şia uleması, el-Kâfi kita-

1- Keşfu'l-Muheccce, 185.

2- Menlayahzuruhu'l-Fakih'in şerhi, s. 267.

3- Mir'atü'l-Ukul, c. 1, s. 3.

4- el-Kamil fit-Tarih, 8/128.

5- el-Gadir fit-Turasi'l-İslami: 40.

6- Lisanu'l-Mizan, 5/433.

bindaki hadislerin tamamına amel etmeyi farz bilmemişlerdir. Aksine, el-Kâfi'nin hadislerini de, diğer hadis kaynaklarında yer alan hadisler gibi, hadis ilmi ölçülerine göre incelemeye tabi tutmuş, onları sahih, gayri sahih, zayıf, vahit, mütevatir, mürsel gibi, hadis ilminde geçerli olan bir takım kategorilere ayırarak her hadise aldığı unvana göre değer vermiş ve vermekteler. Bazılarını sahih kabul edip amel ederken, bazılarını da gayri sahih kabul edip ret etmişlerdir. Dolayısıyla ister inanç ve ister ahkâm boyutunda olsun, el-Kâfi kitabında olan bir veya birkaç hadis, Şia'nın o konudaki kesin görüşünü yansıtmamaktadır. Onların içinde Şia'nın inanç ve ahkâm görüşlerine uygun olup delil olanları da vardır, olmayanları da. Bu yüzden ister inanç ister ahkâm boyutunda olsun, el-Kâfi ya da Şia'nın başka bir hadis kaynağında olan bir veya birkaç hadise dayanarak işte siz böyle inanıyor veya böyle hükmediyorsunuz, denemez. Denirse de bu, büsbütün bir ön yargıcılık ve acelecilik olur. Aksine, doğru bir kanaate varmak için, Şia'nın kendine dini merci olarak kabul ettiği mütehitlerinin, bu hadis veya hadisleri nasıl telakki ettiklerine ve onları hangi değer- de görüp nasıl yorumladıklarına bakmak icap eder.

Kâfi'nin Bazı Şerhleri

el-Kâfi kitabına birçok şerh yazılmıştır, bunların bir kısmı basılıp yayınlanırken, bir kısmı ise el yazma eser olarak bazı özel veya genel kütüphanelerde yerini almıştır. Bunlardan daha çok önem arz eden dört tanesi şunlardan ibarettirler:

1- Sadruddin-i Şirazi (Molla Sedra)nin şerhi. Molla Sedra büyük bir Şia filozof ve arifi olarak kendi anlayışına göre Kâfi'deki hadisleri felsefi ve irfani yönden açıklamaya çalışmıştır.

2- Molla Sedra'nın öğrencilerinden olup, yine Şia'nın önde gelen filozof, arif ve fakihlerinden olan Molla Muhsin Feyz-i Kaşani, "el-Vafi" adlı eserinde üstadının üslubuna yakın bir yöntemle el-Kâfi'deki hadisleri yorumlamaya çalışmıştır.

3- Şia'nın önde gelen fakihlerinden olan Molla Salih Mazenderani'nin şerhi. Bu şerhte hadisler daha çok fıkıh boyutuyla incelenmiştir, hatta bazı fakihler, el-Kâfi'nin hadislerinin fıkıh boyutuyla incelendiği en güzel şerhin bu şerh olduğunu kaydetmişlerdir.

4- Şia'nın önde gelen muhaddis ve fakihlerinden olan Allame Muhammed Bakır el-Meclisi'nin yazdığı "Mir'atu'l-Ukul" adlı şerhi. Bu şerhte de Allame Meclisi hadisleri daha çok fakih ve muhaddislerin nazarıyla değerlendirmiştir.

Ölüm Yeri Ve Tarihi

Her ne kadar İbn-i Esir gibi bazı tarihçiler merhum Kuleyni'nin hicri 328 yılında vefat ettiğini yazmışlarsa da Şia'nın Necaşi gibi önde gelen şahsiyetleri, merhum Kuleyni'nin vefat tarihini, "Yıldızların Kaydığı Yıl" olarak isimlendirilen hicri 329 yılının Şaban ayı olarak kaydetmiş, Şeyh Bahaî ve Allame Hilli gibi Şia'nın önde gelen müçtehitleri de bu görüşü teyit etmişlerdir. Yalnızca merhum Kuleyni değil, Şia'nın birçok büyük ilmi şahsiyeti de aynı yıl içinde vefat edince bu yıla "Yıldızların Kaydığı Yıl" ismi verilmiştir. Mesela İmam Mehdi (a.f.)'in küçük gaybet dönemindeki son temsilcisi olan Ali bin Muhammed es-Samuri de merhum Kuleyni'den sonra aynı yılın aynı ayında vefat etmiş ve böylece de artık küçük gaybet dönemi sona ermiş ve şimdiye kadar süre gelen ve ne zaman sona ereceğini de ancak Allah Teala'nın bildiği büyük gaybet dönemi başlamıştır.

Evvel, Merhum Kuleynî gece gündüz demeden bir ömür boyu Allah, Resulü ve Ehlibeyt'i yolunda layıkıyla çaba harcadıktan sonra, geride gelecek nesilleri Ehlibeyt'in nuruyla aşına kılacak el-Kâfi gibi bir nur kaynağı eser bırakarak hicri 329 yılında tam bir gönül rahatlığı ve huzuru içinde 70 yaşındayken Bağdat şehrinde mabudunun mülakatına yürümüştür.

Kendisi için Bağdat halkı ve ister Şia, ister Sünni Bağdat'ın bütün ileri gelenlerinin katılımıyla büyük bir cenaze merasimi düzenlenmiş; cenaze namazını, Abu Kayrat ismiyle tanınan Şia'nın önde gelen âlimi Seyyid Muhammed bin Cafer el-Hasani kılmış ve Bağdat'ın Babu'l-Kufe denilen semtinde yer alan mezarlıkta defnedilmiştir. O günden bu güne kadar mezarı, ister Şia ister Sünni bütün Müslümanların ziyaret-gâhı oluvermiştir.

Selam olsun ona doğduğu gün, selam olsun ona Mabudu'na kavuştuğu gün, selam olsun ona tekrar mezarından kalkıp da Mahşer-i Kübra'ya geleceği gün.

Allah'ın selam ve salâtı Muhammed ve Pak Ehlibeyti'ne olsun. Bütün övgüler Âlemlerin Rabbi Yüce Allah'adır.

Takdim

Bütün övgüler yüceler yücesi Hak Teala'ya aittir. Çünkü O tektir, ortağı yoktur, benzersizdir, dengi yoktur, baştanbaşa güzellik, baştanbaşa hayırdır, ihtiyaçsızdır, bilinen veya bilinmeyen her türlü hayırların yegâne menşeidir, her türlü eksiklik ve kusurlardan da münezzehtir, yücedir. Dolayısıyla da her halükarda O ancak övülendir ve bütün övgüler de, ister bilinsin, ister bilinmesin sadece O'nadır.

Biz de O'nu, bütün inananlarla birlikte, her halükarda bize olan sayısız ihsanından dolayı hoşnutluğuna şayan olacak şekilde, basiret üzere överken, kusurlarımızdan dolayı da yine O'nun sonsuz lütfüne sığırız.

Ve tanıklık ederiz ki, Hz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alihi* O'nun en yakın kulu, peygamberlerinin en yücesi ve sonuncusudur.

Yine tanıklık ederiz ki, Hz. Ali ve O'nun soyundan gelen on bir mason evladı *aleyhimusselam*, Allah Resulünün ümmetine tanıtıp, itaat etmelerini emrettiği, kıyamet gününe kadar kendisinden sonraki on iki halifesi ve vasileridir ki, onların on biri Allah yolunda yükümlü kıldıkları görevlerini eksiksiz olarak ifa ettikten sonra şahadet makamına nail olmuşlardır. Onların on ikincisi ve sonuncusu olan İmam Mehdi *aleyhisselam* ise, asrımızdaki Allah Resulünün son halifesi ve Allah Teala'nın kulları arasındaki son hücceti olarak, Allah Teala'nın gerekli gördüğü bizce bilinen veya bilinmeyen bir takım maslahatlardan dolayı şimdilik gözlerden irak olarak gaybet dönemini geçirmektedir.

Allah Teala dilediği bir zamanda O'nun zuhurunu sağlayacak ve bu vesileyle bütün dinlere muzaffer edip, bütün dünyaya egemen kılmayı vaat ettiği İslam dinini, O'nun eliyle bütün dünyaya egemen kılacak ve O'nun eliyle, tecavüz ve zulümle dolan dünyayı, baştanbaşa hak ve adaletle dolduracaktır.

Rabbimiz! Bu son hüccetinin zuhurunu acil eyle, bizi de kendi lütfünle O'nun yaranlarından ve arkasında zalimlere karşı savaşılan askerlerinden kıl.

Kuşkusuz, "el-Kâfi" kitabı Öz İslam'dan ibaret olan Ehlibeyt Ekolünün en önemli hadis kaynaklarının başında gelmektedir. Bu itibarla başta Ehlibeyt Mektebi takipçileri olmak üzere, bütün dünya Müslümanlarının, onun ihtiva ettiği, Allah Resulünün pak Ehlibeyti'nden gelen ilim ve irfan dolu yüce ve engin bilgilerine aşına olma hakkı olduğu gibi, aslında bu, İslam dininin doğru anlaşılması açısından da bir zorunluluktur.

Bu nedenle "Al-i Taha Yayıncılık" olarak, yayına başladığımız ilk gönlerden itibaren, en öncelikli bir ilmi çalışmamız olarak, bu değerli kitabın tercümesine başladık ve ilk bir iki yıl içerisinde de bu kitabın birinci cildinin tercümesini tamamladık. Ama ne var ki, bir türlü onu gözden geçirerek yayınlamaya muvaffak olmadık.

Bu arada bizimle aynı hassasiyeti paylaşan, kardeş yayın kuruluşu; "**Daru'l-Hikem Yayınevi**", bu kitabın önce birinci cildini, ardından da ikinci cildini tercüme ettirerek yayına sundu. Bu da bizim, daha önceden tercüme etmiş olduğumuz bu kitabı yayınlama fikrimizi biraz daha ötelememize neden olduysa da, büsbütün zihnimizden de silip atmadı.

Çünkü söz konusu olan "**el- Kâfi**" kitabıydı. Böylesi önemli bir kitabın birden çok tercümesinin yayınlanması, vakit ve mal israfı sayılmayacağı gibi, hatta kitabın içeriğinin daha iyi kavranmasına yardımcı olması açısından, iki ayrı tercümenin olması, pek faydalı da olabilirdi.

Bu nedenle bu kitabın birinci cildini tercüme etmemizin üzerinden takriben on yıla aşkın bir süre geçtikten sonra, onu yeniden gözden geçirerek yayına sunmaya karar verdik. Ancak kitabın birinci cildi çok uzun olduğundan, biz onu bir cilt halinde değil de, iki cilt halinde yayına sunmanın daha uygun olabileceğini düşünerek, birinci cildinde yer alan "Hüccet Kitabı"nı iki bölüme ayırdık. Birinci bölümü birinci ciltte yayınlarken, ikinci bölümünü ise, Allah Teala'nın izniyle kitabın ikinci cildi olarak tek başına yayınlamayı düşünüyoruz.

Biz, önceden mutlaka birçok kusur ve eksliğimizin olduğunu itiraf ederken, niyetimizin inşaallah hayır olduğunu, buradan aziz okurlarla paylaşmak isteriz. Dolayısıyla aziz okurların tespit ettikleri her türlü eksiklik ve kusurdan dolayı bizi mazur göreceklerini ümit ederken, sonraki baskılarda giderilmesi açısından, bu hataları bize bildirmelerini saygılarımızla arz ediyoruz.

İnşallah başta Allah Resulü olmak üzere Ehlibeyt *aleyhimusselam*, özellikle de velimiz ve efendimiz İmam Mehdi *aleyhisselam*, bizim bu değersiz çalışmalarımızı kendi büyüklükleri sayesinde kabul buyurur ve sayısız taksiratımızın bağışlanması için yarın kıyamet günü Hak Teala katında şefaathimiz olurlar. Bütün başarılar ancak Allah Teala'dandır.

Al-i Taha Yayıncılık

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله المحمود لنعمته المعبود لقدرته، المطاع فى سلطانه المرهوب لجلاله، المرغوب إليه فيما عنده، النافذ أمره فى جميع خلقه، علا فاستعلى ودنا فتعالى، وارتفع فوق كل منظر، الذى لا بدء لا وليته، ولا غاية لازليته، القائم قبل الاشياء، والدائم الذى به قوامها، والقاهر الذى لا يؤوده حفظها والقادر الذى بعظمته تفرد بالملكوت وبقدرته توحد بالجبروت، وبحكمته أظهر حججه على خلقه.

اخترع الاشياء إنشاء، وابتدعها ابتداء، بقدرته وحكمته، لا من شئ فيبطل الاختراع ولا لعله فلا يصح الابتداع، خلق ما شاء كيف شاء، متوحدا بذلك لاظهار حكمته، وحقيقة ربوبيته، لا تضبطه العقول، ولا تبلغه الاوهام، ولا تدركه الابصار، ولا يحيط به مقدار، عجزت دونه العبارة، وكلت دونه الابصار، وضل فيه تصاريف الصفات.

احتجب بغير حجاب محجوب، واستتر بغير ستر مستور، عرف بغير رؤية، ووصف بغير صورة، ونعت بغير جسم، لا إله إلا الله الكبير المتعال، ضلت الاوهام عن بلوغ كنهه، وذهلت العقول أن تبلغ غاية نهايته، لا يبلغه حدوهم، ولا يدركه نفاذ بصر، وهو السميع العليم، احتج على خلقه برسله، وأوضح الامور بدلائله، وابتعث الرسل مبشرين ومنذرين، ليهلك من هلك عن بينة ويحيى من حى عن بينة، وليعقل العباد عن ربهم ما جهلوه، فيعرفوه ربوبيته بعدما أنكروه، ويوحده بالالهية بعد ما أضدوه.

أحمده، حمدا يشفى النفوس، ويبلغ رضاه ويؤدى شكر ما وصل إلينا، من سواغب النعماء، وجزيل الآلاء وجميل البلاء.

Müellifin Önsözü

Bismillahirrahmanirrahim

Bütün övgüler, nimetinden dolayı övülen, kudreti için kulluk sunulan, egemenliğine boyun eğilen, ululuğundan korkulan, katındaki arzulanan, emri bütün yaratıkları üzerinde etkin olan Allah'a aittir.

Yüce iken üstündür. Yakın iken uludur. Her bakışın üstündedir. Ne başlangıcı vardır, ne de bitişi. Her şeyden öncedir. Her şeyi ayakta tutan süreklidir. Her şeyi korumada zorlanmayan karşı konulmazdır. Azametiyle hâkimiyette yegâne olan güçlüdür. Gücüyle sulta kurmada tek olandır.

Hikmetiyle kanıtlarını yaratıklarına aşikâr kılmış, kudretiyle eşyayı hikmet üzere yokken icat etmiş, ilk olarak başlatıp örneksiz varlık vermiştir. Ne bir şeyden yaratmış ki, icat etme olmasın, ne bir sebebe dayanmıştır ki örneksizlikle çelişiversin. Aksine, hikmetini ve rabliğinin hakikatini göstermek için tek başına dilediğini, dilediği gibi yaratmıştır.

Ne akıllar O'nu ölçebilir, ne de vahimler O'na ulaşabilir. Ne gözler O'nu görebilir, ne de bir miktarla sınırlanabilir. Söylemler O'nu tarif etmede yetersiz kalır. Gözler O'nu görmede bitkin düşer. Nitelemeler O'nu nitelirmede kaybolup gider.

Örten bir örtü olmaksızın örtünmüş, kapatan bir perde olmaksızın gizlenmiştir. Görülmeksizin tanınmış, şekillenmeksizin vasıflanmış, hacimleşmeksizin nitelenmiştir.

Allah'tan gayri bir ilah yoktur. Büyüktür, yücedir. Vahimler O'nun künhüne varmada şaşıp giderler. Akıllar O'nun sonuna ulaşmada bitkin düşerler. Ne bir vehim titizliğiyle O'na erişir, ne de bir göz keskinliğiyle O'nu görür. O'dur, asıl duyan ve bilen.

Elçileriyle yaratıklarına kanıtlarını sunmuş, her şeyi delilleriyle aydınlatmış ve elçilerini müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermiştir ki, helak olup giden de kanıt üzere helak olsun, hayat bulan da kanıt üzere hayat bulsun. Kullar da Rableri hakkında bilmediklerini anlayıp kavrasınlar ki, tanımazken, O'nu Rab olarak tanınsınlar, şirk koşmuşken, O'nu ilahlıkta teklesinler.

Ben O'nu, canlara şifa veren, hoşnutluğuna ulaştıran, bize ulaşan bol nimetlerin, sayısız ihsanların ve güzel sınamaların şükrünü eda eden bir övgüyle övüyorum.

وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، إلهها واحدا أحدا صمدا لم يتخذ صاحبة ولا ولدا وأشهد أن محمدا صلى الله عليه واله عبد انتجبه ورسول ابتعثه على حين فترة من الرسل وطول هجعة من الامم وانبساط من الجهل واعتراض من الفتنة وانتقاض من المبرم وعمى عن الحق واعتساف من الجور وامتحاق من الدين.

وأنزل إليه الكتاب، فيه البيان والتبيان، قرآنا عربيا غير ذى عوج لعلمهم يتقون، قد بينه للناس ونهجه، بعلم قد فصله ودين قد أوضحه وفرائض قد أوجبها وامور قد كشفها لخلقه وأعلنها، فيها دلالة إلى النجاة ومعالم تدعو إلى هداة.

فبلغ صلى الله عليه وآله ما ارسل به وصدع بما امر وأدى ما حمل من أثقال النبوة، وصبر لربه وجاهد فى سبيله ونصح لامته ودعاهم إلى النجاة وحثهم على الذكر ودلهم على سبيل الهدى من بعده بمناهج ودواع أسس للعباد أساسها ومنائر رفع لهم أعلامها، لكيلا يضلوا من بعده، وكان بهم رؤؤفا رحيمًا.

فلما انقضت مدته واستكملت أيامه، توفاه الله وقبضه إليه، وهو عند الله مرضى عمله، وافر حظه، عظيم خطره، فمضى صلى الله عليه وآله وخلف فى امته كتاب الله ووصيه أمير المؤمنين، وإمام المتقين صلوات الله عليه، صاحبين مؤتلفين، يشهد كل واحد منهما لصاحبه بالتصديق.

ينطق الامام عن الله فى الكتاب بما أوجب الله فيه على العباد من طاعته، وطاعة الامام وولايته، وواجب حقه، الذى أراد من استكمال دينه، وإظهار أمره، والاحتجاج بحججه، والاستنضائة بنوره، فى معادن أهل صفوته ومصطفى أهل خيرته.

Ve ben tanıklık ederim ki, Allah'tan başka bir ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur, tek ve yegâne ilahtır, ihtiyaçsızdır, kendine ne bir eş edinmiştir, ne de bir oğul.

Ve tanıklık ederim ki, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alih*) O'nun seçtiği bir kuldur ki, O'nu, resullerin arkasının kesildiği, ümmetlerin uzunca gaflete daldığı, cehaletin yayıldıkça yayıldığı, bozgunculuğun kol gezdiği, hikmetin çiğnendiği, hakkın görülmez olduğu, zorbacılığın yaygınlaştığı ve dinin kaybolup gittiği bir dönemde resul olarak göndermiştir.

Ve (tanıklık ederim ki), şayet (kullar) sakınırlar diye, içinde bilgi ve açıklama bulunan kitabı O'na indirmiştir. O kitap, eğriliği olmayan Arapça Kur'an'dır. Böylece onu insanlara beyan etmiş, bilgi üzere detaylandırmış, pek açık bir din kılmış, farzları sıralamış ve nice nice konuları kullarına açarak bildirmiştir ki, tamamında kurtuluşa götüren emareler ve doğruya kılavuzlayan nişaneler bulunmaktadır.

Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alih*) de memur kılındığı mesajı eksiksiz olarak tebliğ etti, emredildiği vazifeyi ödünsüz olarak duyurdu, omzuna yüklenen peygamberlik ağırlıklarını hakkıyla menziline ulaştırdı. Rabbi uğruna sabretti, O'nun yolunda cihad etti. Ümmetinin hayrını diledi, onları kurtuluşa çağırdı ve onları, Kur'an'a sarılmaya teşvik etti. Kullar için, uyacakları gidişatların, dinleyecekleri çağrılarının temelini atarak ve takip edecekleri aydınlık merkezlerinin nişanelerini dikivererek de, onları kendisinden sonraki hidayet yoluna da kılavuzladı ki, kendisinden sonra da sapıklığa düşmesinler. Gerçekten de O, ümmetine çok şefkatli ve pek merhametliydi.

Görev süresi bitip de ömrü tamamlanınca ise Allah, kendi katında yaptığından hoşnut olunan, mükâfatı pek büyük olan ve saygınlığı ve makamı pek ulu olan biri olarak, ruhunu alarak kendi katına götürüverdi. Böylece O, ümmeti için arkasında, Allah'ın kitabını ve muttakilerin imamı olan vasisi Emirü'l-Müminin'i (Ali'yi) koyarak Hakk'a yürüdü ki, bu ikili (Kur'an ve İmam) birbirleriyle kaynaşarak özdeşleşen iki arkadaş olarak, her biri diğerinin doğruluğuna tanıklık eder.

İmam, Allah adına Kitap'tan, Allah'ın kullara farz kıldığı itaatini, imamın itaat ve velayetini ve zorunlu olan hakkını anlatır ki, Allah, bununla dinini kâmil kılmayı, emrini muzaffer eylemeyi, kanıtlarını açığa vurmayı ve seçkin kulları madeninde ve hayır ehlinin en seçkininde yerleştirdiği nuruyla her şeyi aydınlatmayı dilemiştir.

فأوضح الله بأئمة الهدى من اهل بيت نبينا صلى الله عليه واله عن دينه وابلج بهم عن سبيل مناهجه وفتح بهم عن باطن ينايع علمه، وجعلهم مسالك لمعرفة، ومعالم لدينه، وحجابا بينه وبين خلقه، والباب المؤدى إلى معرفة حقه واطلعهم على الممكنون من غيب سره.

كلما مضى منهم إمام، نصب لخلقه من عقبه إماما بينا، وهاديا نيرا وإماما قيما، يهدون بالحق وبه يعدلون، حجج الله ودعائه، ورعائه على خلقه، يدين بهديهم العباد، ويستهل بنورهم البلاد، جعلهم الله حياة للانام، ومصايح للظلام ومفاتيح للكلام، ودعائم للاسلام، وجعل نظام طاعته وتمام فرضه التسليم لهم فيما علم، والرد إليهم فيما جهل، وحظر على غيرهم التهجم على القول بما يجهلون ومنعهم جحد ما لا يعلمون، لما أراد تبارك وتعالى من استنقاذ من شاء من خلقه، من ملومات الظلم ومغشيات البهم. وصلى الله على محمد وأهل بيته الاخير الذين أذهب الله عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا.

أما بعد، فقد فهمت يا أخى ما شكوت من اصطلاح أهل دهرنا على الجهالة وتوازرهم وسعيهم فى عمارة طرقها، ومباينتهم العلم وأهله، حتى كاد العلم معهم أن يأزر كله وينقطع مواده، لما قد رضوا أن يستندوا إلى الجهل، ويضيعوا العلم وأهله. وسألت: هل يسع الناس المقام على الجهالة والتدين بغير علم، إذا كانوا داخلين فى الدين، مقرين بجميع اموره على جهة الاستحسان، والنشوء عليه، والتقليد للآباء، والاسلاف والكبراء، والاتكال على عقولهم فى دقيق الاشياء وجليلها.

Böylece Allah Peygamberimizin Ehlibeytinden olan Hidayet İmam-ları aracılığıyla dinini aydınlatmış; onların kanalından gidişat yollarını aşikâr etmiş; onların varlığından gizli ilim çeşmelerini coşturmuş; onları, kendisinin tanınma yolları, dininin nişaneleri, kendisiyle yaratıkları arasındaki kapıcıları ve hakkının bilinmesine açılan kapılar yapmış ve onları kendi gizli sırrına muttali eylemiştir.

Onlardan bir İmam görevini tamamlayıp da hakka yürüdükçe, Allah onun arkasından kulları için açıklayıcı, hidayet edici ve aydınlatıcı bir imam tayin eder. Koruyup kollayan bir imam ki, hem hak ile kılavuzluk eder hem de hakkı uygularlar. Onlar, Allah'ın kullarına olan tanıkları, davetçileri ve yöneticilerdirler. Onların kılavuzluğuyla kullar dinlerini yaşarlar, onların nuruyla ülkeler aydınlığa kavuşurlar. Allah onları, insanların hayatı, karanlığın meşaleleri, sözün anahtarları ve İslam'ın direkleri kılmıştır.

Allah kendisine itaat etmenin düzene girmesini, farzının eksiksiz olarak ede edilmesini, bilinen şeylerde onlara teslim olmada, bilinmeyenlerde ise onlara başvurmada karar kılırken; diğer insanları, bilmedikleri konularda öne atılarak görüş belirtmekten sakındırmış, anlamadıklarını inkâr etmelerini ise men etmiştir. Çünkü Allah Tebareke ve Teala karanlıkların dalga dalga yayılan felaketlerinden ve meçhulâtın baş döndürücü girdaplarından ancak kullarından dilediğini kurtarır. Allah'ın salât ve selamı Hz. Muhammed ve O'nun tertemiz kıldığı seçkin Ehlibeyti'ne olsun.

Şimdi ey kardeşim, günümüz insanların cehalet üzere elbirliği etmelerinden, cehalet yollarını mamur kılmak için bir araya gelip çaba harcamalarından, ilmi büsbütün ortadan kaldıracak ve kaynağını kurutacakçasına ilim ve ilim ehlinden uzaklaşmalarından, cehalete yaslanmadan hoşlanıp da ilmi ve ilim ehlini zayi etmelerinden olan şikâyetini anlıyorum.

Sormuşsun ki; insanların, sırf dine girmişiz, deyip de, onun bütün prensiplerini bir burhan olmadan yüzeysel olarak benimsemeleri, yaşamlarını bu esas üzere kurarak babalarını, geçmişlerini ve büyüklerini taklit etmeleri, ister önemli ister önemsiz her şeyde yalnızca kendi akıllarına itimat edip de bir bilgi olmadan cehalet üzere bir dindarlık sürdürmeleri caiz midir?

فاعلم يا أخى رحمك الله أن الله تبارك وتعالى خلق عباده خلقة منفصلة من البهائم فى الفطن والعقول المركبة فيهم، محتملة للامر والنهى، وجعلهم جل ذكره صنفين: صنفا منهم أهل الصحة والسلامة، وصنفا منهم أهل الضرر والزمانة، فخص أهل الصحة والسلامة بالامر والنهى، بعد ما أكمل لهم آلة التكليف، ووضع التكليف عن أهل الزمانة والضرر، إذ قد خلقهم خلقة غير محتملة للادب والتعليم

وجعل عزوجل سبب بقائهم أهل الصحة والسلامة، وجعل بقاء أهل الصحة والسلامة بالادب والتعليم، فلو كانت الجهالة جائزة لاهل الصحة والسلامة لجاز وضع التكليف عنهم، وفى جواز ذلك بطلان الكتب والرسل والآداب، وفى رفع الكتب والرسل والآداب فساد التدبير، والرجوع إلى قول أهل الدهر.

فوجب فى عدل الله عزوجل وحكمته أن يخص من خلق من خلقه خلقة محتملة للامر والنهى، بالامر والنهى، لئلا يكونوا سدى مهملين، وليعظموه ويوحدوه، ويقروا له بالربوبية، وليعلموا أنه خالقهم ورازقهم، إذ شواهد ربوبيته دالة ظاهرة، وحججه نيرة واضحة، وأعلامه لائحة تدعوهم إلى توحيد الله عزوجل، وتشهد على أنفسها لصانعها بالربوبية والالهية، لما فيها من آثار صنعه، وعجائب تدبيره، فندبهم إلى معرفته لئلا يبيح لهم أن يجهلوه ويجهلوا دينه وأحكامه، لان الحكيم لا يبيح الجهل به، والانكار لدينه، فقال جل ثناؤه: "ألم يؤخذ عليهم ميثاق الكتاب ألا يقولوا على الله إلا الحق"

وقال: "بل كذبوا بما لم يحيطوا بعلمه".

Bilesin ki ey kardeşim, Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Allah Tebareke ve Teala, kullarını, varlıklarında yerleştirdiği zekâ ve akıl neticesinde emir ve yasağı taşıyabilen yönünden hayvanlardan farklı olarak yaratmış ve onları iki sınıfa ayırmıştır. Onların bir kısmı sağlık ve sıhhat ehli iken, bazıları ise hastalıktır, sorunludur. Bu arada sağlık ve sıhhat ehlinde yükümlülük aracını (aklı) tekmi ettikten sonra onları emir ve nehye muhatap kılarken, hastalıklı olup sorunlu olanlardan ise yükümlülüğü kaldırmıştır. Çünkü onları eğitim ve öğretimi kaldıramayacak bir yaratılışla yaratmıştır.

Öte yandan Allah Azze ve Celle sağlık ve sıhhat ehlini, hastalık ehlinin varlığını sürdürme vesilesi kılarken, eğitim ve öğretimi de, sağlık ve sıhhat ehlinin varlığının beka vesilesi kılmıştır. Oysaki eğer sağlık ve sıhhat ehlinin cehalet üzere yaşam sürmeleri caiz olsaydı, onlardan yükümlüğün kalkması da caiz olurdu. Buna cevaz vermek ise bütün kitapların, peygamberlerin ve eğitim ve öğretimin boşuna olduğu demektir. Kitapların, peygamberlerin, eğitim ve öğretimin boşuna olması ise, tedbirin bozulması ve dehrilerin (materyalistlerin) görüşlerinin benimsenmesi demektir.

Binaenaleyh Allah Azze ve Celle'nin adalet ve hikmeti, emir ve nahiye muhatap olabileceği kabiliyetinde yarattığı kullarına, emir ve nehiyler yöneltmesini icap ettirmektedir ki, başıboş bırakılmış olmaları, Allah Teala'yı ululayıp kendisini birlesinler, Rabliğini itiraf edip, yalnızca O'nun kendilerinin yaratıcı ve rızık vereni olduğunu kavrasınlar. Çünkü Allah Teala'nın Rabliğinin şahitleri, kanıtlayıcıdır, belirgindir; kanıtları, aydındır, ortadadır; nişaneleri, parlaktır, açıktır. Hepsi de Allah Azze ve Celle'yi birlemeye davet etmekte, taşıdıkları yaratılış nişaneleri ve aklı hayran bırakan yönetilme izleriyle de bizzat kendi varlıklarıyla yapıcılarının Rabliğine ve ilahlığına tanıklık etmektedirler.

Böylece Allah Teala kullarını kendini tanımaya teşvik etmiştir ki, kendisine, dinine ve kanunlarına karşı cahil kalmamasınlar. Çünkü hikmet sahibi olan Allah, ne kendisine ne de dinine karşı cahil kalmayı reva görmez.

Bunun içindir ki, Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"...Peki, Kitap'ta Allah hakkında haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dair onlardan söz alınmamış mıydı?..."**¹ Yine buyurmuştur ki: **"Bilakis, onlar hakkıyla bilmedikleri bir şeyi yalanladılar..."**²

1- A'raf/ 169.

2- Yunus/39.

فكانوا محصورين بالامر والنهي، مأمورين بقول الحق، غير مرخص لهم في المقام على الجهل، أمرهم بالسؤال، والتفقه في الدين فقال: "فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين ولينذروا قومهم إذا رجعوا إليهم" وقال: "فاسألوا أهل الذكر إن كنتم لا تعلمون".

فلو كان يسع أهل الصحة والسلامة، المقام على الجهل، لما أمرهم بالسؤال، ولم يكن يحتاج إلى بعثة الرسل بالكتب والآداب، وكادوا يكونون عند ذلك بمنزلة البهائم، ومنزلة أهل الضرر والزمانة، ولو كانوا كذلك لما بقوا طرفة عين، فلما لم يجز بقاؤهم إلا بالادب والتعليم، وجب أنه لا بد لكل صحيح الخلقة، كامل الآلة من مؤدب، ودليل، ومشير، وأمر، وناه، وأدب، وتعليم، وسؤال، ومسألة.

فأحق ما اقتبسه العاقل، والتمسه المدبر الفطن، وسعى له الموفق المصيب، العلم بالدين، ومعرفة ما استعبد الله به خلقه من توحيد، وشرائعه وأحكامه، وأمره ونهيه وزواجه وآدابه، إذ كانت الحجة ثابتة، والتكليف لازما، والعمر يسيرا، والتسوية غير مقبول، والشرط من الله جل ذكره فيما استعبد به خلقه أن يؤدوا جميع فرائضه بعلم ويقين وبصيرة، ليكون المؤدى لها محمودا عند ربه، مستوجبا لثوابه، وعظيم جزائه، لان الذي يؤدى بغير علم وبصيرة، لا يدرى ما يؤدى، ولا يدرى إلى من يؤدى، وإذا كان جاهلا لم يكن على ثقة مما أدى، ولا مصدقا، لان المصدق يكون مصدقا حتى يكون عارفا بما صدق به من غير شك ولا شبهة، لان الشاك لا يكون له من الرغبة والرغبة والخضوع والتقرب مثل ما يكون من العالم المستيقن.

Demek ki insanlar, emir ve nehiyle sınırlanmış ve yalnızca hakkı söylemeye emredilmişlerdir. Bu bağlamda kendilerine bilmeme ruhsatı vermemiş ve bilmediklerini sorarak öğrenmeyi ve dinde derin bilgi edinmeyi emrederek de şöyle buyurmuştur: **"...Niçin her fırkadan bir grup göç edip dinde derin bilgi edinmezler ki döndüklerinde kavimlerini uyarırlar, umulur ki onlar da sakınırlar."**¹ Yine buyurmuştur ki: **"...Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun."**²

Oysaki eğer sağlık ve sıhhat ehlinin bilgisizce bir yaşam sürdürme hakları olsaydı, Allah Teala ne onlara, sorup öğrenmeyi emreder ne de kendileriyle kitaplar ve hayat kurallarını gönderdiği peygamberler göndermeğe ihtiyaç duyardı. Bu durumda ise onlar hayvanlar derecesine iner, hastalıklı ve sorunlu insanlar konumunda olurlardı. Böyle olsalardı ise, bir göz açıp kapatacak kadar kısa bir süre dahi varlıklarını devam ettiremezlerdi. Binaenaleyh bu grubun varlığının bekası, ancak eğitim ve öğretim aracılığıyla sağlanabileceğine göre, yaratılış açısından sağlıklı olup yükümlülük için gerekli olan salim akıl sahibi her kes için, bir eğiticinin, bir yol göstericinin, bir işaret edicinin, bir emir ve nehiy edenin yanı sıra, bir kural manzumesinin ve eğitim ve öğretimin olması da kaçınılmazdır.

Bu durumda her akıl sahibinin algılaması, her ferasetli derin düşüncelinin peşinde olması, her gerçeği bulan muvaffak birinin çaba harcaması icap eden en layık şey, dini bilmesi ve Allah'ın kullarını yükümlü tuttuğu; tevhidini, şeriatını, hükümlerini, emirlerini, nehiyelerini, yasaklarını ve kurallarını öğrenip anlamasıdır. Çünkü bu husustaki kanıt kesin, yükümlülük zorunlu, ömür kısa, erteleme ise mazur görülmemektedir. Allah Teala da kullarını yükümlü tuttuğu hususların ve bütün farzlarının, bilgi, yakın ve basiret üzere eda edilmesini şart koşmaktadır ki, bunları yerine getiren biri, Allah katında övgüye layık olsun ve O'nun sevabını ve büyük mükâfatını hak etsin. Zira ki, yeterli bilgi ve basiret olmadan bir görevi ifa eden kimse, ne neyi ifa ettiğini bilir, ne de kimin için ifa ettiğini anlar. Cahil olduğu için de, ne yaptığına doğruluğundan emin olur ne de aslında ona inanmış sayılır. Çünkü inanan bir kimse, inandığı şeyi, hiçbir şek ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde bilmedikçe, ona inanmış sayılmaz. İçinde şüphe olan bir kimse de, bilgi sahibi olup yakine ulaşan bir kimse oranında, rağbet, korku, huşu ve yakınlıktan pay sahibi olamaz.

1- Tevbe/122.

2- Nahl/43.

وقد قال الله عزوجل: "إلا من شهد بالحق وهم يعلمون" فصارت الشهادة مقبولة لعلة العلم بالشهادة، ولولا العلم بالشهادة، لم تكن الشهادة مقبولة.

والامر في الشاك المؤدى بغير علم وبصيرة، إلى الله جل ذكره، إن شاء تطول عليه فقبل عمله، وإن شاء رد عليه، لأن الشرط عليه من الله أن يؤدي المفروض بعلم وبصيرة ويقين، كيلا يكونوا ممن وصفه الله فقال تبارك وتعالى: "ومن الناس من يعبد الله على حرف فإن أصابه خير اطمأن به وإن أصابته فتنة انقلب على وجهه خسر الدنيا والآخرة ذلك هو الخسران المبين" لأنه كان داخلا فيه بغير علم ولا يقين، فلذلك صار خروجه بغير علم ولا يقين.

وقد قال العالم عليه السلام: "من دخل في الايمان بعلم ثبت فيه، ونفعه إيمانه، ومن دخل فيه بغير علم خرج منه كما دخل فيه".

وقال عليه السلام: "من أخذ دينه من كتاب الله وسنة نبيه صلوات الله عليه وآله زالت الجبال قبل أن يزول ومن أخذ دينه من أفواه الرجال رده الرجال"، وقال عليه السلام: "من لم يعرف أمرنا من القرآن لم يتنكب الفتن".

ولهذه العلة انبثقت على أهل دهرنا بثوق هذه الاديان الفاسدة، والمذاهب المستشعة التي قد استوفت شرائط الكفر والشرك كلها.

وذلك بتوفيق الله تعالى وخذلانه، فمن أراد الله توفيقه وأن يكون إيمانه ثابتا مستقرا، سبب له الاسباب التي توديه إلى أن يأخذ دينه من كتاب الله وسنة نبيه صلوات الله عليه وآله بعلم ويقين وبصيرة، فذاك أثبت في دينه من الجبال الرواسي، ومن أراد الله خذلانه وأن يكون دينه معارا مستودعا - نعوذ بالله منه - سبب له أسباب الاستحسان والتقليد والتأويل من غير علم وبصيرة.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"...Ancak bilerekten hakka şahitlik edenler bunun dışındadır."**¹ Görüldüğü üzere onların tanıklığı, tanıklıklarına dair yeterli bilgi sahibi olduklarından dolayı kabul görmüştür ki, bundan eğer tanıklıkları hakkında yeterli bilgi sahibi olmasalardı, tanıklıklarının kabul edilmeyeceği ortaya çıkmaktadır.

O halde şüphe üzere olup bilgi ve basiret olmadan görev ifa eden kim-senin durumu, şanı yüce Allah'a kalmıştır. Dilerse ona inayette bulunup yaptığını kabul eder, dilerse de reddeder. Çünkü Allah ona görevi bilgi, basiret ve yakın üzere ifa etmesini şart koşmuştu ki, Allah Tebareke ve Teala'nın haklarında: **"İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'a yalnızca bir söz üzere kulluk sunar, eğer kendisine bir iyilik dokunursa, bundan güven duyar ve eğer kendisine deneme amaçlı bir musibet dokunursa, yüzüstü gerisin geri döner (dinden yüz çevirir); hem dünyayı hem de ahireti kaybetmiştir. İşte en açık ziyan budur!"**² buyurarak tanımladığı kimselerden olmasın. Çünkü böyle bir kimsenin dine girişi bilgi ve yakın üzere olmadığı gibi, dinden çıkışı da bilgi ve yakın üzere olmaz.

Oysaki İmam *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: *"Kim imana bilgi üzere girerse, onda gelişip büyür ve imanı ona fayda verir, kim de bilgi olmadan imana girerse, girdiği gibi de ondan çıkıp gider."*³ Yine şöyle buyurmuşlardır: *"Kim, dinini Allah'ın kitabı ve Peygamberi'nin sünnetinden alırsa, dağlar yerinden sökülür o imanından sökülmez, kim de dinini şahısların ağızından alırsa, (başka) şahıslar da onu dinden çıkarır."*⁴ Yine buyurmuşlardır ki: *"Kim, bizim imametimizi Kur'an'dan anlayamazsa fitnelerden kurtulamaz."*⁵

Bu yüzdendir ki, küfür ve şirkin bütün şartlarını kendinde barındıran bütün bu bozuk dinler ve iğrenç mezhepler bendinden boşalan sel misali günümüz insanların üzerine akmaya başlamışlardır. Bütün bunların da Allah'ın inayet edip muvaffak kılması, ya da terk edip yüzüstü bırakmasına bağlı olduğu ortadadır. Allah, kimi başarılı kıлып, imanının kalıcı ve sarsılmaz olmasını dilerse, onun için, dinini bilgi, yakın ve basiret üzere Allah'ın kitabı ve Peygamberi'nin sünnetinden almasını sağlayacak olanakları temin eder. Böyle biri, dininde sarsılmaz dağlardan daha sarsılmaz olur. Kimi de Allah, yüzüstü bırakarak, dininin iğreti olmasını -ki böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız- dilerse, onun için de, bir bilgi ve basiret üzere olmayan istihsan, taklit ve tevil olanaklarını temin eder.

1- Zuhruf/86.

2- Hac/11.

3- Bihârü'l-Envar, c. 34, s. 29, Besairü'd-Derecat, s. 530.

4- Vesailü's-Şia, c.27, s. 132, Tashihü'l-İtikadat, s. 72, Revzatü'l-Vaizin, c. 1, s. 22, Müteşabihü'l-Kur'an, c. 1, s. 46.

5- Bihârü'l-Envar, c. 89, s. 115, Tefsirü'l-Ayyaşi, c. 1, s. 13.

فذاك فى المشيئة إن شاء الله تبارك وتعالى أتم إيمانه، وإن شاء سلبه إياه، ولا يؤمن عليه أن يصبح مؤمنا ويمسى كافرا، أو يمسى مؤمنا ويصبح كافرا، لانه كلما رأى كبيرا من الكبراء مال معه، وكلما رأى شيئا استحسن ظاهره قبله، وقد قال العالم عليه السلام: "إن الله عزوجل خلق النبيين على النبوة، فلا يكونون إلا أنبياء، وخلق الاوصياء على الوصية، فلا يكونون إلا أوصياء، وأعار قوما إيماننا فإن شاء تممه لهم، وإن شاء سلبهم إياه".

قال: وفيهم جرى قوله: "فمستقر ومستودع".

وذكرت أن امورا قد أشكلت عليك، لا تعرف حقائقها لاختلاف الرواية فيها، وأنك تعلم أن اختلاف الرواية فيها لاختلاف عللها وأسبابها، وأنك لا تجد بحضرتك من تذاكره وتفاوضه ممن تثق بعلمه فيها، وقلت: إنك تحب أن يكون عندك كتاب كاف يجمع [فيه] من جميع فنون علم الدين، ما يكتفى به المتعلم، ويرجع إليه المسترشد، ويأخذ منه من يريد علم الدين والعمل به بالآثار الصحيحة عن الصادقين عليهم السلام والسنن القائمة التى عليها العمل، وبها يؤدى فرض الله عزوجل وسنة نبيه صلى الله عليه وآله، وقلت: لو كان ذلك رجوت أن يكون ذلك سببا يتدارك الله [تعالى] بمعونته وتوفيقه إخواننا وأهل ملتنا ويقبل بهم إلى مرآشدهم.

فاعلم يا أخى أرسدك الله أنه لا يسع أحدا تمييز شئ مما اختلف الرواية فيه

عن العلماء عليهم السلام برأيه، إلا على ما أطلقه العالم.

Böyle bir kimsenin imanı, Allah'ın iradesine bağlıdır; dilerse imanını tamamlar, dilerse de büsbütün elinden alır. Böyle birine güvenilemez; sabahleyin mümin olduğu halde, akşamleyin kâfir olabilir veya akşamleyin mümin olduğu halde, sabahleyin kâfir olabilir. Çünkü böyle biri, kendince büyüklerden bir büyük görünce, hemen ona meyleder; dış görünümü itibariyle hoş giden bir şeyle karşılaştığında ise (sorgulamaksızın) onu kabul eder.

Nitekim İmam *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "*Allah Azze ve Celle, peygamberleri peygamberlik için yaratmıştır. Onlar ancak peygamber olabilirler. Vasileri ise vasiyet için yaratmıştır, onlar da ancak vasi olabilirler. Bir kısım insanlara ise imanı ariyet olarak vermiştir, dilerse, imanı onlarda tamam kılar; dilerse de büsbütün onlardan söküp alır.*" Buyurdular ki: "*Allah Teala'nın: "...Bir kısmı kalıcıdır, bir kısmı da ariyettir.*"¹ buyruğu bu kimseler hakkında geçerli kılınmıştır."²

Bu arada bir takım konuları çözümlenmede sorun yaşadığını, bu hususlardaki rivayetlerin ihtilafli olmaları nedeniyle gerçek yönlerini bilemediğini, rivayetlerin ihtilafli olmalarının, onların menşelerinin ihtilafli olmasından kaynaklandığını bildiğin halde, bulunduğu bölgede bu konularda kendisiyle müzakere edip görüş alış verişinde bulanabileceğin ilmine güvenebileceğin bir kimseyi de bulamadığını hatırlatarak, demişsin ki: "Yanımda öyle bir kitabın olmasını isterdim ki, her açıdan "Kâfi" olsun. Öğrencinin tamamıyla yetinebileceği, rüşt arayana da başvuracağı, din ilminin bütün fenlerini kendinde toplayıversin. Sadıklardan (Allah Resulü ve Ehlibeyti'nden) gelen doğru hadislerle din ilmini öğrenip ona amel etmek isteyen bu bilgiyi ondan alsın. Uyulması gereken doğru sünnetleri, Allah'ın farzını ve Peygamberinin sünnetini yerine getirmek isteyen bu kitabı esas alsın."

Ve demişsin ki: "Böyle bir kitap olursa onun, Allah Teala'nın de yardım ve başarısıyla kardeşlerimizin ve dindaşlarımızın sorunlarının çözülmesine ve onların rüştlerine hidayet bulmalarına vesile olacağını ummaktasın."

Bil ki ey kardeş, Allah seni doğruya iletсин. Âlimlerden (Allah Resulü ve Ehlibeyt İmamları'ndan) gelen çelişik rivayetlerde, onların kendilerinin caiz gördükleri yöntem hariç, hiçbir kimsenin kendi görüşüne göre ayırt etme hakkı yoktur.

1- En'am/98.

2- el-Kafi, c. 1, s. 418, Biharü'l-Envar, c. 66, s. 222, 226, Ricalü'l-Keşşi, s. 296.

بقوله عليه السلام: "اعرضوها على كتاب الله فما وافق كتاب الله عزوجل فخذوه، وما خالف كتاب الله فردوه" وقوله عليه السلام: "دعوا ما وافق القوم فإن الرشد في خلافهم" وقوله عليه السلام "خذوا بالمجمع عليه، فان المجمع عليه لا ريب فيه" ونحن لا نعرف من جميع ذلك إلا أقله ولا نجد شيئاً أحوط ولا أوسع من رد علم ذلك كله إلى العالم عليه السلام وقبول ما وسع من الامر فيه بقوله عليه السلام: "بأيما أخذتم من باب التسليم وسعكم".

وقد يسر الله - وله الحمد - تأليف ما سألت، وأرجو أن يكون بحيث توخيت فمهما كان فيه من تقصير فلم تقصر نيتنا في إهداء النصيحة، إذ كانت واجبة لآخواننا وأهل ملتنا، مع ما رجونا أن نكون مشاركين لكل من اقتبس منه، وعمل بما فيه دهرنا هذا، وفي غابره إلى انقضاء الدنيا، إذ الرب عزوجل واحد والرسول محمد خاتم النبيين - صلوات الله وسلامه عليه وآله - واحد، والشريعة واحدة وحلال محمد حلال وحرامه حرام إلى يوم القيامة، ووسعنا قليلا كتاب الحجة وإن لم نكمله على استحقاقه، لانا كرهنا أن نبخس حظوظه كلها.

وأرجو أن يسهل الله عزوجل إمضاء ما قدمنا من النية، إن تأخر الاجل صنفنا كتابا أوسع وأكمل منه، نوفيه حقوقه كلها إن شاء الله تعالى وبه الحول والقوة وإليه الرغبة في الزيادة في المعونة والتوفيق. والصلاة على سيدنا محمد النبي وآله الطاهرين الاخيرين.

وأول ما أبدأ به وأفتتح به كتابي هذا كتاب العقل، وفضائل العلم، وارتفاع درجة أهله، وعلو قدرهم، ونقص الجهل، وخساسة أهله، وسقوط منزلتهم، إذ كان العقل هو القطب الذي عليه المدار وبه يحتج وله الثواب، وعليه العقاب، والله الموفق.

Âlim (İmam) ise bu hususta şöyle buyurmuşlardır: *"Bizden gelen rivayetleri Allah'ın Kitabı'na sunun, Allah'ın Kitabı'na muvafık olanları alın, Allah'ın Kitabı'yla çelişenleri ise reddedin."*¹ Yine şöyle buyurmuşlardır: *"Ammeye uyanları bırakın, çünkü rüşt onlara muhalif olmalıdır."*² Yine buyurmuşlardır: *"Üzerinde ittifak edilenleri alın, çünkü üzerinde ittifak edilende kuşku olmaz."*³

Biz ise ihtilafli hadisler içerisinde bu tanımlara uyanlarından pek azını bilmekteyiz. Bu durumda, bütün bu konularda bizzat İmam'ın kendine müracaat etmekten ihtiyata daha yakın ve: *"Teslimiyet açısından, ihtilafını gideemediğiniz iki hadisten hangisine amel ederseniz, buna hakkınız var."*⁴ buyruklarıyla göstermiş oldukları kolaylığa amel etmekten de daha kuşatıcı bir çözüm yolu görmemekteyiz.

Allah'a hamd olsun ki, istediğin kitabı telif etmeği, bana müyesser eyledi. Umuyorum ki, beklediğin düzey ve özelliklerde olur. Şayet kitapta bir takım kusurlar da varsa, hayrı amaçladığımız açısından niyetimizde bir kusur yoktur. Çünkü kardeşlerimizin ve dindaşlarımızın hayrını istemek üzerimize vacip olan bir görevdir. Ümit ediyoruz ki, günümüzde ve kıyamet gününe kadar bu kitaptan bilgi alıp amel eden kimselerle bu hayırlarda ortak oluruz.

Hiç kuşkusuz, Rab tekdir, Peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed *Allah'ın salât ve selâmı O'na ve Ehlibeyti'ne olsun* tek resuldür, şeriat tek şeriatır ve Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alih*)'in helâlî kıyamet gününe kadar helal, haramı da kıyamet gününe kadar haramdır.

Bu arada her ne kadar, bütün boyutlarında kısıtlamaya gitmek istemediğimizden birazcık "Hüccet Kitabı"nı detaylı tuttuksa da, layık olduğu şekilde tekmil de edemedik. Umuyorum ki, ecel mühlet verirse, Allah Teala, telif etmesine niyetlendiğimiz daha geniş ve daha kâmil bir kitabı telif etmeği bizi müyesser eder ki, onda bu konunun da bütün haklarını eda ederiz inşaallahu Teala. Bütün yardımlar ve güç ancak O'ndandır, nimette artış, destek ve başarı için ümit bağlanan da sadece O'dur. Allah'ın salât ve selâmı, efendimiz Muhammed ve O'nun seçkin pak Ehlibeyti'ne olsun.

Bu kitabımı, Akıl Kitabı, ilmin faziletleri, ilim ehlinin yüceliği ve saygınlığı, cehaletin ise düşüklüğü, cehalet ehlinin aşağılığı ve değersizliğiyle başlatıp açıyorum. Çünkü akıl ekseni oluşturan mihverdir. Her şey onun etrafında dönmektedir, ancak akıl ile kanıt getirilir, ancak akıl için mükâfat ve ceza verilir. Başarı ancak Allah'tandır.

1- Et-Tehzib, c. 7, s. 275, el-İstıbsar, c. 1, s. 195, Vesailü's-Şia, c. 20, s. 463 vs.

2- el-Vesail, c. 27, s. 106, 112, el-Fakih, c. 3, s. 8, et-Tehzib, c. 6, s. 301, Bihârü'l-Envar, c. 2, s. 220 vs.

3- Aynı kaynaklar.

4- el-Kafi, c. 1, s. 11, el-Vesail, c. 1, s. 363, c. 14, s. 296, c. 27, s. 113, 121, Bihârü'l-Envar, c. 2, s. 220 vs..

كِتَابُ الْعَقْلِ وَالْجَهْلِ

Akıl Ve Cehil Kitabı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١- أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ اسْتَنْطَقَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْكَ وَلَا أَكْمَلْتُكَ إِلَّا فِيمَنْ أَحَبُّ أَمَا إِنِّي إِيَّاكَ أَمُرُ وَإِيَّاكَ أَنْهِي وَإِيَّاكَ أُعَاقِبُ وَإِيَّاكَ أُثِيبُ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ عَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ هَبَطَ جَبْرَائِيلُ عَلَى آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ يَا آدَمُ إِنِّي أَمَرْتُ أَنْ أُخَيِّرَكَ وَاحِدَةً مِنْ ثَلَاثٍ فَاخْتَرْتَهَا وَدَعَيْتَنِينِ. فَقَالَ لَهُ آدَمُ يَا جَبْرَائِيلُ وَمَا الثَّلَاثُ؟ فَقَالَ الْعَقْلُ وَالْحَيَاءُ وَالذِّينُ. فَقَالَ آدَمُ إِنِّي قَدْ اخْتَرْتُ الْعَقْلَ. فَقَالَ جَبْرَائِيلُ لِلْحَيَاءِ وَالذِّينِ انصَرِفَا وَدَعَاةً. فَقَالَ يَا جَبْرَائِيلُ إِنَّا أَمَرْنَا أَنْ نَكُونَ مَعَ الْعَقْلِ حَيْثُ كَانَ. قَالَ فَشَأْنُكُمْمَا وَعَرَجَ.

٣- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ مَا الْعَقْلُ؟

قَالَ مَا عَبْدٌ بِهِ الرَّحْمَنُ وَاکْتَسَبَ بِهِ الْجَنَانَ. قَالَ قُلْتُ فَالَّذِي كَانَ فِي مُعَاوِيَةَ؟ فَقَالَ تِلْكَ التَّكْرَاءُ تِلْكَ الشَّيْطَانَةُ وَهِيَ شَبِيهَةٌ بِالْعَقْلِ وَلَيْسَتْ بِالْعَقْلِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ صَدِيقُ كُلِّ امْرِئٍ عَقْلُهُ وَعَدُوُّهُ جَهْلُهُ.

٥- وَعَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ عِنْدَنَا قَوْمًا لَهُمْ مَحَبَّةٌ وَلَيْسَتْ لَهُمْ تِلْكَ الْعَزِيمَةُ يَقُولُونَ بِهَذَا الْقَوْلِ. فَقَالَ لَيْسَ أَوْلَيْكَ مِمَّنْ عَاتَبَ اللَّهُ إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ فَأَعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

1- ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebe Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Allah akılı yaratınca onu konuştu, ardından ona: "Beri gel." dedi, geldi; "Geri git." dedi, gitti. Bunun üzerine: "İzzet ve celâlime andolsun ki" buyurdu; "katımda senden daha sevimli başka bir mahlûk yaratmadım. Seni ancak sevdiğim kimsede kemale erdiririm. Bil ki, ben ancak sana emreder, seni sakındırırım; seni cezalandırır, seni ödüllendiririm."

2- ... Esgâ bin Nübate'den, dedi ki:

Hız. (İmam) Ali *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Cebrail, Âdem *aleyhisselam*'a inerek; "Ey Âdem! Ben üç şeyden birini seçmekte seni serbest bırakmaya emrolundum; onlardan birini seç, diğer ikisini de bırak." dedi. Âdem: "Ey Cebrail, o üç şey nedir?" diye sordu. Cebrail: "Akıl, hayâ ve dindir." dedi. Âdem: "Ben akılı seçtim." dedi. Cebrail, hayâ ve dine: "Haydin onu (aklı) yalnız bırakıp geri dönün." dedi. Bunun üzerine hayâ ve din: "Ey Cebrail, bize akıl neredeyse orada olmamız emredilmiştir." dediler. Cebrail: "Öyleyse siz bilirsiniz." deyip yükseldi.

3- ... Muhammed bin Abdulcebbar'dan, o da ashabımızın birinden, o da merfu olarak Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan rivayet eden birinden, dedi ki: İmam'a: "Akıl nedir?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Akıl, kendisiyle Allah'a kulluk edilen ve cennet kazanılan şeydir." Ben: "O halde Muaviye'deki neydi?" diye sordum. İmam: "O, kurnazlık idi; şeytanet idi. O akla benzer; ama akıl değildir." buyurdular.

4- ... Hasan bin Cehm'den, dedi ki:

Hız. İmam Rıza *aleyhisselâm*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Her kişinin dostu, aklıdır; düşmanı ise, cehlidir, (akılsızlığıdır)."

5- ... Hasan bin Cehm'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselâm*'a dedim ki: "Bizim bölgemizde sizleri seven; fakat gerekli kararlılığa sahip olmayan ve sadece bunu (bu inanca sahip olduklarını derinliğine inmeden) dilleriyle söyleyen bazı insanlar vardır. (Bunlar hakkında ne dersiniz?)"

İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "Onlar, Allah'ın kınadığı kimselerden değildirler. Çünkü Allah: "...Ey basiret sahipleri! İbret alın."¹ buyurmaktadır."

٦- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ كَانَ عَاقِلًا كَانَ لَهُ دِينٌ وَمَنْ كَانَ لَهُ دِينٌ دَخَلَ الْجَنَّةَ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّمَا يُدَاقُ اللَّهُ الْعِبَادَ فِي الْحِسَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى قَدْرِ مَا آتَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ فِي الدُّنْيَا.

٨- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فُلَانٌ مِنْ عِبَادَتِهِ وَدِينِهِ وَفَضْلِهِ. فَقَالَ كَيْفَ عَقْلُهُ؟ قُلْتُ لَا أَذْرِي. فَقَالَ إِنَّ الثَّوَابَ عَلَى قَدْرِ الْعُقْلِ إِنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فِي جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ خَضْرَاءَ نَضْرَةً كَثِيرَةً الشَّجَرِ ظَاهِرَةَ الْمَاءِ وَإِنَّ مَلَكًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ مَرَّ بِهِ فَقَالَ يَا رَبِّ أَرْنِي ثَوَابَ عَبْدِكَ هَذَا فَأَرَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ فَاسْتَقَلَّهُ الْمَلِكُ. فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ أَنْ اصْحَبْهُ. فَأَتَاهُ الْمَلِكُ فِي صُورَةِ إِنْسِيٍّ. فَقَالَ لَهُ مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ أَنَا رَجُلٌ عَابِدٌ بَلَّغَنِي مَكَانَكَ وَعِبَادَتِكَ فِي هَذَا الْمَكَانِ فَأَتَيْتُكَ لِأَعْبُدَ اللَّهَ مَعَكَ.

فَكَانَ مَعَهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ. فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ لَهُ الْمَلِكُ إِنَّ مَكَانَكَ لَنْزَةٌ وَمَا يَصْلُحُ إِلَّا لِلْعِبَادَةِ. فَقَالَ لَهُ الْعَابِدُ إِنَّ لِمَكَانِنَا هَذَا عَيْبًا. فَقَالَ لَهُ وَمَا هُوَ؟ قَالَ لَيْسَ لِرَبَّنَا بِهِمَّةٌ فَلَوْ كَانَ لَهُ حِمَارٌ رَعَيْنَاهُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَإِنَّ هَذَا الْحَشِيشَ يَضِيعُ. فَقَالَ لَهُ ذَلِكَ الْمَلِكُ وَمَا لِرَبِّكَ حِمَارٌ؟ فَقَالَ لَوْ كَانَ لَهُ حِمَارٌ مَا كَانَ يَضِيعُ مِثْلُ هَذَا الْحَشِيشِ. فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى الْمَلِكِ إِنَّمَا أُثِيبُهُ عَلَى قَدْرِ عَقْلِهِ.

6- ...İshak bin Ammar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kimin akılı olursa, dini de olur; kimin de dini olursa, cennete girer."

7- ...Ebu'l-Carud'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, kıyamet günü kullarını, dünyada kendilerine verdiği akıl ölçüsünde hesaba çeker."

8- ...Süleyman Deylemî'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a falanca şahsın ibadeti, dindarlığı ve faziletinden bahsettim.

"Akılı nasıldır?" buyurdular.

"Bilmiyorum." dedim.

Bunun üzerine şöyle buyurdular: "Kuşkusuz (Allah'ın vereceği) sevap, kişinin aklına göre olur. İsrailoğullarından bir adam, yemyeşil, ağaçlarla dolu, içinden ırmaklar akan bir adada Allah'a ibadet etmekle meşguldü. (Bir gün) meleklerden biri ona uğrayınca: "Rabbim, bu kuluna vereceğın sevabı bana göster!" diye yakardı. Allah Tealâ, ona vereceği sevabı kendisine gösterince melek onu az buldu.

Bu arada Allah Tealâ meleğe, bu adamla birlikte olmasını vahyetti. Melek, bir insan görünümünde onun yanına vardı. Adam: "Sen kimsin?" diye sordu. Melek: "Ben, Allah'a ibadet etmekle gününü geçiren biriyim. Senin ününü ve burada ibadet ettiğini duydum, seninle birlikte Allah'a ibadet etmeye geldim." diye cevap verdi.

Melek, o günü onunla birlikte geçirdi. Ertesi gün olunca ona: "Burası çok güzel ve iç açıcı bir yerdir, ibadet etmek için bire birdir." dedi. Âbid adam: "Ama buranın bir kusuru var..." dedi. Melek: "Nedir o kusur?" diye sordu. Âbid: "Rabbimizin bir hayvanı yoktur. Eğer bir eşeği olsaydı, burada otlatırdık. Bu otlar zayı olup gidiyor!" dedi. Melek abide: "Yani Rabbinin bir eşeği yok mu?" diye sordu. Âbid: "Eğer olsaydı, bunca ot zayı olur muydu?!" dedi. Bunun üzerine Allah meleğe: "Ben, ancak akılı oranında ona sevap veririm." diye vahyetti."

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِذَا بَلَغَكُمْ عَنْ رَجُلٍ حُسْنُ حَالٍ فَأَنْظِرُوا فِي حُسْنِ عَقْلِهِ فَإِنَّمَا يُجَازَى بِعَقْلِهِ.

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ ذَكَرْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَجُلًا مُتَبَلِّغًا بِالْوُضُوءِ وَالصَّلَاةِ وَقُلْتُ هُوَ رَجُلٌ عَاقِلٌ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَأَيُّ عَقْلٍ لَهُ وَهُوَ يُطِيعُ الشَّيْطَانَ؟ فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُطِيعُ الشَّيْطَانَ؟ فَقَالَ سَلُهُ هَذَا الَّذِي يَأْتِيهِ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ هُوَ؟ فَإِنَّهُ يَقُولُ لَكَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانَ.

١١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا قَسَمَ اللَّهُ لِلْعِبَادِ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ فَتَوْمُ الْعَاقِلِ أَفْضَلُ مِنْ سَهْرِ الْجَاهِلِ وَإِقَامَةُ الْعَاقِلِ أَفْضَلُ مِنْ شُحُوصِ الْجَاهِلِ وَلَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا وَلَا رَسُولًا حَتَّى يَسْتَكْمِلَ الْعَقْلَ وَيَكُونَ عَقْلُهُ أَفْضَلَ مِنْ جَمِيعِ عُقُولِ أُمَّتِهِ وَمَا يُضْمِرُ النَّبِيُّ فِي نَفْسِهِ أَفْضَلَ مِنْ اجْتِهَادِ الْمُجْتَهِدِينَ.

وَمَا أَدَّى الْعَبْدُ فَرَائِضَ اللَّهِ حَتَّى عَقَلَ عَنْهُ وَلَا بَلَغَ جَمِيعَ الْعَابِدِينَ فِي فَضْلِ عِبَادَتِهِمْ مَا بَلَغَ الْعَاقِلُ وَالْعُقَلَاءُ هُمْ أَوْلُو الْأَلْبَابِ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا أَوْلُو الْأَلْبَابِ.

١٢- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا هِشَامُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بَشَّرَ أَهْلَ الْعَقْلِ وَالْفَهْمِ فِي كِتَابِهِ فَقَالَ فَبَشَّرَ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أَوْلِيكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأَوْلِيكَ هُمْ أَوْلُو الْأَلْبَابِ.

9- ...Sekunî'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlihi* buyurdular ki: "Birinin iyi halini duyduğunuz zaman, asıl aklının iyiliğine bakın; çünkü aklıyla mükâfatlandırılacaktır."

10- ...Abdullah bin Sina'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a abdest ve namazda vesveseye yakalanmış bir adamdan bahsedip aynı zamanda akıllı bir kişi olduğunu söyledim Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Şeytana itaat ediyorken, aklı nerede onun?" diye buyurdular. İmam'a: "Nasıl şeytana itaat ediyor?" diye sordum

Buyurdular ki: "Ona sor bakalım; bu vesvese kendisine nereden geliyor? Hiç kuşkusuz sana: "Bu şeytanın işidir." diyecektir."

11- ...Ahmed bin Muhammed bin Halid'den, o da ashabının birinden, o da merfu olarak Resulullah'tan naklen, dedi ki:

Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlihi* şöyle buyurdular: "Allah, kullarına akıldan daha üstün bir şey paylamamıştır. Akıllının uykusu cahilin (akılsızın) uyanıklığından yeğdir. Akıllının durması, cahilin hareketinden yeğdir.

Allah, hiçbir nebi ve resulü, aklını kemale erdirmeden ve aklı bütün ümmetinin aklından daha üstün olmadan göndermemiştir. Peygamberin içinde gizlediği (düşüncesi), çaba gösterenlerin çaba göstermelerinden (eylemlerinden) daha üstündür.

Kul, Allah'tan olduğunu akledip kavramadan, Allah'ın farzlarını yerine getiremez. İbadet edenlerin tümü, ibadetlerinin değeri noktasında akıllının ulaştığı yere ulaşamaz. Ve akıllılar, yüce Allah'ın haklarında: "**...Ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.**"² buyurduğu özlü kimselerdir."

12- ...Hişam bin Hakemden, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Hişam! Allah Tebareke ve Teala, kitabında akıl ve düşünce sahiplerini müjdeleyerek: "**...Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarını müjdele. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.**"³ buyurmuştur.

يَاهِشَامُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَكْمَلَ لِلنَّاسِ لِلْحَجَجِ بِالْعُقُولِ وَنَصَرَ النَّبِيِّينَ بِالْبَيَانِ
وَدَلَّاهُمْ عَلَى رُبُوبِيَّتِهِ بِالْأَدْلَةِ فَقَالَ وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ. إِنَّ فِي
خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ
النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ
وَتَضْرِيْفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

يَاهِشَامُ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ دَلِيلًا عَلَى مَعْرِفَتِهِ بِأَنَّ لَهُمْ مُدْبِرًا فَقَالَ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ
وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالتُّجُومَ الْمُسَخَّرَاتِ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.
وَقَالَ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عِلْقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لَتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لَتَكُونُوا شُبُهًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلِ وَلَتَبْلُغُوا أَجَلًا
مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.

وَقَالَ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ
فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَضْرِيْفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

وَقَالَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.

وَقَالَ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَزُرْعٍ وَنَخِيلٍ صِنَوَانٍ وَعَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ
وَنُفْضَلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

Ey Hişam! Allah Tebareke ve Teala, insanlara akıl ile kanıtları tamamlamış; peygamberlere beyan ile yardım etmiş ve onları (insanları) nişanelerle rubûbiyyetine kılavuzlayarak şöyle buyurmuştur: **"İlahınız, bir ilahtır; ondan başka ilah yoktur. O Rahman'dır, Rahim'dir. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardıca gelip gidişinde, insanlara faydalı olacak şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın gökten indirip de yeryüzünü ölümünden sonra dirilttiği suda, orada her türden hayvanı yaymasında, rüzgârların yönlendirilmesinde ve gök ile yer arasında tutulan bulutta, aklını kullanan bir toplum için (Allah'ın birliğini, ilmini, kudretini ve rubûbiyyetini ispatlayan) birçok nişaneler vardır."**⁴

Ey Hişam! Allah bunu (nişaneleri) insanların kendisini tanıyıp bir yönetenleri olduğunu anlamaları için bir kılavuz kılmış ve buyurmuştur ki: **"Gece ile gündüzü, güneş ile ayı O sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da O'nun emriyle hizmetteler. Şüphesiz ki bunda aklını çalıştıran bir topluluk için birçok nişaneler vardır."**⁵

Yine buyurmuştur: **"O'dur ki, sizi topraktan, sonra meniden, sonra bir pıhtı kandan yarattı. Sonra sizi bebek olarak (ana karnından) çıkarır, sonra güçlü çağınıza eresiniz, sonra ihtiyar olursunuz -kiminiz de daha önce öldürülür-, sonra belirlenmiş bir zamana ulaşsınız ve belki aklınızı çalıştırasınız diye (sizi yaşatır)."**⁶

Yine buyurmuştur: **"Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın yeryüzünü ölümünden sonra diriltmek üzere gökten indirdiği rızıkta ve rüzgârların yönlendirilmesinde, aklını kullanan bir topluluk için nişaneler vardır."**⁷

Yine buyurmuştur: **"Bilin ki Allah, yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Belki akledesiniz diye gerçekten size nişaneleri açıklamışızdır."**⁸

Yine buyurmuştur: **"Ve yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, dallanmış ve dallanmamış hurma ağaçları vardır ki, hepsi bir su ile sulanıyorlar. Böyleyken biz yiyimlerde (ürünlerde) bir kısmını bir kısmından üstün kıyoruz. Şüphesiz bunda, aklını kullanan bir topluluk için nişaneler vardır."**⁹

Yine buyurmuştur: **"O'nun nişanelerindedir ki, korku ve umut olarak şimşeği size gösterir ve gökten bir su indirir de onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltir. Şüphesiz bunda, aklını kullanan bir topluluk için nişaneler vardır."**¹⁰

وَقَالَ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

وَقَالَ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادِكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا
بَطْنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.

وَقَالَ هَلْ لَكُمْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِيمَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ
كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ؟ كَذَلِكَ نَفْصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

يَاهِشَامُ ثُمَّ وَعَظَ أَهْلَ الْعَقْلِ وَرَغَّبَهُمْ فِي الْآخِرَةِ فَقَالَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ
وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ. أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟

يَاهِشَامُ ثُمَّ حَوَّفَ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ عِقَابَهُ فَقَالَ تَعَالَى ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخِرِينَ وَإِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ وَبِاللَّيْلِ. أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟

وَقَالَ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقُرْبَى رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ وَلَقَدْ تَرَكْنَا
مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعَقْلَ مَعَ الْعِلْمِ فَقَالَ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ.

يَاهِشَامُ ثُمَّ دَمَّ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ فَقَالَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا
أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا. أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ؟

Yine buyurmuştur: "**De ki: Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım (söyleyeyim): O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızıkını biz veriyoruz; çirkin işlerin, açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın haram (saygın) kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte bunlardır Allah'ın size olan tavsiyeleri ki şayet aklederseniz.**"¹¹

Yine buyurmuştur: "**Mülkiyetiniz altında bulunan kölelerden, size verdiğimiz mallarda sizinle eşit olup, birbirinizden korktuğunuz gibi, kendilerinden korktuğunuz ortaklarınız var mı?! İşte aklını kullanan bir topluluk için ayetlerimizi böyle detaylandırırız.**"¹²

Ey Hişam! Sonra Allah, akıl sahiplerine öğüt vermiş ve onları ahirete meyillendirerek buyurmuştur ki: "**Dünya hayatı, ancak bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Korunup sakınanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?**"¹³

Ey Hişam! Sonra Allah, aklını kullanmayanları, azabından korkutmuş ve şöyle buyurmuştur: "**Sonra ötekileri helak ettik. Siz de sabah akşam onların yanından geçip gidiyorsunuz. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?**"¹⁴

Yine buyurmuştur: "**Biz, sürekli yoldan çıkmaları nedeniyle bu şehrin halkının üzerine gökten bir azap indireceğiz (dediler). Andolsun biz, aklını kullanan bir topluluk için o şehirden geride apaçık bir nişane bırakmışızdır.**"¹⁵

Ey Hişam! Akıl ilimle birlikte dir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**İşte biz bu temsilleri insanlar için getiriyoruz, fakat ilim sahiplerinden başka kimse onları akletmez.**"¹⁶

Ey Hişam! Sonra Allah, aklını kullanmayanları yermiş ve şöyle buyurmuştur: "**Onlara, Allahın indirdiğine uyun, dendiği zaman onlar: 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız' derler. Ya ataları hiçbir şeye akıl erdirmemiş ve doğruyu da bulmamışlarsa?**"¹⁷

وَقَالَ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكْمٌ عُمَى

فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ. وَقَالَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ؟

وَقَالَ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ؟ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا.

وَقَالَ لَا يُفَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

تَحْسِبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ.

وَقَالَ وَتَسْوُونَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟

يَاهِشَامُ ثُمَّ ذَمَّ اللَّهُ الْكُثْرَةَ فَقَالَ وَإِنْ تُطِغَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ.

وَقَالَ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

وَقَالَ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ

اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ.

يَاهِشَامُ ثُمَّ مَدَحَ الْقَلَّةَ فَقَالَ وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرِينَ.

وَقَالَ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ.

وَقَالَ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ؟

Yine şöyle buyurmuştur: "Kâfirlerin durumu, bir çağırma ve bağırmanın başka bir şey işitmeyene bağırmanın kimsenin durumuna benzer. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Dolayısıyla akılları da çalışmaz."¹⁸

Yine buyurmuştur: "Onlardan seni dinleyenler de vardır. Fakat sen sağırlara mı duyuracaksın? Hele akıllarını da kullanmıyorlarsa!"¹⁹

Yine buyurmuştur: "Yoksa onların çoğunun işittiğini ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar ancak hayvanlar gibidirler, hatta yolca daha da sapkıntılılar."²⁰

Yine buyurmuştur: "Onlar (kâfirler) toplu olarak sizinle ancak kâlelerle korunmuş şehirlerde veya duvarlar arkasından savaşır. Kendi aralarındaki savaşları ise çetindir. Sen onları birlik sanırsın; oysa kalpleri darmadağındır. Böyledir; çünkü onlar akletmeyen bir topluluktur."²¹

Yine buyurmuştur: "...kendinizi unutup musunuz? Oysa sizler kitabı okumaktasınız. Aklnızı kullanmıyor musunuz?"²²

Ey Hişam! Sonra Allah, çoğunluğu kınamış ve şöyle buyurmuştur: "Yeryüzündekilerin çoğunu dinleyecek olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar..."²³

Yine buyurmuştur: "Andolsun, eğer onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka, 'Allah' derler. De ki: 'Övgü, Allah'a mahsustur.' Fakat çokları bunu bilmezler."²⁴

Yine buyurmuştur: "Andolsun, eğer onlara: 'Kim gökten bir su indirdi de onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltti?' diye sorsan, mutlaka, 'Allah' derler. De ki: 'Övgü, Allah'a mahsustur.' Fakat çokları akıllarını kullanmazlar."²⁵

Ey Hişam! Sonra Allah, azınlığı övmüş ve şöyle buyurmuştur: "...Kullarımdan şükredenler pek azdır."²⁶

Yine buyurmuştur: "...Onlar (iman edip iyi işler yapanlar) da pek azdır..."²⁷

Yine buyurmuştur: "Firavun ailesinden imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: 'Siz bir adamı, 'Rabbim Allah'tır.' dediği için öldürecek misiniz?'"²⁸

وَقَالَ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ.

وَقَالَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

وَقَالَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ.

وَقَالَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَشْعُرُونَ.

يَاهِشَامُ ثُمَّ ذَكَرَ أُولَى الْأَلْبَابِ بِأَحْسَنِ الذِّكْرِ وَحَلَاهُمْ بِأَحْسَنِ الْحَلِيَةِ فَقَالَ يُوتَى
الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُوتَى الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ.
وَقَالَ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ.
وَقَالَ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولَى الْأَلْبَابِ.
وَقَالَ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى؟ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
أُولُوا الْأَلْبَابِ.

وَقَالَ آمَنَ هُوَ قَانِتٌ أَنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ؟ قُلْ
هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ؟ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ.
وَقَالَ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ.
وَقَالَ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ هُدًى وَذِكْرَى لِأُولَى الْأَلْبَابِ
وَقَالَ وَذَكَرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ.
يَاهِشَامُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ. يَعْنِي عَقْلٌ.
وَقَالَ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ. قَالَ الْفَهْمُ وَالْعَقْلُ.

Yine buyurmuştur: "...Ve iman edenleri (gemiye yükle) zaten pek azı dışında onunla beraber iman eden olmadı."²⁹

Buna karşılık ise şöyle buyurmuştur: "...Ancak onların çoğu bilmez."³⁰

Yine buyurmuştur: "...ve onların çoğu aklını kullanmaz."³¹

Yine buyurmuştur: "...ve onların çoğu sezinlemez."³²

Ey Hişam! Sonra Allah, akıl sahiplerini en güzel anmayla anmış ve kendilerini en güzel ziynetle ziynetlendirerek buyurmuştur ki: "**Hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri kavrayabilir.**"³³

Yine buyurmuştur: "...İlimde derinleşip sabitleşenler ise derler ki: '**Ona iman ettik, hepsi Rabbimiz'in katındandır.**' Fakat (bunu) ancak akıl sahipleri kavrar."³⁴

Yine buyurmuştur: "**Hiç şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün birbiri ardıca gelip gedişinde akıl sahipleri için nişaneler vardır.**"³⁵

Yine buyurmuştur: "**Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu?! Ancak akıl sahipleri kavrar.**"³⁶

Yine buyurmuştur: "**Yoksa gece saatlerinde secde ederek ve ayakta durarak ibadet edip de ahiretten sakınan ve Rabbi'nin rahmetini uman kimse (başkalarıyla) bir mi (olacak)? De ki: 'Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?' Doğrusu; ancak akıl sahipleri (bunları) hakkıyla anlar.**"³⁷

Yine buyurmuştur: "**Kutlu bir kitaptır (bu). Onu, sana, insanlar ayetleri üzerinde düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsın diye indirdik.**"³⁸

Yine buyurmuştur: "**Andolsun ki biz, Musa'ya hidayeti verdik ve akıl sahipleri için hidayet ve öğüt olarak İsrailoğullarına Kitab'ı miras bıraktık.**"³⁹

Yine buyurmuştur: "**Sen hatırlat, şüphesiz hatırlatma iman edenlere fayda verir.**"⁴⁰

Ey Hişam! Allah Teala kitabında "**Şüphesiz ki bunda kalbi olan için bir öğüt vardır...**"⁴¹ buyurmuştur. Kalpten maksat akıldır.

Yine şöyle buyurmuştur: "**Şüphesiz biz Lokman'a hikmet vermiş-tik...**"⁴² Yani: "Anlayış ve akıl vermiştik." buyurmaktadır.

يَاهِشَامُ إِنَّ لِقَمَانَ قَالَ لِابْنِهِ تَوَاضَعْ لِلْحَقِّ تَكُنْ أَعْقَلَ النَّاسِ وَإِنَّ الْكَيْسَ لَدَى الْحَقِّ
يَسِيرٌ يَا بَنِيَّ إِنَّ الدُّنْيَا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهَا عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِينَتَكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهَ
وَحَشْوَهَا الْإِيمَانَ وَشِرَاعُهَا التَّوَكُّلَ وَقَيْمُهَا الْعَقْلَ وَدَلِيلُهَا الْعِلْمَ وَسُكَّانُهَا الصَّبْرَ.

يَاهِشَامُ إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ دَلِيلًا وَدَلِيلُ الْعَقْلِ التَّفَكُّرُ وَدَلِيلُ التَّفَكُّرِ الصَّمْتُ وَلِكُلِّ شَيْءٍ
مَطِيئَةٌ وَمَطِيئَةُ الْعَقْلِ التَّوَاضُعُ وَكَفَى بِكَ جَهْلًا أَنْ تَرْكَبَ مَا نُهِيتَ عَنْهُ.

يَاهِشَامُ مَا بَعَثَ اللَّهُ أَنْبِيَاءَهُ وَرُسُلَهُ إِلَى عِبَادِهِ إِلَّا لِيُعْلِمُوا عَنِ اللَّهِ فَأَحْسَنُهُمْ
اسْتِجَابَةً أَحْسَنُهُمْ مَعْرِفَةً وَأَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ عَقْلًا وَأَكْمَلُهُمْ عَقْلًا أَرْفَعُهُمْ دَرَجَةً
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

يَاهِشَامُ إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ حُجَّةٌ ظَاهِرَةٌ وَحُجَّةٌ بَاطِنَةٌ فَأَمَّا الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ
وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَأَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ الَّذِي لَا يَشْغَلُ الْحَلَالَ شُكْرَهُ وَلَا يَغْلِبُ الْحَرَامَ صَبْرَهُ.
يَاهِشَامُ مَنْ سَلَطَ ثَلَاثًا عَلَى ثَلَاثٍ فَكَأَنَّمَا أَعَانَ عَلَى هَدْمِ عَقْلِهِ مَنْ أَظْلَمَ نُورَ تَفَكُّرِهِ
بَطُولِ أَمَلِهِ وَمَحَا طَرَائِفِ حِكْمَتِهِ بِفُضُولِ كَلَامِهِ وَأَطْفَأَ نُورَ عِبْرَتِهِ بِشَهَوَاتِ نَفْسِهِ فَكَأَنَّمَا
أَعَانَ هَوَاهُ عَلَى هَدْمِ عَقْلِهِ وَمَنْ هَدَمَ عَقْلَهُ أَفْسَدَ عَلَيْهِ دِينَهُ وَدُنْيَاهُ.

يَاهِشَامُ كَيْفَ يَزُكُّو عِنْدَ اللَّهِ عَمَلَكَ وَأَنْتَ قَدْ شَعَلْتَ قَلْبَكَ عَنْ أَمْرِ رَبِّكَ وَأَطَعْتَ
هَوَاكَ عَلَى غَلْبَةِ عَقْلِكَ.

يَاهِشَامُ الصَّبْرُ عَلَى الْوَحْدَةِ عَلَامَةٌ قُوَّةِ الْعَقْلِ فَمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ اغْتَزَلَ أَهْلَ الدُّنْيَا
وَالرَّاعِبِينَ فِيهَا وَرَغِبَ فِيهَا عِنْدَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ أَنْسَهُ فِي الْوَحْشَةِ وَصَاحِبَهُ فِي الْوَحْدَةِ وَغَنَاهُ
فِي الْعَيْلَةِ وَمُعَزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِيرَةٍ.

Ey Hişam! Lokman oğluna şöyle demişti: "Hakkın karşısında alçak gönüllü ol ki, insanların en akıllısı olasın. Çünkü zeki kimse hak karşısında eğingen olur. Ey oğlum! Dünya çok derin bir denizdir. Onda nice nice âlemler batıp gitmiştir. Öyleyse, senin onda gemin Allah'tan çekinmek, geminin yükü iman, yelkeni tevekkül, kaptanı akıl, kılavuzu ilim, dümeni ise sabır olsun.

Ey Hişam! Her şeyin bir kılavuzu vardır, akıllının kılavuzu da tefekkürdür. Tefekkürün kılavuzu ise susmaktır. Her şeyin bir bineği vardır, akıllının bineği de alçak gönüllülüktür. Cahilliğinin nişanesi olarak da nehyedildiğin şeyi işliyor olman yeter.

Ey Hişam! Allah Teala peygamber ve elçilerini kullarına, sırf Allah'tan (geleni) iyice akletmeleri için göndermiştir. Bu doğrultuda onların Allah'a en güzel icabet edenleri, en güzel marifet edinenleridir. Allah'ın mesajını en güzel kavrayanları da akılca en güzel olanlarıdır. Akıl bakımından en kâmil olanları ise dünyada da ahirette de en üstün derecelileridir.

Ey Hişam! Allah Teala'nın, insanlar üzerinde iki hücceti (kanıtı) vardır: Zahiri hüccet ve batınî hüccet. Zahiri hüccet resuller, peygamberler ve imamlardır (*Allah'ın selamı onlara olsun*); batınî hüccet ise akıllarıdır.

Ey Hişam! Akıllı adam, helalin kendisini şükretmekten alıkoymadığı, haramın da sabrını taşırmadığı kimsedir.

Ey Hişam! Kim üç şeyi üç şeye musallat kılarsa, aklını yok etmeye yardım etmiş gibi sayılır: Uzun arzularıyla düşünce nurunu karartan; çok konuşmasıyla, hikmetli sözlerini mahveden ve nefsanî şehvetleriyle öğüt alma nurunu söndüren kimse, aklını yok etmek için hevâ ve hevesine yardım etmiş gibi olur. Aklını yok eden kimse ise, dinini de dünyasını da ifsat eder.

Ey Hişam! Aklını, Allah'ın emrinden (dininden) alıkoyduğun ve aklını yenmesinde, hevâhevesine uyduğun halde, nasıl (hayır) amelin Allah katında gelişebilir (veya arınabilir)?!

Ey Hişam! Yalnızlığa sabretmek, aklın güçlülüğünün belirtisidir. Kim, Allah'ı anlarsa (tanırsa), dünya ehlinden ve ona meyledenlerden uzaklaşır, Allah katında olana meyleder. Allah Teâla da, onun halvette munisi, yalnızlıkta arkadaşı, fakirlikte zenginliği ve kimi kimsesiz izzetlendireni olur.

يَاهِشَامُ نَصُبُ الْحَقِّ لِبَطَاعَةِ اللَّهِ وَلَا نَجَاةَ إِلَّا بِالطَّاعَةِ وَالطَّاعَةُ بِالْعِلْمِ وَالْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ
وَالتَّعَلُّمُ بِالْعَقْلِ يُعْتَقَدُ وَلَا عِلْمَ إِلَّا مِنْ عَالِمٍ رَبَّانِيٍّ وَمَعْرِفَةُ الْعِلْمِ بِالْعَقْلِ.

يَاهِشَامُ قَلِيلُ الْعَمَلِ مِنَ الْعَالِمِ مَقْبُولٌ مُضَاعَفٌ وَكَثِيرُ الْعَمَلِ مِنْ أَهْلِ الْهُوَى وَالْجَهْلِ مَرْدُودٌ.
يَاهِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ رَضِيَ بِالْدُّونِ مِنَ الدُّنْيَا مَعَ الْحِكْمَةِ وَلَمْ يَرْضَ بِالْدُّونِ مِنَ الْحِكْمَةِ
مَعَ الدُّنْيَا فَلِذَلِكَ رِيحَتْ تِجَارَتُهُمْ.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعُقَلَاءَ تَرَكُوا فُضُولَ الدُّنْيَا فَكَيْفَ الذُّنُوبَ وَتَرَكُوا الدُّنْيَا مِنَ الْفُضْلِ وَتَرَكُوا
الذُّنُوبَ مِنَ الْفُرْضِ.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ نَظَرَ إِلَى الدُّنْيَا وَإِلَى أَهْلِهَا فَعَلِمَ أَنَّهَا لَا تَنَالُ إِلَّا بِالْمَشَقَّةِ وَنَظَرَ إِلَى
الْآخِرَةِ فَعَلِمَ أَنَّهَا لَا تَنَالُ إِلَّا بِالْمَشَقَّةِ فَطَلَبَ بِالْمَشَقَّةِ أَتْقَاهُمَا.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعُقَلَاءَ زَهَدُوا فِي الدُّنْيَا وَرَغِبُوا فِي الْآخِرَةِ لِأَنَّهُمْ عَلِمُوا أَنَّ الدُّنْيَا طَالِبَةٌ
مَطْلُوبَةٌ وَالْآخِرَةُ طَالِبَةٌ وَمَطْلُوبَةٌ فَمَنْ طَلَبَ الْآخِرَةَ طَلَبْتُهُ الدُّنْيَا حَتَّى يَسْتَوْفَى مِنْهَا رِزْقَهُ
وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا طَلَبْتُهُ الْآخِرَةَ فَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ فَيُفْسِدُ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ.

يَاهِشَامُ مَنْ أَرَادَ الْغِنَى بِالْأَمْوَالِ وَرَاحَةَ الْقَلْبِ مِنَ الْحَسَدِ وَالسَّلَامَةَ فِي الدِّينِ فَلْيَتَضَرَّعْ
إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي مَسْأَلَتِهِ بِأَنْ يُكَمِّلَ عَقْلَهُ فَمَنْ عَقَلَ قَنَعَ بِمَا يَكْفِيهِ وَمَنْ قَنَعَ بِمَا يَكْفِيهِ
اسْتَعْنَى وَمَنْ لَمْ يَقْنَعْ بِمَا يَكْفِيهِ لَمْ يُدْرِكِ الْغِنَى أَبَدًا.

يَاهِشَامُ إِنَّ اللَّهَ حَكَى عَنْ قَوْمٍ صَالِحِينَ أَنَّهُمْ قَالُوا رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ
هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ. حِينَ عَلِمُوا أَنَّ الْقُلُوبَ تَزِيغُ
وَتَعُودُ إِلَى عَمَاهَا وَرَدَاهَا.

Ey Hişam! Hak, (Halk) Allah'a itaat için konmuştur (yaratılmıştır). Kurtuluş ise, ancak itaatle sağlanır. İtaat ise ilimle, ilim de öğrenmekle, öğrenmek de ancak akıl ile sağlama alınır. Ve ilim ancak rabbani âlimde bulunur, ilim ise (âlim ise) akılla tanınır.

Ey Hişam! Âlimin (akıllının) az ameli kabul olunur, katlanarak artar. Hevaheves ehli ve cahilin çok ameli ise geri çevrilir.

Ey Hişam! Akıllı kimse, hikmetle olan dünyanın azına razı olur da; dünyayla olan hikmetin azına razı olmaz. Bu yüzden onların ticareti kârlıdır.

Ey Hişam! Akıllı kimseler, dünyanın fazlalıklarını terk etmişler, günahları mı terk etmeyecekler? Kaldı ki, dünyayı terk etmek erdemlilik, günahı terk etmek ise farzdır.

Ey Hişam! Akıllı kimse, dünyaya ve dünya ehline baktı ve gördü ki, bunlar ancak meşakkatle elde edilebilir. Ahirete de baktı ve gördü ki, ona da ancak meşakkatle ulaşılabilir. Dolayısıyla bunlardan en kalıcı olanını talep etmeye koyuldu.

Ey Hişam! Akıllı kimseler dünyada zahitlik yapıp ahirete meyletmişlerdir. Çünkü onlar, dünya ve ahiretin hem talip (arayan) hem de matlup (aranan, istenen) olduğunu anlamışlardır.

Kim, ahireti talep ederse, dünya da onu talep eder; böylece o, dünyadan (kendi payına düşen) rızkını eksiksiz alır. Kim de dünyayı talep ederse, ahiret de onu talep etmeye koyulur; böylece ölüm gelip çatıp, hem dünyasını hem de ahiretini büsbütün bozar.

Ey Hişam! Kim malsız zenginlik, kıskançlıktan kurtulmuş huzurlu bir kalp ve dinde esenlik istiyorsa; duasında Allah'tan aklını kâmil kılmasını dilemelidir. Çünkü akılı kâmil olan insan, kendine yeterli olan miktara kanaat eder, yeterli olana kanaat eden ise zengin olur; kendine yeterli olana kanaat etmeyen kimse ise, asla zenginlik yüzü görmez.

Ey Hişam! Allah Teala, (kitabında) sâlih bir topluluğun (dualarında): "**Rabbimiz, bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize kendi katından rahmet bağışla, şüphe yok ki sen, fazlasıyla bağışlayansın.**"⁴³ dediklerini nakletmiştir. Çünkü onlar, kalplerin eğrildiklerini ve (bir daha eski) körlüklüklerine ve sapıklıklarına döndüklerini biliyorlardı.

إِنَّهُ لَمْ يَخَفِ اللَّهَ مِنْ لَمْ يَعْقِلْ عَنِ اللَّهِ وَمَنْ لَمْ يَعْقِلْ عَنِ اللَّهِ لَمْ يَعْقِدْ قَلْبُهُ عَلَى
مَعْرِفَةِ ثَابِتَةٍ يُبَصِّرُهَا وَيَجِدُ حَقِيقَتَهَا فِي قَلْبِهِ وَلَا يَكُونُ أَحَدًا كَذَلِكَ إِلَّا مَنْ كَانَ قَوْلُهُ
لِفَعْلِهِ مُصَدَّقًا وَسِرُّهُ لِعَلَانِيَتِهِ مُوَافِقًا لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ اسْمُهُ لَمْ يَدُلَّ عَلَى الْبَاطِنِ الْخَفِيِّ
مِنَ الْعَقْلِ إِلَّا بِظَاهِرٍ مِنْهُ وَنَاطِقٍ عَنْهُ.

يَاهِشَامُ كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَا عُبدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ
وَمَا تَمَّ عَقْلٌ أَمْرِي حَتَّى يَكُونَ فِيهِ خِصَالٌ شَتَّى الْكُفْرُ وَالشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونَانِ وَالرُّشْدُ وَالْخَيْرُ
مِنْهُ مَأْمُولَانِ وَفَضْلُ مَالِهِ مَبْدُولٌ وَفَضْلُ قَوْلِهِ مَكْفُوفٌ وَنَصِيْبُهُ مِنَ الدُّنْيَا الْقَوْتُ لَا يَسْبُعُ
مِنَ الْعِلْمِ دَهْرُهُ الذُّلُّ أَحَبُّ إِلَيْهِ مَعَ اللَّهِ مِنَ الْعِزِّ مَعَ غَيْرِهِ وَالتَّوَاضُعُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الشَّرَفِ
يَسْتَكْثِرُ قَلِيلَ الْمَعْرُوفِ مِنْ غَيْرِهِ وَيَسْتَقِلُّ كَثِيرَ الْمَعْرُوفِ مِنْ نَفْسِهِ وَيَرَى النَّاسَ كُلَّهُمْ خَيْرًا
مِنْهُ وَأَنَّهُ شَرُّهُمْ فِي نَفْسِهِ وَهُوَ تَمَامُ الْأَمْرِ.

يَاهِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ لَا يَكْذِبُ وَإِنْ كَانَ فِيهِ هَوَاهُ.

يَاهِشَامُ لِأَدِينٍ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَا مَرْوَةٌ لَهُ وَلَا مَرْوَةٌ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَإِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ قَدْرًا الَّذِي
لَا يَرَى الدُّنْيَا لِنَفْسِهِ خَطْرًا أَمَا إِنْ أَبَدَانَكُمْ لَيْسَ لَهَا تَمَنُّ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَاتَتَّبِعُوهَا بِغَيْرِهَا.
يَاهِشَامُ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ يَقُولُ إِنْ مِنْ عِلْمَةٍ الْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ
فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ يُجِيبُ إِذَا سُئِلَ وَيَنْطِقُ إِذَا عَجَزَ الْقَوْمُ عَنِ الْكَلَامِ وَيُشِيرُ بِالرَّأْيِ الَّذِي
يَكُونُ فِيهِ صَلَاحٌ أَهْلِهِ فَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الْخِصَالِ الثَّلَاثِ شَيْءٌ فَهُوَ أَحْمَقُ إِنْ
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَا يَجْلِسُ فِي صَدْرِ الْمَجْلِسِ إِلَّا رَجُلٌ فِيهِ هَذِهِ الْخِصَالُ
الثَّلَاثُ أَوْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ فَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْهُنَّ فَجَلَسَ فَهُوَ أَحْمَقُ.

وَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) إِذَا طَلَبْتُمُ الْحَوَائِجَ فَاطْلُبُوهَا مِنْ أَهْلِهَا.

قِيلَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَنْ أَهْلُهَا؟ قَالَ الَّذِينَ قَصَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ وَذَكَرَهُمْ فَقَالَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أَوْلُوا الْأَلْبَابِ. قَالَ هُمْ أَوْلُو الْعُقُولِ.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kuşkusuz Allah'ı akletmeyen O'ndan korkmaz. Allah'ı akletmeyen kimsenin kalbi, göreceği ve hakikatini bulacağı sabit bir bilgiyi de edinemez. Zaten hiçbir kimse, sözü amelini tasdik etmedikçe ve gizlisi açığıyla mutabık olmadıkça bu makama erişmez. Çünkü Allah Teala aklın batın olup gizli olanına, ancak ondan zahir olup ifade edenini delil ve nişane kılmıştır.

Ey Hişam! Emirü'l-Mü'minin Ali *aleyhisselam* şöyle buyuruyorlardı: "Allah'a, akıldan daha üstün bir şeyle ibadet edilmiş değildir. Şu hasletlere sahip olmadıkça da kimsenin akli kâmil olmaz: Küfür ve şerden yana ondan emin olunur; kendisinden olgunluk ve hayır umulur; malının fazlası harcanır; sözünün fazlası saklanır; dünyadan payı, sadece gıdası olur; ömür boyu ilme doymaz; onun için, Allah'la olan zillet, başkasıyla olan izzetten daha sevimli olur; alçak gönüllülük de ona seçkinlikten daha hoş gelir; başkalarının az iyiliğini çok görür, kendisinin çok iyiliğini ise azımsar; insanların hepsini kendisinden iyi görür, kendisini ise insanların en kötüsü olarak sayar. İşte bunlar konunun tamamıdır.

Ey Hişam! Akıllı insan, isteği doğrultusunda olsa bile yalan söylemez.

Ey Hişam! İnsaniyeti olmayanın dini olmaz, akli olmayanın da insaniyeti olmaz. İnsanların en değerlisi, dünyayı kendisi için bir makam olarak görmeyendir. Bilin ki bedenlerinizin değeri ancak cennettir. Öyleyse onu ondan aşağısına satmayın.

Ey Hişam! Emirü'l-Mü'minin (Ali) *aleyhisselam* şöyle buyuruyorlardı: "Şu üç hasleti taşıyor olmak, akıllı kimsenin nişanelerindedir: Kendisine soru sorulduğunda cevap verir, halkın konuşmaktan aciz kaldığı zaman konuşur, ehlinin yararını içeren görüşü ortaya koyar. Bu üç sıfattan bir pay almayan kimse ise ahmaktır." (Yine) Emirü'l-Mü'minin (devam ederek) buyuruyordu ki: "Meclisin (toplantının) başında ancak bu üç sığata veya onlardan birine sahip olan kimse oturabilir. Bu üç sıfattan birine sahip olmaksızın meclisin başında oturan kimse ise ahmaktır."

Hasan bin Ali *aleyhisselam* ise şöyle buyurmuşlardır: "İhtiyaçlarınızı gidermek istediğinizde, onları ehlinden isteyiniz."

"Ey Resulullah'ın oğlu, ehli kimlerdir?" diye sorulduğunda ise şöyle buyurmuşlardır: "Allah'ın, Kur'an'da kıssalarını anlatarak andığı ve haklarında: "...Doğrusu ancak öz sahipleri öğüt alıp düşünür."⁴⁴ buyurduğu kimselerdir." Buyurdular ki: "İşte akıl sahipleri bunlardır."

وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) مُجَالَسَةَ الصَّالِحِينَ دَاعِيَةً إِلَى الصَّلَاحِ
وَأَدَابِ الْعُلَمَاءِ زِيَادَةٌ فِي الْعَقْلِ وَطَاعَةٌ وَوَلَاةُ الْعَدْلِ تَمَامُ الْعِزِّ وَاسْتِثْمَارُ الْمَالِ تَمَامُ
الْمُرُوءَةِ وَإِرْشَادُ الْمُسْتَشِيرِ قَضَاءُ لِحَقِّ النِّعْمَةِ وَكَفُّ الْأَذَى مِنْ كَمَالِ الْعَقْلِ وَفِيهِ رَاحَةٌ
الْبَدَنِ عَاجِلًا وَآجِلًا.

يَاهِسَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ لَا يُحَدِّثُ مَنْ يَخَافُ تَكْذِيبَهُ وَلَا يَسْأَلُ مَنْ يَخَافُ مَنَعَهُ وَلَا يَعِدُّ مَا
لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَلَا يَزْجُو مَا يُعْتَفُ بِرَجَائِهِ وَلَا يُقَدِّمُ عَلَى مَا يَخَافُ فَوْتَهُ بِالْعَجْزِ عَنْهُ.

١٣- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
الْعَقْلُ غِطَاءٌ سَتِيرٌ وَالْفُضْلُ جَمَالٌ ظَاهِرٌ فَاسْتُرْ خَلَلَ خُلُقِكَ بِفَضْلِكَ وَقَاتِلْ هَوَاكَ بِعَقْلِكَ
تَسَلَّمَ لَكَ الْمَوَدَّةُ وَتَظَهَّرَ لَكَ الْمَحَبَّةُ.

١٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مَهْرَانَ
قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَعِنْدَهُ جَمَاعَةٌ مِنْ مَوَالِيهِ فَجَرَى ذِكْرُ الْعَقْلِ
وَالْجَهْلِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اعْرِفُوا الْعَقْلَ وَجُنْدَهُ وَالْجَهْلَ وَجُنْدَهُ تَهْتَدُوا.

قَالَ سَمَاعَةُ فَقُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ لَا نَعْرِفُ إِلَّا مَا عَرَفْتَنَا.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْعَقْلَ وَهُوَ أَوَّلُ خَلْقٍ مِنْ
الرُّوحَانِيِّينَ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ مِنْ نُورِهِ فَقَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ فَقَالَ اللَّهُ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقْتُكَ خَلْقًا عَظِيمًا وَكَرَّمْتُكَ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِي.

قَالَ ثُمَّ خَلَقَ الْجَهْلَ مِنَ الْبَحْرِ الْأَجَاجِ ظُلْمَانِيًّا فَقَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ
فَلَمْ يُقْبَلْ فَقَالَ لَهُ اسْتَكْبَرْتَ فَلَعَنَهُ.

Ali bin Hüseyin (İmam Zeynu'l-Abidin) *aleyhisselam* da şöyle buyurmuşlardır: "Salih kimselerle oturmak salaha (doğruluğa) sevkeder, âlimlerin adabı (ahlakı) ise akılı çoğaltır. Adil yöneticilere itaat etmek izzetin, malı verimli kılmak ise kişiliğin kemalidir. İstişare edeni doğruya yönlendirmek nimetin hakkını eda etmek, eziyetten kaçınmak ise aklın kemalindedir; bedenin dünya ve ahirette rahat etmesi de onda bulunur.

Ey Hişam! Akıllı kimse yalanlamasından korktuğu kimseye bir şey söylemez, reddedeceğinden endişe ettiği kimseye ağız açmaz, gücü yetmediği şeyi vaad etmez, arzu etmesiyle tersleneceği şeyi arzu etmez ve üstesinden gelemeyeceğinden korktuğu işe teşebbüs etmez."⁴⁵

13- Sehl Bin Ziyad, merfu olarak rivayet eder ki:

Emirü'l-Müminin *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Akıl, örten bir perde; erdemlilik ise açık bir güzelliştir. O halde huylarının boşluklarını erdemliliğinle ört; hevana karşı da aklınla savaş ki, senin için sevgi şaibesizleşsin, muhabbet açığa çıksın."

14- Sümae bin Mihran'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzurundaydım. Yanında dostlarından bir grup da bulunmaktaydı. Bu arada akıl ve cehilden söz edildi.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* buyurdular ki: "Akıl ve ordusunu, cehil ve ordusunu tanıyın ki, doğru yolu bulasınız."

Sümae diyor; bunun üzerine ben: "Fedanız olayım, biz sizin bize öğrettiğinizden başkasını bilmiyoruz." dedim.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle akılı yarattı ve o, Arşın sağ yanından, O'nun nurundan yaratılan ilk ruhani mahlûktur. Allah ona: "Geri git." dedi, gitti. Sonra ona: "Beri gel." dedi, geldi. Bunun üzerine Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki: "Seni büyük bir mahlûk olarak yarattım. Seni bütün yaratıklarına üstün tuttum."

Buyurdular ki: "Sonra Allah cehli tuzlu denizden karanlık bir varlık olarak yarattı. Ona: "Geri git." dedi, gitti. "Beri gel." dedi, gelmedi. Bunun üzerine Allah ona: "Büyüklendin mi?" dedi ve lanetledi.

ثُمَّ جَعَلَ لِلْعَقْلِ خَمْسَةَ وَسَبْعِينَ جُنْدًا فَلَمَّا رَأَى الْجَهْلُ مَا أَكْرَمَ اللَّهُ بِهِ الْعَقْلَ وَمَا أَعْطَاهُ أَضْمَرَ لَهُ الْعِدَاوَةَ. فَقَالَ الْجَهْلُ يَا رَبِّ هَذَا خَلْقٌ مِثْلِي خَلَقْتَهُ وَكَرَّمْتَهُ وَقَوَّيْتَهُ وَأَنَا ضِدُّهُ وَلَا قُوَّةَ لِي بِهِ فَأَعْطِنِي مِنَ الْجُنْدِ مِثْلَ مَا أَعْطَيْتَهُ.

فَقَالَ نَعَمْ فَإِنْ عَصَيْتَ بَعْدَ ذَلِكَ أَخْرَجْتُكَ وَجُنْدَكَ مِنْ رَحْمَتِي.
قَالَ قَدْ رَضَيْتُ.

فَأَعْطَاهُ خَمْسَةَ وَسَبْعِينَ جُنْدًا.

فَكَانَ مِمَّا أَعْطَى الْعَقْلَ مِنَ الْخَمْسَةِ وَالسَّبْعِينَ الْجُنْدِ

١- الْخَيْرُ وَهُوَ وَزِيرُ الْعَقْلِ وَجَعَلَ ضِدَّهُ الشَّرُّ وَهُوَ وَزِيرُ الْجَهْلِ

٢- وَالْإِيمَانُ وَضِدَّهُ الْكُفْرَ

٣- وَالْتَّصَدِيقُ وَضِدَّهُ الْجُحُودُ

٤- وَالرَّجَاءُ وَضِدَّهُ الْقُنُوطُ

٥- وَالْعَدْلُ وَضِدَّهُ الْجَوْرُ

٦- وَالرِّضَا وَضِدَّهُ السُّخْطُ

٧- وَالشُّكْرُ وَضِدَّهُ الْكُفْرَانُ

٨- وَالطَّمَعُ وَضِدَّهُ الْيَأْسُ

٩- وَالتَّوَكُّلُ وَضِدَّهُ الْحِرْصُ

١٠- وَالرَّافَةُ وَضِدَّهَا الْقَسْوَةُ

١١- وَالرَّحْمَةُ وَضِدَّهَا الْعُصْبُ

١٢- وَالْعِلْمُ وَضِدَّهُ الْجَهْلُ

١٣- وَالْفَهْمُ وَضِدَّهُ الْحُمَقُ

١٤- وَالْعِفَّةُ وَضِدَّهَا التَّهْتِكُ

١٥- وَالرُّهُدُ وَضِدَّهُ الرَّغْبَةُ

١٦- وَالرِّفْقُ وَضِدَّهُ الْخُرْقُ

١٧- وَالرَّهْبَةُ وَضِدَّهُ الْجُرْأَةُ

١٨- وَالتَّوَاضُعُ وَضِدَّهُ الْكِبَرُ

١٩- وَالتَّوَدُّعُ وَضِدَّهَا التَّسْرِعُ

٢٠- وَالْحِلْمُ وَضِدَّهَا السَّفَهَةُ،

Sonra Allah akla yetmiş beş asker bahşetti. Cehil, Allah'ın akla olan bu ikramını ve bahşişini görünce içinde ona karşı düşmanlık besledi ve: "Rabbim, bu da benim gibi bir mahlûktur. Onu sen yarattın, ikramda bulundun ve güçlendirdin. Bense onun karşıtıyım ama ona karşı koyacak bir gücüm yoktur. Öyleyse bana da asker olarak ona bahşettiğinin benzerice ata eyle." dedi.

Allah: "Evet" dedi, "ama bundan sonra bana karşı isyan edersen, seni de askerini de kendi rahmetimden dışarı atacağım."

Cehil; "Razı oldum." dedi.

Bunun üzerine Allah ona da yetmiş beş asker verdi.

Allah'ın akla bahşettiği yetmiş beş⁴⁶ asker şunlardır:

1- Hayır, aklın veziridir. Şerri ise bunun karşıtı kılmıştır. O da cehlin veziridir.⁴⁷

2- İman, karşıtı ise küfürdür.

3- Onaylamak; karşıtı ise inkârcılıktır.

4- Ümitlilik, karşıtı ise ümitsizliktir.

5- Adaletli olma, karşıtı ise zulmetmedir.

6- Hoşnutluk, karşıtı ise hoşnutsuzluktur.

7- Şükretmek, karşıtı ise nankörlüktür.

8- Umut olmak, karşıtı ise umut üzmektir.

9- Tevekkül, karşıtı ise güvensizliktir.

10- Acımak, karşıtı ise katı yürekliliktir.

11- Bağışlayıcı olmak, karşıtı ise öfke duymaktır.

12- Bilgi, karşıtı ise cahilliktir.

13- Anlama, karşıtı ise bölüktür.

14- İffetlilik, karşıtı ise rezilliktir.

15- Züht, karşıtı ise dünyaperestliktir.

16- Yumuşaklık, karşıtı ise sertlik, kabalıktır.

17- Çekingenlik; karşıtı ise pervasızlıktır.

18- Alçak gönüllülük, karşıtı ise kibirliliktir.

19- Temkinlilik, karşıtı ise aceleciliktir.

20- Ağır başlılık, karşıtı ise hafiflik, sefihliktir.

- ٢١- وَالصَّمْتُ وَضِدَّهُ الْهَذَرُ
 ٢٢- وَالِاسْتِسْلَامُ وَضِدَّهُ الْاِسْتِكْبَارُ
 ٢٣- وَالتَّسْلِيمُ وَضِدَّهُ الشَّكُّ
 ٢٤- وَالصَّبْرُ وَضِدَّهُ الْجَزَعُ
 ٢٥- وَالصَّفْحُ وَضِدَّهُ الْاِنْتِقَامُ
 ٢٦- وَالْغِنْيُ وَضِدَّهُ الْفَقْرُ
 ٢٧- وَالتَّذَكُّرُ وَضِدَّهُ السُّهُوُ
 ٢٨- وَالْحَفِظُ وَضِدَّهُ التَّسْيَانُ
 ٢٩- وَالتَّعَطُّفُ وَضِدَّهُ الْقَطِيعَةُ
 ٣٠- وَالْقُنُوعُ وَضِدَّهُ الْحَرِصُ
 ٣١- وَالْمُوَاسَاةُ وَضِدَّهَا الْمَنَعُ
 ٣٢- وَالْمَوَدَّةُ وَضِدَّهَا الْعَدَاوَةُ
 ٣٣- وَالْوَفَاءُ وَضِدَّهُ الْعُدْرُ
 ٣٤- وَالطَّاعَةُ وَضِدَّهَا الْمَعْصِيَةُ
 ٣٥- وَالْخُضُوعُ وَضِدَّهُ التَّطَاوُلُ
 ٣٦- وَالسَّلَامَةُ وَضِدَّهَا الْبَلَاءُ
 ٣٧- وَالْحُبُّ وَضِدَّهُ الْبُغْضُ
 ٣٨- وَالصِّدْقُ وَضِدَّهُ الْكُذْبُ
 ٣٩- وَالْحَقُّ وَضِدَّهُ الْبَاطِلُ
 ٤٠- وَالْأَمَانَةُ وَضِدَّهَا الْخِيَانَةُ
 ٤١- وَالْإِخْلَاصُ وَضِدَّهُ الشُّوْبُ
 ٤٢- وَالشَّهَامَةُ وَضِدَّهَا الْبِلَادَةُ
 ٤٣- وَالْفَهْمُ وَضِدَّهُ الْعِبَاوَةُ
 ٤٤- وَالْمَعْرِفَةُ وَضِدَّهَا الْإِنْكَارُ
 ٤٥- وَالْمُدَارَاةُ وَضِدَّهَا الْمُكَاشَفَةُ
 ٤٦- وَسَلَامَةُ الْعَيْبِ وَضِدَّهَا الْمُمَاكِرَةُ
 ٤٧- وَالْكَتْمَانُ وَضِدَّهُ الْإِفْشَاءُ
 ٤٨- وَالصَّلَاةُ وَضِدَّهَا الْإِضَاعَةُ
 ٤٩- وَالصَّوْمُ وَضِدَّهُ الْإِفْطَارُ
 ٥٠- وَالْجِهَادُ وَضِدَّهُ التَّكْوَلُ
 ٥١- وَالْحَجُّ وَضِدَّهُ نَبَذُ الْمِيثَاقِ
 ٥٢- وَصَوْنُ الْحَدِيثِ وَضِدَّهُ التَّمِيمَةُ
 ٥٣- وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ وَضِدَّهُ الْعُقُوقُ

- 21- Suskunluk, karşıtı ise gevezeliktir.
- 22- Uysallık, karşıtı ise dik başlılıktır.
- 23- Teslimiyet, karşıtı ise şüphenciliktir.
- 24- Sabır, karşıtı ise telaştır.
- 25- Affedicilik, karşıtı ise öç alıcılıktır.
- 26- Göz tokluğu, karşıtı ise açgözlülüktür.
- 27- Uyanıklık, karşıtı ise gaflettir.
- 28- Hıfzetme; karşıtı ise unutmaktır.
- 29- Sevecenlilik, karşıtı ise ilişkiyi kesmektir.
- 30- Kanaat, karşıtı ise ihtirastır.
- 31- Yardımlaşmak, karşıtı ise mahrum etmektir.
- 32- Dostluk, karşıtı ise düşmanlıktır.
- 33- Vefa, karşıtı ise vefasızlıktır.
- 34- İtaat, karşıtı ise isyankârlıktır.
- 35- Boyun eğmek, karşıtı ise ululanmaktır.
- 36- Esenlik, karşıtı ise bela kesilmektir.
- 37- Sevgi, karşıtı ise nefret duymaktır.
- 38- Doğruluk, karşıtı ise yalancılıktır.
- 39- Hak, karşıtı ise batıl peşinde olmaktır.
- 40- Güvenirlik, karşıtı ise ihanet etmedir.
- 41- Samimiyet, karşıtı ise; art niyetliliğdir.
- 42- Zeki olmak, karşıtı ise aptal olmaktır.
- 43- Anlayışlılık, karşıtı ise kalın kafalılıktır.
- 44- Tanımak, karşıtı ise bilmezliktir.
- 45- Hoş geçinme, karşıtı ise kavgacılıktır.
- 46- Batın dürüstlüğü, karşıtı ise yaltaklıktır, riyakârlıktır.
- 47- Örtücülük, karşıtı ise ifşacılıktır.
- 48- Namazı ikame etme, karşıtı ise namazı zayi etmedir.
- 49- Oruç tutma, karşıtı ise oruç yemendir.
- 50- Cihad etme, karşıtı ise korkup geri dönmedir.
- 51- Hac etme (Allah'la ahdi yenileme), karşıtı ise (önceki) ahdi bozmadır.
- 52- Söz saklamak, karşıtı ise söz taşıyıcılığdır, dedikoduculuktur.
- 53- Anne babaya ihsankar olmak, karşıtı ise vâlideyne asi olmaktır.

- ٥٤- وَالْحَقِيقَةُ وَضِدُّهَا الرِّبَاءُ
 ٥٥- وَالْمَعْرُوفُ وَضِدُّهُ الْمُنْكَرُ
 ٥٦- وَالسَّتْرُ وَضِدُّهُ التَّبْرُجُ
 ٥٧- وَالتَّقِيَّةُ وَضِدُّهَا الإِذَاعَةُ
 ٥٨- وَالْإِنْصَافُ وَضِدُّهُ الْحَمِيَّةُ
 ٥٩- وَالتَّهَيُّبَةُ وَضِدُّهَا الْبُعْيُ
 ٦٠- وَالتَّظَافَةُ وَضِدُّهَا الْقَدْرُ
 ٦١- وَالْحَيَاءُ وَضِدُّهَا الْجَلْعُ
 ٦٢- وَالْقَصْدُ وَضِدُّهُ الْعُدْوَانُ
 ٦٣- وَالرَّاحَةُ وَضِدُّهَا التَّعَبُ
 ٦٤- وَالسُّهُولَةُ وَضِدُّهَا الصُّعُوبَةُ
 ٦٥- وَالْبَرَكَةُ وَضِدُّهَا الْمَحَقُّ
 ٦٦- وَالْعَافِيَةُ وَضِدُّهَا الْبِلَاءُ
 ٦٧- وَالْقَوَامُ وَضِدُّهُ الْمَكَاتِرَةُ
 ٦٨- وَالْحِكْمَةُ وَضِدُّهَا الْهَوَاءُ
 ٦٩- وَالْوَقَارُ وَضِدُّهُ الْخِفَّةُ
 ٧٠- وَالسَّعَادَةُ وَضِدُّهَا الشَّقَاوَةُ
 ٧١- وَالتَّوْبَةُ وَضِدُّهَا الإِضْرَارُ
 ٧٢- وَالِاسْتِعْفَارُ وَضِدُّهُ الْاِغْتِرَارُ
 ٧٣- وَالْمُحَافَظَةُ وَضِدُّهَا التَّهَاقُوتُ
 ٧٤- وَالِدُّعَاءُ وَضِدُّهُ الْاِسْتِنْكَافُ
 ٧٥- وَالتَّنَشِيطُ وَضِدُّهُ الْكَسَلُ
 ٧٦- وَالْفَرْحُ وَضِدُّهُ الْحَزَنُ
 ٧٧- وَالْأَلْفَةُ وَضِدُّهَا الْفُرْقَةُ
 ٧٨- وَالسَّخَاءُ وَضِدُّهُ الْبُخْلُ

فَلَا تَجْتَمِعُ هَذِهِ الْخِصَالُ كُلُّهَا مِنْ أَجْنَادِ الْعَقْلِ إِلَّا فِي نَبِيِّ أَوْ وَصِيِّ نَبِيِّ أَوْ مُؤْمِنٍ قَدْ
 ائْتَمَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَأَمَّا سَائِرُ ذَلِكَ مِنْ مَوَالِينَا فَإِنَّ أَحَدَهُمْ لَا يَخْلُو مِنْ أَنْ يَكُونَ فِيهِ
 بَعْضُ هَذِهِ الْجُنُودِ حَتَّى يَسْتَكْمَلَ وَيَنْقِيَ مِنْ جُنُودِ الْجَهْلِ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَكُونُ فِي الدَّرَجَةِ
 الْعُلْيَا مَعَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ وَإِنَّمَا يُدْرِكُ ذَلِكَ بِمَعْرِفَةِ الْعَقْلِ وَجُنُودِهِ وَبِمُجَانِبَةِ الْجَهْلِ
 وَجُنُودِهِ وَفَقْنًا لِلَّهِ وَإِيَّاكُمْ لِطَاعَتِهِ وَمَرْضَاتِهِ.

- 54- Gerçekçilik, karşıtı ise riyakârlıktır.
- 55- Marufu seçme, karşıtı ise münkerden yana olmaktır.
- 56- Örtünme, karşıtı ise açılıp saçılmadır.
- 57- Takiyye etme, karşıtı ise yaymacılıktır, pervasızlıktır.
- 58- İnsafılı olma, karşıtı ise tarafgirliktir.
- 59- İslahçılık, karşıtı ise bozgunculuktur.
- 60- Temizlik, karşıtı ise kirliliktir.
- 61- Hayâ, karşıtı ise utanmazlıktır.
- 62- İtidal, karşıtı ise haddi aşmadır, aşırılıktır.
- 63- Rahat olma, karşıtı ise yorgunluktur, meşakkattir.
- 64- Kolaylık tanıma, karşıtı ise zorluk çıkarmadır.
- 65- Bereketlilik, karşıtı ise bereketsizliktir, eksilmedir.
- 66- Afiyet, karşıtı ise hüzündür, yıpranmadır.
- 67- Ölçülülük, karşıtı ise ölçüyü aşmadır, çoğalmacılıktır.
- 68- Hikmetli olmak, karşıtı ise heves tutsaklığıdır.
- 69- Ağırbaşlılık, karşıtı ise hafifliktir.
- 70- Mutluluk, karşıtı ise sıkıntıdır; bedbahtlıktır.
- 71- Tevbe, karşıtı ise (günahta) ısrarcılıktır.
- 72- Mağfîret dileme, karşıtı ise kendini kandırmadır.
- 73- Dikkatli olma, karşıtı ise ihmalkârlıktır, hafife almaktır.
- 74- Dua etmek, karşıtı ise tenezzül etmemektir.
- 75- Çalışkanlık, karşıtı ise tembelliktir.
- 76- Sevinçli olmak, karşıtı ise üzülme, kederlenmektir.
- 77- Kaynaşma, karşıtı ise ayrılmaktır.
- 78- Cömertlik, karşıtı ise cimriliktir.

Akılın bu askerlerinin tamamı ancak bir nebide veya nebini vasisinde ya da Allah'ın kalbini iman için sınadığı müminde bir araya gelebilir. Biz Ehlibeyt'in diğer dostlarına gelince, elbette ki onlardan hiçbiri, gitgide tekâmül edip de tamamıyla cehil askerlerinden arınıncaya kadar bunların bir kısmından yoksun değildir. Bu süreç tamamlanınca, o da nebiler ve vasilerle birlikte yüksek derecede olur. Buna ise ancak akıl ve askerlerini bilip tanımak, cehil ve askerlerinden ise uzak durmayla ulaşılabilir. Allah bizi ve sizi kendi itaat ve rızasına ulaşmaya muvaffak eylesin.

١٥- جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْعِبَادَ بِكُنْهِ عَقْلِهِ قَطُّ. وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ.

١٦- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ التَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ قُلُوبَ الْجُهَالِ تَسْتَفِزُّهَا الْأَطْمَاعُ وَتَرْتَهِنُهَا الْمُنَى وَتَسْتَعْلِقُهَا الْخَدَائِعُ.

١٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدَّهْقَانِ عَنْ دُرُسْتٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَكْمَلُ النَّاسِ عَقْلاً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً.

١٨- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هَاشِمِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ كُنَّا عِنْدَ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَتَذَاكَرْنَا الْعُقْلَ وَالْأَدَبَ فَقَالَ يَا أَبَا هَاشِمِ الْعُقْلُ حِبَاءٌ مِنَ اللَّهِ وَالْأَدَبُ كُفْمَةٌ فَمَنْ تَكَلَّفَ الْأَدَبَ قَدَرَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَكَلَّفَ الْعُقْلَ لَمْ يَزِدْهُ بِذَلِكَ إِلَّا جَهْلًا.

١٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ لِي جَاراً كَثِيرَ الصَّلَاةِ كَثِيرَ الصَّدَقَةِ كَثِيرَ الْحَجِّ لَا بَأْسَ بِهِ. قَالَ فَقَالَ يَا إِسْحَاقُ كَيْفَ عَقْلُهُ؟ قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ لَيْسَ لَهُ عَقْلٌ. قَالَ فَقَالَ لَا يَرْتَفِعُ بِذَلِكَ مِنْهُ.

٢٠- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ السِّيَّارِيِّ عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ الْبُغْدَادِيِّ قَالَ قَالَ ابْنُ السَّكِّيتِ لِأَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِمَاذَا بَعَثَ اللَّهُ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِالْعَصَا وَيَدِهِ الْبَيْضَاءِ وَآلَةَ السَّحْرِ وَبَعَثَ عَيْسَى بِآلَةِ الطَّبِّ وَبَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ بِالْكَلامِ وَالْخُطْبِ.

15- ...Hasan bin Fazzal ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem* hiçbir zaman kullarla aklının derinliğiyle konuşmamıştır. Resulullah buyurmuşlardır ki: "Biz peygamberler topluluğuna, insanlarla akıllarının alabildiği oranda konuşmamız emredilmiştir."

16- ...Sekuni Hız. Cafer (İmam Sadık) *aleyhisselam*'dan, o da babasından (İmam Muhammed Bâkır *aleyhisselam*) naklen dedi ki:

Hız. Emirü'l-Müminin *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Cahillerin kalplerini, arzular ürkütüp yuvasından çıkarır, boş ümitler tutsak alır, hileler ise tuzağa düşürüp avlar."

17- ...İbrahim bin Abdulhamid'den, dedi ki: Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İnsanların aklen en kâmil olanı ahlaken en güzel olanıdır."

18- ...Ebu Haşim el-Caferi'den, dedi ki:

Hız. İmam Rıza *aleyhisselam*'ın huzurunda bulunuyorduk. Bu arada akıl ve edepten söz ettik. İmam buyurdular ki: "Akıl, Allah vergisidir; edep ise zahmet ürünüdür. Kendini edebe zorlayan kimse nihayet ona güç yetirir, akla zorlayan kimse ise bununla ancak cehlini çoğaltır."

19- ...İshak bin Ammar'dan, dedi ki:

Hız. Abu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a arz ettim ki: "Benim çokça namaz kılan, çokça sadaka veren, çokça hac yapan bir komşum vardır; yanlış bir yönü de bulunmamaktadır."

Râvi der: "İmam: "Ey İshak, akli nasıldır?" buyurdular.

Ben: "Sana feda olayım pek akli yoktur." dedim.

İmam: "Öyleyse amelleri yükselmez." buyurdular."

20- ...Ebu Yakubi'l-Bağdadi'den, dedi ki:

İbn-i Sikkit⁴⁸ Hız. Ebu'l-Hasan (Ali bin Muhammed el-Hadi) *aleyhisselam*'a şöyle arz etti: "Allah, neden İmran oğlu Musa *aleyhisselam*'ı asa, (ışık saçan) beyaz el ve sihir aleti; İsa *aleyhisselam*'ı ise tıp aleti; Muhammed (*Allah'ın salâtı ona, Ehlibeyti'ne ve bütün enbiyaya olsun*)'u da söz ve hitabet mucizesiyle göndermiştir?"

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ لَمَّا بَعَثَ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ الْغَالِبُ عَلَى أَهْلِ عَصْرِهِ السَّحَرُ فَأَتَاهُمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِمَا لَمْ يَكُنْ فِي وُسْعِهِمْ مِثْلَهُ وَمَا أَبْطَلَ بِهِ سِحْرَهُمْ وَأَثَبَتْ بِهِ الْحُجَّةَ عَلَيْهِمْ.

وَإِنَّ اللَّهَ بَعَثَ عِيسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي وَقْتٍ قَدْ ظَهَرَتْ فِيهِ الرِّمَانَاتُ وَاحْتِاجَ النَّاسِ إِلَى الطَّبِّ فَأَتَاهُمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِمَا لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُمْ مِثْلَهُ وَبِمَا أَحْيَا لَهُمُ الْمَوْتَى وَأَبْرَأَ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأَثَبَتْ بِهِ الْحُجَّةَ عَلَيْهِمْ.

وَإِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فِي وَقْتٍ كَانَ الْغَالِبُ عَلَى أَهْلِ عَصْرِهِ الْخُطْبَ وَالْكَلامَ وَأَطْنَتْهُ قَالَ الشَّعْرُ فَأَتَاهُمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مِنْ مَوَاعِظِهِ وَحِكْمِهِ مَا أَبْطَلَ بِهِ قَوْلَهُمْ وَأَثَبَتْ بِهِ الْحُجَّةَ عَلَيْهِمْ.

قَالَ فَقَالَ ابْنُ السَّكِّيتِ تَاللهِ مَا رَأَيْتُ مِثْلَكَ قَطُّ فَمَا الْحُجَّةُ عَلَى الْخَلْقِ الْيَوْمَ؟
قَالَ فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْعَقْلُ يُعْرِفُ بِهِ الصَّادِقُ عَلَى اللَّهِ فَيُصَدِّقُهُ وَالْكَاذِبُ عَلَى اللَّهِ فَيُكَذِّبُهُ.

قَالَ فَقَالَ ابْنُ السَّكِّيتِ هَذَا وَاللهِ هُوَ الْجَوَابُ.

٢١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنِ الْمُتَنَّى الْحَنَاطِ عَنِ قُتَيْبَةَ الْأَعْسَى عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ مَوْلَى لِبْنِي شَيْبَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا قَامَ قَائِمُنَا وَضَعَ اللَّهُ يَدَهُ عَلَى رُءُوسِ الْعِبَادِ فَجَمَعَ بِهَا عُقُولَهُمْ وَكَمَلَتْ بِهِ أَحْلَامَهُمْ.

٢٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ النَّبِيُّ وَالْحُجَّةُ فِيمَا بَيْنَ الْعِبَادِ وَبَيْنَ اللَّهِ الْعَقْلُ.

Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah, Musa *aleyhisselam*'ı peygamber olarak gönderdiği zaman, o dönemin insanları arasında sihir yaygındı. Bu yüzden Musa *aleyhisselam* Allah katından benzerine güçlerinin yetemediği bir şey (mucize) getirdi; onunla onların sihirlerini batıl edip aleyhlerine ilahi kanıtı pekiştirdi.

Allah, İsa *aleyhisselam*'ı da afetlerin ve müzmin hastalıkların yaygınlaşmış insanların tıbbı ihtiyaç duyduğu bir zamanda mebus kıldı. Bu yüzden o, Allah katından onların yanında benzeri bulunmayan bir şey getirdi; Allah'ın izniyle ölüleri diriltti, doğuştan kör olanı ve abrası iyileştirdi ve bununla onlara ilahi kanıtı pekiştirdi.

Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'i* peygamber olarak gönderdiği dönemde ise halk arasında hitabet ve söz sanatı -İmam'ın şiir sanatı dediğini sanıyorum- egemen durumdaydı. Bu yüzden o da Allah katından (mucize olarak) öyle öğütler ve hikmetli sözler getirdi ki, onunla onların bütün sözlerini boşa çıkarıp aleyhlerine ilahi kanıtı pekiştirdi.

Rivayeti nakleden der, bu arada: "İbn-i Sikkit dedi ki: "Allah'a ant olsun ki, şimdiye kadar asla senin gibisini görmedim. Peki, bu gün için insanlara ilahi kanıt nedir?"

Râvi der, İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "Akıldır; onunla Allah adına doğru konuşan tanınıp tasdik edilir ve onunla Allah adına yalan konuşan bilinip tekzip edilir."

Râvi der, bunun üzerine: İbn-i Sikkit dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, cevap işte budur."

21- ...İbn-i Ebu Ya'fur Şeybanoğullarının mevlâsı (kölesi)ndan naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kaimimiz (Hz. Mehdi *aleyhisselam*) kıyam ettiği zaman Allah, elini kulların başına koyacak; bununla onların akıllarını derleyip toplayacak, anlayışlarını kâmil kılacaktır."

22- ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın kullara olan kanıtı Peygamber'dir. Kullar ile Allah arasındaki kanıt ise akıldır."

٢٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ مُرْسَلًا قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) دَعَامَةُ الْإِنْسَانِ الْعَقْلُ وَالْعَقْلُ مِنْهُ الْفِطْنَةُ وَالْفَهْمُ وَالْحِفْظُ وَالْعِلْمُ وَبِالْعَقْلِ يَكْمُلُ وَهُوَ دَلِيلُهُ وَمُبْصِرُهُ وَمِفْتَاحُ أَمْرِهِ فَإِذَا كَانَ تَأْيِيدُ عَقْلِهِ مِنَ التُّورِ كَانَ عَالِمًا حَافِظًا ذَاكِرًا فَطِنًا فَهِمًا فَعَلِمَ بِذَلِكَ كَيْفَ وَلَمْ وَحَيْثُ وَعَرَفَ مَنْ نَصَحَهُ وَمَنْ غَشَّهَ فَإِذَا عَرَفَ ذَلِكَ عَرَفَ مَجْرَاهُ وَمَوْصُولَهُ وَمَقْصُولَهُ وَأَخْلَصَ الْوَحْدَانِيَّةَ لِلَّهِ وَالْإِقْرَارَ بِالطَّاعَةِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ مُسْتَدْرِكًا لِمَا فَاتَ وَوَارِدًا عَلَى مَا هُوَ آتٍ يَعْرِفُ مَا هُوَ فِيهِ وَلَايٌّ شَيْءٍ هُوَ هَاهُنَا وَمِنْ أَيْنَ يَأْتِيهِ وَإِلَى مَا هُوَ صَائِرٌ وَذَلِكَ كُلُّهُ مِنْ تَأْيِيدِ الْعَقْلِ.

٢٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْعَقْلُ دَلِيلُ الْمُؤْمِنِ.

٢٥- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ السَّرِيِّ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَا عَلِيُّ لَا فَقْرَ أَشَدَّ مِنَ الْجَهْلِ وَلَا مَالَ أَعْوَدُ مِنَ الْعَقْلِ.

٢٦- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ قَالَ لَهُ أَقْبَلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَحْسَنَ مِنْكَ إِلَّاكَ أَمْرٌ وَإِيَّاكَ أَنْهَى وَإِيَّاكَ أَتَيْبٌ وَإِيَّاكَ أَعَاقِبُ.

٢٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ أَبِي مَسْرُوقٍ النَّهْدِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الرَّجُلُ آتِيهِ وَأُكَلِّمُهُ بِبَعْضِ كَلَامِي فَيَعْرِفُهُ كُلَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ آتِيهِ فَأُكَلِّمُهُ بِالْكَلامِ فَيَسْتَوْفِي كَلَامِي كُلَّهُ ثُمَّ يَرُدُّهُ عَلَيَّ كَمَا كَلَّمْتُهُ وَمِنْهُمْ مَنْ آتِيهِ فَأُكَلِّمُهُ فَيَقُولُ أَعِدْ عَلَيَّ.

23- ...Ashabımızdan bir grup mürsel olarak Ahmed bin Muhammed'den nakletmişler ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İnsanın dayanağı akıldır. Anlayış, kavrayış, hıfzeta ve bilgi ondan kaynaklanır ve onunla tamamlanır. Akıl, insanın kılavuzudur, gören gözüdür, işinin anahtarıdır. Aklının desteği nurdan olunca da insan bilge, hıfzeden, uyanık, anlayan ve kavrayan biri olur. Onunla nasılı, niçini, neredeyi anlar; kendine karşı samimi olanı samimiyetsizinden ayırt eder. Bunu bilince de yolunu, kaynaşmasını ve ayrışmasını bilir; Allah'ın tevhidinde halisleşir, itaatinde sebat gösterir. Bunları yapınca da kaçırılan (fırsatı)ı telafi eder, geleni ise karşılar; içinde bulunduğv durumun bilincine varır; niçin burada olduğunu, nereden geldiğini ve nereye gideceğini bilir. Bütün bunlar aklın desteğiyle sağlanır."

24- ...İsmail bin Mihran ricalının bazısından naklen dedi ki:

Hiz. Abu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Akıl müminin kılavuzudur."

25- ...Serri bin Halid'den, dedi ki:

Hiz. Abu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'i* şöyle buyurdular: "Ey Ali, cehaletten daha çetin bir fakirlik, akıldan da daha faydalı bir servet yoktur."

26- ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Allah, akılı yaratınca ona; "Beri gel." dedi, geldi; "Geri git." dedi, gitti. Bunun üzerine Allah: "İzzet ve celâlime andolsun ki" buyurdu, "Senden daha güzel bir mahlûk yaratmamışım, ancak sana emreder, yalnızca seni sakındırırım, sadece seni cezalandırır, sırf seni ödüllendiririm."⁴⁹

27- ...İshak bin Ammar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Bir adama gidiyor, biraz konuşunca, (bitirmeden) sözümün tamamını anlıyor. İnsanlardan başka biri, ancak tamamlayınca sözümü eksiksiz olarak alıyor, sonra da onu söylediğim gibi aynen bana tekrarlıyor. Başka biriyle de konuşunca, o bana; 'Bir daha tekrarla.' diyor" dedim.

فَقَالَ يَا إِسْحَاقُ وَمَا تَدْرِي لِمَ هَذَا؟

قُلْتُ لَا.

قَالَ الَّذِي تُكَلِّمُهُ بِبَعْضِ كَلَامِكَ فَيَعْرِفُهُ كُلَّهُ فَذَاكَ مَنْ عَجِنَتْ نُطْقَتُهُ بِعَقْلِهِ وَأَمَّا الَّذِي تُكَلِّمُهُ فَيَسْتَوْفِي كَلَامَكَ ثُمَّ يَجِيئُكَ عَلَى كَلَامِكَ فَذَاكَ الَّذِي رُكِّبَ عَقْلُهُ فِيهِ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَأَمَّا الَّذِي تُكَلِّمُهُ بِالْكَلَامِ فَيَقُولُ أَعِدْ عَلَيَّ فَذَاكَ الَّذِي رُكِّبَ عَقْلُهُ فِيهِ بَعْدَ مَا كَبِرَ فَهُوَ يَقُولُ لَكَ أَعِدْ عَلَيَّ.

٢٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ مَنْ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِذَا رَأَيْتُمْ الرَّجُلَ كَثِيرَ الصَّلَاةِ كَثِيرَ الصِّيَامِ فَلَاتُبَاهُوا بِهِ حَتَّى تَنْظُرُوا كَيْفَ عَقْلُهُ.

٢٩- بَعْضُ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ يَأْمُفَضَّلُ لَا يُفْلِحُ مَنْ لَا يَعْقِلُ وَلَا يَعْقِلُ مَنْ لَا يَعْلَمُ وَسَوْفَ يَنْجُبُ مَنْ يَفْهَمُ وَيَنْظُرُ مَنْ يَحْلُمُ وَالْعِلْمُ جُنَّةٌ وَالصَّدْقُ عِزٌّ وَالْجَهْلُ ذُلٌّ وَالْفَهْمُ مَجْدٌ وَالْجُودُ نُجْحٌ وَحُسْنُ الْخُلُقِ مَجْلَبَةٌ لِلْمُودَةِ وَالْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَابِسُ وَالْحَزْمُ مَسَاءَةُ الظَّنِّ وَبَيْنَ الْمَرْءِ وَالْحِكْمَةِ نِعْمَةٌ الْعَالِمِ وَالْجَاهِلِ شَقِيٌّ بَيْنَهُمَا وَاللَّهُ وَلِيُّ مَنْ عَرَفَهُ وَعَدُوٌّ مَنْ تَكَلَّفَهُ وَالْعَاقِلُ غَفُورٌ وَالْجَاهِلُ خَتُورٌ وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرِمَ فَلِنْ وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَاحْشِنْ وَمَنْ كَرَّمَ أَصْلَهُ لَانَ قَلْبُهُ وَمَنْ خَشِنَ عُنْصُرُهُ غُلِظَ كِبْدُهُ وَمَنْ فَرَطَ تَوَرَّطَ وَمَنْ خَافَ الْعَاقِبَةَ تَنَبَّتَ عَنِ التَّوَعُّلِ فِيمَا لَا يَعْلَمُ وَمَنْ هَجَمَ عَلَى أَمْرٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ جَدَعَ أَنْفَ نَفْسِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ لَمْ يَفْهَمْ وَمَنْ لَمْ يَفْهَمْ لَمْ يَسْلَمْ وَمَنْ لَمْ يَسْلَمْ لَمْ يُكْرَمْ وَمَنْ لَمْ يُكْرَمْ يُهْضَمُ وَمَنْ يُهْضَمُ كَانَ الْوَمَ وَمَنْ كَانَ كَذَلِكَ كَانَ أَحْرَى أَنْ يُنْدَمَ.

İmam *aleyhisselam*: "Ey İshak, bunun niçin böyle olduğunu biliyor musun?" buyurdular.

"Hayır." dedim.

Bunun üzerine İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "Sözünün bir kısmını söyleyince tamamını anlayan kimse, nutfesi aklıyla yoğrulan kimsedir. Ancak sözünü tamamlayınca onu eksiksiz olarak alıp sana tekrarlayanın ise akli anne rahmindeyken bünyesine yüklenmiştir. Sözünü söylediğinde, 'Bir daha tekrar et.' diyen kimsenin ise akli, büyüdükten sonra bünyesine yüklenmiştir. Bu yüzden o sana, 'Bir daha tekrar et.' demektedir."

28- ...Ahmed bin Muhammed merfu olarak rivayet eden birinden naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular: Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Bir kimsenin çokça namaz kıldığını, çokça oruç tuttuğunu gördüğünüzde onun bu haline hayran kalmayın, önce aklının nasıl olduğuna bakın."

29- ...Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Mufazzal! Akletmeyen kurtulamaz, bilmeyen de akledemez. Anlayan ise çok geçmeden özü bulur. Ağırbaşlı olan ise zafere ulaşır. İlim kalkan, doğruluk izzet, cehalet ise zillettir. Kavrayış üstünlük, cömertlik başarı, güzel ahlak ise sevgi aracıdır. Çağını bilen insan karmaşanın saldırısına uğramaz; fazlasıyla ihtiyat ise suizanna düşürür. Kişi ile hikmet arasında âlim nimeti bulunmaktadır, cahil ise bu ikisi arasında bedbaht olur. Allah kendisini tanıyanın dostu, tanıyormuş görüntüsü verenin ise düşmanıdır. Akıllı kimse bağışlayıcı, cahil kimse ise entrikacı olur. Sayılmayı istiyorsan yumuşak ol, küçümsenmeyi istiyorsan haşin ol. Soylu olanın kalbi yumuşak, maddesi haşin olanın ise yüreği katı olur. Aşırılık eden uçuruma yuvarlanır, akıbetten çekinen ise bilmediği şeye kendini atmaz. Bilgi edinmeden bir işe atılan, kendi burnunu yere sürer, zelil olur. Kim bilmezse anlayamaz; anlayamayan ise sağlam kalmaz; sağlam kalmayan ise saygı görmez; saygı görmeyen de kırılır, ezilir; kırılıp ezilen ise daha çok kınanır. Durumu bundan ibaret olan ise pişmanlık duymaya daha layık olur."

٣٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ اسْتَحَكَمْتَ لِي فِيهِ خَصَلَةٌ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ احْتَمَلْتُهُ عَلَيْهَا وَاعْتَفَرْتُ فَقَدْ مَا سِوَاهَا وَلَا أَعْتَفَرُ فَقَدْ عَقِلَ وَلَا دِينَ لِأَنَّ مُفَارَقَةَ الدِّينِ مُفَارَقَةُ الْأَمَنِ فَلَا يَتَهَنَأُ بِحَيَاةٍ مَعَ مَخَافَةٍ وَفَقْدُ الْعَقْلِ فَقَدْ الْحَيَاةُ وَلَا يُقَاسُ إِلَّا بِالْأَمْوَاتِ.

٣١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمُحَارِبِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ ذَلِيلٌ عَلَى ضَعْفِ عَقْلِهِ.

٣٢- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْعَاصِمِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ ذَكَرَ عِنْدَهُ أَصْحَابُنَا وَذَكَرَ الْعَقْلُ قَالَ فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا يُعْبَأُ بِأَهْلِ الدِّينِ مِمَّنْ لَا عَقْلَ لَهُ.

قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ مِمَّنْ يَصِفُ هَذَا الْأَمْرَ قَوْمًا لَا بَأْسَ بِهِمْ عِنْدَنَا وَلَيْسَتْ لَهُمْ تِلْكَ الْعُقُولُ؟

فَقَالَ لَيْسَ هَؤُلَاءِ مِمَّنْ خَاطَبَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْعَقْلَ فَقَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ وَقَالَ لَهُ أَذْبِرْ فَأَذْبَرَ فَقَالَ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْكَ أَوْ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْكَ بِكَ آخِذٌ وَبِكَ أُعْطِي.

٣٣- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَيْسَ بَيْنَ الْإِيمَانِ وَالْكَفْرِ إِلَّا قِلَّةُ الْعَقْلِ.

قِيلَ وَكَيْفَ ذَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟

قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ يَرْفَعُ رَعْبَتَهُ إِلَى مَخْلُوقٍ فَلَوْ أَخْلَصَ بِنَيْتِهِ لِلَّهِ لِأَتَاهُ الَّذِي يُرِيدُ فِي أَسْرَعٍ مِنْ ذَلِكَ.

30- ...Muhammed bin Yahya merfu olarak rivayet eder ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kimde hayır hasletlerden birinin kök salmış olduğu katımda kanıtlanırsa, onu o hasletle kabullenir; diğerlerinden yoksun olmasını ise örter, affederim. Ama akıl ve din yoksunluğunu asla affedemem. Çünkü dinin olmayışı emniyetin olmayışı demektir; korkuyla birlikte olan bir hayatla ise mesut olunmaz. Akıl yokluğu da aslında hayatın yokluğu demek olup böyle biri ancak ölümlerle kıyaslanmalıdır."

31- ...Meymun bin Ali'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kişinin kendini beğenmesi aklının zayıflığının göstergesidir."

32- ...Hasan bin Cehm'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Ali Rıza) *aleyhisselam*'ın huzurunda ashabımızdan ve akıldan söz edildi. İmam *aleyhisselam*: "Akıllı olmayan din ehli pek önemsenmeye değmez." buyurdular.

Ben: "Sana feda olayım, bu konuyu vasfeden (imamete inanan) bir grup var ki, tarafımızdan bir olumsuzlukları tesbit edilmemiştir, ama öylesi akıl sahipleri de değildir." dedim.

Bunun üzerine İmam *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bu kabil insanlar Allah'ın muhatap aldığı kimselerden değildir. Allah, akıllı yarattı ve ona; "Beri gel." dedi, geldi; "Geri git." dedi, gitti. Bunun üzerine Allah: "İzzet ve celâlime andolsun ki" buyurdu "senden daha güzel-veya katımda senden daha sevimli olan- bir mahlûk yaratmamışım; ancak seninle alır ancak seninle bahşederim."

33- ... Muhammed bin Halid babasından, o da ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İman ile küfür arasında akıl azlığından başka bir şey yoktur."

Dendi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu, bu nasıl olur?"

Buyurdular ki: "Kul, isteğini bir yaratığa yöneltir; hâlbuki halis niyetle Allah'a yönelirse, istediği daha çabuk kendisine gelip ulaşır."

٣٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدَّهْقَانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلْبِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ بِالْعَقْلِ اسْتُخْرِجَ غَوْرُ الْحِكْمَةِ وَبِالْحِكْمَةِ اسْتُخْرِجَ غَوْرُ الْعَقْلِ وَبِحُسْنِ السِّيَاسَةِ يَكُونُ الْأَدَبُ الصَّالِحُ قَالَ وَكَانَ يَقُولُ التَّفَكُّرُ حَيَاةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ كَمَا يَمْشِي الْمَاشِي فِي الظُّلُمَاتِ بِالنُّورِ بِحُسْنِ التَّخَلُّصِ وَقَلَّةِ التَّرْبُصِ.

الف - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْزَازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَادٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ إِنَّ أَوَّلَ الْأُمُورِ وَمَبْدَأُهَا وَقُوَّتُهَا وَعِمَارَتُهَا الَّتِي لَا يَنْتَفِعُ بِشَيْءٍ إِلَّا بِهِ الْعَقْلُ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ زِينَةً لِخَلْقِهِ وَنُوراً لَهُمْ. فَبِالْعَقْلِ عَرَفَ الْعِبَادُ خَالِقَهُمْ وَأَنَّهُمْ مَخْلُوقُونَ.

وَأَنَّهُ الْمُدَبِّرُ لَهُمْ وَأَنَّهُمُ الْمُدَبَّرُونَ وَأَنَّهُ الْبَاقِي وَهُمْ الْفَانُونَ.

وَاسْتَدَلُّوا بِعُقُولِهِمْ عَلَى مَا رَأَوْا مِنْ خَلْقِهِ مِنْ سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ وَسَمْسِهِ وَقَمَرِهِ وَلَيْلِهِ وَنَهَارِهِ وَبَانَ لَهُ وَلَهُمْ خَالِقاً وَمُدَبِّراً لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزُولُ.

وَعَرَفُوا بِهِ الْحَسَنَ مِنَ الْقَبِيحِ وَأَنَّ الظُّلْمَةَ فِي الْجَهْلِ وَأَنَّ الثُّورَ فِي الْعِلْمِ فَهَذَا مَا دَلَّهُمْ عَلَيْهِ الْعَقْلُ.

قِيلَ لَهُ فَهَلْ يَكْتَفِي الْعِبَادُ بِالْعَقْلِ دُونَ غَيْرِهِ؟

قَالَ إِنَّ الْعَاقِلَ لِدَلَالَةِ عَقْلِهِ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ قِوَامَهُ وَزِينَتَهُ وَهَدَايَتَهُ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّهُ وَعَلِمَ أَنَّ لِخَالِقِهِ مَحَبَّةً وَأَنَّ لَهُ كِرَاهِيَةً وَأَنَّ لَهُ طَاعَةً وَأَنَّ لَهُ مَعْصِيَةً فَلَمْ يَجِدْ عَقْلَهُ يَدُلُّهُ عَلَى ذَلِكَ.

وَعَلِمَ أَنَّهُ لَا يُوَصَّلُ إِلَيْهِ إِلَّا بِالْعِلْمِ وَطَلَبِهِ وَأَنَّهُ لَا يَنْتَفِعُ بِعَقْلِهِ إِنْ لَمْ يُصَبِّ ذَلِكَ بِعِلْمِهِ فَوَجَبَ عَلَى الْعَاقِلِ طَلْبُ الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ الَّذِي لَا قِوَامَ لَهُ إِلَّا بِهِ.

34- ...Yahya bin İmran'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular: "Emir-ül-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* şöyle buyururlardı: "Akıl ile hikmetin derinliği, hikmetle de aklın derinliği çıkarılır. Salih edep ise güzel eğitimle sağlanır." İmam (devam ederek) buyurdular: "Yine (İmam) Ali *aleyhisselam* buyururlardı ki: "Düşünce basiretli kalbin hayatıdır. Tıpkı karanlıklarda nurla yol kat eden kimse gibi, güzel bir biçimde tehlikelerden korunur ve duraksamadan yürüyüp gider."

a) ...Hasan bin Ammar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* uzun bir hadis kapsamında şöyle buyurdular: "Her şeyin başı, kaynağı, gücü ve hiçbir şeyin onsuz yararlı olamadığı bayındırlığı, Allah'ın yaratıklarına ziynet ve aydınlık kıldığı akıldır.

Akıl ile kullar yaratıcılarını tanır, kendilerinin ise yaratılmış olduklarını anlarlar.

Keza (akıl ile) O'nun yöneten, kendilerinin ise yönetilen; O'nun baki, kendilerinin ise fani olduklarını bilirler.

Yine kullar, akıllarıyla, O'nun yaratıklarından gördükleri; göğünden, yerinden, güneşinden, ayından, gecesinden ve gündüzünden bu evrenin ve kendilerinin ezeli ve ebedi olan bir yaratıcı ve yöneticilerinin olduğuna delil getirirler. Yine onunla güzeli çirkinden ayırt eder; karanlığın cehalette, aydınlığın ilimde olduğunu anlarlar. Bütün bunları onlara gösteren akıldır.

Bu arada İmam'a: "Kullar, başka bir şeye ihtiyaç duymadan sırf akılla yetinebilirler mi?" dendi.

Buyurdular ki: "Akıllı insan, Allah'ın, onun dayanağı, süsü ve hidayet vesilesi kıldığı aklının önderliğiyle Allah'ın hak olup kendisinin rabbi olduğunu; yaratıcısının sevdiği ve nefret duyduğu şeyler olduğunu ve O'na itaat etme ve baş kaldırma olabileceğini kavramakla birlikte, aklının (tek başına) bunlara kılavuzlamadığını da görmektedir.

Yine aklıyla buna ancak ilimle, ilime de talep etmeyle ulaşılabileceğini ve ilimle buna ulaşmadığı takdirde ise aklından yararlanamadığını bilmektedir. O halde akıllı bir insanın hayatının temelini oluşturan ilmi ve edebi kazanmaya koyulması kaçınılmaz bir zorunluluktur"⁵⁰

ب - عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ حُمْرَانَ وَصَفْوَانَ بْنِ مِهْرَانَ الْجَمَّالِ قَالَا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَا غِنَى أَخْصَبُ مِنَ الْعَقْلِ وَلَا فَقْرٌ أَحَطُّ مِنَ الْحُمُقِ وَلَا اسْتِظْهَارٌ فِي أَمْرٍ بِأَكْثَرَ مِنَ الْمَشُورَةِ فِيهِ.

وَهَذَا آخِرُ كِتَابِ الْعَقْلِ وَالْجَهْلِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا.

b) ...Humran ve Sefvan bin Mihran el-Cemmal'dan, dediler ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duyduk: "Akıldan daha verimli bir zenginlik, ahmaklıktan daha düşük bir fakirlik ve herhangi bir işte danışmaktan daha güçlü bir destek yoktur."

Akıl ve Cehil kitabı burada sona ermiştir.

Bütün övgüler tek ve eşsiz olan Allah'a aittir. Allah'ın salât ve selamı Muhammed'e ve pak Ehlibeyti'ne olsun.

كِتَابُ فَضْلِ الْعِلْمِ

İlmin Fazileti Kitabı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَابُ فَرَضِ الْعِلْمِ وَوُجُوبِ طَلَبِهِ وَالْحَثِّ عَلَيْهِ

١- أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ بَغَاةَ الْعِلْمِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ سُئِلَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ يَسْعُ النَّاسُ تَرْكُ الْمَسْأَلَةِ عَمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ؟ فَقَالَ لَا.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَغَيْرُهُ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى جَمِيعاً عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَقُولُ أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنَّ كَمَالَ الدِّينِ طَلَبُ الْعِلْمِ وَالْعَمَلُ بِهِ أَلَا وَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ أَوْجَبَ عَلَيْكُمْ مِنْ طَلَبِ الْمَالِ إِنَّ الْمَالَ مَفْسُومٌ مَضْمُونٌ لَكُمْ قَدْ قَسَمَهُ عَادِلٌ بَيْنَكُمْ وَضَمِنَهُ وَسَيَفِي لَكُمْ وَالْعِلْمُ مَخْزُونٌ عِنْدَ أَهْلِهِ وَقَدْ أَمَرْتُمْ بِطَلَبِهِ مِنْ أَهْلِهِ فَاطْلُبُوهُ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ.

وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ بَغَاةَ الْعِلْمِ.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

İlmin Farz Olup, Öğrenilmesinin Vacip Olduğu Ve İlim Öğrenmeye Teşvik Babi

1-(35) ...Abdurrahman bin Zeyd babasından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular: Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "İlim öğrenmek her müslümana farzdır. Bilin ki, Allah ilim taliplerini sever."

2-(36) ...İsa bin Abdullah el-Amri'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlim öğrenmek farzdır."

3-(37) ...Yunus bin Abdurrahman ashabımızın bazısından rivayet eder ki:

Ebu'l-Hasan (İmam Musa bin Cafer)⁵¹ *aleyhisselam*'a: "İnsanların, ihtiyaçları olan bir hususta soru sormamaları caiz midir?" diye sorulunca: "Hayır." cevabını verdiler.

4-(38) ...Ebu İshak es-Sebi'i'den, o da kendisine anlatan birinden rivayet eder ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Ey insanlar, bilin ki; dinin kemali, ilim öğrenmek ve öğrendiğine amel etmektir. Bilin ki, ilim öğrenmek sizin için mal kazanmaktan daha elzemdir. Mal paylaştırılmış ve sizin için garantiye alınmıştır. Onu aranızda adil olan (Rabbiniz) paylaştırmış ve garanti etmiştir; eksiksiz olarak da size verecektir. İlim ise ehlinin (âlimlerin) katında saklıdır. Onu ehlinden talep etmeniz de size emredilmiştir. Öyleyse onu talep edin."

5-(39) ...Ashabımızdan biri olan Ebu Abdullah merfu olarak Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan naklen dedi ki:

Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "İlim öğrenmek farzdır."

Başka bir hadiste ise şöyle yer almıştır: "Hiz. Ebu Abdullah (Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: Hiz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "İlim öğrenmek her müslümana farzdır. Bilin ki, Allah ilim taliplerini sever."

٦- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ تَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَتَفَقَّهْ مِنْكُمْ فِي الدِّينِ فَهُوَ أَعْرَابِيٌّ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ.

٧- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِالتَّفَقُّهِ فِي دِينِ اللَّهِ وَلَا تَكُونُوا أَعْرَابًا فَإِنَّهُ مَنْ لَمْ يَتَفَقَّهْ فِي دِينِ اللَّهِ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَمْ يُزَكَّ لَهُ عَمَلًا.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَوِ دِدْتُ أَنَّ أَصْحَابِي ضَرَبَتْ رُءُوسَهُمْ بِالسَّيَاطِ حَتَّى يَتَفَقَّهُوا.

٩- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ جُعِلْتُ فِدَاكَ رَجُلٌ عَرَفَ هَذَا الْأَمْرَ لَزِمَ بَيْتَهُ وَلَمْ يَتَعَرَّفْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ إِخْوَانِهِ قَالَ فَقَالَ كَيْفَ يَتَفَقَّهُ هَذَا فِي دِينِهِ.

بَابُ صِفَةِ الْعِلْمِ وَفَضْلِهِ وَفَضْلِ الْعُلَمَاءِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الدَّهْقَانِيِّ عَنْ دُرُسْتِ الْوَاسِطِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمَسْجِدَ فَإِذَا جَمَاعَةٌ قَدْ أَطَافُوا بِرَجُلٍ فَقَالَ مَا هَذَا؟ فَقِيلَ عَلَامَةٌ. فَقَالَ وَمَا الْعَلَامَةُ؟ فَقَالُوا لَهُ أَعْلَمُ النَّاسِ بِأَنْسَابِ الْعَرَبِ وَوَقَائِعِهَا وَأَيَّامِ الْجَاهِلِيَّةِ وَالْأَشْعَارِ الْعَرَبِيَّةِ.

قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ذَاكَ عِلْمٌ لَا يَضُرُّ مَنْ جَهَلَهُ وَلَا يَنْفَعُ مَنْ عِلْمَهُ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آيَةٌ مُحْكَمَةٌ أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَمَا خَلَاهُنَّ فَهُوَ فَضْلٌ.

6-(40) ...Ali bin Hamza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Dinde bilgi edinin; çünkü sizden kim dinde bilgi edinmezse, bedevidir. Allah kitabında buyurmuştur ki: **"...Dinde bilgi edinsinler ve kavimlerini uyarınlar; onlara döndüklerinde; umulur ki sakınırlar."**⁵²

7-(41) ...Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Dinde bilgi edinin, bedevi olmayınız. Çünkü kim Allah'ın dininde bilgi edinmezse Allah kıyamet günü ona bakmaz ve hiçbir amelini de arındırmaz."

8-(42) ...Eban bin Tağlib'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Dinde bilgi edinmeleri uğruna ben ashabımın kafasına kamçılarla vurulmasını bile isterdim."

9-(43) ...Muhammed bin İsa kendisine rivayet eden birinden naklen dedi ki:

Adamın biri Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a sordu: "Sana feda olayım; bir kişi var, bu meseleyi (imamet mevzuunu) kavramıştır, ancak evine çekilmiş ve kardeşlerinden hiçbiriyle bir tanışıklığı olmamaktadır (buna ne dersiniz?). İmam buyurdular ki: "Peki bu durumda o nasıl dini hususunda bilgi edinebilecek?"

İlmin Sıfatı, Üstünlüğü Ve Âlimlerin Fazileti Babı

1-(44) ...İbrahim bin Abdulhamid'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan (Musa bin Cafer) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* (bir gün) mescide girdiğinde insanların bir adamın etrafında kümelandiklerini gördü. "Nedir bu?" diye sorunca "Allâmedir." dediler. "Neyin allâmesidir?" buyurunca da, "Arap soylarını, Arap tarihinde yaşanan olayları, cahiliyet dönemini ve Arap şiirlerini en iyi bilen kimsedir." dediler.

Bunun üzerine Hiz. "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Bu bir ilimdir ki, ne bilmeyenine bir zarar getirir ne de bilenine bir fayda sağlar." Ardından da şöyle eklediler: "Asıl ilim üç kısımdır: Muhkem bir ayet, düzenleyen bir farz, yaşanan bir sünnet; gerisi ise fazlalıktır."

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الْبُخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَتَّهُ الْأَنْبِيَاءَ وَذَكَرَ أَنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِرْهَمًا وَلَا دِينَارًا وَإِنَّمَا أُورَثُوا أَحَادِيثَ مِنْ أَحَادِيثِهِمْ فَمَنْ أَخَذَ بِشَيْءٍ مِنْهَا فَقَدْ أَخَذَ حَظًّا وَافِرًا فَانظُرُوا عِلْمَكُمْ هَذَا عَمَّنْ تَأْخُذُونَهُ فَإِنَّ فِيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فِي كُلِّ خَلْفٍ عُدُولًا يَنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْعَالِينَ وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَائِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بَعْدَ خَيْرٍ فَقَهَّهُ فِي الدِّينِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنْ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ الْكَمَالُ كُلُّ الْكَمَالِ التَّفَقُّهُ فِي الدِّينِ وَالصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَتَقْدِيرُ الْمَعِيشَةِ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْعُلَمَاءُ أَمْنَاءٌ وَالْأَتْقِيَاءُ حُصُونٌ وَالْأَوْصِيَاءُ سَادَةٌ وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى الْعُلَمَاءُ مَنَارٌ وَالْأَتْقِيَاءُ حُصُونٌ وَالْأَوْصِيَاءُ سَادَةٌ.

٦- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْكِنْدِيِّ عَنْ بَشِيرِ الدَّهَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَأَخِيرَ فِيمَنْ لَا يَتَفَقَّهُ مِنْ أَصْحَابِنَا يَابَسِيرٌ إِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ إِذَا لَمْ يَسْتَعْنِ بِفَقْهِهِ احْتِجَاجَ إِلَيْهِمْ فَإِذَا احْتِجَاجَ إِلَيْهِمْ أَدْخَلُوهُ فِي بَابِ ضَلَالَتِهِمْ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ.

٧- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَأَخِيرَ فِي الْعَيْشِ إِلَّا لِرَجُلَيْنِ عَالِمٍ مُطَاعٍ أَوْ مُسْتَمْعٍ وَاعٍ.

2-(45) ...Ebu'l-Bahteri'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlimler peygamberlerin varisleridir. Çünkü peygamberler miras olarak dirhem ve dinar bırakmamışlardır, aksine sözlerinden bir kısım sözleri miras bırakmışlardır. Kim ondan bir şey almışsa, büyük bir pay almış demektir. O halde şu ilminize bakın, onu kimden alıyorsunuz? Çünkü her halefin döneminde biz Ehlibeyt'ten, ondan (dinden) aşırıların tahriflerini, batıl ehlinin uyduruklarını ve cahillerin yorumlarını ayıklayan adil kimseler bulunmaktadır."

3-(46) ...Osman bin Hammad'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah bir kuluna hayır dilerse, onu din konusunda bilgili kılar."

4-(47) ...Rebi bin Abdullah bir adamdan naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kemalin tamamı, bütünü, dinde bilgili olmak, felaket karşısında sabretmek ve yaşantıda ölçülü olmaktır."

5-(48) ...İsmail bin Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlimler güvenilirler, takvalılar kaleler, vasiler ise liderlerdirler."

Başka bir hadiste ise şöyle yer almıştır: "Âlimler kandiller, takvalılar kaleler, vasiler ise liderlerdirler."

6-(49) ...Beşirü'd-Dihan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Beşir, ashabımızdan dinde bilgili olmayan kimselerde bir hayır yoktur. Çünkü ashabımızdan biri kendi ilmiyle yetinecek durumda olmayınca onlara (Ehlibeyt karşıtlarına) muhtaç olur. Onlara muhtaç olunca da onlar onu, kendisi farkına varmadan kendi sapıklık kapılarından içeri sokarlar."

7-(50) ...es-Sekuni Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan o da babalarından naklen buyurdular ki:

"Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Şu iki kişi, itaat edilen âlim ve duyduğunu kavrayıp anlayan dinleyici, hariç (başkalarının) hayatında bir hayır yoktur."

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ أَلْفَ عَابِدٍ.

٩- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَجُلٌ رَاوِيَةٌ لِحَدِيثِكُمْ يَبُتُّ ذَلِكَ فِي النَّاسِ وَيُسَدِّدُهُ فِي قُلُوبِهِمْ وَقُلُوبِ شِيعَتِكُمْ وَلَعَلَّ عَابِدًا مِنْ شِيعَتِكُمْ لَيْسَتْ لَهُ هَذِهِ الرَّوَايَةُ أَتَاهُمَا أَفْضَلُ قَالَ الرَّوَايَةُ لِحَدِيثِنَا يَشُدُّ بِهِ قُلُوبَ شِيعَتِنَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ.

بَابُ أَصْنَافِ النَّاسِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى جَمِيعًا عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيْعِيِّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ مِمَّنْ يُوثَقُ بِهِ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ النَّاسَ أَلْوَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى ثَلَاثَةِ أَلْوَا إِلَى عَالِمٍ عَلَى هُدَى مِنَ اللَّهِ قَدْ أَعْنَاهُ اللَّهُ بِمَا عَلِمَ عَنْ عِلْمِ غَيْرِهِ وَجَاهِلٍ مُدَّعٍ لِلْعِلْمِ لَا عِلْمَ لَهُ مُعْجَبٍ بِمَا عِنْدَهُ قَدْ فَتَنَتْهُ الدُّنْيَا وَفَتَنَ غَيْرُهُ وَمُتَعَلِّمٍ مِنْ عَالِمٍ عَلَى سَبِيلِ هُدَى مِنَ اللَّهِ وَنَجَاةٍ ثُمَّ هَلَكَ مَنْ ادَّعَى وَحَابَ مَنْ افْتَرَى.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَائِ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ سَالِمِ بْنِ مُكْرَمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ النَّاسُ ثَلَاثَةٌ عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ وَغَتَاءٌ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ التُّمَالِيِّ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ أَحَبَّ أَهْلَ الْعِلْمِ وَلَا تَكُنْ رَابِعًا فَتَهْلِكَ بِبُغْضِهِمْ.

8-(51) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlminden yararlanan bir âlim, yetmiş bin âbiden daha üstündür."

9-(52) ...Muaviyet bin Ammar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Sizin sözlerinizi rivayet eden bir adam, onları insanlar arasında yayarak onların ve sizin şialarınızın kalplerinde pekiştirir; sizin şianızdan olup abid olan başka bir kişinin ise böyle rivayetleri olmaz; bunların hangisi daha üstündür?" dedim. Buyurdular ki: "Bizim hadislerimizi nakleterek, bununla şialarımızın kalplerini pekiştiren kimse, bin abidden daha üstündür."

İnsan Grupları Babı

1-(53) ...Ebu İshak es-Sebbii'den, o da kendisine anlatan güvenilir birinden naklen dedi ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra insanlar üç kitleye dönüştüler.

Allah'dan hidayet üzere olan, bilgisiyle Allah'ın başkasının ilminden müstağni kıldığı âlime dönüştü.

İlmi olmadığı halde ilim iddiasında bulunan, katındakini beğenen, dünyanın aldattığı, kendisi de başkalarını aldatan bir cahile dönüştü.⁵³

Allah'dan hidayet ve kurtuluş yolunda olan, âlimden ilim öğrenen öğrenciye dönüştü.

Sonra yalan iddiada bulunan helak oldu, iftira eden ise hüsrana uğradı."

2-(54) ...Ebu Hatice Salim bin Mukrim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İnsanlar üç gruptur: Âlim, öğrenci ve sel suları üzerinde biriken çör çöp."

3-(55) ...Ebu Hamza Sümalı'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ya âlim ol ya da öğrenci yahut da ilim ehlini sev. Sakın dördüncü olma, aksi takdirde onların düşmanlığı yüzünden helak olursun."

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يُعَدُّ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ عَالِمٍ وَمُتَعَلِّمٍ وَعُتْنَاءٍ فَتَحْنُ الْعُلَمَاءُ وَشِيعَتُنَا الْمُتَعَلِّمُونَ وَسَائِرُ النَّاسِ عُتْنَاءٌ.

بَابُ ثَوَابِ الْعَالِمِ وَالْمُتَعَلِّمِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونِ الْقَدَّاحِ وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَطْلُبُ فِيهِ عِلْماً سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أجنحتها لَطَالِبِ الْعِلْمِ رِضاً بِهِ وَإِنَّهُ يَسْتَعْفِرُ لَطَالِبِ الْعِلْمِ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْخُوتِ فِي الْبَحْرِ وَفَضَّلَ الْعَالِمَ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضَّلَ الْقَمَرَ عَلَى سَائِرِ النُّجُومِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يورثوا دِيناراً ولا درهماً وَلَكِنْ وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الَّذِي يُعَلِّمُ الْعِلْمَ مِنْكُمْ لَهُ أَجْرٌ مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَعَلِّمِ وَلَهُ الْفَضْلُ عَلَيْهِ فَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ مِنْ حَمَلَةِ الْعِلْمِ وَعَلِّمُوهُ إِخْوَانَكُمْ كَمَا عَلَّمَكُمُوهُ الْعُلَمَاءُ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَنْ عَلَّمَ خَيْراً فَلَهُ مِثْلُ أَجْرٍ مَنْ عَمِلَ بِهِ. قُلْتُ فَإِنْ عَلَّمَهُ غَيْرَهُ يَجْرِي ذَلِكَ لَهُ؟ قَالَ إِنْ عَلَّمَهُ النَّاسُ كُلَّهُمْ جَرَى لَهُ. قُلْتُ فَإِنْ مَاتَ؟ قَالَ وَإِنْ مَاتَ.

٤- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينِ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ عَلَّمَ بَابَ هُدَى فَلَهُ مِثْلُ أَجْرٍ مَنْ عَمِلَ بِهِ وَلَا يُنْقِصُ أَوْلِيكَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْئاً وَمَنْ عَلَّمَ بَابَ ضَلَالٍ كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُ أَوْزَارٍ مَنْ عَمِلَ بِهِ وَلَا يُنْقِصُ أَوْلِيكَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئاً.

4-(56) ... Cemil'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "İnsanlar üç grubu oluşturmaktadır. Bilgini, öğrenciyi ve çerçöpü; bizler âlimleriz, şialarımız öğrencilerdir, geri kalanları ise çer çöptür."

Âlim Ve Öğrencinin Sevabı Babı

1-(57) ... el-Keddah Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan naklen demiştir ki:

"Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Kim, ilim öğrenilen bir yola giderse Allah, onu cennete giden bir yola götürür. İlim öğrenen için melekler hoşnutluktan kanatlarını yayarlar; denizdeki balıklara kadar, gökte ve yerde olan her canlı ilim öğrencisi için mağfiret diler. Âlimin abide olan üstünlüğü, ayın on dördüncü gecede diğer yıldızlara olan üstünlüğüne benzer. Âlimler peygamberlerin varisleridirler; peygamberler dirhem ve dinar değil, ilim miras bırakmışlardır; kim ondan bir pay alırsa, gerçekten büyük bir pay elde etmiş olur."

2-(58) ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sizden ilim öğreten için, ilim öğrenen kadar mükâfat olmasının yanı sıra, ona üstünlüğü de vardır. Öyleyse ilim taşıyıcılarından ilim öğrenin ve âlimlerin size öğrettiği gibi, onu kardeşlerinize de öğretin."

3-(59) ... Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Bir hayrı öğreten kimse, ona amel edenin ecri kadar ecir alır." Dedim ki: "Eğer o da başkasına öğretirse, bu onun için de geçerli olur mu?" Buyurdular ki: "Eğer insanların tamamına öğretse dahi onun için de geçerlidir." Dedim ki: "Ölmüş olsa da mı?" Buyurdular ki: "Ölmüş olsa da."

4-(60) ... Ebu Ubeydi'l-Hazza (Ziyad bin İsa)'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim bir hidayet kapısını öğretirse, onun için, ona amel edenlerin ecri kadar ecir vardır; onların ecrinden de bir şey eksilmez. Kim de bir sapıklık kapısını öğretirse, onun için ona amel edenlerin vebalı kadar vebal vardır; onların vebalından da bir şey eksilmez."

٥- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ لَطَلَّبُوهُ وَلَوْ بِسَفْكِ الْمُهْجِ وَخَوْضِ اللَّجَجِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَيَّ دَانِيَالَ أَنْ أَمَقَّتْ عَيْبِدَى إِلَيَّ الْجَاهِلُ الْمُسْتَخِفُّ بِحَقِّ أَهْلِ الْعِلْمِ التَّارِكُ لِلْإِقْتِدَاءِ بِهِمْ وَأَنْ أَحَبَّ عَيْبِدَى إِلَيَّ التَّقِيُّ الطَّالِبُ لِلنُّوَابِ الْجَزِيلِ اللَّازِمُ لِلْعُلَمَاءِ التَّابِعُ لِلْحُلَمَاءِ الْقَابِلُ عَنِ الْحُكَمَاءِ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَمِلَ بِهِ وَعَلَّمَ اللَّهُ دُعَى فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ عَظِيمًا فَقِيلَ تَعَلَّمَ اللَّهُ وَعَمِلَ اللَّهُ وَعَلَّمَ اللَّهُ.

بَابُ صِفَةِ الْعُلَمَاءِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَخْبُوبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَتَرَيْتُمُوهُ مَعَهُ بِالْحِلْمِ وَالْوَقَارِ وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَهُ الْعِلْمَ وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ طَلَبْتُمُ مِنْهُ الْعِلْمَ وَلَا تَكُونُوا عُلَمَاءَ جَبَّارِينَ فَيَذْهَبَ بَاطِلُكُمْ بِحَقِّكُمْ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ يُونُسَ عَنْ حَمَادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ النَّضْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ قَالَ يَعْنِي بِالْعُلَمَاءِ مَنْ صَدَّقَ فِعْلُهُ قَوْلُهُ وَمَنْ لَمْ يُصَدِّقْ فِعْلُهُ قَوْلُهُ فَلَيْسَ بِعَالِمٍ.

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْقَمَّاطِ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالْفَقِيهِ حَقَّ الْفَقِيهِ مَنْ لَمْ يُقْتَضِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَلَمْ يُؤْمِنْهُمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَلَمْ يُرْخِصْ لَهُمْ فِي مَعَاصِي اللَّهِ وَلَمْ يَنْزُكِ الْقُرْآنَ رَغْبَةً عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ.

5-(61) ...Ebu Hamza Sümalı'den, dedi ki:

Hz. Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Eğer insanlar ilim öğrenmede ne olduğunu bilselerdi, kan akıtma ve azgın girdaplara dalma pahasına onu öğrenirlerdi. Allah Tebareke ve Teala Danyal'a şöyle vahyetti: "En nefret ettiğim kulum, ilim ehlinin hakkını hafifseyen, onlara uymayı terk eden cahil kimsedir. En sevdiğim kulum ise, büyük mükâfatı isteyen, âlimlere sarılan, ağırbaşlılara uyan, hikmet ehlinde söz dinleyen takvalı kimsedir."

6-(62) ...Hafs bin Kıyas'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Kim ilim öğrenir, mucibince amel eder ve Allah için öğretirse, göklerin melekûtunda büyük diye çağrılır ve denilir ki; o Allah için öğrendi, Allah için amel etti ve Allah için öğretti."

Âlimlerin Sıfatları Babı

1-(63) ...Muaviyet bin Vehep'ten, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "İlim öğrenin, ilimle birlikte yumuşak huyluluk ve ağır başlılıkla da süsleniniz. İlim öğrettiklerinize karşı mütevazı olun; ilim öğrendiklerinize karşı da mütevazı olun. Sakın zorba âlimlerden olmayın ki, batılınız hakkınızı da yok edip giderir."

2-(64) ...Haris bin Muğire'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* "...Allah'tan ancak âlim kulları korkar..."⁵⁴ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Âlimlerden, eylemleri sözlerini doğrulayan kimseler kastedilmektedir; eylemleri sözlerini doğrulamayan kimse ise âlim sayılmaz."

3-(65) ...Halebi'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib *aleyhisselam*) şöyle buyurmuşlardır: "Size gerçek fakihin kim olduğunu haber vereyim mi? (Gerçek fakih), insanların ümidini Allah'ın rahmetinden kesmeyen, azabından ise güvende kılmayan, insanlara Allah'ın masiyetlerini işlemeleri konusunda ruhsat vermeyen, Kur'an'ı başka kaynaklara özenerek terk etmeyen kimsedir."

أَلَا لآخِرٍ فِي عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَفَهُّمٌ أَلَا لآخِرٍ فِي قِرَاءَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ أَلَا لآخِرٍ فِي عِبَادَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَفَكُّرٌ.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى أَلَا لآخِرٍ فِي عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَفَهُّمٌ أَلَا لآخِرٍ فِي قِرَاءَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ أَلَا لآخِرٍ فِي عِبَادَةٍ لَافِقَةٍ فِيهَا أَلَا لآخِرٍ فِي نُسُكِ لَاورَعٍ فِيهِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ النَّيْسَابُورِيِّ جَمِيعاً عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ مِنْ عِلَامَاتِ الْفِقْهِ الْحِلْمَ وَالصَّمْتَ.

٥- أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُرْقَانَ عَنِ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا يَكُونُ السَّفَهُ وَالْغِرَّةُ فِي قَلْبِ الْعَالِمِ.

٦- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ عَيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَامَعْشَرَ الْحَوَارِيِّينَ لِي إِلَيْكُمْ حَاجَةٌ أَقْضُوها لِي.

قَالُوا قُضِيَتْ حَاجَتُكَ يَا رُوحَ اللَّهِ.

فَقَامَ فَعَسَلَ أَقْدَامَهُمْ.

فَقَالُوا كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا يَا رُوحَ اللَّهِ. فَقَالَ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالْخِدْمَةِ الْعَالِمُ إِنَّمَا تَوَاضَعْتَ هَكَذَا لِكَيْمَا تَتَوَاضَعُوا بَعْدِي فِي النَّاسِ كَتَوَاضَعِي لَكُمْ.

ثُمَّ قَالَ عَيْسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِالتَّوَضُّعِ تُعَمَّرُ الْحِكْمَةُ لِابْتِكَابِهَا وَكَذَلِكَ فِي السَّهْلِ يَنْبُتُ الزَّرْعُ لِأَفِي الْجَبَلِ.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبُدٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ يَاطَالِبِ الْعِلْمِ إِنَّ لِلْعَالِمِ ثَلَاثَ عِلَامَاتٍ الْعِلْمَ وَالْحِلْمَ وَالصَّمْتَ وَلِلْمُتَكَلِّفِ ثَلَاثَ عِلَامَاتٍ يُنَازِعُ مَنْ فَوْقَهُ بِالْمَعْصِيَةِ وَيُظَلِّمُ مَنْ دُونَهُ بِالْعَلْبَةِ وَيُظَاهِرُ الظَّلْمَةَ.

Bilesiniz! İçinde kavrayış olmayan bir ilimde hayır yoktur. Bilesiniz! İçinde düşünme olmayan bir okumada hayır yoktur. Bilesiniz! İçinde tefekkür olmayan bir ibadette hayır yoktur."

Diğer bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "Bilesiniz! İçinde kavrayış olmayan bir ilimde hayır yoktur. Bilesiniz! İçinde düşünme olmayan bir okumada hayır yoktur. Bilesiniz! İçinde fıkıh (derin bilgi) olmayan bir ibadette hayır yoktur. Bilesiniz! İçinde sakınma bulunmayan bir kullukta hayır yoktur."

4-(66) ...Sefvan bin Yahya'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Fıkıhın (dinde derin bilginin) belirtilerinden, yumuşak huyluluk ve suskunluktur."

5-(67) ...Ahmed bin Muhammed el-Berki arkadaşlarından bazısı aracılığıyla merfu olarak Hz. (İmam) Ali *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını rivayet etmiştir: "Âlimin kalbinde hafiflik ve gaflet bulunmaz."

6-(68) ...Muhammed bin Sinan merfu olarak İmam'ın (İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*) şöyle buyurdıklarını rivayet etmiştir: "Meryem oğlu İsa *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Havariler topluluğu, benim sizden bir isteğim var, onu kabul edin."

Dediler ki: "İsteğin kabul edilmiştir ey Ruhullah!"

Bunun üzerine İsa yerinden kalktı ve onların ayaklarını yıkadı.

Dediler ki: "Bu işi yapmaya biz daha layıktık ey Ruhullah!"

İsa *aleyhisselam* buyurdular: "İnsanlar içinden hizmet etmeğe âlimler daha layıktır. Ben böylece size karşı tevazu ettim ki, siz de benden sonra insanlar arasında benim size karşı olan tevazuum gibi tevazu gösteresiniz.

Sonra da İsa *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Hikmet tevazu ile mamur olur, kibirle değil; nitekim ekin de düz arazilerde yeşerir, sarp dağlarda değil."

7-(69) ... Muaviyet bin Vehap'ten, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib *aleyhisselam*) şöyle buyuruyorlardı: "Ey ilim öğrenen kimse, âlimin üç belirtisi vardır; bilgi, yumuşak huyluluk ve suskunluk. Âlimlik taslayan kimsenin de üç belirtisi vardır; isyanla kendinden yukarıdakiyle tartışır, galip gelmek uğruna kendinden aşağıdakine zulmeder ve zalimlere destek olur."

بَابُ حَقِّ الْعَالِمِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرِ الْجَعْفَرِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ مِنْ حَقِّ الْعَالِمِ أَنْ لَا تُكْتَبَرَ عَلَيْهِ السُّؤَالُ وَلَا تَأْخُذَ بِثَوْبِهِ وَإِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ وَعِنْدَهُ قَوْمٌ فَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ جَمِيعاً وَخُصَّهُ بِالتَّحِيَّةِ دُونَهُمْ وَاجْلِسْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا تَجْلِسْ خَلْفَهُ وَلَا تَعْمُرْ بَعِينِكَ وَلَا تُشِرْ بِيَدِكَ وَلَا تُكْثِرْ مِنَ الْقَوْلِ قَالَ فُلَانٌ وَقَالَ فُلَانٌ خِلَافاً لِقَوْلِهِ وَلَا تَضَجِرْ بِطُولِ صُحْبَتِهِ فَإِنَّمَا مَثَلُ الْعَالِمِ مَثَلُ النَّخْلَةِ تَنْتَظِرُهَا حَتَّى يَسْقُطَ عَلَيْكَ مِنْهَا شَيْءٌ وَالْعَالِمُ أَعْظَمُ أَجْراً مِنَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

بَابُ فَقْدِ الْعُلَمَاءِ

- ١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخُرَّازِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَحَبَّ إِلَيَّ إِلَّا لَيْسَ مِنْ مَوْتِ فَفِيهِ.
- ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا مَاتَ الْمُؤْمِنُ الْفَقِيهُ نُتِمَ فِي الْإِسْلَامِ ثُلْمَةٌ لَا يَسُدُّهَا شَيْءٌ.
- ٣- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يَقُولُ إِذَا مَاتَ الْمُؤْمِنُ بَكَتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ وَبَقَاعُ الْأَرْضِ الَّتِي كَانَ يَعْبُدُ اللَّهُ عَلَيْهَا وَأَبْوَابُ السَّمَاءِ الَّتِي كَانَ يُصْعَدُ فِيهَا بِأَعْمَالِهِ وَنُتِمَ فِي الْإِسْلَامِ ثُلْمَةٌ لَا يَسُدُّهَا شَيْءٌ لِأَنَّ الْمُؤْمِنِينَ الْفُقَهَاءَ حُصُونُ الْإِسْلَامِ كَحِصْنِ سُورِ الْمَدِينَةِ لَهَا.
- ٤- وَعَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخُرَّازِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَحَبَّ إِلَيَّ إِلَّا لَيْسَ مِنْ مَوْتِ فَفِيهِ.

Âlimin Hakkı Babı

1-(70) ...Süleyman bin Cafer el-Caferi'den, o da kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib *aleyhisselam*) şöyle buyuruyorlardı: "Âlimin haklarından, ona çok soru sormaman, elbisesinden tutup çekmemendir. Huzuruna vardığında yanında başkaları da varsa hepsine selam ver, ama ötekilerini değil, onu selama özgü kıl. Karşısında otur, arkasında oturma. Karşısında göz ve el işareti yapma. Görüşünün aksine olan falanı şöyle demiştir, falanca da şunu demiştir, şeklinde konuşarak sözü uzatma, yanında uzun süre oturarak canını sıkma. Çünkü âlim, bir hurma ağacına benzer ki, ondan bir şey üzerine düşünceye kadar beklersin. Âlimin ecri, gündüzleri oruç tutup geceleri ibadetle geçiren Allah yolunda savaşıyan gazinin ecrinden daha büyüktür."

Âlimlerin Ölümü Babı

1-(71) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Müminlerden hiçbirinin ölümü, bir fakihin ölümü kadar İblis'i sevindirmez."

2-(72) ...İbn-i Ebi Umeyr arkadaşlarının bazısından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Fakih bir mümin öldüğünde, İslam'da hiçbir şeyin kapatamayacağı bir gedik açılır."

3-(73) ...Ali bin Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Mümin öldüğünde melekler, üzerinde Allah'a ibadet ettiği yer parçası ve amellerinin çıkarıldığı göğün kapıları onun için ağlarlar ve İslam'da hiçbir şeyin kapatamayacağı bir gedik açılır. Çünkü fakih müminler, şehri koruyan kale surları gibi, İslam'ın kaleleridirler."

4-(74) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Müminlerden hiçbirinin ölümü, bir fakihin ölümü kadar İblis'i sevindirmez."⁵⁵

٥- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنْ أَبِي كَانَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ بَعْدَ مَا يُهْبِطُهُ وَلَكِنْ يَمُوتُ الْعَالِمُ فَيَذْهَبُ بِمَا يَعْلَمُ فَتَلِيهِمُ الْجُفَاءُ فَيَضِلُّونَ وَيُضِلُّونَ وَلَا خَيْرَ فِي شَيْءٍ لَيْسَ لَهُ أَصْلٌ.

٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّهُ يُسْخَى نَفْسِي فِي سُرْعَةِ الْمَوْتِ وَالْقَتْلِ فَبِنَا قَوْلِ اللَّهِ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَهُوَ ذَهَابُ الْعُلَمَاءِ.

بَابُ مُجَالَسَةِ الْعُلَمَاءِ وَصُحْبَتِهِمْ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ لَقْمَانَ لِابْنِهِ يَا بَنِيَّ اخْتَرِ الْمَجَالِسَ عَلَى عَيْنِكَ فَإِنْ رَأَيْتَ قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ فَاجْلِسْ مَعَهُمْ فَإِنْ تَكُنْ عَالِمًا نَفَعَكَ عِلْمُكَ وَإِنْ تَكُنْ جَاهِلًا عَلِمُوكَ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُظَلِّهُمُ بِرَحْمَتِهِ فَيَعْمَكَ مَعَهُمْ وَإِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فَلَا تَجْلِسْ مَعَهُمْ فَإِنْ تَكُنْ عَالِمًا لَمْ يَنْفَعَكَ عِلْمُكَ وَإِنْ كُنْتَ جَاهِلًا يَزِيدُوكَ جَهْلًا وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُظَلِّهُمُ بِعُقُوبَةٍ فَيَعْمَكَ مَعَهُمْ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ دُرُسْتِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ مُحَادَثَةُ الْعَالِمِ عَلَى الْمَزَابِلِ خَيْرٌ مِنْ مُحَادَثَةِ الْجَاهِلِ عَلَى الزَّرَابِيِّ.

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ شَرِيفِ بْنِ سَابِقٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَتْ الْحَوَارِيُّونَ لِعَيْسَى يَارُوحَ اللَّهُ مَنْ نُجَالِسُ؟

قَالَ مَنْ يُدَكِّرُكُمْ اللَّهُ رُؤْيَيْتُهُ وَيَزِيدُ فِي عِلْمِكُمْ مَنْطِقُهُ وَيُرَغِّبُكُمْ فِي الْآخِرَةِ عَمَلُهُ.

5-(75) ...Davud bin Farkad'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Babam derdi ki: Allah Azze ve Celle ilmi indirdikten sonra onu tekrar geri almaz, ancak âlim ölünce ilmiyle birlikte gider; yerlerini ise kaba saba kimseler alır da, hem saparlar hem de saptırırlar. Aslında kökü olmayan bir şeyde hayır yoktur."

6-(76) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* derdi ki: "Allah'ın; **"Bizim yer-yüzüne gelip onu uçlarından eksilttiğimizi görmezler mi?"**⁵⁶ sözü, bana bizdeki çabuk ölümü ve öldürülmeyi tartışmasız kabullendirmiştir ki, bundan (maksat) âlimlerin göçüp gitmesidir."

Âlimlerle Oturup Kalkma Ve Arkadaşlık Etme Babı

1-(77) ... Yunus Merfu olarak (İmam'ın)⁵⁷ şöyle buyurdıklarını rivayet etmiştir: "Lokman *aleyhisselam* oğluna şöyle dedi: "Ey oğulcuğum, basiretinle meclisleri seç. Eğer bir topluluğun Allah Azze ve Celle'yi andıklarını görürsen, onlarla otur. Çünkü eğer âlim isen ilmin sana yarar sağlar ve şayet cahil isen de onlar sana ilim öğretirler. Belki de Allah onları rahmetiyle gölgeler de seni de onlarla birlikte kapsamına alır."

Ama eğer Allah'ı anmayan bir topluluğu görürsen, sakın onlarla oturma. Çünkü eğer âlim isen ilminin sana bir faydası olmaz ve şayet cahilsen de onlar cehaletini daha da artırır. Belki de Allah onları azabıyla gölgeler de seni de onlarla birlikte kapsamına alır."

2-(78) ... İbrahim bin Abdülhamit'ten, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlimle çöplükte konuşmak, cahille minderler üzerinde konuşmaktan daha iyidir."

3-(79) ... Fazıl bin Ebu Kurre'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Havariler İsa *aleyhisselam*'a: "Ey Ruhullah, kiminle oturup kalkalım?" diye sordular.

İsa: "Görülmesi size Allah'ı hatırlatan, konuşması ilminizi çoğaltan, ameli sizi ahirete teşvik eden kimseyle (oturup kalkın) dedi."

٤- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ مَنصُورِ بْنِ حَارِزٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مُجَالَسَةُ أَهْلِ الدِّينِ شَرَفُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ الْمَنْقَرِيِّ عَنِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنِ مِسْعَرِ بْنِ كِدَامٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَمَجْلِسٍ أَجْلِسُهُ إِلَى مَنْ أَتَيْتُ بِهِ أَوْتُقُ فِي نَفْسِي مِنْ عَمَلِ سَنَةٍ.

بَابُ سُؤَالِ الْعَالِمِ وَتَدَاكُرِهِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَجْدُورٍ أَصَابَتْهُ جَنَابَةٌ فَعَسَلُوهُ فَمَاتَ؟ قَالَ قَتَلُوهُ أَلَا سَأَلُوا؟ فَإِنَّ دَوَاءَ الْعِيِّ السُّؤَالُ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنِ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنِ حَرِيزِ عَنِ زُرَّارَةَ وَمُحَمَّدَ بْنِ مُسْلِمٍ وَبُرَيْدِ الْعِجْلِيِّ قَالُوا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِحُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ فِي شَيْءٍ سَأَلَهُ إِنَّمَا يَهْلِكُ النَّاسُ لِأَنَّهُمْ لَا يَسْأَلُونَ.

٣- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونِ الْقَدَّاحِ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ عَلَيْهِ قُفْلٌ وَمِفْتَاحُهُ الْمَسْأَلَةُ.

عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ أَبِيهِ عَنِ التَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْتَلُهُ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنِ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ أَبِي جَعْفَرِ الْأَحْوَلِ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَا يَسْعُ النَّاسَ حَتَّى يَسْأَلُوا وَيَتَفَقَّهُوا وَيَعْرِفُوا إِمَامَهُمْ وَيَسْعُهُمْ أَنْ يَأْخُذُوا بِمَا يَقُولُ وَإِنْ كَانَ تَقِيَّةً.

4-(80) ...Mensur bin Hazim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Din Ehliyle oturup kalkmak dünya ve ahiret şerefidir."

5-(81) ...Mis'ar bin Kidam'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Güvendiğim bir kimseyle oturmam, katımda bir senelik amelden daha güvenilirdir."

Âlime Soru Sorma Ve Onunla Müzakere Etme Babı

1-(82) ...İbn-i Ebi Umeyr ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Çiçek hastalığına yakalanan bir adama, cenabet olunca tutup gusül vermişler adam da ölmüş, buna ne dersiniz?" dedim. Buyurdular ki: "Adamı öldürmüşler! Neden sormamışlar ki? Bilmemenin ilacı sormaktır."

2-(83) ...Zürare, Muhammed bin Müslim ve Bureyd'il-İclî'den, dediler ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* kendisine bir konu hakkında soru soran Humran Bin A'yun'a şöyle buyurdular: "İnsanlar bilmediklerini sormadıklarından dolayı helak oluyorlar."

3-(84) ...Abdullah bin Meymun el-Kaddah'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şu ilmin üzerinde bir kilit vardır, anahtarı ise sormaktır."

Benzer bir hadisi Sekuni de Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan nakletmiştir.

4-(85) ...Ebu Caferü'l-Ahvel'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İnsanların soruşmamaları, dinde derin bilgi edinmemeleri ve imamlarını tanımamaları caiz değildir; ama (imamlarının) söylediklerini tutmaları, takiyyeden söylenmiş olsa bile, caizdir."

٥- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَفَّ لِرَجُلٍ لَا يُفْرَغُ نَفْسُهُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ لِأَمْرِ دِينِهِ فَيَتَعَاهَدُهُ وَيَسْأَلُ عَنْ دِينِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى لِكُلِّ مُسْلِمٍ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ تَذَكَّرُ الْعِلْمَ بَيْنَ عِبَادِي مِمَّا تَحْيَا عَلَيْهِ الْقُلُوبَ الْمَيِّتَةَ إِذَا هُمْ انْتَهَوْا فِيهِ إِلَى أَمْرِي.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا الْعِلْمَ. قَالَ قُلْتُ وَمَا إِحْيَاؤُهُ؟ قَالَ أَنْ يُذَكَّرَ بِهِ أَهْلَ الدِّينِ وَأَهْلَ الْوَرَعِ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ الْحَجَّالِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) تَذَكَّرُوا وَتَلَاَقُوا وَتَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِينٌ كَمَا يَرِينُ السِّيفُ جِلَاؤُهَا الْحَدِيثُ.

٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَصَّالَةَ بْنِ أَبِي يُوْبَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ عَنْ مَنْصُورِ الصِّقْلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ تَذَكَّرُ الْعِلْمَ دِرَاسَةً وَالِدِّرَاسَةُ صَلَاةٌ حَسَنَةٌ.

بَابُ بَدْلِ الْعِلْمِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيْعٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَارِمٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَرَأْتُ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَأْخُذْ عَلَى الْجُهَّالِ عَهْدًا بَطَلَبِ الْعِلْمِ حَتَّى أَخَذَ عَلَى الْعُلَمَاءِ عَهْدًا بِبَدْلِ الْعِلْمِ لِلْجُهَّالِ لِأَنَّ الْعِلْمَ كَانَ قَبْلَ الْجُهْلِ.

5-(86) ... Yunus kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: Her Cuma, kendini sırf dinine adamayan, onunla ilgilenip dini hakkında soru sormayan adama yazıklar olsun!

Başka bir rivayette ise, ("adam" tabiri yerine) "her müslüman" tabiri yer almıştır.

6-(87) ... Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Allah Azze ve Celle buyuruyor ki: "Kullarım arasındaki ilmi müzakere, benim emrime ulaştıklarında, ölü kalplerin dirilmesini sağlayan vesilelerdendir."

7-(88) ... Ebu'l-Carud'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Allah ilmi diriltene kula rahmet eylesin." Dedim ki: "İlmin dirilmesi nedir?" Buyurdular ki: "Din ve takva ehliyle ilmi müzakereler yapmaktır."

8-(89) ... Muhammedü'l-Haccal arkadaşlarının bazısından o da merfu olarak İmam'dan naklen dedi ki:

"Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Müzakere edin, birbirinizle görüşün ve konuşun. Çünkü konuşmak kalplerin cilasıdır. Kalpler de tıpkı kılıç gibi pas tutarlar, cilası ise konuşmaktır."

9-(90) ... Mansurü's-Seykal'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İlmi müzakere derstir, ders ise güzel bir namazdır."

İlmi Yayma Babı

1-(91) ... Talha bin Zeyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ali *aleyhisselam*'ın kitabında şunları okudum: "Allah cahillerden ilim öğrenmeye dair söz almadan, âlimlerden ilmi yaymaya dair söz almıştır. Çünkü ilim cehaletten öncedir."

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ وَمُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي هَذِهِ الْآيَةِ وَلَا تُصَعَّرُ خَدَّكَ لِلنَّاسِ. قَالَ لِيَكُنِ النَّاسُ عِنْدَكَ فِي الْعِلْمِ سَوَاءً.

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شَمْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ زَكَاةُ الْعِلْمِ أَنْ تُعَلِّمَهُ عِبَادَ اللَّهِ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَامَ عَيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَاطِباً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تُحَدِّثُوا الْجُهَّالَ بِالْحِكْمَةِ فَتَظْلِمُوهَا وَلَا تَمْنَعُوهَا أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهُمْ.

بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْقَوْلِ بِغَيْرِ عِلْمٍ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ وَعَبْدَ اللَّهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ مُفْضِلِ بْنِ يَزِيدٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُكَ عَنْ خَصْلَتَيْنِ فِيهِمَا هَلَكَ الرَّجَالُ أَنَّهُكَ أَنْ تُدِينَ اللَّهَ بِالْبَاطِلِ وَتُفْتِيَ النَّاسَ بِمَا لَا تَعْلَمُ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِيَّاكَ وَخَصْلَتَيْنِ فِيهِمَا هَلَكَ مَنْ هَلَكَ إِيَّاكَ أَنْ تُفْتِيَ النَّاسَ بِرَأْيِكَ أَوْ تُدِينَ بِمَا لَا تَعْلَمُ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِثَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحُدَّاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى لَعَنَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ وَلِحِقْفُهُ وَرُزٌّ مَنْ عَمِلَ بِفُتْيَاهُ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْوَشَاءِ عَنْ أَبَانَ الْأَحْمَرِ عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي رَجَاءٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا عَلِمْتُمْ فَقُولُوا وَمَا لَمْ تَعْلَمُوا فَقُولُوا اللَّهُ أَعْلَمُ إِنَّ الرَّجُلَ لَيُنْتَرَعُ الْآيَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَخْرُ فِيهَا أْبَعَدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.

2-(92) ... Talha bin Zeyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Şu; "**Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme...**"⁵⁸ ayetiyle ilgili Şöyle buyurdular: "(Yani) Ta ki katında insanlar ilim konusunda eşit olsunlar."

3-(93) ... Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Şöyle buyurdular: "İlmin zekâtı, onu Allah'ın kullarına öğretemendir."

4-(94) ... Yunus bin Abdurrahman kendine anlatan birinden naklen dedi ki: Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Şöyle buyurdular: "Meryem oğlu İsa *aleyhisselam* İsrailoğullarına hitap ederek buyurdu ki: "Ey İsrailoğulları, hikmeti cahillere anlatmayın ki, ona haksızlık etmiş olursunuz; ehlinden de hikmeti esirgemeyin ki, onlara haksızlık etmiş olursunuz."

Bilgi Olmadan Konuşmanın Yasaklığı Babi

1-(95) ... Mufazzal bin Yezid'den, dedi ki: Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana Şöyle buyurdular: "Seni, erlerin helak olmasını sağlayan iki hasletten menederim: Batıl üzere Allah'a kulluk sunmandan ve bilmediğin bir konuda insanlara fetva vermenden."

2-(96) ... Abdurrahman bin Haccac'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana Şöyle buyurdular: "Şu iki hasletten uzak dur. Çünkü helak olup gidenler bu ikisi yüzünden helak oldular. Sakın insanlara kişisel görüşüne göre fetva verme ve bilgisizce kulluk sunma."

3-(97) ... Ebu Ubeydi'l-Hazza (Ziyad bin İsa)'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Şöyle buyurdular: "Kim bilgi ve kılavuzu olmadan insanlara fetva verirse, hem rahmet hem de azap melekleri onu lanetler ve fetvasına uyanların günahları da ona ulaşır."

4-(98) ... Ziyad bin Ebu Recca'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Şöyle buyurdular: "Bildiğinizi söyleyin; bilmediğinizde ise, "Allah daha iyi bilir." deyin. Çünkü kişi Kur'an'dan bir ayeti (asıl manasından) çekip koparır ve bununla gökle yer arasından daha uzak bir mesafeye yüz üzeri düşer."

٥- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لِلْعَالِمِ إِذَا سُئِلَ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ لَا يَعْلَمُهُ أَنْ يَقُولَ اللَّهُ أَعْلَمُ وَلَيْسَ لِعَبْدٍ لِعَالِمٍ أَنْ يَقُولَ ذَلِكَ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ حَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا سُئِلَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ عَمَّا لَا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ لَا أَدْرِي وَلَا يَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ فَيُوقِعَ فِي قَلْبِ صَاحِبِهِ شَكًّا وَإِذَا قَالَ الْمَسْئُولُ لَا أَدْرِي فَلَا يَبْتَهِمُهُ السَّائِلُ.

٧- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ غَيْرٍ وَاحِدٍ عَنْ أَبَانَ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ قَالَ أَنْ يَقُولُوا مَا يَعْلَمُونَ وَيَقْفُوا عِنْدَ مَا لَا يَعْلَمُونَ.

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَصَّ عِبَادَهُ بِآيَاتَيْنِ مِنْ كِتَابِهِ أَنْ لَا يَقُولُوا حَتَّى يَعْلَمُوا وَلَا يَرُدُّوا مَا لَمْ يَعْلَمُوا وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَقَالَ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ.

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقِدٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شُبْرُمَةَ قَالَ مَا ذَكَرْتُ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) إِلَّا كَادَ أَنْ يَصَدَّعَ قَلْبِي قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ قَالَ ابْنُ شُبْرُمَةَ وَأُقْسِمُ بِاللَّهِ مَا كَذَبَ أَبُوهُ عَلَى جَدِّهِ وَلَا جَدُّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ عَمَلَ بِالْمَقَابِيسِ فَقَدْ هَلَكَ وَأَهْلَكَ وَمَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ النَّاسِخَ مِنَ الْمُنْسُوخِ وَالْمُحْكَمَ مِنَ الْمُتَشَابِهِ فَقَدْ هَلَكَ وَأَهْلَكَ.

5-(99) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlim, kendisine bilmediği bir şey sorulduğunda, "Allah daha iyi bilir." diyebilir. Âlim olmayanın ise böyle söyleme hakkı yoktur."

6-(100) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sizden birine bilmediği bir şey sorulduğunda; "Bilmiyorum." desin; "Allah daha iyi bilir." demesin ki, bununla arkadaşının kalbine kuşku düşürmüş olur. Sorulan kişi: "Bilmiyorum." dediğinde ise, soru soran onu suçlamamalıdır."

7-(101) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir?" diye sordum. Buyurdular ki: "Bildiklerini söylemeleri, bilmedikleri hakkında ise susmalarıdır."

8-(102) ...İshak bin Abdullah'tan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, bilmediklerini konuşmasınlar ve bilmedikleri soruyu cevaplamasınlar diye Kur'an'dan iki ayeti kullarına özgü kılmıştır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "...Onlardan Allah hakkında haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dair Kitab'da söz alınmamış mıydı?"⁵⁹ Yine şöyle buyurmuştur: "Hayır, onlar bilgisine varamadıkları ve tevili kendilerine gelmemiş olanı yalanladılar..."⁶⁰

9-(103) ...İbn-i Şubreme'den, dedi ki:

Hiz. Cafer bin Muhammed *aleyhisselam*'dan duyduğum her hadisi hatırladıkça kalbim çatlayacak gibi oluyor. Buyurdular ki: "Babam bana ceddinden, o da Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den naklen anlattı: -İbn-i Şubreme der: Allah'a yemin ederim ki, ne babası dedesine yalan bağlamıştır ne de dedesi Resulullah'a.- Buyurdular ki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Kıyaslarla amel eden kimse hem kendi helak olmuştur hem de (başkalarını) helak etmiştir. Nasihî mensuhtan, muhkemi müteşabihten ayırt edip bilmeden, bilgisizce fetva veren kimse de, hem kendi helak olmuştur hem de (başkalarını) helak etmiştir."

بَابُ مَنْ عَمِلَ بِغَيْرِ عِلْمٍ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ لَا يَزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيْرِ إِلَّا بُعْدًا.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ حُسَيْنِ الصِّقَلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَةٍ وَلَا مَعْرِفَةً إِلَّا بِعَمَلٍ فَمَنْ عَرَفَ دَلَّتْهُ الْمَعْرِفَةُ عَلَى الْعَمَلِ وَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ فَلَا مَعْرِفَةَ لَهُ إِلَّا إِنَّ الْإِيمَانَ بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ.

٣- عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ ابْنِ فَضَالٍ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ كَانَ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ.

بَابُ اسْتِعْمَالِ الْعِلْمِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِينَةَ عَنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنَّهُ قَالَ فِي كَلَامٍ لَهُ الْعُلَمَاءُ رَجُلَانِ رَجُلٌ عَالِمٌ آخِذٌ بِعِلْمِهِ فَهَذَا نَاجٍ وَعَالِمٌ تَارِكٌ لِعِلْمِهِ فَهَذَا هَالِكٌ وَإِنَّ أَهْلَ النَّارِ لَيَتَأَذُونَ مِنْ رِيحِ الْعَالِمِ التَّارِكِ لِعِلْمِهِ وَإِنَّ أَشَدَّ أَهْلَ النَّارِ نِدَامَةً وَحَسْرَةً رَجُلٌ دَعَا عَبْدًا إِلَى اللَّهِ فَاسْتَجَابَ لَهُ وَقِيلَ مِنْهُ فَاطَاعَ اللَّهُ فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَأَدْخَلَ الدَّاعِيَ النَّارَ بِتَرْكِهِ عِلْمَهُ وَاتِّبَاعِهِ الْهَوَى وَطُولِ الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَطُولُ الْأَمَلِ يُنْسِي الْآخِرَةَ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْعِلْمُ مَقْرُونٌ إِلَى الْعَمَلِ فَمَنْ عَمِلَ وَمَنْ عَمِلَ عِلْمٌ وَالْعِلْمُ يَهْتَفُ بِالْعَمَلِ فَإِنْ أَجَابَهُ وَإِلَّا ارْتَحَلَ عَنْهُ.

İlmi Olmadan Amel Eden Kimsenin Durumu Babi

1-(104) ... Talha bin Zeyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: Basiretsiz amel eden kimse, yol dışında seyrederne benzer ki, süratli seyretmesi ona, daha da uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamaz."

2-(105) ... Hüseyin bin Saykal'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Allah ancak marifet üzere olan bir ameli kabul eder, marifet de ancak amelle oluşur. Kim marifet edinirse, marifet onu amel etmeye sevkeder; kim amel etmezse onun marifeti yoktur. Bilin ki, imanın bir kısmı diğer bir kısmından kaynaklanır.

3-(106) ... İbn-i Fazzal kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Bilgisiz amel eden kimsenin, ifsat ettikleri ıslah ettiklerinden daha çok olur."

İlimden Yararlanma Babi

1-(107) ... Suleym bin Kays'den, dedi ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den şöyle naklettiğini duydum: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* bir konuşmasında buyurdular ki: "Âlimler iki kısımdır. Bir kısmı ilmini tutan âlimdir, bu kurtuluşa erer. Bir kısmı da ilmini terk eden âlimdir, bu da helak olur. Cehennem ehli dahi ilmini terekeden âlimin pis kokusundan eziyet çeker. Cehennem ehlinden en fazla pişmanlık ve hasret duyacak olan, o kişidir ki, bir kulu Allah'a davet eder, o kul da onu dinler kabul edip Allah'a itaat eder de Allah onu cennete götürür; davet edenin kendisini ise ilmini terk ettiğinden, heva hevesine uyduğundan ve uzun arzularından dolayı ateşe sokar. (Bilin ki) heva hevese uymak haktan alıkoyar, uzun arzular ise ahireti unutturur."

2-(108) ... İsmail bin Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlim amel ile birliktedir. Bilen amel eder, amel eden de bilir. İlim amele çağırır, icabet ederse (kalır), aksi durumda oradan göçer."

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسِمِيِّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْعَالِمَ إِذَا لَمْ يَعْمَلْ بِعِلْمِهِ زَلَّتْ مَوْعِظَتُهُ عَنِ الْقُلُوبِ كَمَا يَزِلُّ الْمَطْرُ عَنِ الصِّفَا.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ فَأَجَابَ ثُمَّ عَادَ لِيَسْأَلَ عَنْ مِثْلِهَا فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) مَكْتُوبٌ فِي الْإِنْجِيلِ لَا تَطْلُبُوا عِلْمَ مَا لَا تَعْلَمُونَ وَلَمَّا تَعْمَلُوا بِمَا عِلِمْتُمْ فَإِنَّ الْعِلْمَ إِذَا لَمْ يَعْمَلْ بِهِ لَمْ يَزِدْ صَاحِبَهُ إِلَّا كُفْرًا وَلَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفْضَلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ بِمَ يُعْرَفُ النَّاجِي؟ قَالَ مَنْ كَانَ فِعْلُهُ لِقَوْلِهِ مُوَافِقًا فَأَثَبَتْ لَهُ الشَّهَادَةَ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِعْلُهُ لِقَوْلِهِ مُوَافِقًا فَإِنَّمَا ذَلِكَ مُسْتَوْدِعٌ.

٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي كَلَامٍ لَهُ حَاطَبٌ بِهِ عَلَى الْمِنْبَرِ أَيُّهَا النَّاسُ إِذَا عِلِمْتُمْ فَاعْمَلُوا بِمَا عِلِمْتُمْ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ إِنَّ الْعَالِمَ الْعَامِلَ بغيرِهِ كَالْجَاهِلِ الْحَائِرِ الَّذِي لَا يَسْتَفِيقُ عَنْ جَهْلِهِ بَلْ قَدْ رَأَيْتُ أَنَّ الْحُجَّةَ عَلَيْهِ أَعْظَمَ وَالْحَسْرَةَ أَدْوَمَ عَلَى هَذَا الْعَالِمِ الْمُنْسَلِخِ مِنْ عِلْمِهِ مِنْهَا عَلَى هَذَا الْجَاهِلِ الْمُتَحَيِّرِ فِي جَهْلِهِ وَكِلَاهُمَا حَائِرٌ بَائِرٌ لَا تَرْتَابُوا فَتَشْكُوا وَلَا تَشْكُوا فَتَكْفُرُوا وَلَا تَرْتَحُّصُوا لِأَنْفُسِكُمْ فَتُدْهِنُوا وَلَا تُدْهِنُوا فِي الْحَقِّ فَتَحْسُرُوا وَإِنَّ مِنَ الْحَقِّ أَنْ تَفْقَهُوا وَمِنَ الْفَقْهِ أَنْ لَا تَعْتَرُوا وَإِنَّ أَنْصَحَكُمْ لِنَفْسِهِ أَطْوَعُكُمْ لِرَبِّهِ وَأَعَشَّكُمْ لِنَفْسِهِ أَعْصَاكُمْ لِرَبِّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ يَأْمَنُ وَيَسْتَبْشِرُ وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ يَخْبُ وَيَنْدَمُ.

3-(109) ...Abdullah bin Kasım el-Caferi kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlim ilmiyle amel etmiyorsa öğüdü kalplerden kayıp gider, tıpkı yağmurun saf kayaların üzerinden kayıp gitmesi gibi.

4-(110) ...Ali bin Haşim bin el-Berid babasından naklen dedi ki:

Bir kişi Hz. Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'a gelerek bir takım sorular sordu, İmam da cevapladı. Sonra dönüp benzer sorular sormak isteyince, İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "İncil'de şöyle yazar: Bildiklerinize amel etmedikçe bilmediklerinizi sormayın. Çünkü ilim amel edilmezse, sahibine küfürden ve Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey artırmaz."

5-(111) ...Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Kurtuluşa erecek kişi nasıl tanınır?" dedim.

Buyurdular ki: "Kimin eylemi sözüne uygunsa, onun için tanıklık et. Kimin de eylemi sözüne uygun değilse, o sadece bir depodur."

6-(112) ...Muhammed bin Halid babasından, o da merfu olarak dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* minberde yaptığı bir konuşmasında şöyle buyurdular: "Ey insanlar, bir şeyi bildiniz mi bildiğinize amel ediniz ki, hidayet bulasınız. Çünkü bildiğinin hilafına amel eden âlim, cehaletinden sıyrılmayan şaşkın cahil gibidir. Hatta bunun aleyhine kanıtın daha büyük ve ilminden soyutlanan böyle bir âlimin duyacağı hasretin, cehaletinde şaşkın olan bu cahilin duyacağı hasretten daha sürekli olacağını görmekteyim. Ama her ikisi de şaşkındır, gafildir. Tereddüde yer vermeyin kuşkuya kapılırsınız; kuşkuya kapılmayın küfre saparsınız. Nefsinize ruhsat tanımayın aldanırsınız; hakta aldanmayın hüsrana uğrarsınız. Dinde derin bilgi sahibi olmanız, haktan, kanmamanız da dinde derin bilgi edinmektendir. Kendi yararımı en çok isteyeniniz, Rabbine karşı en çok itaatkâr olanınızdır; kendisine en çok hain olanınız da Rabbine karşı en çok isyankâr olanınızdır. Kim Allah'a itaat ederse güven bulur, hoşnut olur; kim de Allah'a isyan ederse kaybeder, pişmanlık duyar."

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِذَا سَمِعْتُمْ الْعِلْمَ فَاسْتَعْمِلُوهُ وَلْتَسْبَحْ قُلُوبُكُمْ فَإِنَّ الْعِلْمَ إِذَا كَثُرَ فِي قَلْبِ رَجُلٍ لَا يَحْتَمِلُهُ قَدَرَ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ فَإِذَا خَاصَمَكُمُ الشَّيْطَانُ فَأَقْبِلُوا عَلَيْهِ بِمَا تَعْرِفُونَ فَإِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا. فَقُلْتُ وَمَا الَّذِي نَعْرِفُهُ؟

قَالَ خَاصِمُوهُ بِمَا ظَهَرَ لَكُمْ مِنْ قُدْرَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

بَابُ الْمُسْتَأْكِلِ بِعِلْمِهِ وَالْمُبَاهِي بِهِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِينَةَ عَنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْهُومانِ لَا يَسْبَعَانِ طَالِبِ دُنْيَا وَطَالِبِ عِلْمٍ.

فَمَنْ ائْتَصَرَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ سَلِمَ وَمَنْ تَنَاوَلَهَا مِنْ غَيْرِ حِلِّهَا هَلَكَ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ أَوْ يُرَاجِعَ.

وَمَنْ أَخَذَ الْعِلْمَ مِنْ أَهْلِهِ وَعَمِلَ بِعِلْمِهِ نَجَا وَمَنْ أَرَادَ بِهِ الدُّنْيَا فَهِيَ حَظُّهُ.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَامِرٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْوَشَائِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ أَرَادَ الْحَدِيثَ لِمَنْفَعَةِ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ وَمَنْ أَرَادَ بِهِ خَيْرَ الْآخِرَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْإِصْبَهَانِيِّ عَنِ الْمُنْفَرِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ أَرَادَ الْحَدِيثَ لِمَنْفَعَةِ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ.

7-(113) ... Muhammed bin Abdurrahman bin Ebu Leyla babasından naklen dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İlmi dinlediğinizde hemen onu eyleme dönün. Kalbinizin kapasitesi de geniş olsun. Çünkü kapasitesi olmayan bir kimsenin kalbinde ilim çoğalırsa, şeytan ona musallat olur. Ve eğer şeytan sizinle tartışmaya girerse, siz de bilgisine vardığımızla ona karşı koyun ki, şeytanın tuzağı pek zayıftır."

Dedim ki: "Bilgisine vardığımız şey nedir?"

Buyurdular ki: "Onunla Allah Azze ve Celle'nin size aşikâr olan kudretiyle tartışın."

İlmiyle Çıkar Sağlayan Ve Onunla Böhürlenen Kimse Babı

1-(114) ... Suleym bin Kays'den, dedi ki:

Hız. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduğunu duydum: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* buyurdular ki: "İki muhteris vardır ki doymazlar, dünya isteyenle ilim talep eden.

Kim dünyadan Allah'ın ona helal kıldığıyla yetinirse, selamet kalır, kim de onu meşru olmayan zeminden alırsa, tevbe edip dönmesi hariç, helak olur.

Kim ilmi ehlinde alır ve bildiğiyle amel ederse kurtuluşa erer, kim de onunla dünyalık isterse payı ancak o olur."

2-(115) ... Ebu Hatice'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim, hadisi (dini ilimleri) dünya çıkarı için öğrenirse, onun ahirette bir payı olmaz; kim de onu ahiret için öğrenirse, Allah ona hem dünya hem de ahiret hayrını verir."

3-(116) ... Hafs bin Kıyas'tan dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim, hadisi (dini ilimleri) dünya çıkarı için öğrenirse, onun ahirette bir payı olmaz."

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْمُنْقَرِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا رَأَيْتُمْ الْعَالِمَ مُحِبًّا لِذُنُوبِهِ فَاتَّهَمُوهُ عَلَى دِينِكُمْ فَإِنَّ كُلَّ مُحِبِّ لَشَيْءٍ يَحُوطُ مَا أَحَبَّ وَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا تَجْعَلْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ عَالِمًا مَفْتُونًا بِالذُّنُوبِ فَيُضِدَّكَ عَنْ طَرِيقِ مَحَبَّتِي فَإِنَّ أَوْلَيْكَ قُطَاعُ طَرِيقِ عِبَادِي الْمُرِيدِينَ إِنَّ أَدْنَى مَا أَنَا صَانِعٌ بِهِمْ أَنْ أَنْزِعَ حِلَاوَةَ مُنَاجَاتِي عَنْ قُلُوبِهِمْ.

٥- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ التَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْفُقَهَاءُ أَمَنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ يَدْخُلُوا فِي الدُّنْيَا قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا دُخُولُهُمْ فِي الدُّنْيَا؟

قَالَ اتَّبَاعُ السُّلْطَانِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَاحْذَرُوهُمْ عَلَى دِينِكُمْ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِئِبَاهِي بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ يُمَارِي بِهِ الشُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وَجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا.

بَابُ لُزُومِ الْحُجَّةِ عَلَى الْعَالِمِ وَتَشْدِيدِ الْأَمْرِ عَلَيْهِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُنْقَرِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ يَاحْفَظُ يُعْفَرُ لِلجَاهِلِ سَبْعُونَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يُعْفَرَ لِلْعَالِمِ ذَنْبٌ وَاحِدٌ.

٢- وَهَذَا الْإِسْنَادُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ عَيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَى نَبِينَا وَآلِهِ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَيْلٌ لِلْعُلَمَاءِ السُّوءِ كَيْفَ تَلْظِي عَلَيْهِمُ النَّارُ.

4-(117) ...Hafs bin Kıyas'tan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Dünyasını seven bir âlim gördüğünüzde dininiz açısından ona kuşkulu gözle bakın. Çünkü bir şeyi seven her sevgili mutlaka sevdiğinin etrafında dönüp dolaşır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Allah Davud *aleyhisselam*'a şöyle vahyetti: "Benimle kendi aranda dünya vurgunu bir âlimi vasıta koyma ki, o seni benim sevgi yolumdan alıkoyar. Çünkü böyleleri istekli kullarımın yol kesicileridir. Onlara yaptığım en hafif şey, kalplerinden benimle münacat etmenin tatlılığını söküp atarım."

5-(118) ...es-Sekuni'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Fakihler (din bilginleri) dünyaya girmedikleri sürece resullerin güvenilir adamlarıdır."

Dendi ki: "Dünyaya girmeleri nedir?"

Buyurdular ki: "Sultana (yönetime) uymalarıdır. Bunu yaptıklarında dininiz hususunda onlardan sakının."

6-(119) ...Rabi bin Abdullah kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim, âlimler karşısında böbürlenmek, sefihlerle tartışmak veya insanların ilgisini kendine çekmek için ilim öğrenirse, ateşteki yerine hazırlansın; çünkü reislik ancak ehline yakışır."

Âlime Kanıtın Kesinleştiği Ve İşinin Zorluğu Babı

1-(120) ...Hafs bin Kıyas'tan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Hafs, âlimin tek bir günahı bağışlanmadan önce, cahilin yetmiş günahı bağışlanır."

2-(121) ... Yine aynı senet zinciriyle Hz. Ebu Abdullah (Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Meryem oğlu İsa, Peygamberimize, ehlibeytine ve ona selam olsun, buyurmuştur ki: "Kötü âlimlerin vay haline! Cehennem ateşi onları nasıl da yalar."

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِذَا بَلَغَتْ النَّفْسُ هَاهُنَا وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى حَلْفِهِ لَمْ يَكُنْ لِلْعَالَمِ تَوْبَةٌ ثُمَّ قَرَأَ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشُّوءَ بِجَهَالَةٍ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمُكَارِي عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَكُتِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ قَالَ هُمْ قَوْمٌ وَصَفُوا عَدْلًا بِالسُّنَنِهِمْ ثُمَّ خَالَفُوهُ إِلَى غَيْرِهِ.

بَابُ التَّوَادِرِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ رَفَعَهُ قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ رَوْحُوا أَنْفُسَكُمْ بِبَدِيحِ الْحِكْمَةِ فَإِنَّهَا تَكِلُ كَمَا تَكِلُ الْأَيْدَانُ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيْبِ النَّيْسَابُورِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الدَّهْقَانِيِّ عَنْ دُرُسْتِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَخِي شُعَيْبِ الْعَقْرُقُوفِيِّ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ يَاطَلِبُ الْعِلْمِ إِنَّ الْعِلْمَ ذُو فَضَائِلَ كَثِيرَةٍ فَرَأَسُهُ التَّوَّاضُعُ وَعَيْنُهُ الْبِرَاءَةُ مِنَ الْحَسَدِ وَأُذُنُهُ الْفَهْمُ وَلِسَانُهُ الصِّدْقُ وَحَفْظُهُ الْفَحْصُ وَقَلْبُهُ حُسْنُ النَّيَّةِ وَعَقْلُهُ مَعْرِفَةُ الْأَشْيَاءِ وَالْأُمُورِ وَيَدُهُ الرَّحْمَةُ وَرِجْلُهُ زِيَارَةُ الْعُلَمَاءِ وَهَمَّتُهُ السَّلَامَةُ وَحِكْمَتُهُ الْوَرَعُ وَمُسْتَقْرَهُ النَّجَاةُ وَقَائِدُهُ الْعَاقِبَةُ وَمَرْكَبُهُ الْوَفَاءُ وَسِلَاحُهُ لِينُ الْكَلِمَةِ وَسَيْفُهُ الرِّضَا وَقَوْسُهُ الْمُدَارَاةُ وَجَبْهُ مُحَاوَرَةُ الْعُلَمَاءِ وَمَالُهُ الْأَدَبُ وَذَخِيرَتُهُ اجْتِنَابُ الذُّنُوبِ وَزَادَهُ الْمَعْرُوفُ وَمَاؤُهُ الْمَوَادَعَةُ وَدَلِيلُهُ الْهُدَى وَرَفِيقُهُ مَحَبَّةُ الْأَخْيَارِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَضْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نِعْمَ وَزَيْرُ الْإِيمَانِ الْعِلْمُ وَنِعْمَ وَزَيْرُ الْحِلْمِ وَنِعْمَ وَزَيْرُ الْجِلْمِ الرَّفْقُ وَنِعْمَ وَزَيْرُ الرَّفْقِ الصَّبْرُ.

3-(122) ... Cemil bin Derrac'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Can şuraya -eliyle boğazını gösterdi- ulaşınca artık âlim için tevbe olmaz. Sonra da: "**Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir hikmet sahibidir.**"⁶¹ ayetini okudular."

4-(123) ... Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*: Allah Azze ve Celle'nin: "**Onlar ve azgınlar oraya tepetaklak atılırlar.**"⁶² ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Onlar dilleriyle adaleti tanımlayan sonra da onun hilafına amel eden kavimdir."

Seçme Sözler Babı

1-(124) ... Hafs bin el-Bahteri merfu olarak dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyuruyorlardı: "Ruhunuzu, hikmetin eşsiz sözleriyle canlandırın; çünkü bedenlerin usandığı gibi ruhlar da usanmaktadır."

2-(125) ... Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib *aleyhisselam*) buyuruyorlardı ki: "Ey ilim öğrenmek isteyen kişi, kuşkusuz ilmin birçok üstünlüğü vardır. İlmin başı tevazu, gözü kıskançlıktan arınma, kulağı anlama, dili doğruluk, koruması araştırma, kalbi iyi niyet, akli eşyayı ve olguları tanıma, eli rahmet, ayakları ulemayı ziyaret etme, himmeti esenlik, hikmeti sakınma, karargâhı kurtuluş, önderi afiyet, bineği vefa, silahı yumuşak sözlülük, kılıcı hoşnutluk, yayı uzlaşma, ordusu âlimlerle konuşma, malı edep, serveti günahlardan kaçınma, azığı iyilik, suyu anlaşma, delili hidayet, yoldaşı iyileri sevmedir."

3-(126) ... Hammad bin Osman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "İman için ne güzel vezirdir ilim, ilim için ne güzel vezirdir ağır başlılık, ağır başlılık için ne güzel vezirdir yumuşak huyluluk, yumuşak huyluluk için ne güzel vezirdir sabır."

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمُونِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ آبَائِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعِلْمُ قَالَ الْإِنْصَاتُ قَالَ ثُمَّ مَهْ قَالَ الْاسْتِمَاعُ قَالَ ثُمَّ مَهْ قَالَ الْحِفْظُ قَالَ ثُمَّ مَهْ قَالَ الْعَمَلُ بِهِ قَالَ ثُمَّ مَهْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَشْرُهُ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ طَلَبْتُ الْعِلْمَ ثَلَاثَةً فَأَعْرَفْتُهُمْ بِأَعْيَانِهِمْ وَصِفَاتِهِمْ صَنَفٌ يَطْلُبُهُ لِلْجَهْلِ وَالْمِرَاءِ وَصَنَفٌ يَطْلُبُهُ لِلْاسْتِطَالَةِ وَالْخُتْلِ وَصَنَفٌ يَطْلُبُهُ لِلْفَقْهِ وَالْعَقْلِ.

فَصَاحِبُ الْجَهْلِ وَالْمِرَاءِ مُؤْمَرٌ مُتَعَرِّضٌ لِلْمَقَالِ فِي أُنْدِيَةِ الرَّجَالِ بِتَذَاكُرِ الْعِلْمِ وَصِفَةِ الْحِلْمِ قَدْ تَسْرَبَلْ بِالْخُشُوعِ وَتَخَلَّى مِنَ الْوَرَعِ فَدَقَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا خَيْشُومَهُ وَقَطَعَ مِنْهُ حَيْزُومَهُ. وَصَاحِبُ الْاسْتِطَالَةِ وَالْخُتْلِ ذُو حَبٍّ وَمَلَقٍ يَسْتِطِيلُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ أَشْبَاهِهِ وَيَتَوَاضَعُ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنْ دُونِهِ فَهُوَ لِحُلُوتِهِمْ هَاضِمٌ وَلِدِينِهِ حَاطِمٌ فَأَعْمَى اللَّهُ عَلَى هَذَا خَيْرُهُ وَقَطَعَ مِنْ آثَارِ الْعُلَمَاءِ أَثَرَهُ.

وَصَاحِبُ الْفَقْهِ وَالْعَقْلِ ذُو كَأَبِيَّةٍ وَحَزَنٍ وَسَهَرٍ قَدْ تَحَنَّنَكَ فِي بُرُئْسِهِ وَقَامَ اللَّيْلَ فِي حُنْدِسِهِ يَعْمَلُ وَيَخْشَى وَجِلًّا دَاعِيًّا مُشْفِقًا مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ عَارِفًا بِأَهْلِ زَمَانِهِ مُسْتَوْحِشًا مِنْ أَوْثَقِ إِخْوَانِهِ فَسَدَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا أَرْكَانَهُ وَأَعْطَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمَانَهُ.

وَحَدَّثَنِي بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقُرُوبِيُّ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْهُمْ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْقَلِيُّ بَقْرُوَيْنَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَيْسَى الْعَلَوِيِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَيْبِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ رُؤَاةَ الْكِتَابِ كَثِيرٌ وَإِنَّ رِعَاتَهُ قَلِيلٌ وَكَمْ مِنْ مُسْتَنْصِحٍ لِلْحَدِيثِ مُسْتَعِشٍّ لِلْكِتَابِ فَالْعُلَمَاءُ يَحْزُنُهُمْ تَرْكُ الرَّعَايَةِ وَالْجَهَالُ يَحْزُنُهُمْ حِفْظُ الرَّوَايَةِ فَرَاعٌ يَزَعِي حَيَاتَهُ وَرَاعٍ يَزَعِي هَلَكْتَهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ اخْتَلَفَ الرَّاعِيَانِ وَتَعَايَرَ الْفَرِيقَانِ.

4-(127) ...Abdullah bin Meymun el-Kaddah Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan, o da babalarından naklen buyurdular ki: "Bir kişi "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* gelerek; "Ey Resulullah, ilim nedir?" dedi. "Susmaktır." buyurdular. "Daha nedir?" dedi. "Dinlemektir." buyurdular. "Daha nedir?" dedi. "Ezberlemektir." buyurdular. "Daha nedir?" dedi. "Onunla amel etmektir." buyurdular. "Daha nedir, ey Resulullah?" dedi. "Onu yaymaktır." buyurdular."

5-(128) ...Ali bin İbrahim merfu olarak rivayet eder ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlim talipleri üç kısımdır. Onları davranış ve özellikleriyle tanı. Bir grup, onu cahillik yapmak ve tartışmak için öğrenir. Bir grup, onu ululuk taslamak ve aldatmak için öğrenir. Bir grup da onu (dinini) kavramak ve akletmek için öğrenir.

Cehalet sahibi ve tartışmacı olan, eziyet edici tartışmacıdır. İlim müzakeresi ve ağırbaşlılık görüntüsüyle toplantılarda konuşmaya koyulur. Takvadan tamamen sıyrıldığı halde tevazu postuna bürünür. Allah böylesinin burnunu sürter, belini kırar.

Ululuk taslayan ve aldatıcı olan ise hilebaz ve dalkavukçu olur. Kendi benzerine karşı ululuk taslar, kendinden aşağı olan zenginler karşısında ise tevazu gösterir. Böylesi âlim zenginlerin tatlılarını hazmederken kendi dinini mahveder. Allah böylesinin adını sanını unutturur, eserini âlimlerin eserleri arasından söküp atar.

Kavramak ve akletmek için öğrenen ise tasalı, hüzünlü olur, geceleri uyumaz, cübbesine bürünür, gecenin karanlığında kıyama durur, ibadet eder, korkuyla huşu içinde yakarır dua eder, ürperir, kendisine bakar, zamanının ehlini tanır, en güvenilir kardeşinden bile sakınır. Allah böylesinin temellerini sağlamlaştırır, ahirette ise kendisini güvende kılar."

Bu hadisi, Ubbad bin Suhaybü'l-Basri de Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan nakletmiştir.

6-(129) ...Talha bin Zeyd'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kitabın (Kur'an'ın) Râvileri çok, gözeticileri ise azdır. Nice hadiste iyimser olan var ki, Kitab (Kur'an) hususunda ihanet içindedir. Âlimleri gözetmemek üzerken, cahilleri rivayetin hıfzı konusu üzmektedir. Bir gözetici hayatını gözetirken, diğeri helakini gözetmektedir. İşte buradan iki gözetici arasında farklılık oluşuyor ve iki farklı grup ortaya çıkıyor."

٧- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ حَفِظَ مِنْ أَحَادِيثِنَا أَرْبَعِينَ حَدِيثًا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَالِمًا فَفِيهَا.

٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ زَيْدِ الشَّحَامِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ قَالَ قُلْتُ مَا طَعَامُهُ قَالَ عِلْمُهُ الَّذِي يَأْخُذُهُ عَمَّنْ يَأْخُذُهُ.

٩- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الرَّهْرِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْوُقُوفُ عِنْدَ الشُّبُهَةِ خَيْرٌ مِنَ الْاِقْتِحَامِ فِي الْهَلَكَةِ وَتَرْكُكَ حَدِيثًا لَمْ تُرَوْهُ خَيْرٌ مِنْ رَوَايَتِكَ حَدِيثًا لَمْ تُحْصِهِ.

١٠- مُحَمَّدٌ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ حَمْرَةَ بْنِ الطَّيَّارِ أَنَّهُ عَرَضَ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَعْضَ خُطْبِ أَبِيهِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَوْضِعًا مِنْهَا قَالَ لَهُ كُفَّ وَاسْكُتْ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا يَسْعُكُمْ فِيمَا يَنْزِلُ بِكُمْ مِمَّا لَا تَعْلَمُونَ إِلَّا الْكُفُّ عَنْهُ وَالتَّنَبُّثُ وَالرَّدُّ إِلَى أُمَّةِ الْهُدَى حَتَّى يَحْمِلُوكُمْ فِيهِ عَلَى الْقَصْدِ وَيَجْلُوا عَنْكُمْ فِيهِ الْعَمَى وَيَعْرِفُوكُمْ فِيهِ الْحَقُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُنْقَرِيِّ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَجَدْتُ عِلْمَ النَّاسِ كُلَّهُ فِي أَرْبَعِ أَوْهَا أَنْ تَعْرِفَ رَبَّكَ وَالتَّانِي أَنْ تَعْرِفَ مَا صَنَعَ بِكَ وَالتَّلَاثُ أَنْ تَعْرِفَ مَا أَرَادَ مِنْكَ وَالرَّابِعُ أَنْ تَعْرِفَ مَا يُخْرِجُكَ مِنْ دِينِكَ.

١٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ فَقَالَ أَنْ يَقُولُوا مَا يَعْلَمُونَ وَيَكْفُوا عَمَّا لَا يَعْلَمُونَ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ آدَوْا إِلَى اللَّهِ حَقَّهُ.

7-(130) ...Abdurrahman bin Ebu Necran, kendine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bizim hadislerimizden kırk tanesini ezberleyen kimseyi Allah, kıyamet günü âlim ve fakih olarak diriltir."

8-(131) ...Zeydü's-Şehham'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a "**İnsan yiyeceğine baksın.**"⁶³ ayetiyle ilgili olarak: "Yiyeceği nedir?" dedim.

Buyurdular ki: "Öğrendiği ilmidir, onu kimden aldığına bakmalıdır."

9-(132) ...Ebu Saidü'z-Zehri'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şüphe karşısında durmak, helakete dalmaktan daha iyidir; tesbit etmediğin bir hadisi terk etmen, kesin bilgisine varmadığın bir hadisi rivayet etmenden daha iyidir."

10-(133) ...İbn-i Bukeyr'den, dedi ki:

Hamza bin Teyyar, Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Hazretin babasının (Muhammed Bâkır *aleyhisselamın*) bazı konuşmalarını sunuyordu. Bir yere vardığında İmam ona: "Dur, sus." buyurdular, sonra da eklediler: "Size gelen bilmediğiniz şeylerde size, ancak durmak, ihtiyatlı olmak ve konu hakkında hidayet imamlarına başvurmak düşer ki, onlar sizi asıl maksada delalet etsinler, konu üzerindeki körlüğünüzü gidersinler ve o konuda hakkı size tanıtınsınlar. Allah Teala: "**...Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.**"⁶⁴ buyurmaktadır."

11-(134) ...Süfyan bin Uyeyne'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "İnsanların bilgilerinin tümünün dört hususta toplandığını gördüm: Birincisi, Rabbini bilmen; ikincisi, (Rabbinin) sana ne yaptığını bilmen; üçüncüsü, (Rabbinin) senden ne istediğini bilmen; dördüncüsü, seni dinden çıkararak şeyleri bilmendir."

12-(135) ...Hişam bin Salim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir?" Buyurdular ki: "Bildiklerini söylemek, bilmedikleri hususlarda ise susmalarıdır. Böyle davrandıkları takdirde Allah'ın hakkını yerine getirmiş olurlar."⁶⁵

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ الْعَجَلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ اعْرِفُوا مَنَازِلَ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ رَوَايَتِهِمْ عَنَّا.

١٤- الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا الْغَلَابِيِّ عَنِ ابْنِ عَائِشَةَ الْبَصْرِيِّ رَفَعَهُ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ فِي بَعْضِ خُطْبِهِ أَيُّهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ بِعَاقِلٍ مَنِ انْزَعَجَ مِنْ قَوْلِ الزُّورِ فِيهِ وَلَا بِحَكِيمٍ مَنِ رَضِيَ بِتَنَاءِ الْجَاهِلِ عَلَيْهِ النَّاسُ أَبْنَاءَ مَا يُحْسِنُونَ وَقَدَّرَ كُلَّ امْرَأٍ مَا يُحْسِنُ فَتَكَلَّمُوا فِي الْعِلْمِ تَبَيَّنَ أَقْدَارُكُمْ.

١٥- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ يُقَالُ لَهُ عُثْمَانُ الْأَعْمَى وَهُوَ يَقُولُ إِنَّ الْحَسَنَ الْبَصْرِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْعِلْمَ يُؤْذَى رِيحُ بَطُونِهِمْ أَهْلَ النَّارِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَهَلْكَ إِذْنُ مُؤْمِنٍ آلٍ فَرَزَعُونَ مَا زَالَ الْعِلْمُ مَكْتُومًا مُنْذُ بَعَثَ اللَّهُ نُوحًا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَلْيَذْهَبِ الْحَسَنُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَوَ اللَّهُ مَا يُوجَدُ الْعِلْمُ إِلَّا هَاهُنَا.

بَابُ رَوَايَةِ الْكُتُبِ وَالْحَدِيثِ وَفَضْلِ الْكِتَابَةِ وَالتَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلَ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ قَالَ هُوَ الرَّجُلُ يَسْمَعُ الْحَدِيثَ فَيَحَدِّثُ بِهِ كَمَا سَمِعَهُ لَا يَزِيدُ فِيهِ وَلَا يَنْقُصُ مِنْهُ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْمَعُ الْحَدِيثَ مِنْكَ فَازِيدُ وَأَنْقُصُ قَالَ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ مَعَانِيَهُ فَلَا بَأْسَ.

13-(136) ...Ali bin Hanzele'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İnsanların makamlarını, bizden naklettikleri rivayetleri ölçüsüyle belirleyiniz."

14-(135) ...İbn-i Aîşetü'l-Basri merfu olarak rivayet eder ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* bir hutbesinde şöyle buyurdular: "Ey insanlar, biliniz ki, hakkında söylenen yalan sözden tepesi atan kimse akıllı değildir; cahilin kendisini övmesinden hoşnut olan kimse de hikmet sahibi değildir. İnsanlar kendi becerilerine göre şahsiyet bulurlar. Her insanın değeri becerisi ölçüsündedir. O halde ilimde konuşun ki, değerinizi açığa çıkınsın."

15-(136) ...Abdullah bin Süleyman'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduğunu duydum: Yanında Basra ahâlisinden olup Âmâ Osman denilen bir kişiyi de vardı ve O: "Hasan el-Basri, ilmi gizleyen kimselelerin karınlarının kokusu cehennem ehline eziyet edeceği görüşündedir, diyordu. Bunun üzerine Hiz. Ebu Cafer (Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Öyleyse Firavun hanedanından olan mümin kişiyi de helak olmuştur! Hayır! Allah'ın Nuh'u gönderdiği günden itibaren ilim hep gizlene gelmiştir. Hasan ister sağa gitsin, ister sola; andolsun Allah'a ki, ilmi buradan (Ehlibeyt'ten) başka yerde bulamayacaktır."

Kitaplar Ve Hadisleri Rivayet Etmenin Kitabetin Ve Kitaplara Tutunmanın Fazileti Babı

1-(139) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; şanı yüce Allah'ın "**Onlar ki, sözü dinleyip de en güzeline tabi olurlar...**"⁶⁶ ayetini sordum. Buyurdular ki: "O, hadisi dinleyip de ona bir şey eklemeyen ve ondan bir şey eksiltmeden, duyduğu gibi başkasına aktaran kişidir."

2-(140) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Senden hadis dinliyorum, ama ekleme ve azaltma da yapıyorum." dedim. Buyurdular ki: "Eğer anlamını kastediyorsan, bunun bir mahzuru yoktur."

٣- وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنِّي أَسْمَعُ الْكَلَامَ مِنْكَ فَأُرِيدُ أَنْ أُرْوِيَهُ كَمَا سَمِعْتُهُ مِنْكَ فَلَا يَجِيءُ قَالَ فَتَعَمَّدُ ذَلِكَ؟ قُلْتُ لَا. فَقَالَ تُرِيدُ الْمَعَانِي؟ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ فَلَابَأْسَ.

٤- وَعَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْحَدِيثُ أَسْمَعُهُ مِنْكَ أُرْوِيهِ عَنْ أَبِيكَ أَوْ أَسْمَعُهُ مِنْ أَبِيكَ أُرْوِيهِ عَنْكَ؟ قَالَ سَوَاءٌ إِلَّا أَنَّكَ تُرْوِيهِ عَنْ أَبِي أَحَبُّ إِلَيَّ. وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِجَمِيلٍ مَا سَمِعْتَ مِنِّي فَارْوِهِ عَنْ أَبِي.

٥- وَعَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَنُحَيْلِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَجِيئُنِي الْقَوْمُ فَيَسْتَمِعُونَ مِنِّي حَدِيثَكُمْ فَأَضْجُرُ وَلَا أَقْوَى. قَالَ فَافْرَأْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَوْلَاهِ حَدِيثًا وَمِنْ وَسَطِهِ حَدِيثًا وَمِنْ آخِرِهِ حَدِيثًا.

٦- عَنْهُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَالِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِنَا يُعْطِينِي الْكِتَابَ وَلَا يَقُولُ أُرْوِهِ عَنِّي يَجُوزُ لِي أَنْ أُرْوِيَهُ عَنْهُ؟ قَالَ فَقَالَ إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ الْكِتَابَ لَهُ فَارْوِهِ عَنْهُ.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَعَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنِ التَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذَا حَدَّثْتُمْ بِحَدِيثٍ فَأَسْنِدُوهُ إِلَى الَّذِي حَدَّثَكُمْ فَإِنْ كَانَ حَقًّا فَلَكُمْ وَإِنْ كَانَ كَذِبًا فَعَلَيْهِ.

٨- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْمَدَنِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ حُسَيْنِ الْأَحْمَسِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْقَلْبُ يَتَّكِلُ عَلَى الْكِتَابَةِ.

3-(141) ...Davud bin Farkad'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Senden sözü dinliyorum ve aynen duyduğum gibi rivayet etmek de istiyorum ama bir türlü gelmiyor." dedim. Buyurdular ki: "Bunu kasıtlı mı yapıyorsun?" "Hayır." dedim. Buyurdular ki: "Demek ki anlamı kastediyorsun?" "Evet." dedim. Buyurdular ki: "Bunun mahzuru yoktur."

4-(142) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Hadisi sizden dinliyorum, ama babanızdan rivayet ediyorum yahut babanızdan dinliyorum ama sizden rivayet ediyorum." dedim. Buyurdular ki: "Fark etmez, ama babamdan rivayet etmen bana daha sevimidir."

Ayrıca Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Cemil'e buyurdular ki: "Benden dinlediklerini babamdan rivayet et."

5-(143) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "İnsanlar yanıma geliyor ve sizin hadislerinizi benden dinlemek istiyorlar. Bu arada usanıyor ve artık kendimde güç bulamıyorum." dedim. Buyurdular ki: "Sen de kitabın başından bir hadis, ortasından bir hadis ve sonundan bir hadis okuyuver."

6-(144) ...Ahmed bin Ömer el-Hallal'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a: "Ashabımızdan biri, hadis kitabını bana veriyor ama (içeriğini) benden rivayet et demiyor; bu durumda (kitabın içeriğini) ondan rivayet etmem caiz midir?" dedim. Buyurdular ki: "Kitabın ona ait olduğunu biliyorsan, ondan rivayet et."

7-(145) ...Sekuni'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bir hadisi naklettiğiniz zaman, onu size nakleden kimseye dayandırın, eğer doğru ise sizin yararınıza ve şayet yalan ise onun aleyhine olur."

8-(146) ...Hüseyinü'l-Ahmesi'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kalp, yazıya güven duymaktadır."

٩- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ اكْتُبُوا فَإِنَّكُمْ لَا تَحْفَظُونَ حَتَّى تَكْتُبُوا.

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ عُبيدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اخْتَفِظُوا بِكُتُبِكُمْ فَإِنَّكُمْ سَوْفَ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهَا.

١١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدِ الْبَرْقِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخَبِيرِيِّ عَنِ الْمُفْضَلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اكْتُبْ وَبُتَّ عِلْمَكَ فِي إِخْوَانِكَ فَإِنْ مِتَّ فَأُورِثْ كُتُبَكَ بَنِيكَ فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرَجَ لَا يَأْتُسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ.

١٢- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ الْمُفْتَرِعَ. قِيلَ لَهُ وَمَا الْكَذِبُ الْمُفْتَرِعُ؟ قَالَ أَنْ يُحَدِّثَكَ الرَّجُلُ بِالْحَدِيثِ فَتُتْرِكُهُ وَتُرْوِيهِ عَنِ الَّذِي حَدَّثَكَ عَنْهُ.

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَعْرَبُوا حَدِيثَنَا فَإِنَّا قَوْمٌ فَصَحَاءُ.

١٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَحَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ وَغَيْرِهِ قَالُوا سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ حَدِيثِي حَدِيثُ أَبِي وَحَدِيثُ أَبِي حَدِيثُ جَدِّي وَحَدِيثُ جَدِّي حَدِيثُ الْحُسَيْنِ وَحَدِيثُ الْحُسَيْنِ حَدِيثُ الْحَسَنِ وَحَدِيثُ الْحَسَنِ حَدِيثُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَحَدِيثُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَحَدِيثُ رَسُولِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

١٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي خَالِدِ شَيْئُولَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرِ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جُعِلَتْ فِدَاكَ إِنَّ مَسَائِدَنَا رَوَوْا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَكَانَتْ التَّقِيَّةُ شَدِيدَةً فَكَتَمُوا كُتُبَهُمْ وَلَمْ تُرَوْ عَنْهُمْ فَلَمَّا مَاتُوا صَارَتْ الْكُتُبُ إِلَيْنَا فَقَالَ حَدِّثُوا بِهَا فَإِنَّهَا حَقٌّ.

9-(147) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Yazınız, çünkü yazmadıkça hıfzedemezsiniz."

10-(148) ...Ubeyd bin Zürrare'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yazdıklarınızı koruyun, çünkü ileride onlara ihtiyacınız olacaktır."

11-(149) ... Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Yaz ve ilmini kardeşlerinin arasında yay. Öldüğün zaman da kitaplarını evlatlarına miras bırak. Çünkü insanlara öyle kargaşalı bir zaman gelecek ki, o dönemde insanlar ancak kendi kitaplarıyla ünsiyet bulacak, avunacaklardır."

12-(150) ...Muhammed bin Ali merfu olarak rivayet eder ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Dallanıp budaklanmış yalandan sakının." Dendi ki: "Dallanıp budaklanmış yalan nedir?" Buyurdular ki: "Bir kimse sana hadis naklettiğinde, senin onu bırakıp da onun naklettiği kimseden rivayet etmemdir."

13-(151) ...Cemil bin Derrac'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bizim hadislerimizi, düzgün bir dille aktarınız; çünkü biz düzgün konuşan bir topluluğuz."

14-(152) ...Hişam bin Salim, Hammad bin Osman ve başkaları dediler ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duyduk: "Benim sözüm, babamın sözüdür; babamın sözü, dedemin sözüdür; dedemin sözü Hüseyin'in sözüdür; Hüseyin'in sözü, Hasan'ın sözüdür; Hasan'ın sözü, Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib'in) sözüdür; Emirü'l-Müminin sözü, Resulullah'ın sözüdür; Resulullah'ın sözü, Allah Azze ve Celle'nin sözüdür."

15-(153) ...Muhammed bin Hasan bin Ebu Halid Şeylune'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Caferü's-Sani (ikinci Ebu Cafer) (İmam Muhammed bin Ali et-Taki) *aleyhisselam*'a: "Sana kurban olayım; büyüklerimiz, Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) ve Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhümesselam*'dan hadis rivayet etmişler. Ama şiddetli bir takiyye ortamı olduğundan kitaplarını gizlemişlerdir, öldüklerinden sonra ise kitapları bize ulaşmıştır." dedim. Buyurdular ki: "Onları rivayet ediniz, çünkü onlar haktır."

بَابُ التَّقْلِيدِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ. فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ دَعَوْهُمْ مَا أَجَابُوهُمْ وَلَكِنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَامًا وَحَرَّمُوا عَلَيْهِمْ حَلَالَاً فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدَةَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا مُحَمَّدُ أَنْتُمْ أَشَدُّ تَقْلِيدًا أَمْ الْمُرْجِئَةُ؟

قَالَ قُلْتُ قَلْدْنَا وَقَلْدُوا فَقَالَ لَمْ أَسْأَلْكَ عَنْ هَذَا فَلَمْ يَكُنْ عِنْدِي جَوَابٌ أَكْثَرُ مِنَ الْجَوَابِ الْأَوَّلِ. فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْمُرْجِئَةَ نَصَبَتْ رَجُلًا لَمْ تَفْرِضْ طَاعَتَهُ وَقَلْدُوهُ وَأَنْتُمْ نَصَبْتُمْ رَجُلًا وَفَرَضْتُمْ طَاعَتَهُ ثُمَّ لَمْ تُقَلِّدُوهُ فَهَمْ أَشَدُّ مِنْكُمْ تَقْلِيدًا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَادَانَ عَنْ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ. فَقَالَ وَاللَّهِ مَا صَامُوا لَهُمْ وَلَا صَلُّوا لَهُمْ وَلَكِنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَامًا وَحَرَّمُوا عَلَيْهِمْ حَلَالَاً فَاتَّبَعُوهُمْ.

بَابُ الْبِدْعِ وَالرَّأْيِ وَالْمَقَائِسِ

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْوَشَاءِ وَعِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ جَمِيعًا عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) النَّاسَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَدَأَ وَقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءُ تُتَّبَعُ وَأَحْكَامٌ تُبْتَدَعُ يُخَالَفُ فِيهَا كِتَابُ اللَّهِ يَتَوَلَّى فِيهَا رِجَالٌ رِجَالًا.

Taklid Babı

1-(154) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "**Allah yerine hahamlarını ve rahiplerini rabler edindiler...**"⁶⁷ ayetini sordum.

Buyurdular ki: "Allah'a yemin ederim ki, onlar, bunları kendilerine kulluk etmeğe davet etmediler; davet etseydiler de icabet etmezlerdi. Ama bunlara haramı helâl, helâlî de haram kıldılar; böylece farkına varmadan onlara kulluk eder oldular."

2-(155) ...Muhammed bin Ubeyde'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan⁶⁸ *aleyhisselam* bana: "Ey Muhammed, siz mi daha çok uyansınız; Mürcie mi?"⁶⁹ buyurdular.

Ben: "Biz de uymaktayız, onlar da." dedim. Buyurdular ki: "Sana bunu sormamıştım." Benim ilk cevaptan daha güçlü bir cevabım yoktu.

Bunun üzerine Hiz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* buyurdular ki: "Mürcie bir kişiyi (önder) tayin etti, itaatini ise farz bilmedi ama ona uydular. Siz de bir kişiyi (önder) tayin ettiniz, itaatini de farz bildiniz ama kendisine uymadınız. O halde onlar sizden daha fazla uyan kimselerdir."

3-(156) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin "**Allah yerine hahamlarını ve rahiplerini rabler edindiler...**"⁷⁰ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Allah'a yemin ederim ki, ne onlara oruç tuttular, ne de namaz kıldılar. Sadece onlar bunlara haramı helâl, helâlî de haram kıldılar; bunlar da onlara uydular."

Bidatlar, Kişisel Görüş Ve Kıyaslar Babı

1-(157) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* insanlara hitaben yaptığı bir konuşmasında şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar! Fitnelerin oluşu, heva heveslere uyulması ve birilerinin birilerine egemenlik kurmasında kullanılan Allah'ın kitabına aykırı hükümlerin uydurulmasıyla başlar.

فَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ لَمْ يَخَفَ عَلَى ذِي حِجِّي وَلَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ لَمْ يَكُنْ اخْتِلَافٌ
وَلَكِنْ يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا ضِعْتُ وَمِنْ هَذَا ضِعْتُ فَيَمَزْجَانِ فَيَجِيئَانِ مَعًا فَهُنَالِكَ اسْتَحْوَذَ
الشَّيْطَانُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ وَنَجَا الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّيِّ يَرْفَعُهُ قَالَ
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ
لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ.

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ رَفَعَهُ قَالَ مَنْ أَتَى ذَا بِدْعَةٍ فَعَظَّمَهُ فَإِنَّمَا
يَسْعَى فِي هَدْمِ الْإِسْلَامِ.

٤- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ) أَبِي اللَّهِ لِصَاحِبِ الْبِدْعَةِ بِالتَّوْبَةِ.

قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ ذَلِكَ؟

قَالَ إِنَّهُ قَدْ أَشْرَبَ قَلْبُهُ حُبَّهَا.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ
مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ عِنْدَ كُلِّ بِدْعَةٍ تَكُونُ مِنْ بَعْدِي يُكَادُ بِهَا الْإِيمَانُ وَلِيًّا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مُوَكَّلًا
بِهِ يَذُبُّ عَنْهُ يَنْطِقُ بِالْهَامِ مِنَ اللَّهِ وَيُعْلِنُ الْحَقَّ وَيُبَوِّرُهُ وَيُرْدُّ كَيْدَ الْكَائِدِينَ يُعْبِرُ عَنِ الضُّعْفَاءِ
فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ وَتَوَكَّلُوا عَلَى اللَّهِ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ
مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ
عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ رَفَعَهُ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ إِنَّ مِنْ أْبْغَضِ الْخَلْقِ إِلَى
اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَرَجُلَيْنِ:

Eğer batıl net ve açık olsaydı, hiçbir akıl sahibine gizli kalmazdı; eğer hak da net ve açık olsaydı, onda ihtilaf oluşmazdı. Fakat bundan bir avuç, ondan bir avuç alınarak birbirine karıştırılır; işte burada şeytan kendi dostlarına egemenlik kurarken, Allah'tan kendilerine önceden iyilik geçenler ise kurtulur."

2-(158) ... Muhammed bin Cumhuru'l-Ammi merfu olarak rivayet eder ki:

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Ümmetimin arasında bidatler ortaya çıktığı zaman, âlim ilmini ortaya koymalıdır; kim bunu yapmazsa, Allah'ın laneti onun üzerine olur."

3-(159) ... Yine aynı senetle Muhammed bin Cumhur merfu olarak rivayet etmiştir ki: (Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*) şöyle buyurdular: "Kim bir bidatçinin yanına vardığında ona saygı gösterirse, İslam'ın yok edilmesi için çaba harcamış olur."

4-(160) ... Yine aynı senetle Muhammed bin Cumhur merfu olarak rivayet eder ki:

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: Allah, bidatçinin tevbe etmesine engel olur."

Dendi ki: "Ey Resulullah, bu nasıl olur?"

Buyurdular ki: "Kalbi onun (bidatin) sevgisiyle doldurulmuş olur."

5-(161) ... Muaviyet bin Veheb'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Benden sonra imana karşı komplo kurmak amacıyla çıkarılan her bidatin karşısında Ehlibeyt'imden imanı korumakla görevli bir veli bulunur. O imanı koruyup savunur. O Allah'ın ilhamıyla konuşur, hakkı duyurup aydınlatır, düzenbazların hilelerini boşa çıkarır ve zayıfların konuşan dili olur. "Öyleyse ey basiret sahipleri ibret alın ve Allah'a tevekkül edin."

6-(162) ... Mesadet bin Sadaka Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan, ayrıca İbn-i Mahbub merfu olarak dedi ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Allah Azze ve Celle, yaratıklar içinden en çok şu iki kişiden buğz eder:

رَجُلٌ وَكَلَّهُ اللهُ إِلَى نَفْسِهِ فَهُوَ جَائِرٌ عَنِ قَصْدِ السَّبِيلِ مَشْعُوفٌ بِكَلَامِ بَدْعَةٍ قَدْ لَهَجَ
بِالصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ فَهُوَ فِتْنَةٌ لِمَنْ افْتَتَنَ بِهِ ضَالٌّ عَنْ هَدْيٍ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مُضِلٌّ لِمَنْ افْتَدَى بِهِ
فِي حَيَاتِهِ وَبَعْدَ مَوْتِهِ حَمَالٌ خَطَايَا غَيْرِهِ رَهْنٌ بِخَطِيئَتِهِ.

وَرَجُلٌ قَمَشَ جَهْلًا فِي جُهَالِ النَّاسِ عَانَ بِأَغْبَاشِ الْفِتْنَةِ قَدْ سَمَّاهُ أَشْبَاهُ النَّاسِ عَالِمًا
وَلَمْ يَغْنِ فِيهِ يَوْمًا سَالِمًا.

بَكَرَ فَاسْتَكْتَرَ مَا قَلَّ مِنْهُ خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ حَتَّى إِذَا ارْتَوَى مِنْ آجِنٍ وَاکْتَنَزَ مِنْ غَيْرِ طَائِلٍ
جَلَسَ بَيْنَ النَّاسِ قَاضِيًا ضَامِنًا لِتَخْلِيصِ مَا التَّبَسَّ عَلَى غَيْرِهِ وَإِنْ خَالَفَ قَاضِيًا سَبَقَهُ لَمْ
يَأْمَنْ أَنْ يَنْقُضَ حُكْمَهُ مَنْ يَأْتِي بَعْدَهُ كَفَعْلِهِ بِمَنْ كَانَ قَبْلَهُ.

وَإِنْ نَزَلَتْ بِهِ إِحْدَى الْمُبْهَمَاتِ الْمُعْضَلَاتِ هَيَأُ لَهَا حَشْوًا مِنْ رَأْيِهِ ثُمَّ قَطَعَ بِهِ فَهُوَ مِنْ
لَبْسِ الشُّبُهَاتِ فِي مِثْلِ غَزْلِ الْعُنْكَبُوتِ لَا يَدْرِي أَصَابَ أَمْ أَخْطَأَ.

لَا يَحْسُبُ الْعِلْمُ فِي شَيْءٍ مِمَّا أَنْكَرَ وَلَا يَرَى أَنْ وَرَاءَ مَا بَلَغَ فِيهِ مَذْهَبًا.

إِنْ قَاسَ شَيْئًا بِشَيْءٍ لَمْ يُكْذِبْ نَظْرُهُ وَإِنْ أَظْلَمَ عَلَيْهِ أَمْرٌ ائْتَمَّ بِهِ لِمَا يَعْلَمُ مِنْ جَهْلِ
نَفْسِهِ لِكَيْلَا يُقَالَ لَهُ لَا يَعْلَمُ ثُمَّ جَسَرَ فَقَضَى.

فَهُوَ مِفْتَاحُ عَشْوَاتِ رَكَابِ شُبُهَاتِ خَبَاطِ جَهَالَاتٍ لَا يَعْتَدِرُ مِمَّا لَا يَعْلَمُ فَيَسْلَمُ
وَلَا يَعِضُّ فِي الْعِلْمِ بِضُرْسٍ قَاطِعٍ فَيَعْنَمُ.

يَذْرَى الرُّوَايَاتِ ذَرَوَ الرِّيْحِ الْهَشِيمِ تَبْكِي مِنْهُ الْمَوَارِيثُ وَتَصْرُخُ مِنْهُ الدَّمَاءُ يُسْتَحَلُّ
بِقَضَائِهِ الْفَرْجُ الْحَرَامُ وَيُحْرَمُ بِقَضَائِهِ الْفَرْجُ الْحَلَالُ.

لَا مِلْيَةَ بِإِصْدَارِ مَا عَلَيْهِ وَرَدَ وَلَا هُوَ أَهْلٌ لِمَا مِنْهُ فَطَرَطَ مِنْ ادْعَائِهِ عِلْمَ الْحَقِّ.

Allah'ın kendi nefsiyle baş başa bıraktığı kimse ki, doğru yoldan sapmış, bidat sözlere ise vurulmuştur. Oruca, namaza ise pek düşkündür. Dolayısıyla da kendisine kanalar için bir fitnedir. Kendisinden öncekilerin hidayet yolundan sapmış, kendisine uyanlar içinse yaşarken de öldükten sonra da saptırıcıdır. Başkalarının suçlarını yüklenmiş, kendi günahlarının ise tutsağıdır.

Cahil insanlar arasında oradan buradan cehalet kapıp fitne karanlıklarında tutsak düşen kimse ki, şeklen insan benzerleri onu âlim olarak nitelerler. Hâlbuki o bir gününü dahi sağlam olarak onda (ilimde) geçirmiş değildir.

Böyle biri erkenden öyle şeyleri çokça toplamaya koyulur ki, onun azı çoğundan daha hayırlıdır. Derken kokuşmuş sudan iyice kanıp da yararsız şeyleri bolca biriktirince, insanlar arasında yargıçlık makamına oturur, kendisinden önceki yargıca muhalefet etme pahasına, başkasına karmaşık gelen şeylerin çözümünü uhdesine alır. Onun kendinden öncekine karşı davrandığı gibi, ondan sonra gelenin de onun verdiği hükmü bozmasından emin olunmaz.

Karşısına karmaşık zor sorunlardan çıkınca da, hemen onun için boş görüşünden bir şeyler hazırlar; sonra da örümcek toru gibi şüpheler içinde olduğu halde, ona inanmaya başlar. İsbet mi ettiğini hata mı ettiğini bilmez.

İlmin, bilmediği şeyde olabileceğini sanmaz. Ulaştığının ötesinde de bir yol bulunabileceğini görmez.

Bir şeyi bir şeyle kıyasladığında asla kendi görüşünü yalanlamaz (hata edebileceğini asla düşünmez); bir şey kendisine karanlık kaldığında ise, kendinde bildiği cehalet sebebiyle, 'bilmiyor' demesinler diye, onu gizler. Sonra da cüretkârlıkla hüküm verir.

Böyle biri karanlıklar anahtarı, şüpheler binicisi, cehaletler yol kat edicisidir. Bilmediği hususta mazeret bildirmez ki kurtulsun, ilimde ciddiyet de harcamaz ki kazansın.

Rüzgârın kuru otları savurduğu gibi rivayetleri savurup durur. Elinden miraslar ağlar, kanlar feryad eder. Hükmüyle haram ırzı helal, helâlî ise haram kılar.

Ne kendine sunulanı cevaplayabilecek doluluğa sahip olur, ne de kendinden geçip giden, iddiasında bulunduğu hak ilme ehliyeti bulunur."

٧- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي شَيْبَةَ الْخُرَّاسَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ أَصْحَابَ الْمَقْيَيسِ طَلَبُوا الْعِلْمَ بِالْمَقْيَيسِ فَلَمْ تَزِدْهُمْ الْمَقْيَيسُ مِنَ الْحَقِّ إِلَّا بُعْدًا وَإِنَّ دِينَ اللَّهِ لَا يُصَابُ بِالْمَقْيَيسِ.

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَا كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ سَبِيلُهَا إِلَى النَّارِ.

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جُعِلَتْ فِدَاكَ فَقَهَّنَا فِي الدِّينِ وَأَغْنَانَا اللَّهُ بِكُمْ عَنِ النَّاسِ حَتَّى إِنَّ الْجَمَاعَةَ مِنَّا لَتَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ مَا يَسْأَلُ رَجُلٌ صَاحِبَهُ تَحْضُرُهُ الْمَسْأَلَةُ وَيَحْضُرُهُ جَوَابُهَا فِيمَا مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا بِكُمْ فَرُبَّمَا وَرَدَ عَلَيْنَا الشَّيْءُ لَمْ يَأْتِنَا فِيهِ عَنكَ وَلَا عَنِ آبَائِكَ شَيْءٌ فَنَنْظُرْنَا إِلَى أَحْسَنِ مَا يَحْضُرُنَا وَأَوْفَى الْأَشْيَاءِ لِمَا جَاءَنَا عَنْكُمْ فَنَأْخُذُ بِهِ.

فَقَالَ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ فِي ذَلِكَ وَاللَّهِ هَلَكَ مَنْ هَلَكَ يَا ابْنَ حَكِيمٍ.

قَالَ ثُمَّ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ ... كَانَ يَقُولُ قَالَ عَلِيُّ وَقُلْتُ.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حَكِيمٍ لِهِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ وَاللَّهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا أَنْ يُرَخِّصَ لِي فِي الْقِيَّاسِ.

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ

الْأَوَّلِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِمَا أُوْحِدُ اللَّهُ؟

فَقَالَ يَا يُونُسُ لَا تَكُونَنَّ مُبْتَدِعًا مَنْ نَظَرَ بِرَأْيِهِ هَلَكَ وَمَنْ تَرَكَ أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّهِ (صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ضَلَّ وَمَنْ تَرَكَ كِتَابَ اللَّهِ وَقَوْلَ نَبِيِّهِ كَفَرَ.

7-(163) ...Ebu Şeybetü'l-Horasani'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Kıyas ehli, kıyaslamalarla ilme ulaşmak istedikleri ama kıyaslamalar onlara haktan uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamadı. Aslında kıyaslamalarla Allah'ın dinine ulaşamaz."

8-(164) ...Fazl bin Şazan merfu olarak rivayet eder ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* ve Hz. Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Her bidat sapıklıktır her sapıklığın varacağı ise ateştir."

9-(165) ...Muhammed bin Hekim'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa bin Cafer el-Kazım) *aleyhisselam*'a şöyle arz ettim: "Sana feda olayım; sayenizde dinde derin bir kavrayışa sahip olduk ve Allah bizi başkalarına muhtaç etmedi. Artık bizden birileri bir mecliste bulunduğunda, bir kimse arkadaşına bir soru yönelttiği zaman, Allah'ın sizin aracılığınızla bize bahsettiği bilgi sayesinde soruyu da cevabını da bilmektedir. Ancak bununla birlikte bazen öyle şeylerle de karşılaşırız ki, o konuda ne sizden ne de babalarınızdan bize bir şey gelmiş değildir. Böylesi durumlarda bakıyor, zihnimize gelen en güzel görüşü ve sizden bize gelenlere en uygun olan düşüncüyü esas alıyoruz."

Buyurdular ki: "Heyhat! Heyhat! Ey Hekim'in oğlu, Allah'a yemin ederim ki, işte bu hususta birçok kimse helak olmuştur."

İbn-i Hekim diyor: İmam daha sonra şöyle devam ettiler: "Allah lanet etsin... "O Ali böyle demiştir; ben de şöyle diyorum." derdi.

Bu arada Muhammed bin Hekim, Hişam bin Hakem'e dedi ki: "Allah'a andolsun ki, ben (bu soruyu sormakla) sırf kıyas yapmak için ruhsat almayı amaçlamıştım."

10-(166) ...Yunus bin Abdurrahman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan el-Evvel (İmam Musa bin Cafer el-Kazım) *aleyhisselam*'a: "Allah'ı nasıl birleyeyim?" dedim.

Buyurdular ki: "Ey Yunus, sakın bidatçı olma! Kişisel görüşüne itimad eden helak olur. Peygamberi'nin Ehlibeyt'ini terk eden sapar. Allah'ın kitabını ve Peygamberi'nin sözünü terk eden ise kâfir olur."

١١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ مُثَنَّى الْحَنَاطِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) تَرَدُّ عَلَيْنَا أَشْيَاءٌ لَيْسَ نَعْرِفُهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَا سُنَّةٍ فَتَنْظُرُ فِيهَا؟

فَقَالَ لَا أَمَا إِنَّكَ إِنْ أَصَبْتَ لَمْ تُوجِرْ وَإِنْ أَخْطَأْتَ كَذَبْتَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

١٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ الْكَلْبِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كُلُّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ.

١٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّا نَجْتَمِعُ فَنَتَذَكَّرُ مَا عِنْدَنَا فَلَا يَرُدُّ عَلَيْنَا شَيْءٌ إِلَّا وَعِنْدَنَا فِيهِ شَيْءٌ مُسَطَّرٌ وَذَلِكَ مِمَّا أَنْعَمَ اللَّهُ بِهِ عَلَيْنَا بِكُمْ ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيْنَا الشَّيْءَ الصَّغِيرُ لَيْسَ عِنْدَنَا فِيهِ شَيْءٌ فَيَنْظُرُ بَعْضُنَا إِلَى بَعْضٍ وَعِنْدَنَا مَا يُشْبِهُهُ فَتَقِيسُ عَلَيَّ أَحْسَنِهِ؟

فَقَالَ وَمَا لَكُمْ وَلِلْقِيَّاسِ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ هَلَكَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِالْقِيَّاسِ.

ثُمَّ قَالَ إِذَا جَاءَكُمْ مَا تَعْلَمُونَ فَقُولُوا بِهِ وَإِنْ جَاءَكُمْ مَا لَا تَعْلَمُونَ فَهِيَ وَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ. ثُمَّ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ ... كَانَ يَقُولُ قَالَ عَلِيُّ وَقُلْتُ أَنَا وَقَالَتِ الصَّحَابَةُ وَقُلْتُ.

ثُمَّ قَالَ أَكُنْتُ تَجْلِسُ إِلَيْهِ؟

فَقُلْتُ لَا وَلَكِنْ هَذَا كَلَامُهُ.

فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) النَّاسَ بِمَا يَكْتَفُونَ بِهِ فِي عَهْدِهِ؟

قَالَ نَعَمْ وَمَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

فَقُلْتُ فَضَاعَ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ؟

فَقَالَ لَاهُوَ عِنْدَ أَهْلِهِ.

11-(167) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Öyle şeylerle karşılaşyoruz ki, halini ne Allah'ın kitabında bulabiliyoruz ne de sünnette. Böylesi yerlerde kendi görüşümüzü işletiyoruz?" dedim.

Buyurdular ki: "Hayır, çünkü isabet etsen sevap almazsın, yanılınca da Allah'a yalan bağlamış olursun."

12-(168) ...Abdurrahim el-Kasir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Her bidat sapıklıktır, her sapıklık da ateştedir."

13-(169) ...Semea bin Mihran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa bin Cafer el-Kazım) *aleyhisselam*'a şöyle arz ettim: "Allah işlerinizi ıslah etsin. Bizler bir araya geliyor ve aramızda bilgilerimiz oranında müzakerede bulunuyoruz. Karşımıza ne çıkarsa mutlaka onunla ilgili yanımızda yazılı bir şey vardır. Kuşkusuz bu, Allah'ın sizin aracılığınızla bize bahsettiği bir nimettir. Ama bununla birlikte bazen de karşımıza bazı küçük şeyler çıkıyor ki, o konuda yanımızda bir şey bulunmuyor. Bu durumda birbirimize bakakalıyoruz. Ama yanımızda ona benzer bilgiler bulunmaktadır, biz de onu bu bilgilerin en güzeline kıyaslıyoruz."

Buyurdular ki: "Sizin kıyasla ne işiniz vardır? Zaten sizden önce helak olanlar da kıyas yüzünden helak oldular."

Ardından eklediler: "Karşınıza hakkında bilgi sahibi olduğunuz bir şey çıkarsa, bildiğinizi söyleyin. Bilmediğiniz bir şeyle de karşılaşırsanız, -elini ağzına götürerek- susun işareti yaptı."

Sonra şöyle devam ettiler: "Allah... lanet etsin, Ali böyle demiştir, ben ise şöyle diyorum; ashabın görüşü bu idi, ben ise şu görüşteyim, derdi."

Sonra da: "Onun sohbetine katılıyor muydun?" buyurdular.

"Hayır, ama onun sözü (görüşü) budur." dedim.

Bu arada dedim ki: "Allah işinizi ıslah etsin. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, kendi döneminde insanların yetineceği her şeyi getirmiş midir?"

Buyurdular ki: "Evet, kıyamete kadar ihtiyaç duyacakları her şeyi de getirmiştir."

Ben: "Bundan bir şey zayı olmuş mudur?" dedim.

İmam: "Hayır, bunlar ehlinin yanındadır." buyurdular."

١٤- عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ صَلَّى عَلِمَ ابْنِ شُبْرُمَةَ عِنْدَ الْجَامِعَةِ إِمْلَاءَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَحَطَّ عَلَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَبْدِهِ إِنَّ الْجَامِعَةَ لَمْ تَدْعُ لِأَحَدٍ كَلَامًا فِيهَا عِلْمُ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ إِنَّ أَصْحَابَ الْقِيَّاسِ طَلَبُوا الْعِلْمَ بِالْقِيَّاسِ فَلَمْ يَزِدَادُوا مِنَ الْحَقِّ إِلَّا بَعْدًا إِنَّ دِينَ اللَّهِ لَا يُصَابُ بِالْقِيَّاسِ.

١٥- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ السُّنَّةَ لَا تُقَاسُ إِلَّا تَرَى أَنَّ امْرَأَةً تَقْضِي صَوْمَهَا وَلَا تَقْضِي صَلَاتَهَا يَا أَبَانَ إِنَّ السُّنَّةَ إِذَا قِيسَتْ مُحِقَّ الدِّينِ.

١٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْقِيَّاسِ فَقَالَ مَا لَكُمْ وَالْقِيَّاسَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُسْأَلُ كَيْفَ أَحَلَّ وَكَيْفَ حَرَّمَ.

١٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّ عَلِيًّا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلْقِيَّاسِ لَمْ يَزَلْ دَهْرُهُ فِي النَّبَاسِ وَمَنْ دَانَ اللَّهُ بِالرَّأْيِ لَمْ يَزَلْ دَهْرُهُ فِي اِرْتِمَاسٍ.

قَالَ وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِرَأْيِهِ فَقَدْ دَانَ اللَّهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ وَمَنْ دَانَ اللَّهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ حَيْثُ أَحَلَّ وَحَرَّمَ فِيمَا لَا يَعْلَمُ.

١٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ يَقْطِينٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مِيَّاحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ إِبْلِيسَ قَاسَ نَفْسَهُ بِأَدَمَ فَقَالَ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ. وَلَوْ قَاسَ الْجَوْهَرَ الَّذِي خَلَقَ اللَّهُ مِنْهُ آدَمَ بِالنَّارِ كَانَ ذَلِكَ أَكْثَرَ نُورًا وَضِيَاءً مِنَ النَّارِ.

14-(170) ...Ebu Şeybe'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duyduğum: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in dikte etmesi ve Ali *aleyhisselam*'ın el yazmasıyla oluşan el-Camia karşısında İbn-i Şubrume'nin⁷¹ ilmi kaybolup gitmiştir. el-Camia, kimseye söyleyecek bir söz bırakmamıştır. Helal ve haramın bilgisi onda bulunmaktadır. Kıyas ehli kıyasla ilme ulaşmak istediler, ama bu onlara haktan uzaklaşmaktan başka bir şey artırmadı. Kıyasla Allah'ın dinine ulaşmak olmaz."

15-(171) ... Eban bin Tağlib'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sünnet kıyas kabul etmez. Ey Eban, kadının (adet halinden sonra) orucunu kaza ettiği halde, namazını kaza etmediğini görmüyor musun? Sünnet kıyas edilirse, din mahvolup gider."

16-(172) ...Osman bin İsa'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa bin Cafer el-Kazım) *aleyhisselam*'a kıyası sordum. Buyurdular ki: "Sizin kıyasla ne işiniz var? Allah'a nasıl helal kıldığı, nasıl haram kıldığı sorulmaz."

17-(173) ...Mesadet bin Sadaka'dan, dedi ki:

Hiz. Cafer *aleyhisselam* babası aracılığıyla Hiz. (İmam)Ali *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını rivayet ettiler: "Kendini kıyas koltuğuna oturtan kimsenin ömrü, sürekli olarak şüphe içinde geçer. Kişisel görüşüyle Allah'a kulluk edenin ömrü ise devamlı batıla dalmakla geçip gider.

Rivayeti nakleden diyor ki; Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* da şöyle buyurdular: "Kişisel görüşüyle insanlara fetva veren kimse, bilmediği bir yolla Allah'a kulluk etmiş olur. Kim de bilmediği bir yolla Allah'a kulluk ederse, bilmediği şeyleri helal ve haram saymakla Allah'a karşı koymuş olur."

18-(174) ...Hüseyin bin Meyyah babasından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İblis, kendini Âdem'le mukayese ederek: "...Beni ateşten, onu balçıktan yarattın."⁷² dedi. Ama eğer Allah'ın Âdem'i yarattığı özü ateşle kıyaslasaydı, onun daha çok nurlu ve ışık saçan olduğunu görürdü."

١٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ فَقَالَ حَلَالٌ مُحَمَّدٌ حَلَالٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَحَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا يَكُونُ غَيْرُهُ وَلَا يَجِيءُ غَيْرُهُ.

وَقَالَ قَالَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا أَحَدٌ ابْتَدَعَ بِدْعَةً إِلَّا تَرَكَ بِهَا سُنَّةً.

٢٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَقِيلِيِّ عَنْ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيِّ قَالَ دَخَلَ أَبُو حَنِيفَةَ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا حَنِيفَةَ بَلَّغْنِي أَنْتَ تَقِيْسُ؟ قَالَ نَعَمْ. قَالَ لَا تَقِيْسُ فَإِنَّ أَوَّلَ مَنْ قَاسَ إِبْلِيسُ حِينَ قَالَ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ فَقَاسَ مَا بَيْنَ النَّارِ وَالطِّينِ وَلَوْ قَاسَ نُورِيَّةَ آدَمَ بِنُورِيَّةِ النَّارِ عَرَفَ فَضْلَ مَا بَيْنَ الثُّورَيْنِ وَصَفَاءَ أَحَدِهِمَا عَلَى الْآخَرِ.

٢١- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ قُتَيْبَةَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ مَسْأَلَةٍ فَأَجَابَهُ فِيهَا.

فَقَالَ الرَّجُلُ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ كَذَا وَكَذَا مَا يَكُونُ الْقَوْلُ فِيهَا؟

فَقَالَ لَهُ مَهْ مَا أَجَبْتُكَ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَسْنَا مِنْ أَرَأَيْتَ فِي شَيْءٍ).

٢٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ مُرْسَلًا قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيَجَةً فَلَا تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ فَإِنَّ كُلَّ سَبَبٍ وَنَسَبٍ وَقَرَابَةٍ وَوَلِيَجَةٍ وَبِدْعَةٍ وَشُبُهَةٍ مُنْقَطِعٌ إِلَّا مَا أَتَيْتُهُ الْقُرْآنُ.

19-(175) ...Zürare'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a helal ve haramdan sordum.

Buyurdular ki: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'in helâli kıyamet gününe kadar helal, haramı da kıyamet gününe kadar haramdır. Bundan başkası olmaz, yerine başkası gelmez.

Yine şöyle buyurdular: Hiz. (İmam) Ali *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Kim bir bidat çıkarırsa, mutlaka bir sünneti terk etmiş olur."

20-(176) ...İsa bin Abdullah el-Kureşi'den, dedi ki:

Ebu Hanife, Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanına gelmişti. Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona: "Ey Ebu Hanife, bana kıyas yaptığın haberi ulaşmıştır." buyurdular. "Evet." dedi.

Bunun üzerine Hazret buyurdular ki: "Kıyas yapma; çünkü ilk kıyas yapan İblis'tir ki; "...Beni ateşten onu balçıktan yarattın."⁷³ diyerek, ateşle balçığı birbiriyle mukayese etti. Hâlbuki eğer Âdem'in nurâniyetini ateşin nurâniyetiyle kıyaslasaydı, iki nur arasındaki üstünlük farkını ve birinin diğerine oranla olan berraklığını anlardı."

21-(177) ...Kuteybe'den, dedi ki:

Adamın biri Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a bir mevzuda soru sordu, hazret de konuyla ilgili cevap verdi.

Bu arada o adam: "Sizce eğer şöyle şöyle olsaydı, konu üzerinde ne söylenebilirdi?" dedi.

Buyurdular ki: "Yavaş ol! Bu hususta size ne cevap verdiğem, o Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'dendi. Biz hiç bir konuda, 'sizce' diyenlerden değiliz."

22-(178) ...Ahmet bin Muhammed bin Halid mürsel olarak babasından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Allah'tan başkasını kendinize sırdaş tutmayın ki, mümin olamazsınız. Çünkü Kur'an'ın onayladığından başka her sebep, her soy, her akrabalık, her sırdaşlık, her bidat ve her şüphe mutlaka kesiktir, kopuktur."

بَابُ الرَّدِّ إِلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَجَمِيعِ مَا يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ إِلَّا وَقَدْ جَاءَ فِيهِ كِتَابٌ أَوْ سُنَّةٌ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَنْ مُرَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ بَيَانَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى وَاللَّهِ مَا تَرَكَ اللَّهُ شَيْئاً يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْعِبَادُ حَتَّى لَا يَسْتَطِيعَ عَبْدٌ يَقُولُ لَوْ كَانَ هَذَا أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ إِلَّا وَقَدْ أَنْزَلَهُ اللَّهُ فِيهِ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عُمَرَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمْ يَدَعْ شَيْئاً يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ وَبَيَّنَّهُ لِرَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ حَدّاً وَجَعَلَ عَلَيْهِ دَلِيلاً يَدُلُّ عَلَيْهِ وَجَعَلَ عَلَى مَنْ تَعَدَّى ذَلِكَ الْحَدَّ حَدّاً.

٣- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ هَارُونَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالاً وَلَا حَرَاماً إِلَّا وَهُوَ حَدٌّ كَحَدِّ الدَّارِ فَمَا كَانَ مِنَ الطَّرِيقِ فَهُوَ مِنَ الطَّرِيقِ وَمَا كَانَ مِنَ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ حَتَّى أَرُشَ الْخُدْشِ فَمَا سِوَاهُ وَالْجِلْدَةَ وَنِصْفَ الْجِلْدَةِ.

٤- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ حَمَادٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَفِيهِ كِتَابٌ أَوْ سُنَّةٌ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ حَمَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذَا حَدَّثْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَاسْأَلُونِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ فِي بَعْضِ حَدِيثِهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نَهَى عَنِ الْقِيلِ وَالْقَالِ وَفَسَادِ الْمَالِ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ.

Kitap Ve Sünnete Müracaat Edilmesi; Helal, Haram Ve İnsanların İhtiyaç Duydukları Her Bilginin Mutlaka Kitap Ve Sünnette Geldiği Babı

1-(179) ...Murazim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Tebareke ve Teala her şeyin açıklamasını Kur'an'da indirmiştir. Andolsun Allah'a ki, Allah kulların ihtiyaç duydukları hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır; öyle ki, bir kul: "Keşke Kur'an'da bu konu da inseydi." diyemez. Çünkü mutlaka o konuda Allah bir şey indirmiştir."

2-(180) ...Ömer bin Kays'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah Tebareke ve Teala ümmetin ihtiyaç duyduğu her şeyi kitabında indirmiş, Peygamberine de açıklamıştır. Her şey için bir sınır ve ona delalet eden bir delil koymuş, bu sınırı aşan için de ayrı bir sınır (ceza) koymuştur."

3-(181) ...Süleyman bin Harun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Mutlaka Allah'ın yarattığı her helal ve haramın -aynen yola düşen yola, eve düşen de eve ait olacak şekilde evin bir sınırı olduğu gibi- bir sınırı vardır. Böylece hatta tırmalamanın ve onun dışında kalanın, keza bir kırbaç ve yarım kırbaç vurmanın dahi cezası belirlenmiştir."

4-(182) ...Hammad'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Hiçbir şey yoktur ki, onun hakkında bir ayet veya bir sünnet olmasın."

5-(183) ...Ebu'l-Carud'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Size bir şey söylediğim zaman, bana onun Allah'ın kitabından nereye dayandığını da sorun."

Sonra bazı konuşmasında şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* boşboğazlığı, malı boşa harcamayı ve çok soru sormayı men ederdi."

فَقِيلَ لَهُ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَيْنَ هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟
 قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لِأَخِيرٍ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ
 أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ.

وَقَالَ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا.

وَقَالَ لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ
 عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنِ الْمُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا مِنْ أَمْرٍ
 يَخْتَلِفُ فِيهِ اثْنَانِ إِلَّا وَهُوَ أَصْلٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَكِنْ لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُ الرَّجَالِ.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ
 عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ
 تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَرْسَلَ إِلَيْكُمْ الرَّسُولَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنْزَلَ إِلَيْهِ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
 وَأَنْتُمْ أُمَّيُونَ عَنِ الْكِتَابِ وَمَنْ أَنْزَلَهُ وَعَنِ الرَّسُولِ وَمَنْ أَرْسَلَهُ عَلَى حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ
 الرُّسُلِ وَطُولِ هَجْعَةٍ مِنَ الْأُمَمِ وَأَنْبِسَاطٍ مِنَ الْجَهْلِ وَاعْتِرَاضٍ مِنَ الْفِتْنَةِ وَانْتِقَاضٍ مِنَ
 الْمُبْرَمِ وَعَمَى عَنِ الْحَقِّ وَاعْتِسَافٍ مِنَ الْجَوْرِ وَامْتِحَاقٍ مِنَ الدِّينِ وَتَلَطُّ مِنَ الْحُرُوبِ
 عَلَى حِينِ اصْفِرَارٍ مِنْ رِيَاضِ جَنَّاتِ الدُّنْيَا وَيُسِسٍ مِنْ أَغْصَانِهَا وَانْتِشَارٍ مِنْ وَرَقِهَا
 وَيَأْسٍ مِنْ ثَمَرِهَا وَاعْغُورَارٍ مِنْ مَائِهَا قَدْ دَرَسَتْ أَعْلَامُ الْهُدَى فَظَهَرَتْ أَعْلَامُ الرَّدَى
 فَالِدُّنْيَا مُتَهَجِّمَةٌ فِي وُجُوهِ أَهْلِهَا مُكْفَهَرَةٌ مُدْبِرَةٌ غَيْرُ مُقْبِلَةٍ تَمَرَّتْهَا الْفِتْنَةُ وَطَعَامُهَا الْحَيْفَةُ
 وَشِعَارُهَا الْخَوْفُ وَدِتَارُهَا السَّيْفُ مُزَقَّتُمْ كُلُّ مُمَزَّقٍ وَقَدْ أَعْمَتْ عُيُونَ أَهْلِهَا وَأَطْلَمَتْ
 عَلَيْهَا أَيُّمُهَا قَدْ قَطَعُوا أَرْحَامَهُمْ وَسَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَدَفَنُوا فِي التُّرَابِ الْمَوْءُودَةَ بَيْنَهُمْ
 مِنْ أَوْلَادِهِمْ يَجْتَازُ دُونَهُمْ طَيْبُ الْعَيْشِ وَرَفَاهِيَةُ خُفُوضِ الدُّنْيَا لَا يَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ ثَوَابًا
 وَلَا يَخَافُونَ وَاللَّهُ مِنْهُ عِقَابًا حَيْثُ أَعْمَى نَجْسٌ وَمَيْتُهُمْ فِي النَّارِ مُبْلَسٌ.

Dendi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu, bunlar Allah'ın kitabının neresine dayanmaktadır?"

Buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: **"Onların fısldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi emreden müstesna..."**⁷⁴

Yine buyurmuştur: **"Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarımızı akli ermezlere vermeyin..."**⁷⁵

Yine şöyle buyurmuştur: **"...Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın..."**⁷⁶

6-(184) ...Mualla bin Huneys'ten, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İki insanın hakkında ihtilafa düştüğü hiçbir konu yoktur ki, ona dair bir ilke Allah'ın kitabında bulunmasın. Ancak insanların aklı ona ermiyor."

7-(185) ... Mesadet bin Sadaka'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar, Allah Tebareke ve Teala size Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'i* gönderdi ve Kitab'ı hak olarak ona indirdi. Oysaki siz Kitap ve indirenine, Resul ve gönderenine karşı ümmi (okuması yazması olmayan bilgisiz) bir topluluktunuz. Elçilerin devamının kesildiği, milletlerin uzun bir uykuya daldığı, cehaletin kol gezdiği, fitnenin yaygınlaştığı, düzenin çığnendiği, hakka karşı körleşildiği, zorbalığın hüküm sürdüğü, dinin yok olup gittiği, savaşların alevlendiği, dünya bağlarının sararmaya yüz tuttuğu, dallarının kuruduğu, yapraklarının savrulduğu, meyvelerinden ümidin kesildiği, sularının çekilip kuruduğu bir zamanda artık hidayet sancağı pörsümüş, eskimiş, alçaklık sancağı ise ihtişamla dalgalanmaya başlamıştı. Dünya kabalaşmış, kerihleşmiş, ehline karşı yüzünü ekşitmiş, sırtını dönmüştü. Meyvesi fitne, yiyeceği murdar, giysisi korku, örtüsü ise kılıç oluvermişti. Büsbütün bölük pörçük olmuştunuz, dünya ehlinin gözleri görmez olmuştu, gündüzleri kap kararmıştı. Akralılık bağlarını kesmiş, pervasızca birbirlerinin kanını döker olmuşlardı. Evlatlarından kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı. Güzel bir hayat, refah ve bolluk içinde olan bir dünyada yaşamak onlardan çok uzaklaşmıştı. Ne Allah'tan bir mükâfat umuyorlardı, ne de andolsun Allah'a ki onun cezasından korkuyorlardı. Dirileri kirli körlerdi, ölüleri ise ateşte ümitlerini yitirmiş durumdaydı.

فَجَاءَهُمْ بِنُسَخَةٍ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى وَتَصَدِّقِ الدِّي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلِ الْحَلَالِ مِنْ رَيْبِ الْحَرَامِ.

ذَلِكَ الْقُرْآنُ فَاسْتَنْطِقُوهُ وَلَنْ يَنْطِقَ لَكُمْ أَحْبِرُكُمْ عَنْهُ إِنَّ فِيهِ عِلْمَ مَا مَضَى وَعِلْمَ مَا يَأْتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَحُكْمَ مَا بَيْنَكُمْ وَبَيَانَ مَا أَصْبَحْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ فَلَوْ سَأَلْتُمُونِي عَنْهُ لَعَلَّمْتُكُمْ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُمَانَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَدْ وُلِدَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنَا أَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ وَفِيهِ بَدْءُ الْخَلْقِ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَفِيهِ خَبْرُ السَّمَاءِ وَخَبْرُ الْأَرْضِ وَخَبْرُ الْجَنَّةِ وَخَبْرُ النَّارِ وَخَبْرُ مَا كَانَ وَخَبْرُ مَا هُوَ كَائِنٌ أَعْلَمُ ذَلِكَ كَمَا أَنْظُرُ إِلَى كَفَى إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِيهِ تَبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ.

٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ التُّعْمَانَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ نَبَأُ مَا قَبَلَكُمْ وَخَبْرُ مَا بَعْدَكُمْ وَفَضْلُ مَا بَيْنَكُمْ وَنَحْنُ نَعْلَمُهُ.

١٠- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَهْرَانَ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبِي الْمَعْرَاءِ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ أَكُلُ شَيْءٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَوْ تَقُولُونَ فِيهِ؟ قَالَ بَلْ كُلُّ شَيْءٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

بَابُ اخْتِلَافِ الْحَدِيثِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ عَنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنِّي سَمِعْتُ مِنْ سَلْمَانَ وَالْمِقْدَادِ وَأَبِي ذَرٍّ شَيْئاً مِنْ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَأَحَادِيثَ عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) غَيْرَ مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ ثُمَّ سَمِعْتُ مِنْكَ تَصَدِّيقَ مَا سَمِعْتُ مِنْهُمْ.

İşte böylesi bir zamanda Resul, önceki suhufun bir nüshası, kendinden öncekilerin doğrulayıcısı ve helâli haram kuşkusundan ayıklayıcısı olan (kitab)ı getirdi.

O kitap Kur'an'dır. Öyleyse onu konuşurun, ama o sizinle konuşmaz. Ancak ben ondan size haber veririm. Geçmişin ve kıyamete kadar gelecek olanın bilgisi, içinde bulunduğunuz ve üzerinde ihtilaf ettiğiniz şeylerin hükümü ondadır. Eğer onu bana sorarsınız, ben size öğretir, bilgi sahibi kılarım."

8-(186) ...Abdu'l-Â'lâ bin A'yun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Ben, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in oğluyum. Ben, Allah'ın kitabını en iyi bilen kimseyim. Yaratılışın başlangıcı ve kıyamete kadar olacak her şey onda yer almıştır. Göğün, yerin, cennetin, cehennemin, olanın ve olacağın haberi ondadır. Bunları avucumun içi gibi bilmekteyim. Allah, 'her şeyin açıklaması ondadır'⁷⁷ buyurmuştur."

9-(187) ...İsmail bin Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın kitabında sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin bilgisi ve aranızdaki sorunların çözümü bulunmaktadır. Bunu ise ancak biz bilmekteyiz."

10-(188) ... Semea'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa bin Cafer el-Kazım) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Acaba Allah'ın kitabında ve Peygamberinin sünnetinde her şey yer alıyor mu? Yoksa siz de kendinizden bazı şeyler söylüyorsunuz?"

Buyurdular ki: "Bilakis, her şey Allah'ın kitabında ve Peygamberi'nin sünnetinde yer almıştır."

Hadis İhtilafı Babı

1-(189) ...Süleym bin Kays el-Hilali'den, dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Ben Selman, Mikdat ve Ebuzer'den Kur'an tefsiri olarak; keza Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in hadisleri olarak insanların elinde olandan farklı şeyler duymuşumdur. Sonra sizden de onlardan duyduklarımın onayını duyuyorum.

وَرَأَيْتُ فِي أَيْدِي النَّاسِ أَشْيَاءَ كَثِيرَةً مِنْ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَمِنَ الْأَحَادِيثِ عَنِ نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْتُمْ تُخَالِفُونَهُمْ فِيهَا وَتَزْعُمُونَ أَنَّ ذَلِكَ كُلُّهُ بَاطِلٌ.

أَفْتَرَى النَّاسُ يَكْذِبُونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مُتَعَمِّدِينَ وَيُفَسِّرُونَ الْقُرْآنَ بِآرَائِهِمْ؟

قَالَ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ قَدْ سَأَلْتَ فَأَفْهَمِ الْجَوَابَ إِنَّ فِي أَيْدِي النَّاسِ حَقًّا وَبَاطِلًا وَصِدْقًا وَكُذِبًا وَنَاسِخًا وَمُنْسُوخًا وَعَامًّا وَخَاصًّا وَمُحْكَمًا وَمُتَشَابِهًا وَحِفْظًا وَوَهْمًا.

وَقَدْ كُذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَى عَهْدِهِ حَتَّى قَامَ خَطِيبًا فَقَالَ أَبْهَأَ النَّاسُ قَدْ كَثُرَتْ عَلَى الْكُذَّابَةِ فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ثُمَّ كُذِبَ عَلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ وَإِنَّمَا أَتَاكُمْ الْحَدِيثُ مِنْ أَرْبَعَةٍ لَيْسَ لَهُمْ خَامِسٌ.

رَجُلٌ مُنَافِقٌ يُظْهِرُ الْإِيمَانَ مُتَصَنِّعٌ بِالْإِسْلَامِ لَا يَتَأْتَمُّ وَلَا يَتَحَرَّجُ أَنْ يَكْذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مُتَعَمِّدًا.

فَلَوْ عَلِمَ النَّاسُ أَنَّهُ مُنَافِقٌ كَذَّابٌ لَمْ يَقْبَلُوا مِنْهُ وَلَمْ يُصَدِّقُوهُ وَلَكِنَّهُمْ قَالُوا هَذَا قَدْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَرَأَاهُ وَسَمِعَ مِنْهُ وَأَخَذُوا عَنْهُ وَهُمْ لَا يَعْرِفُونَ حَالَهُ وَقَدْ أَخْبَرَهُ اللَّهُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ بِمَا أَخْبَرَهُ وَوَصَفَهُمْ بِمَا وَصَفَهُمْ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ وَإِذَا رَأَيْتُهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ.

ثُمَّ بَقُوا بَعْدَهُ فَتَقَرَّبُوا إِلَى أُمَّةِ الضَّلَالَةِ وَالِدُّعَاةِ إِلَى النَّارِ بِالزُّورِ وَالْكَذِبِ وَالْبُهْتَانِ فَوَلَّوهُمْ الْأَعْمَالَ وَحَمَلُوهُمْ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ وَأَكَلُوا بِهِمُ الدُّنْيَا وَإِنَّمَا النَّاسُ مَعَ الْمُلُوكِ وَالدُّنْيَا إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ فَهَذَا أَحَدُ الْأَرْبَعَةِ.

Bu arada insanların elinde Kur'an tefsiri olarak, keza Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in hadisleri olarak birçok şeylerin olduğunu görüyorum ki, siz bu hususlarda onlara karşı çıkıyor ve tamamının batıl olduğunu söylüyorsunuz.

Acaba bu insanlar bilerekten Resulullah'ın diline yalan mı bağlıyorlar? Kur'an'ı da bilinçli olarak kendi reylerine göre mi yorumluyorlar?"

Süleym diyor: Bu arada Hz. (İmam) Ali *aleyhisselâm* bana yöneldi ve buyurdular ki: "Soru sordun, şimdi ise cevabını iyice anla: İnsanların elinde hak olanı da vardır, batıl olanı da; doğru olanı da vardır, yalan olanı da; neshedeni de vardır, neshedileni de; genel olanı da vardır, özel olanı da; muhkemi da vardır, müteşabihi de; orijinalitesi korunanı da vardır; orijinal olduğu vehmedileni de.

Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in kendi döneminde bile Hazretlerine yalan isnatlarda bulundular, hatta Hazretleri minbere çıkıp: "Ey insanlar, bana yalan söz isnat eden çoğalmıştır; kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, şimdiden cehennemde yerini hazırlasın." diye buyurdular. Hazretlerinin vefatından sonra da kendisine yalan sözler isnat edildi. Aslında hadisler size dört kişiden gelmektedir, bunların beşincisi yoktur:

Birincisi, münafıktır; kendisini mümin olarak gösterir, müslümanmış gibi davranır, bilerekten Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'e yalan isnat etmekten suçluluk hissetmez, çekinmez.

İnsanlar, onun münafık ve yalancı olduğunu bilselerdi, hadisini asla kabul etmez, onu doğrulamazlardı. Ama "Bu, Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'e arkadaşlık etmiştir, onu görmüş, ondan dinlemiştir." diyorlar; durumunu bilmeden sözünü kabul ediyorlar. Oysa Allah, O Hazrete münafıkları bildirmiş, vasıflarını beyan ederek buyurmuştur ki: "**Onları gördün mü cisimleri (zahirleri) hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin...**"⁷⁸

Bunlar Peygamber'den sonra da yaşamaya devam ettiler, yalan ve iftira ile halkı ateşe çağıran, sapıklık önderlerine (öncülerine) yanaştılar. Onlar da bunları işlerde yetki sahibi kıldılar, bunları halkın boynuna bindirdiler. Bunların desteğiyle dünyayı yiyip sömürdüler. Aslında Allah'ın koruduğu kimseler hariç, insanlar hükümdarların ve dünyanın yanında yer alırlar. İşte bu, o dört kişiden biridir.

وَرَجُلٍ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ شَيْئًا لَمْ يَحْمِلْهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ وَوَهَمَ فِيهِ وَلَمْ يَتَّعَمَدْ كَذِبًا فَهُوَ فِي يَدِهِ يَقُولُ بِهِ وَيَعْمَلُ بِهِ وَيَزْوِيهِ فَيَقُولُ أَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَلَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ أَنَّهُ وَهَمَ لَمْ يَقْبَلُوهُ وَلَوْ عَلِمَ هُوَ أَنَّهُ وَهَمَ لَرَفَضَهُ.

وَرَجُلٍ ثَالِثٍ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) شَيْئًا أَمَرَ بِهِ ثُمَّ نَهَى عَنْهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ أَوْ سَمِعَهُ يَنْهَى عَنْ شَيْءٍ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَحَفِظَ مَنْسُوخَهُ وَلَمْ يَحْفَظِ النَّاسِخَ وَلَوْ عَلِمَ أَنَّهُ مَنْسُوخٌ لَرَفَضَهُ وَلَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ إِذْ سَمِعُوهُ مِنْهُ أَنَّهُ مَنْسُوخٌ لَرَفَضُوهُ.

وَآخَرَ رَابِعٍ لَمْ يَكْذِبْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مُبْغِضٍ لِلْكَذِبِ خَوْفًا مِنَ اللَّهِ وَتَعْظِيمًا لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَمْ يَنْسَهُ بَلْ حَفِظَ مَا سَمِعَ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَجَاءَ بِهِ كَمَا سَمِعَ لَمْ يَزِدْ فِيهِ وَلَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ وَعَلِمَ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ فَعَمِلَ بِالنَّاسِخِ وَرَفَضَ الْمَنْسُوخَ.

فَإِنَّ أَمْرَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِثْلُ الْقُرْآنِ نَاسِخٌ وَمَنْسُوخٌ وَخَاصٌّ وَعَامٌّ وَمُحْكَمٌ وَمُتَشَابِهٌ قَدْ كَانَ يَكُونُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْكَلَامُ لَهُ وَجْهَانِ كَلَامٌ عَامٌّ وَكَلَامٌ خَاصٌّ مِثْلُ الْقُرْآنِ وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ مَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا. فَيَسْتَنْبَهُ عَلَى مَنْ لَمْ يَعْرِفْ وَلَمْ يَدْرِ مَا عَنِ اللَّهِ بِهِ وَرَسُولُهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَلَيْسَ كُلُّ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ يَسْأَلُهُ عَنِ الشَّيْءِ فَيَفْهَمُ وَكَانَ مِنْهُمْ مَنْ يَسْأَلُهُ وَلَا يَسْتَفْهَمُهُ حَتَّىٰ إِنْ كَانُوا لِيُجِيبُونَ أَنْ يَجِيءَ الْأَعْرَابِيُّ وَالطَّارِئُ فَيَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَتَّىٰ يَسْمَعُوا.

وَقَدْ كُنْتُ أَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كُلَّ يَوْمٍ دَخَلَةً وَكُلَّ لَيْلَةٍ دَخَلَةً فَيُخَلِّينِي فِيهَا أَدُورٌ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ وَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنَّهُ لَمْ يَصْنَعْ ذَلِكَ بِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ غَيْرِي.

İkincisi; Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'ten bir şeyler duymuştur, ama duyduğunu olduğu gibi taşıyamadığı halde, taşıdığını sanmıştır. Bilerekten yalan konuşan biri de değildir. Şimdi bu, o kimsenin elindedir, ona inanıyor, onunla amel ediyor, onu rivayet ediyor ve: "Ben bunu Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'ten duydum." diyor. Eğer müslümanlar, onun sanıya kapıldığını bilselerdi, kesinlikle onu kabul etmezlerdi. Onun kendisi de sanıya kapıldığını bilseydi, derhal onu atıverirdi.

Üçüncüsü ise; Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'den bir şeyi emrettiğini dinlemiştir; ancak Resulullah sonradan onu yasaklamıştır, ama onun bundan haberi olmamıştır. Yahut bir şeyi yasakladığını dinlemiş, oysa sonradan onu emretmiştir, ama o bunu bilmemiştir. Böylece neshedilmiş bellemiştir, neshedeni ise bellememiştir. Eğer onun kendi bunun neshedilmiş olduğunu bilseydi, mutlaka onu bırakırdı, müslümanlar da bunu ondan dinlerken neshedilmiş olduğunu bilselerdi, mutlaka onu reddederlerdi.

Bir dördüncüsü de vardır ki, Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'e yalan isnat etmez. Allah korkusundan ve Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'e saygıdan yalandan nefret eder. Duyduğunu unutmamıştır, aksine duyduğu her şeyi duyduğu şekilde bellemiş, aynı şekilde de rivayet etmiştir. Ne ona bir şey katmıştır, ne de ondan bir şey eksiltmiştir. Neshedeni de neshedileni de bilmiştir; bu yüzden de neshedenle amel etmiş, neshedileni ise terk etmiştir.

Çünkü Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in emri de tıpkı Kur'an gibi, nesheden, nesholunan, özel, genel, muhkem ve müteşabihtir. Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in de Kur'an gibi, iki yönlü, genel ve özel olan buyruğu vardır. Allah Teâla buyuruyor ki: "...**Peygamber, size ne verdiyse onu alın; size neyi yasakladıysa ondan da vazgeçin.**"⁷⁹ Bu yüzden Allah'ın ve Resulü'nün ondan neyi kastettiğini doğru anlayıp bilmeyen kimse yanıliyordu. Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in ashabının tamamı da soru sorup da (cevabını) anlayan kimseler değildi. Bir kısmı da soru sorsa bile verilen cevabı anlamazdı. Hatta bir şey dinlemek için bir bedevinin veya bir garibin gelip de Resulullah'a bir şey sormasını isteyip beklerlerdi.

Buna karşılık ben her gündüz bir defa her gece bir defa Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'in huzuruna varırdım, Resulullah da orayı (evini) benim için boşaltırdı, ben de o nereye gitse peşinde gezip dururdum. Resulullah'ın ashabı, onun benim dışımda kimseye böyle yapmadığını bilmekteler.

فَرُبَّمَا كَانَ فِي بَيْتِي يَا تَبْنَِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَكْثَرُ ذَلِكَ فِي بَيْتِي وَكُنْتُ إِذَا دَخَلْتُ عَلَيْهِ بَعْضَ مَنَازِلِهِ أَخْلَانِي وَأَقَامَ عَنِّي نِسَاءَهُ فَلَا يَبْقَى عِنْدَهُ غَيْرِي وَإِذَا أَتَانِي لِلْخُلُوةِ مَعِي فِي مَنْزِلِي لَمْ تَقُمْ عَنِّي فَاطِمَةُ وَلَا أَحَدٌ مِنْ بَنِي وَكُنْتُ إِذَا سَأَلْتُهُ أَجَابَنِي وَإِذَا سَكَتَ عَنْهُ وَفَنَيْتُ مَسَائِلِي ابْتِدَائِي.

فَمَا نَزَلَتْ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) آيَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا أَقْرَأْنِيهَا وَأَمْلَاهَا عَلَيَّ فَكَتَبْتُهَا بِخَطِّي وَعَلَّمَنِي تَأْوِيلَهَا وَتَفْسِيرَهَا وَنَاسِخَهَا وَمَنْسُوخَهَا وَمُحْكَمَهَا وَمُتَشَابِهَهَا وَخَاصَّهَا وَعَامَّهَا وَدَعَا اللَّهُ أَنْ يُعْطِيَنِي فَهَمَّهَا وَحَفِظَهَا.

فَمَا نَسِيتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَلَا عَلِمًا أَمْلَاهُ عَلَيَّ وَكَتَبْتُهُ مُنْذُ دَعَا اللَّهُ لِي بِمَا دَعَا. وَمَا تَرَكَ شَيْئًا عَلَّمَهُ اللَّهُ مِنْ حَلَالٍ وَلَا حَرَامٍ وَلَا أَمْرٍ وَلَا نَهْيٍ كَانَ أَوْ يَكُونُ وَلَا كِتَابٍ مُنْزَلٍ عَلَيَّ أَحَدٍ قَبْلَهُ مِنْ طَاعَةٍ أَوْ مَعْصِيَةٍ إِلَّا عَلَّمَنِيهِ وَحَفِظْتُهُ فَلَمْ أَنْسَ حَرْفًا وَاحِدًا ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَيَّ صَدْرِي وَدَعَا اللَّهُ لِي أَنْ يَمْلَأَ قَلْبِي عِلْمًا وَفَهْمًا وَحُكْمًا وَنُورًا. فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي مُنْذُ دَعَوْتَ اللَّهُ لِي بِمَا دَعَوْتَ لَمْ أَنْسَ شَيْئًا وَلَمْ يُفْنِنِي شَيْءٌ لَمْ أَكْتُبْهُ أَفْتَسَخَوْفُ عَلَيَّ النَّسِيَانَ فِيمَا بَعْدُ فَقَالَ لَا لَسْتُ أَتَخَوَّفُ عَلَيْكَ النَّسِيَانَ وَالْجَهْلَ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرُؤُونَ عَنْ فُلَانٍ وَفُلَانٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَا يَنْهَهُمُونَ بِالْكَذِبِ فَيَجِيءُ مِنْكُمْ خِلَافُهُ قَالَ إِنَّ الْحَدِيثَ يُنْسَخُ كَمَا يُنْسَخُ الْقُرْآنُ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا بَالِي أَسْأَلُكَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ فَتُجِيبُنِي فِيهَا بِالْجَوَابِ ثُمَّ يَجِيئُكَ غَيْرِي فَتُجِيبُهُ فِيهَا بِجَوَابٍ آخَرَ؟ فَقَالَ إِنَّا نُجِيبُ النَّاسَ عَلَى الرِّيَادَةِ وَالنُّقْصَانِ.

Bazen de Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih* benim evime gelirdi. Çoğunlukla bu benim evimde olurdu. Ama ben onun yanına gittiğimde, benimle baş başa kalır, hanımlarını bile odadan dışarı çıkarırdı, benden başka hiç bir kimse o odada kalmazdı. Benimle baş başa kalmak için benim evime geldiğinde ise ne Fatıma ne de oğullarımdan biri yanımdan ayrılmazdı. Sorduğumda cevap verir, sustuğumda ve sorum bittiğinde ise o başlardı.

Kur'an'dan Resulullah'a nazil olan hiç bir ayet yoktur ki, bana okumasın, bana yazdırmasın; ben de kendi elimle onları yazardım. Sonra onların tevilini, tefsirini, nasihini, mensuhunu, muhkemini, müteşabihini, özelini, genelini bana öğretir ve bana onları anlama ve ezberleme kabiliyetini vermesi için Allah'a dua ederdi.

Bana bu şekilde dua ettiği andan itibaren Allah'ın kitabından bir ayeti ve bana imla edip yazdırdığı hiçbir ilmi unutmuş değilim.

Allah'ın kendisine öğrettiği helal ve haramdan, emir ve nehiyden, olan ve olacaktan, kendisinden önce bir kimseye inen herhangi bir kitap, itaat ve isyandan her şeyi bana öğretti, ben de tamamını ezberledim, tek bir kelimesini dahi unutmadım. Sonra da elini göğsümün üzerine koydu ve kalbimi ilim, hikmet ve nurla doldurması için Allah'a dua etti.

Ben kendilerine dedim ki: "Ey Allah'ın Nebisi, anam babam sana feda olsun, banım için Allah'a dua ettiğin andan itibaren hiçbir şeyi unutmadım, yazmadık hiçbir şey de bırakmadım. Acaba bundan sonra unutacağımdan korkuyor musunuz?" Buyurdular ki: "Hayır, artık senin unutacağına veya bilmeyeceğine dair bir korkum yoktur."

2-(190) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Niçin falan falan aracılığıyla Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih*'den hadis rivayet eden bazı kimseler, sizden onların aksine rivayetler geldiği halde yalancılıkla suçlanmıyorlar?" dedim. Buyurdular ki: "Hadis de tıpkı Kur'an gibi neshedilir."

3-(191) ...Mensur bin Hazim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Neden, bir konuda sana soru sorduğumda bana bir şekilde cevap veriyor, sonra başka biri geliyor, ona ise farklı bir cevap veriyorsun?" dedim. Buyurdular ki: "Biz insanlara fazla ve eksik cevap veririz."

قَالَ قُلْتُ فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) صَدَقُوا عَلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَمْ كَذَبُوا؟
قَالَ بَلْ صَدَقُوا.

قَالَ قُلْتُ فَمَا بِالْهَمِّ اخْتَلَفُوا؟
فَقَالَ أَمَا تَعْلَمُ أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَأْتِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَيَسْأَلُهُ عَنِ الْمَسْأَلَةِ فَيُجِيبُهُ فِيهَا بِالْجَوَابِ ثُمَّ يُجِيبُهُ بَعْدَ ذَلِكَ مَا يَنْسُخُ ذَلِكَ الْجَوَابَ فَتَسَخَّتِ الْأَحَادِيثُ بَعْضُهَا بَعْضًا.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَائِبٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لِي يَزِيدُ مَا تَقُولُ لَوْ أَفْتَيْنَا رَجُلًا مِمَّنْ يَتَوْلَانَا بِشَيْءٍ مِنَ التَّقِيَّةِ؟

قَالَ قُلْتُ لَهُ أَنْتَ أَعْلَمُ جُعِلَتْ فِدَاكَ.
قَالَ إِنْ أَخَذَ بِهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَعْظَمُ أَجْرًا.
وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى إِنْ أَخَذَ بِهِ أَوْجَرَ وَإِنْ تَرَكَهُ وَاللَّهُ أَثَم.

٥- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَأَجَابَنِي ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَأَجَابَهُ بِخِلَافِ مَا أَجَابَنِي ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ آخَرَ فَأَجَابَهُ بِخِلَافِ مَا أَجَابَنِي وَأَجَابَ صَاحِبِي فَلَمَّا خَرَجَ الرَّجُلَانِ قُلْتُ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ رَجُلَانِ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ مِنْ شِيعَتِكُمْ قَدِمَا يَسْأَلَانِ فَأَجَبْتَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِغَيْرِ مَا أَجَبْتَ بِهِ صَاحِبَهُ فَقَالَ يَا زُرَّارَةَ إِنَّ هَذَا خَيْرٌ لَنَا وَأَبْتِي لَنَا وَلَكُمْ وَلَوْ اجْتَمَعْتُمْ عَلَيَّ أَمْرٍ وَاحِدٍ لَصَدَقْتُكَمُ النَّاسُ عَلَيْنَا وَلَكَانَ أَقَلَّ لِبِقَائِنَا وَبِقَائِكُمْ.

قَالَ ثُمَّ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) شِيعَتُكُمْ لَوْ حَمَلْتُمُوهُمْ عَلَى الْأَسِنَّةِ أَوْ عَلَى النَّارِ لَمْضَوْا وَهُمْ يَخْرُجُونَ مِنْ عِنْدِكُمْ مُخْتَلِفِينَ قَالَ فَأَجَابَنِي بِمِثْلِ جَوَابِ أَبِيهِ.

Ravi den; dedim ki: "Bana Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih'in* ashabından haber ver. Onlar Muhammed *sallallâhu aleyhi ve alih'e* karşı doğru mu söylediler, yalan mı?"

Buyurdular ki: "Aksine, doğru söylediler."

Ravi den; dedim ki: "Öyleyse niçin ihtilafa düştüler?"

Buyurdular ki: "Bilmiyor musun ki, biri Resulullah'a gelir bir konuda soru sorup cevabını alırdı. Sonra da Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih* (başkasına) o cevabı nesheden cevabı verirdi. Böylece hadislerin bazıları bazısını neshetmiştir."

4-(192) ...Ebu Ubeyde'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Ziyad, eğer bizi dost edinenlerden birine takkiye gereği bir fetva verirsek buna ne dersin?"

Ravi den; dedim ki: "Sana feda olayım, sen daha iyi bilirsin?"

Buyurdular ki: "Eğer o bunu tutarsa, bu onun için daha hayırlı olur ve daha büyük bir ecir almış olur."

Başka bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "Eğer o bunu tutarsa, ecir alır; ama eğer terk ederse, andolsun Allah'a ki günah işlemiş olur."

5-(193) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam'a* bir konuda soru sordum. O da beni yanıtladı. Sonra başka biri geldi, ona ise bana verdiği cevaptan farklı bir cevap verdi. Daha sonra başka biri geldi, ona da bana ve arkadaşşıma verdiği cevaptan farklı bir cevap verdi. Bu iki kişi ayrılınca dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu, bu iki kişi Irak ehlerinden ve sizin şialarınızdandılar. Gelip sana soru sordular, ama siz her birine diğerine verdiğin cevaptan farklı bir cevap verdiniz!"

Buyurdular ki: "Ey Zürare, bu bizim için daha hayırlı, bizim ve sizin bekanız için daha koruyucudur. Eğer bir görüş etrafında içtima ederseniz, bununla insanlar bize bağlılığınıza doğrulattırlar, bu da bizim ve sizin bekanızı kısaltır."

Zürare diyor; sonraları Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam'a* da: "Şialarınızı eğer mızraklara karşı veya ateşin üzerine sürseniz dahi kesinlikle giderler, ama buna rağmen onlar sizin yanınızdan farklı görüşlerle ayrılırlar!" dedim. Bunun üzerine o da bana babasının cevabına benzer bir cevap verdi."

Türkiye Caferileri Sitesi
www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ نَصْرِ
الْخُثَمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَنْ عَرَفَ أَنَا لَا تَقُولُ إِلَّا حَقًّا فَلْيَكْتَفِ
بِمَا يَعْلَمُ مِنَّا فَإِنْ سَمِعَ مِنَّا خِلَافَ مَا يَعْلَمُ فَلْيَعْلَمْ أَنَّ ذَلِكَ دِفَاعٌ مِنَّا عَنْهُ.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَيْسَى وَالْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ جَمِيعًا عَنْ
سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ اخْتَلَفَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ مِنْ أَهْلِ
دِينِهِ فِي أَمْرٍ كِلَاهُمَا يَرَوِيهِ أَحَدُهُمَا يَأْمُرُ بِأَخْذِهِ وَالْآخَرُ يَنْهَاهُ عَنْهُ كَيْفَ يَصْنَعُ؟
فَقَالَ يُرْجِيهِ حَتَّى يَلْقَى مَنْ يُخْبِرُهُ فَهُوَ فِي سَعَةٍ حَتَّى يَلْقَاهُ.
وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى بِأَيُّهُمَا أَخَذْتَ مِنْ بَابِ التَّسْلِيمِ وَسَعَكَ.

٨ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ
بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ أَرَأَيْتَكَ لَوْ حَدَّثْتُكَ بِحَدِيثِ الْعَامِّ ثُمَّ
جِئْتَنِي مِنْ قَابِلٍ فَحَدَّثْتُكَ بِخِلَافِهِ بِأَيُّهُمَا كُنْتَ تَأْخُذُ؟
قَالَ قُلْتُ كُنْتُ آخِذٌ بِالْأَخِيرِ.
فَقَالَ لِي رَحِمَكَ اللَّهُ.

٩- وَعَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنِ الْمُعَلَّى
بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذَا جَاءَ حَدِيثٌ عَنْ أَوْلِيكُمْ وَحَدِيثٌ عَنْ
آخِرِكُمْ بِأَيُّهُمَا نَأْخُذُ؟

فَقَالَ خُذُوا بِهِ حَتَّى يَبْلُغُكُمْ عَنِ الْحَيِّ فَإِنْ بَلَغَكُمْ عَنِ الْحَيِّ فَخُذُوا بِقَوْلِهِ.
قَالَ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّا وَاللَّهِ لَأَنْدَخِلُكُمْ إِلَّا فِيمَا يَسْعُكُمْ.
وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ خُذُوا بِالْأَحَدِ.

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ صَفْوَانَ بْنِ
يَحْيَى عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
عَنْ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِنَا بَيْنَهُمَا مُنَازَعَةٌ فِي دَيْنٍ أَوْ مِيرَاثٍ فَتَحَاكَمَا إِلَى السُّلْطَانِ وَإِلَى
الْقُضَاةِ أَيَحِلُّ ذَلِكَ؟

6-(194) ...Nasr el-Has'ami'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bizim haktan başkasını söyleyemeyeceğimizi bilen kimse, bizden öğrendiğiyle yetinsin ve eğer bizden bildiğinden farklı bir şey duyarsa bilsin ki, bu bizim tarafımızdan ona yönelik bir savunmadır."

7-(195) ...Semea'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dindaşlarından iki kişinin kendisine farklı şeyler getiren kişinin durumunu sordum. Her ikisi de hadis naklediyor, biri yapılmasını emrederken diğeri sakındırıyor, bu kimse ne yapmalıdır?"

Buyurdular ki: "Kendisine bilgi veren birine ulaşınca kadar konuyu erteler, ona ulaşınca kadar serbesttir."

Başka bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "Teslimiyet açısından bu iki rivayetten hangisini tutarsan, serbestsin."

8-(196) ...Hüseyin bin Muhtar ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ne dersin, eğer bu sene sana bir hadis söylersem, sonra ertesini yıl bana gelersen de bu sefer sana onun tersini söylersem, bunların hangisini tutarsın?"

Rivayeti nakleden diyor: "Ben sonrakini tutarım" dedim.

Bunun üzerine İmam bana: "Allah sana rahmet eylesin" buyurdular."

9-(197) ...Mualla bin Huneys'ten, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Eğer öncekinizden bir hadis ve sonrakinizden de farklı bir hadis bize ulaşırsa hangisini tutmalıyız?" dedim.

Buyurdular ki: "Hayatta olandan size bir şey ulaşınca kadar onu (sonrakini) tutunuz. Hayattakinden bir şey gelince de onun sözünü tutunuz."

Sonra da Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* buyurdular ki: "Andolsun Allah'a ki biz sizi kaldıracabileceğinizden başkasına sokmayız."

Başka bir hadiste ise: "En yenisini tutunuz." diye kaydedilmiştir.

10-(198) ...Ömer bin Hanzel'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a ashabımızdan aralarında borç veya miras yüzünden tartışma olup da sultan veya kadının yargısına başvuran iki kişinin durumunu sordum. Acaba bu caiz midir?"

قَالَ مَنْ تَحَاكَمَ إِلَيْهِمْ فِي حَقٍّ أَوْ بَاطِلٍ فَإِنَّمَا تَحَاكَمَ إِلَى الطَّاعُوتِ وَمَا يَحْكُمُ لَهُ فَإِنَّمَا يَأْخُذُ سُخْتًا وَإِنْ كَانَ حَقًّا نَابِتًا لِأَنَّهُ أَخَذَهُ بِحُكْمِ الطَّاعُوتِ وَقَدْ أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يُكْفَرَ بِهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاعُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يُكْفَرُوا بِهِ.
قُلْتُ فَكَيْفَ يَصْنَعَانِ؟

قَالَ يَنْظُرَانِ إِلَى مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مِمَّنْ قَدْ رَوَى حَدِيثَنَا وَنَظَرَ فِي حَلَالِنَا وَحَرَامِنَا وَعَرَفَ أَحْكَامَنَا فَلْيَرِضُوا بِهِ حَكْمًا فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُهُ عَلَيْكُمْ حَاكِمًا فَإِذَا حَكَمَ بِحُكْمِنَا فَلَمْ يَقْبَلْهُ مِنْهُ فَإِنَّمَا اسْتَخَفَّ بِحُكْمِ اللَّهِ وَعَلَيْنَا رَدٌّ وَالرَّادُّ عَلَيْنَا الرَّادُّ عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى حَدِّ الشَّرْكِ بِاللَّهِ.

قُلْتُ فَإِنْ كَانَ كُلُّ رَجُلٍ اخْتَارَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِنَا فَرَضِيًا أَنْ يَكُونَ النَّاطِرِينَ فِي حَقِّهِمَا وَاخْتَلَفَا فِيمَا حَكَمَا وَكِلَاهُمَا اخْتَلَفَا فِي حَدِيثِكُمْ؟
قَالَ الْحُكْمُ مَا حَكَمَ بِهِ أَعْدَلُهُمَا وَأَفْقَهُهُمَا وَأَصْدَقُهُمَا فِي الْحَدِيثِ وَأَوْرَعُهُمَا وَلَا يُلْتَفَتُ إِلَى مَا يَحْكُمُ بِهِ الْآخَرُ.

قَالَ قُلْتُ فَإِنَّهُمَا عَدْلَانِ مَرْضِيَّانِ عِنْدَ أَصْحَابِنَا لَا يُفْضَلُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا عَلَى الْآخَرِ؟
قَالَ فَقَالَ يُنْظَرُ إِلَى مَا كَانَ مِنْ رِوَايَتِهِمْ عَنَّا فِي ذَلِكَ الَّذِي حَكَمَا بِهِ الْمُجْمَعُ عَلَيْهِ مِنْ أَصْحَابِكَ فَيُؤْخَذُ بِهِ مِنْ حُكْمِنَا وَيُتْرَكُ الشَّادُّ الَّذِي لَيْسَ بِمَشْهُورٍ عِنْدَ أَصْحَابِكَ فَإِنَّ الْمُجْمَعُ عَلَيْهِ لَارْتِبَ فِيهِ.

وَإِنَّمَا الْأُمُورُ ثَلَاثَةٌ أَمْرٌ بَيْنَ رُشْدِهِ فَيَتَّبِعُ وَأَمْرٌ بَيْنَ غَيْبِهِ فَيُجْتَنَّبُ وَأَمْرٌ مُشْكِلٌ يَرُدُّ عَلَيْهِ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَلَالٌ بَيْنَ وَحَرَامٌ بَيْنَ وَشُبُهَاتٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَمَنْ تَرَكَ الشُّبُهَاتِ نَجَا مِنَ الْمُحَرَّمَاتِ وَمَنْ أَخَذَ بِالشُّبُهَاتِ ارْتَكَبَ الْمُحَرَّمَاتِ وَهَلَكَ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ.

Buyurdular ki: "İster hak ister batıl olsun, kim onların yargısına başvurursa, kuşkusuz tağutun yargısına başvurmuş olur. Tağutun hükmüyle alınan bir şey de, kesin bir hak dahi olsa, haramdır. Çünkü onu tağutun hükmüyle almıştır. Hâlbuki Allah tağuta karşı çıkmasını emretmiştir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "...**Tağutun muhakemesine başvurmak istiyorlar; hâlbuki onu inkâr etmelerine emrolunmuşlardır.**"⁸⁰

Dedim ki: "Peki ne yapmalıdırlar?"

Buyurdular ki: "Sizden olup, bizim hadisleri nakleden, bizim helal ve haramımıza bakan ve bizim hükümlerimizi bilen birine bakmalı ve hakem olarak ona razı olmalıdırlar. Şüphesiz ben onu size hâkim olarak belirlemişimdir. O bizim hükmümüzle hükmedince de ondan bu hükmü kabul etmeyen kimse ise gerçekten Allah'ın hükmünü hafife almış, bizi de ret etmiş sayılır. Bizi ret eden ise Allah'ı ret etmiş sayılır ki bu da Allah'a şirk koşma haddinde bir suçtur.

Dedim ki: "Ya şayet her biri ashabımızdan bir kişiyi seçer ve o ikisinin kendileri hakkında görüş belirtmelerine razı olurlar, onlar da hakemlik yaptıkları mevzu ve sizden naklettikleri hadislerde ihtilafa düşerlerse...?"

Buyurdular ki: "Onlardan daha adil, daha bilgili, sözde daha doğru ve daha takvalı olanının verdiği hüküm geçerlidir; diğerinin verdiği hükme ise iltifat edilmez."

Râvi diyor; dedim ki: "Şayet onların her ikisi de ashabımızın hoşnutluğuna mazhar olan adil kimseler olurlar ve biri diğerine üstün tutulmazsa...?"

Buyurdular ki: "Hakemlik yaptıkları konuda bizden naklettiklerin rivayetlerine bakılır, ashabının ittifak ettiği hükmümüz alınır, ashabının arasında meşhur olmayıp şaz olan ise terk edilir. Çünkü ittifak edilende kuşku olmaz.

Bilesin ki, olgular üç kısımdır. Rüştü açıktır, uyulur; eğriliği açıktır, sakınılır; karmaşıktır, bilgisi Allah'a ve Resulüne havale edilir. Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih* buyurmuşlardır ki: "Olgular ya açık helaldir, ya açık haramdır, ya da bu ikisi arasında şüphelidir. Şüpheleri terk eden haramlardan kurtulur. Şüphelere uyan ise haramlara düşer ve bilmediği bir yönden helak olup gider."

قُلْتُ فَإِنْ كَانَ الْخَبْرَانِ عَنْكُمَا مَشْهُورَيْنِ قَدْ رَوَاهُمَا الثَّقَاتُ عَنْكُمْ؟
 قَالَ يُنْظَرُ فَمَا وَافَقَ حُكْمُهُ حُكْمَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَخَالَفَ الْعَامَّةَ فَيُؤْخَذُ بِهِ وَيُتْرَكُ مَا
 خَالَفَ حُكْمَهُ حُكْمَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَوَافَقَ الْعَامَّةَ.
 قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ الْفَقِيهَانِ عَرَفَا حُكْمَهُ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَوَجَدْنَا
 أَحَدَ الْخَبْرَيْنِ مُوَافِقًا لِلْعَامَّةِ وَالْآخَرَ مُخَالِفًا لَهُمْ بِأَيِّ الْخَبْرَيْنِ يُؤْخَذُ؟
 قَالَ مَا خَالَفَ الْعَامَّةَ فِيهِ الرَّشَادُ.
 فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَإِنْ وَافَقَهُمَا الْخَبْرَانِ جَمِيعًا؟
 قَالَ يُنْظَرُ إِلَى مَا هُمْ إِلَيْهِ أَمِيلُ حُكْمُهُمْ وَقُضَاتُهُمْ فَيُتْرَكُ وَيُؤْخَذُ بِالْآخَرِ.
 قُلْتُ فَإِنْ وَافَقَ حُكْمُهُمُ الْخَبْرَيْنِ جَمِيعًا؟
 قَالَ إِذَا كَانَ ذَلِكَ فَارْجِهْ حَتَّى تَلْقَى إِمَامَكَ فَإِنَّ الْوُقُوفَ عِنْدَ الشُّبُهَاتِ خَيْرٌ مِنَ
 الْاِقْتِحَامِ فِي الْهَلَكَاتِ.

بَابُ الْأَخْذِ بِالسُّنَّةِ وَشَوَاهِدِ الْكِتَابِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ التَّوْقَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ
 السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ عَلَى كُلِّ حَقٍّ حَقِيْقَةً وَعَلَى كُلِّ
 صَوَابٍ نُورًا فَمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ فَخُذُوهُ وَمَا خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ.
 ٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ
 اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ وَحَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ أَبِي الْعَلَاءِ أَنَّهُ حَضَرَ ابْنَ أَبِي يَعْفُورٍ فِي هَذَا الْمَجْلِسِ
 قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ اخْتِلَافِ الْحَدِيثِ يَرْوِيهِ مَنْ ثَبَقَ بِهِ
 وَمِنْهُمْ مَنْ لَانْتَقَ بِهِ؟

قَالَ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكُمْ حَدِيثٌ فَوَجَدْتُمْ لَهُ شَاهِدًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ أَوْ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِلَّا فَالَّذِي جَاءَكُمْ بِهِ أَوْلَى بِهِ.

Dedim ki: "Şayet sizden nakledilen iki hadisin her ikisi de meşhur olur ve her ikisini de güvenilir kimseler sizden nakletmiş olurlarsa...?"

Buyurdular ki: "Bakılır; hangisinin hükmü, Kur'an ve sünnetin hükmüne muvafık, ammeye de muhalif olursa o alınır; hükmü, Kur'an'ın ve sünnetin hükmüne aykırı, ammeye muvafık olanı ise terk edilir."

Dedim ki: "Sana feda olayım, ne dersin eğer her iki fakih de hükmü Kur'an ve sünnette dayandırır ama bu iki hadisten birinin ammeye muvafık, diğerinin ise muhalif olduğunu görürsek, bu iki hadisten hangisine uyulur?"

Buyurdular ki: "Ammeye muhalif olanda hidayet vardır."

Dedim ki: "Sana feda olayım, ya şayet bu iki hadisin her ikisi de onlara muvafık olursa...?"

Buyurdular ki: "Bakılır; onların yönetici ve kadıları hangisine daha çok eğilim gösteriyorlarsa, o terk edilir; diğerine ise uyulur."

Dedim ki: "Ya şayet onların yöneticileri her iki hadise de (aynı oranda) muvafık olurlarsa...?"

Buyurdular ki: "Böyle bir durum oluştuğunda, onu imamınla görüşünceye kadar ertele. Çünkü şüphelerde durmak, badirelere atılmaktan daha iyidir."

Sünnete Ve Kitap Tanıklarına Uyma Babı

1-(199) ...Sekuni'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Her hakkın üzerinde bir hakikat, her doğrunun üzerinde de bir nur vardır. Allah'ın kitabına uyana uyun, Allah'ın kitabına muhalif olanı ise bırakın."

2-(200) ...Abdullah bin Ya'fur'dan, dedi ki:

Ayrıca hadisin senet zincirinde bulunan Aban bin Osman der ki: Hüseyin Bin Ebu A'la da bana o mecliste İbn-i Ya'fur'un yanında olduğunu söyledi. "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a güvendiğimiz ve güvenmediğimiz kimselerin rivayet ettiği hadis ihtilafı mevzuunu sordum."

Buyurdular ki: "Size bir hadis geldiğinde, ona Allah'ın kitabından ya da Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in sözünden bir tanık bulursanız, (onu alın); aksi takdirde onu getiren ona (uymaya) daha evladır."

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ كُلُّ شَيْءٍ مَرْدُودٌ إِلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَكُلُّ حَدِيثٍ لَا يُوَافِقُ كِتَابَ اللَّهِ فَهُوَ زُخْرُفٌ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا لَمْ يُوَافِقْ مِنَ الْحَدِيثِ الْقُرْآنَ فَهُوَ زُخْرُفٌ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ وَغَيْرِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِمَنْى فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَا جَاءَكُمْ عَنِّي يُوَافِقُ كِتَابَ اللَّهِ فَأَنَا فُلْتُهُ وَمَا جَاءَكُمْ يُخَالِفُ كِتَابَ اللَّهِ فَلَمْ أَقُلْهُ.

٦- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَنْ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَدْ كَفَرَ.

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) إِنَّ أَفْضَلَ الْأَعْمَالِ عِنْدَ اللَّهِ مَا عُمِلَ بِالسُّنَّةِ وَإِنْ قَلَّ.

٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَهْرَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْقَمَاطِ وَصَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَأَجَابَ فِيهَا. قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ إِنَّ الْفُقَهَاءَ لَا يَقُولُونَ هَذَا.

فَقَالَ يَا وَيْحَكَ وَهَلْ رَأَيْتَ فِقْهًا قَطُّ إِنَّ الْفُقَهَاءَ حَقَّ الْفُقَهَاءِ الرَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا الرَّاعِبُ فِي الْآخِرَةِ الْمُتَمَسِّكُ بِسُنَّةِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

٩- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ أَبِي إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الْعَبْدِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَا قَوْلَ إِلَّا بِعَمَلٍ وَلَا قَوْلَ وَلَا عَمَلَ إِلَّا بِنِيَّةٍ وَلَا قَوْلَ وَلَا عَمَلَ وَلَا نِيَّةَ إِلَّا بِإِصَابَةِ السُّنَّةِ.

3-(201) ...Eyyub bin Hür'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Her şey Kitap (Kur'an) ve sünnete götürülür. Allah'ın kitabına muvafık olmayan her hadis süslü püslü bir yalandır."

4-(202) ...Eyyub bin Raşit'ten, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kur'an'a uymayan bir hadis süslü püslü bir yalandır."

5-(203) ...İbn-i Ebu Umayer Hişam bin Hakem ve diğerlerinden naklen Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını rivayet etmiştir:

"Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih* Mina'da hutbe okuyarak şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar, benden size nakledilen Allah'ın kitabına uyan bir sözü ben söylemişimdir; benden size nakledilen Allah'ın kitabıyla çelişen bir sözü ise ben söylememişimdir."

6-(204) ...İbn-i Ebu Umeyr ahabının bazısından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah'ın kitabına ve Muhammed *sallallâhu aleyhi ve alih*'in sünnetine muhalefet eden kimse kâfir olur."

7-(205) ...Yunus merfu olarak dedi ki:

Hz. Ali bin Hüseyin (İmam Zeynulabidin) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah katında amellerin en faziletlisi, az da olsa sünnete uygun olanıdır."

8-(206) ...Aban bin Tağlib'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a bir mevzu hakkında soru soruldu, Hazret de cevapladılar. Rivayeti nakleden diyor ki; bu arada o kişi: "Ama fakihler bu görüşte değiller." dedi.

Bunun üzerine buyurdular ki: "Yazıklar olsun! Hiç sen şimdiye kadar bir fakih görmüş müsün? Asıl fakih, dünyaya ilgisiz olan, ahireti dileyen, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve alih*'in sünnetine sarılan kimsedir."

9-(207) ...Osman bin el-Abdi'den, dedi ki:

Hz. Cafer (İmam Sadık) *aleyhisselam* babaları aracılığıyla Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'dan naklen buyurdular ki: "Resulullah *sallallâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Amelsiz sözün bir değeri yoktur; niyetsiz söz ve amel de bir değer taşımaz; sünnete uygun olmayan söz, amel ve niyet de bir değer ifade etmez."

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شَمْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَلَهُ شِرَّةٌ وَفَتْرَةٌ فَمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ فَقَدْ اهْتَدَى وَمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى بِدْعَةٍ فَقَدْ غَوَى.

١١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كُلُّ مَنْ تَعَدَّى السُّنَّةَ رَدَّ إِلَى السُّنَّةِ.

١٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ التَّوْقَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) السُّنَّةُ سُنَّتَانِ سُنَّةٌ فِي فَرِيضَةِ الْأَخْذِ بِهَا هُدًى وَتَرْكُهَا ضَلَالَةٌ وَسُنَّةٌ فِي غَيْرِ فَرِيضَةِ الْأَخْذِ بِهَا فَضِيلَةٌ وَتَرْكُهَا إِلَى غَيْرِ خَطِيئَةٌ.

تَمَّ كِتَابُ فَضْلِ الْعِلْمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.

10-(208) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Her insanın mutlaka bir sivriliği bir de dinginliği olur. Kimin dinginliği sünnete yönelik olursa, hidayet bulmuştur. Kimin de dinginliği bidate yönelik olursa sapmıştır."

11-(209) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sünnetin dışına çıkan her şahıs, sünnete döndürülür."

12-(210) ...Sekuni'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* babalarından naklen şöyle buyurdular: Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "İki türlü sünnet vardır. Farzda sünnet ki, ona uymak hidayet, terki ise sapmadır. Farz olmayan da sünnet ki, ona uymak fazilet, terki ise günah değildir."

İlmin fazileti kitabı burada sona ermiştir.
Bütün övgüler Âlemlerin Rabbi'ne aittir. Allah'ın salât selamı
Muhammed'e ve pak Ehlibeyti'ne olsun.

كِتَابُ التَّوْحِيدِ

Tevhid Kitabı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَابُ حُدُوثِ الْعَالَمِ وَإِثْبَاتِ الْمُحَدَّثِ

١- أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ
عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ قَالَ لِي هِشَامُ
بُنُ الْحَكَمِ كَانَ بِمِصْرَ زَنْدِيقُ تَبْلُغُهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَشْيَاءُ فَخَرَجَ إِلَى الْمَدِينَةِ
لِيُنَظِرَهُ فَلَمْ يَصَادِفْهُ بِهَا وَقِيلَ لَهُ إِنَّهُ خَارِجٌ بِمَكَّةَ فَخَرَجَ إِلَى مَكَّةَ وَنَحْنُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
فَصَادَفْنَا وَنَحْنُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي الطَّوَافِ وَكَانَ اسْمُهُ عَبْدَ الْمَلِكِ وَكُنْيَتُهُ أَبُو
عَبْدِ اللَّهِ فَضَرَبَ كَتِفَهُ كَتِفَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا اسْمُكَ؟

فَقَالَ اسْمِي عَبْدُ الْمَلِكِ.

قَالَ فَمَا كُنْيَتُكَ؟

قَالَ كُنْيَتِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ.

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَمَنْ هَذَا الْمَلِكُ الَّذِي أَنْتَ عَبْدُهُ أَمِنْ مُلُوكِ
الْأَرْضِ أَمْ مِنْ مُلُوكِ السَّمَاءِ وَأَخْبِرْنِي عَنْ ابْنِكَ عَبْدُ إِلَهِ السَّمَاءِ أَمْ عَبْدُ إِلَهِ الْأَرْضِ؟ قُلْ
مَا شِئْتَ تُخَصِّمُ.

قَالَ هِشَامُ بُنُ الْحَكَمِ فَقُلْتُ لِلزَّنْدِيقِ لِمَا تَرُدُّ عَلَيْهِ؟ قَالَ فَقَبِّحْ قَوْلِي.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِذَا فَرَعْتُ مِنَ الطَّوَافِ فَأَتِنَا.

فَلَمَّا فَرَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِلَهُ الْأَرْضِ فَفَعَدَ بَيْنَ يَدَيْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَنَحْنُ مُجْتَمِعُونَ عِنْدَهُ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِلزَّنْدِيقِ أَتَعْلَمُ أَنَّ لِلْأَرْضِ تَحْتًا وَفَوْقًا؟

Rahman ve rahim olan Allah'ın Adıyla

Âlemin Hudûsu Ve Hâdis Edeninin İspatı Babı

1-(211) ...Ali bin Mansur'dan, dedi ki:

Hişam bin Hakem bana şöyle dedi:

Mısır'da bir zındık (ateist) vardı; kendisine, Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan bir şeyler (bazı sözler) ulaşıyordu. İmamla tartışmak için Medine'ye hareket etti. Ama imamı Medine'de bulamadı. Kendisine; İmam Mekke'ye gitmiştir, denildi. Bunun üzerine Mekke'ye hareket etti. Biz Ebu Abdullah ile birlikteydik. Bizim Ebu Abdullah *aleyhisselam* ile birlikte tavaf ettiğimiz bir sırada adam bizimle karşılaştı. Adı Abdulmelik, künyesi Ebu Abdullah'dı. Adam omzuyla Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın omzuna dokundu.

Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona:

"Adın nedir?" diye sordular.

Adam: "Adım, Abdulmelik'tir."⁸¹ dedi.

İmam: "Peki künyen nedir?" diye sordular.

Adam: "Künyem, Ebu Abdullah'tır."⁸² dedi.

Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ona: "Kulu olduğun bu melik (sultan) kimdir acaba? Yeryüzü meliklerinden midir, yoksa gökyüzü meliklerinden mi? Bir de bana oğlundan haber ver; acaba o göğün ilâhının mı kuludur, yoksa yerin ilâhının mı? Dilediğini söyle, her takdirde eleştirileceksin." buyurdular.

Hişam bin Hakem der ki: Bu esnada ben o ateiste: "Cevap vermeyecek misin?!" dedim. Adam benim bu sözümden rahatsız oldu.

Bu arada Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) ona: "Tavafı tamamladığımda yanımıza gel." buyurdular.

Ebu Abdullah tavafı bitirdiğinde ateist gelip Ebu Abdullah'ın karşısında oturdu. Biz de İmam'ın yanında toplanmıştık.

Ebu Abdullah *aleyhisselam* ateiste: "Yerin altı ve üstü olduğunu biliyor musun?" buyurdular.

قَالَ نَعَمْ.

قَالَ فَدَخَلَتْ تَحْتَهَا؟

قَالَ لَا.

قَالَ فَمَا يُدْرِيكَ مَا تَحْتَهَا؟

قَالَ لِأَدْرِي إِلَّا أَنِّي أَظُنُّ أَنْ لَيْسَ تَحْتَهَا شَيْءٌ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَالظَّنُّ عَجْزٌ لِمَا لَا تَسْتَيْقِنُ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَفَصَعِدْتَ السَّمَاءَ؟

قَالَ لَا.

قَالَ أَفَتَنْدَرِي مَا فِيهَا؟

قَالَ لَا.

قَالَ عَجَبًا لَكَ لَمْ تَبْلُغِ الْمَشْرِقَ وَلَمْ تَبْلُغِ الْمَغْرِبَ وَلَمْ تَنْزِلِ الْأَرْضَ وَلَمْ تَصْعَدْ

السَّمَاءَ وَلَمْ تَجْزُ هُنَاكَ فَتَعْرِفَ مَا خَلْفَهُنَّ وَأَنْتَ جَا حِدٌ بِمَا فِيهِنَّ وَهَلْ يَجْحَدُ الْعَاقِلُ

مَا لَا يَعْرِفُ؟

قَالَ الزُّنْدِيقُ مَا كَلَّمَنِي بِهَذَا أَحَدٌ غَيْرُكَ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَنْتَ مِنْ ذَلِكَ فِي شَكِّ فَلَعَلَّهُ هُوَ وَلَعَلَّهُ لَيْسَ هُوَ؟

فَقَالَ الزُّنْدِيقُ وَلَعَلَّ ذَلِكَ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّهَا الرَّجُلُ لَيْسَ لِمَنْ لَا يَعْلَمُ حُجَّةً عَلَى مَنْ يَعْلَمُ

وَلَا حُجَّةً لِلْجَاهِلِ يَا أَخَا أَهْلِ مِصْرَ تَفْهَمُ عَنِّي فَإِنَّا لَا نَشْكُ فِي اللَّهِ أَبَدًا

أَمَا تَرَى الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَاللَّيْلَ وَالنَّهَارَ يَلْجَانِ فَلَا يَسْتَبِيهَانِ وَيَرْجِعَانِ قَدِ اضْطَرَّ لَيْسَ

لَهُمَا مَكَانٌ إِلَّا مَكَانَهُمَا فَإِنْ كَانَا يَقْدِرَانِ عَلَى أَنْ يَذْهَبَا فَلِمَ يَرْجِعَانِ وَإِنْ كَانَا غَيْرَ مُضْطَرِّينِ

فَلِمَ لَا يَصِيرُ اللَّيْلُ نَهَارًا وَالنَّهَارُ لَيْلًا اضْطَرًّا

وَاللَّهُ يَا أَخَا أَهْلِ مِصْرَ إِلَى دَوَامِهِمَا وَالَّذِي اضْطَرَّهُمَا أَحْكَمُ مِنْهُمَا وَأَكْبَرُ؟

فَقَالَ الزُّنْدِيقُ صَدَقْتَ

"Evet." dedi.

"Peki, yerin altına girdin mi?" buyurdular.

"Hayır." dedi.

"Öyleyse ne bilirsin, yerin altında ne var?" dediler.

"Bilmiyorum ama yerin altında bir şey olmadığını zannediyorum." dedi.

Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Zan, kesin bilgi edinemediğin bir konuda aczinin göstergesidir." dediler.

Sonra Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Peki, göğe çıktın mı?" buyurdular.

"Hayır." dedi.

"Orada ne olduğunu biliyor musun?" dediler.

"Hayır." dedi.

"Şaşarım sana! Doğuya gitmemişsin, batıya ulaşmamışsın, yere inmemişsin, göğe çıkmamışsın, oralardan geçip de arkalarında ne var, ne yok görmemiş, bilmemişsin! Böyleyken kalkıp da oralarda olanı inkâr ediyorsun! Hiç akıllı bir kimse, bilmediği bir şeyi inkâr eder mi?!" dediler.

Ateist adam: "Senden başka kimse benimle bu şekilde konuşmamıştı." dedi.

Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Demek ki bu konuda sen kuşku içindesin. Belki böyledir, belki de böyle değildir, (diyorsun)." buyurdular.

Ateist: "Belki de böyledir." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey adam! Bilmeyenin, bilene karşı ileri sürebileceği bir delili olmaz; aslında cahilin delili olamaz. Ey Mısırlıların kardeşi, beni iyice anla! Biz, kesinlikle Allah hakkında şüphe etmeyiz.

Güneşi ve ayı, gece ve gündüzü görmez misin ki, yer değiştirirler; hiç yanılmazlar ve tekrar geri dönerler!⁸³ Bunların her ikisi de (bu devirlerinde) mecburdurlar; kendilerine belirlenen yerden (yörüngeden) başka bir yerleri (yörüngeleri) yoktur. Eğer gitmeye güçleri yetiyorsa, peki niçin geri dönüyorlar? Eğer mecbur değillerse, peki neden gece, gündüze; gündüz de geceye dönüşmüyor?

Ey Mısırlıların kardeşi, andolsun Allah'a ki, bunların her ikisi de bunu devam ettirmeye mecburdurlar. Şüphesiz ki, onları mecbur eden onlardan daha nüfuzlu, daha büyüktür."

Ateist: "Doğru söyledin." dedi. .

ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا أَخَا أَهْلِ مِصْرَ إِنَّ الَّذِي تَذْهَبُونَ إِلَيْهِ وَتُظُنُّونَ أَنَّهُ الدَّهْرُ إِنْ كَانَ الدَّهْرُ يَذْهَبُ بِهِمْ لِمَ لَا يَرُدُّهُمْ وَإِنْ كَانَ يَرُدُّهُمْ لِمَ لَا يَذْهَبُ بِهِمْ الْقَوْمُ مُضْطَّرُّونَ يَا أَخَا أَهْلِ مِصْرَ لِمَ السَّمَاءُ مَرْفُوعَةٌ وَالْأَرْضُ مَوْضُوعَةٌ لِمَ لَا يَسْقُطُ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ لِمَ لَا تَنْتَحِدِرُ الْأَرْضُ فَوْقَ طِبَاقِهَا وَلَا يَتِمَّاسَكَانِ وَلَا يَتِمَّاسَكَ مَنْ عَلَيْهَا؟ قَالَ الزُّنْدِيقُ أَمْسَكَهُمَا اللَّهُ رَبُّهُمَا وَسَيِّدُهُمَا.

قَالَ فَأَمَّنَ الزُّنْدِيقُ عَلَى يَدَيِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

فَقَالَ لَهُ حُمْرَانُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنْ آمَنْتِ الزَّنَادِقَةُ عَلَى يَدِكَ فَقَدْ آمَنَ الْكُفَّارُ عَلَى يَدَيِ أَبِيكَ.

فَقَالَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي آمَنَ عَلَى يَدَيِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اجْعَلْنِي مِنْ تَلَامِيذِكَ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَا هِشَامَ بِنَ الْحَكَمِ خُذْهُ إِلَيْكَ وَعَلِّمَهُ فَعَلَّمَهُ هِشَامٌ فَكَانَ مُعَلِّمَ أَهْلِ الشَّامِ وَأَهْلِ مِصْرَ الْإِيْمَانَ وَحَسَنَتْ طَهَارَتُهُ حَتَّى رَضِيَ بِهَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي مَنْصُورٍ الْمُتَطَبِّبِ فَقَالَ أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِي قَالَ كُنْتُ أَنَا وَابْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُقَفَّعِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَقَالَ ابْنُ الْمُقَفَّعِ تَرَوْنَ هَذَا الْخَلْقَ وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى مَوْضِعِ الطَّوَافِ مَا مِنْهُمْ أَحَدٌ أَوْجِبَ لَهُ اسْمُ الْإِنْسَانِيَّةِ إِلَّا ذَلِكَ الشَّيْخُ الْجَالِسُ يَعْنِي أَبَا عَبْدِ اللَّهِ جَعَفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فَأَمَّا الْبَاقُونَ فَرَعَاغٌ وَبَهَائِمٌ.

فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ وَكَيْفَ أَوْجِبَتْ هَذَا الْاسْمَ لِهَذَا الشَّيْخِ دُونَ هَؤُلَاءِ؟ قَالَ لَأَنِّي رَأَيْتُ عِنْدَهُ مَا لَمْ أَرَهُ عِنْدَهُمْ.

فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ لَا بُدَّ مِنْ اخْتِبَارِ مَا قُلْتَ فِيهِ مِنْهُ.

Sonra Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Ey Mısırlıların kardeşi!" buyurdular, "Sizin savunduğunuz ve dehr (zaman) olduğunu sandığınız şeye gelelim; eğer dehr insanları götürüyorsa, peki niçin onları geri getirmiyor? Şayet geri getiriyorsa, peki neden götürmüyor? Demek ki insanlar da (bu hususta) mecburdurlar. Ey Mısırlıların kardeşi, niçin gök yükseltilmiş, yer ise indirilmiştir? Niçin gök, yerin üzerine düşmüyor? Niçin yer kendi katmanları üzerine inmiyor? Niçin bu ikisi birbiriyle bitişmiyor? Onun (yerin) üzerindeki neden birbirine yapışmıyor?"

Ateist: "Çünkü onları, Rableri ve efendileri olan Allah tutmaktadır." dedi."

Râvi diyor: "Böylece o ateist Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın eliyle iman etti.

Bunun üzerine Humran İmam'a: "Canım sana feda olsun! Şayet ateistler senin elinle iman ediyorsa, kâfirler de babanın eliyle iman ediyorlardı." dedi.

Bu arada Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın eliyle iman eden bu şahıs Hazrete: "Beni kendi öğrencilerinden kıl." dedi.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* da: "Ey Hişam bin Hakem, bunu yanına al ve kendisine ilim öğret." buyurdular. Hişam da ona ilim öğretti. Böylece o şahıs, Şam ve Mısır ahalesinin iman öğretmeni oldu. Ve öyle bir temizliğe kavuştu ki, Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın beğenisini kazandı.

2-(212) ...Ahmed bin Muhsin el-Meysemi'den, dedi ki:

EbuMansurel-Mutatabbib'in yanındaydım; dediki: Arkadaşlarımdan biri bana şöyle anlattı: "Ben, İbn-i Ebi'l-Avca ve Abdullah bin el-Mukaffa Mescid-i Haram'daydık. Bu arada İbnü'l-Mukaffa dedi ki: "Şu kalabalığı -eliyle tavaf yerini gösterdi- görüyor musunuz? Şu oturan yaşlı adam -Ebu Abdullah (İmam Cafer bin Muhammed) *aleyhisselam*'ı kastediyor- dışında hiç biri insanlık ismini hak etmiyor. Aksine geri kalanları sadece süfli kimseler ve hayvanlardır."

İbn-i Ebi'l-Avca: "Neden insanlık ismini bu yaşlı adama yakıştıyorsun da ötekilerini bu vasfa layık görmüyorsun?" diye sordu.

İbn-i Mukaffa: "Çünkü onda diğerlerinde görmediğim erdemi gördüm." dedi.

İbn-i Ebi'l-Avca: "O halde onun hakkında söylediğini deneyip görmek kaçınılmaz oldu." dedi.

قَالَ فَقَالَ لَهُ ابْنُ الْمُفَفَّعِ لَا تَفْعَلْ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُفْسِدَ عَلَيْكَ مَا فِي يَدِكَ.
فَقَالَ لَيْسَ ذَا رَأْيِكَ وَلَكِنْ تَخَافُ أَنْ يَضْعُفَ رَأْيُكَ عِنْدِي فِي إِحْلَالِكَ إِبَّاهِ
الْمَحَلِّ الَّذِي وَصَفْتَ.

فَقَالَ ابْنُ الْمُفَفَّعِ أَمَّا إِذَا تَوَهَّمْتَ عَلَيَّ هَذَا فَقُمْ إِلَيْهِ وَتَحَفَّظْ مَا اسْتَطَعْتَ مِنَ الرَّزْلِ
وَلَا تَتَّبِعْ عِنَانَكَ إِلَى اسْتِرْسَالٍ فَيَسْلَمَكَ إِلَى عِقَالٍ وَسِمِهِ مَا لَكَ أَوْ عَلَيْكَ.

قَالَ فَقَامَ ابْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ وَبَقِيَتْ أَنَا وَابْنُ الْمُفَفَّعِ جَالِسَيْنِ فَلَمَّا رَجَعَ ابْنُ أَبِي
الْعَوْجَاءِ قَالَ وَبِذَلِكَ يَا ابْنَ الْمُفَفَّعِ مَا هَذَا بِبَشَرٍ وَإِنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا رُوحَانِي يَتَجَسَّدُ إِذَا شَاءَ
ظَاهِرًا وَيَتَرَوَّحُ إِذَا شَاءَ بَاطِنًا فَهُوَ هَذَا.

فَقَالَ لَهُ وَكَيْفَ ذَلِكَ؟

قَالَ جَلَسْتُ إِلَيْهِ فَلَمَّا لَمْ يَبْقَ عِنْدَهُ غَيْرِي ابْتَدَأَنِي فَقَالَ إِنْ يَكُنِ الْأَمْرُ عَلَيَّ مَا يَقُولُ
هَؤُلَاءِ وَهُوَ عَلَيَّ مَا يَقُولُونَ يَعْنِي أَهْلَ الطَّوَافِ فَقَدْ سَلِمُوا وَعَظِمْتُمْ وَإِنْ يَكُنِ الْأَمْرُ عَلَيَّ
مَا تَقُولُونَ وَلَيْسَ كَمَا تَقُولُونَ فَقَدْ اسْتَوَيْتُمْ وَهُمْ.

فَقُلْتُ لَهُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ وَآيَ شَيْءٍ نَقُولُ وَآيَ شَيْءٍ يَقُولُونَ مَا قَوْلِي وَقَوْلُهُمْ إِلَّا وَاحِدٌ؟
فَقَالَ وَكَيْفَ يَكُونُ قَوْلُكَ وَقَوْلُهُمْ وَاحِدًا وَهُمْ يَقُولُونَ إِنَّ لَهُمْ مَعَادًا وَتَوَابًا وَعِقَابًا وَيَدْيُونُونَ
بِأَنَّ فِي السَّمَاءِ إِلَهًا وَأَنَّهَا عُمْرَانٌ وَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّ السَّمَاءَ خَرَابٌ لَيْسَ فِيهَا أَحَدٌ.

قَالَ فَاعْتَنَمْتُهَا مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ مَا مَنَعَهُ إِنْ كَانَ الْأَمْرُ كَمَا يَقُولُونَ أَنْ يَظْهَرَ لِخَلْقِهِ
وَيَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَتِهِ حَتَّى لَا يَخْتَلِفَ مِنْهُمْ اثْنَانِ وَلَمْ اِحْتَجِبْ عَنْهُمْ وَأَرْسَلَ إِلَيْهِمُ الرُّسُلَ؟
وَلَوْ بَاشَرَهُمْ بِنَفْسِهِ كَانَ أَقْرَبَ إِلَى الْإِيمَانِ بِهِ.

Râvi diyor: Bunun üzerine İbnü'l-Mukaffa ona: "Bunu yapma. Çünkü elinde bulunanı da bozmasından korkarım." dedi.

İbn-i Ebi'l-Avca: "Hayır, senin asıl korkun bu değildir; sen aslında onu nitelediğin bu makama çıkarmandan dolayı yanımda zayıf görüşlü telakki edilmenden korkuyorsun!." dedi.

Bunun üzerine İbnü'l-Mukaffa: "Madam ki, benim hakkımda böyle bir vehme kapıldın, kalk da ona git. Fakat olanca gücünle sürçmelerden korunmaya çalış, yularını gevşetip de elden çıkarma, yoksa seni dize getirip bağlar, lehine veya aleyhine olanı da iyice belle." dedi.

Râvi diyor: Bunun üzerine İbn-i Ebi'l-Avca kalkıp gitti, ben ve İbnü'l-Mukaffa ise oturduğumuz yerde kaldık. İbn-i Ebi'l-Avca bize döndüğünde şöyle dedi: "Vay olsun sana, ey İbnü'l-Mukaffa! Hayır! Bu, bir beşer değildir! Eğer dünyada dilediği zaman cisimleşerek ortaya çıkan, dilediği zaman da ruhlaşarak gizlenen ruhani bir varlık varsa, o da budur!." dedi.

İbnü'l-Mukaffa ona: "Bu nasıl olur?" dedi.

Dedi ki: "Gidip yanına oturdum. Yanında benden başka kimse kalmayınca, benden önce konuşmaya başladı ve dediler ki: "Eğer gerçek, bunların -tavaf ehlini kastediyor- dediği gibiyse -ki öyledir de- o zaman onlar kurtulmuştur; siz ise helak olmuşsunuzdur. Eğer gerçek, sizin dediğiniz gibiyse -ki öyle değildir- o zaman da siz ve onlar eşit durumda olmuş olursunuz."

Ben: "Allah sana acısın; biz ne diyoruz, onlar ne diyorlar? Benimle onlar bir görüşteyiz." dedim.

Dediler ki: "Seninle onların görüşü nasıl bir olabilir? Oysaki onlar, dönüşlerinin (kıyametin), sevap ve cezanın olduğunu savunuyorlar. Gökte bir tanrının olduğuna inanıyorlar. Siz ise göğün harap olduğunu, onda kimsenin bulunmadığını sanıyorsunuz."

Ben onun bu sözünü ganimet bilerek: "Eğer gerçek onların dediği gibiyse; o halde neden o tanrı, yaratıklarına görünerek, bizzat kendisi onları kulluğuna davet etmiyor ki, artık iki kişi dahi hakkında ihtilafa düşmesin?! Onu bundan alıkoyan nedir?! Neden onlardan saklanıp da elçiler gönderiyor?! Eğer bizzat kendisi onların karşısına çıksaydı, kendine inanmayı daha kolaylaştırırdı." dedim.

فَقَالَ لِي وَيَلِكَ وَكَيْفَ احْتَجَبَ عَنْكَ مِنْ أَرَاكَ قُدْرَتُهُ فِي نَفْسِكَ نُشُوءَكَ وَلَمْ
تَكُنْ وَكَبِيرَكَ بَعْدَ صِغَرِكَ وَقُوَّتَكَ بَعْدَ ضَعْفِكَ وَضَعْفَكَ بَعْدَ قُوَّتِكَ وَسُقْمَكَ بَعْدَ
صِحَّتِكَ وَصِحَّتَكَ بَعْدَ سُقْمِكَ وَرِضَاكَ بَعْدَ غَضَبِكَ وَغَضَبَكَ بَعْدَ رِضَاكَ وَحُزْنَكَ
بَعْدَ فَرَحِكَ وَفَرَحَكَ بَعْدَ حُزْنِكَ وَحُبَّكَ بَعْدَ بُغْضِكَ وَبُغْضَكَ بَعْدَ حُبِّكَ وَعَزْمَكَ بَعْدَ
أُنَاتِكَ وَأُنَاتِكَ بَعْدَ عَزْمِكَ وَشَهْوَتَكَ بَعْدَ كِرَاهَتِكَ وَكِرَاهَتَكَ بَعْدَ شَهْوَتِكَ وَرَغْبَتَكَ بَعْدَ
رَهْبَتِكَ وَرَهْبَتَكَ بَعْدَ رَغْبَتِكَ وَرَجَاءَكَ بَعْدَ يَأْسِكَ وَيَأْسَكَ بَعْدَ رَجَائِكَ وَخَاطِرَكَ
بِمَا لَمْ يَكُنْ فِي وَهْمِكَ وَعُزُوبَ مَا أَنْتَ مُعْتَقِدُهُ عَنْ ذَهْنِكَ وَمَا زَالَ يُعَدِّدُ عَلَيَّ قُدْرَتَهُ
الَّتِي هِيَ فِي نَفْسِي الَّتِي لَا أَدْفَعُهَا حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُظْهِرُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَهُ.

عَنْهُ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي الْعُجَّاءِ حِينَ سَأَلَهُ أَبُو عَبْدِ
اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ عَادَ ابْنُ أَبِي الْعُجَّاءِ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي إِلَى مَجْلِسِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) فَجَلَسَ وَهُوَ سَاكِتٌ لَا يَنْطِقُ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَأَنَّكَ جِئْتَ تُعِيدُ بَعْضَ مَا كُنَّا فِيهِ؟

فَقَالَ أَرَدْتُ ذَلِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ.

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا أَعْجَبَ هَذَا تُنْكِرُ اللَّهَ وَتَشْهَدُ أَنَّ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟

فَقَالَ الْعَادَةُ تَحْمِلُنِي عَلَى ذَلِكَ.

فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَمَا يَمْنَعُكَ مِنَ الْكَلَامِ؟

قَالَ إِجْلَالاً لَكَ وَمَهَابَةً مَا يُنْطَلِقُ لِسَانِي بَيْنَ يَدَيْكَ فَإِنِّي شَاهَدْتُ الْعُلَمَاءَ وَنَاطَرْتُ

الْمُتَكَلِّمِينَ فَمَا تَدَاخَلَنِي هَيْبَةٌ قَطُّ مِثْلُ مَا تَدَاخَلَنِي مِنْ هَيْبَتِكَ.

Bunun üzerine bana şöyle dediler: "Yazıklar olsun sana! Gücünü bizzat senin kendinde sana gösteren biri, nasıl senden saklanmış olabilir? Yokken, var olman; küçüklüğünden sonra büyümen, güçsüzlüğünden sonra güç bulman, güçlülüğünden sonra güçsüz düşmen, sağlığından sonra hastalanman, hastalandıktan sonra sağlığına kavuşman, öfkenden sonra hoşnut olman, hoşnut olmandan sonra öfkelenmen, sevinmeden sonra üzülmen, üzülmeden sonra sevinmen, nefret etmenden sonra sevmen, sevmenden sonra nefret etmen, kararsız kalmandan sonra azmetmen, azmetmenden sonra kararsızlığa düşmen, tiksinden sonra hoşlanman, hoşlandıktan sonra tiksinden sonra çekinmen, çekinmeden sonra rağbet etmen, rağbet etmenden sonra çekinmen, ümitsizliğinden sonra ümitli olman, ümitli olmandan sonra yeise düşmen, zihninde olmayanı aniden hatırlaman ve hatırında olduğuna inandığının zihninden çıkıp gitmesi.... Böylece onun, benim vücudumda olup da asla karşı çıkamadığım gücünü sıralayıp duruyordu; öyle ki, o şimdi benimle onun arasında zahir olup ortaya çıkacak sandım!"

Bu arada Kuleyni'nin ashabımızın bazısından merfu olarak naklettiği bu İbn-i Ebi'l-Avca hadisinin devamında şöyle yer almıştır:

"Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ona birtakım sorular sorunca, İbn-i Ebi'l-Avca ertesi gün yine Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın meclisine geldi, ama sessizce bir kenara oturdu, hiç konuşmuyordu.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Bana öyle geliyor ki, önceki tartışmamızı yeniden sürdürmek için geldin?" dediler. "Öyle bir niyetim var, ey Allah Resulü'nün oğlu!" dedi.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona: "Hayret! Allah'ı inkâr ediyor, sonra da kalkıp benim Allah Resulü'nün oğlu olduğuma tanıklık ediyorsun!" dediler.

"Alışkanlık beni buna itiyor." dedi.

Âlim (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "O halde seni konuşmaktan alıkoyan nedir?" diye sordular.

"Sana tazimden, heybetin karşısında dilim dönmüyor. Ben nice nice âlimler gördüm, nice nice kelamcılarla tartıştım, fakat senin heybetinden etkilendiğim kadar hiçbir heybet etkisinde kalmadım." dedi.

قَالَ يُكُونُ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَفْتَحُ عَلَيْكَ بِسُؤَالٍ وَأَقْبَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ أَمْضُوعُ أَنْتَ
أَوْ غَيْرُ مَضُوعٍ؟

فَقَالَ عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ بَلْ أَنَا غَيْرُ مَضُوعٍ.

فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَصِفْ لِي لَوْ كُنْتَ مَضُوعًا كَيْفَ كُنْتَ تُكُونُ؟

فَبَقِيَ عَبْدُ الْكَرِيمِ مَلِيًّا لَا يُحِيرُ جَوَابًا وَوَلَعَ بِخَشْبَةٍ كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ طَوِيلٌ
عَرِيضٌ عَمِيقٌ قَصِيرٌ مُتَحَرِّكٌ سَاكِنٌ كُلُّ ذَلِكَ صِفَةٌ خَلَقَهُ.

فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ فَإِنْ كُنْتَ لَمْ تَعْلَمْ صِفَةَ الصَّنْعَةِ غَيْرَهَا فَاجْعَلْ نَفْسَكَ مَضُوعًا لِمَا تَجِدُ
فِي نَفْسِكَ مِمَّا يَحْدُثُ مِنْ هَذِهِ الْأُمُورِ.

فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الْكَرِيمِ سَأَلْتَنِي عَنْ مَسْأَلَةٍ لَمْ يَسْأَلْنِي عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَكَ وَلَا يَسْأَلْنِي أَحَدٌ
بَعْدَكَ عَنْ مِثْلِهَا.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَبْكَ عَلِمْتَ أَنَّكَ لَمْ تُسْأَلْ فِيمَا مَضَى فَمَا عَلَّمَكَ
أَنَّكَ لَا تُسْأَلُ فِيمَا بَعْدُ؟ عَلَى أَنَّكَ يَا عَبْدَ الْكَرِيمِ نَقَضْتَ قَوْلَكَ لِأَنَّكَ تَزْعُمُ أَنَّ الْأَشْيَاءَ
مِنَ الْأَوَّلِ سَوَاءٌ فَكَيْفَ قَدَّمْتَ وَأَخَّرْتَ؟

ثُمَّ قَالَ يَا عَبْدَ الْكَرِيمِ أَزِيدُكَ وَضُوحاً أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ مَعَكَ كَيْسٌ فِيهِ جَوَاهِرٌ فَقَالَ
لَكَ قَائِلٌ هَلْ فِي الْكَيْسِ دِينَارٌ؟ فَتَنَيْتَ كَوْنَ الدِّينَارِ فِي الْكَيْسِ فَقَالَ لَكَ صِفْ لِي الدِّينَارَ
وَكُنْتَ غَيْرَ عَالِمٍ بِصِفَتِهِ هَلْ كَانَ لَكَ أَنْ تَنْفِي كَوْنَ الدِّينَارِ عَنِ الْكَيْسِ وَأَنْتَ لَا تَعْلَمُ؟
قَالَ لَا.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَالْعَالِمُ أَكْبَرُ وَأَطْوَلُ وَأَعْرَضُ مِنَ الْكَيْسِ فَلَعَلَّ فِي
الْعَالِمِ صُنْعَةٌ مِنْ حَيْثُ لَا تَعْلَمُ صِفَةَ الصَّنْعَةِ مِنْ غَيْرِ الصَّنْعَةِ.

İmam: "Olur, böyle şeyler. O halde, bir soruyla ben sözü açayım." dediler ve ona yönelerek buyurdular ki: "Sen, masnu (yapılmış yaratılmış) bir varlık mısın? Yoksa gayri masnu (yapılmamış, yaratılmamış) bir varlık mısın?"

Abdülkerim İbn-i Ebi'l Avca: "Bilakis ben gayri masnu bir varlığım." dedi.

Âlim *aleyhisselam*: "Söyler misin bana; eğer masnu bir varlık olsaydın, nasıl bir şey olurdu?" buyurdular.

Abdülkerim, uzun bir süre öylece kalakaldı, cevap bulamıyordu. Önünde duran bir sopaya yumulmuş, kendi kendine: "Uzundur, enlidir, derindir, kısadır, hareketlidir, durgundur; bütün bunlar, yaratılmışlığının niteliğidir." diye söyleniyordu.

Bu arada âlim (İmam): "Masnuluk (yapılmışlık) için bunlardan başka bir nitelik bilmiyor isen, kendini de masnu (yapılmış) kabul etmelisin; çünkü kendinde de bu niteliklerin cereyan ettiğini görüyorsun." dediler.

Abdülkerim: "Bana öyle bir soru sordun ki, senden önce kimse bana onu sormamıştır; senden sonra da kimse benzerini bana sormayacaktır." dedi.

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "Tutalım ki geçmişte böyle bir soruyla karşılaşmadığını biliyorsundur, ama bundan sonra böyle bir soruyla karşılaşmayacağını nereden bilebilirsin? Kaldı ki ey Abdülkerim, sen kendi sözünü çürütmüş bulunuyorsun; çünkü sen her şeyin ilk günden beri aynı durumda olduğunu sanıyorsun. Peki, bu durumda sen nasıl önceki ve sonraki şekilde nitelemektesin?" dediler.

Sonra; "Ey Abdülkerim!" dediler; "Seni daha fazla aydınlatayım, söyler misin bana; eğer yanında içinde mücevher bulunan bir kese olur da biri sana: 'Kesede dinar (altın para) var mı?' diye sorar. Sen de kesede dinar olmadığını söylersen. Bunun üzerine adam sana: 'Dinarı bana vassfeder misin?' der. Sen ise, dinarın nasıl bir şey olduğunu bilmez isen, bu durumda bilmediğin halde kesede dinar olmadığını söyleyebilir misin?"

Adam: "Hayır." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âlem, keseden daha büyük, daha uzun, daha geniştir. Sen de yapılaş (yaratılış) ile yapılmamışlığın (yaratılmamışlığın) niteliğini bilmediğine (ayırt edemediğine) göre, belki de âlemde yapılaş (yaratılış) vardır!"

فَانْقَطَعَ عَبْدُ الْكَرِيمِ وَأَجَابَ إِلَى الْإِسْلَامِ بَعْضُ أَصْحَابِهِ وَبَقِيَ مَعَهُ بَعْضُ فَعَادَ فِي
الْيَوْمِ الثَّلَاثِ فَقَالَ أَقْلِبُ السُّؤَالَ.

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَلْ عَمَّا شِئْتَ.

فَقَالَ مَا الدَّلِيلُ عَلَى حَدَثِ الْأَجْسَامِ؟

فَقَالَ إِنِّي مَا وَجَدْتُ شَيْئاً صَغِيراً وَلَا كَبِيراً إِلَّا وَإِذَا ضُمَّ إِلَيْهِ مِثْلُهُ صَارَ أَكْبَرَ وَفِي ذَلِكَ
زَوَالٌ وَانْتِقَالٌ عَنِ الْحَالَةِ الْأُولَى وَلَوْ كَانَ قَدِيماً مَازَالَ وَلَا حَالَ لِأَنَّ الَّذِي يَزُولُ وَيَحُولُ
يَجُوزُ أَنْ يُوجَدَ وَيُبْطَلَ فَيَكُونُ بِوُجُودِهِ بَعْدَ عَدَمِهِ دُخُولٌ فِي الْحَدَثِ وَفِي كَوْنِهِ فِي الْأَزَلِ
دُخُولُهُ فِي الْعَدَمِ وَلَنْ تَجْتَمِعَ صِفَةُ الْأَزَلِ وَالْعَدَمِ وَالْحُدُوثِ وَالْقَدَمِ فِي شَيْءٍ وَاحِدٍ.

فَقَالَ عَبْدُ الْكَرِيمِ هَبْكَ عَلِمْتَ فِي جَرِي الْحَالَتَيْنِ وَالزَّمَانَيْنِ عَلَى مَا ذَكَرْتَ وَاسْتَدَلَّتْ بِذَلِكَ
عَلَى حُدُوثِهَا فَلَوْ بَقِيَتْ الْأَشْيَاءُ عَلَى صِغَرِهَا مِنْ أَيْنَ كَانَ لَكَ أَنْ تَسْتَدِلَّ عَلَى حُدُوثِهَا؟

فَقَالَ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا تَتَكَلَّمُ عَلَى هَذَا الْعَالَمِ الْمَوْضُوعِ فَلَوْ رَفَعْنَاهُ وَوَضَعْنَا
عَالِماً آخَرَ كَانَ لِأَشْيَاءٍ أَدَلَّ عَلَى الْحَدَثِ مِنْ رَفَعْنَا إِيَّاهُ وَوَضَعْنَا غَيْرَهُ وَلَكِنْ أَجِيبُكَ مِنْ
حَيْثُ قَدَّرْتَ أَنْ تُلْزِمَنَا فَنَقُولُ إِنَّ الْأَشْيَاءَ لَوْ دَامَتْ عَلَى صِغَرِهَا لَكَانَ فِي الْوَهْمِ أَنَّهُ مَتَى
ضُمَّ شَيْءٌ إِلَى مِثْلِهِ كَانَ أَكْبَرَ وَفِي جَوَازِ التَّغْيِيرِ عَلَيْهِ خُرُوجُهُ مِنَ الْقَدَمِ كَمَا أَنَّ فِي تَغْيِيرِهِ
دُخُولُهُ فِي الْحَدَثِ لَيْسَ لَكَ وَرَاءَهُ شَيْءٌ يَاعْبُدُ الْكَرِيمِ.

فَانْقَطَعَ وَخَرَى فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَامِ الْقَابِلِ التَّقَى مَعَهُ فِي الْحَرَمِ.

فَقَالَ لَهُ بَعْضُ شِيعَتِهِ إِنَّ ابْنَ أَبِي الْعَوْجَاءِ قَدْ أَسْلَمَ

فَقَالَ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ أَعْمَى مِنْ ذَلِكَ لَا يُسْلِمُ.

Abdülkerim öylece susa kaldı. Bu arada yandaşlarından bir kısmı İslam'ı kabul etti, diğer bir kısmı ise onunla birlikte aynı görüş üzere kaldı.

Bu arada üçüncü gün yine geldi ve: "Soruyu ters çevirmek istiyorum." dedi.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Dilediğini sorabilirsin." buyurdular.

"Eşyanın hudûsunun (sonradan var edilişinin) delili nedir?" dedi.

"Ben," dediler, "küçük-büyük hiçbir şey görmedim ki ona benzeri bir şey eklendiğinde daha büyük olmasın. Bu ise bir çeşit zeval ve ilk durumdan farklılaşmadır. Eğer kadim olsaydı, zail olmaz, değişime uğramazdı. Çünkü zeval bulan ve değişime uğrayan bir şey, var ve yok olabilir. Yokluğundan sonra var olmasıyla hadis sınıfına girer; yok olmasıyla da ezeli oluşuyla çelişir.⁸⁴ Çünkü bir şeyde ezellik ile yokluk ve hadislik ile kadimlik sıfatı asla bir araya gelmez."

Abdülkerim: "Tutalım, zikrettiğin gibi, iki durum ve iki zamanın cereyan etmesinden bilgi edindin ve bununla onların hadis olduklarını kanıtladın; ama eğer nesnelere sürekli olarak aynı küçüklükte (ölçüde) kalırlarsa, hadis olduklarını nasıl ispatlayabilirsin?" dedi.

Âlim (İmam) *aleyhisselam*: "Biz" dediler, "bu mevcut âlem üzerinde konuşuyoruz. Eğer bu âlemi kaldırır da yerine başka bir âlem koyarsak; bizim onu kaldırıp yerine başkasını koymamızın kendisi, onun hadis olduğunun en açık delili olur."

Fakat yine de ben sana bizi susturabileceğini sandığın açıdan cevap veriyor ve diyorum ki: Nesnelere şayet sürekli olarak aynı küçüklüklerinde (ölçülerinde) kalacak olsalardı da, zihin; 'Bir şeye misli eklendiği zaman daha büyük olur.' hükmünü vermektedir. Değişim, bir şeyi hadis olmaya soktuğu gibi, değişim olasılığı da bir şeyi kadim olmaktan çıkarır. Bunun ötesinde başka bir şey söyleyemezsin, ey Abdülkerim."

Böylece adam, söyleyecek bir şey bulamayıp rezil oluverdi.

Bu arada bir sonraki sene de (İmam) onunla (İbn-i Ebi'l-Avca ile) Harem'de (Kâbe'de) karşılaştılar. Şiiilerinden biri İmam'a: "Artık İbn-i Ebi'l-Avca müslüman olmuştur!" dedi.

Âlim (İmam) *aleyhisselam*: "O, İslam'ı kabul etmeyecek kadar kördür, müslüman olmaz." buyurdular.

بُصِّرَ بِالْعَالِمِ. قَالَ سَيِّدِي وَمَوْلَايَ!

فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا جَاءَ بِكَ إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ؟

فَقَالَ عَادَةُ الْجَسَدِ وَسُنَّةُ الْبَلَدِ وَلِنَنْظُرَ مَا النَّاسُ فِيهِ مِنَ الْجُنُونِ وَالْحَلَقِ وَرَمَى الْحِجَارَةَ.

فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْتَ بَعْدُ عَلَى عَثُوكَ وَضَلَالِكَ يَا عَبْدَ الْكَرِيمِ. فَذَهَبَ يَتَكَلَّمُ.

فَقَالَ لَهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لاجِدَالَ فِي الْحَجِّ وَنَفْضَ رِدَاءِهِ مِنْ يَدِهِ وَقَالَ إِنْ يَكُنِ

الْأَمْرُ كَمَا تَقُولُ وَلَيْسَ كَمَا تَقُولُ نَجُونًا وَنَجَوْتَ وَإِنْ يَكُنِ الْأَمْرُ كَمَا تَقُولُ وَهُوَ كَمَا

تَقُولُ نَجُونًا وَهَلَكْتَ.

فَأَقْبَلَ عَبْدَ الْكَرِيمِ عَلَى مَنْ مَعَهُ فَقَالَ وَجَدْتُ فِي قَلْبِي حَزَاةً فَرُدُّونِي فَرُدُّوهُ

فَمَاتَ لَارْحَمَهُ اللَّهُ.

٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ الْأَسَدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْبَرْمَكِيِّ الرَّازِيِّ

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ بُرْدِ الدِّينَوْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

الْحُرَّاسَانِيِّ خَادِمِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الزَّنَادِقَةِ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ

(عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَعِنْدَهُ جَمَاعَةٌ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّهَا الرَّجُلُ أَرَأَيْتَ إِنْ

كَانَ الْقَوْلُ قَوْلَكُمْ وَلَيْسَ هُوَ كَمَا تَقُولُونَ أَلَسْنَا وَإِبَائِكُمْ شَرَعًا سِوَاءَ لَا يَضُرُّنَا مَا صَلَّيْنَا

وَصُغْنَا وَرَكَّيْنَا وَأَفْرَزْنَا؟ فَسَكَتَ الرَّجُلُ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَإِنْ كَانَ الْقَوْلُ قَوْلَنَا وَهُوَ قَوْلُنَا أَلَسْتُمْ قَدْ هَلَكْتُمْ وَنَجُونَا؟

فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ أَوْجِدْنِي كَيْفَ هُوَ وَأَيْنَ هُوَ؟

فَقَالَ وَيْلَكَ إِنْ الَّذِي ذَهَبَتْ إِلَيْهِ غَلَطَ هُوَ أَيْنَ الْإِنِّ بِلَا أَيْنٍ وَكَيْفَ الْكَيْفَ بِلَا كَيْفٍ

فَلَا يُعْرَفُ بِالْكَيفُوفِيَّةِ وَلَا بِالْأَيْنُوتِيَّةِ وَلَا يُدْرِكُ بِحَاسَتِهِ وَلَا يُقَاسُ بِشَيْءٍ.

İbn-i Ebi'l-Avca Âlim'i (İmam'ı) görünce: "Efendim ve mevlâm!" dedi.

Âlim *aleyhisselam*: "Seni buraya ne getirmiştir?" diye sordular.

"Vücut alışkanlığı ve ülke geleneği; bir de insanların içinde buldukları deliliklerini, tıraş olmalarını ve taş atmalarını seyredelim diye." dedi.

Âlim *aleyhisselam*: "Sen hala o inadın ve sapıklığın üzeresin, ey Abdülkerim!." dediler.

Bu arada, o konuşmaya koyuldu; fakat İmam *aleyhisselam*: "...**Hacda cidal (münakaşa) olmaz...**"⁸⁵ deyip abasını onun elinden çekti. Ve: "Eğer gerçek senin dediğin gibiyse -ki öyle değildir- o zaman biz de kurtulduk, sen de. Ancak eğer gerçek bizim dediğimiz gibiyse -ki öyledir de- o zaman biz kurtulduk, ama sen helak oldun." buyurdular.

Bu sırada Abdülkerim, yanındakilere dönerek: "Yüreğimde bir ağrı hissediyorum, beni geri döndürün." dedi. Geri döndürdüler, ama ölüverdi. Allah ona rahmet etmesin.

3-(213) ...Hz. (İmam) Rıza *aleyhisselam*'ın hizmetçisi Muhammed bin Abdullah el-Horasani'den, dedi ki:

Zındıklardan biri Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam*'ın huzuruna vardı. Bu sırada Hazretin yanında bir grup insan da bulunuyordu. Bu arada Ebu'l-Hasan *aleyhisselam*: "Ey adam!" dediler, "Hiç düşündün mü, eğer söz, sizin sözünüz olursa ki gerçek sizin söylediğiniz gibi değildir, o zaman bizimle siz eşit konumda olmuyor muyuz! Kıldığımız namazın, tuttuğumuz orucun, verdiğimiz zekâtın ve ettiğimiz ikrarın ise bize hiçbir zararı olmaz." Adam sustu kaldı.

Sonra Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* şöyle devam ettiler: "Ama eğer söz, bizim sözümüz olursa ki söz bizim sözümüzdür, o zaman siz helak olmuş, biz ise kurtulmuş olmuyor muyuz?"

Adam: "Allah sana rahmetsin, O'nun nasıl bir şey ve nerede olduğunu bana anlatır mısın?" dedi.

İmam şöyle buyurdular: "Yazıklar olsun sana! Düşündüğün şey kesinlikle yanlıştır. Nere olmadan, nereye nerelik veren O'dur; nasıl olmadan, nasıla nasıllık kazandıran O'dur. Dolayısıyla O, nasıllık ve neredelikle tanınmaz; duyularla algılanmaz ve hiçbir şeyle mukayese edilmez."

فَقَالَ الرَّجُلُ فَإِذَا إِنَّهُ لَأَشْيَاءٌ إِذَا لَمْ يُدْرِكْ بِحَاسَّةٍ مِنَ الْحَوَاسِّ.

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَيَلِكَ لَمَّا عَجَزَتْ حَوَاشِكُكَ عَنْ إِدْرَاكِهِ أَنْكَرْتَ رُبُوبِيَّتَهُ وَنَحْنُ إِذَا عَجَزَتْ حَوَاشِنَا عَنْ إِدْرَاكِهِ أَيْقَنَّا أَنَّهُ رَبُّنَا بِخِلَافِ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ.

قَالَ الرَّجُلُ فَأَخْبِرْنِي مَتَى كَانَ؟

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَخْبِرْنِي مَتَى لَمْ يَكُنْ فَأَخْبِرَكَ مَتَى كَانَ.

قَالَ الرَّجُلُ فَمَا الدَّلِيلُ عَلَيْهِ؟

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنِّي لَمَّا نَظَرْتُ إِلَى جَسَدِي وَلَمْ يُمَكِّنِي فِيهِ زِيَادَةٌ وَلَا تَقْصَانٌ فِي الْعَرَضِ وَالطُّوْلِ وَدَفَعِ الْمَكَارِهِ عَنْهُ وَجَرَّ الْمَنْفَعَةَ إِلَيْهِ عَلِمْتُ أَنَّ لِهَذَا الْبُنْيَانِ بَانِيًّا فَأَقَرَّرْتُ بِهِ مَعَ مَا أَرَى مِنْ دَوْرَانِ الْفَلَكَ بِقُدْرَتِهِ وَإِنْشَاءِ السَّحَابِ وَتَضْرِيْفِ الرِّيَّاحِ وَمَجْرَى الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَالنُّجُومِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنَ الْآيَاتِ الْعَجِيْبَاتِ الْمُبِينَاتِ عَلِمْتُ أَنَّ لِهَذَا مُقَدَّرًا وَمُنْشَأً.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْحَقَّافِ أَوْ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ

قَالَ إِنَّ عَبْدِ اللَّهِ الدِّيصَانِيَّ سَأَلَ هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ فَقَالَ لَهُ أَلَيْسَ رَبُّ؟

فَقَالَ بَلَى قَالَ أَقَادِرٌ هُوَ؟

قَالَ نَعَمْ قَادِرٌ قَاهِرٌ؟

قَالَ يَقْدِرُ أَنْ يُدْخِلَ الدُّنْيَا كُلَّهَا الْبَيْضَةَ لَا تَكْبُرُ الْبَيْضَةُ وَلَا تَصْغُرُ الدُّنْيَا؟

قَالَ هِشَامُ النَّظْرَةَ. فَقَالَ لَهُ قَدْ أَنْظَرْتُكَ حَوْلًا. ثُمَّ خَرَجَ عَنْهُ فَرَكِبَ هِشَامٌ إِلَى أَبِي

عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لَهُ فَقَالَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَتَانِي عَبْدُ اللَّهِ

الدِّيصَانِيُّ بِمَسْأَلَةٍ لَيْسَ الْمُعْوَلُ فِيهَا إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَعَلَيْكَ.

Adam: "Duyulardan hiçbiriyle algılanmadığına göre, demek ki bir şey değildir (gerçekliği yoktur)." dedi.

Ebu'l-Hasan *aleyhisselam*: "Yazıklar olsun sana!" dedi, "Sen, duyuların O'nu algılamaktan aciz kalınca, O'nun rubûbiyetini inkâr ediyorsun! Ama biz, duyularımız O'nu algılamaktan aciz kalınca, O'nun diğer her şeyin tersine olup Rabbimiz olduğuna yakın ediyoruz."

Adam: "O'nun ne zamandan beri var olduğunu bana söyler misin?" diye sordu.

Ebu'l-Hasan *aleyhisselam*: "Sen" dedi, "O'nun ne zaman olmadığını bana söyle, ben de ne zamandan beri var olduğunu sana söyleyeyim."

Adam: "Varlığının kanıtı nedir?" diye sordu.

Ebu'l-Hasan *aleyhisselam*: "Ben" dedi, "bedenime baktığımda onun enine veya uzununa bir eklemeye veya eksiltmeye bulunmaya, istenmeyen şeyleri ondan defedip, faydalı şeyleri ona çekmeye gücümün yetmediğini görünce, bu yapının bir yapımcısı olduğunu anladım da varlığına ikrar ettim. Ayrıca, O'nun kudretiyle işleyen göğün (gök cisimlerinin) dönüşünü, bulutların oluşumunu, rüzgârların dolaşımını, Güneşin, Ay'ın ve yıldızların (yörüngelerinde) akışını ve daha nice hayret verici apaçık nişaneleri görüyor, anlıyorum ki bunun (bu düzenin) bir ölçüp biçeni, bir icat edeni vardır."

4-(214) ... Muhammed bin İshak'tan, dedi ki:

Abdullah Deyesani, Hişam bin Hakem'e: "Senin bir Rabbin var mı?" diye sordu.

"Evet, var." dedi.

"Güçlü müdür O?" dedi.

"Evet, güçlüdür; karşı konulamazdır." dedi.

"Acaba onun, yumurta büyümeden, dünya da küçülmeden bütün dünyayı bir yumurtanın içine sokmaya gücü yeter mi?" dedi.

"Süre istiyorum." dedi.

"Sana bir yıl süre verdim." deyip çıktı. Hişam bineğine binip Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a gitti. Vardığında, içeri girmek için izin istedi. İmam izin verdi. Hişam: "Ey Resulullah'ın oğlu!" dedi, "Abdullah Deysanî bana öyle bir soru sordu ki, cevabını verebilmek için ancak Allah'a ve size güveniyorum."

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَمَّا ذَا سَأَلَكَ؟ فَقَالَ قَالَ لِي كَيْتٌ وَكَيْتٌ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا هِشَامُ كَمْ حَوَاشِكَ؟
قَالَ خَمْسٌ.

قَالَ أَيُّهَا أَصْغَرُ؟

قَالَ النَّاطِرُ.

قَالَ وَكَمْ قَدَّرَ النَّاطِرُ؟

قَالَ مِثْلَ الْعَدَسَةِ أَوْ أَقَلُّ مِنْهَا.

فَقَالَ لَهُ يَا هِشَامُ فَانظُرْ أَمَامَكَ وَفَوْقَكَ وَأَخْبِرْنِي بِمَا تَرَى؟
فَقَالَ أَرَى سَمَاءً وَأَرْضاً وَدُوراً وَفُصُوراً وَبَرَارِي وَجِبَالاً وَأَنْهَاراً.
فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الَّذِي قَدَرَ أَنْ يُدْخَلَ الَّذِي تَرَاهُ الْعَدَسَةَ أَوْ أَقَلَّ مِنْهَا قَادِرٌ أَنْ يُدْخَلَ الدُّنْيَا كُلَّهَا الْبَيْضَةَ لَا تَصْغُرُ الدُّنْيَا وَلَا تَكْبُرُ الْبَيْضَةُ.

فَاكْبَبَ هِشَامٌ عَلَيْهِ وَقَبَلَ يَدَيْهِ وَرَأْسَهُ وَرَجَلَيْهِ وَقَالَ حَسْبِي يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ وَأَنْصَرَ إِلَى مَنْزِلِهِ وَعَدَا عَلَيْهِ الدَّيْصَانِيُّ فَقَالَ لَهُ يَا هِشَامُ إِنِّي جِئْتُكَ مُسْلِماً وَلَمْ أَجِئْكَ مُتَقَاضِياً لِلْجَوَابِ.
فَقَالَ لَهُ هِشَامُ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ مُتَقَاضِياً فَهَآكَ الْجَوَابُ.

فَخَرَجَ الدَّيْصَانِيُّ عَنْهُ حَتَّى أَتَى بَابَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لَهُ فَلَمَّا قَعَدَ قَالَ لَهُ يَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ دُلْنِي عَلَى مَعْبُودِي؟

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا اسْمُكَ؟ فَخَرَجَ عَنْهُ وَلَمْ يُخْبِرْهُ بِاسْمِهِ. فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ كَيْفَ لَمْ تُخْبِرْهُ بِاسْمِكَ؟

قَالَ لَوْ كُنْتُ قُلْتُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ كَانَ يَقُولُ مَنْ هَذَا الَّذِي أَنْتَ لَهُ عَبْدٌ. فَقَالُوا لَهُ عُدْ إِلَيْهِ وَقُلْ لَهُ يَدُلُّكَ عَلَى مَعْبُودِكَ وَلَا يَسْأَلُكَ عَنِ اسْمِكَ. فَرَجَعَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ دُلْنِي عَلَى مَعْبُودِي وَلَا تَسْأَلْنِي عَنِ اسْمِي.

Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Sana ne sordu ki?" dediler. "Bana şöyle şöyle sordu." dedi. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Ey Hişam!." dediler, "Kaç duyun var?"

"Beş tanedir." dedi.

"Bunların en küçüğü hangisidir?" dediler.

"Görme organıdır." dedi.

"Görme organının büyüklüğü ne kadardır?" dediler.

"Bir mercimek kadar veya daha küçüktür." dedi.

Bunun üzerine İmam ona: "Ey Hişam!." dediler, "Şimdi önüne ve başının üstüne bak ve ne gördüğünü bana söyle."

Hişam: "Gök görüyorum, yer görüyorum; evler, saraylar, çöller, dağlar ve nehirler görüyorum." dedi.

Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Bütün bu gördüklerini bir mercimeğin veya mercimekten de küçük bir şeyin içine sığdırabilen, bütün dünyayı da yumurtanın içine sığdırabilir, ne dünya küçülür, ne de yumurta büyür." buyurdular.

Hişam, İmam'ın üzerine kapanarak ellerini, başını ve ayaklarını öptü ve: "Yeterli cevabı aldım, ey Resulullah'ın oğlu!" deyip evine döndü.

Ertesi gün Deyesanî Hişam'a geldi ve: "Ey Hişam!" dedi, "Ben selam vermek (ve hâl hatır sormak) için gelmişim, sorumun cevabını almak için gelmemişim (müsterih ol)."

Hişam: "Cevap almak için gelmiş olsan da (fark etmez), işte cevap!" dedi.

Bunun üzerine Deyesanî, Hişam'ın yanından ayrılarak Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın kapısına geldi. İçeri girmek için izin istedi. İmam, kendisine izin verdi. Oturduktan sonra: "Ey Cafer bin Muhammed! Beni mabuduma kılavuzla!." dedi.

Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona: "Adın nedir?" diye sordu. Deyesanî kalkıp gitti, ismini söylemedi. Arkadaşları: "Neden ismini ona söylemedin?" dediler.

"Ona; Adım Abdullah'tır, deseydim, bana 'Kulu olduğun bu mabut kimdir?' diye soru yöneltecekti." dedi. Arkadaşları ona: "Geri dön ve kendisine, ismini sormadan seni mabuduna kılavuzlamasını söyle." dediler. Deyesanî dönüp; İmam'a: "Ey Cafer bin Muhammed, beni mabuduma kılavuzla, fakat ismimi sorma!." dedi.

فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اجْلِسْ وَإِذَا غُلَامٌ لَهُ صَغِيرٌ فِي كَفِّهِ بَيْضَةٌ يَلْعَبُ بِهَا فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَاوِلْنِي يَا غُلَامُ الْبَيْضَةَ فَنَاوَلَهُ إِيَّاهَا فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَادِيسَانِي هَذَا حِصْنٌ مَكُونُ لَهُ جِلْدٌ غَلِيظٌ وَتَحْتَ الْجِلْدِ الْغَلِيظِ جِلْدٌ رَقِيقٌ وَتَحْتَ الْجِلْدِ الرَّقِيقِ ذَهَبَةٌ مَائِعَةٌ وَفِضَّةٌ ذَائِبَةٌ فَلَا الذَّهَبَةُ الْمَائِعَةُ تَخْتَلِطُ بِالْفِضَّةِ الذَّائِبَةِ وَلَا الْفِضَّةُ الذَّائِبَةُ تَخْتَلِطُ بِالذَّهَبَةِ الْمَائِعَةِ فَهِيَ عَلَى حَالِهَا لَمْ يَخْرُجْ مِنْهَا خَارِجٌ مُصْلِحٌ فَيُخْبِرُ عَنْ صَلَاحِهَا وَلَا دَخَلَ فِيهَا مُفْسِدٌ فَيُخْبِرُ عَنْ فَسَادِهَا لَا يُدْرَى لِلذَّكْرِ خُلِقَتْ أَمْ لِلْإِنْتَى تَنْفَلِقُ عَنْ مِثْلِ الْوَانِ الطَّوَاوِيسِ أَتَرَى لَهَا مُدْبِرًا؟
 قَالَ فَاطْرَقَ مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّكَ إِمَامٌ وَحُجَّةٌ مِنَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَأَنَا تَائِبٌ مِمَّا كُنْتُ فِيهِ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ فِي حَدِيثِ الزُّنْدِيقِ الَّذِي أَتَى أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَكَانَ مِنْ قَوْلِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا يَخْلُو قَوْلَكَ إِنَّهُمَا اثْنَانِ مِنْ أَنْ يَكُونَ قَدِيمَيْنِ قَوَّيْنِ أَوْ يَكُونَ ضَعِيفَيْنِ أَوْ يَكُونَ أَحَدُهُمَا قَوِيًّا وَالْآخَرُ ضَعِيفًا.

فَإِنْ كَانَا قَوَّيْنِ فَلِمَ لَا يَدْفَعُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَيَتَفَرَّدُ بِالتَّنْدِيرِ وَإِنْ زَعَمْتَ أَنَّ أَحَدَهُمَا قَوِيٌّ وَالْآخَرُ ضَعِيفٌ تَبَّتْ أَنَّهُ وَاحِدٌ كَمَا نَقُولُ لِلْعَجْزِ الظَّاهِرِ فِي التَّانِي.
 فَإِنْ قُلْتَ إِنَّهُمَا اثْنَانِ لَمْ يَخُلْ مِنْ أَنْ يَكُونَ مُتَّفَقَيْنِ مِنْ كُلِّ جِهَةٍ أَوْ مُفْتَرِقَيْنِ مِنْ كُلِّ جِهَةٍ فَلَمَّا رَأَيْنَا الْخَلْقَ مُنْتَظِمًا وَالْفَلَكَ جَارِيًا وَالتَّنْدِيرَ وَاحِدًا وَاللَّيْلَ وَالتَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَلَّ صِحَّةَ الْأَمْرِ وَالتَّنْدِيرِ وَاتِّتْلَافِ الْأَمْرِ عَلَى أَنَّ الْمُدْبِرَ وَاحِدٌ

Hız. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona: "Otur." dediler. Bu arada onun (İmamın) küçük bir oğlan çocuğu elindeki bir yumurtayla oynuyordu. İmam: "Çocuk! Yumurtayı bana ver." dediler. Çocuk, yumurtayı kendisine verince, Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Ey Deyesani!" dediler, "Bu, saklı bir kaledir; kalın bir kabuğu; kalın kabuğun altında da ince bir zar vardır; ince zarın altında da altınimsı bir sıvı ile gümüşümsü bir sıvı bulunur; fakat ne altınimsı sıvı gümüşümsü sıvıya karışmakta, ne de gümüşümsü sıvı altınimsı sıvıya karışmakta; öylece kendi halinde kalmaktalar. İçinden sağlam bir şey çıkmamış, sağlam olduğunu bildirsin! Bozuk bir şey de içine girmemiş, bozuk olduğunu haber versin! Erkek (bir civciv) için mi, dişi (bir civciv) için mi, yaratıldığı bilinmez. Yarılınca, tavusların renklerine benzer renkler içinden çıkmakta! Sence bunun bir evirip çevireni yok mu?!"

Râvi der ki: Deyesani başını aşağı salıp bir süre sessiz kaldı. Sonra: "Tanıklık ederim ki, Allah'tan başka bir ilâh yoktur, tektir, ortağı yoktur; Muhammed O'nun kulu ve elçisidir; sen de Allah tarafından insanlara imam ve hüccetsin ve ben içinde bulunduğum durumdan (yanlış düşüncelerimden) tövbe ettim, döndüm." dedi.

5-(215) ...Abbas bin Amr el-Fukeymi'nin Hişam bin Hakem'den naklettiği, Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a gelen zındık hadisinde, Hız. Ebu Abdullah *aleyhisselam*'ın sözlerinin bir kısmında şöyle dediği yer almıştır: "Senin iki tanrı görüşüne gelince, kaçınılmaz olarak ya bunların her ikisi de kadim ve kavidir, ya da her ikisi de zayıftır yahut da biri kavi, diğeri zayıftır.

Eğer her ikisi de kavi ise, peki neden biri ötekisini defedip de yönetimi tek başına ele almıyor?! Yok, eğer biri kavi, diğeri zayıf ise, o zaman bizim dediğimiz gibi onun bir olduğu sabit olur. Çünkü ikincisinde apaçık bir acz söz konusudur.⁸⁶

Yine eğer "İkidir." diyorsan, bu ikisi ya her yönden birbirinin aynıdır⁸⁷ ya da her yönden birbirinden farklıdır.

Biz, yaratılıştaki düzeni, gemilerin (denizde) akışını, tedbirin bir olduğunu, geceyi, gündüzü, Güneşi ve Ay'ı gördüğümüzde, işin ve tedbirin doğruluğundan, işlerin uyumluluğundan müdebbirin (bütün bunları evirip çevirenin) bir olduğunu anlıyoruz.

ثُمَّ يَلْزِمَكَ إِنْ ادَّعَيْتَ اثْنَيْنِ فُرْجَةً مَا بَيْنَهُمَا حَتَّى يَكُونَ اثْنَيْنِ فَصَارَتِ الْفُرْجَةُ ثَالِثًا بَيْنَهُمَا قَدِيمًا مَعَهُمَا فَيَلْزِمُكَ ثَلَاثَةً فَإِنْ ادَّعَيْتَ ثَلَاثَةً لَزِمَكَ مَا قُلْتَ فِي الْاِثْنَيْنِ حَتَّى تَكُونَ بَيْنَهُمْ فُرْجَةً فَيَكُونُوا خَمْسَةً ثُمَّ يَنْتَاهِي فِي الْعَدَدِ إِلَى مَا لِانْهَائِيَّةَ لَهُ فِي الْكَثْرَةِ.

قَالَ هِشَامٌ فَكَانَ مِنْ سُؤَالِ الرَّزْدِيَّيْ أَنْ قَالَ فَمَا الدَّلِيلُ عَلَيْهِ؟

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَجُودُ الْأَفَاعِيلِ دَلَّتْ عَلَى أَنَّ صَانِعًا صَنَعَهَا أَلَّا تَرَى أَنَّكَ إِذَا نَظَرْتَ إِلَى بِنَاءِ مُشَيَّدٍ مَبْنِيٍّ عَلِمْتَ أَنَّ لَهُ بَانِيًا وَإِنْ كُنْتَ لَمْ تَرَ الْبَانِيَّ وَلَمْ تُشَاهِدْهُ. قَالَ فَمَا هُوَ؟

قَالَ شَيْءٌ بِخِلَافِ الْأَشْيَاءِ اِرْجِعْ بِقَوْلِي إِلَى إِثْبَاتِ مَعْنَى وَأَنَّهُ شَيْءٌ بِحَقِيقَةِ الشَّيْبِيَّةِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا جِسْمٌ وَلَا صُورَةٌ وَلَا يَحْسُ وَلَا يَحْسُ وَلَا يَدْرِكُ بِالْحَوَاسِّ الْخَمْسِ لَا تُدْرِكُهُ الْأَوْهَامُ وَلَا تَنْقُضُهُ الدُّهُورُ وَلَا تُغَيِّرُهُ الْأَزْمَانُ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنِي عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ التُّعْمَانِ عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَفَى لِأَوْلَى الْأَبَابِ بِخَلْقِ الرَّبِّ الْمُسَخَّرِ وَمُلْكِ الرَّبِّ الْقَاهِرِ وَجَلَالِ الرَّبِّ الظَّاهِرِ وَنُورِ الرَّبِّ الْبَاهِرِ وَبُرْهَانِ الرَّبِّ الصَّادِقِ وَمَا أَنْطَقَ بِهِ السُّنَنِ الْعِبَادِ وَمَا أَرْسَلَ بِهِ الرُّسُلَ وَمَا أَنْزَلَ عَلَى الْعِبَادِ دَلِيلًا عَلَى الرَّبِّ.

بَابُ إِطْلَاقِ الْقَوْلِ بِأَنَّهُ شَيْءٌ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ التَّوْحِيدِ فَقُلْتُ أَتَوْهُمْ شَيْئًا فَقَالَ نَعَمْ غَيْرَ مَعْقُولٍ وَلَا مَحْدُودٍ فَمَا وَقَعَ وَهَمُّكَ عَلَيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ خِلَافُهُ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ وَلَا تُدْرِكُهُ الْأَوْهَامُ كَيْفَ تُدْرِكُهُ الْأَوْهَامُ وَهُوَ خِلَافُ مَا يُعْقَلُ وَخِلَافُ مَا يُتَصَوَّرُ فِي الْأَوْهَامِ إِنَّمَا يُتَوَهَّمُ شَيْءٌ غَيْرَ مَعْقُولٍ وَلَا مَحْدُودٍ.

Ayrıca, eğer sen iki tanrı iddiasında bulunursan, iki olabilmeleri için aralarındaki boşluğu kabul etmek zorundasın. Bu durumda, o boşluk da o ikisiyle birlikte üçüncü bir kadim olur ve üç tanrıya inanman gerekir. Eğer üç olduğunu iddia edersen, ikisinin hakkında kabul ettiğin gibi, bunların da aralarında boşluk olduğunu kabul etmelisin. Bu durumda da beş olurlar. Ve bu sayı böyle katlanarak sonsuza dek devam eder."⁸⁸

Hişam diyor ki: Bu sözler üzerine, zındık; "Peki O'nun varlığının delili nedir?" diye sordu.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "İşlerin (olguların) varlığı, bir yapıcının onları yaptığını gösterir. Görmez misin ki, yapılmış yüksek bir binaya (yapıya) baktığın zaman, yapıcısını görmeden, müşahede etmeden bile, onun bir yapıcısının olduğunu anlamaktasın." dediler.

Zındık: "Peki O, nedir?" diye sordu.

İmam: "O" dediler, "her şeyin tersine bir şeydir; sözümü, bir mananın ispatına hamlet. Ve O, gerçek anlamda bir şeydir; ancak O, ne cisimdir, ne şekil; hissedilmez, dokunulmaz, beş duyuyula algılanmaz; vehimler O'nu idrak etmez, asırlar O'nu eksiltmez, zamanlar O'nu değiştirmez."

6-(216) ...Ebu Said Zühri, Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Akıl sahipleri için Rabbe delil olarak; Rabbin ram edilmiş yarattığı, Rabbin karşı durulmaz egemenliği, Rabbin apaçık ululuğu, Rabbin parlak nuru, Rabbin doğru burhanı, kulların dillerinden dökülen, Peygamberler aracılığıyla gönderilen ve kullara indirilen yeter."

O'na: "Bir Şeydir" Denilebilirliği Babı

1-(217) ...Abdurrahman bin Ebî Necran'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a tevhidden (Allah'ın birliğinden) sordum; dedim ki: "O'nu bir şey olarak tasavvur edebilir miyim?"

"Evet." dediler, "ama O, akledilemezdir ve sınırsızdır. Her ne tasavvur etsen, O, onun tersinedir. Hiçbir şey O'na benzemez, vehimler (zihinler) O'nu idrak etmez. Vehimler nasıl O'nu idrak edebilir ki?! Oysa O, akıl ile idrak edilenin tersinedir, vehimlerde tasavvur edilenin aksinedir. O, ancak akledilemeyen ve sınırı olmayan bir şey olarak tasavvur edilebilir."

٢- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ سُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَجُوزُ أَنْ يُقَالَ لِلَّهِ إِنَّهُ شَيْءٌ قَالَ نَعَمْ يُخْرِجُهُ مِنَ الْحَدِيثِ حَدَّ التَّعْطِيلِ وَحَدَّ التَّشْبِيهِ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْمَغْرَاءِ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ مِنْ خَلْقِهِ وَخَلَقَهُ خَلْقًا مِنْهُ وَكُلُّ مَا وَقَعَ عَلَيْهِ اسْمٌ شَيْءٌ فَهُوَ مَخْلُوقٌ مَا خَلَا اللَّهَ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ التُّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ مِنْ خَلْقِهِ وَخَلَقَهُ خَلْقًا مِنْهُ وَكُلُّ مَا وَقَعَ عَلَيْهِ اسْمٌ شَيْءٌ مَا خَلَا اللَّهَ فَهُوَ مَخْلُوقٌ وَاللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ تَبَارَكَ الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ مِنْ خَلْقِهِ وَخَلَقَهُ خَلْقًا مِنْهُ وَكُلُّ مَا وَقَعَ عَلَيْهِ اسْمٌ شَيْءٌ مَا خَلَا اللَّهَ تَعَالَى فَهُوَ مَخْلُوقٌ وَاللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لِلزُّنْدِيقِ حِينَ سَأَلَهُ مَا هُوَ قَالَ هُوَ شَيْءٌ بِخِلَافِ الْأَشْيَاءِ ارْجِعْ بِقَوْلِي إِلَى إِبْتِهَاتٍ مَعْنَى وَأَنَّهُ شَيْءٌ بِحَقِيقَةِ الشَّيْئِيَّةِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا جِسْمَ وَلَا صُورَةَ وَلَا يَحْسُ وَلَا يَحْسُ وَلَا يُدْرِكُ بِالْحَوَاسِّ الْخَمْسِ لَا تُدْرِكُهُ الْأَوْهَامُ وَلَا تُنْقِصُهُ الدُّهُورُ وَلَا تُغَيِّرُهُ الْأَزْمَانُ.

فَقَالَ لَهُ السَّائِلُ فَتَقُولُ إِنَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ؟

قَالَ هُوَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ سَمِيعٌ بغيرِ جَارِحَةٍ وَبَصِيرٌ بغيرِ آلَةٍ بَلْ يَسْمَعُ بِنَفْسِهِ وَيُبْصِرُ بِنَفْسِهِ لَيْسَ قَوْلِي إِنَّهُ سَمِيعٌ يَسْمَعُ بِنَفْسِهِ وَبَصِيرٌ يُبْصِرُ بِنَفْسِهِ أَنَّهُ شَيْءٌ وَالنَّفْسُ شَيْءٌ آخَرٌ وَلَكِنْ أَرَدْتُ عِبَارَةَ عَنْ نَفْسِي إِذْ كُنْتُ مَسْئُولًا وَإِفْهَامًا لَكَ إِذْ كُنْتُ سَائِلًا.

2-(218) ...Hüseyin bin Said'den, dedi ki:

Hz. İkinci Ebu Cafer (İmam Muhammed Takî) *aleyhisselam*'a; "Allah'a; "O, bir şeydir." denmesi caiz midir?" diye soruldu. "Evet." dediler, "Bu, O'nu iki hadden, tatil (tanımazlık, bilinmezlik) haddi ile teşbih (yaratıklarına benzetilme) haddinden çıkarır."

3-(219) ...Ebu'l-Meğra merfu olarak Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah, yaratıklarından boştur (ayrıdır), yaratıkları da O'ndan boştur (ayrıdır). Allah dışında şey' denilen her şey mahlûktur (yaratılmıştır)."

4-(220) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah, yaratıklarından boştur (ayrıdır), yaratıkları da O'ndan boştur (ayrıdır). Allah dışında şey denilen her şey mahlûktur (yaratılmıştır). Allah ise her şeyin yaratıcısıdır. Kendisi gibi hiçbir şey olmayan (Allah) ne kutludur. O, işitendir görendir."

5-(221) ...Hayseme'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, yaratıklarından boştur (ayrıdır), yaratıkları da O'ndan boştur (ayrıdır). Yüce Allah dışında şey denen her şey mahlûktur (yaratılmıştır). Allah ise her şeyin yaratıcısıdır."⁸⁹

6-(222) ...Hişam bin Hakem'den, dedi ki:

Zındık, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "O (Allah) nedir?" diye sorduğunda şöyle buyurdular: "O, her şeyin tersine bir şeydir; sözümü, bir mananın ispatına hamlet. Ve O, gerçek anlamda bir şeydir; ancak O, ne cisimdir, ne şekil; hissedilmez, dokunulmaz, beş duyuyla algılanamaz; vehimler O'nu idrak etmez, asırlar O'nu eksiltmez, zamanlar O'nu değiştirmez."

Soru soran adam ona: "Ama siz O'nun işiten ve gören olduğunu söylüyorsunuz!." dedi.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselâm*: "O, işiten ve görendir; ama işitendir, uzvu olmaksızın; görendir, araca ihtiyaç duymaksızın. O, zatıyla işitir, zatıyla görür. 'O, işitendir, zatıyla işitir; görendir, zatıyla görür.' derken, 'O bir şeydir, zati da başka bir şeydir.' demek istemiyorum. Fakat sorulan şahıs olarak, içimdekini belirterek, soran şahıs olarak size anlatmayı amaçladım.

فَأَقُولُ إِنَّهُ سَمِيعٌ بِكُلِّهِ لِأَنَّ الْكُلَّ مِنْهُ لَهُ بَعْضٌ وَلَكِنِّي أَرَدْتُ إِفْهَامَكَ وَالتَّعْبِيرُ عَن نَفْسِي وَلَيْسَ مَرْجِعِي فِي ذَلِكَ إِلَّا إِلَى أَنَّهُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْعَالِمُ الْخَبِيرُ بِالاخْتِلَافِ الذَّاتِ وَلَا اخْتِلَافِ الْمَعْنَى.

قَالَ لَهُ السَّائِلُ فَمَا هُوَ؟

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ الرَّبُّ وَهُوَ الْمَعْبُودُ وَهُوَ اللَّهُ وَلَيْسَ قَوْلِي اللَّهُ إِثْبَاتَ هَذِهِ الْحُرُوفِ أَلِفٍ وَلَا مٍ وَهَاءٍ وَلَا رَاءٍ وَلَا بَاءٍ وَلَكِنْ ارْجِعْ إِلَى مَعْنَى وَشَيْءٍ خَالِقِ الْأَشْيَاءِ وَصَانِعِهَا وَنَعْتِ هَذِهِ الْحُرُوفِ وَهُوَ الْمَعْنَى سُمِّيَ بِهِ اللَّهُ وَالرَّحْمَنُ وَالرَّحِيمُ وَالْعَزِيزُ وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ مِنْ أَسْمَائِهِ وَهُوَ الْمَعْبُودُ جَلَّ وَعَزَّ.

قَالَ لَهُ السَّائِلُ فَإِنَّا لَمْ نَجِدْ مَوْهُومًا إِلَّا مَخْلُوقًا.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَوْ كَانَ ذَلِكَ كَمَا تَقُولُ لَكَانَ التَّوْحِيدُ عَنَّا مَرْتَفَعًا لِأَنَّا لَمْ نَكَلِّفْ غَيْرَ مَوْهُومٍ وَلَكِنَّا تَقُولُ كُلُّ مَوْهُومٍ بِالْحَوَاسِّ مُدْرِكٌ بِهِ تَحْدُهُ الْحَوَاسُّ وَتُمَثِّلُهُ فَهُوَ مَخْلُوقٌ إِذْ كَانَ النَّفْيُ هُوَ الْإِبْطَالُ وَالْعَدَمُ.

وَالجِهَةُ الثَّانِيَةُ التَّشْبِيهُ إِذْ كَانَ التَّشْبِيهُ هُوَ صِفَةُ الْمَخْلُوقِ الظَّاهِرِ التَّرْكِيبِ وَالتَّأْلِيفِ فَلَمْ يَكُنْ بُدٌّ مِنْ إِثْبَاتِ الصَّانِعِ لَوْجُودِ الْمَصْنُوعِينَ وَالِاضْطِرَّارِ إِلَيْهِمْ أَنَّهُمْ مَصْنُوعُونَ وَأَنَّ صَانِعَهُمْ غَيْرُهُمْ وَلَيْسَ مِثْلُهُمْ إِذْ كَانَ مِثْلُهُمْ شَبِيهًا بِهِمْ فِي ظَاهِرِ التَّرْكِيبِ وَالتَّأْلِيفِ وَفِيمَا يَجْرِي عَلَيْهِمْ مِنْ حُدُوثِهِمْ بَعْدَ إِذْ لَمْ يَكُونُوا وَتَنَقَّلَهُمْ مِنْ صِغَرٍ إِلَى كِبَرٍ وَسَوَادٍ إِلَى بَيَاضٍ وَقُوَّةٍ إِلَى ضَعْفٍ وَأَحْوَالٍ مَوْجُودَةٍ لِحَاجَةِ بِنَا إِلَى تَفْسِيرِهَا لِبَيَانِهَا وَوُجُودِهَا.

Ve diyorum ki: O, bütünüyle işitendir, ama bu O'nun parçası olan bir bütün olduğu demek değildir. Sadece sana anlatmaya ve içimdekini (meramımı) açıklamaya çalışıyorum. Bütün bunlarda amacım sadece şunu ifade etmeye dönüktür ki: O, ne zatta, ne de manada (sıfatta) bir ayrılık, bir farklılık söz konusu olmadan işitendir, görendir, bilendir, haberdar olandır."

Soran adam ona: "Peki O, nedir?" diye sordu.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselâm*: "O" dediler, "Rab'dir; O mâbudur ve O, Allah'tır. Allah' derken, 'elif, lam ve hâ' harflerini ya da (Rab derken) 'ra ve bâ' harflerini ispat etmek istemiyorum. Aksine sen her şeyin yaratıcısı, yapıcısı olan bir manaya, bir şeye hamlet. Ve bu harflerle vasfedilen ve kastedilen hakikattir ki, Allah, Rahman, Rahim, Aziz ve benzeri isimleriyle adlandırılmıştır. İşte celal ve izzet sahibi mâbud O'dur."

Soran adam ona: "Biz, düşünülen (kavranılan) her şeyi mahlûk (yaratılmış) olarak biliriz." dedi.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Senin dediğin gibi olsaydı." dediler, "o zaman tevhid yükümlülüğü üzerimizden kaldırılırdı. Çünkü biz düşünülmeyen (kavranılmayan) bir şeyle yükümlü değiliz. Aksine biz diyoruz ki: Duyularla kavranılan, duyularla algılanan, duyuların sınırlandırdığı ve şeklini belirlediği her şey mahlûktur (yaratılmıştır). Büsbütün (düşünmeden) uzak görmek ise iptal etmek ve yok bilmektir.⁹⁰

İkinci yön de, teşbihtir (benzetmedir). Çünkü teşbih benzetme, bileşik olduğu ve parçalardan oluştuğu besbelli olan mahlûkun niteliğidir. Dolayısıyla yapıcıyı (yaratıcıyı) ispat etmek kaçınılmazdır. Çünkü yapılmışların (yaratılmışların) varlığı ortadadır, yapılmış oldukları da kaçınılmazdır. O halde yapanlarının kendilerinden başkası olması ve kendileri gibi olmaması icap eder. Çünkü eğer yapanları da onlar gibi olsaydı; apaçık bileşik olmada, parçalardan oluşmada, yokluktan sonra meydana gelmede, küçüklükten büyüklüğe, siyahlıktan beyazlığa, güçlülükten güçsüzlüğe ve açık olup varlığı ortada olduğundan açıklamaya ihtiyaç duymadığımız diğer hallere değişmede onlara benzerdi.

قَالَ لَهُ السَّائِلُ فَقَدْ حَدَّثْتَهُ إِذْ أَثْبَتَّ وُجُودَهُ؟

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ أَحَدَّهُ وَلَكِنِّي أَثْبَتُّهُ إِذْ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ النَّفْيِ وَالْإِثْبَاتِ مَنْزِلَةً.

قَالَ لَهُ السَّائِلُ فَلَهُ إِثْبَتُّهُ وَمَا ثَبَّتَهُ؟

قَالَ نَعَمْ لَا يُثْبِتُ الشَّيْءَ إِلَّا بِإِثْبَتِّهِ وَمَا ثَبَّتَهُ.

قَالَ لَهُ السَّائِلُ فَلَهُ كَيْفِيَّتُهُ؟

قَالَ لَا لِأَنَّ الْكَيْفِيَّةَ جِهَةٌ الصِّفَةِ وَالْإِحَاطَةُ وَلَكِنْ لَا بُدَّ مِنَ الْخُرُوجِ مِنْ جِهَةِ التَّعْطِيلِ وَالتَّشْبِيهِ لِأَنَّ مَنْ نَفَاهُ فَقَدْ أَنْكَرَهُ وَدَفَعَ رُبُوبِيَّتَهُ وَأَبْطَلَهُ وَمَنْ شَبَّهُهُ بغيرِهِ فَقَدْ أَثْبَتَّهُ بِصِفَةِ الْمَخْلُوقِينَ الْمَصْنُوعِينَ الَّذِينَ لَا يَسْتَحِقُّونَ الرُّبُوبِيَّةَ وَلَكِنْ لَا بُدَّ مِنَ إِثْبَاتِ أَنَّ لَهُ كَيْفِيَّةً لَا يَسْتَحِقُّهَا غَيْرُهُ وَلَا يَشَارِكُ فِيهَا وَلَا يَحَاطُ بِهَا وَلَا يَعْلَمُهَا غَيْرُهُ.

قَالَ السَّائِلُ فَيُعَانِي الْأَشْيَاءَ بِنَفْسِهِ؟

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ أَجَلٌ مِنْ أَنْ يُعَانِيَ الْأَشْيَاءَ بِمُبَاشَرَةٍ وَمُعَالَجَةٍ لِأَنَّ ذَلِكَ صِفَةُ الْمَخْلُوقِ الَّذِي لَا تَجِيءُ الْأَشْيَاءُ لَهُ إِلَّا بِالْمُبَاشَرَةِ وَالْمُعَالَجَةِ وَهُوَ مُتَعَالٍ نَافِذُ الْإِرَادَةِ وَالْمَشِيئَةِ فَعَالَ لِمَا يَشَاءُ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَمَّنْ ذَكَرَهُ

قَالَ سَأَلَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيَجُوزُ أَنْ يُقَالَ إِنَّ اللَّهَ شَيْءٌ؟ قَالَ نَعَمْ يُخْرِجُهُ مِنَ الْحَدِيثِ حَدَّ التَّعْطِيلِ وَحَدَّ التَّشْبِيهِ.

بَابُ أَنَّهُ لَا يُعْرَفُ إِلَّا بِهِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ

عَنِ الْفُضْلِ بْنِ السَّكَنِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اعْرِفُوا اللَّهَ بِاللَّهِ وَالرَّسُولَ بِالرَّسَالَةِ وَأَوْلَى الْأَمْرِ بِالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ.

Soran ona: "Varlığını ispat ettiğine göre O'nu sınırlandırmış oldun." dedi.
Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "O'nu sınırlandırmadım, sadece ispat ettim. Çünkü nefy (olumsuzlama) ile ispatın arasında bir menzil yoktur." dediler.

Soran ona: "Böylece O'nun bir gerçekliği ve bir nedir'liği vardır diyebiliriz." dedi.

İmam: "Evet." dediler, "Bir şey ancak bir gerçeklik ve bir nedirlik'le hakikat olur."

Soran ona: "O halde O'nun bir nasıllığı (keyfiyeti) da vardır." dedi.

İmam: "Hayır." dediler, "Çünkü nasıllık, tavsif edilen ve kuşatılan şeyin özelliğidir. Fakat O'nu tatil (tanınmazlık, bilinmezlik) ve teşbih (benzetme) sınırından çıkarmak gerekir. Çünkü kim O'nu olumsuzlarsa (tanınmaz, bilinmez olduğunu söylerse), O'nu inkâr etmiş, rubûbiyetini reddetmiş ve O'nu büsbütün yok bilmiş olur. Kim de O'nu başkasına benzetirse, O'nu, rubûbiyeti hak etmeyen yapılmışların, yaratılmışların sıfatıyla ispat etmiş olur. Onun için, O'nun; kendisinden başka kimsenin hak etmediği, kendisinden başka kimsenin ortak olmadığı, kuşatmadığı ve bilmediği bir keyfiyeti (nasıllığı, niteliği) vardır, demeliyiz."

Soran: "O halde şeylerin (varlıkların) zahmetine bizzat mı katlanıyor?" dedi.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "O" dediler; "şeylerin (varlıkların) zahmetine bizzat katlanıp uğraşmaktan, çok daha yücedir. Çünkü bu, mahlûkun (yaratılmışın) niteliğidir ki şeylere ancak bizzat ilgilenip uğraşmakla güç yetirir. O ise, çok yücedir; geçerli irade ve meşiyet sahibidir, dilediğini yapandır.

7-(223) ...Ashabımızdan bir grup, Ahmed bin Muhammed bin Halid'den, Muhammed bin İsa'dan, sözünü ettiği kimseden, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Allah, bir şeydir.' demek doğru mu acaba?" diye soruldu. "Evet." dediler; "Bu, O'nu tatil (tanınmazlık, bilinmezlik) ve teşbih (yaratıklarına benzetilme) sınırlarından çıkarır."

O, Ancak Kendisiyle Tanınır Babı

1-(224) ...Fazl bin Seken'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Emirü'l- Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Allah'ı, Allah ile Resul'ü, risaletiyle emir sahiplerini (ulü'l-emri) de iyiliği emretmesi, adaletli davranması ve iyilikte bulunmasıyla tanıyın."

وَمَعْنَى قَوْلِهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اعْرِفُوا اللَّهَ بِاللَّهِ يَعْنِي أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْأَشْخَاصَ وَالْأَنْوَارَ وَالْجَوَاهِرَ وَالْأَعْيَانَ فَالْأَعْيَانَ فَالْأَعْيَانَ الْأَبْدَانُ وَالْجَوَاهِرُ الْأَرْوَاحُ وَهُوَ جَلٌّ وَعَزٌّ لَا يُشْبِهُ جِسْمًا وَلَا زَوْحًا وَلَيْسَ لِأَحَدٍ فِي خَلْقِ الرُّوحِ الْحَسَّاسِ الدَّرَاكِ أَمْرٌ وَلَا سَبَبٌ هُوَ الْمُتَفَرِّدُ بِخَلْقِ الْأَرْوَاحِ وَالْأَجْسَامِ فَإِذَا نَفَى عَنْهُ الشَّبَهَيْنِ شَبَهَ الْأَبْدَانِ وَشَبَهَ الْأَرْوَاحِ فَقَدْ عَرَفَ اللَّهُ بِاللَّهِ وَإِذَا شَبَّهُهُ بِالرُّوحِ أَوْ الْبَدَنِ أَوْ الثُّورِ فَلَمْ يَعْرِفِ اللَّهَ بِاللَّهِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ سَمْعَانَ بْنِ أَبِي رُبَيْحَةَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِمَ عَرَفْتَ رَبِّكَ قَالَ بِمَا عَرَفَنِي نَفْسُهُ قِيلَ وَكَيْفَ عَرَفَكَ نَفْسُهُ قَالَ لَا يُشْبِهُهُ صُورَةٌ وَلَا يُحَسُّ بِالْحَوَاسِّ وَلَا يُقَاسُ بِالنَّاسِ قَرِيبٌ فِي بُعْدِهِ بَعِيدٌ فِي قُرْبِهِ فَوْقَ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يُقَالُ شَيْءٌ فَوْقَهُ أَمَامَ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يُقَالُ لَهُ أَمَامٌ دَاخِلٌ فِي الْأَشْيَاءِ لَأَكْشَىءٍ دَاخِلٍ فِي شَيْءٍ وَخَارِجٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ لَأَكْشَىءٍ خَارِجٍ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَ مَنْ هُوَ هَكَذَا وَلَا هَكَذَا غَيْرُهُ وَلِكُلِّ شَيْءٍ مُبْتَدَأٌ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَادَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنِّي نَاطَرْتُ قَوْمًا فَقُلْتُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَلٌّ جَلَالُهُ أَجَلٌّ وَأَعَزُّ وَأَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُعْرَفَ بِخَلْقِهِ بَلِ الْعِبَادُ يُعْرَفُونَ بِاللَّهِ فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

بَابُ أَدْنَى الْمَعْرِفَةِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُخْتَارِ الْهُمْدَانِيِّ جَمِيعًا عَنِ الْفَتْحِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ أَدْنَى الْمَعْرِفَةِ فَقَالَ الْإِفْرَارُ بِأَنَّهُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ وَلَا شِبْهَ لَهُ وَلَا نَظِيرَ وَأَنَّهُ قَدِيمٌ مُتَبَتُّ مَوْجُودٌ غَيْرُ فَقِيدٍ وَأَنَّهُ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ.

İmam *aleyhisselam*'ın⁹¹ "Allah'ı Allah ile tanıyın." sözünün anlamı şudur ki: Allah şahısları, nurları, cevherleri ve zatları yaratmıştır. Zatlar bedenlerdir, cevherler ise ruhlardır. Yüce ve aziz Allah ise, ne cisme benzer, ne de ruha. Duyarlı ve idrak edici olan ruhun yaratılmasında da kimsenin bir emri ve sebebiyeti söz konusu değildir. Ruhları ve cisimleri, O tek başına yaratmıştır. Dolayısıyla iki benzerliği, bedenlere benzerlik ile ruhları benzerliği O'ndan nefyeden kimse, Allah'ı Allah ile tanımış olur. O'nu ruha veya bedene ya da nura benzeten kimse ise, Allah'ı Allah ile tanımamış olur."

2-(225) ...Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih*'in azatlısı Ali bin Ukbe bin Kays bin Sem'an bin Ebî Rubeyha'dan, dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a; "Rabbini ne ile tanıydın?" diye soruldu. "Kendini bana tanıttığıyla..." dediler. "O, kendisini sana nasıl tanıttı?" denince de buyurdular ki: "Hiçbir suret (şekil, biçim) O'na benzemez, duyularla algılanmaz, insanlara kıyas edilmez. Uzaklığında yakın, yakınlığında uzaktır. Her şeyin üstündedir, bir şey O'nun üstündedir, denemez. Her şeyin önündedir, O'nun önü vardır denemez. Şeylerin içindedir, bir şeyin içinde olan bir şey gibi değil. Şeylerin dışındadır, bir şeyin dışında olan bir şey gibi değil. Böyle olan O Zat (her türlü eksiklikten) münezzehtir; O'ndan başka kimse böyle değildir; (O'ndan başka) her şeyin bir başlangıcı vardır."⁹²

3-(226) ...Mansur bin Hazim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Ben bir toplulukla tartışırken onlara: "Yüceler yücresi Allah, yaratıkları aracılığıyla tanınmaktan çok daha yüce, çok daha üstün ve çok daha uludur. Bilakis, kullar Allah ile tanınırlar." dedim. "İmam: "(Doğru söylemişsin) Allah'ın rahmeti üzerine olsun." buyurdular.⁹³

Marifetin (Allah'ı Tanımanın) En Aşağı Mertebesi Babi

1-(227) ...Feth bin Yezid'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselam*'a marifetin (Allah'ı tanımanın) en aşağı mertebesini sordum.

Buyurdular ki: "O'ndan başka ilâh olmadığını, benzeri bulunmadığını, O'nun gibisi olmadığını, kadim, sabit, mevcut ve yitirilmez olduğunu ve hiçbir şeyin O'nun gibi olmadığını ikrar etmektir."

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ طَاهِرِ بْنِ حَاتِمٍ فِي حَالِ اسْتِقَامَتِهِ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى الرَّجُلِ مَا الَّذِي لَا يُجْتَرَأُ فِي مَعْرِفَةِ الْخَالِقِ بِدُونِهِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ لَمْ يَزَلْ عَالِمًا وَسَامِعًا وَبَصِيرًا وَهُوَ الْفَعَالُ لِمَا يُرِيدُ

وَسُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الَّذِي لَا يُجْتَرَأُ بِدُونِ ذَلِكَ مِنْ مَعْرِفَةِ الْخَالِقِ فَقَالَ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَلَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ لَمْ يَزَلْ عَالِمًا سَمِيعًا بَصِيرًا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ يُونُسَ بْنِ بَقَّاحٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ أَمْرَ اللَّهِ كُلَّهُ عَجِيبٌ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ احْتَجَّ عَلَيْكُمْ بِمَا قَدْ عَرَفْتُمْ مِنْ نَفْسِهِ.

بَابُ الْمَعْبُودِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَخْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِثَابٍ وَعَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ عَبَدَ اللَّهَ بِالتَّوَهُّمِ فَقَدْ كَفَرَ وَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ دُونَ الْمَعْنَى فَقَدْ كَفَرَ وَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ وَالْمَعْنَى فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ عَبَدَ الْمَعْنَى بِإِيقَاعِ الْأَسْمَاءِ عَلَيْهِ بِصِفَاتِهِ الَّتِي وَصَفَ بِهَا نَفْسَهُ فَعَقَدَ عَلَيْهِ قَلْبَهُ وَنَطَقَ بِهِ لِسَانَهُ فِي سَرَائِرِهِ وَعَلَانِيَتِهِ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَقًّا وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ وَاسْتِثْقَائِهَا اللَّهُ مِمَّا هُوَ مُسْتَقٌّ قَالَ فَقَالَ لِي يَا هِشَامُ اللَّهُ مُسْتَقٌّ مِنْ إِلَهٍ وَالْإِلَهُ يُفْتَضَى مَا لَوْهَا وَالْاسْمُ غَيْرُ الْمُسَمَّى فَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ دُونَ الْمَعْنَى فَقَدْ كَفَرَ وَلَمْ يَعْبُدْ شَيْئًا وَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ وَالْمَعْنَى فَقَدْ كَفَرَ وَعَبَدَ اثْنَيْنِ وَمَنْ عَبَدَ الْمَعْنَى دُونَ الْاسْمِ فَذَكَ التَّوْحِيدُ أَفْهَمَتْ يَا هِشَامُ؟

2-(228) Ali bin Muhammed, Sehl bin Ziyad'dan, o da Tahir bin Hatem'den, -akidesi doğru olduğu sıralarda-⁹⁴ adama⁹⁵ şöyle yazdı: "Yaratan'ı tanımada, aşağısıyla yetinilemeyecek olan marifet nedir?"

Cevapta şöyle yazdılar: "O, ezeli olarak, bilendir, işitendir, görendir ve O, dilediğini yapandır."

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a da, yaratıcı tanımada, aşağısıyla yetinilemeyecek marifetten sorulunca şöyle buyurdular: "O'nun gibi bir şey yoktur. Hiçbir şey O'na benzemez O, ezeli olarak, bilendir, işitendir, görendir."

3-(229) ... İbrahim bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'dan duydum; şöyle diyorlardı: "Allah'ın bütün işleri tuhaftır. Fakat O, kendisini size tanıttığı ölçüde sizi sorumlu tutmuştur."

Mabud (Tapılan, İbadet Edilen) Babı

1-(230) ... İbn-i Ruab'dan ve diğer birkaç kişiden, dediler ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim, vehim ile (zihni tasavvur ile) Allah'a taparsa, kâfir olmuştur. Kim, manaya (zata) değil, isme (vasfa) taparsa, kâfir olmuştur. Kim isim ve manaya (birlikte) taparsa, şirk koşmuştur. Ama kim, O'nun kendisini nitelendirdiği sıfatlarıyla O'na isimler vererek, manaya (zata) tapar, kalbiyle buna inanır, açıkta ve gizlide diliyle bunu ifade ederse, işte onlar Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın gerçek ashaplarıdır. Başka bir hadiste ise: "...İşte bunlar, gerçek müminlerdir." tabiri yer almıştır.⁹⁶

2-(231) ... Hişam bin Hakem'den, Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: Allah'ın isimlerini, türeyişlerini ve Allah isminin neden türediğini sordu.

Hişam diyor ki: İmam bana şöyle buyurdular: "Ey Hişam, 'Allah' (lafzı) 'ilâh' (lafzın)dan türemiştir. 'Îlâh', bir me'luhu (tapılanı) gerektirir. İsim, müsemmadan ayrıdır.⁹⁷ Dolayısıyla kim, manaya değil, isme taparsa, kâfir olur ve aslında bir şeye tapmamıştır. Kim, isim ve manaya (birlikte) taparsa, kâfir olur ve iki şeye ibadet etmiştir. Ama kim, isme değil, manaya taparsa, işte tevhid budur, anladın mı ey Hişam?!"

قَالَ فَقُلْتُ زِدْنِي.

قَالَ إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا فَلَوْ كَانَ الاسمُ هُوَ المُسَمَّى لَكَانَ كُلُّ اسمٍ مِنْهَا إِلَهًا وَلَكِنَّ اللَّهَ مَعْنَى يُدُلُّ عَلَيْهِ بِهِذِهِ الأَسْمَاءِ وَكُلُّهَا غَيْرُهُ يَاهِشَامُ الخُبْرِيُّ اسمٌ لِلْمَأْكُولِ وَالْمَاءِ اسمٌ لِلْمَشْرُوبِ وَالتَّوْبُ اسمٌ لِلْمَلْبُوسِ وَالنَّارُ اسمٌ لِلْمُحْرِقِ.

أَفْهَمْتَ يَاهِشَامُ فَهَمَّا تَدْفَعُ بِهِ وَتُنَاضِلُ بِهِ أَعْدَاءَنَا وَالمُتَخَذِينَ مَعَ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ غَيْرُهُ قُلْتُ نَعَمْ.

قَالَ فَقَالَ نَفَعَكَ اللَّهُ بِهِ وَتَبَّتْكَ يَاهِشَامُ. قَالَ هِشَامٌ فَوَاللَّهِ مَا قَهَرَنِي أَحَدٌ فِي التَّوْحِيدِ حَتَّى قُفِّمْتُ مَقَامِي هَذَا.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَوْ قُلْتُ لَهُ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ نَعْبُدُ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ الْوَاحِدَ الْأَحَدَ الصَّمَدَ قَالَ فَقَالَ إِنَّ مَنْ عَبَدَ الاسمَ دُونَ المُسَمَّى بِالأَسْمَاءِ أَشْرَكَ وَكَفَرَ وَجَحَدَ وَلَمْ يَعْْبُدْ شَيْئًا بِلِ اعْبُدِ اللَّهَ الْوَاحِدَ الْأَحَدَ الصَّمَدَ المُسَمَّى بِهِذِهِ الأَسْمَاءِ دُونَ الأَسْمَاءِ إِنَّ الأَسْمَاءَ صِفَاتٌ وَصَفَ بِهَا نَفْسُهُ.

بَابُ الْكُونِ وَالْمَكَانِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ قَالَ سَأَلَ نَافِعُ بْنُ الْأَزْرَقِ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنِ اللَّهِ مَتَى كَانَ فَقَالَ مَتَى لَمْ يَكُنْ حَتَّى أَخْبِرَكَ مَتَى كَانَ سُبْحَانَ مَنْ لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزَالُ فَرْدًا صَمَدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وُلَدًا.

Hişam diyor ki: "Bana daha fazla anlatın." dedim.

İmam *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Eğer isim müsemmanın aynısı olsaydı, o isimlerin her biri, bir ilâh olurdu. Ama Allah, tek bir manadır (hakikattir) ki bu isimler ona delalet ederler, hepsi de O'ndan başkadırlar. Ey Hişam, ekmek, yenilenin ismidir; su, içilenin ismidir; giysi, giyilenin ismidir; ateş, yakıcının ismidir.⁹⁸

Şimdi, düşmanlarımıza ve yüce ve aziz Allah ile birlikte başkasını ilâh edinenlere karşı koyabilecek ve tartışabilecek ölçüde (meseleyi) anladın mı Ey Hişam?" "Evet." dedim.

Hişam diyor ki: Bunun üzerine İmam: "Allah, seni bundan faydalandırsın ve sebatlı kılsın, ey Hişam!" dediler.

Hişam diyor ki: "Andolsun Allah'a ki, artık burada durduğum şu ana kadar kimse beni tevhid konusunda yenememiştir."

3-(232) ...Abdurrahman bin Ebu Necran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkir) *aleyhisselam*'a şöyle yazdım veya şöyle dedim: "Allah beni sana feda etsin, biz; Rahman, Rahîm, Vahid (bir), Ehad (tek) ve Samed'e (bütün ihtiyaçlarda başvuru- lan mutlak gani) tapıyoruz."

Râvî der ki: İmam şöyle buyurdular: "İsimlerle adlandırılana değil de isme tapan kimse, şirk koşar, küfre düşer, inkâr etmiş olur ve aslında hiçbir şeye tapmamış sayılır. Aksine sen, Vahid, Ehad, Samed olan, bu isimlerle adlandırılan Allah'a tap, isimlere değil. Çünkü isimler, O'nun kendisini nitelendirdiği sıfatlardır."

Kevn Ve Mekân Babı

1-(233) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Nafi' bin el-Ezrak, Hız. Ebu Cafer (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a sordu; dedi ki: "Bana Allah'tan haber ver; ne zaman var oldu?"

Buyurdular ki: "Ne zaman yoktu ki, sana ne zaman var olduğunu haber vereyim! Münezzehtir O ki, ezeli ve ebedîdir; tektir, mutlak gani- dir (samed), ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk."

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي نَصْرِ
قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ وَرَاءِ نَهْرٍ بَلَّخَ فَقَالَ إِنِّي أَسْأَلُكَ
عَنْ مَسْأَلَةٍ فَإِنْ أَجَبْتَنِي فِيهَا بِمَا عِنْدِي قُلْتُ بِإِمَامَتِكَ.
فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَلْ عَمَّا شِئْتَ.

فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ رَبِّكَ مَتَى كَانَ وَكَيْفَ كَانَ وَعَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ اعْتِمَادُهُ؟
فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَيْنَ الْأَيْنِ بِلَا أَيْنٍ وَكَيْفَ الْكَيْفَ
بِلَا كَيْفٍ وَكَانَ اعْتِمَادُهُ عَلَى قُدْرَتِهِ.

فَقَامَ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَقَبَّلَ رَأْسَهُ وَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّ
عَلِيًّا وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْقِيَمُ بَعْدَهُ بِمَا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنْتُمْ الْأئِمَّةُ الصَّادِقُونَ وَأَنْتَ الْخَلْفُ مِنْ بَعْدِهِمْ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ
بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِي عَنْ رَبِّكَ مَتَى كَانَ؟

فَقَالَ وَيْلَكَ إِنَّمَا يُقَالُ لِشَيْءٍ لَمْ يَكُنْ مَتَى كَانَ إِنَّ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَانَ وَلَمْ يَزَلْ
حَيًّا بِلَا كَيْفٍ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كَانَ وَلَا كَانَ لِكَوْنِهِ كَوْنٌ كَيْفٍ وَلَا كَانَ لَهُ أَيْنٌ وَلَا كَانَ فِي شَيْءٍ
وَلَا كَانَ عَلَى شَيْءٍ وَلَا ابْتِدَاعَ لِمَكَانِهِ مَكَانًا وَلَا قَوِيَّ بَعْدَ مَا كَوَّنَ الْأَشْيَاءَ وَلَا كَانَ ضَعِيفًا قَبْلَ
أَنْ يُكَوَّنَ شَيْئًا وَلَا كَانَ مُسْتَوْحِشًا قَبْلَ أَنْ يَبْتَدَعَ شَيْئًا وَلَا يُشْبِهُ شَيْئًا مَذْكَورًا وَلَا كَانَ خِلْوًا
مِنَ الْمَلِكِ قَبْلَ إِنْشَائِهِ وَلَا يَكُونُ مِنْهُ خِلْوًا بَعْدَ ذَهَابِهِ لَمْ يَزَلْ حَيًّا بِلَا حَيَاةٍ وَمَلِكًا قَادِرًا
قَبْلَ أَنْ يُنْشَى شَيْئًا وَمَلِكًا جَبَّارًا بَعْدَ إِنْشَائِهِ لِلْكَوْنِ.

فَلَيْسَ لِكَوْنِهِ كَيْفٌ وَلَا لَهُ أَيْنٌ وَلَا لَهُ حَدٌّ وَلَا يُعْرَفُ بِشَيْءٍ يُشْبِهُهُ وَلَا يَهْرُمُ لِطُولِ الْبَقَاءِ
وَلَا يَضَعُ لِقَوْلِهِ بَلْ لِحُوفِهِ تَضَعُ الْأَشْيَاءُ كُلُّهَا.

2-(234) ...Ebu Besîr'den, dedi ki:

Belh nehrinin ötesinden bir adam, Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselâm*'a gelerek: "Ben size bir soru soracağım, eğer ona benim düşündüğüm şekilde cevap verirseniz, imametinize inanacağım." dedi.

Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselâm*: "Dilediğin şeyi sorabilirsin." dediler.

Adam: "Bana Rabbinden haber ver: Ne zaman var oldu? Nasıl var oldu? Ve neye dayanmaktadır?" dedi.

Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Allah Tebareke ve Tealâ, nere olmadan nereye nerelik vermiş, nasıl olmadan da nasıla nasıllık kazandırmıştır; dayanağı ise kudretidir."

Bunun üzerine adam ayağa kalkarak İmam'ın başını öptü ve dedi ki: "Tanıklık ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur; Muhammed Allah'ın Resulüdür; Ali de Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih'in* vasisi ve Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih'in* üstlendiğini ondan sonra üstlenen kişidir. Sizler ise doğru konuşan imamlarsınız; sen ise onların yerine geçen kişisin."

3-(235) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Adamın biri, Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselâm*'a gelerek; "Bana Rabbinden haber ver: Ne zaman var olmuştur?" dedi.

İmam *aleyhisselâm* buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana! Ancak bir zaman var olmayan bir şey için, 'Ne zaman var olmuştur?' denebilir. Benim kutlu ve yüce Rabbim ise, hep nasıllığı olmadan var olagelmıştır. Ne O'nun için 'var oldu' söz konusudur; ne de varlığı için bir nasıllığın varlığı. Ne O'nun bir mekânı vardır, ne bir şeyin içindedir. Ne bir şeyin üzerindedir, ne de kendine yer olarak bir mekân icat etmiştir. Ne şeyleri (mahlûkatı) var ettikten sonra güç kazanmıştır, ne de bir şeyi var etmeden önce güçsüzdü. Ne bir şeyi yaratmadan önce yalnızlık ürpertisi taşıyordu; ne de anılan bir şeye benzer. Ne mülkü inşa etmeden önce mülksüzdü, ne de mülkün gitmesinden sonra mülksüz olacaktır. O, dirliksiz (diriliği başkasından almadan) diridir; hiçbir şeyi inşa etmeden önce de güçlü bir melikti; kâinatı inşa ettikten sonra da egemen bir sultandır.

Dolayısıyla ne varlığının bir nasıllığı vardır, ne bir mekânı, ne de bir sınırı. Ne bir şeye benzetilerek tanınır, ne uzun süre kalma, O'nu yaşlandırır, ne de bir şey O'nu korkutup bayıltır. Aksine, bütün her şey O'nun korkusundan bayılıp düşer.

كَانَ حَيًّا بِالْحَيَاةِ حَادِثَةً وَلَا كَوْنٍ مَوْصُوفٍ وَلَا كَيْفٍ مَحْدُودٍ وَلَا أَيْنَ مَوْقُوفٍ عَلَيْهِ
وَلَا مَكَانٍ جَاوِرٍ شَيْئًا بَلْ حَتَّى يُعْرَفُ وَمَلِكٌ لَمْ يَزَلْ لَهُ الْقُدْرَةُ وَالْمُلْكُ أَنْشَأَ مَا شَاءَ حِينَ
شَاءَ بِمَشِيئَتِهِ لَا يَحُدُّ وَلَا يَبْعُضُ وَلَا يُفْنَى كَانَ أَوْلًا بِالْكَائِفِ وَيَكُونُ آخِرًا بِالْأَيْنِ وَكُلُّ شَيْءٍ
هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ.

وَبَلَّكَ أَيُّهَا السَّائِلُ إِنَّ رَبِّي لَا تَغْشَاهُ الْأَوْهَامُ وَلَا تَنْزِلُ بِهِ الشُّبُهَاتُ وَلَا يَحَارُ
وَلَا يُجَاوِزُهُ شَيْءٌ وَلَا تَنْزِلُ بِهِ الْأَحْدَاثُ وَلَا يُسْأَلُ عَنْ شَيْءٍ وَلَا يَنْدُمُ عَلَى شَيْءٍ وَلَا تَأْخُذُهُ
سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ قَالَ اجْتَمَعَتِ الْيَهُودُ
إِلَى رَأْسِ الْجَالُوتِ فَقَالُوا لَهُ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ عَالِمٌ يَعْنُونَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
فَانْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ نَسْأَلُهُ فَاتَوْهُ فَقِيلَ لَهُمْ هُوَ فِي الْقَصْرِ فَانْتَظِرُوهُ حَتَّى خَرَجَ فَقَالَ لَهُ رَأْسُ
الْجَالُوتِ جِنَّاكَ نَسْأَلُكَ.

فَقَالَ سَلْ يَا يَهُودِيُّ عَمَّا بَدَأَ لَكَ.

فَقَالَ أَسْأَلُكَ عَنْ رَبِّكَ مَتَى كَانَ؟

فَقَالَ كَانَ بِلَا كَيْفٍ كَانَ بِلَا كَيْفٍ كَانَ لَمْ يَزَلْ بِلَا كَيْفٍ وَبِلَا كَيْفٍ كَانَ لَيْسَ لَهُ قَبْلُ هُوَ
قَبْلَ الْقَبْلِ بِالْقَبْلِ وَلَا غَايَةَ وَلَا مُنْتَهَى انْقَطَعَتْ عَنْهُ الْغَايَةُ وَهُوَ غَايَةُ كُلِّ غَايَةٍ.

فَقَالَ رَأْسُ الْجَالُوتِ امْضُوا بِنَا فَهُوَ أَعْلَمُ مِمَّا يُقَالُ فِيهِ.

٥- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمُوصِلِيِّ عَنْ
أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الْأَحْبَارِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَتَى كَانَ رَبُّكَ؟

O diridir; sonradan oluşan bir dirilikle değil; vasfedilebilir bir oluşu, sınırlanabilir bir nasıllığı, durulabilir bir neredeliği veya bir şeye komşu olabilir bir mekânı yoktur. Aksine O, tanınan bir diri; kudreti ve mülkü ebedi ve ezelf olan bir meliktir. Dilediğini dilediği zaman dilemesiyle inşa etmiştir. Sınırlandırılmaz, parçalara bölünemez ve yok olmaz. İltir, keyfiyetsiz; sondur, mekânsız. **"O'nun yüzü (zâtı) hariç, her şey helâk olucudur."**⁹⁹ **"Yaratma ve emretme O'na aittir. Âlemlerin Rabbi Allah ne kutludur!"**¹⁰⁰

Yazıklar olsun sana, ey sual soran! Rabbimi vehimler kuşatmaz; şüp-heler O'na arız olmaz; şaşkınlığa düşmez; hiçbir şey O'nu geçemez, olgular O'na nazil olamaz. O'na, bir şey hakkında soru sorulmaz; bir şeye pişmanlık duymaz; **"O'nu uyuklama ve uyku tutmaz."**¹⁰¹ **"Göklerde, yerde, ikisinin arasında bulunan şeylerle toprağın altında olan her şey O'nundur."**¹⁰²

4-(236) ... Ahmed bin Muhammed bin Halid, babasından merfu olarak naklen dedi ki:

Yahudiler, Re'sü'l-Calut'un (baş haham) yanında toplanarak ona: "Bu adam -Emîrül-Müminin (Ali) *aleyhisselam*'ı kastediyorlar- âlim birisidir; bizi ona götür, ona birtakım sorular soralım." dediler. Sonra da ona gittiler. Onlara: "O (İmam Ali) saraydadır." denildi. Çıkmasını beklediler; çıkınca Re'sü'l-Calut ona: "Sana sual sormak için geldik." dedi.

İmam *aleyhisselam*: "Aklına geleni sorabilirsin, ey Yahudi!" dediler.

Re'sü'l-Calut: "Rabbinden soracağım; ne zaman var olmuştur?" dedi.

İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "O, var edilmeksizin vardır; nasıllık olmadan vardır; nicelik ve nitelik olmadan O hep vardır; öncesi olmaksızın vardır; O, önce, son ve bitim olmadan önceden öncedir; son O'nun için söz konusu değildir; O, her sonun sonudur."

Re'sü'l-Calut, (yanındakilere): "Gidelim; bu, söylendiğinden çok daha bilgiliymiş." dedi.

5-(237) ... Ebu'l-Hasan el-Musilî'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Yahudi hahamlarından biri, Emirül-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'a gelerek: "Ey Müminlerin Emiri! Rabbin ne zaman olduydu?" diye sordu.

فَقَالَ لَهُ تَكَلِّتَكَ أُمُّكَ وَمَتَى لَمْ يَكُنْ حَتَّى يُقَالَ مَتَى كَانَ كَانَ رَبِّي قَبْلَ الْقَبْلِ بِلاَقْبَلٍ
وَبَعْدَ الْبُعْدِ بِلاَبْعَدٍ وَلاَعَايَةَ وَلاَمُنْتَهَى لِغَايَتِهِ انْقَطَعَتِ الْغَايَاتُ عِنْدَهُ فَهُوَ مُنْتَهَى كُلِّ غَايَةٍ.
فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَفَنَبِيٌّ أَنْتَ؟

فَقَالَ وَيَلَيْكَ إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ مِنْ عَبِيدِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).
وَرُوِيَ أَنَّهُ سُئِلَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيَّنَ كَانَ رَبُّنَا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ سَمَاءً وَأَرْضًا؟ فَقَالَ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) أَيَّنَ سُؤَالَ عَنِ مَكَانٍ وَكَانَ اللَّهُ وَلاَمَكَانَ.

٦- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَأْسُ الْجَالُوتِ لِلْيَهُودِ إِنَّ
الْمُسْلِمِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ أَجْدَالِ النَّاسِ وَأَعْلَمِهِمْ أَذْهَبُوا بِنَا إِلَيْهِ لَعَلِّي
أَسْأَلُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ وَأَخْطئه فِيهَا.

فَأَتَاهُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ مَسْأَلَةٍ.
قَالَ سَلْ عَمَّا شِئْتَ.

قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَتَى كَانَ رَبُّنَا؟
قَالَ لَهُ يَا يَهُودِيٍّ إِنَّمَا يُقَالَ مَتَى كَانَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ فَكَانَ مَتَى كَانَ هُوَ كَاتِبٌ بِلاَكَيْنُونِيَّةٍ
كَاتِبٌ كَانَ بِلاَكَيْنِفٍ يَكُونُ بَلَى يَا يَهُودِيٍّ ثُمَّ بَلَى يَا يَهُودِيٍّ كَيْفَ يَكُونُ لَهُ قَبْلُ هُوَ قَبْلَ الْقَبْلِ
بِلاَعَايَةَ وَلاَمُنْتَهَى غَايَةَ وَلاَعَايَةَ إِلَيْهَا انْقَطَعَتِ الْغَايَاتُ عِنْدَهُ هُوَ غَايَةُ كُلِّ غَايَةٍ. فَقَالَ أَشْهَدُ
أَنَّ دِينَكَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا خَالَفهُ باطِلٌ.

٧- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَكَانَ اللَّهُ
وَلاشَيْءٌ؟ قَالَ نَعَمْ كَانَ وَلاشَيْءٌ. قُلْتُ فَأَيَّنَ كَانَ يَكُونُ؟
قَالَ وَكَانَ مُتَّكِنًا فَاسْتَوَى جَالِسًا وَقَالَ أَحَلَّتْ يَا زُرَّارَةُ وَسَأَلْتَ عَنِ الْمَكَانِ إِذْ لاَمَكَانَ.

Hazret ona şöyle buyurdular: "Annen sensiz kalasıca! Ne zaman olmadı ki, 'Ne zaman olduydu?' denebilirsin! Rabbim, öncesiz, önceden öncedir; sonsuz da sonradan sonradır; eriminin sonu, bitimi yoktur; bütün erimler O'nda son bulur. Dolayısıyla O, her erimin bitimidir."

Bunun üzerine haham: "Ey Müminlerin Emiri! Sen peygamber misin?" dedi..

Buyurdular ki: "Vay sana! Ben, ancak Muhammed *sallallahu aleyhi ve âlih'in* kullarından bir kulum."

Yine rivayet edilmiştir ki: Hazret'e: "Gök ve yeri yaratmadan önce Rabbimiz neredeydi?" diye soruldu. Hazret ise: "Nerede' mekânla ilgili bir sorudur, Allah ise mekân yokken vardı." buyurdular.

6-(238) ... Muhammed bin Sumaa'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: Re'sü'l-Calut, Yahudilere dedi ki: "Müslümanlar, Ali *aleyhisselam*'ın insanların tartışmada en güçlüsü ve en bilgilisi olduğunu sanıyorlar. Bizi ona götürün, kendisine bir hususta sorup da yanlışı ortaya çıkarayım."

Derken İmam'a geldi ve: "Ey Müminlerin Emîri! Ben bir hususta sana bir soru sormak istiyorum." dedi.

İmam *aleyhisselam*: "Sor, ne dilersen!" buyurdular.

Re'sü'l-Calut: "Ey Müminlerin Emîri, Rabbimiz ne zamandan beri vardır?" dedi.

İmam *aleyhisselam* ona buyurdular ki: "Ey Yahudi, ancak önce olmayıp da daha sonra var olan kimse için 'Ne zamandan beri vardır?' denebilir. Oysa O, oluşan bir var oluşum olmadan vardır; O, oluşan bir nitelik olmadan vardır. Evet, ey Yahudi, yine evet, ey Yahudi! Nasıl O'nun öncesi olabilir?! Oysa O, sonsuz ve sınırsız olarak önceden öncedir. O'nun sonu yoktur; bütün sonlar O'nda son bulur; O, her sonun sonudur."

Bunun üzerine Re'sü'l-Calut: "Şahadet ederim ki, senin dinin haklı ve ona ters düşen ise batıldır." dedi."

7-(239) ... Ali bin Muhammed, merfu olarak Zürrare'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Hiçbir şey yokken Allah var mıydı?"

İmam *aleyhisselam*: "Evet, O vardı ve hiçbir şey yoktu." buyurdular.

"Peki, O, nerede oluyordu?" dedim.

Râvi diyor; İmam yaslanmıştı, doğrularak oturdu ve dediler ki: "Muhal bir şeyi dile getirdin ve mekân yokken mekândan sordun ey Zürrare!"

٨- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَضْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ أَتَى حَبْرٌ مِنَ الْأَحْبَارِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَتَى كَانَ رَبُّكَ؟
 قَالَ وَيْلَكَ إِيْمًا؛ يُقَالُ مَتَى كَانَ لِمَا لَمْ يَكُنْ فَأَمَّا مَا كَانَ فَلَا يُقَالُ مَتَى كَانَ كَانَ قَبْلَ الْقَبْلِ بِالْقَبْلِ وَبَعْدَ الْبَعْدِ بِالْبَعْدِ وَلَا مُنْتَهَى غَايَةٍ لِتَنْتَهَى غَايَتُهُ.
 فَقَالَ لَهُ أَنْبَى أَنْتَ؟
 فَقَالَ لِأَمِّكَ الْهَبْلُ إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

بَابُ النَّسْبَةِ

١- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْيَهُودَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالُوا أَنْسَبَ لَنَا رَبُّكَ فَلَبِثَ ثَلَاثًا لَا يُجِيبُهُمْ ثُمَّ نَزَلَتْ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِلَى آخِرِهَا.
 وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ.
 ٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ مَجْبُوبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو النَّصِيبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ قَوْلِ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.
 فَقَالَ نِسْبَةُ اللَّهِ إِلَى خَلْقِهِ أَحَدًا صَمَدًا أَرْلِيًّا صَمَدِيًّا لَا ظِلَّ لَهُ يُمَسِّكُهُ وَهُوَ يُمَسِّكُ الْأَشْيَاءَ بِأَظْلِنِهَا عَارِفٌ بِالْمَجْهُولِ مَعْرُوفٌ عِنْدَ كُلِّ جَاهِلٍ فَرْدَانِيًّا لِاخْلَاقِهِ فِيهِ وَلَا هُوَ فِي خَلْقِهِ غَيْرٌ مَحْسُوسٍ وَلَا مَجْسُوسٍ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ عَلَا فَقَرَّبَ وَدَنَا فَبَعُدَ وَعَصِيَ فَعَفَّرَ وَأَطِيعَ فَشَكَرَ لَا تَحْوِيهِ أَرْضُهُ وَلَا تَقْلُهُ سَمَاوَاتُهُ حَامِلُ الْأَشْيَاءِ بِقُدْرَتِهِ دَيْمُومِيٌّ أَرْلِيٌّ لَا يَنْسَى وَلَا يَلْهُو وَلَا يَغْلُظُ وَلَا يَلْعَبُ وَلَا لِإِرَادَتِهِ فَضْلٌ وَفَضْلُهُ جَزَاءٌ وَأَمْرُهُ وَاقِعٌ لَمْ يَلِدْ فَيُورَثَ وَلَمْ يُولَدْ فَيُشَارَكَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.

8-(240) ...Ebu'l-Hasan el Musilî den¹⁰³ dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Yahudi hahamlarından biri Emîrû'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'a gelerek: "Ey Müminlerin Emîri!" dedi, "Rabbin ne zaman olduydu?" dedi.

Buyurdular ki: "Vay sana! Ancak (önceden) olmayan bir şey için 'Ne zaman olduydu?' denebilir, ama (ezeli olarak) olan bir şey için 'Ne zaman olduydu?' denmez. O, öncesiz önceden öncedir; sonsuz da sonradan sonradır; eriminin de bir bitimi yoktur ki, erimi bitsin."

Bunun üzerine haham, ona: "Sen peygamber misin?" dedi.

Buyurdular ki: "Annen sensiz kalasica! Ben, ancak Resulullah *sal-lallahu aleyhi ve âlih*'in kullarından bir kulum."

Tanımlama Babı

1-(241) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Yahudiler, Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih*'e sordular; dediler ki: "Rabbini bize tanımla. "Resulullah üç gece bekledi ve onlara cevap vermedi. Sonra: "**Kul huvallâhu ehad**" (İhlâs Suresi) sonuna kadar nazil oldu.

Bu hadisi, Muhammed bin Yahya da Ahmed bin Muhammed'den, Ali bin Hakem'den, Ebu Eyyub'dan rivayet etmiştir.

2-(242) ...Hammad bin Amr en-Nesîbî'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a "**Kul huval-lâhu ehad**" (İhlâs Suresi) hakkında sordum.

Buyurdular ki: "Allah'ın, yaratıklarıyla olan orantı, ilişkisidir (bu surede beyan edilen). O, Ehad'dir (tektir), Samed'dir (ihtiyaçsızdır), ezeldir (ilksizdir, başlangıçsızdır), Samed'dir (daimidir). O'nu saklayan bir gölgesi (cismi) yoktur; bütün her şeyi gölgeleriyle (cisimleriyle) birlikte saklayan O'dur. Bilinmeyen, tanınmayı bilir, tanır. Her cahilin yanında da bilinen, tanınandır. Birdir. Ne yaratıkları O'ndadır, ne de O yaratıklarındadır. Duyularla algılanamaz, elle dokunulamaz, gözler O'nu görmez. Yükselip de yakınlaştı, yakınlaşıp da uzaklaştı. Emrine karşı gelindi, bağısladı, itaat edildi, karşılığını verdi. Yeri O'nu ihtiva etmez, gökleri O'nu taşımaz. O, her şeyi kudretiyle taşır. Daimîdir, ezeldir. Unutmaz, avunmaz, gafil olmaz, yanlış yapmaz, oyun oynamaz, iradesi kesintiye uğratılamaz. Hükmü karşılıktır, emri vakidir. Doğurmamış ki varisi olsun, doğrulamamış ki ortağı bulunsun. "**Ve hiçbir kimse, O'nun dengi değildir.**"¹⁰⁴

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ قَالَ قَالَ سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) عَنِ التَّوْحِيدِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلِمَ أَنَّهُ يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَقْوَامٌ مُتَعَمِّقُونَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَالْآيَاتِ مِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ إِلَى قَوْلِهِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ فَمَنْ رَامَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِي قَالَ سَأَلْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ التَّوْحِيدِ فَقَالَ كُلُّ مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَآمَنَ بِهَا فَقَدْ عَرَفَ التَّوْحِيدَ. قُلْتُ كَيْفَ يَقْرَأُهَا؟

قَالَ كَمَا يَقْرَأُهَا النَّاسُ وَزَادَ فِيهِ كَذَلِكَ اللَّهُ رَبِّي كَذَلِكَ اللَّهُ رَبِّي.

بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْكَلَامِ فِي الْكَيْفِيَّةِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَجْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَائِبٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) تَكَلَّمُوا فِي خَلْقِ اللَّهِ وَلَا تَتَكَلَّمُوا فِي اللَّهِ فَإِنَّ الْكَلَامَ فِي اللَّهِ لَا يَزِدَادُ صَاحِبَهُ إِلَّا تَحْيِيرًا.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى عَنْ حَرِيزٍ تَكَلَّمُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَتَكَلَّمُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنتَهَى فَإِذَا انْتَهَى الْكَلَامُ إِلَى اللَّهِ فَأَمْسِكُوا.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا مُحَمَّدُ إِنَّ النَّاسَ لَا يَزَالُ بِهِمُ الْمَنْطِقُ حَتَّى يَتَكَلَّمُوا فِي اللَّهِ فَإِذَا سَمِعْتُمْ ذَلِكَ فَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ.

3-(243) ...Asım bin Humeyd'den, dedi ki:

(İmam Cafer Sadık)¹⁰⁵ dedi ki: Ali bin Hüseyin (İmam Zeynulabidin) *aleyhisselam*'a tevhid hakkında soruldu.

Buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle, ahir zamanda derinlemesine düşünen kavimlerin olacağını biliyordu. Bunun için Allah Tealâ, '**De ki, O tektir.**' (İhlâs Suresi) ile Hadîd Suresi'nden '**O, gönüllerde olanı bilir**'e (Hadid/6.) kadarki ayetlerini indirdi. Kim bunun ötesine geçerse, helâk olur."

4-(244) ...Abdülaziz bin Mühtedi'den, dedi ki:

Hız. (İmam) Rıza *aleyhisselam*'a tevhid hakkında sordum.

Buyurdular ki: "**Kul huvallâhu ehad**" Suresini okuyan ve ona iman eden herkes, tevhidi tanımış, demektir."

"Onu nasıl okur?" dedim.

"İnsanlar onu nasıl okuyorsa (öyle okur)." buyurdular; sonra da ona: "Rabbim olan Allah işte böyledir. Rabbim olan Allah işte böyledir." cümlesini eklediler."

Keyfiyet Hakkında Konuşmadan Sakındırma Babı

1-(245) ...Ebu Besîr'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın yarattığı hakkında konuşun; Allah hakkında konuşmayın. Çünkü Allah hakkında konuşmak, sahibine (konuşana) şaşkınlığını artırmaktan başka bir şey kazandırmaz."

Harîz'den nakledilen bir başka rivayette ise şöyle geçer: "Her şey hakkında konuşun, ama Allah'ın zatı hakkında konuşmayın."

2-(246) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle: '**Ve şüphesiz en son varış senin Rabbinedir.**'¹⁰⁶ buyuruyor. O halde söz Allah'a vardığında artık durun (konuşmayın)."

3-(247) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Muhammed! İnsanlar, sürekli söz eder hatta Allah hakkında dahi konuşurlar. Onlardan bunu duyduğunuz zaman siz: "Allah'tan başka ilâh yoktur; birdir, O'nun gibi bir şey yoktur." söyleyiniz."

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْهَدَّاءِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا زِيَادُ إِپَاكَ وَالْخُصُومَاتِ فَإِنَّهَا تُورِثُ الشَّكَّ وَتَهْبِطُ الْعَمَلَ وَتُرْدِي صَاحِبَهَا وَعَسَى أَنْ يَتَكَلَّمَ بِالشَّيْءِ فَلَا يُغْفَرُ لَهُ إِنَّهُ كَانَ فِيمَا مَضَى قَوْمٌ تَرَكُوا عِلْمَ مَا وَكَلُوا بِهِ وَطَلَبُوا عِلْمَ مَا كُفُوهُ حَتَّى انْتَهَى كَلَامُهُمْ إِلَى اللَّهِ فَتَحَيَّرُوا حَتَّى إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُدْعَى مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ فَيَجِيبُ مِنْ خَلْفِهِ وَيُدْعَى مِنْ خَلْفِهِ فَيَجِيبُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى حَتَّى تَاهُوا فِي الْأَرْضِ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمِيَاكِحِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَنْ نَظَرَ فِي اللَّهِ كَيْفَ هُوَ هَلَكَ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنْ مَلَكَ عَظِيمَ الشَّأْنِ كَانَ فِي مَجْلِسٍ لَهُ فَتَنَّاوَلِ الرَّبَّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَفَقِدَ فَمَا يُدْرَى أَيْنَ هُوَ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينَ عَنِ مُحَمَّدَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِپَاكُمْ وَالتَّفَكَّرَ فِي اللَّهِ وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتُمْ أَنْ تَنْظُرُوا إِلَى عَظَمَتِهِ فَانظُرُوا إِلَى عَظِيمِ خَلْقِهِ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ أَكَلَ قَلْبَكَ طَائِرٌ لَمْ يُشِعْهُ وَبَصْرُكَ لَوْ وُضِعَ عَلَيْهِ خَرْقٌ إِبْرَةَ لَعَطَّاهُ تُرِيدُ أَنْ تَعْرِفَ بِهِمَا مَلَكَوَتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَهَذِهِ الشَّمْسُ خَلْقٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ فَإِنْ قَدَرْتَ أَنْ تَمْلَأَ عَيْنَيْكَ مِنْهَا فَهُوَ كَمَا تَقُولُ.

4-(248) ...Ebu Ubeyde el-Hazza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Ziyad! Düşmanlık uyandıran tartışmalardan kaçın! Çünkü o şüphe doğurur; ameli düşürür ve sahibini helâk eder. Şayet bir söz söyler de artık bağışlanmaz. Geçmiş zamanda bir kavim vardı ki, yükümlü kılındıkları şeyin bilgisini bırakıp, sakındırıldıkları şeyin bilgisini aradılar. Derken sözleri Allah'a vardı da sapıttılar. Öyle ki birisine, önünden çağrıldığında dönüp arkasına cevap veriyordu; arkasından seslenildiğinde ise önüne cevap veriyordu."

Başka bir rivayette ise şöyle denmiştir: "Öyle ki şaşkın şaşkın yer yüzünü dolaşmaya koyuldular."¹⁰⁷

5-(249) ...Hüseyin bin Meyyah babasından naklen dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan duydum şöyle buyuruyorlardı: "Kim Allah hakkında, 'O nasıldır?' diye düşünürse, helâk olur."

6-(250) ...Zürare bin A'yün'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kadri yüce bir padişah, meclisinde Rab Tebareke ve Tealâ hakkında yakışksız bir söz söyledi de kayboldu. Artık nerede olduğu bilinmedi."

7-(251) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sakın Allah hakkında düşünmeyiniz! Ama Allah'ın azametini (üluluğuna, büyüklüğüne) bakmak istediğinizde, O'nun yaratıklarının büyüklüğüne bakın."

8-(252) ...Muhammed bin Ebu Abdullah merfu olarak dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey insanoğlu! Kalbini bir kuş yiyecek olsa, onu doyurmaz; gözünün üzerine bir iğnenin açtığı delik büyüklüğünde bir şey konacak olsa, onu örter. Şimdi sen bu ikisiyle göklerin ve yerin melekutunu (iç yüzünü, hakikatini) tanımak mı istiyorsun?! Eğer bu isteğinde samimi isen, işte sana Allah'ın yaratıklarından biri olan Güneş! Eğer gözlerini onunla doldurabiliyorsen (gözlerini açıp kırpmadan ona bakabiliyorsen), gerçek söylediğin gibidir!"

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْيَعْقُوبِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ يَهُودِيًّا يُقَالُ لَهُ سَبِخْتُ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ أَسْأَلُكَ عَنْ رَبِّكَ فَإِنْ أَنْتَ أَجَبْتَنِي عَمَّا أَسْأَلُكَ عَنْهُ وَإِلَّا رَجَعْتُ قَالَ سَلْ عَمَّا شِئْتَ.

قَالَ أَيْنَ رَبُّكَ؟

قَالَ هُوَ فِي كُلِّ مَكَانٍ وَلَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْمَكَانِ الْمَحْدُودِ.

قَالَ وَكَيْفَ هُوَ؟

قَالَ وَكَيْفَ أَصِفُ رَبِّي بِالْكَيفِ وَالْكَيفُ مَخْلُوقٌ وَاللَّهُ لَا يُوصَفُ بِخَلْقِهِ.

قَالَ فَمِنْ أَيْنَ يُعْلَمُ أَنَّكَ نَبِيُّ اللَّهِ؟

قَالَ فَمَا بَقِيَ حَوْلَهُ حَجَرٌ وَلَا غَيْرُ ذَلِكَ إِلَّا تَكَلَّمَ بِلِسَانِ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ يَأْسِبِخْتُ إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَقَالَ سَبِخْتُ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ أَمْرًا أَتَيْنَ مِنْ هَذَا ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ.

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخُثْعَمِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَتِيكٍ الْقَصِيرِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ شَيْءٍ مِنَ الصَّفَةِ فَرَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ تَعَالَى الْجَبَّارُ تَعَالَى الْجَبَّارُ مَنْ تَعَاطَى مَا تَمَّ هَلَكُ.

بَابُ فِي إِبْطَالِ الرُّوْيَةِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ كَيْفَ يَعْبُدُ الْعَبْدُ رَبَّهُ وَهُوَ لَا يَرَاهُ؟ فَوَقَّعَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا أَبَا يُوسُفَ جَلَّ سَيِّدِي وَمَوْلَايَ وَالْمُنْعِمُ عَلَيَّ وَعَلَى آبَائِي أَنْ يُرَى.

قَالَ وَسَأَلْتُهُ هَلْ رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) رَبَّهُ؟

فَوَقَّعَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَرَى رَسُولَهُ بِقَلْبِهِ مِنْ نُورِ عَظْمَتِهِ مَا أَحَبَّ.

9-(253) ...Sam hanedanının azatlısı Abdula'lâ'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sibaht' adında bir Yahudi Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih'e* gelerek; "Ya Resulullah! Sana Rabbinden sormaya geldim. Sorularımın cevabını verirsen, ne a'lâ! Vermez isen, geri dönüp giderim." dedi. Peygamber: "Dilediğini sorabilirsin!" buyurdular.

Yahudi; "Rabbin nerededir?" dedi.

Peygamber: "O, her yerdedir, ancak hiçbir sınırlı mekânda değildir."

Yahudi: "O, nasıldır?" dedi.

Peygamber: "Rabbimi nasıl 'nasıllıkla' niteleyebilirim ki?! Oysa 'Nasıllık' mahlûktur, yaratılmıştır. Allah ise yaratığıyla nitelendirilemez."

Yahudi: "Senin Peygamber olduğun nereden bilinebilir?" dedi.

İmam (Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: Bu arada Peygamber'in çevresinde bulunan taşlar ve diğer nesnelere dile gelip apaçık bir Arapçayla: "Ey Sibaht! O, Allah'ın resulüdür." diye konuştular.

Bunun üzerine Sibaht; "Bugün gördüğüm bu olay gibi açık bir şey (kanıt) görmemiştim." dedi; sonra da: "Şahadet ederim ki, Allah'tan başka bir ilâh yoktur ve sen Allah'ın resulüsün." diye ekledi."

10-(254) ...Abdurrahman bin Uteyk el-Kasîr'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam'a*, (Allah'ın) sıfatlarından sordum. İmam, elini göğze kaldırarak; "Yücedir, Cebbar (Allah)! Yücedir, Cebbar (Allah)! Orada olana derinlemesine dalan helâk olur." buyurdular.

Allah'ı Görmenin İmkansızlığı Babı¹⁰⁸

1-(255) ...Yakup bin İshak'tan, dedi ki:

Hız. Ebu Muhammed (İmam Hasan Askerî) *aleyhisselam'a* bir mektup yazarak şu soruyu sordum: "Kul, Rabbini görmeden ona nasıl ibadet eder?"

İmam *aleyhisselam* şu cevabı yazdılar: "Ey Ebu Yusuf, efendim, mevlâm, bana ve babalarımın nimet veren (yüce Rabbim) görülmekten çok daha yücedir."

Râvi diyor; yine ona sordum: "Acaba Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih* Rabbini gördü mü?"

İmam *aleyhisselam* şu cevabı yazdılar: "Allah Tebareke ve Tealâ, Resulü'nün kalbine azametinin nurundan sevdiğini göstermiştir."

٢- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ سَأَلَنِي أَبُو قُرَّةَ الْمُحَدَّثُ أَنْ أُدْخِلَهُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي ذَلِكَ فَأَذِنَ لِي فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَسَأَلَهُ عَنِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْأَحْكَامِ حَتَّى بَلَغَ سُؤَالَهُ إِلَى التَّوْحِيدِ. فَقَالَ أَبُو قُرَّةَ إِنَّا رَوَيْنَا أَنَّ اللَّهَ قَسَمَ الرُّؤْيَةَ وَالْكَلامَ بَيْنَ نَبِيِّنِ فَقَسَمَ الْكَلَامَ لِمُوسَى وَلِمُحَمَّدٍ الرُّؤْيَةَ.

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَمَنْ الْمُبْلَغُ عَنِ اللَّهِ إِلَى التَّقْلِينِ مِنَ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ لِأَنْ تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ أَلَيْسَ مُحَمَّدًا؟ قَالَ بَلَى. قَالَ كَيْفَ يَجِيءُ رَجُلٌ إِلَى الْخَلْقِ جَمِيعًا فَيُخْبِرُهُمْ أَنَّهُ جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَأَنَّهُ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ بِأَمْرِ اللَّهِ فَيَقُولُ لِأَنْ تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا رَأَيْتُهُ بِعَيْنِي وَأَحْطْتُ بِهِ عِلْمًا وَهُوَ عَلَى صُورَةِ الْبَشَرِ أَمَا تَسْتَحُونَ مَا قَدَرَتِ الزَّنَادِقَةُ أَنْ تَزْمِيَهُ بِهَذَا أَنْ يَكُونَ يَأْتِي مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِشَيْءٍ ثُمَّ يَأْتِي بِخِلَافِهِ مِنْ وَجْهِ آخَرَ؟ قَالَ أَبُو قُرَّةَ فَإِنَّهُ يَقُولُ وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزَلَهُ أُخْرَى.

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ مَا يُدُلُّ عَلَى مَا رَأَى حَيْثُ قَالَ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى يَقُولُ مَا كَذَبَ فُؤَادُ مُحَمَّدٍ مَا رَأَتْ عَيْنَاهُ ثُمَّ أَخْبَرَ بِمَا رَأَى فَقَالَ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى فَأَيَاتُ اللَّهِ غَيْرُ اللَّهِ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا فَإِذَا رَأَتْهُ الْأَبْصَارُ فَقَدْ أَحَاطَتْ بِهِ الْعِلْمُ وَوَقَعَتِ الْمَعْرِفَةُ.

فَقَالَ أَبُو قُرَّةَ فَتَكْذِبُ بِالرِّوَايَاتِ؟

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذَا كَانَتِ الرِّوَايَاتُ مُخَالَفَةً لِلْقُرْآنِ كَذَّبْتُهَا وَمَا أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ أَنَّهُ لَا يُحَاطُ بِهِ عِلْمًا وَلَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ.

2-(256) ...Sufvan bin Yahya'dan, dedi ki:

Hadisçi Ebu Kurre, benden kendisini Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselam*'a götürmemi istedi. Ben bunun için İmam'dan izin istedim. İmam bana izin verdi. Bunun üzerine Ebu Kurre içeri girdi ve İmam'a helâl, haram ve hükümlerden sordu. Sonunda sorusu tevhide ulaştı.

Ebu Kurre dedi ki: "Bize ulaşan rivayete göre Allah, görme ve konuşmayı iki Peygamber arasında paylaştırmıştır; konuşmayı Musa'ya vermiş, görmeyi de Muhammed'e."

Hz. Ebu'l- Hasan *aleyhisselam*: "Peki, '**Gözler O'nu görmez**',¹⁰⁹ '**Bilgice O'nu kuşatamazlar**'¹¹⁰ ve '**O'nun gibi bir şey yoktur**'¹¹¹ sözlerini Allah tarafından cinler ve insanlardan ibaret olan iki sorumlu yaratığa duyuran kimdir? Muhammed değil mi?" dediler. Ebu Kurre: "Evet, Muhammed'dir." dedi.

İmam *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Nasıl olur, bir adam bütün yaratıklara gelir, onlara Allah tarafından geldiğini, onları Allah'ın emriyle Allah'a davet ettiğini bildirir de; '**Gözler O'nu görmez**',¹¹² '**Bilgice O'nu kuşatmazlar**'¹¹³ ve '**O'nun gibi bir şey yoktur**'¹¹⁴ der. Sonra da kalkıp; "Ben O'nu gözlerimle gördüm, bilgice O'nu kuşattım. O, beşer şeklindeydi" diyebilir?! Utanmıyor musunuz?! Zındıklar bile onu (Peygamber'i) böyle bir şeyle suçlamadılar! Allah katından bir şey getirecek, sonra da başka bir yönden onun tersini getirecek! (Böyle bir şey olur mu?!)

Ebu Kurre dedi ki: "Ama Allah'ın kendisi; '**Andolsun, başka bir inişte de O'nu görmüştü**'¹¹⁵buyuruyor."

Bunun üzerine Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bu ayetten sonrası neyi gördüğünü açıklamaktadır. Allah orada: '**Gördüğünü gönül yalanlamadı**'¹¹⁶ buyuruyor. Yani, Muhammed'in gözleriyle gördüğünü kalbi yalanlamadı. Sonra da neyi gördüğünü haber vererek buyuruyor ki: '**Andolsun, Rabbinin en büyük ayetlerinden (nişanelerinden) bir kısmını gördü**'¹¹⁷ Allah'ın ayetleri ise Allah'tan başkadır.

Allah; '**Bilgice O'nu kuşatmazlar**'¹¹⁸ buyurmaktadır. Oysa gözler O'nu görürse, bilgi O'nu kuşatmış, marifeti (tanınması) ise hâsıl olmuş olur."

Bu arada Ebu Kurre dedi ki: "O hâlde sen (buna dair) rivayetleri yalanlıyorsun?"

Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* buyurdular ki: "Rivayetler Kur'an'a aykırı olursa, onları yalanlarım. Müslümanların ittifakı da; O'nun bilgice kuşatılmayacağı, gözlerin O'nu göremeyeceği ve O'nun gibi bir şeyin olmadığı yönündedir."

٣- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَيْفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَنِ الرَّؤْيِيَةِ وَمَا تَرْوِيهِ الْعَامَّةُ وَالْخَاصَّةُ وَسَأَلْتُهُ أَنْ يَشْرَحَ لِي ذَلِكَ؟

فَكَتَبَ بِحَطِّهِ اتَّفَقَ الْجَمِيعُ لِاتِّمَانَعِ بَيْنَهُمْ أَنَّ الْمَعْرِفَةَ مِنْ جِهَةِ الرَّؤْيِيَةِ صَرُورَةٌ فَإِذَا جَازَ أَنْ يُرَى اللَّهُ بِالْعَيْنِ وَقَعَتِ الْمَعْرِفَةُ صَرُورَةً ثُمَّ لَمْ تَحُلْ تِلْكَ الْمَعْرِفَةُ مِنْ أَنْ تَكُونَ إِيمَانًا أَوْ لَيْسَتْ بِإِيمَانٍ فَإِنْ كَانَتْ تِلْكَ الْمَعْرِفَةُ مِنْ جِهَةِ الرَّؤْيِيَةِ إِيمَانًا فَالْمَعْرِفَةُ الَّتِي فِي دَارِ الدُّنْيَا مِنْ جِهَةِ الْاِكْتِسَابِ لَيْسَتْ بِإِيمَانٍ لِأَنَّهَا ضِدُّهُ فَلَا يَكُونُ فِي الدُّنْيَا مِنْ لَأَنَّهُمْ لَمْ يَرَوْا اللَّهَ عَزَّ ذِكْرُهُ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ تِلْكَ الْمَعْرِفَةُ الَّتِي مِنْ جِهَةِ الرَّؤْيِيَةِ إِيمَانًا لَمْ تَحُلْ هَذِهِ الْمَعْرِفَةُ الَّتِي مِنْ جِهَةِ الْاِكْتِسَابِ أَنْ تَزُولَ وَلَا تَزُولَ فِي الْمَعَادِ فَهَذَا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُرَى بِالْعَيْنِ إِذِ الْعَيْنُ تُؤَدِّي إِلَى مَا وَصَفْنَاهُ.

٤- وَعَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّلَاثِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَنِ الرَّؤْيِيَةِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ النَّاسُ فَكَتَبَ لَا تَجُوزُ الرَّؤْيِيَةُ مَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ الرَّائِيِ وَالْمَرِيِّ هَوَاءٌ (لَمْ) يَنْفُذْهُ الْبَصْرُ فَإِذَا انْقَطَعَ الْهَوَاءُ عَنِ الرَّائِيِ وَالْمَرِيِّ لَمْ تَصِحَّ الرَّؤْيِيَةُ وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْاِسْتِبَاهُ لِأَنَّ الرَّائِيَّ مَتَى سَاوَى الْمَرِيِّ فِي السَّبَبِ الْمَوْجِبِ بَيْنَهُمَا فِي الرَّؤْيِيَةِ وَجَبَ الْاِسْتِبَاهُ وَكَانَ ذَلِكَ التَّشْبِيهُ لِأَنَّ الْأَسْبَابَ لَا بُدَّ مِنْ اتِّصَالِهَا بِالْمُسَبَّبَاتِ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبُدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ حَضَرْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ أَيُّ شَيْءٍ تَعْبُدُ؟

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

قَالَ رَأَيْتَهُ؟

3-(257) ... Muhammed bin Ubeyd'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselam*'a mektup yazarak (Allah'ı) görme konusunu, Âmme (Sünniler) ve Hâsse'nin (Şiiilerin) bu konudaki rivayetlerini sordum ve bunu bana açıklamasını istedim.

İmam *aleyhisselam* (cevabında) kendi el yazısıyla şöyle yazdılar: "Bütün herkes, aralarında hiçbir ihtilaf olmaksızın, görmenin kaçınılmaz olarak tanımaya (marifete) yol açtığına ittifak etmişlerdir. Bu durumda Allah'ı gözle görmek mümkün olursa, zorunlu olarak tanıma (marifet) tahakkuk bulur. Şimdi acaba bu tanıma (marifet) iman mıdır, iman değil midir? Eğer bu görme yoluyla hâsıl olan tanıma iman ise, o zaman dünya yurdunda (aklî) kazanım (iktisab) yoluyla oluşan tanıma iman değildir. Çünkü bu, onun zıddı, karşıtıdır. Bu durumda da dünyada bir tek mümin bulunmaz. Çünkü hiçbir kimse, anısı yüce olan Allah'ı görmüş değildir. Ve eğer bu görme yoluyla oluşan tanıma iman değilse, o zaman da bu (aklî) kazanım yoluyla elde edilen tanıma, ya ahirette zail olup gidecek¹¹⁹ veya zail olmayıp kalacak.¹²⁰ Bu, aziz ve yüce Allah'ın gözle görülemeyeceğinin delilidir. Çünkü göz(le görülmek), anlattığımız mahzurlara yol açmaktadır."

4-(258) ... Ahmed bin İshak'tan, dedi ki:

Üçüncü Ebu'l-Hasan (İmam Ali Naki) *aleyhisselam*'a mektup yazarak insanların ayrılığa düştüğü (Allah'ı) görme konusunu sordum. (Cevap olarak bana) şöyle yazdılar: "Gören ile görülenin arasında gözün işleyeceği bir hava olmadıkça görmek mümkün değildir. Gören ve görülenin hava kesildiği an görme gerçekleşemez. Bu da (gören ile görülenin arasında) benzeşme oluşturur. Çünkü gören ile görülen, aralarında görmenin gerçekleşmesini sağlayan sebepte eşit oldukları zaman benzeşme kaçınılmaz olur. Bu ise teşbih (Allah'ı yaratıklarına benzetme)dir. Çünkü sebeplerin, müsebbeplerine bitişik olması kaçınılmazdır."

5-(259) ... Abdullah bin Sinan babasından naklen dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın huzurundaydım, haricîlerden biri içeri girerek İmam'a: "Ey Ebu Cafer, neye tapıyorsun?" dedi.

İmam: "Yüce Allah'a." dediler.

Harici: "O'nu görmüş müsün?" dedi.

قَالَ بَلْ لَمْ تَرَهُ الْعُيُونُ بِمُشَاهَدَةِ الْأَبْصَارِ وَلَكِنْ رَأَتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقَائِقِ الْإِيمَانِ لَا يَعْرِفُ بِالْقِيَّاسِ وَلَا يُدْرِكُ بِالْحَوَاسِّ وَلَا يُشَبِّهُ بِالنَّاسِ مَوْصُوفٌ بِالآيَاتِ مَعْرُوفٌ بِالْعَلَامَاتِ لَا يَجُورُ فِي حُكْمِهِ ذَلِكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

قَالَ فَخَرَجَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْمُوصِلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ جَاءَ جِبْرٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ حِينَ عَبْدتَهُ؟ قَالَ فَقَالَ وَيَلَاكَ مَا كُنْتُ أَعْبُدُ رَبًّا لَمْ أَرَهُ.

قَالَ وَكَيْفَ رَأَيْتَهُ؟

قَالَ وَيَلَاكَ لَا تُدْرِكُهُ الْعُيُونُ فِي مُشَاهَدَةِ الْأَبْصَارِ وَلَكِنْ رَأَتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقَائِقِ الْإِيمَانِ.

٧- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ ذَاكُرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِيمَا يَرُؤُونَ مِنَ الرُّؤْيَا؟

فَقَالَ الشَّمْسُ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نُورِ الْكُرْسِيِّ وَالْكَرْسِيُّ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نُورِ الْعَرْشِ وَالْعَرْشُ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نُورِ الْحِجَابِ وَالْحِجَابُ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نُورِ السَّتْرِ فَإِنْ كَانُوا صَادِقِينَ فَلْيَمْلُؤُوا أَعْيُنَهُمْ مِنَ الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَغَيْرُهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ ابْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ بَلَغَ بِي جِبْرَيْلُ مَكَانًا لَمْ يَطَّاهُ قَطُّ جِبْرَيْلُ فَكَشَفَ لَهُ فَأَرَاهُ اللَّهُ مِنْ نُورِ عَظَمَتِهِ مَا أَحَبُّ.

İmam *aleyhisselam*: "Gözler, bakmakla O'nu görmemiştir, fakat kalpler imanın hakikatleriyle O'nu görmüştür. O, mukayeseyle tanınmaz, duyularla algılanmaz, insanlara benzemez. Ayetlerle vafedilir, alâmetlerle tanınır. Hükmederken zulmetmez. İşte Allah budur; O'ndan başka ilâh yoktur." buyurdular."

Râvi dedi ki: Bunun üzerine adam kalkıp gitti. Giderken: "Allah, elçiliğini nerde (hangi ailede) bırakacağını çok iyi biliyor" diyordu.

6-(260) ...Ebu'l-Hasan el-Musilî'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bir Yahudi âlim, Emîrül-Müminin (Hz. İmam Ali) *salavatullahi aleyh'e* gelerek; "Ey Müminlerin Emîri, ibadet ederken hiç Rabbini gördün mü?" dedi.

Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) dedi ki: "Emirül-Müminin: "Yazıklar olsun sana! Ben, görmediğim bir Rabbe ibadet etmem." buyurdular."

Yahudi âlim: "Peki, O'nu nasıl gördün?" dedi.

Buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana! Gözler, bakmakla O'nu görmez; fakat kalpler, imanın hakikatleriyle O'nu görmüştür."

7-(261) ...Âsım bin Humeyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ile (Sünnilerin) rivayet ettikleri (Allah'ı) görme meselesini konuştum.

Buyurdular ki: "Güneş, Kürsî'nin nurunun yetmiş cüzünden bir cüzdür. Kürsi, Arş'ın nurunun yetmiş cüzünden bir cüzdür. Arş Hicab'ın (Perdenin) nurunun yetmiş cüzünden bir cüzdür. Hicab, Sitr'in (Gizliliğin) nurunun yetmiş cüzünden bir cüzdür. Doğru söylüyorlarsa, gözlerini, önünde bulut olmadığı sırada Güneş'le doldursunlar, (gözlerini tam açıp Güneş'e baksınlar) !"

8-(262) ...İbn-i Ebî Nasr'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih* şöyle buyurmuşlardır: "Geceleyin göğe götürüldüğümde (Miraç gecesinde) Cebrail beni bir yere ulaştırdı ki, daha önce oraya asla ayak basmamıştı. Böylece Allah (orayı) onun (Peygamber) için açtı ve azametinin nurundan istediğini ona gösterdi."

فِي قَوْلِهِ تَعَالَى لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ.

٩- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ قَالَ إِحَاطَةُ الْوَهْمِ أَلَّا تَرَى إِلَى قَوْلِهِ قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ لَيْسَ يَعْنى بَصَرَ الْعُيُونِ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ لَيْسَ يَعْنى مِنَ الْبَصَرِ بَعِيْنِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا لَيْسَ يَعْنى عَمَى الْعُيُونِ إِنَّمَا عَنَى إِحَاطَةَ الْوَهْمِ كَمَا يُقَالُ فُلَانٌ بَصِيرٌ بِالشَّعْرِ وَفُلَانٌ بَصِيرٌ بِالْفَقْهِ وَفُلَانٌ بَصِيرٌ بِالدَّرَاهِمِ وَفُلَانٌ بَصِيرٌ بِالنَّبِيَّاتِ اللَّهُ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ يُرَى بِالْعَيْنِ.

١٠- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي هَاشِمٍ الْجَعْفَرِيُّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ اللَّهِ هَلْ يُوصَفُ؟

فَقَالَ أَمَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟

قُلْتُ بَلَى.

قَالَ أَمَا تَقْرَأُ قَوْلَهُ تَعَالَى لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ؟

قُلْتُ بَلَى.

قَالَ فَتَعْرِفُونَ الْأَبْصَارَ؟

قُلْتُ بَلَى.

قَالَ مَا هِيَ؟

قُلْتُ أَبْصَارُ الْعُيُونِ.

فَقَالَ إِنَّ أَوْهَامَ الْقُلُوبِ أَكْبَرُ مِنْ أَبْصَارِ الْعُيُونِ فَهِيَ لَا تُدْرِكُهُ الْأَوْهَامُ وَهُوَ

يُدْرِكُ الْأَوْهَامَ.

Yüce Allah'ın 'Gözler O'nu Görmez; O, Gözleri Görür'¹²¹ Sözü Hakkında

9-(263) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, Allah'ın "**Gözler O'nu görmez**" sözüyle ilgili olarak; şöyle buyurdular: "(Burada kastedilen) Vehmin (yüce Allah'ı) kuşatmasıdır. Allah'ın; "**Doğrusu size Rabbiniz'den bir takım basiretler gelmiştir.**"¹²² şeklindeki sözüne bakmıyor musun? (Burada) bizzat gözlerle görmeyi kastetmiyor. "**Artık kim (gerçeği) görürse, yararı kendisinedir.**"¹²³ Burada da gözle görmeyi kastetmiyor. "**Kim de (gerçeğe karşı) kör olursa, zararı kendisinedir...**"¹²⁴ Burada da gözlerin körlüğünü kastetmiyor. Bütün buralarda kastedilen, vehmin ihatası (kuşatıp kavraması)dır. Nitekim "Falan şahıs şiirde basiretlidir, filân şahıs fıkihta basiretlidir, falanca dirhemler (gümüş paralar) konusunda basiretlidir, filânca giysiler hususunda basiretlidir" deniyor (ve o adamların o konularda bilgi sahibi oldukları kastediliyor) .Yoksa Allah, gözle görülmekten çok daha yücedir.¹²⁵

10-(264) ...Ebu Haşim el-Caferî'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselam'a*; "Allah tarif edilebilir mi?" diye sordum.

İmam: "Kur'an okumuyor musun?" buyurdular.

"Okuyorum." dedim.

"Yüce Allah'ın: "**Gözler O'nu görmez; O, gözleri görür...**"¹²⁶ sözünü okumamış mısınız?" buyurdular.

"Evet, okumuşum." dedim.

"O hâlde, 'görmenin anlamını biliyorsunuzdur herhâlde?" dediler.

"Evet." dedim.

"Peki, neymiş O?" diye sordular.

"Gözlerin görmesidir." dedim.

Bunun üzerine şöyle buyurdular: "Doğrusu, kalplerin vehim gücü, gözlerin görme gücünden daha büyüktür. Bununla birlikte, vehimler O'nu kuşatamaz; O, vehimleri kuşatır."

١١- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ أَبِي هَاشِمٍ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ فَقَالَ يَا أَبَا هَاشِمٍ أَوْهَامُ الْقُلُوبِ أَدَقُّ مِنْ أَبْصَارِ الْعُيُونِ أَنْتَ قَدْ تُدْرِكُ بَوَهْمِكَ السُّنْدَ وَالْهَيْدَ وَالْبُلْدَانَ الَّتِي لَمْ تَدْخُلْهَا وَلَا تُدْرِكُهَا بِبَصْرِكَ وَأَوْهَامُ الْقُلُوبِ لَا تُدْرِكُهَا فَكَيْفَ أَبْصَارُ الْعُيُونِ.

١٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ الْأَشْيَاءُ كُلُّهَا لَا تُدْرِكُ إِلَّا بِأَمْرَيْنِ بِالْحَوَاسِّ وَالْقَلْبِ وَالْحَوَاسُّ إِدْرَاكُهَا عَلَى ثَلَاثَةِ مَعَانٍ إِدْرَاكًا بِالْمُدَاخَلَةِ وَإِدْرَاكًا بِالْمَمَاسَةِ وَإِدْرَاكًا بِالْمُدَاخَلَةِ وَالْمَمَاسَةِ فَأَمَّا الْإِدْرَاكُ الَّذِي بِالْمُدَاخَلَةِ فَالْأَصْوَاتُ وَالْمَشَامُ وَالطُّعُومُ وَأَمَّا الْإِدْرَاكُ بِالْمَمَاسَةِ فَمَعْرِفَةُ الْأَشْكَالِ مِنَ التَّرْبِيعِ وَالتَّثْلِيثِ وَمَعْرِفَةُ اللَّيْنِ وَالْحَشِينِ وَالْحَرِّ وَالْبُرْدِ وَأَمَّا الْإِدْرَاكُ بِالْمَمَاسَةِ وَالْمُدَاخَلَةِ فَالْبَصْرُ فَإِنَّهُ يُدْرِكُ الْأَشْيَاءَ بِالْمَمَاسَةِ وَالْمُدَاخَلَةِ فِي حَبِيرٍ غَيْرِهِ وَلَا فِي حَبِيرِهِ.

وَإِدْرَاكُ الْبَصْرِ لَهُ سَبِيلٌ وَسَبَبٌ فَسَبِيلُهُ الْهَوَاءُ وَسَبَبُهُ الضَّيَاءُ فَإِذَا كَانَ السَّبِيلُ مُتَّصِلًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَرْئِيَّ وَالسَّبَبُ قَائِمٌ أَدْرَكَ مَا يَلَاقِي مِنَ الْأَلْوَانِ وَالْأَشْخَاصِ فَإِذَا حُمِلَ الْبَصْرُ عَلَى مَا لَاسَبِيلَ لَهُ فِيهِ رَجَعَ رَاجِعًا فَحَكَى مَا وَرَاءَهُ كَالنَّاظِرِ فِي الْمِرْآةِ لَا يُنْفَذُ بَصْرُهُ فِي الْمِرْآةِ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ سَبِيلٌ رَجَعَ رَاجِعًا يَحْكِي مَا وَرَاءَهُ وَكَذَلِكَ النَّاظِرُ فِي الْمَاءِ الصَّافِي يَرْجِعُ رَاجِعًا فَيَحْكِي مَا وَرَاءَهُ إِذْ لَاسَبِيلَ لَهُ فِي إِنْفَادِ بَصْرِهِ.

فَأَمَّا الْقَلْبُ فَإِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الْهَوَاءِ فَهُوَ يُدْرِكُ جَمِيعَ مَا فِي الْهَوَاءِ وَيَتَوَهَّمُهُ فَإِذَا حُمِلَ الْقَلْبُ عَلَى مَا لَيْسَ فِي الْهَوَاءِ مَوْجُودًا رَجَعَ رَاجِعًا فَحَكَى مَا فِي الْهَوَاءِ فَلَا يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَحْمِلَ قَلْبَهُ عَلَى مَا لَيْسَ مَوْجُودًا فِي الْهَوَاءِ مِنْ أَمْرِ التَّوْحِيدِ جَلَّ اللَّهُ وَعَزَّ فَإِنَّهُ إِنْ فَعَلَ ذَلِكَ لَمْ يَتَوَهَّمْ إِلَّا مَا فِي الْهَوَاءِ مَوْجُودًا كَمَا قُلْنَا فِي أَمْرِ الْبَصْرِ تَعَالَى اللَّهُ أَنْ يُشَبَّهُهُ خَلْقُهُ.

11-(265) ...Davud bin Kasım Ebu Haşım el-Caferî'den, dedi ki:
Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a; "**Gözler O'nu görmez, O gözleri görür...**"¹²⁷ ayetini sordum.

Buyurdu ki: "Ey Ebu Hişam! Kalplerin vehim ve hayal gücü, gözlerin görmesinden daha dakiktir. Sen vehminle Sind'i, Hind'i ve asla girmedığın şehirleri idrak edebilirsin; ama gözünle onları idrak edemezsin. Kalplerin vehimleri (İnsanın hayal ve tasavvur gücü) O'nu idrak edemediği halde gözler mi (O'nu idrak edecek)?"

12-(266) ...Hişam bin Hakem'den,¹²⁸ dedi ki: "Nesneler ancak iki yolla algılanır: Duyular ve kalp (düşünce) ile. Duyuların algılaması üç şekilde olur: Müdahale ile olan algılama, temas ile olan algılama, müdahalesiz ve temassız algılama. Müdahale ile olan algılama ile sesler, kokular ve tatlar bilinir. Temas (dokunma) ile olan algılama ile dörtgenlik, üçgenlik gibi şekiller ve yumuşaklık, sertlik, sıcaklık, soğukluk (gibi nitelikler) bilinir. Temassız ve müdahalesiz algılama ise göz ile olur. Çünkü göz, nesnelere temas etmeden (dokunmadan) ve onlara yerlerinde veya kendi yerinde müdahale etmeden algılar, görür.

Gözün bir şeyi algılayıp görmesinin bir yolu, bir de sebebi vardır. Yolu havadır; sebebi ise ışıktır. Görülen şeyle göz arasında yol bağlantısı varsa, sebep de mevcut ise göz karşılaştığı renkleri ve şahısları (somut nesnelere) algılar, görür. Ama göz, yolun olmadığı (hava yolunu kesintiye uğratan bir engelin bulunduğu), bir şeyi görmeye zorlanırsa, gerisin geriye döner (ışık geri yansır) ve (önündeki şeyi değil de) arkasındaki şeyi hikayet eder. Tıpkı aynaya bakan şahıs gibi ki, bakışı aynanın ötesine işlemez; bilakis (aynanın ötesine) yolu olmadığı için geri döner arkasını (aynanın ötesini değil de karşısında olanı) anlatır. Duru ve berrak bir suya bakan da aynı şekildedir. Bakışı gerisin geriye döner, arkasını anlatır. Çünkü gözünü ileriye doğru sızdırabileceği bir yol yoktur.

Kalbe (düşünceye) gelince, onun ancak havaya (fezaya) tasallutu var. Dolayısıyla O, havada (fezada) olan her şeyi algılar, tasavvur eder. Ancak kalp havada (fezada) var olmayan bir şeyi algılamaya zorlanırsa, gerisin geriye dönüp havada (fezada) olanı anlatır. Bu nedenle akıllı bir adama, kalbini tevhid (Allah'ın birliği) gibi havada (fezada) var olmayan bir konuyu algılamaya zorlamak yakışmaz. Allah oldukça yüce ve azizdir. Şayet bunu yapmaya (kalbiyle Allah'ı kavramaya) kalkışırsa, ancak havada var olan şeyi tasavvur ve hayal eder. Nitekim gözle görme hususunda da aynı şeyi söylemiştik. Allah, mahlûkatına benzemekten çok daha yücedir."

بَابُ النَّهْيِ عَنِ الصِّفَةِ بِغَيْرِ مَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ تَعَالَى

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ بْنِ عَتِيكٍ الْقَصِيرِ قَالَ كَتَبْتُ عَلَى يَدَيْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَعْيَنَ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّ قَوْمًا بِالْعِرَاقِ يَصِفُونَ اللَّهَ بِالصُّورَةِ وَبِالتَّخْطِيطِ فَإِنْ رَأَيْتَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ أَنْ تَكْتُبَ إِلَيَّ بِالْمَذْهَبِ الصَّحِيحِ مِنَ التَّوْحِيدِ.

فَكَتَبَ إِلَيَّ سَأَلْتَ رَحِمَكَ اللَّهُ عَنِ التَّوْحِيدِ وَمَا ذَهَبَ إِلَيْهِ مِنْ قَبْلِكَ فَتَعَالَى اللَّهُ الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ تَعَالَى عَمَّا يَصِفُهُ الْوَاصِفُونَ الْمُشَبِّهُونَ اللَّهَ بِخَلْقِهِ الْمُفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ فَاعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّ الْمَذْهَبَ الصَّحِيحَ فِي التَّوْحِيدِ مَا نَزَلَ بِهِ الْقُرْآنُ مِنْ صِفَاتِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ فَانْفِ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى الْبُطْلَانَ وَالتَّشْبِيهَ فَلانْفَى وَلا تَشْبِيهَ هُوَ اللَّهُ الثَّابِتُ الْمَوْجُودُ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يَصِفُهُ الْوَاصِفُونَ وَلا تَعْدُوا الْقُرْآنَ فَتَضِلُّوا بَعْدَ الْبَيَانِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفُضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ أَبِي حَمَزَةَ قَالَ قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يَا أَبَا حَمَزَةَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُوصَفُ بِمَحْدُودِيَّةٍ عَظَمَ رَبُّنَا عَنِ الصِّفَةِ فَكَيْفَ يُوصَفُ بِمَحْدُودِيَّةٍ مَنْ لَا يُحَدُّ وَلا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْخَرَّازِ وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَا دَخَلْنَا عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَحَكَيْنَا لَهُ أَنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) رَأَى رَبَّهُ فِي صُورَةِ الشَّابِّ الْمُوقَّقِ فِي سِنِّ أبنَاءِ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَقُلْنَا إِنَّ هَسَامَ بْنَ سَالِمٍ وَصَاحِبَ الطَّاقِ وَالْمَيْثَمِيِّ يَقُولُونَ إِنَّهُ أَجُوفٌ إِلَى الشَّرَّةِ وَالبَقِيَّةُ صَدَدٌ.

Yüce Allah'ı, Kendi Kendini Nitelediği Sıfatların Dışında Başka Bir Sıfatla Nitelemenin Yasaklığı Babı

1-(267) ...Abdurrahim bin Atık el-Kasîr'den, dedi ki:

Abdumelik bin A'yün'in eliyle Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; "Irak'ta bir grup insan var ki, Allah'ı şekil ve suret ile niteliyorlar. Canım sana feda olsun, lütfedip tevhid hakkında doğru olan görüşü bana yazabilir misiniz?" diye bir mektup yazdım.

İmam, cevabında şöyle yazdılar: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun, tevhidi ve çevrendeki insanların görüşünü(ün değerlendirilmesini bana) sormuşsun. (Bil ki) Allah yüce mi yücedir; O'nun gibi bir şey yoktur; O, işitendir, görendir. Allah, O'nu yaratıklarına benzeterek Allah'a iftirada bulunan niteleyenlerin nitelemesinden yüce ve münezzehtir. Bil ki; Allah'ın rahmeti üzerine olsun, tevhid hakkında doğru olan görüş, yüce ve aziz Allah'ın Kur'an'da indirilen sıfatlarıdır. O hâlde sen, yüce Allah'tan tatil¹²⁹ ve teşbihi¹³⁰ nefyet. Ne tatil doğrudur, ne de teşbih. O, sabit ve mevcut olan Allah'tır. Allah, niteleyenlerin nitelemesinden yüce mi yücedir. Siz Kur'an'ın (nitelemesinin) ötesine geçmeyin. Yoksa açıklama geldikten sonra sapıp gidersiniz."

2-(268) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ali bin Hüseyin (İmam Zeynulabidin) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Ebu Hamza, Allah sınırlılıkla nitelenmez. Rabbimiz nitelenmekten çok daha yücedir. O, nasıl sınırlılıkla nitelenebilir ki?! Oysa O'nun hiçbir sınırı yoktur. **"Gözler O'nu görmez, O gözleri görür ve O, Lâtif (en ince şeyleri bilen) ve Habîr (her şeyden haberdar olan)dır."**¹³¹

3-(269) ...İbrahim bin Muhammed el-Hazzaz ve Muhammed bin Hüseyin'den, dediler ki:

Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Rıza) *aleyhisselam*'ın huzuruna çıktık. Kendisine, Muhammed *sallallahu aleyhi ve âlih'in* Rabbini otuz yaşındaki düzgün bir genç şeklinde gördüğünün söylendiğini anlattık ve Hişam bin Salim, Sahibu't-Taak ve Meysemî'nin;¹³² Allah'ın göbeğe kadar içi boş, geri kalanının dolu olduğunu söylediklerini, dedik.

فَخَرَّ سَاجِدًا لِلَّهِ ثُمَّ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا عَرَفُوكَ وَلَا وَاخَدُوكَ فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَصَفُوكَ
 سُبْحَانَكَ لَوْ عَرَفُوكَ لَوْصَفُوكَ بِمَا وَصَفْتَ بِهِ نَفْسَكَ سُبْحَانَكَ كَيْفَ طَاوَعَتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ
 يُشَبِّهُوكَ بِغَيْرِكَ اللَّهُمَّ لَا أَصْفُكَ إِلَّا بِمَا وَصَفْتَ بِهِ نَفْسَكَ وَلَا أَشْبِهُكَ بِخَلْقِكَ أَنْتَ أَهْلٌ لِكُلِّ
 خَيْرٍ فَلَا تَجْعَلْنِي مِنَ النَّوْمِ الظَّالِمِينَ ثُمَّ التَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ مَا تَوَهَّمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَوَهَّمُوا اللَّهَ غَيْرَهُ
 ثُمَّ قَالَ نَحْنُ آلُ مُحَمَّدٍ النَّمَطُ الْأَوْسَطُ الَّذِي لَا يُدْرِكُنَا الْعَالِي وَلَا يَسْبِقُنَا التَّالِي يَا مُحَمَّدُ إِنَّ
 رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حِينَ نَظَرَ إِلَى عَظْمَةِ رَبِّهِ كَانَ فِي هَيْئَةِ الشَّابِّ الْمُؤَقِّفِ وَسِنَّ
 أَبْنَاءِ ثَلَاثِينَ سَنَةً يَا مُحَمَّدُ عَظَّمَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَكُونَ فِي صِفَةِ الْمَخْلُوقِينَ.

قَالَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ مَنْ كَانَتْ رِجْلَاهُ فِي خُضْرَةٍ؟

قَالَ ذَاكَ مُحَمَّدٌ كَانَ إِذَا نَظَرَ إِلَى رَبِّهِ بِقَلْبِهِ جَعَلَهُ فِي نُورٍ مِثْلِ نُورِ الْحُجُبِ حَتَّى
 يَسْتَبِينَ لَهُ مَا فِي الْحُجُبِ إِنَّ نُورَ اللَّهِ مِنْهُ أَخْضَرُ وَمِنْهُ أَحْمَرُ وَمِنْهُ أبيضٌ وَمِنْهُ غَيْرُ ذَلِكَ
 يَا مُحَمَّدُ مَا شَهِدَ لَهُ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ فَنَحْنُ الْقَائِلُونَ بِهِ.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ
 الْبَرْقِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ عَامِرٍ الْقَصْبَانِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي هَارُونُ بْنُ الْجَهْمِ عَنْ أَبِي
 حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لَوْ اجْتَمَعَ أَهْلُ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 أَنْ يَصِفُوا اللَّهَ بِعَظَمَتِهِ لَمْ يَقْدِرُوا.

٥- سَهْلٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى الرَّجُلِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
 أَنْ مَنْ قَبَلْنَا مِنْ مَوَالِيكَ قَدْ اخْتَلَفُوا فِي التَّوْحِيدِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ جِسْمٌ وَمِنْهُمْ مَنْ
 يَقُولُ صُورَةٌ؟

فَكَتَبَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِحَطِّهِ سُبْحَانَ مَنْ لَا يَحُدُّ وَلَا يَوْصَفُ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ
 السَّمِيعُ الْعَلِيمُ أَوْ قَالَ الْبَصِيرُ.

Bunun üzerine İmam, Allah için secdeye kapanarak: "Allah'ım, Sen her türlü eksiklikten münezzehsin! Seni tanımadılar, birlemediler; bu yüzden de seni nitelemeye kalkıştılar. Münezzehsin sen! Eğer seni tanısalardı, seni kendin kendini nitelediğin sıfatlarla nitelerlerdi. Münezzehsin sen! Seni başkalarına benzetmeye nasıl gönülleri elverdi?! Allah'ım, seni ancak kendin kendini nitelediğin sıfatlarıyla niteliyorum. Seni yaratıklarına benzetmiyorum. Sen, her iyiliğin ehlisin; o hâlde beni zalim topluluktan kılma." diye yalvardı. Sonra da bize dönerek; "Zihninizde ne tasavvur ederseniz, Allah'ı ondan başka tasavvur edin." buyurdular. Ardından da şöyle devam ettiler: "Biz Muhammed hanedanı (Ehl-i Beyt) orta ümmetiz; ne gulüv eden (aşırılığa giden) biz'e ulaşabilir, ne de geride kalan bizi geçebilir.¹³³ Ey Muhammed! Resulullah *sallallahu aleyhi ve âlih* Rabbinin azametini (yüceliğine) baktığı zaman kendileri otuz yaşlarında olan düzgün bir genç suretindeydiler. Ey Muhammed! Aziz ve yüce Rabbim, mahlûkların niteliğinde olmaktan çok daha yücedir."

(Muhammed bin Hüseyin) diyor: Dedim ki: "Canım sana feda olsun, peki, ayakları yeşillikte olan kimdi?"

Buyurdular ki: "O, Muhammed *sallallahu aleyhi ve âlih* idi. O, kalbiyle Rabbine baktığı zaman, Rabbi onu perdeler nuru gibi bir nurun içine alırdı ki, perdelerdeki şeyler ona aşikâr olsun. (Bil ki,) Allah'ın nurunun yeşili vardır, kırmızısı vardır, beyazı ve başka renkleri vardır. Ey Muhammed! Kitap ve sünnet neye tanıklık ediyorsa biz ancak onu söyler, ona inanırız."

4-(270) ...Harun bin Cehm Ebu Hamza'dan, naklen dedi ki:

Hız. Ali bin Hüseyin (İmam Zeynulabidin) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Göğün ve yerin ehli, Allah'ı, yüceliğiyle nitelemek için toplansalar, buna güç yetiremezler."

5-(271) ...İbrahim bin Muhammed el-Hemedanî'den, dedi ki:

"O zata¹³⁴ -*aleyhisselam*- "Çevremizdeki sizi sevenlerden bazıları tevhid konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bir kısmı; (Allah) cisimdir' derken bir kısmı, 'şekildir' diyor." diye yazdım.

(Cevaben) kendi el yazısıyla şöyle yazdılar: "Münezzehtir, O (yüce Allah) ki, ne sınırlandırılabilir, ne de nitelenebilir. "...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, bilendir'- veya¹³⁵ 'görendir.'¹³⁶"

٦- سَهْلٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ كَتَبَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى أَبِي أَنْ اللَّهُ أَعْلَى وَأَجَلُّ وَأَعْظَمُ مِنْ أَنْ يُبْلَغَ كُنْهُ صِفَتِهِ فَصَفُوهُ بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ وَكُفُّوا عَمَّا سِوَى ذَلِكَ.

٧- سَهْلٌ عَنِ السُّنْدِيِّ بْنِ الرَّبِيعِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ أَخِي مُرَازِمٍ عَنِ الْمُفْضَلِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ شَيْءٍ مِنَ الصِّفَةِ؟ فَقَالَ لَا تَجَاوِزْ مَا فِي الْقُرْآنِ.

٨- سَهْلٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْقَاسَانِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَيْهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْ مَنْ قَبَلْنَا قَدْ اخْتَلَفُوا فِي التَّوْحِيدِ؟

قَالَ فَكَتَبَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سُبْحَانَ مَنْ لَا يَحُدُّ وَلَا يُوصَفُ لَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

٩- سَهْلٌ عَنْ بَشْرِ بْنِ بَشَّارِ النَّيْسَابُورِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى الرَّجُلِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْ مَنْ قَبَلْنَا قَدْ اخْتَلَفُوا فِي التَّوْحِيدِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ هُوَ جِسْمٌ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ هُوَ صُورَةٌ؟ فَكَتَبَ إِلَيَّ سُبْحَانَ مَنْ لَا يَحُدُّ وَلَا يُوصَفُ وَلَا يُشَبَّهُهُ شَيْءٌ وَلَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

١٠- سَهْلٌ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَنَةَ خَمْسٍ وَخَمْسِينَ وَمِائَتَيْنِ قَدْ اخْتَلَفَ يَاسِيدِي أَصْحَابُنَا فِي التَّوْحِيدِ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ هُوَ جِسْمٌ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ هُوَ صُورَةٌ فَإِنْ رَأَيْتَ يَاسِيدِي أَنْ تُعَلِّمَنِي مِنْ ذَلِكَ مَا أَقِفُ عَلَيْهِ وَلَا أَجُوزُهُ فَعَلْتُ مُتَطَوِّلاً عَلَى عَبْدِكَ؟

وَوَقَّعَ بِخَطِّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَأَلْتُ عَنِ التَّوْحِيدِ وَهَذَا عَنْكُمْ مَعْرُوفٌ اللَّهُ وَاحِدٌ أَحَدٌ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ خَالِقٌ وَلَيْسَ بِمَخْلُوقٍ يَخْلُقُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَا يَشَاءُ مِنَ الْأَجْسَامِ وَغَيْرِ ذَلِكَ وَلَيْسَ بِجِسْمٍ وَيُصَوَّرُ مَا يَشَاءُ وَلَيْسَ بِصُورَةٍ جَلَّ تَنَاطُؤُهُ وَتَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ شَبَهُهُ هُوَ لَا غَيْرُهُ لَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

6-(272) ... Muhammed bin Hakîm'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer (İmam Musa Kâzım) *aleyhisselam* babama şöyle yazdılar: "Allah, sıfatının künhüne ulaşılmaktan çok daha yüce, çok daha ulu, çok daha büyüktür. O hâlde O'nu, kendi nitelediği gibi niteleyin ve bunun ötesine geçmekten sakının."

7-(273) ... Mufazzal'dan, dedi ki:

Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselam*'a (Allah'ın) sıfatı hakkında sordum.

Buyurdular ki: "Kur'an'da olanın ötesine geçme."

8-(274) ... Muhammed bin Ali el-Kasanî'den,¹³⁷ dedi ki:

Ona *-aleyhisselam-*, "Çevremizdekiler tevhid konusunda ihtilafa düşmüşler." diye yazdım.

Dedi ki: (İmam) *aleyhisselam* şöyle yazdılar: "Münezzektir O (yüce Allah) ki, ne sınırlandırılabilir, ne de nitelenebilir. **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.**"¹³⁸

9-(275) ... Bısr bin Beşsar en-Nişaburî'den, dedi ki:

O zata *-aleyhisselam-*; "Çevremizdekiler tevhid konusunda ihtilâfa düşmüşler. Kimisi, "(O) cisimdir." derken kimisi, "(O) şekildir." diyor." diye yazdım.

(Cevap olarak) bana şöyle yazdılar: "Münezzektir O (yüce Allah) ki, ne sınırlandırılabilir, ne de nitelenebilir. **...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.**"¹³⁹

10-(276) ... Sehl'den, dedi ki:

İki yüz elli beş yılında Hız. Ebu Muhammed (İmam Hasan Askerî) *aleyhisselam*'a: "Efendim, ashabımız tevhid konusunda ihtilâfa düşmüşler. Bir kısmı; 'O, cisimdir.' derken, bir kısmı; 'O, şekildir.' diyor. Eğer uygun görürseniz efendim, bu konuda üzerinde durup öteye geçmeyeceğim bir bilgi bana öğretirseniz, kulunuza lütufta bulunmuş olursunuz." diye yazdım.

(Cevaben) kendi el yazılarıyla şöyle yazdılar: "Tevhid konusunu sormuşsun, oysa bu sizden uzak tutulmuştur. Allah birdir, tektir, doğurmamış, doğmamıştır; hiçbir kimse O'nun dengi değildir; yaratandır, yaratılmış değildir. O, Tebareke ve Teala, cisimlerden ve diğer şeylerden dilediğini yaratır, ama cisim değildir; (yarattığı şeylere) dilediği şekli verir, ama şekil değildir. O'nun benzeri olmaktan övgüsü yüce, isimleri uludur. O'dur var olan, başkası değil! **...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.**"¹⁴⁰

١١- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُوصَفُ وَكَيْفَ يُوصَفُ وَقَدْ قَالَ فِي كِتَابِهِ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ فَلَا يُوصَفُ بِقَدْرٍ إِلَّا كَانَ أَعْظَمَ مِنْ ذَلِكَ.

١٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَعَنْ غَيْرِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَظِيمٌ رَفِيعٌ لَا يَقْدَرُ الْعِبَادُ عَلَى صِفَتِهِ وَلَا يَبْلُغُونَ كُنْهَ عَظَمَتِهِ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ وَلَا يُوصَفُ بِكَيْفٍ وَلَا أَيْنَ وَحَيْثُ وَكَيْفَ أَصْفُهُ بِالْكَيْفِ وَهُوَ الَّذِي كَيْفَ الْكَيْفِ حَتَّى صَارَ كَيْفًا فَعُرِفَتِ الْكَيْفُ بِمَا كَيْفَ لَنَا مِنَ الْكَيْفِ أَمْ كَيْفَ أَصْفُهُ بِأَيْنَ وَهُوَ الَّذِي أَيْنَ الْأَيْنَ حَتَّى صَارَ أَيْنًا فَعُرِفَتِ الْأَيْنُ بِمَا أَيْنَ لَنَا مِنَ الْأَيْنِ أَمْ كَيْفَ أَصْفُهُ بِحَيْثُ وَهُوَ الَّذِي حَيْثُ الْحَيْثُ حَتَّى صَارَ حَيْثًا فَعُرِفَتِ الْحَيْثُ بِمَا حَيْثُ لَنَا مِنَ الْحَيْثُ فَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى دَاخِلٌ فِي كُلِّ مَكَانٍ وَخَارِجٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ.

بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْجِسْمِ وَالصُّورَةِ

١- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمَزَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ يَرْوِي عَنْكُمْ أَنَّ اللَّهَ جِسْمٌ صَمْدِيٌّ نُورِيٌّ مَعْرِفَتُهُ ضَرُورَةٌ يَمُنُّ بِهَا عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ خَلْقِهِ. فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سُبْحَانَ مَنْ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ كَيْفَ هُوَ إِلَّا هُوَ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ لَا يَحُدُّ وَلَا يَحْسُ وَلَا يَجْسُ وَلَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَلَا الْحَوَاسُّ وَلَا يَحِيطُ بِهِ شَيْءٌ وَلَا جِسْمٌ وَلَا صُورَةٌ وَلَا تَخْطِيطٌ وَلَا تَحْدِيدٌ.

11-(277) ...Fuzayl bin Yasar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah nitelenmez. Nasıl nitelenebilir ki?! Oysa kitabında: "**Allah'ı hakkiyla ululayamadılar...**"¹⁴¹ buyuruyor. Allah hangi sıfatla ululanırsa ululansın, O ondan daha büyüktür."

12-(278) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Allah uludur, yücedir. Kullar O'nu niteleyemezler, ululuğunun künhüne de varamazlar. "**Gözler O'nu görmez, O gözleri görür. O latiftir (tüm incelikleri bilir), habîrdir (her şeyden haberi vardır).**"¹⁴² Hakkında 'nasıldır', 'nerededir', 'hangi yönedir' denmez. O'nu nasıl 'nasıllık'la niteleyebilirim ki?! Oysa 'nasıllığı' nasıllık eden O'dur. O'nun var etmesiyle 'nasıllık' oluşmuştur. O'nun bize göstermesiyle 'nasıllık' tanınmıştır. Ya da O'nu nasıl 'neredelik'le niteleyebilirim ki?! Oysa 'nere'yi nere yapan O'dur. O'nun var etmesiyle 'nere' oluşmuştur. O'nun bize belirlemesiyle 'nere' tanınmıştır. Ya da O'nu nasıl 'yön' ile niteleyebilirim ki?! Oysa 'yön'ü yön yapan O'dur. O'nun var etmesiyle 'yön' oluşmuştur. O'nun bize tayin etmesiyle yön tanınmıştır. Allah her mekânın içinde ve aynı zamanda her şeyin dışındadır. Gözler O'nu görmez; O, gözleri görür. O'ndan başka ilâh yoktur. Yücedir, uludur. O, latiftir (tüm incelikleri bilir), habîrdir (her şeyden haberdardır)."

Yüce Allah'a, Cisim Ve Şekil Denilemez Babı

1-(279) ...Ali bin Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Hişam bin Hakem'in sizden şöyle bir şey rivayet ettiğini duydum: Allah, nurdan dolu bir cisimdir. O'nu tanımak bedihidir; bu tanımayı Allah dilediğine nasip eder." dedim.

Buyurdular ki: "Münezzehtir, O ki, O'ndan başka hiç kimse O'nun nasıl olduğunu bilmez. "**...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.**"¹⁴³ O, sınırlandırılmaz, hissedilemez, dokunulamaz, gözler ve duyular O'nu idrak etmez, hiçbir şey O'nu kuşatamaz. O, ne cisimdir, ne de şekil, ne çizgiyle resmedilir, ne de sınırı çizilir."

٢- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ حَمَزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَنِ الْجِسْمِ وَالصُّورَةِ؟
فَكَتَبَ سُبْحَانَ مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ لِاجْسَمِ وَلَا صُورَةٍ.
وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يُسَمِّ الرَّجُلَ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيْعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ جِئْتُ إِلَى الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَنِ التَّوْحِيدِ؟
فَأَمَلَى عَلَيَّ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ الْأَشْيَاءِ إِنْشَاءً وَمُبْتَدِعِهَا ابْتِدَاعًا بِقُدْرَتِهِ وَحِكْمَتِهِ لِأَمِنْ شَيْءٍ فَيَبْطُلُ الْاِخْتِرَاعُ وَاللَّيْلَةُ فَلَا يَبْصَحُ الْاِبْتِدَاعُ خَلَقَ مَا شَاءَ كَيْفَ شَاءَ مُتَوَحِّدًا بِذَلِكَ لِإِظْهَارِ حِكْمَتِهِ وَحَقِيقَةِ رُبُوبِيَّتِهِ لِاتَّضْبُطِ الْعُقُولِ وَلَا تَبْلُغُهُ الْأَوْهَامُ وَلَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَلَا يُحِيطُ بِهِ مِقْدَارٌ عَجَزَتْ دُونَهُ الْعِبَارَةُ وَكَلَّتْ دُونَهُ الْأَبْصَارُ وَضَلَّ فِيهِ تَصَارِيفُ الصِّفَاتِ احْتَجَبَ بِغَيْرِ حِجَابٍ مَحْجُوبٍ وَاسْتَتَرَ بِغَيْرِ سِتْرٍ مَسْتُورٍ عَرَفَ بِغَيْرِ رُؤْيَةٍ وَوُصِفَ بِغَيْرِ صُورَةٍ وَنُعِتَ بِغَيْرِ جِسْمٍ لِإِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ وَصَفْتُ لِأَبِي إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلَ هِشَامِ بْنِ سَالِمِ الْجَوَالِقِيِّ وَحَكَيْتُ لَهُ قَوْلَ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ جِسْمٌ؟

فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ أَيْ فُحْشٍ أَوْ خَنَا أَعْظَمُ مِنْ قَوْلِ مَنْ يَصِفُ خَالِقَ الْأَشْيَاءِ بِجِسْمٍ أَوْ صُورَةٍ أَوْ بِخِلْقَةٍ أَوْ بِتَحْدِيدٍ وَأَعْضَاءٍ تَعَالَى اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا.

٥- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَجِ الرَّحْجِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَمَّا قَالَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ فِي الْجِسْمِ وَهِشَامُ بْنُ سَالِمِ فِي الصُّورَةِ؟
فَكَتَبَ دَعَّ عَنْكَ حَيْرَةَ الْحَيْرَانِ وَاسْتَعَذَّ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ لَيْسَ الْقَوْلُ مَا قَالَ الْهَشَامَانِ.

2-(280) ...Hamza bin Muhammed'den, dedi ki:

Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Muhammed en-Naki) *aleyhisselam*'a mektup yazarak cisim ve şekil hakkında sordum.

Cevaben yazdılar: "Münezzektir O ki, O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, ne cisimdir, ne de şekli vardır."

Bu hadisi Muhammed bin Ebu Abdullah¹⁴⁴ da rivayet etmiş, fakat (İmam'a mektup yazan) adamın adını anmamıştır.

3-(281) ...Muhammed bin Zeyd'den, dedi ki:

(İmam) Rıza *aleyhisselam*'a gelerek tevhid'den sordum.

İmam (cevap olarak) bana şöyle yazdırdılar: "Övgüler Allah'a ki, kudret ve hikmetiyle bütün her şeyi yaratarak ortaya çıkardı, örneksiz var etti. Bir şeyden (maddeden) yaratmadı ki, yoktan var etmek olmasın; herhangi bir nedenden meydana getirmedi ki, örneksiz denmesin. Dilediği her şeyi dilediği gibi tek başına yarattı ki, hikmetini ve rububiyyetinin hakikatini açığa çıkarsın. Ne akıllar O'nu kavrayabilir, ne vehimler (hayaller) O'na ulaşabilir, ne gözler O'nu görebilir, ne de herhangi bir ölçü O'nu kuşatabilir. İbareler O'nu vasfetmekten aciz kalır, gözler O'nu görmekten bitkin düşer. Bütün sıfatlar O'nda şaşkınlık yaratır. Bir perde söz konusu olmadan perdelenmiş, bir örtü olmadan gizlenmiştir. Görülmeden tanınıp, bilinmiştir. Şekilsizlikle vasfedilmiş, cisimsizlikle nitelenmiştir. Allah'tan başka ilâh yoktur, büyüktür yücedir.

4-(282) ...Muhammed bin Hakim'den, dedi ki:

Hız. Ebu İbrahim (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a, Hişam bin Salim el-Cevaliki'nin sözünü açıkladım ve Hişam bin Hakem'in 'O cisimdir' şeklindeki sözünü anlattım.

İmam şöyle buyurdular: "Hiçbir şey Yüce Allah'a benzemez. Bütün her şeyi yaratanı cismi ve şekli olmakla, yaratılmışlıkla, sınırlılıkla ve organlarla nitelemekten daha çirkin ve iğrenç bir laf olabilir mi?! Allah bundan çok, çok büyüktür."

5-(283) ...Ali bin Muhammed merfu olarak Muhammed bin Ferecer-Ruhecî'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a, Hişam bin Hakem'in cisimle ilgili, Hişam bin Salim'in de şekil hakkında söylediklerini sordum.

Cevap olarak şöyle yazdılar: Şaşkınlıkların şaşkınlıklarından uzak dur, şeytandan Allah'a sığın. Hakikat, iki Hişam'ın¹⁴⁵ dediği gibi değildir."

٦- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِبَادٍ قَالَ سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ ظَبْيَانَ يَقُولُ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ يَقُولُ قَوْلًا عَظِيمًا إِلَّا أَنِّي أَخْتَصِرُ لَكَ مِنْهُ أَحْرَفًا فَرَعَمَ أَنَّ اللَّهَ جِسْمٌ لِأَنَّ الْأَشْيَاءَ شَيْئَانِ جِسْمٌ وَفِعْلُ الْجِسْمِ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ الصَّانِعُ بِمَعْنَى الْفِعْلِ وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ بِمَعْنَى الْفَاعِلِ؟ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَيَحَهُ أَمَا عَلِمَ أَنَّ الْجِسْمَ مَحْدُودٌ مُتَنَاهٍ وَالصُّورَةَ مَحْدُودَةٌ مُتَنَاهِيَةٌ فَإِذَا احْتَمَلَ الْحَدَّ احْتَمَلَ الزِّيَادَةَ وَالنُّقْصَانَ وَإِذَا احْتَمَلَ الزِّيَادَةَ وَالنُّقْصَانَ كَانَ مَخْلُوقًا.

قَالَ قُلْتُ فَمَا أَقُولُ؟

قَالَ لَا جِسْمٌ وَلَا صُورَةٌ وَهُوَ مُجَسَّمُ الْأَجْسَامِ وَمُصَوَّرُ الصُّورِ لَمْ يَنْجَزْ وَلَمْ يَتَنَاهَ وَلَمْ يَتَزَايِدْ وَلَمْ يَتَنَاقُضْ لَوْ كَانَ كَمَا يَقُولُونَ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْخَالِقِ وَالْمَخْلُوقِ فَرْقٌ وَلَا بَيْنَ الْمُنْشِئِ وَالْمُنْشِئِ لَكِنْ هُوَ الْمُنْشِئُ فَرْقٌ بَيْنَ مَنْ جَسَمَهُ وَصَوَّرَهُ وَأَنْشَأَهُ إِذْ كَانَ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ وَلَا يُشْبِهُهُ هُوَ شَيْئًا.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمَّانِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) إِنَّ هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ جِسْمٌ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ عَالِمٌ سَمِيعٌ بَصِيرٌ قَادِرٌ مُتَكَلِّمٌ نَاطِقٌ وَالْكَلَامُ وَالْقُدْرَةُ وَالْعِلْمُ يَجْرِي يَجْرَى وَاحِدٌ لَيْسَ شَيْءٌ مِنْهَا مَخْلُوقًا؟

فَقَالَ قَاتَلَهُ اللَّهُ أَمَا عَلِمَ أَنَّ الْجِسْمَ مَحْدُودٌ وَالْكَلَامَ غَيْرَ الْمُتَكَلِّمِ مَعَاذَ اللَّهِ وَأَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا الْقَوْلِ لَا جِسْمٌ وَلَا صُورَةٌ وَلَا تَحْدِيدٌ وَكُلُّ شَيْءٍ سِوَاهُ مَخْلُوقٌ إِنَّمَا تَكُونُ الْأَشْيَاءُ بِإِرَادَتِهِ وَمَشِيئَتِهِ مِنْ غَيْرِ كَلَامٍ وَلَا تَرَدُّدٍ فِي نَفْسٍ وَلَا نَطْقٍ بِلِسَانٍ.

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ وَصَفْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلَ هِشَامِ الْجَوَالِقِيِّ وَمَا يَقُولُ فِي الشَّابِّ الْمَوْفِقِ وَوَصَفْتُ لَهُ قَوْلَ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ؟ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ.

6-(284) ... Muhammed bin Ziyad'dan, dedi ki:

Yunus bin Zabyan'dan duydum, diyordu ki: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzuruna vardım ve kendisine dedim ki: 'Hişam bin Hakem çok büyük sözler söylüyor, fakat ben onlardan sadece bazısını size özetliyorum. O, Allah'ın cisim olduğunu zannediyor. Çünkü (ona göre) şeyler iki kısımdır: Cisim ve cismin fiili. Yapıcının (yaratıcının) fiil anlamında (mahiyetinde) olması imkânsızdır, ama fail (fiilin sahibi cisim) anlamında olması caizdir."

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yazıklar olsun ona! Cismin sınırlı ve sonlu olduğunu, aynı şekilde şeklin de sınırlı ve sonlu olduğunu bilmiyor mu? Allah sınır kabul ederse, fazlalık eksikliği de kabul eder. Fazlalık ve eksikliği de kabul etti mi mahlûk (yaratılmış) olur."

Yunus bin Zabyan diyor ki: "Peki ne diyeyim?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Ne cisimdir, ne de şekil. Cisimleri cisim yapan, şekillere şekil veren O'dur. Parçalara bölünmez, sonu yoktur; ne fazlalaşır ne eksilir. Eğer dedikleri gibi olsaydı; Yaratan ile yaratılanın, inşa eden ile inşa edilenin arasında bir fark olmazdı. Fakat O, inşa edendir; cisimleştirdiği, şekillendirdiği ve inşa ettiği şeyleri birbirinden ayırmıştır. Çünkü hiçbir şey O'na benzemez, O da hiçbir şeye benzemez."

7-(285) ... Hasan bin Abdurrahman el-Hammani'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam*'a dedim ki: "Hişam bin Hakem diyor ki: Allah cisimdir, O'nun gibi bir şey yoktur, bilendir, işitendir, görendir, kadirdir, mütekellimdir, natıktır. Kelam, kudret ve ilim hepsi aynı hükümdedir, bunların hiçbiri mahlûk değildir."

İmam buyurdular ki: "Allah onun canını alsın! Cismin mahdut, kelamın da mütekellimden ayrı olduğunu bilmiyor mu? Allah'a sığınırım, Allah huzurunda bu sözden uzak olduğumu ilan ediyorum. Allah, ne cisimdir, ne şekildir; ne de bir sınırı vardır. O'ndan başka her şey mahlûktur. Bütün her şey, söz söylemeye, içten geçirerek düşünmeye ve dille konuşmaya gerek olmadan, sırf O'nun iradesi ve dileğiyle tekevvün bulur."

8-(286) ... Muhammed bin Hakim'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a, Hişam el-Cevaliki'nin görüşünü ve (Allah hakkında) olgun genç (benzetmesi)yle ilgili sözlerini anlattım. Aynı şekilde Hişam bin Hakem'in de sözünü kendisine anlattım. Buyurdular ki: "Hiçbir şey Allah'a benzemez."

بَابُ صِفَاتِ الذَّاتِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الطَّبَالِيِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ رَبَّنَا وَالْعِلْمُ ذَاتُهُ وَالْمَعْلُومُ وَالسَّمْعُ ذَاتُهُ وَالْمَسْمُوعُ وَالْبَصَرُ ذَاتُهُ وَالْمُبْصَرُ وَالْقُدْرَةُ ذَاتُهُ وَالْمَقْدُورُ فَلَمَّا أَحَدَتْ الْأَشْيَاءَ وَكَانَ الْمَعْلُومُ وَقَعَ الْعِلْمُ مِنْهُ عَلَى الْمَعْلُومِ وَالسَّمْعُ عَلَى الْمَسْمُوعِ وَالْبَصَرُ عَلَى الْمُبْصَرِ وَالْقُدْرَةُ عَلَى الْمَقْدُورِ.

قَالَ قُلْتُ فَلَمْ يَزَلِ اللَّهُ مُتَحَرِّكًا؟

قَالَ فَقَالَ تَعَالَى اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ إِنَّ الْحَرَكَةَ صِفَةٌ مُحَدَّثَةٌ بِالْفِعْلِ.

قَالَ قُلْتُ فَلَمْ يَزَلِ اللَّهُ مُتَكَلِّمًا؟

قَالَ فَقَالَ إِنَّ الْكَلَامَ صِفَةٌ مُحَدَّثَةٌ لَيْسَتْ بِأَزَلِيَّةٍ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَالْمُتَكَلِّمَ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا شَيْءَ غَيْرُهُ وَلَمْ يَزَلْ عَالِمًا بِمَا يَكُونُ فَعِلْمُهُ بِهِ قَبْلَ كَوْنِهِ كَعِلْمِهِ بِهِ بَعْدَ كَوْنِهِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْكَاهِلِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي دُعَاءِ الْحَمْدِ لِلَّهِ مُنْتَهَى عِلْمِهِ فَكَتَبَ إِلَيَّ لَا تَقُولَنَّ مُنْتَهَى عِلْمِهِ فَلَيْسَ لِعِلْمِهِ مُنْتَهَى وَلَكِنْ قُلْ مُنْتَهَى رِضَاهُ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَسْأَلُهُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَمَا كَانَ يَعْلَمُ الْأَشْيَاءَ قَبْلَ أَنْ خَلَقَ الْأَشْيَاءَ وَكَوْنَهَا أَوْ لَمْ يَعْلَمْ ذَلِكَ حَتَّى خَلَقَهَا وَأَرَادَ خَلْقَهَا وَتَكْوِينَهَا فَعَلِمَ مَا خَلَقَ عِنْدَ مَا خَلَقَ وَمَا كَوَّنَ عِنْدَ مَا كَوَّنَ

فَوَقَعَ بِخَطِّهِ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا بِالْأَشْيَاءِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْأَشْيَاءَ كَعِلْمِهِ بِالْأَشْيَاءِ بَعْدَ مَا خَلَقَ الْأَشْيَاءَ.

Zat Sıfatları Babı

1-(287) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan duydum, şöyle diyorlardı: "Rabbimiz aziz ve yüce Allah, ezeli olarak hiçbir bilinen yokken ilim, zatının aynı idi; hiçbir işitilen yokken işitme, zatının aynı idi; hiçbir görülen yokken görme, zatının aynı idi; hiçbir güç yetirilen yokken kudret, zatının aynı idi. Şeyleri var edip de bilinen var olunca, ilmi bilinene, işitmesi işitilene, görmesi görülene, kudreti güç yetirilene taalluk etti."¹⁴⁶

Ebu Besir diyor, dedim ki: "O halde Allah sürekli hareket halindedir."

İmam buyurdular ki: "Allah bundan çok daha yücedir. Hareket, fiille meydana gelen bir niteliktir."

Ebu Besir diyor, dedim ki: "Buna göre Allah hep mütekellimdir."

Ebu Besir diyor: Bunun üzerine İmam şöyle buyurdular: "Kelâm, sonradan meydana gelen bir niteliktir, ezeli değildir. Hiçbir mütekellim yokken yüce ve aziz Allah vardı."¹⁴⁷

2-(288) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselâm*'dan, duydum, şöyle diyorlardı: "Aziz ve yüce Allah vardı, O'ndan başka bir şey yoktu. O, ezeli olarak olacak her şeyi bilir. Olacak şeyi olmadan önce bilmesi, o şey var olduktan sonra onu bilmesiyle aynıdır."

3-(289) ...Kahilî'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kâzım) *aleyhisselâm*'a bir dua zımında, "İlminin nihayetine kadar Allah'a hamdolsun." diye yazdım. Bunun üzerine İmam bana şöyle yazdılar: "İlminin nihayetine kadar, deme. Çünkü ilminin nihayeti yoktur. Ama de ki: Rızasının nihayetine kadar."¹⁴⁸

4-(290) ...Muhammed bin İsa'dan, dedi ki:

Eyyub bin Nuh Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kâzım) *aleyhisselâm*'a mektup yazarak: "Aziz ve yüce Allah, şeyleri yaratıp var etmeden önce onları biliyor muydu? Yoksa yaratıncaya ve yaratmayı ve var etmeyi irade edinceye kadar onları bilmiyordu da, yarattıklarını yaratınca ve var ettiklerini var edince mi onları bildi?" diye sordu.

İmam *aleyhisselâm* (cevabında) kendi el yazılarıyla şöyle yazdılar: "Allah, şeyleri yaratmadan önce; tıpkı onları yarattıktan sonra bildiği gibi, hep biliyordu."

٥- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ حَمَزَةَ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى الرَّجُلِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ أَنْ مَوَالِيكَ اخْتَلَفُوا فِي الْعِلْمِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا قَبْلَ فِعْلِ الْأَشْيَاءِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَانْتَقُولُ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا لِأَنْ مَعْنَى يَعْلَمُ يَفْعَلُ فَإِنْ أَثْبَتْنَا الْعِلْمَ فَقَدْ أَثْبَتْنَا فِي الْأَزَلِ مَعَهُ شَيْئًا فَإِنْ رَأَيْتَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِنْ ذَلِكَ مَا أَقْفُ عَلَيْهِ وَلَا أُجُوزُهُ؟

فَكَتَبَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِخَطِّهِ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا تَبَارَكَ وَتَعَالَى ذِكْرُهُ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ فَضِيلِ بْنِ سُكْرَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جُعِلَتْ فِدَاكَ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُعَلِّمَنِي هَلْ كَانَ اللَّهُ جَلَّ وَجْهَهُ يَعْلَمُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ أَنَّهُ وَحْدَهُ فَقَدْ اخْتَلَفَ مَوَالِيكَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ قَدْ كَانَ يَعْلَمُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ شَيْئًا مِنْ خَلْقِهِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّمَا مَعْنَى يَعْلَمُ يَفْعَلُ فَهُوَ الْيَوْمَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا غَيْرُهُ قَبْلَ فِعْلِ الْأَشْيَاءِ فَقَالُوا إِنْ أَثْبَتْنَا أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ عَالِمًا بِأَنَّهُ لَا غَيْرُهُ فَقَدْ أَثْبَتْنَا مَعَهُ غَيْرَهُ فِي أَرْزَلِيَّتِهِ فَإِنْ رَأَيْتَ يَا سَيِّدِي أَنْ تُعَلِّمَنِي مَا لَا أَعُدُّهُ إِلَّا غَيْرَهُ؟

فَكَتَبَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا زَالَ اللَّهُ عَالِمًا تَبَارَكَ وَتَعَالَى ذِكْرُهُ.

بَابُ آخَرَ وَهُوَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ حَمَادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ فِي صِفَةِ الْقَدِيمِ إِنَّهُ وَاحِدٌ صَمَدٌ أَحَدِيٌّ الْمَعْنَى لَيْسَ بِمَعَانِي كَثِيرَةٍ مُخْتَلِفَةٍ.

قَالَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ يَزْعُمُ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ أَنَّهُ يَسْمَعُ بَغَيْرِ الَّذِي يُبْصِرُ وَيُبْصِرُ بَغَيْرِ الَّذِي يَسْمَعُ؟

قَالَ فَقَالَ كَذَبُوا وَالْحَدُّوَا وَشَبَّهُوا تَعَالَى اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ إِنَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ يَسْمَعُ بِمَا يُبْصِرُ وَيُبْصِرُ بِمَا يَسْمَعُ.

5-(291) ...Cafer bin Muhammed bin Hamza'dan, dedi ki:

"O kişi¹⁴⁹ *aleyhisselam*'a şöyle yazdım: "Sevenleriniz Allah'ın ilmi konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı; "Allah, şeyleri yaratmadan önce de hep bilendi." derken; diğer bir kısmı, "Allah hep bilendir, diyemeyiz. Çünkü 'biliyor'un anlamı, 'yapıyor'dur. Bu durumda (ezeli) ilmi ispat edersek, ezelde O'nunla birlikte (başka) bir şeyin varlığını da ispat etmiş oluruz." diyorlar. Allah beni sana feda eylesin, eğer uygun görürseniz, bu konuda üzerinde durup ötesine geçmeyeceğim görüşü bana öğretin."

Bunun üzerine İmam *aleyhisselam* kendi el yazısıyla şöyle yazdılar: "Zikri kutlu ve yüce olan Allah, hep bilendir."

6-(292) ...Fuzeyl bin Sukre'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Sana feda olayım, uygun görürseniz bana öğretiniz; acaba Allah Celle vechuhu yaratıkları yaratmadan önce tek olduğunu biliyor muydu? Çünkü dostlarınız ihtilaf etmiştir. Bazısı, "Yaratıklarından bir şeyi yaratmadan önce biliyordu." diyor. Bazısı ise; "biliyor'un anlamı, 'yapıyor'dur. Dolayısıyla da Allah ancak bugün şeyleri yaratmadan önce yalnızca kendisinin olduğunu ve kendisinden başkasının olmadığını bilmektedir." diyorlar. Ve diyorlar ki: "Eğer O'nun yalnızca kendisinin olduğu ve başkasının olmadığına hep âlim olduğunu ispat edersek, ezeliğinde O'nunla birlikte başkasının da olduğunu isbat etmiş oluruz." Efendim, eğer uygun görürseniz, (bu hususta) üzerinde durup ötesine geçmeyeceğim görüşü bana öğretin."

Bunun üzerine İmam *aleyhisselam* şöyle yazdılar: "Zikri kutlu ve yüce olan Allah, hep bilendir."

Önceki Bab İle İlintili Başka Bir Konu

1-(293) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselâm* Kadim'in (Allah'ın) sıfatı hakkında şöyle buyurdular: "O birdir, mutlak ganidir, tek anlamlıdır, birçok çeşitli anlamlı değildir."¹⁵⁰

Râvi diyor: "Kurbanın olayım, Irak ehlinde bir topluluk; 'Allah gördüğü şeyden başka bir şeyle işitir. İşittiği şeyden başka bir şeyle görür.' diyorlar." dedim.

Râvi diyor: Bunun üzerine İmam şöyle buyurdular: "Yalan söylüyorlar, inkârcılığa gidiyorlar ve O'nu (mahlûklara) benzetiyorlar. Allah bundan çok yücedir. O, işitendir, görendir; gördüğüyle işitir, işittiğiyle de görür."

قَالَ قُلْتُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ بَصِيرٌ عَلَى مَا يَعْقِلُونَهُ؟

قَالَ فَقَالَ تَعَالَى اللَّهُ إِنَّمَا يُعْقَلُ مَا كَانَ بِصِفَةِ الْمَخْلُوقِ وَلَيْسَ اللَّهُ كَذَلِكَ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ فِي حَدِيثِ

الزُّنْدِيقِ الَّذِي سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لَهُ أَتَقُولُ إِنَّهُ سَمِيعٌ بَصِيرٌ؟

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ هُوَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ بِغَيْرِ جَارِحَةٍ وَبَصِيرٌ بِغَيْرِ آلَةٍ بَلْ يَسْمَعُ بِنَفْسِهِ

وَيُبْصِرُ بِنَفْسِهِ وَلَيْسَ قَوْلِي إِنَّهُ سَمِيعٌ بِنَفْسِهِ أَنَّهُ شَيْءٌ وَالتَّنْفُسُ شَيْءٌ آخَرٌ وَلَكِنِّي أَرَدْتُ

عِبَارَةً عَنْ نَفْسِي إِذْ كُنْتُ مَسْئُولًا وَإِفْهَامًا لَكَ إِذْ كُنْتُ سَائِلًا فَأَقُولُ يَسْمَعُ بِكُلِّهِ لِأَنَّ كُلَّهُ

لَهُ بَعْضٌ لِأَنَّ الْكُلَّ لَنَا لَهُ بَعْضٌ وَلَكِنِّي أَرَدْتُ إِفْهَامَكَ وَالتَّعْبِيرُ عَنْ نَفْسِي وَلَيْسَ مَرْجِعِي

فِي ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَّا أَنَّهُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْعَالِمُ الْخَبِيرُ بِالاخْتِلَافِ الذَّاتِ وَالاخْتِلَافِ مَعْنَى.

بَابُ الْإِرَادَةِ أَنَّهَا مِنْ صِفَاتِ الْفِعْلِ وَسَائِرِ صِفَاتِ الْفِعْلِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ

سَعِيدِ الْأَهْوَزِيِّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)

قَالَ قُلْتُ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ مُرِيدًا؟

قَالَ إِنَّ الْمُرِيدَ لَا يَكُونُ إِلَّا لِمُرَادٍ مَعَهُ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا قَادِرًا ثُمَّ أَرَادَ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ بُكْرِ

بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي

عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عِلْمُ اللَّهِ وَمَشِيئَتُهُ هُمَا مُخْتَلِفَانِ أَوْ مُتَّفِقَانِ؟

فَقَالَ الْعِلْمُ لَيْسَ هُوَ الْمَشِيئَةُ الْآتَرَى أَنَّكَ تَقُولُ سَأَفْعَلُ كَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَلَا تَقُولُ

سَأَفْعَلُ كَذَا إِنْ عِلْمَ اللَّهِ فَقَوْلُكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَشَأْ فَإِذَا شَاءَ كَانَ الَّذِي شَاءَ

كَمَا شَاءَ وَعِلْمُ اللَّهِ السَّابِقُ لِلْمَشِيئَةِ.

Râvi diyor: "Onlar Allah'ın, kendilerinin anladıkları anlamda gördüğünü zannediyorlar." dedim.

Râvi diyor: Bunun üzerine İmam şöyle buyurdular: "Allah, bundan çok yücedir. Ancak mahlûk niteliğinde olan anlaşılır. Allah ise öyle değildir."

2-(294) ...Hişam bin Hakem'den, dedi ki:

Bir zındık, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a: "Siz Allah'ın işiten ve gören olduğunu mu söylüyorsunuz?" dedi.

Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "O, işitendir, görendir; ama işitendir, uzvu olmaksızın; görendir, araca ihtiyaç duymaksızın. O, zatıyla işitir, zatıyla görür. 'O, işitendir, zatıyla işitir.' derken, 'O bir şeydir, zati da başka bir şeydir.' demek istemiyorum. Fakat sorulan şahıs olarak, içimdekini belirterek, soran şahıs olarak size anlatmayı amaçladım. Ve diyorum ki: O, bütünüyle işitendir, fakat bu, bizim bütünümüzün bir parçası, bir bölümü olduğu gibi, O'nun da parçası olan bir bütün olduğu demek değildir. Bununla sadece sana anlatmaya ve içimdekini (meramımı) açıklamaya çalışıyorum. Bütün bunlarda amacım sadece şunu ifade etmeye döndüktür ki: O, ne zatta, ne de manada (sıfatta) bir ayrılık, bir farklılık söz konusu olmadan işitendir, görendir, bilendir, haberdar olandır."¹⁵¹

İradenin Fiil Sıfatlarından Oluşu Ve Diğer Fiil Sıfatları Babı

1-(295) ...Asım bin Humeyd'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a; 'Allah hep irade eden mi olmuştur?' diye sordum.

Buyurdular ki: "İrade eden, ancak kendisiyle birlikte olan irade edilen ile beraberken irade eden olur. Allah, hep bilen, güç yetirendir; daha sonra irade etmiştir."¹⁵²

2-(296) ...Bukeyr bin A'yen'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a; 'Allah'ın ilmi ile meşiyeti (iradesi, dileği) farklı farklı şeyler midir, aynı şeyler midir?' diye sordum.

Buyurdular ki: "İlim, meşiyet (dilek)ten farklı şeydir. Görmüyor musun? 'Eğer Allah dilerse' şöyle yapacağım, diyebiliyorsun; ama 'eğer Allah bilirse', şöyle yapacağım, diyemiyorsun. O halde 'eğer Allah dilerse' sözün, O'nun dilemediğinin delilidir. Dilediği zaman ise dilediği şey, dilediği gibi olur. Allah'ın ilmi, dileğinden öncedir."

٣- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِرَادَةِ مِنَ اللَّهِ وَمِنَ الْخَلْقِ؟
 قَالَ فَقَالَ الْإِرَادَةُ مِنَ الْخَلْقِ الضَّمِيرُ وَمَا يَبْدُو لَهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْفِعْلِ وَأَمَّا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فِإِرَادَتُهُ إِحْدَاثُهُ لِأَغْيَرِ ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَا يَرَوِي وَلَا يَهْمُ وَلَا يَتَفَكَّرُ وَهَذِهِ الصِّفَاتُ مُنْفِيَّةٌ عَنْهُ وَهِيَ صِفَاتُ الْخَلْقِ فِإِرَادَةُ اللَّهِ الْفِعْلُ لِأَغْيَرِ ذَلِكَ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ بِالْإِلْفِظِ وَلَا يُنْطَقُ بِلسَانٍ وَلَا هَمَّةٍ وَلَا تَفَكُّرٍ وَلَا كَيْفَ لِذَلِكَ كَمَا أَنَّهُ لَا كَيْفَ لَهُ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِينَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ خَلَقَ اللَّهُ الْمَشِيئَةَ بِنَفْسِهَا ثُمَّ خَلَقَ الْأَشْيَاءَ بِالْمَشِيئَةِ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْمَشْرِقِيِّ حَمْرَةَ بْنِ الْمُرْتَفِعِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ كُنْتُ فِي مَجْلِسِ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمَنْ يَحِلُّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى مَا ذَلِكَ الْغَضَبُ؟

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ الْعِقَابُ يَاعَمْرُو إِنَّهُ مِنْ زَعَمٍ أَنَّ اللَّهَ قَدْ زَالَ مِنْ شَيْءٍ إِلَى شَيْءٍ فَقَدْ وَصَفَهُ صِفَةً مَخْلُوقٍ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَسْتَفْرِهُ شَيْءٌ فَيَغْيِرُهُ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ فِي حَدِيثِ الرَّنْدِيِّ الَّذِي سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَكَانَ مِنْ سُؤَالِهِ أَنْ قَالَ لَهُ فَلَهُ رِضًا وَسَخَطًا؟

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَعَمْ وَلَكِنْ لَيْسَ ذَلِكَ عَلَى مَا يُوجَدُ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ وَذَلِكَ أَنَّ الرِّضَا حَالٌ تَدْخُلُ عَلَيْهِ فَيَنْقَلِبُ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ لِأَنَّ الْمَخْلُوقَ أَجَوْفٌ مُعْتَمِلٌ مُرَكَّبٌ لِلْأَشْيَاءِ فِيهِ مَدْخَلٌ وَخَالِقُنَا لَمْ يَدْخَلْ لِلْأَشْيَاءِ فِيهِ لِأَنَّهُ وَاحِدٌ وَاحِدٌ وَالذَّاتِ وَاحِدٌ الْمَعْنَى فَرِضَاهُ ثَوَابُهُ وَسَخَطُهُ عِقَابُهُ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ يَبْدَأُ فِيهِ جُوهٌ وَيَنْقَلِبُ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ لِأَنَّ ذَلِكَ مِنْ صِفَةِ الْمَخْلُوقِينَ الْعَاجِزِينَ الْمُحْتَاجِينَ.

3-(297) ...Safvan bin Yahya'dan, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselâm'a*; 'Allah'ın iradesi ile halkın iradesini bana açıklar mısınız?' dedim.

Buyurdular ki: 'Halkın iradesi, düşünüp karar verme ve sonrasında tezahür eden fiildir. Yüce Allah'ın iradesi ise, meydana getirmesidir, başka bir şey değil. Çünkü O, durup düşünmez, yeltenmez, tefekkür etmez. Bu sıfatlar O'nda olmaz. Bunlar yaratıkların sıfatlarıdır. Dolayısıyla Allah'ın iradesi fiildir, başka bir şey değildir. Bir lafız, dil ile konuşma, yeltenme ve tefekkür olmaksızın, ona (yaratığa), 'Ol' der, olur verir. Bunun bir niteliği de yoktur. Nitekim O'nun da bir niteliği yoktur.'

4-(298) ...Ömer bin Uzeyne'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Allah meşiyeti direkt olarak yarattı, sonra da şeyleri meşiyet ile yarattı."

5-(299) ...Hamza bin Mürtefa ashabımızın birinden naklen dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselâm'ın* meclisinde olduğum bir sırada Amr bin Ubeyd içeri girdi ve "Kurbanın olayım, Allah Tebareke ve Teala; "...**Kime gazabım geçerse, hakikaten o yıkılıp gitmiştir.**"¹⁵³ buyuruyor; bu gazap nedir?" dedi.

Ebu Cafer *aleyhisselâm* buyurdular ki: "O cezadır. Ey Amr, kim yüce Allah'ın bir hâlden başka bir hâle geçtiğini zannederse, O'nu mahlûk sıfatıyla vafsetmiş olur. Oysa hiçbir şey yüce Allah'ı makamından sökemez ki O'nu değiştirsin."

6-(300) ...Abbas bin Amir'in Hişam bin Hakem'den naklettiği bir zındığın Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm'a* sorular yönelttiği hadiste geçen sorulardan biri de şu şekildeydi ki, dedi: "O halde O'nun (Allah'ın) hoşnutluğu ve gazabı da mı vardır?"

Hız. Ebu Abdullah *aleyhisselâm* buyurdular ki: "Evet, ama bu, mahlûklarda görülen gibi değildir. Çünkü mahlûkta hoşnutluk, bir haldir; ona arız olur, onu bir hâlden başka bir hâle taşır. Zira ki, mahlûkun içi boştur, yapılmıştır, bileşiktir, şeyler onda etki bırakabilir. Oysa yaratıcımızda şeylerin hiçbir etkisi yoktur. Çünkü O, birdir; zat açısından da birdir, anlam (sıfat) açısından da birdir. Dolayısıyla bir şeyin O'nda etkili olup O'nu heyecanlandırması, O'nu bir hâlden başka bir hâle taşıması söz konusu olmadan, hoşnutluğu, sevabı; gazabı ise cezalandırmasıdır. Çünkü bu, aciz ve muhtaç olan mahlûkların niteliğidir."¹⁵⁴

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ الْمَشِيئَةُ مُحَدَّثَةٌ.

جُمْلَةُ الْقَوْلِ فِي صِفَاتِ الذَّاتِ وَصِفَاتِ الْفِعْلِ.

إِنَّ كُلَّ شَيْئَيْنِ وَصَفَتْ اللَّهُ بِهِمَا وَكَانَا جَمِيعًا فِي الْوُجُودِ فَذَلِكَ صِفَةٌ فِعْلٍ وَتَفْسِيرُ هَذِهِ الْجُمْلَةِ أَنَّكَ تُثَبِّتُ فِي الْوُجُودِ مَا يُرِيدُ وَمَا لَا يُرِيدُ وَمَا يَرِضَاهُ وَمَا يُسَخِطُهُ وَمَا يُحِبُّ وَمَا يُبْغِضُ فَلَوْ كَانَتْ الْإِرَادَةُ مِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ مِثْلِ الْعِلْمِ وَالْقُدْرَةِ كَانَ مَا لَا يُرِيدُ نَاقِضًا لِتِلْكَ الصِّفَةِ وَلَوْ كَانَ مَا يُحِبُّ مِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ كَانَ مَا يُبْغِضُ نَاقِضًا لِتِلْكَ الصِّفَةِ الْأَتْرَى أَنَا لِأَجْدُ فِي الْوُجُودِ مَا لَا يَعْلَمُ وَمَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَكَذَلِكَ صِفَاتُ ذَاتِهِ الْأَزَلِيِّ لَسْنَا نَصْفُهُ بِقُدْرَةِ وَعَجْزٍ وَعِلْمٍ وَجَهْلٍ وَسَفَهٍ وَحِكْمَةٍ وَخَطَأٍ وَعِزٍّ وَذَلَّةٍ وَيَجُوزُ أَنْ يُقَالَ يُحِبُّ مَنْ أَطَاعَهُ وَيُبْغِضُ مَنْ عَصَاهُ وَيُوَالِي مَنْ أَطَاعَهُ وَيُعَادِي مَنْ عَصَاهُ وَإِنَّهُ يَرْضَى وَيَسَخِطُ وَيُقَالَ فِي الدُّعَاءِ اللَّهُمَّ ارْضَ عَنِّي وَلَا تَسَخِطْ عَلَيَّ وَتَوَلَّنِي وَلَا تُعَادِنِي وَلَا يَجُوزُ أَنْ يُقَالَ يَقْدِرُ أَنْ يَعْلَمَ وَلَا يَقْدِرُ أَنْ لَا يَعْلَمَ وَيَقْدِرُ أَنْ يَمْلِكَ وَلَا يَقْدِرُ أَنْ لَا يَمْلِكَ وَيَقْدِرُ أَنْ يَكُونَ عَزِيزًا حَكِيمًا وَلَا يَقْدِرُ أَنْ لَا يَكُونَ عَزِيزًا حَكِيمًا وَيَقْدِرُ أَنْ يَكُونَ جَوَادًا وَلَا يَقْدِرُ أَنْ لَا يَكُونَ جَوَادًا وَيَقْدِرُ أَنْ يَكُونَ غَفُورًا وَلَا يَقْدِرُ أَنْ لَا يَكُونَ غَفُورًا وَلَا يَجُوزُ أَيْضًا أَنْ يُقَالَ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ رَبًّا وَقَدِيمًا وَعَزِيزًا وَحَكِيمًا وَمَالِكًا وَعَالِمًا وَقَادِرًا لِأَنَّ هَذِهِ مِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ وَالْإِرَادَةُ مِنْ صِفَاتِ الْفِعْلِ الْأَتْرَى أَنَّهُ يُقَالَ أَرَادَ هَذَا وَلَمْ يَرِدْ هَذَا وَصِفَاتُ الذَّاتِ تَنْفِي عَنْهُ بِكُلِّ صِفَةٍ مِنْهَا ضِدُّهَا يُقَالَ حَتَّى وَعَالِمٍ وَسَمِيعٍ وَبَصِيرٍ وَعَزِيزٍ وَحَكِيمٍ غَنِيٌّ مَلِكٌ حَلِيمٌ عَدْلٌ كَرِيمٌ فَالْعِلْمُ ضِدُّهُ الْجَهْلُ وَالْقُدْرَةُ ضِدُّهَا الْعَجْزُ وَالْحَيَاةُ ضِدُّهَا الْمَوْتُ وَالْعِزَّةُ ضِدُّهَا الذُّلَّةُ وَالْحِكْمَةُ ضِدُّهَا الْخَطَأُ وَضِدُّ الْحِلْمِ الْعَجَلَةُ وَالْجَهْلُ وَضِدُّ الْعَدْلِ الْجَوْرُ وَالظُّلْمُ.

7-(301) ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Meşiyet (irade), hâdis bir olgudur."

Zat Sıfatları İle Fiil Sıfatları Hakkında Kısa Bir Değerlendirme ¹⁵⁵

Allah'ı nitelediğin ve varlık âleminde birlikte var olan her iki şey, fiil sıfatı sayılır. Bunu şöyle açıklayabiliriz: (Bakın) siz varlık âleminde Allah'ın irade ettiği, irade etmediği; razı olduğu, gazap ettiği; sevdiği, buğz ettiği şeyleri tesbit edebiliyorsunuz. Eğer irade, ilim ve kudret gibi zatın sıfatlarından olsaydı, irade etmediği şey, o sıfatla çelişirdi. Yine eğer sevdiği şey, zatın sıfatlarından olsaydı, buğz ettiği şey o sıfatla çelişirdi. Görmüyor musun? Biz, varlık âleminde Allah'ın bilmediği, güç yetirmediği bir şey bulmuyoruz. O'nun ezeli zatının sıfatları işte böyledir. O'nu kudret ve acizle, (ilim ve cehille, sefihlik, hata ve hikmetle, izzet) ve zilletle nitelendiremiyoruz. Ama "O kendisine itaat edeni sever, isyan edene isi buğz eder. İtaat edeni dost edinir, isyan edeni ise düşman bilir. O hoşnut olur, gazap eder." denebiliyor. Yine dua ederken; "Allah'ım, benden razı ol, bana gazap etme, beni dost edin, bana düşman kesilme." denebiliyor. Ama "Allah bilebilir de bilmeyebilir de, malik olabilir de malik olmayabilir de, aziz ve hakîm olabilir de, aziz ve hâkim olmayabilir de, cömert olabilir de cömert olmayabilir de bağışlayan olabilir de bağışlayan olmayabilir de." denemez. Yine: "Allah irade etti ki rab, kadim, aziz, hakîm, malik, âlim ve kadir olsun." denemez. Çünkü bunlar zat sıfatlarındandır, irade ise fiil sıfatlarındandır. Görmüyor musun? "Allah bunu irade etti, bunu irade etmedi." deniyor. Velhasıl zat sıfatlarından her biri, zıddını zattan olumsuzlamaktadır. Örneğin; "Allah haydır (diridir), bilendir, işitendir, görendir, azizdir, hâkimdir, ganidir, meliktir, halimdir, adildir, kerimdir." deniyor. İlmin zıddı cehildir, kudretin zıddı aczdır, hayatın zıddı ölümdür, izzetin zıddı zillettir, hikmetin zıddı hatadır, hilmin zıddı acelecilik ve cehildir, adlin zıddı zulüm ve haksızlıktır. (Bunlar da Allah'ın yüce zatında yoktur, yüce zatı bunlardan münezzehtir.)

بَابُ حُدُوثِ الْأَسْمَاءِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَادٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ اسْمًا بِالْحُرُوفِ غَيْرِ مُنْصَوِّتٍ وَبِاللَّفْظِ غَيْرِ مُنْطَقٍ وَبِالشَّخْصِ غَيْرِ مُجَسَّدٍ وَبِالتَّشْبِيهِ غَيْرِ مَوْصُوفٍ وَبِاللَّوْنِ غَيْرِ مَضْبُوعٍ مَنْفِيٌّ عَنْهُ الْأَقْطَارُ مُبَعَّدٌ عَنْهُ الْحُدُودُ مَحْجُوبٌ عَنْهُ حِسٌّ كُلُّ مُتَوَهَّمٍ مُسْتَتِرٍ غَيْرِ مُسْتَوْرٍ فَجَعَلَهُ كَلِمَةً تَامَّةً عَلَى أَرْبَعَةِ أَجْزَاءٍ مَعًا لَيْسَ مِنْهَا وَاحِدٌ قَبْلَ الْآخِرِ فَأَظْهَرَ مِنْهَا ثَلَاثَةَ أَسْمَاءٍ لِفَاقَةِ الْخَلْقِ إِلَيْهَا وَحَجَبَ مِنْهَا وَاحِدًا وَهُوَ الْاسْمُ الْمَكْنُونُ الْمَخْزُونُ فَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ الَّتِي ظَهَرَتْ فَالظَّاهِرُ هُوَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَسَخَّرَ سُبْحَانَهُ لِكُلِّ اسْمٍ مِنْ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ أَرْبَعَةَ أَرْكَانٍ فَذَلِكَ اثْنَا عَشَرَ رُكْنًا.

ثُمَّ خَلَقَ لِكُلِّ رُكْنٍ مِنْهَا ثَلَاثِينَ اسْمًا فِعْلًا مَنْسُوبًا إِلَيْهَا فَهُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْحَكِيمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ الْمُقْتَدِرُ الْقَادِرُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّبُ الْبَارِئُ الْمُتَنَسِّئُ الْبَدِيعُ الرَّفِيعُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّازِقُ الْمُحْيِي الْمُمِيتُ الْبَاعِثُ الْوَارِثُ.

فَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ وَمَا كَانَ مِنَ الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى حَتَّى تَبَيَّنَ ثَلَاثَ مِائَةٍ وَسِتِّينَ اسْمًا فَهِيَ نِسْبَةٌ لِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الثَّلَاثَةِ وَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ الثَّلَاثَةُ أَرْكَانٌ وَحَجَبَ الْاسْمُ الْوَاحِدَ الْمَكْنُونُ الْمَخْزُونُ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الثَّلَاثَةِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى.

٢- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَمُوسَى بْنِ عُمَرَ وَالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ سِنَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَارِفًا بِنَفْسِهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ؟

قَالَ نَعَمْ.

İsimlerin Hâdis Oluşu Babı

1-(302) ...İbrahim bin Ömer den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Kutlu (Tebareke) ve Yüce (Teala) Allah bir isim yarattı,¹⁵⁶ harflerle seslendirilemez, lafız ile telaffuz edilemez, şahıs olarak somutlaştırılmaz, benzetme ile vasıflanamaz, renk ile boyanamaz, uçlar ondan menfidir, sınırlar ondan uzaktır, her hayalcinin zihnine kapalıdır, gizlidir ama örtülü değildir. Sonra onu eksiksiz bir kelime kılıp dört paralel parçaya (isme) ayırdı. Onlardan biri ötekenden önce değildir. Onlardan üçünü, mahlûkların onlara ihtiyacından dolayı ortaya çıkardı; birini ise gizli sakladı. O, gizlenmiş ve saklanmış isimdir; ötekiler ise açık isimleridir. Açık olan, Allah, Kutlu (Tebareke) ve Yüce (Teala)dır.

Sonra kusursuz olan Allah, bu isimlerden her biri için dört rükün ram eyledi. On iki rükün işte bunlardır. Sonra bu rükünlerden her biri için onlara mensup bir fiil olarak otuz isim yarattı. İşte O, Rahman'dır, rahim'dir, melik'tir, (mülkün sahibi) kuddus'tur, (kutsal) halık'tır, (yaratıcı) bâri'dir, (yoktan var eden) musavvir'dir, (şekillendiren) hay'dır, (diri) kayyum'dur, (koruyan) uyuklama ve uyku tutmaz'dır; alîm'dir, haberdar'dır, işiten'dir, gören'dir, hâkim'dir, (hüküm eden) aziz'dir, (yenilmez) cebbar'dır, (mutlak egemen) mütekebbir'dir, (ululanan) yüce'dir, azîm'dir, muktedir'dir, kadir'dir, selam'dır, (eselik) mümin'dir, (inanana) müheymin'dir, (kollayan) bari'dir (yoktan var eden) inşa eden'dir, bedî'dir, (örneksiz var eden) reff'dir, (yüksek) celîl'dir, (ulu) kerîm'dir, razık'tır, (rızk veren) dirilten'dir, öldüren'dir, tekrar dirilten'dir, varis'tir.

Bu isimler ve üç yüz altmış isim tamamlanıncaya kadar diğer güzel isimler, bu üç isimle bağlantılıdır. Bu üç isim ise rükündür. O tek saklı ve gizli isim ise bu üç isimle perdelenmiştir. İşte yüce Allah'ın; "**De ki: İster Allah'ı çağırın; ister Rahman'ı. Hangisini çağırırsanız, güzel isimler O'na hastır.**"¹⁵⁷ sözünün anlamı budur."

2-(303) ...İbn-i Sinan'dan, dedi ki:

Ebu'l-Hasan Rıza *aleyhisselâm*'a: "Aziz ve yüce Allah, mahlûkatı, yaratmadan önce kendini biliyor muydu?" diye sordum.

"Evet." buyurdular.

قُلْتُ يَرَاهَا وَيَسْمَعُهَا؟

قَالَ مَا كَانَ مُحْتَاجًا إِلَى ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَسْأَلُهَا وَلَا يَطْلُبُ مِنْهَا هُوَ نَفْسُهُ وَنَفْسُهُ هُوَ قُدْرَتُهُ نَافِذَةٌ فَلَيْسَ يَحْتَاجُ أَنْ يُسَمَّى نَفْسُهُ وَلَكِنَّهُ اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَسْمَاءَ لِغَيْرِهِ يَدْعُوهُ بِهَا لِأَنَّهُ إِذَا لَمْ يُدْعَ بِاسْمِهِ لَمْ يُعْرَفْ فَأَوَّلُ مَا اخْتَارَ لِنَفْسِهِ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ لِأَنَّهُ أَعْلَى الْأَشْيَاءِ كُلِّهَا فَمَعْنَاهُ اللَّهُ وَاسْمُهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ هُوَ أَوَّلُ أَسْمَائِهِ عَلَا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْاسْمِ مَا هُوَ؟

قَالَ صِفَةٌ لِمَوْصُوفٍ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ عَنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ اسْمُ اللَّهِ غَيْرُهُ وَكُلُّ شَيْءٍ وَقَعَ عَلَيْهِ اسْمُ شَيْءٍ فَهُوَ مَخْلُوقٌ مَا خَلَا اللَّهَ فَأَمَّا مَا عَبَّرْتُهُ الْأَلْسُنُ أَوْ عَمِلَتِ الْأَيْدِي فَهُوَ مَخْلُوقٌ وَاللَّهُ غَايَةٌ مِنْ غَايَاتِهِ وَالْمَعْنَى غَيْرُ الْغَايَةِ وَالْغَايَةُ مَوْصُوفَةٌ وَكُلُّ مَوْصُوفٍ مَصْنُوعٌ وَصَانِعُ الْأَشْيَاءِ غَيْرُ مَوْصُوفٍ بَحْدٍ مُسَمًّى لَمْ يَتَكَوَّنْ فَيُعْرَفُ كَيْنُونِيَّتُهُ بِصُنْعِ غَيْرِهِ وَلَمْ يَتَنَاهَ إِلَى غَايَةٍ إِلَّا كَانَتْ غَيْرُهُ لَا يَزِلُّ مَنْ فَهِمَ هَذَا الْحُكْمَ أَبَدًا وَهُوَ التَّوْحِيدُ الْخَالِصُ فَارْعُوهُ وَصَدِّقُوهُ وَتَفَهَّمُوهُ بِإِذْنِ اللَّهِ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَعْرِفُ اللَّهَ بِحِجَابٍ أَوْ بِصُورَةٍ أَوْ بِمِثَالٍ فَهُوَ مُشْرِكٌ لِأَنَّ حِجَابَهُ وَمِثَالَهُ وَصُورَتَهُ غَيْرُهُ وَإِنَّمَا هُوَ وَاحِدٌ مُتَوَحَّدٌ فَكَيْفَ يُوحِّدُهُ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ عَرَفَهُ بِغَيْرِهِ وَإِنَّمَا عَرَفَ اللَّهَ مَنْ عَرَفَهُ بِاللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَعْرِفْهُ بِهِ فَلَيْسَ يَعْرِفْهُ إِنَّمَا يَعْرِفُ غَيْرَهُ لَيْسَ بَيْنَ الْخَالِقِ وَالْمَخْلُوقِ شَيْءٌ وَاللَّهُ خَالِقُ الْأَشْيَاءِ لَا مِنْ شَيْءٍ كَانَ وَاللَّهُ يُسَمَّى بِأَسْمَائِهِ وَهُوَ غَيْرُ أَسْمَائِهِ وَالْأَسْمَاءُ غَيْرُهُ.

"Kendini görüyor ve duyuyor muydu?" dedim.

Buyurdular ki: "Buna ihtiyacı yoktu. Çünkü O, ne kendine (bir şey) soruyor, ne de kendinden (bir) talepte bulunuyordu. O, kendisidir; kendisi de O'dur. Kudreti (her hususta) geçerlidir. Dolayısıyla O'nun, kendine bir ad koymaya ihtiyacı yoktu. Ama başkalarının O'nu çağırması için kendine bazı isimler seçti. Çünkü O ismiyle çağrılmadığı zaman bilinemez, tanınmazdı. Kendisi için seçtiği ilk isim, 'el-Aliyyü'l-Azim' (yüce-büyük) ismi olmuştur. Çünkü O, bütün şeylerin en üstünü, en yücesidir. Bunun anlamı, Allah'tır ki ismi 'el-Aliyyü'l-Azim'dir. Bu, isimlerinin ilkidir; her şeyin üstündedir."

3-(304) ...Muhammed bin Sinan'dan, dedi ki:

Ona (İmam Rıza) *aleyhisselâm*'a, ismin ne olduğunu sordum.

Buyurdular ki: "İsim, vasfedilen bir sıfatıdır (bir niteliğidir)."

4-(305) ...Abdula'lâ'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* şöyle buyurdular: "Allah'ın ismi O'ndan başkadır. Allah'tan gayrı 'şey' denilen her şey mahlûktur. Dillerin söylediği, ellerin yaptığı (yazdığı) şeye (Allah ismine) gelince, o da mahlûktur. Allah, O'nun (Zat'ın) sınırlarından (tanımlarından) "gaye"¹⁵⁸ biridir. Sınırlanan sınırdan başkadır. Sınır nitelenebilir. Her nitelenebilen ise yapılmıştır (yaratılmıştır). Şeyleri yaratan ise belirli bir sınırla vasfedilemez, sınırlandırılmaz. Var edilmiştir ki, başkasının var etmesi sayesinde var oluşu bilinmiş, tanınmış olsun. Hangi sınıra varılırsa varılsın o sınır O'ndan başkadır. Bu anlamı anlayan asla sürçmez. Katıksız tevhid, işte budur. Allah'ın izniyle bunu dinleyin, doğrulayın ve kavrayın. Allah'ı, bir perde veya bir biçim ya da bir misal ile tanıdığını söyleyen kimse müşriktir. Çünkü O'nun perdesi, misali ve biçimi O'ndan başkadır. O, birdir, tektir. O halde, O'nu başkasıyla tanıdığını söyleyen nasıl O'nu birlemiş olabilir?! Allah'ı ancak Allah ile tanıyan tanımıştır. O'nu, O'nunla tanımayan O'nu tanımış değildir; olsa olsa başkasını tanımıştır. Yaratan ile yaratılan arasında bir şey yoktur. Allah şeyleri yaratandır, ama var olan bir şeyden değil. Allah isimleriyle isimlendirilir, ama O, isimlerinden gayridir, isimler de O'ndan başkadır."

بَابُ مَعَانِي الْأَسْمَاءِ وَاشْتِقَاقِهَا

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ زَائِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ تَفْسِيرِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.

قَالَ الْبَاءُ بِهَاءِ اللَّهِ وَالسَّيْنُ سَنَاءُ اللَّهِ وَالْمِيمُ مَجْدُ اللَّهِ.

وَرَوَى بَعْضُهُمْ الْمِيمُ مُلْكُ اللَّهِ وَاللَّهُ إِلَهُ كُلِّ شَيْءٍ الرَّحْمَنُ بِجَمِيعِ خَلْقِهِ وَالرَّحِيمُ بِالْمُؤْمِنِينَ خَاصَّةً.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ التَّضَرِّ بْنِ سُويْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ وَاشْتِقَاقِهَا اللَّهُ مِمَّا هُوَ مُشْتَقٌّ؟ فَقَالَ يَا هِشَامُ اللَّهُ مُشْتَقٌّ مِنْ إِلَهٍ وَإِلَهُهُ يُقْتَضَى مَالُوهَا وَالِاسْمُ غَيْرُ الْمُسَمَّى فَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ دُونَ الْمَعْنَى فَقَدْ كَفَرَ وَلَمْ يُعْبُدْ شَيْئاً وَمَنْ عَبَدَ الْاسْمَ وَالْمَعْنَى فَقَدْ أَشْرَكَ وَعَبَدَ اثْنَيْنِ وَمَنْ عَبَدَ الْمَعْنَى دُونَ الْاسْمِ فَذَلِكَ التَّوْحِيدُ أَفْهَمْتَ يَا هِشَامُ؟ قَالَ قُلْتُ زِدْنِي.

قَالَ اللَّهُ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ اسْمًا فَلَوْ كَانَ الْاسْمُ هُوَ الْمُسَمَّى لَكَانَ كُلُّ اسْمٍ مِنْهَا إِلَهاً وَلَكِنَّ اللَّهَ مَعْنَى يُدَلُّ عَلَيْهِ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ وَكُلُّهَا غَيْرُهُ.

يَاهِشَامُ الْخُبْزُ اسْمٌ لِلْمَأْكُولِ وَالْمَاءُ اسْمٌ لِلْمَشْرُوبِ وَالتَّوْبُ اسْمٌ لِلْمَلْبُوسِ وَالتَّارُ اسْمٌ لِلْمُحْرِقِ.

أَفْهَمْتَ يَا هِشَامُ فَهَمَّا تَدْفَعُ بِهِ وَتَنَاضِلُ بِهِ أَعْدَاءَنَا الْمُتَخَذِينَ مَعَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ غَيْرُهُ؟

قُلْتُ نَعَمْ.

فَقَالَ نَفَعَكَ اللَّهُ بِهِ وَتَبَّتْكَ يَا هِشَامُ.

قَالَ فَوَاللَّهِ مَا قَهَرَنِي أَحَدٌ فِي التَّوْحِيدِ حَتَّى قُمْتُ مَقَامِي هَذَا.

Allah'ın İsimlerinin Anlamları Ve Türeyişleri Babı

1-(306) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hz. EbuAbdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a Bismillahirrahmanirrahim'in yorumunu sordum.

Buyurdular ki: "Ba harfi, Allah'ın behasını (güzelliği ve zarifliğini); sin harfi, Allah'ın senasını (nuru ve ışığını); mim harfi ise Allah'ın mecdini (ululuk ve azametini) simgeler."

Bazıları ise şöyle rivayet etmişlerdir: "Mim harfi, Allah'ın mülkünü (malikliği ve saltanatını) simgeler. Allah her şeyin ilahidir; Rahman'dır, bütün yaratıklarına yönelik; rahimdir, müminlere has olarak."¹⁵⁹

2-(307) ..Hişam bin Hakem'den, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a Allah'ın isimlerini, türeyişlerini ve Allah isminin neden türediğini sordu.

Buyurdular ki: "Ey Hişam, 'Allah' (lafzı) 'ilâh' (lafzın)dan türemiştir. 'İlâh' ise, bir me'luhu (tapılanı) gerektirir. İsim, müsemmadan (isimlendirilenden) ayırır. Dolayısıyla kim, manaya değil isme taparsa kâfir olur ve aslında bir şeye tapmamıştır. Kim de, isim ve manaya (birlikte) taparsa şirke düşüp iki şeye ibadet etmiştir. Ama kim, isme değil manaya (ismin ifade ettiği hakikate) taparsa işte tevhid budur, anladın mı ey Hişam?!"

Hişam diyor: "Bana daha fazla açıklamada bulununuz." dedim.

Buyurdular ki: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır.¹⁶⁰ Eğer isim müsemmanın aynısı olsaydı, o isimlerin her biri bir ilah olurdu. Ama Allah, tek bir manadır (hakikattir) ki bu isimler ona delalet ederler; hepsi de O'ndan başkadırlar.

Ey Hişam, ekmek, yenilenin ismidir; su, içilenin ismidir; elbise, giyilenin ismidir; ateş, yakıcının ismidir.

Ey Hişam, acaba aziz ve yüce Allah ile birlikte başkasını ilâh edinen düşmanlarımızı def edip tartışabilecek ölçüde (meseleyi) anladın mı?"

"Evet." dedim.

İmam: "Allah bundan seni yararlandırınsın ve sebatlı kılınsın ey Hişam!" buyurdular.

Hişam diyor ki: "Allah'a andolsun ki, artık burada durduğum şu ana kadar kimse beni tevhid konusunda yenememiştir."¹⁶¹

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنِ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ سُئِلَ عَنْ مَعْنَى اللَّهِ. فَقَالَ اسْتَوَلَى عَلَى مَا دَقَّ وَجَلَّ.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ سَأَلْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. فَقَالَ هَادٍ لِأَهْلِ السَّمَاءِ وَهَادٍ لِأَهْلِ الْأَرْضِ. وَفِي رِوَايَةِ الْبَرْقِيِّ هُدَى مَنْ فِي السَّمَاءِ وَهُدَى مَنْ فِي الْأَرْضِ.

٥- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ فَضِيلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْقُورٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَقُلْتُ أَمَّا الْأَوَّلُ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ وَأَمَّا الْآخِرُ فَبَيِّنْ لَنَا تَفْسِيرَهُ.

فَقَالَ إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ إِلَّا يَبِيدُ أَوْ يَتَغَيَّرُ أَوْ يَدْخُلُهُ التَّغْيِيرُ وَالزَّوَالُ أَوْ يَنْتَقِلُ مِنْ لَوْنٍ إِلَى لَوْنٍ وَمِنْ هَيْئَةٍ إِلَى هَيْئَةٍ وَمِنْ صِفَةٍ إِلَى صِفَةٍ وَمِنْ زِيَادَةٍ إِلَى نُقْصَانٍ وَمِنْ نُقْصَانٍ إِلَى زِيَادَةٍ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ فَإِنَّهُ لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزَالُ بِحَالِهِ وَاحِدَةً هُوَ الْأَوَّلُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْآخِرُ عَلَى مَا لَمْ يَزَلْ وَلَا تَخْتَلِفُ عَلَيْهِ الصِّفَاتُ وَالْأَسْمَاءُ كَمَا تَخْتَلِفُ عَلَى غَيْرِهِ مِثْلَ الْإِنْسَانِ الَّذِي يَكُونُ تَرَابًا مَرَّةً وَمَرَّةً لَحْمًا وَدَمًا وَمَرَّةً رُفَاتًا وَرَمِيمًا وَكَالْبُئْسَرِ الَّذِي يَكُونُ مَرَّةً بَلْحًا وَمَرَّةً بُسْرًا وَمَرَّةً رُطْبًا وَمَرَّةً تَمْرًا فَتَتَبَدَّلُ عَلَيْهِ الْأَسْمَاءُ وَالصِّفَاتُ وَاللَّهُ جَلَّ وَعَزَّ بِخِلَافِ ذَلِكَ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَقَدْ سُئِلَ عَنِ الْأَوَّلِ وَالْآخِرِ. فَقَالَ الْأَوَّلُ لَاعِنٌ أَوَّلُ قَبْلَهُ وَلَا عَنُّ بَدءِ سَبْقُهُ وَالْآخِرُ لَاعِنٌ نَهَائِيَّةٌ كَمَا يُعْقَلُ مِنْ صِفَةِ الْمَخْلُوقِينَ وَلَكِنْ قَدِيمٌ أَوَّلُ آخِرٌ لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزُولُ بِلَابُدءِ وَلَا نِهَائِيَّةٌ لَا يَقَعُ عَلَيْهِ الْحُدُوثُ وَلَا يَحُولُ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ خَالِقٌ كُلِّ شَيْءٍ.

3-(308) ...Hasan bin Raşid'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselâm*'a Allah'ın anlamı hakkında soruldu.

Buyurdular ki: "Küçük büyük her şeye istila etmiştir."¹⁶²

4-(309) ...Abbas bin Hilal'dan, dedi ki:

(İmam Rıza *aleyhisselâm*'a Allah'ın: "**Allah, göklerin ve yerin nurudur.**"¹⁶³ sözünün anlamını sordum.

Buyurdular ki: "Allah, gök ehlini de hidayet edendir, yer ehlini de hidayet edendir."

Berki'nin rivayetine göre ise şöyle buyurmuşlardır: "Allah, gökte olanları da hidayet etmiştir, yer de olanları da hidayet etmiştir."

5-(310) ...İbn-i Ebî Yafur'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a, Allah'ın: "**O, ilktir; sondur...**"¹⁶⁴ sözü hakkında sordum ve "İlkin ne demek olduğunu biliyoruz. Sonun tefsirini bize açıklar mısınız?" dedim.

Buyurdular ki: "Âlemlerin Rabbi dışında hiç bir şey yoktur ki yok olmasın, değişmesin veya değişime, zevale maruz kalmasın; ya da renkten renge, durumdan duruma, nitelikten niteliğe, fazlalıktan eksikliğe, eksiklikten fazlalığa geçmesin. Sadece O, ezeli ve ebedi olarak hep aynı haldedir. O her şeyden önce ilktir, aynı durumla da sondur. Sıfatlar ve isimler, başkalarında değiştiği gibi O'nda değişmez. Örneğin insan, bir kere toprak, bir kere et ve kan, bir kere de ufalanmış çürük kemik olur. Veya hurma, bir kere "beleh" (alacalı hurma), bir kere "busr" (renklenmiş ama olgunlaşmamış hurma), bir kere "ruteb" (olgun taze hurma), bir kere de "temr" (kuru hurma) olur. Böylece çeşitli isimlerle isimlendirilir. Aziz ve yüce Allah ise bunun tersinedir."

6-(311) ...Meymunü'l-Ban'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a "evvel" ve "ahir" in (ilk ve sonun) anlamı soruldu, duydum ki:

Buyurdular: "İlktir, O'ndan önce bir ilk ve O'ndan öne geçmiş bir başlangıç olmadan. Sondur, yaratılmışların niteliğinde düşünüldüğü gibi, bir nihayet olmadan. Aksine O, ezelen ve ebeden bir başlangıç ve bir son olmadan kadimdir, ilktir. Ne yeni bir hal O'na arız olur, ne de bir durumdan başka bir duruma geçer. Her şeyin yaratıcısıdır.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي هَاشِمِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ
الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنِ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ أَسْمَاءٌ
وَصِفَاتٌ فِي كِتَابِهِ وَأَسْمَاؤُهُ وَصِفَاتُهُ هِيَ هُو؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ لِهَذَا
الْكَلَامِ وَجْهَيْنِ إِنْ كُنْتَ تَقُولُ هِيَ هُوَ أَيْ إِنَّهُ ذُو عَدَدٍ وَكَثْرَةٍ فَتَعَالَى اللَّهُ عَنِ ذَلِكَ وَإِنْ
كُنْتَ تَقُولُ هَذِهِ الصِّفَاتُ وَالْأَسْمَاءُ لَمْ تَزَلْ فَإِنَّ لَمْ تَزَلْ مُحْتَمِلٌ مَعْنِيَيْنِ فَإِنْ قُلْتَ لَمْ
تَزَلْ عِنْدَهُ فِي عِلْمِهِ وَهُوَ مُسْتَحَقُّهَا فَنَعَمْ وَإِنْ كُنْتَ تَقُولُ لَمْ يَزَلْ تَصْوِيرُهَا وَهَجَاؤُهَا
وَتَقْطِيعُ حُرُوفِهَا فَمَعَادَ اللَّهُ أَنْ يَكُونَ مَعَهُ شَيْءٌ غَيْرُهُ بَلْ كَانَ اللَّهُ وَلَا خَلْقَ.

ثُمَّ خَلَقَهَا وَسِيْلَةً بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ يَنْصَرِّعُونَ بِهَا إِلَيْهِ وَيَعْبُدُونَهُ وَهِيَ ذِكْرُهُ وَكَانَ
اللَّهُ وَلَا ذِكْرَ وَالْمَذْكُورُ بِالذِّكْرِ هُوَ اللَّهُ الْقَدِيمُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ وَالْأَسْمَاءُ وَالصِّفَاتُ مَخْلُوقَاتُ
وَالْمَعَانِي وَالْمَعْنَى بِهَا هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا يَلْبِقُ بِهِ الْاِخْتِلَافُ وَلَا الْاِتِّتِلَافُ وَإِنَّمَا يَخْتَلِفُ وَيَأْتِلِفُ
الْمُتَجَزِّئُ فَلَا يُقَالُ اللَّهُ مُؤْتَلِفٌ وَلَا اللَّهُ قَلِيلٌ وَلَا كَثِيرٌ وَلَكِنَّهُ الْقَدِيمُ فِي ذَاتِهِ لِأَنَّ مَا سِوَى
الْوَاحِدِ مُتَجَزِّئٌ وَاللَّهُ وَاحِدٌ لَا مُتَجَزِّئٌ وَلَا مُتَوَهَّمٌ بِالْقَلَّةِ وَالْكَثْرَةِ وَكُلُّ مُتَجَزِّئٍ أَوْ مُتَوَهَّمٍ
بِالْقَلَّةِ وَالْكَثْرَةِ فَهُوَ مَخْلُوقٌ دَالٌّ عَلَى خَالِقِ لَهُ.

فَقَوْلُكَ إِنَّ اللَّهَ قَدِيرٌ خَبِرْتَ أَنَّهُ لَا يُعْجِزُهُ شَيْءٌ فَنَفَيْتَ بِالْكَلِمَةِ الْعَجْزَ وَجَعَلْتَ الْعَجْزَ سِوَاهُ.

وَكَذَلِكَ قَوْلُكَ عَالِمٌ إِنَّمَا نَفَيْتَ بِالْكَلِمَةِ الْجَهْلَ وَجَعَلْتَ الْجَهْلَ سِوَاهُ.

وَإِذَا أَفْنَى اللَّهُ الْأَشْيَاءَ أَفْنَى الصُّورَةَ وَالْهَجَاءَ وَالتَّقْطِيعَ وَلَا يَزَالُ مَنْ لَمْ يَزَلْ عَالِمًا.

7-(312) ... Muhammed bin Ebu Abdullah merfu olarak Ebu Haşimi'l-Caferi'den naklen dedi ki:

Hz. İkinci Ebu Cafer (İmam Muhammed Taki) *aleyhisselam*'ın yanındaydım. Bir adam kendilerine soru sordu ve dedi ki: "Bana Rab Tebareke ve Teala'dan haber ver; kitabında zikredilen isimleri ve sıfatları vardır, acaba isimleri ve sıfatları O'nun aynı mıdır?"

Bunun üzerine Hz. Ebu Cafer *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bu sözün iki boyutu vardır. Eğer "Bu sıfatlar O'nun aynıdır." demekle O'nun sayı ve çokluk içerdiğini kastediyorsan, Allah bundan yücedir. Ama eğer bu sıfatlar ve isimler hep var olagelmiştir, diyorsan, hep var olmak iki anlam taşır. Eğer hep O'nun katında ve ilminde olagelmişlerdir ve O bunlara müstahaktır diyorsan, evet, böyledir. Ama eğer bunların tasvirlerinin, hecelenişlerinin ve harfleriyle telaffuz edilişlerinin hep var olduğunu diyorsan, O'nunla birlikte başka bir şeyin olduğunu söylemekten Allah'a sığımırız. Aksine Allah vardı ve hiçbir yaratık yoktu.

Sonra onları (sıfat ve isimleri) kendisiyle yaratıkları arasında vesile olarak yarattı; onlar (kullar) bunların aracılığıyla O'na yakarır, kulluk sunarlar. Bunlar O'nu zikretmedir (anmadır). Zikir yokken de Allah vardı. Zikir ile zikredilen ise hep olan kadim Allah'tır.

İsim ve sıfatlar yaratılmışlardır; anlamları ve kastedilenleri, uyuşmanın ve birleşmenin yakışmadığı Allah'tır. Ancak cüzlere bölünebilen uyuşmayabilir veya birleşebilir. Bu yüzden Allah için ne "birleşmiştir", denebilir ne de "azdır veya çoktur" denebilir. Hayır, O zatıyla kadimdir. Çünkü 'bir'in dışında her şey cüzlere bölünebilir; Allah ise birdir; ne cüzlere bölünebilir, ne de azlık ve çoklukla tasavvur edilebilir. Cüzlere bölünebilen ve azlık ve çoklukla tasavvur edilebilen her şey yaratılmıştır, yaratıcısına delalet etmektedir.

"Allah kudret sahibidir." dediğinde de, hiçbir şeyin O'nu aciz bırakamayacağını bildirmiş oluyorsun. Böylece bu sözle acizliği O'ndan olumsuzlayıp başkasına ispat ediyorsun.

"Âlimdir." demen de aynıdır; bu sözle de cehaleti O'ndan olumsuzlayıp, başkasına ispat ediyorsun.

Allah, şeyleri yok ettiği zaman, tasviri de, heceleme de harflerle telaffuzu da yok eder. Hep âlim olan (Allah) ise hep var olacaktır."

فَقَالَ الرَّجُلُ فَكَيْفَ سَمَّيْنَا رَبَّنَا سَمِيْعًا؟

فَقَالَ لِأَنَّهُ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ مَا يُدْرِكُ بِالْأَسْمَاعِ وَلَمْ نَصْفَهُ بِالسَّمْعِ الْمَعْقُولِ فِي الرَّأْسِ.
وَكَذَلِكَ سَمَّيْنَاهُ بَصِيْرًا لِأَنَّهُ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ مَا يُدْرِكُ بِالْأَبْصَارِ مِنْ لَوْنٍ أَوْ شَخْصٍ أَوْ
غَيْرِ ذَلِكَ وَلَمْ نَصْفَهُ بِبَصَرٍ لِحَظَةِ الْعَيْنِ.

وَكَذَلِكَ سَمَّيْنَاهُ لَطِيْفًا لِعِلْمِهِ بِالشَّيْءِ اللَّطِيْفِ مِثْلِ الْبُعُوضَةِ وَأَخْفَى مِنْ ذَلِكَ وَمَوْضِعِ
النُّشُوءِ مِنْهَا وَالْعَقْلِ وَالشَّهْوَةِ لِلْسَّفَادِ وَالْحَدَبِ عَلَى نَسْلِهَا وَإِقَامِ بَعْضِهَا عَلَى بَعْضٍ وَنَقْلِهَا
الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَى أَوْلَادِهَا فِي الْجِبَالِ وَالْمَفَاوِزِ وَالْأُودِيَةِ وَالْقِفَارِ فَعَلِمْنَا أَنَّ خَالِقَهَا
لَطِيْفٌ بِالْكَائِفِ وَإِنَّمَا الْكَيْفِيَّةُ لِلْمَخْلُوقِ الْمُكَيَّفِ.

وَكَذَلِكَ سَمَّيْنَا رَبَّنَا قَوِيًّا لِأَبْقَاةِ الْبُطْشِ الْمَعْرُوفِ مِنَ الْمَخْلُوقِ وَلَوْ كَانَتْ قُوَّتُهُ قُوَّةَ
الْبُطْشِ الْمَعْرُوفِ مِنَ الْمَخْلُوقِ لَوَقَعَ التَّشْبِيهُ وَلاَحْتَمَلَ الزِّيَادَةَ وَمَا احْتَمَلَ الزِّيَادَةَ احْتَمَلَ
النُّقْصَانَ وَمَا كَانَ نَاقِصًا كَانَ غَيْرَ قَدِيمٍ وَمَا كَانَ غَيْرَ قَدِيمٍ كَانَ عَاجِزًا.

فَرَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا شِبْهَ لَهُ وَلَا ضِدَّ وَلَا نِدَّ وَلَا كَيْفَ وَلَا نِهَآيَةَ وَلَا تَبْصَارَ بَصَرٍ وَمُحَرَّمٌ
عَلَى الْقُلُوبِ أَنْ تُمَثَّلَهُ وَعَلَى الْأَوْهَامِ أَنْ تُحَدَّهُ وَعَلَى الضَّمَائِرِ أَنْ تُكَوِّنَهُ جَلٌّ وَعَزٌّ عَنْ
أَدَاةِ خَلْقِهِ وَسِمَاتِ بَرِيَّتِهِ وَتَعَالَى عَنْ ذَلِكَ عُلُوقًا كَبِيرًا.

٨- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
(عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ اللَّهُ أَكْبَرُ.

فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ؟

فَقَالَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَدَّدْتَهُ.

فَقَالَ الرَّجُلُ كَيْفَ أَقُولُ؟

قَالَ قُلْ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ أَنْ يُوصَفَ.

Bu arada adam: "Peki Rabbimizi nasıl işiten olarak isimlendiriyoruz?" dedi.

İmam *aleyhisselam* buyurdular ki: "Çünkü duymayla algılananlar O'na saklı kalmaz. Ama biz O'nu başta anlaşılan duymayla vasfetmeyiz.

Aynı şekilde biz O'nu "gören" diye isimlendiriyoruz. Çünkü gözle görülen renk, cisim ve benzerleri O'na gizli kalmaz. Ama O'nu gözle bakış görmesiyle vasfetmeyiz.

Aynı şekilde O'nu "latif" diye adlandırıyoruz. Çünkü O latif (ince) olan şeyleri bilmektedir. Örneğin, sivrisineği ve ondan daha küçük olanları, gelişip serpilme yerlerini, cinselliğe olan bilgi ve isteklerini, soylarına karşı şefkatlerini, bazılarını bazılarıyla korumalarını, dağlarda, çöllerde, ovalarda ve ıssız yerlerde yavrularına yiyecek ve içecek taşımalarını bilmektedir. Bundan, onların yaratıcılarının niteliksiz olarak latif olduğunu, niteliğin ise ancak nitelikle nitelenen yaratığa ait olduğunu anlamaktayız.

Aynı şekilde Rabbimizi "güçlü" diye adlandırıyoruz, ama yaratılmışta bilinen zorbalık gücüyle değil. Eğer O'nun gücü yaratılmışta bilinen zorbalık gücü gibi olsaydı, benzeşme olur ve artabilme ihtimali doğar. Artabilen azalabilir de, azalan bir şey ise kadim olamaz. Kadim olmayan ise acizdir.

O halde kutlu ve yüce Rabbimizin ne benzeri var ne de zıddı, ne eşi var ne de niteliği, ne sonu var ne de gözle görülmesi. Kalplerin O'nu benzetmesi, hayâllerin onu sınırlaması, canların O'nu canlandırması imkânsızdır. O, yaratıklarının araçlarına ve özelliklerine sahip olmaktan çok çok daha yüce, daha ulu, daha büyüktür."

8-(313) ...İbn-i Mahbub kendisine anlatan birinden naklen dedi ki:

Bir adam Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'ın yanında: "Allah'u Ekber" (Allah daha büyüktür) dedi.

Bunun üzerine İmam *aleyhisselâm*: "Allah neden daha büyüktür?" diye sordular.

Adam: "Allah her şeyden daha büyüktür." dedi.

İmam *aleyhisselâm*: "Sen O'nu sınırlamış oldun." buyurdular.

Bunun üzerine adam: "Peki nasıl demeliyim?" dedi.

İmam *aleyhisselâm*: "De ki: Allah vasfedilebilmekten daha büyüktür." buyurdular."

٩- وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ جُمَيْعِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّ شَيْءٍ اللَّهُ أَكْبَرُ؟ فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. فَقَالَ وَكَانَ تَمَّ شَيْءٌ فَيَكُونُ أَكْبَرَ مِنْهُ؟ فَقُلْتُ وَمَا هُوَ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ أَنْ يُوصَفَ.

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ سُبْحَانَ اللَّهِ. فَقَالَ أَنْفَعُ لِلَّهِ.

١١- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ سَلِيمَانَ مَوْلَى طَرِبَالٍ عَنْ هِشَامِ الْجَوَالِقِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا يُعْنَى بِهِ؟ قَالَ تَنْزِيهِهُ.

١٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى جَمِيعاً عَنْ أَبِي هَاشِمِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا مَعْنَى الْوَاحِدِ.

فَقَالَ إِجْمَاعُ الْأَلْسُنِ عَلَيْهِ بِالْوَحْدَانِيَّةِ كَقَوْلِهِ تَعَالَى وَلَتَنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ.

بَابُ آخَرَ وَهُوَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِلَّا أَنْ فِيهِ زِيَادَةٌ

وَهُوَ الْفَرْقُ مَا بَيْنَ الْمَعَانِي الَّتِي تَحْتَ أَسْمَاءِ اللَّهِ وَأَسْمَاءِ الْمَخْلُوقِينَ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُخْتَارِ الْهَمْدَانِيِّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ جَمِيعاً عَنِ الْفَتْحِ بْنِ يَزِيدَ الْجُرْجَانِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ لَوْ كَانَ كَمَا يَقُولُ الْمُشْبِهَةُ لَمْ يَعْرِفِ الْخَالِقُ مِنَ الْمَخْلُوقِ وَلَا الْمُنْشِئُ مِنَ الْمُنْشَأِ لَكِنَّهُ الْمُنْشِئُ فَرَقٌ بَيْنَ مَنْ جَسَمَهُ وَصَوَّرَهُ وَأَنْشَأَهُ إِذْ كَانَ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ وَلَا يُشْبِهُهُ هُوَ شَيْئاً

قُلْتُ أَجَلٌ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ لَكِنَّكَ قُلْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ وَقُلْتَ لَا يُشْبِهُهُ شَيْءٌ وَاللَّهُ

وَاحِدٌ وَالْإِنْسَانُ وَاحِدٌ أَلَيْسَ قَدْ تَشَابَهَتِ الْوَحْدَانِيَّةُ؟

9-(314) ...Cümeý bin Ümeyr'den, dedi ki: Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm* (bana): "Allah'u Ekber" ne demektir?" diye buyurdular.

Dedim ki: "Allah her şeyden daha büyüktür."

Buyurdular ki: "Bir şey mi vardı ki, Allah ondan büyük olsun?"

Dedim ki: "O halde nedir O?"

Buyurdular ki: "Allah vasfedilebilmekten büyüktür."

10-(315) ...Hişam bin Hakem'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a "Sübhanellah"ı sordum.

Buyurdular ki: "Allah'ı (eksiklik ve kusurlardan) tenzih etmektir."

11-(316) ...Hişam el-Cevaliki'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselâm*'a "Allah Azze ve Celle'nin "Sübhanellah" sözünün ne anlama geldiğini sordum.

Buyurdular ki: "Allah'ı (eksiklik ve kusurlardan) tenzih etmektir."

12-(317) ...Ebu Haşim el-Caferi'den, dedi ki:

Hz. İkinci Ebu Cafer (İmam Muhammed Taki) *aleyhisselam*'a Allah'ın bir olmasının anlamını sordum.

Buyurdular ki: "Bütün dillerin O'nun birliğinde ittifak etmeleridir. Nitekim Allah Teala: **"Andolsun ki onlara; kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette "Allah" derler.**"¹⁶⁵ buyurmuştur."

Önceki Bab İle İlintili Başka Bir Bab¹⁶⁶

1-(318) ...Feth bin Yezid el-Cürçani'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali Naki) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah latiftir, haberdardır, işitendir, görendir, birdir, tektir, ihtiyaçsızdır, doğurmamıştır, doğrulmamıştır, hiçbir kimse O'nun dengi değildir. Eğer müşebbihenin dediği gibi olsaydı, yaratana yaratılan, meydana getirenle meydana getirilen birbirinden ayırt edilemezdi. Ama O yaratandır, cisim verip şekillendirdiği ve yarattığı şey arasında fark koymuştur. Bu yüzden hiçbir şey O'na benzemez, O da hiçbir şeye benzemez."

Dedim ki: "Evet, Allah beni size feda eylesin, ama siz hem: "O tektir, ihtiyaçsızdır." dediniz; hem de "Hiçbir şey O'na benzemez." dediniz. Oysa Allah birdir, insan da birdir. Acaba birlikte benzeşme olmadı mı?"

قَالَ يَفْتُحُ أَحَلَّتْ تَبْتِكَ اللَّهُ إِنَّمَا التَّشْبِيهُ فِي الْمَعَانِي فَأَمَّا فِي الْأَسْمَاءِ فَهِيَ وَاحِدَةٌ وَهِيَ دَالَّةٌ عَلَى الْمُسَمَّى.

وَذَلِكَ أَنَّ الْإِنْسَانَ وَإِنْ قِيلَ وَاحِدٌ فَإِنَّهُ يُخْبِرُ أَنَّهُ جُثَّةٌ وَاحِدَةٌ وَلَيْسَ بِاثْنَيْنِ وَالْإِنْسَانُ نَفْسُهُ لَيْسَ بِوَاحِدٍ لِأَنَّ أَعْضَاءَهُ مُخْتَلِفَةٌ وَالْوَانَهُ مُخْتَلِفَةٌ وَمَنْ الْوَانَهُ مُخْتَلِفَةٌ غَيْرٌ وَاحِدٌ وَهُوَ أَجْزَاءٌ مُجْزَأَةٌ لَيْسَتْ بِسِوَاءِ دَمِهِ غَيْرٌ لَحْمِهِ وَلَحْمُهُ غَيْرٌ دَمِهِ وَعَصَبُهُ غَيْرٌ عُرْوَقِهِ وَشَعْرُهُ غَيْرٌ بَشَرِهِ وَسَوَادُهُ غَيْرٌ بِيَاضِهِ وَكَذَلِكَ سَائِرُ جَمِيعِ الْخَلْقِ فَإِلَى الْإِنْسَانِ وَاحِدٌ فِي الْاسْمِ وَلَا وَاحِدٌ فِي الْمَعْنَى.

وَاللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ هُوَ وَاحِدٌ لَا وَاحِدَ غَيْرُهُ لِاخْتِلَافٍ فِيهِ وَلَا تَقَاوُتَ وَلَا زِيَادَةَ وَلَا نُقْصَانَ. فَأَمَّا الْإِنْسَانُ الْمَخْلُوقُ الْمَصْنُوعُ الْمُؤَلَّفُ مِنْ أَجْزَاءٍ مُخْتَلِفَةٍ وَجَوَاهِرٍ شَتَّى غَيْرِ أَنَّهُ بِالْاجْتِمَاعِ شَيْءٌ وَاحِدٌ.

قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَرَجَتْ عَنِّي فَرَجَ اللَّهِ عَنكَ فَقَوْلَكَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ فَسَّرَهُ لِي كَمَا فَسَّرْتَ الْوَاحِدَ فَإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّ لُطْفَهُ عَلَى خِلَافِ لُطْفِ خَلْقِهِ لِلْفَضْلِ غَيْرِ أَنِّي أَحِبُّ أَنْ تُشْرَحَ ذَلِكَ لِي.

فَقَالَ يَفْتُحُ إِنَّمَا قُلْنَا اللَّطِيفُ لِلْخَلْقِ اللَّطِيفِ وَلِعَلِمِهِ بِالشَّيْءِ اللَّطِيفِ أَوْلَاتَرَى وَقَفَّكَ اللَّهُ وَتَبْتِكَ إِلَى أَثَرِ صُنْعِهِ فِي التَّبَاتِ اللَّطِيفِ وَغَيْرِ اللَّطِيفِ وَمِنْ الْخَلْقِ اللَّطِيفِ وَمِنْ الْخَيَوَانِ الصَّغَارِ وَمِنْ الْبُعُوضِ وَالْجُرْجِسِ وَمَا هُوَ أَصْغَرُ مِنْهَا مَا لَا يَكَادُ تَسْتَبِينُهُ الْعُيُونُ بَلْ لَا يَكَادُ يُسْتَبَانُ لِصَغَرِهِ الذِّكْرُ مِنَ الْإِنْتَى وَالْحَدِيثُ الْمَوْلُودُ مِنَ الْقَدِيمِ.

فَلَمَّا رَأَيْنَا صَغَرَ ذَلِكَ فِي لُطْفِهِ وَاهْتِدَاءَهُ لِلسَّفَادِ وَالْهَرَبِ مِنَ الْمَوْتِ وَالْجَمْعِ لِمَا يُصْلِحُهُ وَمَا فِي لُجَجِ الْبِحَارِ وَمَا فِي لِحَاءِ الْأَشْجَارِ وَالْمَفَاوِزِ وَالْقِفَارِ وَإِفْهَامَ بَعْضَهَا عَنْ بَعْضٍ مَنطِقَهَا وَمَا يَفْهَمُ بِهِ أَوْلَادُهَا عَنْهَا وَنَقْلَهَا الْعِدَاءَ إِلَيْهَا ثُمَّ تَأْلِيفَ الْوَانِهَا حُمْرَةً مَعَ صُفْرَةٍ وَبَيَاضٍ مَعَ حُمْرَةٍ وَأَنَّهُ مَا لَا تَكَادُ عُيُونُنَا تَسْتَبِينُهُ لِذِمَامَةِ خَلْقِهَا لِاتْرَاهُ عُيُونُنَا وَلَا تَلْمُسُهُ أَيْدِينَا عَلِمْنَا أَنَّ خَالِقَ هَذَا الْخَلْقِ لَطِيفٌ لُطْفَ بِخَلْقٍ مَا سَمَّيْنَاهُ بِإِعْلَاجٍ وَلَا أَدَاةٍ وَلَا آلَةٍ. وَأَنَّ كُلَّ صَانِعٍ شَيْءٍ فَمِنْ شَيْءٍ صَنَعَ وَاللَّهُ الْخَالِقُ اللَّطِيفُ الْجَلِيلُ خَلَقَ وَصَنَعَ لِامِنْ شَيْءٍ.

Buyurdular ki: "Ey Feth, olmayacak bir şey dedin, Allah seni sebatlı kılsın. Benzeşme ancak anlamlarda olabilir. İsimlere gelince hepsi birdir ve müsemmalarına delalet ederler.

Şöyle ki, insan hakkında: "birdir." denildiğinde, onun, iki değil bir cüssesi olduğu bildiriliyor. Ama insanın kendi bir değildir. Çünkü çeşitli uzuvları ve renkleri vardır. Çeşitli renkleri olan şey ise bir değil, birbirleriyle müsavi olmayan bölünebilir parçalardan ibarettir. Kanı etinden, eti kanından, siniri damarlarından, kılları derisinden ve siyahı beyazından başkadır. Bütün diğer yaratıklar da aynıdır. O halde insan sadece isimde (lafız açısından) birdir, anlamda (hakikat açısından) ise bir değildir.

Şanı yüce Allah birdir, O'ndan gayri bir yoktur. O'nda ne uyuşmazlık vardır ne de farklılık, ne artış vardır ne de eksilme.

Yaratılmış insana gelince, çeşitli parçaların ve farklı cevherlerin bileşiminden oluşmuştur; ama bir şeyi oluşturacak bir birleşme söz konusudur."

Dedim ki: "Kurbanınız olayım, sıkıntımı giderdiniz Allah da sizin sıkıntınızı gidersiz! Bir de; "Allah latiftir, (her şeyden) haberdardır." dediniz; 'bir'i açıkladığımız gibi, onu da bana açıklayınız. Ben, farklılık sebebiyle O'nun latifliliğinin yaratığının latifliğinin tersine olduğunu biliyorum, ama yine de sizin bana açıklamanızı istiyorum."

Buyurdular ki: "Ey Feth, O'na latif dememiz; latif şeyi yaratması ve bilmesi sebebiyledir. Allah seni muvaffak eylesin ve sebatlı kılsın; O'nun yaratışındaki sanat izlerini, latif olan ve olmayan bitkilerde, latif yaratıklarda, küçük canlılarda, sinekte, sivrisinikte ve bunlardan da küçük olup gözle görülemeyen hatta küçüklüğünden erkeği dışından, yeni doğmuş yaşlısından ayırt edilemeyen canlılarda görmüyor musun?

Bu küçük canlının küçüklüğüne rağmen, cinselliği bildiğini, ölümden kaçtığını, yararına olan şeyleri topladığını; denizlerin girdaplarında, ağaçların kabuklarında, çöllerde ve ıssız ovalarda olan canlıların birbirlerinin dillerini anladıklarını, yavrularının da onları anladığını, yavrularına yiyecek taşıdıklarını, sonra renklerinin birbirleriyle uyum içinde olduğunu, kırmızının sarıyla, beyazın kırmızıyla örtüşüp uyduğunu; gözlerimizle göremeyecek elimizle dokunamayacak kadar küçük cüssesine rağmen görünce, bu latif yaratığı yaratanın da latif olduğunu anladık. O, anıklarımızı bir vesile ve alet kullanmadan letafetle yaratmıştır.

Ayrıca her bir şeyi yapan yaptığını bir maddeden yapar, oysa latif ve yüce yaratan yarattığı şeyleri hiçbir madde olmadan yaratmıştır, yapmıştır."

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ مُرْسَلًا عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَعْلَمَ عَلَّمَكُ اللهُ الْخَيْرَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدِيمٌ وَالْقَدَمُ صِفَتُهُ الَّتِي دَلَّتِ الْعَاقِلَ عَلَى أَنَّهُ لَاشَيْءٍ قَبْلَهُ وَلَا شَيْءٍ مَعَهُ فِي دَيْمُومِيَّتِهِ فَقَدْ بَانَ لَنَا بِإِقْرَارِ الْعَامَّةِ مُعْجَزَةُ الصِّفَةِ أَنَّهُ لَاشَيْءٍ قَبْلَ اللهِ وَلَا شَيْءٍ مَعَ اللهِ فِي بَقَائِهِ وَبَطَلَ قَوْلُ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ كَانَ قَبْلَهُ أَوْ كَانَ مَعَهُ شَيْءٌ. وَذَلِكَ أَنَّهُ لَوْ كَانَ مَعَهُ شَيْءٌ فِي بَقَائِهِ لَمْ يَجْزُ أَنْ يَكُونَ خَالِقًا لَهُ لِأَنَّهُ لَمْ يَزَلْ مَعَهُ فَكَيْفَ يَكُونُ خَالِقًا لِمَنْ لَمْ يَزَلْ مَعَهُ وَلَوْ كَانَ قَبْلَهُ شَيْءٌ كَانَ الْأَوَّلَ ذَلِكَ الشَّيْءُ لَاهَذَا وَكَانَ الْأَوَّلُ أَوْلَى بِأَنْ يَكُونَ خَالِقًا لِلْأَوَّلِ.

ثُمَّ وَصَفَ نَفْسَهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِأَسْمَاءٍ دَعَا الْخَلْقُ إِذْ خَلَقَهُمْ وَتَعَبَّدَهُمْ وَابْتَلَاهُمْ إِلَى أَنْ يَدْعُوهُ بِهَا فَسَمَّى نَفْسَهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا قَادِرًا قَائِمًا نَاطِقًا ظَاهِرًا بَاطِنًا لَطِيْفًا خَبِيْرًا قَوِيًّا عَزِيْزًا حَكِيْمًا عَلِيْمًا وَمَا أَشْبَهَ هَذِهِ الْأَسْمَاءَ.

فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مِنْ أَسْمَائِهِ الْقَالُونَ الْمُكْذِبُونَ وَقَدْ سَمِعُونَا نُحَدِّثُ عَنِ اللهِ أَنَّهُ لَاشَيْءٍ مِثْلُهُ وَلَا شَيْءٍ مِنَ الْخَلْقِ فِي حَالِهِ قَالُوا أَخْبِرُونَا إِذَا زَعَمْتُمْ أَنَّهُ لَامِثَلُ اللهِ وَلَا شَيْءَ لَهُ كَيْفَ شَارَكْتُمُوهُ فِي أَسْمَائِهِ الْحُسْنَى فَتَسَمَّيْتُمْ بِجَمِيْعِهَا؟ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ دَلِيْلًا عَلَى أَنَّكُمْ مِثْلُهُ فِي حَالَاتِهِ كُلِّهَا أَوْ فِي بَعْضِهَا دُونَ بَعْضٍ إِذْ جَمَعْتُمْ الْأَسْمَاءَ الطَّيِّبَةَ.

قِيلَ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَلْزَمَ الْعِبَادَ أَسْمَاءَ مِنْ أَسْمَائِهِ عَلَى اخْتِلَافِ الْمَعَانِي وَذَلِكَ كَمَا يَجْمَعُ الْاسْمُ الْوَاحِدُ مَعْنِيَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ وَالذَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ النَّاسِ الْجَائِزُ عِنْدَهُمُ الشَّائِعُ وَهُوَ الَّذِي خَاطَبَ اللهُ بِهِ الْخَلْقَ فَكَلَّمَهُمْ بِمَا يَعْقِلُونَ لِيَكُونَ عَلَيْهِمْ حُجَّةٌ فِي تَضْيِيعِ مَا ضَيَّعُوا.

2-(319) ...Ali bin Muhammed mürsel olarak Hz. Ebu'l-Hasan Rıza *aleyhisselam*'dan naklen dedi ki:

Hazretleri şöyle buyurdular: "Bil ki Allah sana hayrı öğretsin, Allah Tebareke ve Teala kadimdir. Kadimlik, akıllı kimseye, O'ndan önce de bir şeyin olmadığını, sürekliliğinde de O'nunla beraber olan bir şeyin olmadığını gösteren sıfatıdır. O halde genelin itirafıyla sıfat mucizesi bizim için aydınlanmıştır ki, ne bir şey O'ndan önce vardır; ne de bir şey bekasında hep O'nunla birlikte var olagelmiştir. O'ndan önce veya O'nunla birlikte bir şeyin olduğunu iddia eden kimsenin görüşü batıldır.

Çünkü bir şey bekasında hep O'nunla birlikte olsaydı, Allah'ın o şeyin yaratıcısı olması caiz olmazdı. Zira bu durumda o şey hep O'nunla birlikte var olacaktı. O hep kendisiyle birlikte var olan bir şeyin nasıl yaratıcısı olabilir ki? Bir şey O'ndan önce olsaydı da, ilk olan o olurdu, bu değil, bu durumda da o ilk olan yaratıcı olmaya bundan daha layık olurdu.

Sonra Allah Tebareke ve Teala kendisini bir takım isimlerle niteledi ve yaratıkları yaratırken, kulluklarında ve sıkıntılarında kendisini bu isimlerle çağırmaya davet etti. Böylece kendisini, semi (işiten), besir (gören), kadir (güç sahibi), kaim (başkasına dayanmayan), natık (konuşan), zahir (açık olan), batın (gizli olan), latif (letafeti olan), habir (haberdar olan), kavi (güçlü), aziz (üstün), hekim (hikmetli olan), êlim (her şeyi bilen) ve benzer isimlerle adlandırdı.

Bu arada dedikoducu yalancılar O'nun bu isimlerine aşına olunca, bizim de Allah hakkında, "hiçbir şey O'nun benzeri değildir, yaratıklardan hiçbiri O'nun durumunda olamaz." söylediğimizi duymuşlardı; dediler ki: "Söyleyin bakalım, Allah'ın bir dengi ve benzeri olmadığını söylediğiniz halde nasıl güzel isimlerinde O'nunla ortak olabiliyorsunuz? Siz bu isimlerinin tamamını kendinize de atfediyorsunuz. Bu da sizin O'nun niteliğinin tamamında ya da (en azından) bir kısmında O'nun benzeri olduğunuzun delilidir. Çünkü güzel isimleri siz de taşımaktasınız."

Bunlara (cevap olarak) denilir ki: "Allah Teala, bir ismin iki farklı anlam taşıması gibi, isimlerinden bir kısmını farklı anlamlarda kullanmayı kullarına zorunlu kılmıştır. Bunun kanıtı, halkın nezdinde caiz görülen yaygın söylemleridir. Allah da bu yöntemle halka hitap etmiş ve anladıkları dille onlarla konuşmuştur ki, zayi ettikleri hususlarda aleyhlerine kanıt oluşsun.

فَقَدْ يُقَالُ لِلرَّجُلِ كَلْبٌ وَحِمَارٌ وَثَوْرٌ وَسُكْرَةٌ وَعَلَقَمَةٌ وَأَسَدٌ كُلُّ ذَلِكَ عَلَى خِلَافِهِ
وَحَالَاتِهِ لَمْ تَفْعِ الْأَسَامِي عَلَى مَعَانِيهَا الَّتِي كَانَتْ بُيِّنَتْ عَلَيْهِ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ لَيْسَ بِأَسَدٍ
وَلَا كَلْبٍ فَافْهَمُ ذَلِكَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

وَإِنَّمَا سُمِّيَ اللَّهُ تَعَالَى بِالْعِلْمِ بَعِيرٍ عِلْمٍ حَادِثٍ عَلِمَ بِهِ الْأَشْيَاءُ اسْتَعَانَ بِهِ عَلَى حِفْظِ مَا
يُسْتَقْبَلُ مِنْ أَمْرِهِ وَالرَّوِيَّةِ فِيمَا يَخْلُقُ مِنْ خَلْقِهِ وَيُفْسِدُ مَا مَضَى مِمَّا أَفْنَى مِنْ خَلْقِهِ مِمَّا لَوْ
لَمْ يَحْضُرْهُ ذَلِكَ الْعِلْمُ وَيَغِيْبُهُ كَانَ جَاهِلًا ضَعِيفًا كَمَا أَنَا لَوْ رَأَيْنَا عُلَمَاءَ الْخَلْقِ إِنَّمَا سُمُوا
بِالْعِلْمِ لِعِلْمِ حَادِثٍ إِذْ كَانُوا فِيهِ جَهْلَةً وَرُبَّمَا فَارَقَهُمُ الْعِلْمُ بِالْأَشْيَاءِ فَعَادُوا إِلَى الْجَهْلِ.
وَإِنَّمَا سُمِّيَ اللَّهُ عَالِمًا لِأَنَّهُ لَا يَجْهَلُ شَيْئًا فَقَدْ جَمَعَ الْخَالِقَ وَالْمَخْلُوقَ اسْمُ الْعَالِمِ
وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى عَلَى مَا رَأَيْتَ.

وَسُمِّيَ رَبُّنَا سَمِيْعًا لِابْخَرْتِ فِيهِ يَسْمَعُ بِهِ الصَّوْتُ وَلَا يُبْصِرُ بِهِ كَمَا أَنَّ خَرْتَنَا الَّذِي بِهِ
نَسْمَعُ لَا تَقْوَى بِهِ عَلَى الْبَصْرِ وَلَكِنَّهُ أَحْبَرَ أَنَّهُ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنَ الْأَصْوَاتِ لَيْسَ عَلَى
حَدِّ مَا سُمِّيْنَا نَحْنُ فَقَدْ جَمَعْنَا الْاسْمَ بِالسَّمْعِ وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى.

وَهَكَذَا الْبَصْرُ لِابْخَرْتِ مِنْهُ أَبْصَرَ كَمَا أَنَا نُبْصِرُ بِخَرْتِ مِنَّا لِانْتِنَفَعُ بِهِ فِي غَيْرِهِ وَلَكِنَّ
اللَّهَ بَصِيرٌ لَا يَحْتَمِلُ شَخْصًا مَنْظُورًا إِلَيْهِ فَقَدْ جَمَعْنَا الْاسْمَ وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى.

وَهُوَ قَائِمٌ لَيْسَ عَلَى مَعْنَى انْتِصَابٍ وَقِيَامٍ عَلَى سَاقٍ فِي كَيْدٍ كَمَا قَامَتِ الْأَشْيَاءُ
وَلَكِنَّ قَائِمٌ يُخْبِرُ أَنَّهُ حَافِظٌ كَقَوْلِ الرَّجُلِ الْقَائِمِ بِأَمْرِنَا فُلَانٌ وَاللَّهُ هُوَ الْقَائِمُ عَلَى كُلِّ
نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ.

وَالْقَائِمُ أَيْضًا فِي كَلَامِ النَّاسِ الْبَاقِي.

وَالْقَائِمُ أَيْضًا يُخْبِرُ عَنِ الْكِفَايَةِ كَقَوْلِكَ لِلرَّجُلِ قُمْ بِأَمْرِ بَنِي فُلَانٍ أَيْ أَكْفِهِمْ وَالْقَائِمُ
مِنَّا قَائِمٌ عَلَى سَاقٍ فَقَدْ جَمَعْنَا الْاسْمَ وَلَمْ نَجْمَعْ الْمَعْنَى.

Bir kişiye; köpek, eşek, öküz, şeker, Ebucehil karpuzu ve aslan denir. Bütün bunlar onun zat ve niteliklerinin tersine olup bu isimler asıl konuldukları anlamlarda kullanılmamışlardır. Çünkü insan ne köpektir, ne de aslan. Bunu iyice kavra, Allah sana merhamet etsin.

Allah Teala'nın ilimle isimlendirmesi de, şeylerin bilindiği sonradan oluşan ilimle değildir ki, (yaratıklarda olduğu gibi) gelecekteki işlerini korumada, yarattığı yaratıkları düşünmede, fani ettiği geçmiş yaratıkları yok etmede ondan yardım alsın; o ilmi kaybettiğinde de cahil ve zayıf olsun. Nitekim biz, yaratıklardan âlim olanlarının sonradan oluşan ilim sayesinde ilimle isimlendirildiklerini görmekteyiz. Çünkü daha önce o konuda bilgisizlerdi. Bazen de şeylere olan bilgileri kendilerinden ayırıyor da tekrar bilgisiz olurlar.

Allah'a âlim isminin verilmesi ise, O'nun hiçbir şeye bilgisiz olmadığı içindir. O halde âlim ismi yaratana da yaratılanı da içermektedir, ama gördüğün gibi anlam farklıdır.

Rabbimiz işiten olarak isimlendirilmiştir, ama sesi işitip de göremeyen bir delik (kulak) aracılığıyla değil. Nitekim biz de, sesleri işittiğimiz (kulak) deliğimizle göremiyoruz. Ama O hiçbir sesin kendisine gizli kalmadığını bildirmiştir. Bu ise bizim isimlendirdiğimiz ölçüyle değildir. Böylece işitme ismi bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

Görme de böyledir, bir delik aracılığıyla gördüğü anlamında değildir. Nitekim biz bedenimizde bulunan bir delik aracılığıyla görüyor, ondan görme dışında bir şeyde yararlanamıyoruz. Ama Allah görendir, görülebilen hiçbir birey ona gizli kalmaz. Böylece görme ismi bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

O kaimdir, ama şeylerin dik durması gibi dikilmesi ve zorlukla incik üzerinde dik durması anlamında değildir. O kaimdir, (yani) kendisinin koruyucu olduğunu haber vermektedir. Bir adamın: "Falanı bizim işimize kıyam edendir." demesi gibi ki, Allah da her canı kazandıklarıyla koruyandır.

Yine "kaim" halkın dilinde baki olan anlamını ifade eder.

Yine "kaim" yeterliliği bildirir. Bir kimseye; "Falın oğullarının işine kıyam et." demen gibi ki, onların işlerini tek başına uhdedar ol anlamını ifade eder. Oysa bizden kaim olan incik üzerinde dik durmaktadır. Böylece isim bizleri birleştirmiştir ama anlam birleştirmemiştir.

وَأَمَّا اللَّطِيفُ فَلَيْسَ عَلَى قِلَّةٍ وَقَضَافَةٌ وَصِغَرٌ وَلَكِنْ ذَلِكَ عَلَى التَّفَازِ فِي الْأَشْيَاءِ
وَالْإِمْتِنَاعِ مِنْ أَنْ يُدْرَكَ كَقَوْلِكَ لِلرَّجُلِ لُطْفٌ عَنِّي هَذَا الْأَمْرُ وَلُطْفٌ فُلَانٌ فِي مَذْهَبِهِ وَقَوْلِهِ
يُخْبِرُكَ أَنَّهُ غَمَضَ فِيهِ الْعَقْلُ وَفَاتَ الطَّلَبُ وَعَادَ مُنْعَمًا مُتَلَطِّفًا لَا يُدْرِكُهُ الْوَهْمُ فَكَذَلِكَ
لُطْفَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْ أَنْ يُدْرَكَ بِحَدٍّ أَوْ يُحَدَّ بِوَصْفٍ وَاللِّطَافَةُ مِنَ الصَّغَرِ وَالْقِلَّةُ فَقَدْ
جَمَعْنَا الْأِسْمَ وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى.

وَأَمَّا الْخَبِيرُ فَالَّذِي لَا يُعْرَبُ عَنْهُ شَيْءٌ وَلَا يَقْوَتُهُ لَيْسَ لِلتَّجْرِبَةِ وَلَا لِلِاعْتِبَارِ بِالْأَشْيَاءِ
فَعِنْدَ التَّجْرِبَةِ وَالِاعْتِبَارِ عِلْمَانِ وَلَوْ لَاهُمَا مَا عُلِمَ لِأَنَّ مَنْ كَانَ كَذَلِكَ كَانَ جَاهِلًا وَاللَّهُ لَمْ
يَزَلْ خَبِيرًا بِمَا يَخْلُقُ وَالْخَبِيرُ مِنَ النَّاسِ الْمُسْتَخْبِرُ عَنْ جَهْلِ الْمُتَعَلِّمِ فَقَدْ جَمَعْنَا الْأِسْمَ
وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى.

وَأَمَّا الظَّاهِرُ فَلَيْسَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ عَلَا الْأَشْيَاءَ بِرُكُوبِ فَوْقَهَا وَقُعُودِ عَلَيْهَا وَتَسَنُّمِ
لذُرَاهَا وَلَكِنْ ذَلِكَ لِفَهْرِهِ وَلِعَلْبَتِهِ الْأَشْيَاءِ وَقُدْرَتِهِ عَلَيْهَا كَقَوْلِ الرَّجُلِ ظَهَرْتُ عَلَى أَعْدَائِي
وَأَظْهَرَنِي اللَّهُ عَلَى خَصْمِي يُخْبِرُ عَنِ الْفُلْجِ وَالْعَلْبَةِ فَهَكَذَا ظَهَرُ اللَّهُ عَلَى الْأَشْيَاءِ.
وَوَجْهٌ آخَرٌ أَنَّهُ الظَّاهِرُ لِمَنْ أَرَادَهُ وَلَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ وَأَنَّهُ مُدَبِّرٌ لِكُلِّ مَا بَرَأَ فَأَيُّ ظَاهِرٍ
أَظْهَرَ وَأَوْضَحَ مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِأَنَّكَ لَا تَعْدُمُ صَنْعَتَهُ حَيْثُمَا تَوَجَّهْتَ وَفِيكَ مِنْ آتَارِهِ مَا
يُعْنِيكَ وَالظَّاهِرُ مِنَ الْبَارِئِ بِنَفْسِهِ وَالْمَعْلُومُ بِحَدِّهِ فَقَدْ جَمَعْنَا الْأِسْمَ وَلَمْ يَجْمَعْنَا الْمَعْنَى.

وَأَمَّا الْبَاطِنُ فَلَيْسَ عَلَى مَعْنَى الْأَسْتِنْبَاطِ لِلْأَشْيَاءِ بِأَنْ يُعُورَ فِيهَا وَلَكِنْ ذَلِكَ مِنْهُ عَلَى
اسْتِنْبَاطِهِ لِلْأَشْيَاءِ عِلْمًا وَحِفْظًا وَتَدْبِيرًا كَقَوْلِ الْقَائِلِ أَبْطَنْتُهُ يَعْنِي خَبَرْتُهُ وَعَلِمْتُ مَكْتُومَ
سِرِّهِ وَالْبَاطِنُ مِنَ الْغَائِبِ فِي الشَّيْءِ الْمُسْتَسْتَرِّ وَقَدْ جَمَعْنَا الْأِسْمَ وَاخْتَلَفَ الْمَعْنَى.

(Allah'ın) latif ismine gelince; azlık, incelik ve küçüklük anlamında değildir. Aksine, varlıklarda nüfuz etme ve kavranamama anlamındadır. Bir adama: "Bu konu bana latif geldi." veya "Falanı görüşünde ve sözünde latif oldu." demen gibi ki, sana aklın o konuda acizliğe düştüğünü, incelemenin sonuçsuz kaldığını ve düşüncenin onu kavramayacağı kadar derin ve ince olduğunu bildirmektedir. Allah'ın latifliği de böyledir. O bir tanımla kavranabilmekten ve vasfedilebilmekten daha ulu, daha yücedir. Oysa bizim latif olmamız, küçüklük ve azlık anlamındadır. İsim bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

Allah'ın haberdar (habir) olma ismine gelince; kendisine hiçbir şey gizli kalmayan ve hiçbir şeyi yitirmeyen, demektir. Ama ilmi, varlıkları deneme ve gözlemeden oluşmamıştır ki, deney ve gözlemin olduğu yerde bilgisi olsun, bunların olmadığı yerde ise bilmesin. Çünkü böyle bir kimse öncesinde bilgisizdir. Allah ise yarattığını hep bile gelmiştir. Oysa insanların bilgi sahipleri bilgisizlikten sonra bilgi edinip öğrenmişlerdir. O halde isim bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

Zahir olması da, varlıkların üzerine binip, orada yerleşerek üstlerine çıkması, zirvelerinde yer alması anlamında değildir. Aksine varlıklara egemen olması, galip gelmesi ve güç yetirmesi, anlamındadır. Bir adamın: "Düşmanlarıma zahir oldum (zafer buldum). Allah beni hasmıma zahir (muzaffer) kıldı." demesi gibi ki, muzaffer olmaktan ve galip gelmekten söz etmektedir. Allah'ın varlıklara zahir oluşu da böyledir.

Başka bir tevcih de şudur ki; O kendisini amaçlayana zahirdir, hiçbir şeyi ona gizlemez, yaratılan her şeyin yöneticisi olduğunu ona açık kılar. Hangi zahir ve açık Allah Tebareke ve Teala'dan daha zahir, daha açık olabilir? Çünkü nereye baksan, O'nun sanatını bulursun! Aslında kendinde bulunan O'nun izleri sana yeter. Oysa bizden zahir olan, biza-tihi açık olup sınırlarıyla bilinen demektir. O halde isim bizi birleştirmiştir ama anlam birleştirmemiştir.

Batın olmasına gelince, varlıklara dalarak içlerinde kaybolma anlamında değildir. Aksine batın oluşu; ilim, koruma ve tedbir açısından varlıkların içine nüfuz etmesidir. Bir kimsenin: "Onun içine daldım." demesi gibi ki, "Onun gizli sırrından haberdar olup bildim." demektir. Bizden batın olan ise, bir şeyde kaybolan, örtülen demektir. O halde isim bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

وَأَمَّا الْقَاهِرُ فَلَيْسَ عَلَى مَعْنَى عِلَاجٍ وَنَصَبٍ وَاحْتِيَالٍ وَمُدَارَاةٍ وَمَكْرٍ كَمَا يَقْهَرُ الْعِبَادُ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَالْمَقْهُورُ مِنْهُمْ يُعُودُ قَاهِرًا وَالْقَاهِرُ يُعُودُ مَقْهُورًا.
وَلَكِنَّ ذَلِكَ مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى أَنَّ جَمِيعَ مَا خَلَقَ مُلَبَّسٌ بِهِ الذُّلُّ لِفَاعِلِهِ وَقِلَّةُ
الْإِمْتِنَاعِ لِمَا أَرَادَ بِهِ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهُ طَرْفَةَ عَيْنٍ أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ.
وَالْقَاهِرُ مِنَّا عَلَى مَا ذَكَرْتُ وَوَصَفْتُ فَقَدْ جَمَعْنَا الْأَسْمَاءَ وَاحْتَلَفَ الْمَعْنَى.
وَهَكَذَا جَمِيعُ الْأَسْمَاءِ وَإِنْ كُنَّا لَمْ نَسْتَجْمِعْهَا كُلَّهَا فَقَدْ يَكْتَفِي الْإِعْتِبَارُ بِمَا أَلْفَيْنَا إِلَيْكَ
وَاللَّهُ عَوْنُكَ وَعَوْنُنَا فِي إِرْشَادِنَا وَتَوْفِيقِنَا.

بَابُ تَأْوِيلِ الصَّمَدِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَقَبْلَهُ
شَبَابُ الصَّرْفِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
جُعِلَتْ فِدَاكَ مَا الصَّمَدُ؟

قَالَ السَّيِّدُ الْمَضْمُودُ إِلَيْهِ فِي الْقَلِيلِ وَالكَثِيرِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ
عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ السَّرِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) عَنْ شَيْءٍ مِنَ التَّوْحِيدِ.

فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَتْ أَسْمَاؤُهُ الَّتِي يُدْعَا بِهَا وَتَعَالَى فِي عُلُوِّ كُنْهِهِ وَاحِدٌ تَوَحَّدَ
بِالتَّوْحِيدِ فِي تَوْحِيدِهِ ثُمَّ أَجْرَاهُ عَلَى خَلْقِهِ فَهُوَ وَاحِدٌ صَمَدٌ قُدُّوسٌ يَعْبُدُهُ كُلُّ شَيْءٍ وَيَصْمُدُّ
إِلَيْهِ كُلُّ شَيْءٍ وَوَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا.

فَهَذَا هُوَ الْمَعْنَى الصَّحِيحُ فِي تَأْوِيلِ الصَّمَدِ لَأَنَّ ذَهَبَ إِلَيْهِ الْمَشَبَّهُةُ أَنَّ تَأْوِيلَ الصَّمَدِ
الْمُصَمَّتُ الَّذِي لَا جَوْفَ لَهُ لِأَنَّ ذَلِكَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنْ صِفَةِ الْجِسْمِ وَاللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ مُتَعَالٍ
عَنْ ذَلِكَ هُوَ أَعْظَمُ وَأَجَلُّ مِنْ أَنْ تَقَعَ الْأَوْهَامُ عَلَى صِفَتِهِ أَوْ تُدْرِكَ كُنْهَ عَظَمَتِهِ.

Kahir oluşuna gelince; çaba harcama, zahmete katlanma, çözüm bulma, geçinme ve tuzak kurma anlamında değildir. Nitekim kulların bir kısmı bir kısmını (bu yöntemlerle) baskı altına alıyor; (bir süre sonra da) baskı altına alınan baskı uygulayan, baskı uygulayan ise baskı altına alınan olur.

Fakat bu Allah Tebareke ve Teala'da bütün yaratıkların O'nun karşısında zillet giysisine bürünmeleri anlamındadır. Çünkü O yaratandır, iradesine karşı konulamazdır. (Bir şeyi irade edince) bir göz kırpmaya zamanı geçmeden ona; "Ol." der, o da hemen olur.

Bizden kahir olan ise, andığım ve vafettiğim şekildedir. O halde isim bizleri birleştirmiştir ama anlam farklıdır.

Bütün isimlerde, tamamını taşıyamasak (açıklayamasak) dahi durum aynıdır. Sadece sana sunduğumuz bu ilkeyi gözlemlemek yeterlidir. Doğruya yönelmede ve başarılı olmada Allah bizim de yardımcımız olsun sizin de yardımcınız olsun."

Samed İsminin Tevili Babı

1-(320) ...Davud bin Kasım el-Caferi'den, dedi ki:

Hz. İkinci Ebu Cafer (İmam Muhammed Taki) *aleyhisselam*'a: "Kurbanınız olayım, "Samed"¹⁶⁷ ne demektir?" dedim.

Buyurdular ki: "Az, çok her şeyde başvuru efendi demektir."

2-(321) ...Cabir bin Yezid el-Cofi'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a tevhidle ilgili bir şey sordum.

Buyurdular ki: "Allah'ın çağrıldığı isimleri çok ulu ve çok yücedir, çünkü hakikati yücedir. O birdir, birliğinde tektir. Sonra onu (birliği) yarattığında tatbik etmiştir. O halde O birdir, ihtiyaçsızdır (sameddir), kusursuzdur (kuddusdur), her şey O'na kulluk eder, her şey O'na başvurur, ilmi her şeyi kuşatmıştır."

(Kitabın müellifi Kuleyni der ki:) "Samed" in tevilinde (yorumunda) doğru olan işte bu anlamdır; Müşebbihe'nin ileri sürdüğü, "Semed" in, boşluğu bulunmayan dolu şeklindeki tevilleri değil. Çünkü bu anlam ancak cismin niteliğinden olabilir. Anısı yüce Allah bundan çok yücedir. O, düşüncelerin sıfatını kavramasından veya azametinin hakikatini bilmesinden çok daha büyük çok daha yücedir.

لَوْ كَانَ تَأْوِيلُ الصَّمَدِ فِي صِفَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الْمُصَمَّتَ لَكَانَ مُخَالَفًا لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ لِأَنَّ ذَلِكَ مِنْ صِفَةِ الْأَجْسَامِ الْمُصَمَّتَةِ الَّتِي لِأَجْوَابِهَا مِثْلُ الْحَجَرِ
وَالْحَدِيدِ وَسَائِرِ الْأَشْيَاءِ الْمُصَمَّتَةِ الَّتِي لِأَجْوَابِهَا تَعَالَى اللَّهُ عَنْ ذَلِكَ عُلوًّا كَبِيرًا.

فَأَمَّا مَا جَاءَ فِي الْأَخْبَارِ مِنْ ذَلِكَ فَالْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَعْلَمَ بِمَا قَالَ.

وَهَذَا الَّذِي قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الصَّمَدَ هُوَ السَّيِّدُ الْمُصْمُودُ إِلَيْهِ هُوَ مَعْنَى صَحِيحٌ
مُؤَافِقٌ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَالْمُصْمُودُ إِلَيْهِ الْمَقْصُودُ فِي اللُّغَةِ.

قَالَ أَبُو طَالِبٍ فِي بَعْضِ مَا كَانَ يَمْدُحُ بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ شِعْرِهِ:

وَبِالْجَمْرَةِ الْقُصُوى إِذَا صَمَدُوا لَهَا يَوْمُونَ قَدْفًا رَأْسَهَا بِالْجَنَادِلِ.

يَعْنِي قَصَدُوا نَحْوَهَا يَزُمُونَهَا بِالْجَنَادِلِ يَعْنِي الْحَصَى الصَّغَارَ الَّتِي تُسَمَّى بِالْجِمَارِ.

وَقَالَ بَعْضُ شُعْرَاءِ الْجَاهِلِيَّةِ شِعْرًا:

مَا كُنْتُ أَحْسَبُ أَنَّ بَيْنَنَا ظَاهِرًا لِلَّهِ فِي أَكْنَافِ مَكَّةَ يُصَمِّدُ.

يَعْنِي يُفْصَدُ وَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ قَانَ:

وَلَا رَهْبِيَّةَ إِلَّا سَيِّدُ صَمَدٍ.

وَقَالَ شَدَّادُ بْنُ مُعَاوِيَةَ فِي حُذَيْفَةَ بْنِ بَدْرٍ:

عَلَوْتُهُ بِحُسَامٍ ثُمَّ قُلْتُ لَهُ خُذْهَا حُذَيْفُ فَأَنْتَ السَّيِّدُ الصَّمَدُ.

وَمِثْلُ هَذَا كَثِيرٌ وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ السَّيِّدُ الصَّمَدُ الَّذِي جَمِيعُ الْخَلْقِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ

إِلَيْهِ يَصْمُدُونَ فِي الْحَوَائِجِ وَإِلَيْهِ يَلْجَأُونَ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَمِنْهُ يَرْجُونَ الرَّخَاءَ وَدَوَامَ النَّعْمَاءِ

لِيُدْفَعَ عَنْهُمْ الشَّدَائِدُ.

Eğer Allah Azze ve Celle'nin sıfatı olan "Samed'in tevili, içi dolu olsaydı, bu, Allah Azze ve Celle'nin; "...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur..."¹⁶⁸ sözüyle çelişirdi. Çünkü bu; taş, demir ve boşluğu olmayan diğer dolu nesnelere gibi, içinde boşluk bulunmayan dolu cisimlerin sıfatıdır. Allah ise bundan çok yücedir, uludur.

Bu anlamın bazı hadislerde yer almasına gelince, âlim (İmam) ne söylediğini daha iyi bilir. İşte İmam: "Samed kendisine başvuru olan efendidir." buyuruyorlar. Doğru olup Allah Azze ve Celle'nin; "...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur..."¹⁶⁹ sözüyle uyumlu olan bu anlamdır. (Hadiste geçen) "masmud" sözcüğü lügatte "kendisine yönelinen" anlamına gelmektedir.

Hiz. Ebu Talib, Allah Resulünü (*Allah'ın rahmeti ona ve Ehlibeyti'ne olsun*) övdüğü bir şiirinde şöyle demiştir:

"Andolsun ki, uzak Cemere'ye yönelip de

Başını çakıllarla taşlamaya koyuldukları zaman"

Bu şiirde kullanılan "**samedu**" sözcüğü yönelmek ve kastetmek anlamındadır. Şiirde geçen "**Cenadıl**" sözcüğü de küçük çakıllar demektir.

Cahiliye dönemine ait bir şair de şöyle demiştir:

"Ben sanmıyordum ki açık bir ev vardır

Mekke civarında Allah için yönelinmektedir"

Bu şiirde yer alan "**yusmedu**" sözcüğü de yönelmek anlamında kullanılmıştır.

Yine İbn-i Zibrikan şöyle demiştir:

"Rüheyba,¹⁷⁰ yönelinen efendiden başkası değildir."

Yine Şeddad bin Huzeyfe bin Bedir hakkında okuduğu şiirinde şöyle demiştir:

"Kılıcı başının üzerine kaldırdım ve dedim ki;

Tut onu ey Huzeyf, gerçekten sen yönelinen efendisin"

Buna benzer çok örnek vardır. O halde Allah Azze Celle ve yönelinen efendidir. Cin ve insanlardan bütün yaratıklar ihtiyaçlarında O'na yönelirler. Zorluklarda O'na sığınır. Bolluğu, nimetin devamını ve sıkıntıların savılmasını O'ndan bekliyorlar."

بَابُ الْحَرَكَةِ وَالْإِنْتِقَالِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْبَرْمَكِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبَّاسِ الْخَرَّازِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرِ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ ذَكَرَ عِنْدَهُ قَوْمٌ يَزْعُمُونَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَنْزِلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا. فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْزِلُ وَلَا يَحْتَاجُ إِلَى أَنْ يَنْزَلَ إِنَّمَا مَنْظَرُهُ فِي الْقُرْبِ وَالْبُعْدِ سَوَاءٌ لَمْ يَبْعُدْ مِنْهُ قَرِيبٌ وَلَمْ يَقْرُبْ مِنْهُ بَعِيدٌ وَلَمْ يَحْتَجْ إِلَى شَيْءٍ بَلْ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ وَهُوَ ذُو الطُّولِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

أَمَّا قَوْلُ الْوَاصِفِينَ إِنَّهُ يَنْزِلُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَإِنَّمَا يَقُولُ ذَلِكَ مَنْ يَنْسُبُهُ إِلَى نَقْصٍ أَوْ زِيَادَةٍ وَكُلُّ مُتَحَرِّكِ مُحْتَاجٍ إِلَى مَنْ يُحَرِّكُهُ أَوْ يَتَحَرَّكُ بِهِ فَمَنْ ظَنَّ بِاللَّهِ الظُّنُونَ هَلَكَ فَاحْذَرُوا فِي صِفَاتِهِ مِنْ أَنْ تَقْفُوا لَهُ عَلَى حَدِّ تَحْدُونَهُ بِنَقْصٍ أَوْ زِيَادَةٍ أَوْ تَحْرِيكِ أَوْ تَحَرُّكِ أَوْ زَوَالٍ أَوْ اسْتِنزَالٍ أَوْ نُهُوضٍ أَوْ قُعُودٍ فَإِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ عَنْ صِفَةِ الْوَاصِفِينَ وَنَعْتِ النَّاعِتِينَ وَتَوْهَمِ الْمُتَوْهَمِينَ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ وَتَقْلُبُكَ فِي السَّاجِدِينَ.

٢- وَعَنْهُ رَفَعَهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لَا أَقُولُ إِنَّهُ قَائِمٌ فَازِيلُهُ عَنْ مَكَانِهِ وَلَا أَحُدُهُ بِمَكَانٍ يَكُونُ فِيهِ وَلَا أَحُدُهُ أَنْ يَتَحَرَّكَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَرْكَانِ وَالْجَوَارِحِ وَلَا أَحُدُهُ بِلَفْظِ شَقٍّ فَمَ وَلَكِنْ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُنْ فَيَكُونُ بِمَشِيئَتِهِ مِنْ غَيْرِ تَرَدُّدٍ فِي نَفْسٍ صَمَدًا فَرَدًّا لَمْ يَحْتَجْ إِلَى شَرِيكِ يَذْكُرُ لَهُ مُلْكُهُ وَلَا يَفْتَحُ لَهُ أَبْوَابَ عِلْمِهِ.

٣- وَعَنْهُ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ قَالَ قَالَ ابْنُ أَبِي الْعَوَّجَاءِ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي بَعْضِ مَا كَانَ يُحَاوِرُهُ ذَكَرْتَ اللَّهَ فَأَحَلَّتْ عَلَيَّ غَائِبٌ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَيَلَاكَ كَيْفَ يَكُونُ غَائِبًا مَنْ هُوَ مَعَ خَلْقِهِ شَاهِدٌ وَإِلَيْهِمْ أَقْرَبُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ يَسْمَعُ كَلَامَهُمْ وَيَرَى أَشْخَاصَهُمْ وَيَعْلَمُ أَسْرَارَهُمْ.

Hareket Ve İntikal Babı

1-(322) ... Yakub bin Cafer el-Caferi'den, dedi ki:

Hz. Ebu İbrahim (İmam Musa bin Cafer) *aleyhisselam*'ın huzurunda; Allah Tebareke ve Teala'nın dünya semasına indiğini iddia eden bir grup anıldı.

Buyurdular ki: "Allah inmez, inmeye ihtiyaç duymaz. Bakışı yakın ve uzak için aynıdır; ne uzak olan O'na yakınlaşır, ne de yakın olan Ondan uzaklaşır. O hiçbir şeye ihtiyaç duymaz; tersine O'na ihtiyaç duyulur. İhsan edendir, O'ndan gayri bir ilah yoktur, yenilmezdir ve hikmet sahibidir.

Allah Tebareke ve Teala'yı inmekle vafedenlerin sözüne gelince, bunu, ancak O'na eksilme ve artma nispetinde bulunanlar der. Her hareket eden ise bir hareket ettirene veya hareket etme vesilesine muhtaçtır. Allah hakkında kötü zanlarda bulunan helak olur. O'nu vafederken; eksilme, artma, hareket etme, hareket ettirilme, zail olma, inme, kıyam etme ve oturma şeklinde bir sınırlamadan sakının. Allah, vafedenlerin vafetmesinden, niteleyenlerin nitelenmesinden, hayalcilerin hayalinden çok yüce, çok üstündür. **"Sen O mutlak galip ve engin marhamet sahibine güvenip dayan ki, O seni (namazda) ayakta dururken ve secde edenler arasında dolaşırken görmektedir."**¹⁷¹

2-(323) ... Yakub bin Cafer'den, dedi ki:

Hz. Ebu İbrahim (İmam Musa bin Cafer) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ne O'na "kaimdir." derim ki, yerinden ayırmış olayım; ne de O'nu bulunabileceği bir mekânla sınırlıyorum. O'nu bünye ve uzuvların hareket etmesiyle de sınırlamıyorum. O'nu dudak açığından çıkan konuşmayla da sınırlamıyorum. Hayır, Allah Tebareke ve Teala buyurduğu gibi; bir nefes alıp verme olmadan, "Ol." (der), o da O'nun meşiyetiyle hemen oluverir.¹⁷² O ihtiyaçsızdır, tektir; O'na mülkünü hatırlatacak ve ilminin kapılarını açacak bir ortağa da ihtiyacı yoktur."

3-(324) ... İsa bin Yunus'tan dedi ki:

İbn-i Ebu'l-Evca, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ile olan bir söyleşilerinde şöyle dedi: "Allah'ı anıp işi gaibe havale ettin."

Bunun üzerine Hazret buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana! Yaratıklarıyla beraber olan, onlara şah damarlarında daha yakın olan, konuşmalarını işiten, şahıslarını gören ve sırlarını bilen biri nasıl gaip olabilir?"

فَقَالَ ابْنُ أَبِي الْعَوْجَاءِ أَهْوَى فِي كُلِّ مَكَانٍ أَلَيْسَ إِذَا كَانَ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَإِذَا كَانَ فِي الْأَرْضِ كَيْفَ يَكُونُ فِي السَّمَاءِ؟
فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا وَصَفْتَ الْمَخْلُوقَ الَّذِي إِذَا انْتَقَلَ عَنْ مَكَانٍ اشْتَغَلَ بِهِ مَكَانٌ وَخَلَا مِنْهُ مَكَانٌ فَلَا يَدْرِي فِي الْمَكَانِ الَّذِي صَارَ إِلَيْهِ مَا يَحْدُثُ فِي الْمَكَانِ الَّذِي كَانَ فِيهِ فَأَمَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الشَّانِ الْمَلِكُ الدَّيَّانُ فَلَا يَخْلُو مِنْهُ مَكَانٌ وَلَا يَشْتَغِلُ بِهِ مَكَانٌ وَلَا يَكُونُ إِلَى مَكَانٍ أَقْرَبَ مِنْهُ إِلَى مَكَانٍ.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ يَا سَيِّدِي قَدْ رَوَى لَنَا أَنَّ اللَّهَ فِي مَوْضِعٍ دُونَ مَوْضِعِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى وَأَنَّهُ يَنْزِلُ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي النَّصْفِ الْأَخِيرِ مِنَ اللَّيْلِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا وَرَوَى أَنَّهُ يَنْزِلُ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى مَوْضِعِهِ.
فَقَالَ بَعْضُ مَوَالِيكَ فِي ذَلِكَ إِذَا كَانَ فِي مَوْضِعٍ دُونَ مَوْضِعٍ فَقَدْ يُلَاقِيهِ الْهَوَاءُ وَيَتَكَنَّفُ عَلَيْهِ وَالْهَوَاءُ جِسْمٌ رَقِيقٌ يَتَكَنَّفُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ بِقَدْرِهِ فَكَيْفَ يَتَكَنَّفُ عَلَيْهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ عَلَى هَذَا الْمِثَالِ.

فَوَقَّعَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عِلْمَ ذَلِكَ عِنْدَهُ وَهُوَ الْمَقْدَّرُ لَهُ بِمَا هُوَ أَحْسَنُ تَقْدِيرًا وَاعْلَمْ أَنَّهُ إِذَا كَانَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَهُوَ كَمَا هُوَ عَلَى الْعَرْشِ وَالْأَشْيَاءُ كُلُّهَا لَهُ سِوَاءٌ عِلْمًا وَقُدْرَةً وَمُلْكًا وَإِحَاطَةً.

وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى مِثْلَهُ.

فِي قَوْلِهِ تَعَالَى مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ.

٥- عَنْهُ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ فَقَالَ هُوَ وَاحِدٌ وَاحِدِي الذَّاتِ بَائِنٌ مِنْ خَلْقِهِ وَبِذَلِكَ وَصَفَ نَفْسَهُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ بِالْإِشْرَافِ وَالْإِحَاطَةِ وَالْقُدْرَةِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ بِالْإِحَاطَةِ وَالْعِلْمِ لَا بِالذَّاتِ لِأَنَّ الْأَمَاكِينَ مَحْدُودَةٌ تَحْوِيهَا حُدُودٌ أَرْبَعَةٌ فَإِذَا كَانَ بِالذَّاتِ لَزِمَهَا الْحَوَايَةُ.

İbn-i Ebu'l-Evca dedi ki: "O her yerde midir? O gökte olduğu zaman nasıl yerde olabilir? Yerde olduğu zaman nasıl gökte olabilir?"

Hazret buyurdular ki: "Sen (bu sözünle) bir yerden ayrılırken bir yeri dolduran, bir yeri de boşaltan yaratılmışı vasfettim. Böyle olduğu için de o vardığı yerde, önce bulunduğu yerde ne olup bittiğini bilmez. Ama şanı büyük, hâkim ve yargılayıcı olan Allah'tan ne bir yer boşalır ne de bir yer O'nunla dolar; hiçbir yer de O'na ötekine oranla yakın sayılmaz."

4-(325) ... Muhammed bin İsa'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Muhammed bin Ali *aleyhisselam*'a şöyle yazdım: "Allah beni size feda eylesin, bize rivayet edilmiştir ki: Allah bir yerde olurken, diğer bir yerde olmadan, Arş'a yerleşmiştir. Her gece de gecenin son yarısında dünya semasına iner. Yine rivayet edilmiştir ki: Arafe gecesinde iner sonra da yerine geri döner.

Bu arada bazı dostlarınız bu hususta demiştir ki: "Eğer O bir yerde olurken, başka bir yerde olmuyorsa; bu, hava O'na dokunup, kuşatır demektir. Hava ise ince bir cisimdir (maddedir), her şeyi kendi ölçüsüne göre kuşatır. Bu örnek gereğince övgüsü yüce Allah'ı hava nasıl kuşatabilir?"

Bunun üzerine Hazret (cevaben) yazdılar ki: "Bunun bilgisi O'nun katındadır. O bunu en güzel şekilde takdir etmektedir. Bil ki, O dünya semasında olduğu zaman Arş'ta olduğu gibidir. Varlıklar; ilim, kudret, mülkiyet ve kuşatma açısından O'nun karşısında hep aynı konumdadırlar."

Yine ondan, o da Muhammed bin Cafer el-Kufi'den, o da Muhammed bin İsa'dan benzer bir rivayet nakletmiştir.

Yüce Allah'ın: 'Üç Kişinin Gizli Konuştuğu Yerde Dördüncüsü Mutlaka O'dur.'¹⁷³ Sözü Hakkında

5-(326) ... İbn-i Uzeyne'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* yüce Allah'ın: "**...Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur; beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur...**"¹⁷⁴ sözü hakkında şöyle buyurdular: "O birdir, zat olarak tektir. Yaratığından bambaşkadır. O kendisini bu şekilde vasfetmiştir. O denetim, ihata ve güç açısından her şeyi kuşatmıştır. **"Göklerde de yerde de miskal zerre, bundan küçüğü de büyüğü de O'na gizli kalmaz."**¹⁷⁵ kuşatma ve ilim açısından, zat açısından değil. Çünkü mekânlar sınırlıdır; dört yönle çevrelenmişlerdir; eğer zat açısından olsaydı, O'nun da çevrelenmesi icap ederdi."

فِي قَوْلِهِ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى.

٦- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى الْخَشَّابِ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى.

فَقَالَ اسْتَوَى عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْ شَيْءٍ.

٧- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ سَهْلِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَارِدٍ أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى.

فَقَالَ اسْتَوَى مِنْ كُلِّ شَيْءٍ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْ شَيْءٍ.

٨- وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى فَقَالَ اسْتَوَى فِي كُلِّ شَيْءٍ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْ شَيْءٍ لَمْ يَبْعُدْ مِنْهُ بَعِيدٌ وَلَمْ يَقْرُبْ مِنْهُ قَرِيبٌ اسْتَوَى فِي كُلِّ شَيْءٍ.

٩- وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ مِنْ شَيْءٍ أَوْ فِي شَيْءٍ أَوْ عَلَى شَيْءٍ فَقَدْ كَفَرَ. قُلْتُ فَسَّرْ لِي. قَالَ أَعْنِي بِالْحَوَايَةِ مِنَ الشَّيْءِ لَهُ أَوْ بِإِمْسَاكِ لَهُ أَوْ مِنْ شَيْءٍ سَبَقَهُ.

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ مِنْ شَيْءٍ فَقَدْ جَعَلَهُ مُحَدَّثًا وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ فِي شَيْءٍ فَقَدْ جَعَلَهُ مَحْضُورًا وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ عَلَى شَيْءٍ فَقَدْ جَعَلَهُ مَحْمُولًا.

فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهُ.

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ قَالَ أَبُو شَاكِرٍ الدِّيَصَانِيُّ إِنَّ فِي الْقُرْآنِ آيَةً هِيَ قَوْلُنَا. قُلْتُ مَا هِيَ؟ فَقَالَ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهُ. فَلَمْ أَدْرِ بِمَا أُجِيبُهُ. فَحَجَجْتُ فَخَبَّرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

Yüce Allah'ın; 'Rahman Arş'a Kuruldu'¹⁷⁶ Sözü Hakkında

6-(327) ...Musa el-Haşşab, bir arkadaşından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; yüce Allah'ın: "**Rahman Arş'a kuruldu.**"¹⁷⁷ sözü soruldu.

Buyurdular ki: "Her şeye kurulmuştur, hiçbir şey O'na diğerinden yakın değildir."

7-(328) Aynı senetle Muhammed bin Marid'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; yüce Allah'ın: "**Rahman Arş'a kuruldu.**"¹⁷⁸ sözü soruldu.

Buyurdular ki: "Her şeyle eşitlenmiştir, hiçbir şey O'na diğerinden yakın değildir."

8-(329) ...Abdurrahman bin Haccac'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; yüce Allah'ın: "**Rahman Arş'a kuruldu.**"¹⁷⁹ sözünü sordum.

Buyurdular ki: "Her şeyde kurulmuştur; hiçbir şey O'na diğerinden yakın değildir. Ne uzak olan O'ndan uzaklaşmıştır, ne de yakın olan O'na yakınlaşmıştır. O her şeyde kurulmuştur."

9-(330) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kim, Allah'ın bir şeyden veya bir şeyde ya da bir şeyin üzerinde olduğunu iddia ederse, kâfir olur."

Dedim ki: "Bunu bana açıklayınız."

Buyurdular ki: "Bir şeyin O'nu içermesini veya tutmasını ya da O'nun, daha önce olan bir şeyden oluşmasını kastediyorum."

Başka bir rivayette ise şöyle yer almıştır: "Kim, Allah'ın bir şeyden oluştuğunu iddia ederse, O'nu icat edilen yapmış olur. Kim, O'nun bir şeyde olduğunu söylese, O'nu sınırlamış olur. Kim, O'nun bir şeyin üzerinde olduğunu iddia ederse O'nu taşınır kılmış olur."

Yüce Allah'ın: 'O Gökte de ilahtır Yerde de ilahtır.'¹⁸⁰ Sözü Hakkında

10-(331) ...Hişam bin Hakem'den, dedi ki:

Ebu Şakir Ed-Disani: "Kur'an'da bir ayet vardır ki tam bizim görüşü ifade eder." dedi. Dedim ki: "Hangi ayettir o?" Dedi ki: "**O gökte de ilahtır, yerde de ilahtır...**"¹⁸¹ ayetidir. Ona nasıl cevap verebileceğimi bilemedim. Bu arada hacca gittim ve Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a olayı haber verdim.

فَقَالَ هَذَا كَلَامُ زَنْدِيقٍ حَيْثُ إِذَا رَجَعْتَ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ مَا اسْمُكَ بِالْكُوفَةِ فَإِنَّهُ يَقُولُ
فُلَانٌ فَقُلْ لَهُ مَا اسْمُكَ بِالْبَصْرَةِ فَإِنَّهُ يَقُولُ فُلَانٌ فَقُلْ كَذَلِكَ اللَّهُ رَبُّنَا فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي
الْأَرْضِ إِلَهٌ وَفِي الْبَحَارِ إِلَهٌ وَفِي الْقَفَارِ إِلَهٌ وَفِي كُلِّ مَكَانٍ إِلَهٌ.
قَالَ فَقَدِمْتُ فَأَتَيْتُ أَبَا شَاكِرٍ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ هَذِهِ نُقِلْتُ مِنَ الْحِجَازِ.

بَابُ الْعَرْشِ وَالْكَرْسِيِّ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ رَفَعَهُ قَالَ سَأَلَ الْجَائِلِيْقُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
(عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَحْمِلُ الْعَرْشَ أَمْ الْعَرْشُ يَحْمِلُهُ؟
فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَامِلُ الْعَرْشِ وَالسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَهُمَا وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا
وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا.
قَالَ فَأَخْبِرْنِي عَنِ قَوْلِهِ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةَ فَكَيفَ قَالَ ذَلِكَ؟
وَقُلْتُ إِنَّهُ يَحْمِلُ الْعَرْشَ وَالسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ.

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْعَرْشَ خَلَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ أَنْوَارٍ أَرْبَعَةٍ نُورٍ
أَحْمَرَ مِنْهُ أَحْمَرَّتِ الْحُمْرَةُ وَنُورٍ أَخْضَرَ مِنْهُ أَخْضَرَّتِ الْخُضْرَةُ وَنُورٍ أَصْفَرَ مِنْهُ أَصْفَرَّتِ
الصُّفْرَةُ وَنُورٍ أَبْيَضَ مِنْهُ أَبْيَضَ الْبَيَاضُ وَهُوَ الْعِلْمُ الَّذِي حَمَلَهُ اللَّهُ الْحَمَلَةَ وَذَلِكَ نُورٌ مِنْ
عَظَمَتِهِ فَبِعَظَمَتِهِ وَنُورِهِ أَبْصَرَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ وَبِعَظَمَتِهِ وَنُورِهِ عَادَاهُ الْجَاهِلُونَ وَبِعَظَمَتِهِ
وَنُورِهِ ابْتَغَى مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْ جَمِيعِ خَلَائِقِهِ إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ بِالْأَعْمَالِ
الْمُخْتَلِفَةِ وَالْأَدْيَانِ الْمُشْتَبِهَةِ فَكُلُّ مَحْمُولٍ يَحْمِلُهُ اللَّهُ بِنُورِهِ وَعَظَمَتِهِ وَقُدْرَتِهِ لَا يَسْتَطِيعُ
لِنَفْسِهِ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا فَكُلُّ شَيْءٍ مَحْمُولٌ وَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
الْمُمْسِكُ لَهُمَا أَنْ تَزُولَا وَالْمُحِيطُ بِهِمَا مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ حَيَاةٌ كُلُّ شَيْءٍ وَنُورٌ كُلُّ شَيْءٍ
سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا.

Buyurdular ki: "Bu pis zındığın sözüdür. Ona döndüğünde de ki: "Kufe'de adın nedir?" "falandır." diyecektir. Sonra: "Basra'da ismin nedir?" diye sor; yine "falandır." diyecektir. Sen de deki "İşte Rabbimiz de böyledir; O gökte de ilahtır, yerde de ilahtır, denizlerde de ilahtır, çöllerde de ilahtır, aslında O her yerde ilahtır."

Yola koyulup Ebu Şakir'in yanına vardım ve bu sözleri ona söyledim. O: "Bu cevap Hicaz'dan getirilmiştir." dedi."

Arş Ve Kürsü Babı

1-(332) ...Ahmet bin Muhammed el-Barki merfu olarak dedi ki:

Caslik¹⁸² Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a şöyle sordu: "Bana Allah Azze ve Celle'den haber ver; O mu Arş'ı taşıyor, Arş mı O'nu taşıyor?"

Emirü'l-Müminin şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle Arş'ın, göklerin, yerin ve bu ikisi arasında olan her şeyin taşıyıcısıdır. Allah Azze ve Celle'nin: **"Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olmasınlar diye tutuyor. Andolsun ki, eğer onlar yok olurlarsa, kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O halimdir, çok bağışlayıcıdır."**¹⁸³ sözünün anlamı işte budur.

Dedi ki: O halde bana Allah'ın: **"...Rabbinin arşını o gün onların üzerinde sekiz (birey) yüklenir."**¹⁸⁴ sözünden haber ver, nasıl böyle söylemiştir? Oysa siz: "Arş'ı gökleri ve yeri O taşıyor." dediniz."

Bunun üzerine Emirü'l-Müminin buyurdular ki: "Yüce Allah Arş'ı dört nurdan yaratmıştır. Kırmızı nur, her kırmızının kırmızılığı ondandır. Yeşil nur, her yeşilin yeşilliği ondandır. Sarı nur, her sarının sarılığı ondandır. Beyaz nur, her beyazın beyazlığı ondandır. Allah'ın taşıyıcılara (Arş'ın taşıyıcılarına) yüklediği ilim de odur. Ve bu O'nun azametinden olan bir nurdur. O'nun azamet ve nurundan müminlerin kalpleri görür olmuştur. O'nun azamet ve nurundan cahiller O'na düşman kesilmiştir. O'nun azamet ve nurundan bütün yaratıklarından göklerde ve yerde olanlar çeşitli amel ve benzer dinlerle O'na yol bulmaya çalışmışlardır. O halde Allah'ın, kendi nur, azamet ve kudretiyle taşıdığı her taşınır varlık, kendi için ne bir zarara, ne de bir faydaya, ne ölüme, ne de hayata ve ne de tekrar diriltmeye güç yetirmemektedir. Demek ki her taşınan şeyi ve bu ikisini yok olmasın diye tutup koruyan ve bu ikisinde olan her şeyi kuşatan Allah Tebareke ve Teala'dır. O, her şeyin hayatı ve nurudur. **"O, onların yakıştırmalarından münezzeh, çok yüce ve uludur."**¹⁸⁵

قَالَ لَهُ فَأَخْبِرْنِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَيْنَ هُوَ؟

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ هَاهُنَا وَهَاهُنَا وَفَوْقَ وَتَحْتَ وَمُحِيطٌ بِنَا وَمَعَنَا وَهُوَ قَوْلُهُ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا.

فَالْكُرْسِيُّ مُحِيطٌ بِالسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ.

فَالَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ هُمُ الْعُلَمَاءُ الَّذِينَ حَمَلَهُمُ اللَّهُ عِلْمَهُ وَوَيْسَ يَخْرُجُ عَنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ شَيْءٌ خَلَقَ اللَّهُ فِي مَلَكُوتِهِ الَّذِي أَرَاهُ اللَّهُ أَصْفِيَاءَهُ وَأَرَاهُ خَلِيلَهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ وَكَذَلِكَ نَرَى إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ وَكَيْفَ يَحْمِلُ حَمَلَةَ الْعَرْشِ اللَّهُ وَبِحَيَاتِهِ حَيَّيْتُ قُلُوبَهُمْ وَبَنُورِهِ اهْتَدَوْا إِلَى مَعْرِفَتِهِ.

٢- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ سَأَلَنِي أَبُو قُرَّةَ الْمُحَدِّثُ أَنْ أَدْخِلَهُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَاسْتَأْذَنَتْهُ فَأَذِنَ لِي فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ عَنِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَتَفْتَرُّ أَنْ اللَّهُ مَحْمُولٌ؟

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كُلُّ مَحْمُولٍ مَفْعُولٌ بِهِ مُضَافٌ إِلَى غَيْرِهِ مُحْتَاجٌ وَالْمَحْمُولُ اسْمٌ نَقَصَ فِي اللَّفْظِ وَالْحَامِلُ فَاعِلٌ وَهُوَ فِي اللَّفْظِ مِدْحَةٌ وَكَذَلِكَ قَوْلُ الْقَائِلِ فَوْقَ وَتَحْتَ وَأَعْلَى وَأَسْفَلَ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ وَاللَّهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَلَمْ يَقُلْ فِي كُتُبِهِ إِنَّهُ الْمَحْمُولُ بَلْ قَالَ إِنَّهُ الْحَامِلُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَالْمُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَالْمَحْمُولُ مَا سِوَى اللَّهِ.

وَلَمْ يُسْمَعْ أَحَدٌ آمَنَ بِاللَّهِ وَعَظَمَتِهِ قَطُّ قَالَ فِي دُعَائِهِ يَا مَحْمُولُ.

Adam dedi ki: "Peki, bana söyle; Allah Azze ve Celle nerededir?"

Emir'ül-Müminin buyurdular ki: "O buradadır, şuradadır, yukarıda, aşağıda, bizi kuşatmıştır ve bizimle beraberdir. Allah Teala'nın; "...**Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur, beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bundan az veya çok, nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O onlarla beraberdir...**"¹⁸⁶ sözünün anlamı işte budur.

Bu yüzden Kürsü gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanlarla toprak altında olanları kuşatmıştır. "**Yüksek sesle konuşsan da, (bilesin ki) O gizliyi de gizlinin gizlisini de bilmektedir.**"¹⁸⁷ Yüce Allah'ın: "...**O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onları korumak O'na zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.**"¹⁸⁸ sözünün anlamı işte budur.

Arş'ı taşıyanlar ise Allah'ın ilmini yüklediği âlimlerdir. Allah'ın melekûtunda yarattığı hiçbir şey bu dört şeyin haricinde kalmaz. Ki onu seçtiği kimselere ve halili (dostu) İbrahim'e gösterdi ve buyurdu ki: "**Böylece biz kesin iman edenlerden olsun diye göklerin ve yerin melekûtunu İbrahim'e gösteriyorduk.**"¹⁸⁹ Bu durumda Arş'ın taşıyıcıları nasıl Allah'ı taşıyabilirler? Oysa O'nun hayatıyla kalpleri hayat bulmuş ve O'nun nuruyla bilgisine yol bulmuşlardır."

2-(333) ...Sefvan bin Yahya'dan, dedi ki:

Hadisçi Ebu Kurra, kendisini Hz. Ebu'l-Hasan Rıza *aleyhisselam*'a götürmemi benden istedi. Ben onun için izin istedim, izin verdiler. Ebu Kurra içeri girdi; İmam'a helal ve haramdan sordu. Sonra da şöyle dedi: "Siz Allah'ın taşındığını kabulleniyor musunuz?"

Bunun üzerine Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Her taşınan edilgendir; başkasına dayanmıştır, muhtaçtır. Ayrıca taşınan sözcük olarak kusuru belirten bir isimdir. Taşıyan ise faildir (etkindir) sözcük olarak övgüyü ifade eder. Birinin yukarı, aşağı, üst ve alt demesi de böyledir. Allah da: "**En güzel isimler Allah'a aittir, o halde O'nu o isimlerle çağırın...**"¹⁹⁰ Buyururken, kitaplarında O'nun taşınır olduğunu buyurmamıştır. Aksine, karada ve denizde O'nun taşıyıcı olduğunu ve O'nun gökleri ve yeri yok olmasınlar diye tuttuğunu bildirmiştir. O halde taşınan Allah'tan başkasıdır.¹⁹¹

Üstelik Allah'a ve azametine inanan birinin dua ederken O'na; "Ya taşınan!" diye seslendiği hiç duyulmamıştır.

قَالَ أَبُو قُرَّةَ فَإِنَّهُ قَالَ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةَ وَقَالَ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ.

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْعَرْشُ لَيْسَ هُوَ اللَّهُ وَالْعَرْشُ اسْمٌ عَلِمَ وَقُدْرَةٌ وَعَرْشٌ فِيهِ كُلُّ شَيْءٍ.

ثُمَّ أَضَافَ الْحَمْلَ إِلَى غَيْرِهِ خَلْقٍ مِنْ خَلْقِهِ لِأَنَّهُ اسْتَعْبَدَ خَلْقَهُ بِحَمْلِ عَرْشِهِ وَهُمْ حَمَلَةٌ عَلَيْهِ وَخَلَقًا يُسَبِّحُونَ حَوْلَ عَرْشِهِ وَهُمْ يَعْمَلُونَ بِعِلْمِهِ وَمَلَائِكَةً يَكْتُبُونَ أَعْمَالَ عِبَادِهِ وَاسْتَعْبَدَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِالطَّوَّافِ حَوْلَ بَيْتِهِ.

وَاللَّهُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى كَمَا قَالَ وَالْعَرْشُ وَمَنْ يَحْمِلُهُ وَمَنْ حَوْلَ الْعَرْشِ وَاللَّهُ الْحَامِلُ لَهُمُ الْحَافِظُ لَهُمُ الْمُمَسِكُ الْقَائِمُ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ وَفَوْقَ كُلِّ شَيْءٍ وَعَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يُقَالُ مَحْمُولٌ وَلَا أَسْفَلُ قَوْلًا مُفْرَدًا لَا يُوَصَّلُ بِشَيْءٍ فَيَفْسُدُ اللَّفْظُ وَالْمَعْنَى.

قَالَ أَبُو قُرَّةَ فَتَكْذِبُ بِالرِّوَايَةِ الَّتِي جَاءَتْ أَنَّ اللَّهَ إِذَا غَضِبَ إِنَّمَا يُعْرِفُ غَضَبَهُ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ يَجِدُونَ ثِقْلَهُ عَلَى كَوَاهِلِهِمْ فَيَخِرُونَ سُجَّدًا فَإِذَا ذَهَبَ الْغَضَبُ خَفَّ وَرَجَعُوا إِلَى مَوَاقِفِهِمْ؟

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَخْبَرَنِي عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مُنْذُ لَعَنَ إِبْلِيسَ إِلَى يَوْمِكِ هَذَا هُوَ غَضَبَانُ عَلَيْهِ. فَمَتَى رَضِيَ وَهُوَ فِي صِفَتِكَ لَمْ يَزَلْ غَضَبَانٌ عَلَيْهِ وَعَلَى أَوْلِيَائِهِ وَعَلَى أَتْبَاعِهِ؟

كَيْفَ تَجْتَرِي أَنْ تَصِفَ رَبِّكَ بِالتَّغْيِيرِ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ وَأَنَّهُ يَجْرِي عَلَيْهِ مَا يَجْرِي عَلَى الْمَخْلُوقِينَ؟ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى. لَمْ يَزَلْ مَعَ الزَّائِلِينَ وَلَمْ يَتَغَيَّرْ مَعَ الْمُتَغَيِّرِينَ وَلَمْ يَتَبَدَّلْ مَعَ الْمُتَبَدِّلِينَ وَمَنْ دُونَهُ فِي يَدِهِ وَتَدْبِيرِهِ وَكُلُّهُمْ إِلَيْهِ مُحْتَاجٌ وَهُوَ غَنِيٌّ عَمَّنْ سِوَاهُ.

Bu arada Ebu Kurra: "Ama O "...**Rabbinin arşını o gün onların üzerinde sekiz (birey) yüklenir.**"¹⁹² buyurmuştur. Yine: "Arş'ı taşıyanlar..."¹⁹³ buyurmuştur." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* şöyle buyurdular: Arş Allah değildir. Arş ilim ve kudretin ismidir. Bir de her şeyin yer aldığı Arş vardır.

Sonra Allah taşımayı, kendi dışında (bir grup) yaratığına isnad etmiştir. Çünkü (bu) yaratıklarının Arş'ı taşımaya kulluk etmelerini istemiştir. Onlar O'nun ilminin taşıyıcılarıdır. Başka bir grup yaratık da Arş'ının etrafında O'nu tenzih ederler. Onlar da O'nun ilmiyle amel ederler. Bir grup melekler de kullarının amellerini yazarlar. Yer halkından da evinin etrafında tavaf etmekle kulluk sunmalarını istemiştir.

Yoksa buyurduğu gibi ki; "**Allah Arş'a kuruldu.**"¹⁹⁴ Arş'ı da, onu taşıyanı da Arş'ın etrafında olanları da taşıyıp koruyan Allah'tır. Her canı tutan, koruyan ve her şeyin üzerinde ve üstünde olan da O'dur. O'nun hakkında; yalın olarak başka bir şeye ulamadan sözcüğün ve anlamın bozulmasına yol açacak şekilde ne taşınır denebilir ne de aşağı.

Ebu Kurra dedi ki: "O halde sen şu rivayeti yalanlıyorsun ki der: "Allah öfkelenince; öfkelendiği, Arş'ı taşıyan meleklerin O'nun ağırlığını omuzlarında hissedip de secdeye kapılmalarıyla anlaşılır. Öfke gittiği zaman ise hafifler, onlar da kendi yerlerine dönerler."

Bunun üzerine Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bana söyler misin, Allah Tebareke ve Teala İblis'e lanet ettiği andan bu güne kadar ona karşı öfkeli değil midir? Ne zaman ondan razı oldu ki? Oysa senin de tanımladığın gibi Allah sürekli ona, onun dostlarına ve tabilerine karşı öfkeli dir."¹⁹⁵

Üstelik sen nasıl Rabbini bir halden başka bir hale değişmekle vasfetmeye ve yaratıklarda cereyan eden şeylerin O'nda da cereyan ettiğini söylemeye cesaret edebilirsin?! Yüce Allah bundan münezzehtir. O yok olup gidenlerle yok olup gitmez, değişenlerle değişmez, dönüşenlerle dönüşmez. Kendi dışında olan her şey O'nun elinde ve denetimindedir. Onların tamamı O'na muhtaçtır, O ise başkasından müstağnidir."

٣- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فَقَالَ يَفْضِيلُ كُلُّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَكُلُّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالْأَرْضُ وَسِعَنَ الْكُرْسِيُّ أَمْ الْكُرْسِيُّ وَسِعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ؟ فَقَالَ بَلِ الْكُرْسِيُّ وَسِعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالْعَرْشُ وَكُلُّ شَيْءٍ وَسِعَ الْكُرْسِيُّ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالْأَرْضُ وَسِعَنَ الْكُرْسِيُّ أَوْ الْكُرْسِيُّ وَسِعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ؟ فَقَالَ إِنَّ كُلَّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ وَالْعَرْشُ الْعِلْمُ ثَمَانِيَةَ أَرْبَعَةٍ مِنَّا وَأَرْبَعَةٌ مِمَّنْ شَاءَ اللَّهُ.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنِ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ فَقَالَ مَا يَقُولُونَ؟ قُلْتُ يَقُولُونَ إِنَّ الْعَرْشَ كَانَ عَلَى الْمَاءِ وَالرَّبُّ فَوْقَهُ. فَقَالَ كَذَبُوا مَنْ زَعَمَ هَذَا فَقَدْ صَيَّرَ اللَّهُ مَحْمُولًا وَوَصَفَهُ بِصِفَةِ الْمَخْلُوقِ وَلَزِمَهُ أَنْ الشَّيْءَ الَّذِي يَحْمِلُهُ أَقْوَى مِنْهُ. قُلْتُ بَيْنَ لِي جُعِلْتُ فِدَاكَ.

فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ حَمَلَ دِينَهُ وَعِلْمَهُ الْمَاءَ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ أَرْضٌ أَوْ سَمَاءٌ أَوْ جَنٌّ أَوْ إِنْسٌ أَوْ شَمْسٌ أَوْ قَمَرٌ فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ نَثَرَهُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لَهُمْ مَنْ رَبُّكُمْ فَأَوَّلُ مَنْ نَطَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالْأَيْمَنَةُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا أَنْتَ رَبَّنَا فَحَمَلَهُمُ الْعِلْمُ وَالَّذِينَ ثُمَّ قَالَ لِلْمَلَائِكَةِ هُوَ لَاءِ حَمَلَةُ دِينِي وَعِلْمِي وَأُمَنَائِي فِي خَلْقِي وَهُمْ الْمَسْتُولُونَ

3-(334) ...Fuzeyl bin Yasar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Kürsüsü gökleri de yeri de kuşatır..."¹⁹⁶ sözünü sordum. Buyurdular ki: "Ey Fuzeyl, her şey kürsüde yer almıştır; gökler, yer ve her şey kürsüde yer almıştır."

4-(335) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Kürsüsü gökleri de yeri de kuşatır..."¹⁹⁷ sözü hakkında: "Gökler ve yer mi kürsüyü kuşatır, yoksa kürsü mü gökleri ve yeri kuşatır?" diye sordum. Buyurdular ki: "Aksine kürsü, gökleri de yeri de Arş'ı da kuşatır; aslında her şeyi kürsü kuşatır."

5-(336) ...Zürare bin A'yun'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Kürsüsü gökleri de yeri de kuşatır..."¹⁹⁸ sözü hakkında: "Gökler ve yer mi kürsüyü kuşatır, yoksa kürsü mü gökleri ve yeri kuşatır?" diye sordum. Buyurdular ki: "Her şey kürsüde yer alır."

6-(337) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Arş'ı taşıyanlar ki, sekiz kişidir; Arş da ilimdir, dördü bizdendir, dördü de Allah'ın dilediği (başka) kimselerdendir."

7-(338) ...Davud'ür-Rikki'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Arş'ı da su üzerindeydi..."¹⁹⁹ sözünü sordum. Buyurdular ki: "Başkaları ne diyor?" Dedim ki: "Diyorlar ki: "Arş su üzerinde, Rab da onun üzerindedir." Buyurdular ki: "Yalan söylüyorlar, kim bunu söylerse Allah'ı taşınır kılmış ve yaratılmışın sıfatıyla vasfetmiş olur. O'nu taşıyanın O'ndan daha güçlü olduğunu da kabullenmesi lazım gelir." Dedim ki: "Siz bana açıklayın, fedanız olayım."

Buyurdular ki: "Yer, gök, cin, insan, güneş ve ay olmadan Allah dinini ve ilmimi suya yükledi. Yaratıkları yaratmayı irade edince de, onları önüne serpiştirdi ve onlara: "Rabbiniz kimdir?" buyurdu. İlk olarak Resulullah *sallallahu, aleyhi ve alihi*, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* ve İmamlar Allah'ın rahmeti onlara olsun konuştular ve: "Rabbimiz sensin." dediler. Bunun üzerine ilmi ve dini onlara yükledi. Sonra da meleklerle: "Bunlar dinimin ve ilmimin taşıyıcıları, yaratıklarım arasındaki güvenilirlerim ve sorumlu olanlardır." buyurdu.

ثُمَّ قَالَ لِبَنِي آدَمَ أَقْرُوا اللَّهَ بِالرُّبُوبِيَّةِ وَلِهَوْلَاءِ النَّفَرِ بِالْوَلَايَةِ وَالطَّاعَةِ فَقَالُوا نَعَمْ رَبَّنَا أَفْرَزْنَا فَقَالَ اللَّهُ لِلْمَلَائِكَةِ اشْهَدُوا فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ شَهِدْنَا عَلَى أَنْ لَا يَقُولُوا غَدًا إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ. أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ يَا دَاوُدُ وَلَا يَتُّنَا مُؤَكَّدَةٌ عَلَيْهِمْ فِي الْمِيثَاقِ.

بَابُ الرُّوحِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ ابْنِ أَبِي عَمِيرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنِ الْأَحْوَلِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الرُّوحِ الَّتِي فِي آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلُهُ فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي قَالَ هَذِهِ رُوحٌ مَخْلُوقَةٌ وَالرُّوحُ الَّتِي فِي عِيسَى مَخْلُوقَةٌ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنِ ثَعْلَبَةَ عَنِ حُمْرَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرُوحٌ مِنْهُ قَالَ هِيَ رُوحُ اللَّهِ مَخْلُوقَةٌ خَلَقَهَا اللَّهُ فِي آدَمَ وَعِيسَى.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَةَ عَنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الطَّائِي عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي كَيْفَ هَذَا النَّفْخُ فَقَالَ إِنَّ الرُّوحَ مُتَحَرِّكٌ كَالرِّيْحِ وَإِنَّمَا سُمِّيَ رُوحًا لِأَنَّهُ اشْتَقَّ اسْمَهُ مِنَ الرِّيْحِ وَإِنَّمَا أَخْرَجَهُ عَنِ لَفْظَةِ الرِّيْحِ لِأَنَّ الْأَرْوَاحَ مُجَانِسَةٌ لِلرِّيْحِ وَإِنَّمَا أَضَافَهُ إِلَى نَفْسِهِ لِأَنَّهُ اصْطَفَاهُ عَلَى سَائِرِ الْأَرْوَاحِ كَمَا قَالَ لَبِيتُ مِنَ الْبُيُوتِ بَيْتِي وَلِرَسُولٍ مِنَ الرُّسُلِ خَلِيلِي وَأَشْبَاهَ ذَلِكَ وَكُلُّ ذَلِكَ مَخْلُوقٌ مَصْنُوعٌ مُحَدَّثٌ مَرْبُوبٌ مُدَبَّرٌ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ عَنِ أَبِيهِ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَحْرٍ عَنِ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَمَّا يَرُودُونَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ فَقَالَ هِيَ صُورَةٌ مُحَدَّثَةٌ مَخْلُوقَةٌ وَاصْطَفَاهَا اللَّهُ وَاخْتَارَهَا عَلَى سَائِرِ الصُّورِ الْمُخْتَلِفَةِ فَأَضَافَهَا إِلَى نَفْسِهِ كَمَا أَضَافَ الْكَعْبَةَ إِلَى نَفْسِهِ وَالرُّوحَ إِلَى نَفْسِهِ فَقَالَ بَيْتِي وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي.

Sonra da Âdemoğullarına: "Allah'ın Rabliğine ve bu zatların velayet ve itaatine ikrar ediniz." buyurdu. Onlar da: "Evet Rabbimiz, ikrar ettik." dediler.

Bunun üzerine Allah meleklerle: "Şahit olun." buyurdu. Melekler de: "Şahit olduk" dediler.

Artık yarın: "...Biz bundan habersizdik."²⁰⁰ demesinler, ya da: "**Babalarımız şirk koşmuştu, biz ise sadece onlardan sonra gelen bir nesiliz; batıla sapmışların yaptığından dolayı bizi mi helak edeceksin?**"²⁰¹ demeyesiniz. Ey Davut, misakta velayetimiz onlara tekit edilmiştir."

Ruh Babı

1-(339) ...Ahvel'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah'ın: "**Ona şekil verip kendisine ruhumdan üflediğim zaman...**"²⁰² ayetinde sözü edilen Âdem'de olan ruhu sordum. Buyurdular ki: "Bu yaratılmış olan ruhtur, İsa'da olan ruh da yaratılmıştır."

2-(340) ...Humran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**...O'ndan bir ruhtur...**"²⁰³ ayetini sordum. Buyurdular ki: "Bu Allah'ın yaratılmış olan ruhudur. Allah onu Âdem ve İsa'da yarattı."

3-(341) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**...Ona ruhumdan üflediğim zaman...**"²⁰⁴ sözüyle ilgili olarak: "Bu üfleme nasıl olmuştur?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Ruh da rüzgâr gibi hareket eden bir varlıktır. Ona ruh denmesi de, rih kökünden türediği içindir. Onu rih sözcüğünden türetmesi de, ruhların rih ile türdeş olmalarındandır. Onu kendisine atfetmesi ise, onu diğer ruhlardan seçkin kıldığındandır. Nitekim evlerden birine; "**...evim...**"²⁰⁵, resul-lerden birine de; "**...dostum.**"²⁰⁶ demiş ve benzer. Ama tamamı yaratılmıştır, yapılmıştır, icat edilmiştir, terbiye edilen ve yönetilendirler."

4-(342) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a rivayet ettikleri: "Allah Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır." hadisini sordum.

Buyurdular ki: "O icat edilen yaratılmış bir surettir. Allah onu diğer yaratılan suretlere karşın seçip kendine nispet vermiştir. Nitekim Kâbe'yi ve ruhu da kendine nispet vermiş de: "**...evim...**"²⁰⁷ ve "**...Ona ruhumdan üflediğim zaman...**"²⁰⁸ buyurmuştur."

بَابُ جَوَامِعِ التَّوْحِيدِ

١- مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى جَمِيعاً رَفَعَاهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اسْتَنْهَضَ النَّاسَ فِي حَرْبِ مُعَاوِيَةَ فِي الْمَرَّةِ الثَّانِيَةِ فَلَمَّا حَسَدَ النَّاسُ قَامَ خَطِيباً فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الصَّمَدِ الْمُتَّفَرِّدِ الَّذِي لَا مِنْ شَيْءٍ كَانَ وَلَا مِنْ شَيْءٍ خَلَقَ مَا كَانَ.

فُدْرَةٌ بَانَ بِهَا مِنَ الْأَشْيَاءِ وَبَانَتِ الْأَشْيَاءُ مِنْهُ فَلَيْسَتْ لَهُ صِفَةٌ تُنَالُ وَلَا أَحَدٌ تُضْرَبُ لَهُ فِيهِ الْأَمْثَالُ.

كُلُّ دُونَ صِفَاتِهِ تَحْبِيرُ اللَّغَاتِ وَصَلَّ هُنَاكَ تَصَارِيفُ الصِّفَاتِ وَحَارَ فِي مَلَكُوتِهِ عَمِيقَاتُ مَذَاهِبِ التَّفَكِيرِ وَأَنْقَطَعَ دُونَ الرُّسُوحِ فِي عِلْمِهِ جَوَامِعُ التَّفْسِيرِ وَحَالَ دُونَ غَيْبِهِ الْمَكُونُونَ حُجُبٌ مِنَ الْغُيُوبِ تَاهَتْ فِي أَدْنَى أَدَانِيهَا طَامِحَاتُ الْعُقُولِ فِي لَطِيفَاتِ الْأُمُورِ. فَتَبَارَكَ اللَّهُ الَّذِي لَا يَبْلُغُهُ بُعْدُ الْهَمَمِ وَلَا يَنَالُهُ غَوْصُ الْفِطَنِ.

وَتَعَالَى الَّذِي لَيْسَ لَهُ وَقْتُ مَعْدُودٍ وَلَا أَجَلٌ مَمْدُودٌ وَلَا نَعْتٌ مَحْدُودٌ.

سُبْحَانَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ أَوَّلٌ مُبْتَدَأٌ وَلَا آخِرٌ مُنْتَهَى وَلَا آخِرٌ يَفْنَى.

سُبْحَانَهُ هُوَ كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ وَالْوَاصِفُونَ لَا يَبْلُغُونَ نَعْتَهُ.

وَحَدَّ الْأَشْيَاءِ كُلِّهَا عِنْدَ خَلْقِهِ إِبَانَةٌ لَهَا مِنْ شِبْهِهِ وَإِبَانَةٌ لَهُ مِنْ شِبْهِهَا.

لَمْ يَحْلُلْ فِيهَا فَيُقَالَ هُوَ فِيهَا كَائِنٌ وَلَمْ يَنَأَ عَنْهَا فَيُقَالَ هُوَ مِنْهَا بَائِنٌ وَلَمْ يَحُلْ مِنْهَا فَيُقَالَ لَهُ أَيْنَ.

لَكِنَّهُ سُبْحَانَهُ أَحَاطَ بِهَا عِلْمُهُ وَأَتَقَنَهَا صُنْعُهُ وَأَحْصَاهَا حِفْظُهُ لَمْ يَعْزُبْ عَنْهُ حَفِيَّاتُ غُيُوبِ

الْهَوَاءِ وَلَا غَوَامِضُ مَكُونٍ ظَلَمَ الدُّجَى وَلَا مَا فِي السَّمَاوَاتِ الْعُلَى إِلَى الْأَرْضِينَ السُّفْلَى.

Tevhid Külliyatı Babı

1-(343) ... Muhammed bin Ebu Abdullah ve Muhammed bin Yahya birlikte merfu olarak dediler ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: Hız. "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* ikinci kez halka Muaviye'yle harp emri verdi. İnsanlar toplanınca hitabet için ayağa kalkarak şöyle buyurdular: "Bütün övgüler; bir, tek, ihtiyaçsız ve yegâne Allah'adır ki ne kendi bir şeyden olmuştur, ne de varlıkları bir şeyden yaratmıştır.

Kudrettir,²⁰⁹ bununla O varlıklardan, varlıklar da O'ndan ayrılmıştır. Dolayısıyla ne ulaşılabilen bir sıfatı vardır, ne de kendisine örnek gösterilebilecek bir sınır söz konusudur.

Sıfatları karşısında lügatlerin süslemeleri acze düşmüş, bu alanda türlü türlü nitelemeler hep yitip gitmiştir. Melekûtunda derin düşünce ekolleri şaşkınlığa düşmüş, kapsamlı yorumlar ilminde derinleşmekte yetersiz kalmıştır. Saklı gaybının önünde gaybdan perdeler gerilmiş, hırslı serkeş akıllar ince işlerin en basitlerini kavramada şaşırıp kalmıştır.

O halde uludur, O Allah ki, ne uzun gayretler O'na ulaşabilir, ne de kıvrak zekâların derin dalışları O'nu elde edebilir.

Yücedir, O Allah ki, ne O'nun bir sayılır vakti vardır ne de uzatılı bir eceli ve ne de sınırlı bir niteliği.

Münezzehdir, O Allah ki, ne başlanan bir ilki vardır, ne de sona erişilen bir bitişi ve ne de yok olup gidilen bir nihayeti.

Münezzehdir O. O, ancak kendi vafettiği gibidir. Vafedenler O'nun niteliğine ulaşamazlar.

Her şeyi yaratırken tamamını sınırlamıştır ki, kendisine benzemekten uzak kalsınlar kendisi de onlara benzemekten uzak olsun.

Varlıklara hulul etmemiş ki, "Onlardadır." denilsin; onlardan uzaklaşmamıştır ki, "Onlardan ayrıdır." söylensin; onlardan boşalmamıştır ki de, "Peki nerededir?" denilsin.

Fakat münezzehdir O. İlmi onları kuşatmış, yapışı onları pek sağlam kılmış, belleyişi onları sayıp bitirmiştir. Ne gizli havanın gizledikleri O'na gizli kalır, ne de kap karanlıkların en saklıları ve ne de yüksek göklerden aşağı yerlere kadar olanlar.

لِكُلِّ شَيْءٍ مِنْهَا حَافِظٌ وَرَقِيبٌ وَكُلُّ شَيْءٍ مِنْهَا بِشَىءٍ مُحِيطٌ وَالْمُحِيطُ بِمَا أَحَاطَ مِنْهَا
الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَا يُعَيِّرُهُ صُرُوفُ الْأَزْمَانِ وَلَا يَتَكَادَهُ صُنْعُ شَيْءٍ كَانَ إِنَّمَا قَالَ
لِمَا شَاءَ كُنْ فَكَانَ.

ابْتَدَعَ مَا خَلَقَ بِلَا مِثَالٍ سَبَقَ وَلَا تَتَعَبُ وَلَا تَصَبُّ وَكُلُّ صَانِعٍ شَيْءٍ فَمِنْ شَيْءٍ صَنَعَ
وَاللَّهُ لَا يَمُنُّ شَيْءٍ صَنَعَ مَا خَلَقَ.

وَكُلُّ عَالِمٍ فَمِنْ بَعْدِ جَهْلٍ تَعَلَّمَ وَاللَّهُ لَمْ يَجْهَلْ وَلَمْ يَتَعَلَّمْ أَحَاطَ بِالْأَشْيَاءِ عِلْمًا قَبْلَ
كَوْنِهَا فَلَمْ يَزِدْ بِكَوْنِهَا عِلْمًا عِلْمُهُ بِهَا قَبْلَ أَنْ يُكُونَهَا كَعِلْمِهِ بَعْدَ تَكْوِينِهَا.

لَمْ يُكُونَهَا لِتَشْدِيدِ سُلْطَانٍ وَلَا خَوْفٍ مِنْ زَوَالٍ وَلَا تَقْصَانٍ وَلَا اسْتِعَانَةٍ عَلَى ضِدِّ مَنَاقِبِ
وَلَا نِدِّ مَكَاثِرٍ وَلَا شَرِيكِ مُكَابِرٍ لَكِنْ خَلَائِقُ مَرْبُوبُونَ وَعِبَادٌ دَاخِرُونَ.

فَسُبْحَانَ الَّذِي لَا يُؤَدُّهُ خَلْقٌ مَا ابْتَدَأَ وَلَا تَدْبِيرٌ مَا بَرَأَ وَلَا مِنْ عَجْزٍ وَلَا مِنْ فَتْرَةٍ بِمَا خَلَقَ
اِكْتَفَى عِلْمَ مَا خَلَقَ وَخَلَقَ مَا عِلْمَ لَا بِالتَّفْكِيرِ فِي عِلْمِ حَادِثٍ أَصَابَ مَا خَلَقَ وَلَا شُبْهَةٍ
دَخَلَتْ عَلَيْهِ فِيمَا لَمْ يَخْلُقْ لَكِنْ قَضَاءٌ مُبْرَمٌ وَعِلْمٌ مُحْكَمٌ وَأَمْرٌ مُتَقَنَّ.

تَوَحَّدَ بِالرُّبُوبِيَّةِ وَخَصَّ نَفْسَهُ بِالْوَحْدَانِيَّةِ وَاسْتَخْلَصَ بِالْمَجْدِ وَالتَّنَاءِ وَتَفَرَّدَ بِالتَّوْحِيدِ
وَالْمَجْدِ وَالتَّنَاءِ وَتَوَحَّدَ بِالتَّحْمِيدِ وَتَمَجَّدَ بِالتَّمْجِيدِ.

وَعَلَا عَنِ اتِّخَاذِ الْأَبْنَاءِ وَتَطَهَّرَ وَتَقَدَّسَ عَنِ مَلَامَسَةِ النِّسَاءِ وَعَزَّ وَجَلَّ عَنِ مُجَاوِرَةِ
الشُّرَكَاءِ فَلَيْسَ لَهُ فِيمَا خَلَقَ ضِدٌّ وَلَا لَهُ فِيمَا مَلَكَ نِدٌّ وَلَمْ يَشْرِكْهُ فِي مُلْكِهِ أَحَدٌ.

الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الْمُبِيدُ لِلْأَبَدِ وَالْوَارِثُ لِلْأَمَدِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ وَلَا يَزَالُ وَحَدَانِيًّا أَزَلِيًّا
قَبْلَ بَدْءِ الدُّهُورِ وَبَعْدَ صُرُوفِ الْأُمُورِ.

الَّذِي لَا يَبِيدُ وَلَا يَنْفَدُ بِذَلِكَ أَصِفُ رَبِّي فَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ عَظِيمٍ مَا أَعْظَمَهُ وَمِنْ جَلِيلٍ
مَا أَجَلَّهُ وَمِنْ عَزِيزٍ مَا أَعَزَّهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُ الظَّالِمُونَ عُلُوءًا كَبِيرًا.

Onlardan her şey için bir koruyucu ve gözetici vardır. Onlardan her şey başka bir şeyle kuşatılmıştır. Onlardan her kuşatmanı kuşatan ise; O bir, tek ve ihtiyaçsızdır ki, ne zaman aşımı O'nu değiştirir, ne de bir varlığı yaratmak O'na zor gelir; irade ettiği şeye, sade, "Ol" der, o da olur.

Yarattığı her şeyi önceden olan bir örnek olmadan başlatmış, yorulmamış, bitap düşmemiştir. Her bir şeyi yapan mutlaka onu bir şeyden yapar, ama Allah yarattığını yokken yaratır.

Her bilen, cehaletten sonra ilim edinir; ama Allah hiç bilgisiz olmaz, hiç ilim edinmez. Bilgisiyle şeyleri var olmalarından önce kuşatmıştır, var olmalarıyla da ilmi artmamıştır. Onlara, var etmesinden önce olan ilmi, onları var ettikten sonraki ilminin aynıdır.

Onları, sultasını güçlendirmek veya zail olmaktan ya da eksiklikten korktuğundan veyahut düşmanlık eden bir zıdda veya tekasür talep bir benzere ya da büyülenen bir ortağa karşı yardımlaşmak amacıyla da yaratmamıştır. Hayır, onlar sadece yetiştirilen yaratıklar ve boyun eğmiş kullardır.

Münezzehdir O ki, ne başlattığı şeylerin yaratması O'na zor gelir ne de yarattığı şeylerin yönetmesi. Ne acizlikten ne de yorgunluktan yarattığıyla yetinmiştir. Yarattığını bilmiş, bildiğini de yaratmıştır. Düşünmeyle oluşan bir ilimle yarattığını bulmamış, yaratmadığında ise içine bir kuşku girmemiştir. Aksine, (O'nun yaratışı) kesin bir hüküm, sağlam bir ilim, metin bir iştir.

Rablikte yegâne olmuştur, sırf kendini birliğe has kılmıştır, ululuk ve övgüyü yalnızca kendine özgü kılmıştır. Birlenme, ululanma ve yücelenmede tek olmuştur. Övgüyle birleşmiş, ululanmayla yücelmiştir.

Oğullar edinmekten yücedir. Kadınlara dokunmaktan arıdır, pakdır. Ortaklarla beraber olmaktan uludur, yücedir. Dolayısıyla ne yarattığında O'na karşıt biri vardır, ne de sahibi olduğunda O'na bir benzer bulunur. Mülkünde de bir kimse O'na ortak değildir.

Birdir, tektir, ihtiyaçsızdır, sürekliliğin yok edicisi, sürekliliğin mirasçısıdır. Zamanların başlamasından önce de işlerin geçip gitmesinden sonra da ezeli ve ebedi olarak vardır, birdir.

O ki ne yok olur ne de tükenir. İşte Rabbimi böyle niteliyorum. Allah'tan başka bir ilah yoktur. Hayret! Bir uludan ki ne de uludur! Bir yüceden ki ne de yücedir! Bir üstünden ki, ne de üstündür! O zalimlerin söylemelerinden çok yücedir, çok uludur."

وَهَذِهِ الْخُطْبَةُ مِنْ مَشْهُورَاتِ خُطْبِهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَتَّى لَقَدْ ابْتَدَلَهَا الْعَامَّةُ وَهِيَ كَافِيَةٌ
لِمَنْ طَلَبَ عِلْمَ التَّوْحِيدِ إِذَا تَدَبَّرَهَا وَفَهِمَ مَا فِيهَا فَلَوْ اجْتَمَعَ أَلْسِنَةُ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَيْسَ فِيهَا
لِسَانُ نَبِيِّ عَلَى أَنْ يُبَيِّنُوا التَّوْحِيدَ بِمِثْلِ مَا أَتَى بِهِ أَبِي وَأُمِّي مَا قَدَرُوا عَلَيْهِ.

وَلَوْلَا إِبَانَتُهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا عَلِمَ النَّاسُ كَيْفَ يَسْلُكُونَ سَبِيلَ التَّوْحِيدِ أَلَا تَرَوْنَ
إِلَى قَوْلِهِ لَامِنْ شَيْءٍ كَانَ وَلَا مِنْ شَيْءٍ خَلَقَ مَا كَانَ فَنَفَى بِقَوْلِهِ لَامِنْ شَيْءٍ كَانَ مَعْنَى
الْحُدُوثِ وَكَيْفَ أَوْقَعَ عَلَى مَا أَحَدَتْهُ صِفَةَ الْخَلْقِ وَالْإِخْتِرَاعِ بِأَصْلِ وَلَا مِثَالٍ نَفِيًّا
لِقَوْلٍ مَنْ قَالَ إِنَّ الْأَشْيَاءَ كُلَّهَا مُحَدَّثَةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَإِطْلَاقًا لِقَوْلِ التَّنَوِّيَةِ الَّذِي
زَعَمُوا أَنَّهُ لَا يُحْدِثُ شَيْئًا إِلَّا مِنْ أَصْلِ وَلَا يُدَبِّرُ إِلَّا بِإِحْتِدَاءٍ مِثَالٍ فَدَفَعَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
بِقَوْلِهِ لَامِنْ شَيْءٍ خَلَقَ مَا كَانَ جَمِيعَ حُجَجِ التَّنَوِّيَةِ وَشَهْهِمَ لِأَنَّ أَكْثَرَ مَا يَعْتَمِدُ التَّنَوِّيَةُ
فِي حُدُوثِ الْعَالَمِ أَنْ يَقُولُوا لَا يَخْلُقُ مِنْ أَنْ يَكُونَ الْخَالِقُ خَلَقَ الْأَشْيَاءَ مِنْ شَيْءٍ أَوْ
مِنْ لاشَيْءٍ فَقَوْلُهُمْ مِنْ شَيْءٍ خَطَأٌ وَقَوْلُهُمْ مِنْ لاشَيْءٍ مُنَاقِضَةٌ وَإِحَالَةٌ لِأَنَّ مِنْ تُوجِبُ
شَيْئًا وَلَا شَيْءٍ تَنْفِيهِ.

فَأَخْرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَذِهِ اللَّفْظَةَ عَلَى أَبْلَغِ الْأَلْفَاظِ وَأَصَحِّهَا فَقَالَ
لَامِنْ شَيْءٍ خَلَقَ مَا كَانَ فَنَفَى مِنْ إِذْ كَانَتْ تُوجِبُ شَيْئًا وَنَفَى الشَّيْءَ إِذْ كَانَ كُلُّ شَيْءٍ
مَخْلُوقًا مُحَدَّثًا لَامِنْ أَصْلِ أَحَدَتْهُ الْخَالِقُ كَمَا قَالَتِ التَّنَوِّيَةُ إِنَّهُ خَلَقَ مِنْ أَصْلِ قَدِيمٍ
فَلَا يَكُونُ تَدْبِيرٌ إِلَّا بِإِحْتِدَاءٍ مِثَالٍ.

(Kitabın müellifi der ki:) Bu hutbe Hazret'in meşhur hutbelerinden biridir. Öyle ki genelin bile dilinde dolaşır olmuştur. Bu hutbe, tevhid ilmini talep eden için, onda olanları düşünüp anlarsa, yeterlidir. Eğer bütün cinler ve insanların dilleri, içlerinde peygamber dili olmama koşuluyla hazretin (*anam babam kendisine kurban olsun*) bu getirdiklerinin bir benzeriyle tevhidi beyan etmek üzere bir araya gelseler, buna güç yetiremezler.

Eğer Hazret açıklamasaydılar, insanlar tevhid yolunu nasıl kat edeceklerini bilmezlerdi. Şu; "Ne kendi bir şeyden olmuştur, ne de varlıkları bir şeyden yaratmıştır" sözünü görmez misin? "Ne kendi bir şeyden olmuştur." buyruklarıyla Hak Teala hakkında hudûs (sonradan olma) kavramının anlamsızlığını ortaya koyarken, nasıl da icat ettiği şeylere bir madde ve örnek olmaksızın (yok iken) yaratılmış ve icad edilmiş vasfını giydirmişlerdir. Bununla; "Varlıkların tamamı birbirinden oluşmuştur." görüşünü savunanların görüşünü reddederken, aynı zamanda; "Hiçbir şey bir madde olmaksızın meydana gelemez ve hiçbir şey bir örnek olmaksızın yönetilemez." görüşünü iddia eden düalistlerin (sana viyyenin) bu savlarını da çürütmüşlerdir. "Ne de varlıkları bir şeyden yaratmıştır." (Yani onları yok iken yaratmıştır) sözüyle düalistlerin bütün delil ve şüphelerini savmışlardır. Çünkü düalistlerin âlemin var oluşunda dayandıkları en önemli delilleri şudur ki, derler: "Yaratan ya âlemi bir şeyden yaratacaktır, ya da yoktan yaratacaktır?" "Bir şeyden yaratmıştır." denilmesi hatadır. (Çünkü bu durumda âlemin temeli olan şeyin ezeli olduğu ve âlemin yaratıcısının Allah değil de o olduğu ortaya çıkar.) "Yoktan yaratmıştır." denilmesi de çelişki ve muhaldir. Çünkü (cümlede yer alan)"den" eki bir şeyi (temeli) gerektirir. Yokluk ise şeyin (temelin) olmadığını ortaya koyar.

Emirü'l-Müminin *aleyhisselam* ise bu kelimeyi "den ekini" en açık ve en doğru şekilde kullanarak: "ne de varlıkları bir şeyden yaratmıştır." (yani varlıkları yok iken yaratmıştır) buyurmuşlardır. Böylece bir yandan, bir şeyi (temeli) gerektiren "den" ekini olumsuzlarken, diğer yandan da, her şeyin yaratılmış ve icad edilmiş olduğuna vurgu yaparak, bir şeyin olmadığını ve varlıkların yok iken bir temel olmadan yaratan tarafından icat edildiklerini açıklamışlardır. Böylece düalistlerin: "Allah varlıkları ezeli bir temelden (maddeden) yaratmıştır, dolayısıyla yönetim ancak bir model ve örnek üzere yapılmaktadır." sözlerini çürütmüşlerdir.

ثُمَّ قَوْلُهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَيْسَتْ لَهُ صِفَةٌ تُنَالُ وَلَا حُدٌّ تُضْرَبُ لَهُ فِيهِ الْأَمْثَالُ كُلُّ دُونَ صِفَاتِهِ تَحْبِيرُ اللَّغَاتِ فَفَنَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَقَاوِيلَ الْمُسَبَّهَةِ حِينَ شَبَّهُوهُ بِالسَّبِيكَةِ وَالْبَلُورَةِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَقَاوِيلِهِمْ مِنَ الطُّولِ وَالِاسْتِوَاءِ وَقَوْلُهُمْ مَتَى مَا لَمْ تَعْقِدِ الْقُلُوبُ مِنْهُ عَلَى كَيْفِيَّةٍ وَلَمْ تَرْجِعْ إِلَى إِثْبَاتِ هَيْئَةٍ لَمْ تَعْقِلْ شَيْئًا فَلَمْ تُثَبِّتْ صَانِعًا.
فَفَسَّرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ وَاحِدٌ بِالْكَفِيَّةِ وَأَنَّ الْقُلُوبَ تَعْرِفُهُ بِالتَّصْوِيرِ
وَالِإِحَاطَةِ.

ثُمَّ قَوْلُهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الَّذِي لَا يَبْلُغُهُ بَعْدَ الْهَمَمِ وَلَا يَنَالُهُ غَوْصُ الْفِطَنِ وَتَعَالَى الَّذِي لَيْسَ لَهُ وَقْتُ مَعْدُودٍ وَلَا أَجَلٌ مَعْدُودٌ وَلَا نَعْتُ مَحْدُودٌ.
ثُمَّ قَوْلُهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يَحْلُلْ فِي الْأَشْيَاءِ فَيُقَالُ هُوَ فِيهَا كَاتِنٌ وَلَمْ يَنَأْ عَنْهَا فَيُقَالُ هُوَ مِنْهَا بَاتِنٌ

فَنَفَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِهَاتَيْنِ الْكَلِمَتَيْنِ صِفَةَ الْأَعْرَاضِ وَالْأَجْسَامِ لِأَنَّ مِنْ صِفَةِ الْأَجْسَامِ التَّبَاعُدَ وَالْمُبَايَنَةَ وَمِنْ صِفَةِ الْأَعْرَاضِ الْكُونَ فِي الْأَجْسَامِ بِالْحُلُولِ عَلَى غَيْرِ مُمَاسَّةٍ وَمُبَايَنَةَ الْأَجْسَامِ عَلَى تَرَاحِي الْمَسَافَةِ.
ثُمَّ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَكِنْ أَحَاطَ بِهَا عِلْمُهُ وَأَتَقَنَهَا صُنْعُهُ أَيْ هُوَ فِي الْأَشْيَاءِ بِالإِحَاطَةِ وَالتَّدْبِيرِ وَعَلَى غَيْرِ مُلَامَسَةٍ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ اسْمُهُ وَتَعَالَى ذِكْرُهُ وَجَلَّ ثَنَاؤُهُ سُبْحَانَهُ وَتَقَدَّسَ وَتَفَرَّدَ وَتَوَحَّدَ وَلَمْ يَزَلْ وَلَا يَزَالُ وَهُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ فَلَا أَوَّلَ لِأَوَّلِيَّتِهِ رَفِيعًا فِي أَعْلَى عُلُوِّهِ شَامِحُ الْأَرْكَانِ رَفِيعُ الْبُنْيَانِ عَظِيمُ السُّلْطَانِ مُنِيفُ الْآلَاءِ سَنِيُّ الْعُلِيَاءِ الَّذِي عَجَزَ الْوَاصِفُونَ عَنْ كُنْهِ صِفَتِهِ وَلَا يُطِيقُونَ حَمْلَ مَعْرِفَةِ إِلَهِيَّتِهِ وَلَا يُحْدُونَ حُدُودَهُ لِأَنَّهُ بِالْكَفِيَّةِ لَا يُتَنَاهَى إِلَيْهِ.

Sonra O Hazret: "Ne ulaşılabilinen bir sıfatı vardır, ne de kendisine örnek gösterilebilecek bir sınır söz konusudur. Sıfatları karşısında da lügatlerin süslemeleri acze düşmüştür." buyruklarıyla müşebbihenin Allah'ı: "Külçeye, billura benzetmelerini ve bunun dışında Allah hakkında: "uzun boyluluk ve bir yerde yerleşme" gibi yakıştırmalarını, keza onların: "Kalpler O'ndan bir niteliği algılayıp inanmadıkça ve O'na bir şekil vermedikçe, aslında bir şeyi tasavvur etmiş sayılmaz ve bir yaratıcıyı ispat etmiş olmaz." şeklindeki sözlerini reddetmişlerdir.

Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* bu açıklamalarıyla, Allah'ın niteliksiz bir olduğunu ve kalplerin O'nu şekil vermeden ve kuşatmadan tanıdığını beyan etmişlerdir.

Sonra: " Uludur, O Allah ki, ne uzun gayretler O'na ulaşabilir, ne de kıvrak zekâların derin dalışları O'nu elde edebilir. Yücedir, O Allah ki, ne O'nun bir sayılır vakti vardır ne de uzatılı bir eceli ve ne de sınırlı bir niteliği." buyurmuşlardır.

Yine: "Varlıklara hulul etmemiş ki, "Onlardadır." denilsin; onlardan uzaklaşmamıştır ki, "Onlardan ayrıdır." söylensin." buyurmuşlardır.

Bu iki sözle de Allah'tan ilineklerin ve cisimlerin özelliğini olumsuzlamışlardır. Çünkü birbirinden uzaklaşarak ayrılmak cisimlerin, dokunmaksızın hulul ederek cisimlerde yer almak veya mesafe uzaklığıyla cisimlerden ayrılmak da ilineklerin sıfatlarındandır.

Sonra da: "İlmi onları kuşatmış, yapışı onları pek sağlam kılmış..." buyurarak, kuşatma ve yönetmeyle dokunmaksızın varlıklarda olduğunu beyan etmişlerdir.

2-(344) ...İbrahim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şüphesiz Allah'ın ismi kutludur, anısı uludur, övgüsü yücedir, münezzehtir, temizdir, birdir, tektir, hep vardır, hep var olacaktır, iltir, sondur, zahirdir, batındır. İlklüğünün başlangıcı yoktur, en yüceliğinde üsttür, rükünleri uludur, binası yücedir, sultanı büyüktür, nimetleri geniştir, yüceliği parlaktır, vafedenler sıfatının özüne eremezler, ilahlığın marifetini taşıyamazlar, O'na bir sınır (tanım) çizemezler; çünkü niteliklemeyle O'na ulaşamaz."

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُخْتَارِ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ جَمِيعاً عَنِ الْفَتْحِ بْنِ يَزِيدَ الْجُرْجَانِيِّ قَالَ صَمِنِي وَأَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الطَّرِيقُ فِي مُنْصَرَفِي مِنْ مَكَّةَ إِلَى خُرَاسَانَ وَهُوَ سَائِرٌ إِلَى الْعِرَاقِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ اتَّقَى اللَّهَ يَتَّقَى وَمَنْ أَطَاعَ اللَّهَ يُطَاعُ.

فَتَلَطَّفْتُ فِي الْوُصُولِ إِلَيْهِ فَوَصَلْتُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ يَا فَتْحُ مَنْ أَرْضَى الْخَالِقَ لَمْ يُبَالِ بِسَخَطِ الْمَخْلُوقِ وَمَنْ أَسَخَطَ الْخَالِقَ فَقَمِنَ أَنْ يُسَلِّطَ اللَّهُ عَلَيْهِ سَخَطَ الْمَخْلُوقِ وَإِنَّ الْخَالِقَ لَا يُوصَفُ إِلَّا بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ وَأَنِّي يُوصَفُ الَّذِي تَعَجُّزُ الْخَوَاسِ أَنْ تُدْرِكُهُ وَالْأَوْهَامُ أَنْ تَنَالَهُ وَالْخَطَرَاتُ أَنْ تُحَدِّدَهُ وَالْأَبْصَارُ عَنِ الْإِحَاطَةِ بِهِ جَلَّ عَمَّا وَصَفَهُ الْوَاصِفُونَ وَتَعَالَى عَمَّا يُنْعَتُهُ النَّاعِتُونَ نَأَى فِي قُرْبِهِ وَقَرَّبَ فِي نَأْيِهِ فَهُوَ فِي نَأْيِهِ قَرِيبٌ وَفِي قُرْبِهِ بَعِيدٌ كَيْفَ الْكَيْفِ فَلَا يُقَالُ كَيْفَ وَأَيُّنَ الْأَيُّنِ فَلَا يُقَالُ أَيُّنَ إِذْ هُوَ مُنْقَطِعُ الْكَيْفُوفِيَّةِ وَالْأَيُّنُوفِيَّةِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ بَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَخْطُبُ عَلَى مَنبَرِ الْكُوفَةِ إِذْ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ ذِعْلَبٌ ذُو لِسَانٍ بَلِيغٍ فِي الْخُطْبِ شُجَاعُ الْقَلْبِ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ رَأَيْتُ رَبِّكَ؟
قَالَ وَيَلِكُ يَا ذِعْلَبُ مَا كُنْتُ أَعْبُدُ رَبًّا لَمْ أَرَهُ.
فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَيْفَ رَأَيْتَهُ؟

قَالَ وَيَلِكُ يَا ذِعْلَبُ لَمْ تَرَهُ الْعُيُونُ بِمُشَاهَدَةِ الْأَبْصَارِ وَلَكِنْ رَأَتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقَائِقِ الْإِيمَانِ. وَيَلِكُ يَا ذِعْلَبُ إِنَّ رَبِّي لَطِيفُ اللَّطَافَةِ لَا يُوصَفُ بِاللُّطْفِ عَظِيمِ الْعُظْمَةِ لَا يُوصَفُ بِالْعَظَمِ كَبِيرِ الْكِبَرِيَاءِ لَا يُوصَفُ بِالْكَبَرِ جَلِيلِ الْجَلَالَةِ لَا يُوصَفُ بِالْغَالِظِ.

3-(345) ...Feth bin Yezid el-Cürçani'den, dedi ki:

Mekke'den dönüp Horasan'a giderken yolda Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* ile karşılaştım. Irak'a gidiyorlardı. Bu arada şöyle buyurdularını duyduğum: "Allah'tan sakınandan sakınılır, Allah'a itaat edene itaat edilir."

Yavaşça yaklaştım ve yanlarına vararak selam verdim. Selamımı yanıtladılar, sonra da şöyle buyurdular: "Yaratanı razı eden, mahlûkun öfkesine aldırış etmez; yaratanı öfkelendiren ise, Allah'ın yaratılmışların öfkelerini ona yönlendirmesine layıktır. Yaratana ancak kendisini vasfettiğiyle vasfedilir. Duyuların algılamaktan, vehimlerin ulaşmaktan, zihinlerin sınırlamaktan, bakışların kuşatmaktan aciz kaldığı bir zat nasıl tavsif edilebilir ki? O, vasfedenlerin vasfetmesinden yücedir, nitelenlerin nitelenmesinden uludur. Yakınlığında uzaktır, uzaklığında yakındır. O halde, O uzakken yakın, yakinken de uzaktır. Nasılı nasıl kılan (keyfiyete keyfiyet özelliği veren) O'dur; bu yüzden O'nun için "Nasıl" denemez; nereyi nere kılan (mekâna mekân özelliği veren) O'dur; bu yüzden O'nun hakkında "Nerede" söylenemez. Çünkü O nasıllıktan da neredelikten de uzaktır."

4-(346) ...Muhammed bin Ebu Abdullah merfu olarak dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: Hz. "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* Kufe'de minber üzerinde hutbe okuduğu esnada usta konuşmacı ve cesaretli biri olan Zi'lib denen bir adam ayağa kalkarak: "Ey Emirü'l-Müminin, Rabbini görmüş müsün?" dedi.

Buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana ey Zi'lib, ben görmediğim bir Rabbe hiç kulluk eder miyim?"

Dedi ki: "Ey Emirü'l-Müminin, peki O'nu nasıl görmüşsün?"

Buyurdular ki: "Ey Zi'lib gözler O'nu bakmakla göremez, ama kalpler imam hakikatleriyle O'nu görmüştür.

Yazıklar olsun sana Ey Zi'lib, Rabbim letafetin latifidir ama incellekle tavsif edilmez; büyüklüğün büyüğüdür ama büyüklükle sıfatlanamaz, ululuğun ulusudur ama ululukla vasıflanmaz, yüceliğin yücesidir ama irilikle tanımlanamaz.

قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ لَا يُقَالُ شَيْءٌ قَبْلَهُ وَبَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ لَا يُقَالُ لَهُ بَعْدُ شَاءَ الْأَشْيَاءِ لِبِهْمَةِ
 دَرَكَ لَا بِحَدِيثَةٍ فِي الْأَشْيَاءِ كُلِّهَا غَيْرُ مُتَمَازِجٍ بِهَا وَلَا بَاتِنٍ مِنْهَا ظَاهِرٌ لَا بِتَأْوِيلِ الْمُبَاشَرَةِ
 مُتَجَلٍّ لَا بِاسْتِهْلَالِ رُؤْيَةِ نَاءٍ لَا بِمَسَافَةٍ قَرِيبٍ لَا بِمُدَانَاةٍ لَطِيفٍ لَا بِتَجَسُّمٍ مُوجُودٍ لَا بِعَدَمِ
 عَدَمٍ فَاعِلٌ لَا بِاضْطِرَارٍ مُقَدَّرٍ لَا بِحَرَكَةٍ مُرِيدٍ لَا بِهَمَامَةٍ سَمِيعٍ لَا بِأَلَةٍ بِصِيرٍ لَا بِأَدَاةٍ لِاتِّحْوِيهِ
 الْأَمَاكِنُ وَلَا تَضْمَنُهُ الْأَوْقَاتُ وَلَا تَحُدُّهُ الصِّفَاتُ وَلَا تَأْخُذُهُ السَّنَاتُ سَبَقَ الْأَوْقَاتَ كَوْنُهُ
 وَالْعَدَمُ وَجُودُهُ وَالْإِبْتِدَاءُ أَرْزُلُهُ بِتَشْعِيرِهِ الْمَشَاعِرَ عُرْفَ أَنْ لَا مَشْعَرَ لَهُ وَبِتَجْهِيرِهِ الْجَوَاهِرَ
 عُرْفَ أَنْ لَا جَوْهَرَ لَهُ وَبِمُضَادَّتِهِ بَيْنَ الْأَشْيَاءِ عُرْفَ أَنْ لَا ضِدَّ لَهُ وَبِمُقَارَنَتِهِ بَيْنَ الْأَشْيَاءِ
 عُرْفَ أَنْ لَا قَرِينَ لَهُ ضَادُّ التَّوَرِّ بِالظُّلْمَةِ وَالْبَيْسِ بِالْبَلِّ وَالْحَسَنِ بِاللَّيْنِ وَالصَّرْدَ بِالْحُرُورِ
 مُؤَلَّفٌ بَيْنَ مُتَعَادِيَاتِهَا وَمُفَرَّقٌ بَيْنَ مُتَدَانِيَاتِهَا دَالَّةٌ بِتَفْرِيقِهَا عَلَى مُفَرَّقِهَا وَبِتَأْلِيفِهَا عَلَى مُؤَلَّفِهَا
 وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ فَفَرَّقَ بَيْنَ قَبْلِ وَبَعْدٍ لِيُعْلَمَ
 أَنْ لَا قَبْلَ لَهُ وَلَا بَعْدَ لَهُ شَاهِدَةٌ بِغَرَائِزِهَا أَنْ لَا غَرِيزَةَ لِمُغْرِزِهَا مُخْبِرَةٌ بِتَوْقِيتِهَا أَنْ لَا وَقْتَ
 لِمَوْقِيتِهَا حَجَبٌ بَعْضَهَا عَنْ بَعْضٍ لِيُعْلَمَ أَنْ لَا حِجَابَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ كَانَ رَبًّا إِذْ لَا مَرْبُوبَ
 وَإِلَهَا إِذْ لَا مَالُوهُ وَعَالِمًا إِذْ لَا مَعْلُومَ وَسَمِيعًا إِذْ لَا مَسْمُوعَ.

٥- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ شَبَابِ الصَّيرَفِيِّ وَاسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ
 عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ قُتَيْبَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَعِيسَى
 شَلْقَانُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَابْتَدَأْنَا فَقَالَ عَجَبًا لِأَقْوَامٍ يَدْعُونَ عَلَى أَمِيرِ
 الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ بِهِ قَطُّ خَطَبَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) النَّاسَ
 بِالْكُوفَةِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُلْهُمِ عِبَادَهُ حَمْدَهُ وَقَاطِرِهِمْ عَلَى مَعْرِفَةِ رُبُوبِيَّتِهِ الدَّلَّ عَلَى
 وَجُودِهِ بِخَلْقِهِ وَبِحُدُوثِ خَلْقِهِ عَلَى أَرْزَلِهِ وَبِاشْتِبَاهِهِمْ عَلَى أَنْ لَا شِبْهَ لَهُ.

Her şeyden öncedir; bir şey O'ndan öncedir, denemez. Her şeyden sonradır, O'nun sonu var söylenemez. Şeyleri dilemiştir ama endişeyle değil, kavrayandır ama dalavereyle değil. Her şeydedir ama ne onlara karışmıştır ne de onlardan ayrılmıştır. Açıktır ama beraberlikle değil; mütecellidir ama uzaktan görülmeyele değil. Uzaktır mesafeyle değil; yakındır, yaklaşmayla değil. Latiftir, cisimleşmeyele değil. Vardır, yokluktan sonra değil. Faildir, mecbur olmadan. Yöneticidir, hareket etmeden. İrade edendir, tasalanmadan. İşitendir, uzuv olmadan, görendir, cihaz olmadan. Mekânlar O'nu içermez, vakitler O'nu kapsamaz, vasıflar O'nu sınırlamaz, uyuklama O'nu tutmaz. Oluşu vakitlerden, varlığı yokluktan, öncesizliği başlangıçtan öncedir. Duyuları duyu kılmasıyla O'nun duyusu olmadığı anlaşılmış, cevherleri cevher kılmasıyla O'nun cevheri olmadığı bilinmiş, şeyler arasında zıtlık koymasıyla O'nun zıddı olmadığı fark edilmiş, şeyler arasında eşleme yapmasıyla da eşinin olmadığı kavranmıştır. Aydınlığı karanlıkla, kuruyu yaşla, sert yumuşakla, soğuk'u sıcakla çeliştirmiştir. Onların (varlıkların) zıtlarını kaynaştırmış, uyumlularını da ayırtmış ki, ayırtılmaları ayırtanlarına, kaynaştırılmaları da kaynaştıranlarına delil oluversin. Yüce Allah'ın; **"Her şeyden de çift yarattık ki düşünüp öğüt alalım."**²¹⁰ sözünün anlamı işte budur. Bu yüzden önceyle sonranın arasını da ayırtmış ki, O'nun ne öncesi ne de sonrası olmadığı bilinsin. Onlar (varlıklar), doğalarıyla onları doğa kılanlarının doğası olmadığına tanıklık eder. Vakitli olmalarıyla da onları vakitli edenin vaktinin olmadığından haber verirler. Onların bazısını bazılarıyla da örtülemiş ki, O'nunla yarattığı arasında bir örtünün olmadığı bilinsin. Hiçbir yönetilen yokken O Rab idi, hiçbir ilahlık yapılan yokken O ilah idi, hiçbir bilinen yokken O âlim idi, hiçbir işitilen yokken O işiten idi.

5-(347) ...Sehl bin Ziyad'dan, o da ismi Muhammed bin Velid olan Şebabi's-Seyrefi'den, o da Ali bin Seyf bin Amire'den, dedi ki:

İsmail bin Kuteybe bana anlattı ve dedi ki: "Ben ve İsa Şalakan Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzuruna vardık. Bu arada İmam bizden önce söze başlayıp buyurdular ki: "Hayret! Bazı gruplardan ki, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a asla konuşmadığı şeyleri bağlıyorlar. Emirü'l-Müminin *aleyhisselam* Kufe'de halka hitap ederek, buyurdular: Bütün övgüler kullarına övgüsünü ilham eden, onları rububiyetini bilecek fitratla yaratan ve yaratmasıyla kendi varlığına, yarattığını sonradan var etmesiyle kendisinin öncesiz olduğuna, onları birbirine benzer kılmasıyla kendisinin benzeri olmadığına kılavuzlayan Allah'a aittir.

الْمُسْتَشْهَدِ بِآيَاتِهِ عَلَى قُدْرَتِهِ الْمُمْتَنِعَةِ مِنَ الصِّفَاتِ ذَاتُهُ وَمِنَ الْأَبْصَارِ رُؤْيِيَّتُهُ وَمِنَ الْأَوْهَامِ الْإِحَاطَةَ بِهِ لِأَمَدِ لِكَوْنِهِ وَلَاغَايَةَ لِبَقَائِهِ لَا تَشْمَلُهُ الْمَسَاعِرُ وَلَا تَحْجُبُهُ الْحُجُبُ وَالْحِجَابُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْفِهِ خَلْفُهُ إِيَّاهُمْ لَا مِتْنَاعَهُ مِمَّا يُمْكِنُ فِي ذَوَاتِهِمْ وَلَا مَكَانٍ مِمَّا يَمْتَنِعُ مِنْهُ وَلَا فِتْرَاقٍ الصَّانِعِ مِنَ الْمَصْنُوعِ وَالْحَادِّ مِنَ الْمَحْدُودِ وَالرَّبِّ مِنَ الْمَرْبُوبِ الْوَاحِدِ بِلَاتَأْوِيلٍ وَعَدَدٍ وَالْخَالِقِ لَا يَمَعْنَى حَرَكَةٍ وَالْبَصِيرِ لَا بِأَدَاةٍ وَالسَّمِيعِ لَا بِتَفْرِيقِ آلَةٍ وَالشَّاهِدِ لَا بِمُمَاسَّةٍ وَالْبَاطِنِ لَا بِاجْتِنَانٍ وَالظَّاهِرِ الْبَائِنِ لَا بِتَرَاحِي مَسَافَةٍ أَرْزَلُهُ نُهْيَةً لِمَجَاوِلِ الْأَفْكَارِ وَدَوَائِمِهِ رَدْعٌ لِطَامِحَاتِ الْعُقُولِ قَدْ حَسَرَ كُنْهَهُ نَوَافِدِ الْأَبْصَارِ وَقَمَعَ وُجُودَهُ جَوَائِلِ الْأَوْهَامِ فَمَنْ وَصَفَ اللَّهَ فَقَدْ حَدَّهُ وَمَنْ حَدَّهُ فَقَدْ عَدَّهُ وَمَنْ عَدَّهُ فَقَدْ أَبْطَلَ أَرْزَلُهُ وَمَنْ قَالَ أَيْنَ فَقَدْ غَيَّاهُ وَمَنْ قَالَ عِلَامَ فَقَدْ أَحْلَى مِنْهُ وَمَنْ قَالَ فِيهِمْ فَقَدْ ضَمَّنَهُ.

٦- وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ صَالِحِ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ فَتْحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ مِنَ التَّوْحِيدِ فَكَتَبَ إِلَيَّ بِخَطِّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُلْهَمِ عِبَادَةَ حَمْدِهِ.

وَذَكَرَ مِثْلَ مَا رَوَاهُ سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ إِلَى قَوْلِهِ وَقَمَعَ وُجُودَهُ جَوَائِلِ الْأَوْهَامِ ثُمَّ زَادَ فِيهِ أَوَّلَ الدِّيَانَةِ بِهِ مَعْرِفَتُهُ وَكَمَالَ مَعْرِفَتِهِ تَوْحِيدُهُ وَكَمَالَ تَوْحِيدِهِ نَفْيُ الصِّفَاتِ عَنْهُ بِشَهَادَةِ كُلِّ صِفَةٍ أَنَّهَا غَيْرُ الْمَوْصُوفِ وَشَهَادَةِ الْمَوْصُوفِ أَنَّهُ غَيْرُ الصِّفَةِ وَشَهَادَتِهِمَا جَمِيعاً بِالتَّنْبِيَةِ الْمُمْتَنِعِ مِنْهُ الْأَزْلُ فَمَنْ وَصَفَ اللَّهَ فَقَدْ حَدَّهُ وَمَنْ حَدَّهُ فَقَدْ عَدَّهُ وَمَنْ عَدَّهُ فَقَدْ أَبْطَلَ أَرْزَلَهُ.

وَمَنْ قَالَ كَيْفَ فَقَدْ اسْتَوْصَفَهُ وَمَنْ قَالَ فِيهِمْ فَقَدْ ضَمَّنَهُ وَمَنْ قَالَ عِلَامَ فَقَدْ جَهَلَهُ وَمَنْ قَالَ أَيْنَ فَقَدْ أَحْلَى مِنْهُ وَمَنْ قَالَ مَا هُوَ فَقَدْ نَعْتَهُ وَمَنْ قَالَ الْإِلَامَ فَقَدْ غَايَاهُ.

عَالِمٌ إِذْ لَا مَعْلُومَ وَخَالِقٌ إِذْ لَا مَخْلُوقَ وَرَبٌّ إِذْ لَا مَرْبُوبَ وَكَذَلِكَ يُوصَفُ رَبُّنَا وَفَوْقَ مَا يَصِفُهُ الْوَاصِفُونَ.

Ayetleriyle kudretine tanıklık etmiştir. Zatının sıfatlandırılması, gözlerle görülmesi, vahimler tarafından tasavvur edilip kuşatılması olanaksızdır. Ne varlığının bir başlangıcı vardır, ne de bekasının bir sonu. Ne duyular O'nu kuşatır, ne de örtüler O'nu örter. O'nunla yarattığı arasındaki örtü, onları yaratmasıdır. Çünkü onlar için zaten mümkün olan O'nun için olanaksız, O'nun için olanaksız olan ise onlar için olanaklıdır. Ve çünkü yaratan yaratılandan, sınırlayan sınırlanandan, rab rablik edilenden farklıdır, ayrıdır. Birdir, ama sayısal manada değil; yaratandır, ama hareket anlamında değil; görendir, cihaz olmadan, işitendir, uzuv kullanmadan, hazırdır, dokunmadan, batındır, saklanmadan, açıktır, aşikârdır, mesafe uzaklığı olmadan, ezeliyeti, dalan fikirlere engeldir; devamlılığı, serkeş akıllara manidir; kühü, keskin gözleri bitkin düşürmüştür; varlığı, gezgin vehimleri geri tepmiştir. Bu yüzden kim O'nu vafederse, O'nu sınırlamış; kim de O'nu sınırlarsa, O'nu saymış; kim de O'nu sayarsa, O'nun öncesizliğini bozmuş olur. Ve kim; "O nerededir?" derse, O'nu sonlu kılmıştır; kim; "O neyin üzerindedir?" derse, (diğerlerini) O'ndan boşalmıştır, kim de; "O nedendir?" derse, O'nu (birine) yüklemiştir."

6-(348) ...Fetih bin Abdullah'tan, dedi ki:

Hiz. Ebu İbrahim (İmam Musa bin Cafer) *aleyhisselam*'a bir mektup yazarak, tevhidle ilgili bazı şeyler sordum. Cevabında kendi hatırla bana şöyle yazdı: "Bütün övgüler kullarına övgüsünü ilham eden... Allah'a aittir..."

Böylece "...varlığı, gezgin vehimleri geri tepmiştir" ifadesine kadar Sehl bin Ziyad'in naklettiği (önceki) rivayetin benzerine yer verdikten sonra şunları eklemiştir: "O'na itaat etmenin ilki, O'nu tanımadır, O'nu tanımanın kemali, O'nu birlemedir; O'nu birlemenin kemali, sıfatları O'ndan nefyetmektir. Çünkü her sıfat, mevsuftan, her mevsuf da sıfattan başkası olduğuna tanıklık eder. Her ikisi de birlikte ikiliğe tanıklık ederler ki bu İlksiz (olan Allah) için imkânsızdır. Bu yüzden kim O'nu vafederse, O'nu sınırlamış, kim de O'nu sınırlarsa, O'nu saymış, kim de O'nu sayarsa, O'nun öncesizliğini bozmuş olur.

Kim, "Nasıldır?" derse, O'nu vafetmeye kalkmış; kim, "O neyin üzerindedir?" derse, O'nu (birine) yüklemiş; kim, "Nerededir?" derse, (başkasını) O'ndan boşaltmış; kim, "O nedir?" derse, O'nu nitelemiş; kim, "Ne zamana kadardır?" derse, O'nu sonlu kılmıştır.

Hiçbir bilinen yokken O âlim idi. Hiçbir yaratılan yokken O yaratan idi. Hiçbir yönetilen yokken O Rab idi. Rabbimiz böyle vafedilir; O vafedenlerin nitelemelerinin üstündedir."

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ
وَعَیْرِهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ عَمْرٍو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ رَجُلٍ سَمَّاهُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ عَنِ
الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ قَالَ خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) خُطْبَةً بَعْدَ الْعَصْرِ فَعَجِبَ النَّاسُ
مِنْ حُسْنِ صِفَتِهِ وَمَا ذَكَرَهُ مِنْ تَعْظِيمِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ.
قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ فَقُلْتُ لِلْحَارِثِ أَوْ مَا حَفِظْتَهَا؟
قَالَ قَدْ كَتَبْتُهَا فَأَمْلَاهَا عَلَيْنَا مِنْ كِتَابِهِ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَلَا تَنْقُضِي عَجَائِبُهُ لِأَنَّهُ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنٍ مِنْ إِحْدَاثِ
بَدِيعٍ لَمْ يَكُنْ
الَّذِي لَمْ يَلِدْ فَيَكُونُ فِي الْعِزِّ مُسَارِكًا وَلَمْ يُولَدْ فَيَكُونُ مَوْرُوثًا هَالِكًا وَلَمْ تَقَعْ عَلَيْهِ
الْأَوْهَامُ فَتَقْدُرُهُ شَبَحًا مَائِلًا وَلَمْ تُدْرِكْهُ الْأَبْصَارُ فَيَكُونَ بَعْدَ انْتِقَالِهَا حَائِلًا.
الَّذِي لَيْسَتْ فِي أَوْلِيَّتِهِ نَهَايَةٌ وَلَا لِأَخْرِيَّتِهِ حَدٌّ وَلَا غَايَةٌ الَّذِي لَمْ يَسْبِقْهُ وَقْتُ وَلَمْ
يَتَقَدَّمْهُ زَمَانٌ وَلَا يَتَعَاوَرُهُ زِيَادَةٌ وَلَا تَنْقُصَانٌ وَلَا يُوصَفُ بِأَيِّنٍ وَلَا بِإِمٍّ وَلَا مَكَانٍ.
الَّذِي بَطَنَ مِنْ خَفِيَّاتِ الْأُمُورِ وَظَهَرَ فِي الْعُقُولِ بِمَا يُرَى فِي خَلْقِهِ مِنْ عِلَامَاتِ التَّدْبِيرِ
الَّذِي سُئِلَتِ الْأَنْبِيَاءُ عَنْهُ فَلَمْ تَصِفْهُ بِحَدٍّ وَلَا بِبَعْضِ بَلٍّ وَصَفْتُهُ بِفِعَالِهِ وَدَلَّتْ
عَلَيْهِ بَيِّنَاتُهُ.

لَا تَسْتَطِيعُ عُقُولُ الْمُتَفَكِّرِينَ جَحْدَهُ لِأَنَّ مَنْ كَانَتْ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ فِطْرَتَهُ وَمَا
فِيهِنَّ وَمَا بَيْنَهُنَّ وَهُوَ الصَّانِعُ لَهُنَّ فَلَا مَدْفَعٌ لِقُدْرَتِهِ.
الَّذِي نَأَى مِنَ الْخَلْقِ فَلَا شَيْءَ كَمِثْلِهِ.
الَّذِي خَلَقَ خَلْقَهُ لِعِبَادَتِهِ وَأَقْدَرَهُمْ عَلَى طَاعَتِهِ بِمَا جَعَلَ فِيهِمْ وَقَطَعَ عُذْرَهُمْ بِالْحُجَجِ
فَعَنْ بَيِّنَةٍ هَلَكَ مَنْ هَلَكَ وَبِمَنْنِهِ نَجَا مَنْ نَجَا وَاللَّهُ الْفَضْلُ مُبْدِئًا وَمُعِيدًا.
ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ وَلَهُ الْحَمْدُ افْتَسَحَ الْحَمْدُ لِنَفْسِهِ وَخَتَمَ أَمْرَ الدُّنْيَا وَمَحَلَّ الْآخِرَةَ بِالْحَمْدِ لِنَفْسِهِ
فَقَالَ وَقَضَى بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

7-(349) ...Ebu İshak es-Sabii'den o da Haris el-Aver'den, dedi ki:

Hız. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* (bir gün) ikindiden sonra bir konuşma yaptı. İnsanlar, onun Allah Azze ve Celle'yi güzel vasfedişinden ve zikrettiği ululamasından hayran kaldılar.

Ebu İshak diyor; Haris'e: "Onu ezberlememiş misin?" dedim.

"Onu yazmışım." dedi. Sonra da kendi yazısı üzerinden onu okuyarak bize yazdırdı:

"Bütün övgüler Allah'a ki, ne ölür ne de hayran bırakan işleri tükenir. Çünkü olmayan yepyeni bir icat etmeyle **"O, her gün bir iştedir."**²¹¹

O ki, doğurmamış ki, üstünlükte ortağı olsun; doğrulmamış ki, mirasçı bırakarak yok oluversin. Vehimler O'nu tasarlayamaz ki, O'nu dik bir karartı olarak çizebilsin; gözler O'nu göremez ki, ayrılımalarından sonra değişikliğe uğrasın.

O ki, ne ilkliliğinin bir sonu vardır, ne de sonluluğunun bir sınırı ve nihayeti. Ne bir vakit O'nu geçmiştir ne de bir zaman O'ndan önce olmuştur. Ne artma O'na arız olur ne de eksilme. Ne neredeyse vasıflanır, ne de neyle ve ne de mekânla.

O ki, gizli şeylerden daha gizlidir, ama yaratığında görülen yönetim belirtileriyle de akıllarda açıktır.

O ki, peygamberlere soruldu da; ne bir sınır, ne de bir parçayla O'nu vasfetmediler; aksine O'nu yaptıklarıyla vasıflandırdılar, ayetleriyle de O'nu delillendirdiler.

Düşünürlerin akılları O'nu inkâr edemez. Çünkü gökleri, yeri, bu ikisinde ve bu ikisi arasında olanları yaratanın ve bunları yapanın (yönetenin) gücünü savacak bir şey yoktur.

O ki, yaratıktan uzaktır; o halde O'nun benzeri bir şey yoktur.

O ki, yaratığını kendisine kulluk etsinler diye yaratmış; kendilerinde koyduğu güçle de onları kendisine itaat etmeye kadir etmiştir. Hüççetlerle de bahanelerini kesmiştir. Dolayısıyla helak olan delil üzere helak olmuş; kurtulan ise O'nun lütfüyle kurtulmuştur. O halde üstünlük, başlangıçta da dönüşte de Allah'ındır.

Sonra Allah ki, övgü O'na hastır, kendisi kendisine övgüyü başlatmış; dünya işini ve ahiretin girişini de kendisini övmekle bitirerek buyurmuştur ki: "...Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve 'bütün övgüler Âlemlerin Rabbi Allah'adır' denilmiştir."²¹²

الْحَمْدُ لِلَّهِ اللَّائِسِ الْكَبِيرِ بِإِذَا بِلَاتَجْسِيدٍ وَالْمُرْتَدَى بِالْجَلَالِ بِإِتْمَائِيلِ وَالْمُسْتَوَى عَلَى
 الْعَرْشِ بِغَيْرِ زَوَالٍ وَالْمُتَعَالَى عَلَى الْخَلْقِ بِإِتْبَاعِهِ مِنْهُمْ وَلَا مَلَامَسَةَ مِنْهُ لَهُمْ.
 لَيْسَ لَهُ حَدٌّ يُنْتَهَى إِلَيْهِ حَدُّهُ وَلَا لَهُ مِثْلٌ فَيُعْرَفُ بِمِثْلِهِ ذَلِكَ مَنْ تَجَبَّرَ غَيْرُهُ وَصَغُرَ مَنْ
 تَكَبَّرَ دُونَهُ وَتَوَاضَعَتِ الْأَشْيَاءُ لِعَظَمَتِهِ وَانْقَادَتْ لِسُلْطَانِهِ وَعَزَّتْهُ وَكَلَّتْ عَنْ إِدْرَاكِهِ طُرُوفُ
 الْعُيُونِ وَقَصُرَتْ دُونَ بُلُوغِ صِفَتِهِ أَوْهَامُ الْخَلَائِقِ.

الْأَوَّلِ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا قَبْلَ لَهُ وَالْآخِرِ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا بَعْدَ لَهُ.

الظَّاهِرِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ بِالْقَهْرِ لَهُ وَالْمُشَاهِدِ لِجَمِيعِ الْأَمَاكِنِ بِإِتْنِقَالِ إِلَيْهَا.
 لَا تَلْمِسُهُ لَامِسَةٌ وَلَا تَحْسُسُهُ حَاسَّةٌ هُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهُ وَهُوَ
 الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ.

أَتَقَنَّ مَا أَرَادَ مِنْ خَلْقِهِ مِنَ الْأَشْبَاحِ كُلِّهَا لَا بِمِثَالٍ سَبَقَ إِلَيْهِ وَلَا لُغُوبٍ دَخَلَ عَلَيْهِ فِي
 خَلْقِ مَا خَلَقَ لَدَيْهِ.

إِبْتَدَأَ مَا أَرَادَ إِبْتِدَاءً وَأَنْشَأَ مَا أَرَادَ إِنْشَاءً عَلَى مَا أَرَادَ مِنَ الثَّقَلَيْنِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
 لِيَعْرِفُوا بِذَلِكَ رُبُوبِيَّتَهُ وَتَمَكَّنَ فِيهِمْ طَاعَتَهُ.

نَحْمَدُهُ بِجَمِيعِ مَحَامِدِهِ كُلِّهَا عَلَى جَمِيعِ نِعَمَائِهِ كُلِّهَا وَنَسْتَهْدِيهِ لِمَرَاشِدِ أُمُورِنَا وَنَعُوذُ
 بِهِ مِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا وَنَسْتَغْفِرُهُ لِلذُّنُوبِ الَّتِي سَبَقَتْ مِنَّا وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ
 مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ بَعَثَهُ بِالْحَقِّ نَبِيًّا دَالًّا عَلَيْهِ وَهَادِيًّا إِلَيْهِ فَهَدَى بِهِ مِنَ الضَّلَالَةِ وَاسْتَنْقَدْنَا
 بِهِ مِنَ الْجَهَالَةِ.

مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا وَنَالَ ثَوَابًا جَزِيلًا وَمَنْ يَعُصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
 فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا وَاسْتَحَقَّ عَذَابًا أَلِيمًا.

Bütün övgüler, cisimleşmeden büyüklüğü giyinen, benzeri olmadan yücelikle bürünen, zevale uğramadan Arş'a yerleşen, uzaklaşmadan ve temas etmeden yaratıklarına karşı yüce ve aşkın olan Allah'adır.

Ne O'nun bir sınırı vardır ki, sınırına varılsın; ne de O'nun bir benzeri vardır ki, benzeriyle tanınsın. O'ndan başka her zorbalık eden zelim olmuş; O'ndan başka her büyülenen küçülmüştür. Varlıklar O'nun azameti karşısında boyun eğmiş, sultasını ve izzetini kabullenmiştir. Gözlerin bakışı O'nu görebilmekten yorgun düşmüştür. Yaratıkların vehimleri O'nun sıfatına ulaşmakta yetersiz kalmıştır.

Her şeyden öncedir; ama O'nun öncesi yoktur; her şeyden sonradır, ama O'nun sonrası yoktur.

Açıktır, her şeye ona egemen olmasıyla; hazırdır, bütün mekânlarda onlara taşınmadan.

Hiçbir dokunma duyusu O'na dokunamaz, hiçbir hissetme duyusu O'nu hissedemez. **"O gökte de ilahtır; yerde de ilahtır ve O hikmet sahibidir, (her şeyi) bilendir."**²¹³

Yaratmayı dilediği bütün bireyleri, öncesinde var olan bir örnek söz konusu olmadan ve yarattıklarının yaratışında bir yorgunluk hissetmeden sapaşğlam kılmıştır.

İki önemli varlık, cin ve insanlardan başlatmayı dilediğini dilediği gibi başlattı; var etmeyi dilediğini de dilediği gibi var etti ki, bu vesileyle O'nun rububiyetini bilsinler ve aralarında O'nun itaati yerleşiversin.

Bütün nimetlerine karşılık O'nu bütün övgülerle övüyor; kendisinden işlerimizde bizi doğruya yöneltmesini diliyor, kötü işlerimizden O'na sığınıyor, daha önce işlediğimiz günahlarımızı bağışlamasını talep ediyor ve Allah'tan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ediyoruz. Onu, kendisine delalet eden ve kendisine ileten hak bir nebi olarak göndermiştir. Böylece onunla (kullarını) sapıklıktan doğruluğa yöneltmiş ve onunla bizi cehaletten kurtarmıştır.

Kim, Allah'a ve Resulüne itaat ederse, gerçekten büyük bir kurtuluşa ermiş ve pek çok bir mükâfata nail olmuştur. Kim de Allah'a ve Resulüne isyan ederse, gerçekten açık bir hüsrana uğramış ve pek acı bir cezayı hak etmiştir.

فَأَنْجِعُوا بِمَا يَحِقُّ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِخْلَاصِ النَّصِيحَةِ وَحُسْنِ الْمُوَازَرَةِ
وَأَعِينُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ بِلُزُومِ الطَّرِيقَةِ الْمُسْتَقِيمَةِ وَهَجْرِ الْأُمُورِ الْمَكْرُوهَةِ وَتَعَاطُوا الْحَقَّ
بَيْنَكُمْ وَتَعَاوَنُوا بِهِ دُونِي وَخُذُوا عَلَى يَدِ الظَّالِمِ السَّفِيهِ وَمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهُوا عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأَعْرِفُوا لِدَوَى الْفَضْلِ فَضْلَهُمْ عَصَمَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ بِالْهُدَى وَتَبَّتْنَا وَإِيَّاكُمْ عَلَى التَّقْوَى
وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ.

بَابُ النَّوَادِرِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَيْفِ
بْنِ عَمِيرَةَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ التَّصْرِيَّ قَالَ سِئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ.

فَقَالَ مَا يَقُولُونَ فِيهِ؟

قُلْتُ يَقُولُونَ يَهْلِكُ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ لَقَدْ قَالُوا قَوْلًا عَظِيمًا إِنَّمَا
عَنَى بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ الَّذِي يُؤْتِي مِنْهُ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ
عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ
إِلَّا وَجْهَهُ قَالَ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِمَا أَمَرَ بِهِ مِنْ طَاعَةِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَهُوَ الْوَجْهُ
الَّذِي لَا يَهْلِكُ وَكَذَلِكَ قَالَ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي
سَلَامِ النَّخَّاسِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ نَحْنُ الْمَنَانِيُّ الَّذِي
أَعْطَاهُ اللَّهُ نَبِيَّنَا مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ نَتَقَلَّبُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ
أَظْهَرِكُمْ وَنَحْنُ عَيْنُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ وَيَدُهُ الْمَبْسُوطَةُ بِالرَّحْمَةِ عَلَى عِبَادِهِ عَرَفْنَا مَنْ عَرَفْنَا
وَجَهَلْنَا مَنْ جَهَلْنَا وَإِمَامَةَ الْمُتَّقِينَ.

O halde size layık olduğu şekliyle dinleme, itaat etme, içtenlikle hayırseverlik ve güzel bir dayanışmayla kendinizi kurtarın. Dosdoğru yola sarılmak ve istenmeyen işlerden sakınmakla da nefsinize karşı güç kazanın. Bana ulaşmadan dahi, hakkı paylaşın ve hak üzere yardımlaşın. Akılsız zalimin de elinden tutup iyiliğe emredin, kötülükten sakındırın. Fazilet sahiplerinin de faziletini ikrar ediniz. Allah, bizi ve sizi doğrulukla korusun, bizi ve sizi takva üzere sebatlı kılsın. Allah'tan kendim ve sizler için mağfıret diliyorum.

Nadir Rivayetler Babı

1-(350) ...Haris bin Muğire en-Nasri'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...**O'nun yüzünden başka her şey helak olacaktır...**"²¹⁴ ayeti soruldu.

Buyurdular ki: "Bu hususta ne söylüyorlar?"

Dedim ki: "Diyorlar ki; Allah'ın yüzü hariç her şey yok olacaktır."

Buyurdular ki: "Allah münezzehdir; hiç kuşkusuz büyük bir laf etmişlerdir. Bundan Allah kendine gidilen yüzünü kastetmiştir."²¹⁵

2-(351) ...Safvan el-Cemmal'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "...**O'nun yüzünden başka her şey helak olacaktır...**"²¹⁶ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Kim, Allah'ın emrettiği Muhammed'e itaat etmeyle O'na gelirse, işte o Allah'ın helak olmayacak yüzüdür."²¹⁷ Nitekim buyurmuştur ki: "**Kim, Resul'e itaat ederse, kuşkusuz Allah'a itaat etmiştir...**"²¹⁸

3-(352) ...Ebi's-Selam ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkir) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın, peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e bahşettiği "mesâni"*²¹⁹ bizleriz; Allah'ın yüzü bizleriz; yeryüzünde aranızda gezip dururuz. Allah'ın yaratıkları arasında olan gözü bizleriz; kullarına uzanan rahmet elleri de bizleriz. Bizi tanıyan tanımıştır; bize cahil kalan da bize ve muttakilerin önderliğine cahil kalmıştır."

٤- الحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى جَمِيعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاللَّهُ الأَسْمَاءُ الحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا قَالَ نَحْنُ وَاللَّهُ الأَسْمَاءُ الحُسْنَى الَّتِي لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ العِبَادِ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الحُسَيْنِ بْنِ الحَسَنِ عَنْ بُكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الهَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ صَبَاحٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا فَأَحْسَنَ خَلْقَنَا وَصَوَّرَنَا فَأَحْسَنَ صُورَنَا وَجَعَلَنَا عَيْنَهُ فِي عِبَادِهِ وَلِسَانَهُ النَّاطِقَ فِي خَلْقِهِ وَيَدَهُ المَبْسُوطَةَ عَلَى عِبَادِهِ بِالرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةِ وَوَجْهَهُ الَّذِي يُؤْتِي مِنْهُ وَبَابَهُ الَّذِي يَدُلُّ عَلَيْهِ وَخُرَّانَهُ فِي سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ بِنَا أَنْمَرَتِ الأشْجَارُ وَأَنْبَعَتِ الثَّمَارُ وَجَرَتِ الأنْهَارُ وَبِنَا يَنْزِلُ غَيْثُ السَّمَاءِ وَيَنْبُتُ عُشْبُ الأَرْضِ وَبِعِبَادَتِنَا عُبِدَ اللَّهُ وَلَوْ لَا نَحْنُ مَا عُبِدَ اللَّهُ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيْعٍ عَنْ عَمِّهِ حَمْرَةَ بْنِ بَزِيْعٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَفَمْنَا مِنْهُمْ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَأْسَفُ كَأَسَفِنَا وَلَكِنَّهُ خَلَقَ أَوْلِيَاءَ لِنَفْسِهِ يَأْسَفُونَ وَيَرْضُونَ وَهُمْ مَخْلُوقُونَ مَرْبُوبُونَ فَجَعَلَ رِضَاهُمْ رِضَا نَفْسِهِ وَسَخَطُهُمْ سَخَطَ نَفْسِهِ لِأَنَّهُ جَعَلَهُمُ الدُّعَاءَ إِلَيْهِ وَالْأَدِلَاءَ عَلَيْهِ فَلِذَلِكَ صَارُوا كَذَلِكَ وَلَيْسَ أَنَّ ذَلِكَ يَصِلُ إِلَى اللَّهِ كَمَا يَصِلُ إِلَى خَلْقِهِ لَكِنْ هَذَا مَعْنَى مَا قَالَ مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ قَالَ مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالمُحَارَبَةِ وَدَعَانِي إِلَيْهَا وَقَالَ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَقَالَ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَكُلُّ هَذَا وَشَبْهُهُ عَلَى مَا ذَكَرْتُ لَكَ وَهَكَذَا الرِّضَا وَالغَضَبُ وَغَيْرُهُمَا مِنَ الأَشْيَاءِ مِمَّا يُشَاكِلُ ذَلِكَ.

4-(353) ...Muaviyet bin Ammar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**En güzel isimler Allah'a aittir. O halde O'nu o isimlerle çağırın...**"²²⁰ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Bizler andolsun Allah'a ki, Allah'ın güzel isimleriyiz ki, bizi tanımadıkça Allah kullarından hiçbir ameli kabul etmez."

5-(354) ...Mervan bin Sabbah'tan dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah bizi yarattı, yaratılışımızı güzel kıldı; bize şekil verdi şeklimizi güzel yaptı. Bizi kulları arasındaki gözü, halka konuşan dili, kullarına uzanan re'fet ve rahmet eli, kendisine gidilen yüzü, kendisine açılan kapısı ve göğündeki ve yerindeki hazinedarları kıldı. Bizimle ağaçlar meyve verir, ürünler olgunlaşır, nehirler akar. Bizimle gökten yağmur iner, yerin bitkileri yeşerir. Bizim kulluğumuzla Allah'a (layıkıyla) kulluk edilir; eğer biz olmasaydık, Allah'a (layıkıyla) kulluk edilmezdi."²²¹

6-(355) ...Hamza bin Bezi'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**Bizi öfkelenirince onlardan intikam aldık...**"²²² ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle bizim öfkelenmemiz gibi öfkelenmez; ama O kendisi için bazı dostlar (veliler) yaratmıştır ki, onlar öfkelenir, hoşnut olurlar. Onlar terbiye edilen yaratılmışlardır. Onların hoşnut olmalarını kendi hoşnutluğu, öfkelenmelerini de kendi öfkesi saymıştır. Çünkü onları kendine çağırın davetçiler ve kılavuzlar kılmıştır. Zaten onların bu makama ulaşmaları da bu yüzdendir. Yoksa anlamı yaratığına âriz olan şeyin O'na âriz olduğu değildir. Hayır, anlamı şudur ki buyurmuş: "Kim benim bir velimi aşağılarsa, bana meydan okumuş, beni savaşa davet etmiştir." Yine buyurmuş ki: "**Kim, Resul'e itaat ederse, kuşkusuz Allah'a itaat etmiştir...**"²²³ Yine: "**Kuşkusuz sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmişlerdir; Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir...**"²²⁴ buyurmuştur. Bütün bunlar ve benzerleri sana anlattığım anlamı ifade etmekte. Hoşnut olmak öfkelenmek ve bunlara benzer diğer şeyler de aynıdır.

وَلَوْ كَانَ يَصِلُ إِلَى اللَّهِ الْأَسْفُ وَالضَّجْرُ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَهُمَا وَأَنْشَأَهُمَا لَجَازَ لِقَائِهِ هَذَا
أَنْ يَقُولَ إِنَّ الْخَالِقَ يَبِيدُ يَوْمًا مَا لِأَنَّهُ إِذَا دَخَلَهُ الْغَضَبُ وَالضَّجْرُ دَخَلَهُ التَّغْيِيرُ وَإِذَا دَخَلَهُ
التَّغْيِيرُ لَمْ يُؤْمَنْ عَلَيْهِ الْإِبَادَةُ.

ثُمَّ لَمْ يُعْرِفِ الْمَكُونُ مِنَ الْمَكُونِ وَلَا الْقَادِرُ مِنَ الْمَقْدُورِ عَلَيْهِ وَلَا الْخَالِقُ مِنَ الْمَخْلُوقِ
تَعَالَى اللَّهُ عَنْ هَذَا الْقَوْلِ عُلُوًّا كَبِيرًا بَلْ هُوَ الْخَالِقُ لِلْأَشْيَاءِ لِلْحَاجَةِ فَإِذَا كَانَ لِلْحَاجَةِ
اسْتِحَالَ الْحَدُّ وَالْكَيْفُ فِيهِ فَافْقَهُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ
عَنْ أَسْوَدَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَنْشَأَ يَقُولُ ابْتِدَاءً مِنْهُ مِنْ غَيْرِ
أَنْ أَسْأَلَهُ نَحْنُ حُجَّةُ اللَّهِ وَنَحْنُ بَابُ اللَّهِ وَنَحْنُ لِسَانُ اللَّهِ وَنَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ وَنَحْنُ عَيْنُ اللَّهِ فِي
خَلْقِهِ وَنَحْنُ وِلَاةُ أَمْرِ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ
حَسَّانِ الْجَمَّالِ قَالَ حَدَّثَنِي هَاشِمُ بْنُ أَبِي عُمَارَةَ الْجَنْبِيُّ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) يَقُولُ أَنَا عَيْنُ اللَّهِ وَأَنَا يَدُ اللَّهِ وَأَنَا جَنْبُ اللَّهِ وَأَنَا بَابُ اللَّهِ.

٩- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَزِيعٍ
عَنْ عَمِّهِ حَمْرَةَ بْنِ بَزِيعٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا
السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ قَالَ جَنْبُ اللَّهِ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَكَذَلِكَ مَا كَانَ بَعْدَهُ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ بِالْمَكَانِ الرَّفِيعِ إِلَى
أَنْ يَنْتَهَى الْأَمْرُ إِلَى آخِرِهِمْ.

١٠- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ
الصَّلْتِ عَنِ الْحَكَمِ وَإِسْمَاعِيلَ ابْنِي حَبِيبٍ عَنْ بُرَيْدِ الْعِجْلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) يَقُولُ بَنَّا عِبْدَ اللَّهِ وَبَنَّا عُرْفَ اللَّهِ وَبَنَّا وَحَدَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمُحَمَّدٌ حِجَابُ اللَّهِ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

Eğer Allah'a öfke ve tasa araz olsaydı ki, onları yaratıp var eden de O'nun kendidir. Bu sözü söyleyenin; "Allah gün gelir yok olup gider." demesi de caiz olurdu. Çünkü öfke ve tasa O'na araz olursa, değişim de araz olur, O'na değişim araz olursa da artık O'nun yok olup gitmeyeceğinden emin olunamaz.

Sonra bu takdirde oluşturanla oluşturulan, kudret yetirenenle kudret yetirilen, yaratan ile yaratılan birbirinden ayırt edilemezdi. Allah bu sözden çok çok yüce ve uludur. Aksine, O hiçbir ihtiyaç olmadan varlıkları yaratandır. Yaratışı bir ihtiyaçtan olmadığına göre de O'nun için bir sınır ve nitelik olması muhaldir. Bunu iyice anla inşallah."

7-(356) ...Esved bin Said'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın yanındaydım. Ben kendilerine bir şey sormadan konuşmaya başlayarak buyurdular ki: "Biz Allah'ın hüccetiyiz. Biz Allah'ın diliyiz. Biz Allah'ın yüzüyüz. Biz Allah'ın yaratıkları arasındaki gözüyüz. Biz Allah'ın kulları arasındaki yöneticileriyiz."

8-(357) ...Haşim bin Umareti'l-Cenbi'den, dedi ki:

Ben Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Ben Allah'ın gözüyüm. Ben Allah'ın eliyim. Ben Allah'ın indiyim Ben Allah'ın kapısıyım."

9-(358) ...Ali bin Suveyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "...yazıklar olsun bana Allah'ın indinde yaptığım aşırılıklardan dolayı..."²²⁵ ayetiyle ilgili buyurdular ki: "Allah'ın indi Emirü'l-Müminin (Ali *aleyhisselam*)'dır. Keza, ondan sonra gelen vasiler de en sonuncusuna kadar bu yüksek makama sahiptirler."

10-(359) ...Bureydi'l-İcli'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Bizimle Allah'a kulluk edilmiştir; bizimle Allah bilinmiştir; bizimle Allah Tebareke ve Teala birleşmiştir; Muhammed ise Allah Tebareke ve Teala'nın perdesidir."²²⁶

١١- بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ قَادِمٍ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ.

قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعْظَمُ وَأَعَزُّ وَأَجَلُّ وَأَمْنَعُ مِنْ أَنْ يُظْلَمَ وَلَكِنَّهُ خَلَطْنَا بِنَفْسِهِ فَجَعَلَ ظَلَمَنَا ظُلْمَهُ وَوَلَايَتَنَا وَوَلَايَتَهُ حَيْثُ يَقُولُ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِي الْأَيْمَةَ مِنَّا ثُمَّ قَالَ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

بَابُ الْبِدَاءِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ تَعْلَبَةَ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَحَدِهِمَا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ مَا عَبْدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِثْلَ الْبِدَاءِ. وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا عَظَّمَ اللَّهُ بِمِثْلِ الْبِدَاءِ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَحَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ وَغَيْرِهِمَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنْبِتُ قَالَ فَقَالَ وَهَلْ يُمْحَى إِلَّا مَا كَانَ ثَابِتًا وَهَلْ يُنْبِتُ إِلَّا مَا لَمْ يَكُنْ.

٣- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا حَتَّى يَأْخُذَ عَلَيْهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ الْإِقْرَارَ لَهُ بِالْعُبُودِيَّةِ وَخَلْعَ الْأَنْدَادِ وَأَنَّ اللَّهَ يُقَدِّمُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ مَا يَشَاءُ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ فَضَالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ قَالَ هُمَا أَجْلَانِ أَجَلٌ مَحْتُومٌ وَأَجَلٌ مُوقُوفٌ.

11-(360)...Zürare'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...bize zulmetmiyorlardı, aksine kendilerine zulmediyorlardı."²²⁷ sözünü sordum.

Buyurdular ki: "Yüce Allah, zulmedilebilmekten daha büyük, daha üstün, daha yüce ve daha caydırıcıdır; ama bizi de kendisine katmıştır. Böylece bize yapılan zulmü kendisine yapılan zulüm, bizim velayetimizi de kendi velayeti saymıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "**Sizin veliniz ancak Allah, Resülü ve o iman edenlerdir ki...**"²²⁸ Bizden imam olanları kastediyor. Sonra da başka bir yerde: "...bize zulmetmiyorlardı, aksine kendilerine zulmediyorlardı."²²⁹ buyurmuştur. Sonra da benzer şeyler zikretmiştir."²³⁰

Beda Babı

1-(361) ...Zürare'den dedi ki:

İki İmam (İmam Muhammed Bâkır ve İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan biri buyurdular ki: "Allah'a beda²³¹ gibi hiçbir şeyle kulluk edilmemiştir."

İbn-i Ebu Umeyr'in Hişam bin Salim'den onun da Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan naklettiği hadiste ise şöyle yer almıştır: "Allah, beda gibi hiçbir şeyle tazim edilmemiştir."

2-(362) ...Hişam bin Salim, Hafs bin el-Bahtari ve başkaları dediler ki: Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir..."²³² ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Sabit (var) olandan başkası silinir mi ve olmayandan başkası var edilir mi?"

3-(363) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, hiçbir peygamberi, kendisinden üç haslet hususunda ahit almadıkça göndermemiştir: Allah'a kulluğu, benzeri olmadığını ve Allah'ın dilediğini öne geçirdiği, dilediğini de sona bıraktığını ikrar etmek."

4-(364) ...Hümran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...**Sonra ecel zamanını takdir etti; adlandırılmış ecel ise O'nun katındadır...**"²³³ sözünü sordum.

Buyurdular ki: "İki ecel vardır: Kesin ecel ve şartlı ecel."

٥- أَحْمَدُ بْنُ مَهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ خَلْفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ مَالِكِ الْجُهَنِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى أَوْلَمَ يَرَ (يَذْكُرُ) الْإِنْسَانَ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا. قَالَ فَقَالَ لَا مُقَدَّرًا وَلَا مُكَوَّنًا.

قَالَ وَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا. فَقَالَ كَانَ مُقَدَّرًا غَيْرَ مَذْكُورٍ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ رِئِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ الْعِلْمُ عِلْمَانِ فَعِلْمٌ عِنْدَ اللَّهِ مَخْرُورٌ لَمْ يُطْلَعْ عَلَيْهِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ وَعِلْمٌ وَعَلَّمَهُ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ فَمَا عَلَّمَهُ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ فَإِنَّهُ سَيَكُونُ لَا يَكْذِبُ نَفْسَهُ وَلَا مَلَائِكَتَهُ وَلَا رُسُلَهُ وَعِلْمٌ عِنْدَهُ مَخْرُورٌ يُقَدِّمُ مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ مَا يَشَاءُ.

٧- وَهَذَا الْإِسْنَادُ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ رِئِيعِ بْنِ الْفَضِيلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مِنَ الْأُمُورِ أُمُورٌ مَوْقُوفَةٌ عِنْدَ اللَّهِ يُقَدِّمُ مِنْهَا مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ مِنْهَا مَا يَشَاءُ.

٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَوَهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ لِلَّهِ عِلْمَيْنِ عِلْمٌ مَكْنُونٌ مَخْرُورٌ لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا هُوَ مِنْ ذَلِكَ يَكُونُ الْبَدَاءُ وَعِلْمٌ عَلَّمَهُ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ وَأَنْبِيَاءُهُ فَتَحْنُ نَعْلَمُهُ.

٩- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا بَدَأَ اللَّهُ فِي شَيْءٍ إِلَّا كَانَ فِي عِلْمِهِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُو لَهُ.

١٠- عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَالٍ عَنِ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْدُ لَهُ مِنْ جَهْلِ.

5-(365) ...Malik el-Cüheni'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**İnsan anmaz mı ki, daha önce hiçbir şey olmazken biz kendisini yaratmışızdır.**"²³⁴ sözünü sordum.

Buyurdular ki: "Ne takdir edilmişti, ne de oluşturulmuştu."

Rivayeti nakleden diyor: Kendisine Allah Teala'nın: "**İnsandan uzun bir zaman geçmedi mi ki anılacak bir şey bile değildi.**"²³⁵ sözünü sordum.

Buyurdular ki: "Takdir edilmişti ama anılacak durumda değildi."

6-(366) ...Fuzeyl bin Yesar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İki türlü ilim vardır: Bir ilim var ki, Allah katında saklıdır. Onu yaratıklarından hiçbirine açmaz. Bir ilim de vardır ki, onu meleklerine ve resullerine öğretir. Meleklerine ve resullerine öğrettiği ilim mutlaka gerçekleşir. O ne kendisini yalanlar; ne de meleklerini ve resullerini. Kendi katında saklı olan ilimde ise, ondan dilediğini öne alır; dilediğini erteler, dilediğini de sabitleştirir."

7-(367) ...Yine Fuzeyl'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bazı işler vardır ki, Allah katında şartlı işlerdir; Allah bunlardan dilediğini öne alır, dilediğini de erteler."

8-(368) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın iki ilmi vardır. Bir ilim vardır ki saklanmıştır, gizlenmiştir; O'ndan başkası onu bilmez. Beda bundan kaynaklanır. Bir ilim de vardır ki, onu meleklerine, resullerine ve nebilerine öğretmiştir. Biz de onu biliriz."

9-(369) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah için hiçbir şey üzerinde beda oluşmadı ki, beda oluşmadan önce ilminde olmasın."²³⁶

10-(370) ...Amir bin Osman el-Cüheni'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah için bilgisizlikten oluşan bir beda (yeni olgu) söz konusu değildir."

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ يَكُونُ الْيَوْمَ شَيْءٌ لَمْ يَكُنْ فِي عِلْمِ اللَّهِ بِالْأَمْسِ. قَالَ لَا مَنْ قَالَ هَذَا فَأَخْرَاهُ اللَّهُ.

قُلْتُ أَرَأَيْتَ مَا كَانَ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَلَيْسَ فِي عِلْمِ اللَّهِ؟ قَالَ بَلَى قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ.

١٢- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ مَالِكِ الْجُهَنِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِي الْقَوْلِ بِالْبَدَاءِ مِنَ الْأَجْرِ مَا فَتَرُوا عَنِ الْكَلَامِ فِيهِ.

١٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الْكُوفِيِّ أَخِي يَحْيَى عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَا تَتَّبَأَ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يُتَرَّ اللَّهُ بِخَمْسِ خِصَالٍ بِالْبَدَاءِ وَالْمَشِيئَةِ وَالسُّجُودِ وَالْعُبُودِيَّةِ وَالطَّاعَةِ.

١٤- وَبِهَذَا الْإِسْنَادَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ جَهْمِ بْنِ أَبِي جَهْمَةَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَخْبَرَ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِمَا كَانَ مُنْذُ كَانَتِ الدُّنْيَا وَبِمَا يَكُونُ إِلَى انْقِضَاءِ الدُّنْيَا وَأَخْبَرَهُ بِالْمَحْتُومِ مِنْ ذَلِكَ وَاسْتَشَنَى عَلَيْهِ فِيمَا سِوَاهُ.

١٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الرَّيَّانِ بْنِ الصَّلْتِ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا قَطُّ إِلَّا بِتَحْرِيمِ الْخَمْرِ وَأَنْ يُتَرَّ اللَّهُ بِالْبَدَاءِ.

١٦- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ سُئِلَ الْعَالِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَيْفَ عِلْمُ اللَّهِ قَالَ عِلْمٌ وَشَاءٌ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى وَأَمْضَى فَأَمْضَى مَا قَضَى وَقَضَى مَا قَدَّرَ وَقَدَّرَ مَا أَرَادَ فَبِعِلْمِهِ كَانَتِ الْمَشِيئَةُ وَبِمَشِيئَتِهِ كَانَتِ الْإِرَادَةُ وَبِإِرَادَتِهِ كَانَ التَّقْدِيرُ وَبِتَقْدِيرِهِ كَانَ الْقَضَاءُ وَبِقَضَائِهِ كَانَ الْإِمْضَاءُ وَالْعِلْمُ مُتَقَدِّمٌ عَلَى الْمَشِيئَةِ وَالْمَشِيئَةُ ثَانِيَةٌ وَالْإِرَادَةُ ثَالِثَةٌ وَالتَّقْدِيرُ وَاقِعٌ عَلَى الْقَضَاءِ بِالْإِمْضَاءِ

11-(371) ...Mensur bin Hazim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Acaba bu gün dün Allah'ın ilminde olmayan bir şey olabilir mi?" diye sordum.²³⁷

Buyurdular ki: "Hayır, kim bunu söylese, Allah onu rezil eder."

Dedim ki: "Acaba olan ve kıyamete kadar olacak olan her şey Allah'ın ilminde değil midir?"

Buyurdular ki: "Evet, yaratmadan önce de."

12-(372) ...Malik el-Cüheni'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Eğer insanlar, beda'ya inanmada olan sevabı bil-selerdi, o konuda konuşmak hususunda gevşek davranmazlardı."

13-(373) ...Murazim bin Hakem'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: Hiçbir nebi, beş haslette Allah'a teslim olmadıkça, nebi olarak görevlendirmemiştir: Beda, meşiyet, secde, kulluk ve itaat."

14-(374) ...Cehm bin Ebu Cehme kendisine anlatan birinden nak-len dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle Hiz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* dünyanın oluşundan itibaren olan şeyleri ve dünyanın sonuna kadar olacak şeyleri haber verdi. Bunlardan kesin olanlarını bildirdi, diğerle-rini ise ayrı tuttu."

15-(375) ...Reyyan bin Salt'tan dedi ki:

Hiz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah, gönderdiği her nebiyle mutlaka şarabı yasaklamış ve Allah'ın bedasına (yenilikler yaratacağına) ikrar almıştır."

16-(376) ...Mualle bin Muhammed'den, dedi ki:

Âlim²³⁸ *aleyhisselam*'a; "Allah'ın bilmesi nasıldır?" diye soruldu.

Buyurdular ki: "Allah bilir, ister, irade eder, takdir eyler, hükmeder ve infaz eder. O halde hükmettiğini infaz eder, takdir eylediğini, hükmeder ve irade ettiğini takdir eyler. Buna göre meşiyeti ilminden, iradesi meşiyetinden, takdiri iradesinden, hükmü takdirinden ve infazı da hükmünden kaynaklanıp oluşur. Demek ki, ilim meşiyetten öncedir; meşiyet ikincidir, irade üçüncüdür, takdir de infazla gerçekleşen hükümde olur.

فَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْبَدَاءُ فِيمَا عَلِمَ مَتَى شَاءَ وَفِيمَا أَرَادَ لِتَقْدِيرِ الْأَشْيَاءِ فَإِذَا وَقَعَ الْقَضَاءُ بِالْإِمْضَاءِ فَلَا بَدَاءَ فَالْعِلْمُ فِي الْمَعْلُومِ قَبْلَ كَوْنِهِ وَالْمَشِيئَةُ فِي الْمُنْشَأِ قَبْلَ عَيْنِهِ وَالْإِرَادَةُ فِي الْمُرَادِ قَبْلَ قِيَامِهِ وَالتَّقْدِيرُ لِهَذِهِ الْمَعْلُومَاتِ قَبْلَ تَفْصِيلِهَا وَتَوْصِيلِهَا عَيْنَانًا وَوَقْتَانًا وَالْقَضَاءُ بِالْإِمْضَاءِ هُوَ الْمُبْرَمُ مِنَ الْمَفْعُولَاتِ ذَوَاتِ الْأَجْسَامِ الْمُدْرَكَاتِ بِالْحَوَاسِّ مِنْ ذَوِي لَوْنٍ وَرِيحٍ وَوَزْنٍ وَكَيْلٍ وَمَا دَبَّ وَدَرَجَ مِنْ إِنْسٍ وَجِنٍّ وَطَيْرٍ وَسِبَاعٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِمَّا يُدْرَكُ بِالْحَوَاسِّ

فَلِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِ الْبَدَاءُ مِمَّا لَا عَيْنَ لَهُ فَإِذَا وَقَعَ الْعَيْنُ الْمَفْهُومُ الْمُدْرَكُ فَلَا بَدَاءَ وَاللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ فَبِالْعِلْمِ عِلْمَ الْأَشْيَاءِ قَبْلَ كَوْنِهَا وَبِالْمَشِيئَةِ عَرَفَ صِفَاتِهَا وَحُدُودَهَا وَأَنْشَأَهَا قَبْلَ إِظْهَارِهَا وَبِالْإِرَادَةِ مَيَّرَ أَنْفُسَهَا فِي أَلْوَانِهَا وَصِفَاتِهَا وَبِالتَّقْدِيرِ قَدَّرَ أَقْوَاتَهَا وَعَرَفَ أَوْلَهَا وَآخِرَهَا وَبِالْقَضَاءِ أَبَانَ لِلنَّاسِ أَمَاكِنَهَا وَدَلَّاهُمْ عَلَيْهَا وَبِالْإِمْضَاءِ شَرَحَ عِلْمَهَا وَأَبَانَ أَمْرَهَا وَذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ.

بَابُ فِي أَنَّهُ لَا يَكُونُ شَيْءٌ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا بِسَبْعَةِ

١- عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ وَمُحَمَّدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ جَمِيعاً عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدَ بْنِ عُمَارَةَ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ جَمِيعاً عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لَا يَكُونُ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ إِلَّا بِهَذِهِ الْخِصَالِ السَّبْعِ بِمَشِيئَةٍ وَإِرَادَةٍ وَقَدَرٍ وَقَضَاءٍ وَإِذْنٍ وَكِتَابٍ وَأَجَلٍ فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَقْدِرُ عَلَى تَقْضِ وَاحِدَةٍ فَقَدْ كَفَرَ.

وَرَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدَ بْنِ حَفْصِ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عُمَارَةَ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَابْنِ مُسْكَانَ مِثْلَهُ.

Allah Tebareke ve Teala için, ilminde dilediği zaman ve şeylerin takdirini irade ettiğinde beda olabilir. Ama infazla hüküm gerçekleştiği zaman artık beda olmaz.

Dolayısıyla bilinenin bilinmesi, oluşundan öncedir. Dilenenin dilenişi, objeleşmesinden öncedir. İrade edilenin irade edilmesi de, kaim olmasından (takdir edilmesinden) öncedir. Bu bilinenlerin takdir edilmeleri de, obje ve vakit açısından ayrıştırılmaları ve birleştirilmelerinden öncedir.

İnfaz edilen hükmetmek ise, yapılmış olan cisim sahibi, duyularla algılanan, rengi, kokusu, ağırlığı, ölçüsü bulunan, kıvıldaayan, yürüyen, insan, cin, kuş, vahşi hayvanlar ve bunların dışında duyularla algılanan varlıklarda kesinliği ifade eder.

Binaenaleyh Allah için henüz objeleşmemiş şeyde beda olabilir; ama kavranan anlam gerçekleşince artık beda olmaz. Allah dilediğini yapar.

Demek ki O, ilimle şeyleri olmadan önce bilir, meşiyetle de onların sıfatlarını ve sınırlarını anlar. Onları ortaya çıkarmadan önce de inşa eder (takdir eder). İradeyle de onların kendilerini, renklerini ve sıfatlarını birbirinden ayırır. Takdirle de onların vakitlerini planlar; başlarını ve sonlarını bilir. Hükümle de insanlara onların yerlerini izah eder, gösterir. İnfazla da onların nedenlerini açıklar; işlerini aydınlatır. Yenilmez ve âlim Allah'ın takdiri işte böyledir."

Gökte Ve Yerde Olan Her Şeyin Ancak Yedi Hasletle Oluştığı Babi

1-(377) ...Hariz bin Abdullah ve Abdullah bin Müskan birlikte dediler ki: Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şu yedi haslet olmadıkça yerde ve gökte hiçbir şey oluşmaz: "Meşiet, irade, kader, kaza (hüküm), izin, kitap ve ecel. Kim, bunlardan birini bozabileceğini söylerse kâfir olur."

Bu hadisin bir benzerini de, Ali bin İbrahim babasından, o da Muhammed bin Hafs'dan, o da Muhammed bin Umare'den, o da Hariz bin Abdullah ve İbn-i Muskan'dan nakletmiştir.

٢- وَرَوَاهُ أَيْضاً عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ لَا يَكُونُ شَيْءٌ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِلَّا بِسَبْعِ بَقْضَاءٍ وَقَدَرٍ وَإِرَادَةٍ وَمَشِيئَةٍ وَكِتَابٍ وَأَجَلٍ وَإِذْنٍ فَمَنْ زَعَمَ غَيْرَ هَذَا فَقَدْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ أَوْ رَدَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

بَابُ الْمَشِيئَةِ وَالْإِرَادَةِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الدَّبَلَمِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يَقُولُ لَا يَكُونُ شَيْءٌ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى قُلْتُ مَا مَعْنَى شَاءَ قَالَ ابْتِدَاءُ الْفِعْلِ قُلْتُ مَا مَعْنَى قَدَّرَ قَالَ تَقْدِيرُ الشَّيْءِ مِنْ طَوْلِهِ وَعَرْضِهِ قُلْتُ مَا مَعْنَى قَضَى قَالَ إِذَا قَضَى أَمْضَاهُ فَذَلِكَ الَّذِي لَامَرَدَّ لَهُ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) شَاءَ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَأَحَبُّ قَالَ لَا. قُلْتُ وَكَيْفَ شَاءَ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى وَلَمْ يُحِبَّ؟ قَالَ هَكَذَا خَرَجَ إِلَيْنَا.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبُدٍ عَنْ وَاصِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَمَرَ اللَّهُ وَلَمْ يَشَأْ وَشَاءَ وَلَمْ يَأْمُرْ أَمَرَ إِبْلِيسَ أَنْ يَسْجُدَ لِآدَمَ وَشَاءَ أَنْ لَا يَسْجُدَ وَلَوْ شَاءَ لَسَجَدَ وَنَهَى آدَمَ عَنْ أَكْلِ الشَّجَرَةِ وَشَاءَ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا وَلَوْ لَمْ يَشَأْ لَمْ يَأْكُلْ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْهَمْدَانِيِّ وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ جَمِيعاً عَنِ الْفَتْحِ بْنِ يَزِيدَ الْجُرْجَانِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ لِلَّهِ إِرَادَتَيْنِ وَمَشِيئَتَيْنِ إِرَادَةٌ حَنَمٌ وَإِرَادَةٌ عَزَمٌ يَنْهَى وَهُوَ يَشَاءُ وَيَأْمُرُ وَهُوَ لَا يَشَاءُ أَوْ مَا رَأَيْتَ أَنَّهُ نَهَى آدَمَ وَزَوَّجَتْهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنَ الشَّجَرَةِ وَشَاءَ ذَلِكَ وَلَوْ لَمْ يَشَأْ أَنْ يَأْكُلَا لَمَا غَلَبَتْ مَشِيئَتُهُمَا مَشِيئَةَ اللَّهِ تَعَالَى وَأَمَرَ إِبْرَاهِيمَ أَنْ يَذْبَحَ إِسْحَاقَ وَلَمْ يَشَأْ أَنْ يَذْبَحَهُ وَلَوْ شَاءَ لَمَا غَلَبَتْ مَشِيئَةُ إِبْرَاهِيمَ مَشِيئَةَ اللَّهِ تَعَالَى.

2-(378) ...Zekarya bin İmran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Göklerde ve yerde hiçbir şey, yedi şey olmadıkça olamaz: Kaza (hüküm), kader, irade, meşiet, kitap, ecel ve izin. Kim bundan başkasını iddia ederse, Allah'a yalan uydurmuştur ya da Allah Azze ve Celle'yi red etmiştir."

Meşiet Ve İrade Babı

1-(379) ...Ali bin İbrahim el-Haşimi'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Allah dilemeden, irade etmeden, takdir etmeden ve hüküm vermeden (kaza) bir şey olmaz. Dedim ki: "Diledi, ne anlamı ifade eder?" Buyurdular ki: "İşe başlamaktır."²³⁹ Dedim ki: "Takdir etti, ne anlama gelir?" Buyurdular ki: "Şeyin, boy ve en gibi, ölçüsünün belirlenmesidir." Dedim ki: "Hükmetti, (kaza) ne demektir?" Buyurdular ki: "Hükmedince infaz eder; işte bunun dönüşü yoktur."

2-(380) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah dile-di, irade etti ve hükmetti değil mi?" dedim. "Evet." buyurdular. "Sevdi de mi?" dedim. "Hayır." buyurdular. Dedim ki: "Nasıl irade etti, takdir etti, hükmetti ama sevmedi?" Dediler ki: "Bize böyle ulaştı."²⁴⁰

3-(381) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Allah emretti ama dilemedi; diledi ama emretmedi. İblis'e Âdem'e secde etmesini emretti ama secde etmemesini dile-di; eğer dileyseydi secde ederdi. Âdem'e de ağaçtan yemesini yasakladı, ama ondan yemesini diledi; eğer dilemeseydi, yemezdi."²⁴¹

4-(382) ...Feth bin Yezid el-Cürçani'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın iki iradesi ve iki meşiet (dilemesi) vardır: kesinlik iradesi ve azmetme iradesi.²⁴² Dilediği halde yasaklar; dilemediği halde de emreder. Görmez misin ki, Âdem ve eşine ağaçtan yemeyi yasakladı ama yemelerini dilemişti. Eğer yemelerini dilemeseydi, onların dilemelerinin Allah Teala'nın dilemesine üstün gelmesi olanaksızdı. İbrahim'e de İshak'ı boğazlamasını emretti, ama boğazlamasını dilememiştir. Eğer dileyseydi, İbrahim'in dilemesinin Allah Teala'nın dilemesine üstün gelmesi olanaksızdı."

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبُدٍ عَنْ دُرُسْتِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ شَاءَ وَأَرَادَ وَلَمْ يُحِبَّ وَلَمْ يَرْضَ شَاءَ أَنْ لَا يَكُونَ شَيْءٌ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَأَرَادَ مِثْلَ ذَلِكَ وَلَمْ يُحِبَّ أَنْ يُقَالَ ثَلَاثُ ثَلَاثَةٍ وَلَمْ يَرْضَ لِعِبَادَةِ الْكُفْرِ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرِ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ اللَّهُ يَا بَنَ آدَمَ بِمَشِيَّتِي كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي تَشَاءُ لِنَفْسِكَ مَا تَشَاءُ وَبِقُوَّتِي أَذْبَتِ فَرَائِضِي وَبِنِعْمَتِي قَوَيْتِ عَلَيَّ مَعْصِيَّتِي جَعَلْتِكِ سَمِيعاً بَصِيراً قَوِيّاً مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَذَاكَ أَنِّي أَوْلَى بِحَسَنَاتِكَ مِنْكَ وَأَنْتَ أَوْلَى بِسَيِّئَاتِكَ مِنِّي وَذَاكَ أَنَّنِي لَا أَسْأَلُ عَمَّا أَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ.

بَابُ الْإِبْتِلَاءِ وَالْإِخْتِبَارِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَمْرَةَ بْنِ مُحَمَّدِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا مِنْ قَبْضٍ وَلَا بَسْطٍ إِلَّا وَاللَّهِ فِيهِ مَشِيئَةٌ وَقَضَاءٌ وَإِبْتِلَاءٌ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ حَمْرَةَ بْنِ مُحَمَّدِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ فِيهِ قَبْضٌ أَوْ بَسْطٌ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَوْ نَهَى عَنْهُ إِلَّا وَفِيهِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِبْتِلَاءٌ وَقَضَاءٌ.

بَابُ السَّعَادَةِ وَالشَّقَاءِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَارِزٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّعَادَةَ وَالشَّقَاءَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ خَلْقَهُ فَمَنْ خَلَقَهُ اللَّهُ سَعِيداً لَمْ يُبْعِضْهُ أَبَداً وَإِنْ عَمِلَ شَرّاً أَبْغَضَ عَمَلَهُ وَلَمْ يُبْعِضْهُ وَإِنْ كَانَ شَقِيّاً لَمْ يُحِبَّهُ أَبَداً وَإِنْ عَمِلَ صَالِحاً أَحَبَّ عَمَلَهُ وَأَبْغَضَهُ لِمَا يَصِيرُ إِلَيْهِ فَإِذَا أَحَبَّ اللَّهُ شَيْئاً لَمْ يُبْعِضْهُ أَبَداً وَإِذَا أَبْغَضَ شَيْئاً لَمْ يُحِبَّهُ أَبَداً.

5-(383) ...Fuzeyl bin Yasar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah diledi, irade etti, ama sevmedi, hoşnut olmadı. Bilgisi olmadan hiçbir şeyin olmamasını diledi; benzer şekilde de irade etti. Ama "**üçün üçüncüsüdür...**"²⁴³ denmesini sevmedi ve "...**kulları için küfre ...**"²⁴⁴ hoşnut olmadı."

6-(384) ...Muhammed bin Ebu Nasr'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğlu! Kendin için dilediğini benim dilememle dilersin; benim gücümle farzlarımı eda edersin; benim nimetimle isyanıma güç yetirirsin. Seni işiten, gören, güç yetiren kılmışım. "**Sana ulaşan her iyilik Allah'tan; başına gelen her kötülük ise kendindedir...**"²⁴⁵ Bunun içindir ki iyiliklerine, ben senden daha evliyim; kötülüklerine ise, sen benden daha evlasın. Bu yüzdendir ki, ben yaptığımdan sorgulanmam; ama onlar sorgulanırlar."²⁴⁶

Deneme Ve Sınama Babı

1-(385) ...Hamza bin Muhammed et-Teyyar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Hiçbir sıkma ve açma yoktur ki, mutlaka Allah'ın onda meşiet, hükmü ve sınaması bulunur."

2-(386) ...Hamza bin Muhammed et-Teyyar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın emrettiği veya yasakladığı şeylerden sıkma ve açma içeren hiçbir şey yoktur ki, mutlaka Allah Azze ve Celle'nin onda bir sınaması ve hükmü bulunur."²⁴⁷

Saadet Ve Şekavet (Bedbahtlık) Babı

1-(387) ...Mansur bin Hazim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah yaratıkları yaratmadan önce saadet ve şakaveti (bedbahtlığı) yaratmıştır.

Allah, kimi bahtiyar yarattıysa, ebediyyen ona buğz etmez; kötü bir amel yapsa da bu ameline buğz eder, ama ona buğz etmez. Kişi şayet bedbaht ise de, hiçbir zaman onu sevmez; iyi bir amel yapsa da bu iyi amelini sever ama onu varacağı akıbetten dolayı sevmez. Binaenaleyh Allah bir şeyi severse, ebediyyen ona buğz etmez, bir şeyden de buğz ederse, ebediyyen onu sevmez."²⁴⁸

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ عَنْ شُعَيْبِ الْعَقْرُقُوفِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ كُنْتُ بَيْنَ يَدَيْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جَالِسًا وَقَدْ سَأَلَهُ سَائِلٌ فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ أَيْنَ لِحَقِّ الشَّقَاءِ أَهْلَ الْمُعْصِيَةِ حَتَّى حَكَّمَ اللَّهُ لَهُمْ فِي عِلْمِهِ بِالْعَذَابِ عَلَى عَمَلِهِمْ؟ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّهَا السَّائِلُ حُكْمُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقُومُ لَهُ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِهِ بِحَقِّهِ فَلَمَّا حَكَّمَ بِذَلِكَ وَهَبَ لِأَهْلِ مَحَبَّتِهِ الْقُوَّةَ عَلَى مَعْرِفَتِهِ وَوَضَعَ عَنْهُمْ ثِقَلَ الْعَمَلِ بِحَقِيقَتِهِ مَا هُمْ أَهْلُهُ وَوَهَبَ لِأَهْلِ الْمُعْصِيَةِ الْقُوَّةَ عَلَى مَعْصِيَتِهِمْ لِسَبْقِ عِلْمِهِ فِيهِمْ وَمَنْعُهُمْ إِطَاقَةَ الْقُبُولِ مِنْهُ فَوَافَقُوا مَا سَبَقَ لَهُمْ فِي عِلْمِهِ وَلَمْ يَقْدِرُوا أَنْ يَأْتُوا حَالًا تُنَجِّهِمْ مِنْ عَذَابِهِ لِأَنَّ عِلْمَهُ أَوْلَى بِحَقِيقَةِ التَّصَدِيقِ وَهُوَ مَعْنَى شَاءَ مَا شَاءَ وَهُوَ سِرُّهُ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَضْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِيِّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ عَثْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَنْظَلَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ يُسَلِّكُ بِالسَّعِيدِ فِي طَرِيقِ الْأَشْقِيَاءِ حَتَّى يَقُولَ النَّاسُ مَا أَشْبَهَهُ بِهِمْ بَلْ هُوَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَتَدَارَكُهُ السَّعَادَةُ وَقَدْ يُسَلِّكُ بِالشَّقِيِّ فِي طَرِيقِ السُّعَدَاءِ حَتَّى يَقُولَ النَّاسُ مَا أَشْبَهَهُ بِهِمْ بَلْ هُوَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَتَدَارَكُهُ الشَّقَاءُ إِنَّ مَنْ كَتَبَهُ اللَّهُ سَعِيدًا وَإِنْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا فَوَاقُ نَاقَةٍ خَتَمَ لَهُ بِالسَّعَادَةِ.

بَابُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَضْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ وَعَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ مِمَّا أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ فِي التَّوْرَةِ أَنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا خَلَقْتُ الْخَلْقَ وَخَلَقْتُ الْخَيْرَ وَأَجْرِيئُهُ عَلَى يَدَيْ مَنْ أَحَبُّ فَطُوبَى لِمَنْ أَجْرِيئُهُ عَلَى يَدَيْهِ وَأَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا خَلَقْتُ الْخَلْقَ وَخَلَقْتُ الشَّرَّ وَأَجْرِيئُهُ عَلَى يَدَيْ مَنْ أَرِيدُهُ فَوَيْلٌ لِمَنْ أَجْرِيئُهُ عَلَى يَدَيْهِ.

2-(388) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında oturuyordum. Birisi kendisine soru sordu ve dedi ki: "Sana feda olayım ey Resulullah'ın oğlu! Nereden bedbahtlık isyan ehline yetişti ki, hatta Allah, kendi ilminde dahi onların yaptıklarından dolayı cezalandırılmalarına hükmetti?"

Bunun üzerine Hiz Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey soru soran kişi! Allah Azze ve Celle'nin yaratığından hiçbirisi, hakıyla O'nun hükmüne kıyam edemez. Bu hükümde bulununca, sevgisine ehil olanlara kendisini tanıma gücünü bahşetti; omuzlarından da ehil oldukları şeyin hakikatine amel etme ağırlığını indirdi. İsyah ehline de, onlara dair olan önceki ilmi gereği isyan etme gücünü bahşetti; kendinden kabullenme tahammülünü ise onlardan engelledi. Böylece onlar Allah'ın onlar hakkındaki önceki ilmine uygun davrandılar. Onları Allah'ın azabından kurtaracak bir tavrı gerçekleştirilmeye ise güç yetirmedi. Çünkü O'nun bilgisi tasdik hakikatine daha layıktır. İşte dilemesinin anlamı budur. Dilediği ise sırrıdır."²⁴⁹

3-(389) ...Ali bin Hanzele'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bazen bahtiyar bir insan bedbahtların yolundan yürütülür; hatta insanlar: "Bu adam ne kadar da bedbahtlara benziyor; hayır, aslında bu onlardandır." derler. Ama sonra saadet gelip onu bulur. Bazen de bedbaht biri bahtiyarların yolundan yürütülür; hatta insanlar: "Bu adam ne kadar da bahtiyarlara benziyor; hayır, aslında bu onlardandır." derler. Ama sonra bedbahtlık gelip ona çatar. Allah bir kimseyi bahtiyar kaydetmişse, dünyada devenin iki sağımı arasındaki kadar bir zaman bile kalsa onun hayatını saadetle sonlandırır."

Hayır Ve Şer Babı

1-(390) ...Muaviyet bin Veheb'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Allah'ın Musa'ya vahiy ettiği ve Tevrat'ta ona indirdiği şeylerden biri de şudur ki: "Ben Allah'ım; benden gayri bir ilah yoktur. Yaratıkları yarattım; hayrı da yarattım. Onu sevdiğim kimsenin elleriyle icra ederim. Elleriyle hayrı icra ettiğim kimseye ne mutlu! Ben Allah'ım; benden başka bir ilah yoktur. Yaratıkları yarattım; şerri de yarattım. Onu dilediğim kimsenin elleriyle icra ederim. Elleriyle şerri icra ettiğim kimseye ise yazıklar olsun!"²⁵⁰

٢- عَدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ فِي بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كُتُبِهِ أَنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا خَلَقْتُ الْخَيْرَ وَخَلَقْتُ الشَّرَّ فَطُوبَى لِمَنْ أَجْرِيَتْ عَلَى يَدَيْهِ الْخَيْرِ وَوَيْلٌ لِمَنْ أَجْرِيَتْ عَلَى يَدَيْهِ الشَّرِّ وَوَيْلٌ لِمَنْ يَقُولُ كَيْفَذَا وَكَيْفَذَا؟

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ بَكَّارِ بْنِ كَرْدَمٍ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عَمَرَ وَعَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا خَالِقُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ فَطُوبَى لِمَنْ أَجْرِيَتْ عَلَى يَدَيْهِ الْخَيْرِ وَوَيْلٌ لِمَنْ أَجْرِيَتْ عَلَى يَدَيْهِ الشَّرِّ وَوَيْلٌ لِمَنْ يَقُولُ كَيْفَذَا وَكَيْفَذَا هَذَا قَالَ يُونُسُ يَعْنِي مَنْ يُنْكِرُ هَذَا الْأَمْرَ بِتَفَقُّهِ فِيهِ.

بَابُ الْجَبْرِ وَالْقَدْرِ وَالْأَمْرِ بَيْنَ الْأَمْرَيْنِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَإِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَغَيْرِهِمَا رَفَعُوهُ قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جَالِسًا بِالْكَوْفَةِ بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنْ صِفِّينَ إِذْ أَقْبَلَ شَيْخٌ فَجَنَّا بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنَا عَنْ مَسِيرِنَا إِلَى أَهْلِ الشَّامِ أَبْقِضَاءَ مِنَ اللَّهِ وَقَدَرٍ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَجَلٌ يَا شَيْخُ مَا عَلَوْتُمْ تَلَعَةً وَلَا هَبَطْتُمْ بَطْنَ وَادٍ إِلَّا بِقِضَاءِ مِنَ اللَّهِ وَقَدَرٍ.

فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ عِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُ عَنَائِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟

فَقَالَ لَهُ مَهْ يَا شَيْخُ فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَظَّمَ اللَّهُ الْأَجْرَ فِي مَسِيرِكُمْ وَأَنْتُمْ سَائِرُونَ وَفِي مَقَامِكُمْ وَأَنْتُمْ مُقِيمُونَ وَفِي مُنْصَرَفِكُمْ وَأَنْتُمْ مُنْصَرِفُونَ وَلَمْ تَكُونُوا فِي شَيْءٍ مِنْ حَالَاتِكُمْ مُكْرَهِينَ وَلَا إِلَيْهِ مُضْطَرِّينَ.

2-(391) ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Allah'ın indirdiği kitapların birinde şöyle yer almıştır: "Ben Allah'ım; benden gayri bir ilah yoktur. Hayrı da yarattım, şerri de yarattım. Elleriyle hayrı icra ettiğim kimseye ne mutlu! Elleriyle şerri icra ettiğim kimseye ise yazıklar olsun! "Nasıl böyle oldu, nasıl şöyle oldu?" diyen kimseye de yazıklar olsun!"²⁵¹

3-(392) ... Abdülmümin el-Ensari'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle buyurmuştur ki: "Ben Allah'ım; benden gayri bir ilah yoktur. Hayrın da şerrin de yaratıcısıyım. Elleriyle hayrı icra ettiğim kimseye ne mutlu! Elleriyle şerri icra ettiğim kimseye ise yazıklar olsun! "Nasıl böyle oldu, nasıl şöyle oldu?" diyen kimseye de yazıklar olsun!"

(Hadisin Râvi silsilesinde yer alan) Yunus der ki: "Kendi anlayışına göre, yaratılış işine karşı çıkanlar kastedilmiştir."

Cebir, Kader Ve Beyne'l-Emreyn Babı

1-(393) ... Sahl bin Ziyad, İshak bin Muhammed ve diğerleri merfu olarak dediler ki:

"Hız. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* Sıffin'den dönüşünde Kûfe'de oturuyorlardı. Bu esnada yaşlı bir adam çıkagelip Hazret'in önünde dizi üzere oturdu. Sonra da: "Ey Emirü'l-Müminin, dedi; "bize Şam'a gidişimizden haber ver; acaba bu Allah'ın kaza ve kaderiyle miydi?"

Emirü'l-Müminin *aleyhisselam* buyurdular ki: "Evet, ey yaşlı adam. Aştığınız her tümseği ve indiğiniz her vadiye ancak Allah'ın kaza ve kaderiyle aştınız, indiniz."²⁵²

Yaşlı adam: "(Demek ki), yorgunluğumu (da) Allah'ın hesabına koymalıyım, Ey Emirü'l-Müminin."²⁵³ dedi.

Buyurdular ki: "Yavaş ol ey yaşlı adam, yemin ederim ki, Allah siz yürürken yürüyüşünüzün, siz dururken duruşunuzun ve siz dönerken dönüşünüzün ecrini pek büyük kılmıştır. Hiçbir durumunuzda zorlanmış ve mecbur kılınmış değildiniz."

فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ وَكَيْفَ لَمْ نَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ حَالَاتِنَا مُكْرَهَيْنِ وَلَا إِلَيْهِ مُضْطَرَّيْنِ وَكَانَ بِالْقَضَاءِ وَالْقَدْرِ مَسِيرُنَا وَمُنْقَلِبُنَا وَمُنْصَرِفُنَا فَقَالَ لَهُ وَتَظُنُّ أَنَّهُ كَانَ قَضَاءً حَتْمًا وَقَدْرًا لَازِمًا إِنَّهُ لَوْ كَانَ كَذَلِكَ لَبَطَلَ التَّوَابُ وَالْعِقَابُ وَالْأَمْرُ وَالنَّهْيُ وَالزَّجْرُ مِنَ اللَّهِ وَسَقَطَ مَعْنَى الْوَعْدِ وَالْوَعِيدِ فَلَمْ تَكُنْ لَائِمَةً لِلْمُذْنِبِ وَلَا مَحَمْدَةً لِلْمُحْسِنِ وَلَكَانَ الْمُذْنِبُ أَوْلَى بِالْإِحْسَانِ مِنَ الْمُحْسِنِ وَلَكَانَ الْمُحْسِنُ أَوْلَى بِالْعُقُوبَةِ مِنَ الْمُذْنِبِ تِلْكَ مَقَالَةُ إِخْوَانِ عَبْدِ الْأَوْثَانِ وَخُصَمَاءِ الرَّحْمَنِ وَحِزْبِ الشَّيْطَانِ وَقَدْرِيَّةِ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَمَجُوسِهَا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَلَّفَ تَخْيِيرًا وَنَهَى تَحْذِيرًا وَأَعْطَى عَلَى الْقَلِيلِ كَثِيرًا وَلَمْ يُعْصَ مَعْلُوبًا وَلَمْ يُطْعَ مُكْرَهًا وَلَمْ يُمْلِكْ مُفَوَّضًا وَلَمْ يَخْلُقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا وَلَمْ يَبْعَثِ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ عَبَثًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ. فَأَنْشَأَ الشَّيْخُ يَقُولُ:

أَنْتَ الْإِمَامُ الَّذِي نَزَجُو بِطَاعَتِهِ

يَوْمَ النَّجَاةِ مِنَ الرَّحْمَنِ غُفْرَانًا

أَوْضَحْتَ مِنْ أَمْرِنَا مَا كَانَ مُلْتَبَسًا

جَزَاكَ رَبُّكَ بِالْإِحْسَانِ إِحْسَانًا.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَائِ عَنِ حَمَادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ فَقَدْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ الْخَيْرَ وَالشَّرَّ إِلَيْهِ فَقَدْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَائِ عَنِ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ اللَّهُ فَوَضَّ الْأَمْرَ إِلَيَّ الْعِبَادِ قَالَ اللَّهُ أَعَزُّ مِنْ ذَلِكَ قُلْتُ فَجَبَّرَهُمْ عَلَى الْمَعَاصِي قَالَ اللَّهُ أَعْدَلُ وَأَحْكَمُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ ثُمَّ قَالَ قَالَ اللَّهُ يَا بَنِي آدَمَ أَنَا أَوْلَى بِحَسَنَاتِكُمْ مِنْكُمْ وَأَنْتَ أَوْلَى بِسَيِّئَاتِكُمْ مَنِّي عَمِلْتَ الْمَعَاصِيَ بِقُوَّتِي الَّتِي جَعَلْتُهَا فِيكَ.

Yaşlı adam dedi ki: "Nasıl hiçbir durumumuzda zorlanmış ve mecbur kılınmış olmayabiliriz ki? Oysa yürüyüşümüz de, dönüşümüz de, hareketimiz de kaza ve kadere göre idi."

Bunun üzerine buyurdular ki: "Sen herhalde kesinleşmiş bir kaza, kaçınılmaz bir kader olduğunu sanıyorsun? Böyle olsaydı, artık Allah'ın sevap ve ceza vermesi, emir ve nehiy etmesi boşa çıkar; vaat ve vaid de anlamını yitirirdi. Ne kötülük yapan yerilir, ne de iyilik yapan övülürdü ve de iyilik eden, kötülük yapandan cezalandırılmaya daha layık olurdu. Bu, puta tapanların dostlarının, Rahman'ın düşmanlarının, Şeytan hizbinin ve bu ümmetin kadercileri ve mecusilerinin sözüdür. Oysaki Allah Tebareke ve Teala, özgür bırakarak mükellef kılmış, uyarmak için de nehyetmiştir. Aza ise çok âtâ etmiştir. Ne yenilerek isyan edilmiş; ne de mecbur kılarak itaat edilmiştir. Ne devretmek anlamında mülk vermiş; ne gökleri, yeri ve o ikisi arasındakileri boşuna yaratmış; ne de peygamberleri oyun olsun diye müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermiştir. "...**Bu, kâfirlerin zannıdır; cehennem ateşinden dolayı kâfirlere yazıklar olsun!**"²⁵⁴

Bu arada (vecde gelen) yaşlı adam şu şiiri okumaya başladı:

"Sen bir imamsın ki, itaatle ümit ediyoruz,
Kurtuluş gününde Rahman Allah'ın mağfiretini
Açıkladın işimizden şüphe edilen konuyu,
Mükâfatlandırırsın ihsan karşılığında ihsan ile Rabbin seni."²⁵⁵

2-(394) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın çirkinliği emrettiğini iddia eden kimse Allah'a karşı yalan uydurmuş olur. Hayır ve şerrin O'ndan olduğunu iddia eden kimse de Allah'a karşı yalan söylemiş olur."²⁵⁶

3-(395) ...Hasan bin Ali el-Veşş'a'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a soru sorarak dedim ki: "Allah işi kullara mı havale etmiştir?"

Buyurdular ki: "Allah bundan daha yücedir."

Dedim ki: "O halde onları isyan etmeye mi mecbur kılmıştır?"

Buyurdular ki: "Allah bundan daha adil ve daha hikmetlidir."

Sonra da şöyle buyurdular: "Allah buyurmuştur ki: "Ey Âdemoğlu, ben senin hayırlarına senden daha evlâyım; kötülüklerine ise sen benden daha evlâsın. Sen benim sana bahsettiğim güçle isyan ediyorsun."

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا يُونُسُ لَا تَقُلْ بِقَوْلِ الْقَدْرِيَّةِ فَإِنَّ الْقَدْرِيَّةَ لَمْ يَقُولُوا بِقَوْلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَلَا بِقَوْلِ أَهْلِ النَّارِ وَلَا بِقَوْلِ إِبْلِيسَ فَإِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ قَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ وَقَالَ أَهْلُ النَّارِ رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ وَقَالَ إِبْلِيسُ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي.

فَقُلْتُ وَاللَّهِ مَا أَقُولُ بِقَوْلِهِمْ وَلَكِنِّي أَقُولُ لَا يَكُونُ إِلَّا بِمَا شَاءَ اللَّهُ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى.

فَقَالَ يَأْيُونُسُ لَيْسَ هَكَذَا لَا يَكُونُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَأَرَادَ وَقَدَّرَ وَقَضَى يَا يُونُسُ تَعْلَمُ مَا الْمَشِيئَةُ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ هِيَ الذِّكْرُ الْأَوَّلُ فَتَعْلَمُ مَا الْإِرَادَةُ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ هِيَ الْعَرِيْمَةُ عَلَيَّ مَا يَشَاءُ فَتَعْلَمُ مَا الْقَدْرُ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ هِيَ الْهَنْدَسَةُ وَوَضْعُ الْحُدُودِ مِنَ الْبَقَاءِ وَالْفَنَاءِ. قَالَ ثُمَّ قَالَ وَالْقَضَاءُ هُوَ الْإِبْرَامُ وَإِقَامَةُ الْعَيْنِ. قَالَ فَاسْتَأْذَنْتُهُ أَنْ أَقْبَلَ رَأْسَهُ وَقُلْتُ فَتَحَّتْ لِي شَيْئًا كُنْتُ عَنْهُ فِي غَفْلَةٍ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو الْيَمَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَعَلِمَ مَا هُمْ صَائِرُونَ إِلَيْهِ وَأَمَرَهُمْ وَنَهَاَهُمْ فَمَا أَمَرَهُمْ بِهِ مِنْ شَيْءٍ فَقَدْ جَعَلَ لَهُمُ السَّبِيلَ إِلَى تَرْكِهِ وَلَا يَكُونُونَ آخِذِينَ وَلَا تَارِكِينَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ قُرْطِبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ فَقَدْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ الْخَيْرَ وَالشَّرَّ بَعْضُ مَشِيئَةِ اللَّهِ فَقَدْ أَخْرَجَ اللَّهَ مِنْ سُلْطَانِهِ وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ الْمَعَاصِيَ بَعْضُ قُوَّةِ اللَّهِ فَقَدْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ.

4-(396) ... Yunus bin Abdurrahman'dan, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Yunus Kaderiyye'nin²⁵⁷ sözünü söyleme. Çünkü onlar ne cennet ehlinin sözünü söylüyorlar, ne cehennem ehlinin ne de İblisin. Zira cennet ehli: "...Övgüler bizi buna yönelten Allah'a aittir. Eğer o bizi buna yöneltmeseydi, biz bunu bulacak değildik..."²⁵⁸ derler. Cehennem ehli de: "...Rabbimiz, bedbahtlığımız bize üstün çıktı ve biz sapmış bir kavim idik."²⁵⁹ derler. İblis ise: "...Rabbim beni azdırdığın için..."²⁶⁰ demiştir.

Bunun üzerine dedim ki: "Allah'a andolsun ki, ben onların sözlerini söylemiyorum ve derim ki: "Allah'ın dilediği, irade ettiği, takdir ettiği ve hükmettiğinden başkası olmaz."

Buyurdular ki: "Ey Yunus, böyle değildir ki sadece Allah'ın dilediğinden, irade ettiğinden, takdir edip hükmettiğinden başkası olmaz.²⁶¹ Ey Yunus, meşiet nedir, bilir misin?" "Hayır." dedim. Buyurdular ki: "O ilk anmadır. İrade de nedir, bilir misin?" "Hayır." dedim. Buyurdular ki: "O dilediğine azmetmektir. Kader de nedir, bilir misin?" "Hayır." dedim. Buyurdular ki: "O ölçü belirlemek ve kalışa ve fani oluşa dair sınır koymadır." Râvi der; sonra da şöyle buyurdular: "Kaza ise, kesinleştirmek ve ayniyete geçirmedir." Râvi der; bunun üzerine başını öpmek için kendilerinden izin istedim ve: "Bana gaflet içinde olduğum bir mevzuu açtınız." dedim."

5-(397) ... İbrahim bin Ömer el-Yemani'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Kuşkusuz Allah yaratıkları yaratmıştır, onların ne olacaklarını da biliyordur. Onlara emretmiş ve nehyde bulunmuştur. Onlara emrettiği her şeyde, onlar için onu terk etme yolu da koymuştur. Onlar ancak Allah'ın izniyle alır ve terk ederler."²⁶²

6-(398) ... Hafs bin Kure't'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın çirkinliği emrettiğini iddia eden kimse Allah'a karşı yalan uydurmuş olur.²⁶³ Hayır ve şerrin Allah'ın dilemesi dışında oluştuğunu iddia eden kimse ise Allah'ı egemenliğinden düşürmüş olur.²⁶⁴ Günahların Allah'ın gücü olmadan işlendiğini iddia eden kimse de Allah'a yalan bağlamış olur.²⁶⁵ Kim de Allah'a yalan bağlarsa Allah onu ateşe sokar."

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ كَانَ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَتَكَلَّمُ فِي الْقَدْرِ وَالنَّاسِ مُجْتَمِعُونَ قَالَ فَقُلْتُ يَا هَذَا أَسَأَلُكَ قَالَ سَلْ قُلْتُ يَكُونُ فِي مُلْكِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَا لَا يُرِيدُ؟ قَالَ فَأَطْرَقَ طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيَّ فَقَالَ لِي يَا هَذَا لَيْتَنِي قُلْتُ إِنَّهُ يَكُونُ فِي مُلْكِهِ مَا لَا يُرِيدُ إِنَّهُ لَمَقْهُورٌ وَلَيْتَنِي قُلْتُ لَا يَكُونُ فِي مُلْكِهِ إِلَّا مَا يُرِيدُ أَقْرَرْتُ لَكَ بِالْمَعَاصِي. قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَأَلْتُ هَذَا الْقَدْرِيَّ فَكَانَ مِنْ جَوَابِهِ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ لِنَفْسِهِ نَظَرَ أَمَا لَوْ قَالَ غَيْرَ مَا قَالَ لَهَلَكَ.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ زَعْلَانَ عَنْ أَبِي طَالِبِ الْقُمِّيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ أَجَبَرَ اللَّهُ الْعِبَادَ عَلَى الْمَعَاصِي؟ قَالَ لَا. قُلْتُ فَفَوْضَ إِلَيْهِمُ الْأَمْرَ؟ قَالَ قَالَ لَا. قَالَ قُلْتُ فَمَاذَا؟ قَالَ لُطْفٌ مِنْ رَبِّكَ بَيْنَ ذَلِكَ.

٩- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَا إِنَّ اللَّهَ أَرْحَمَ بِخَلْقِهِ مِنْ أَنْ يُجَبِّرَ خَلْقَهُ عَلَى الذُّنُوبِ ثُمَّ يُعَذِّبُهُمْ عَلَيْهَا وَاللَّهُ أَعَزُّ مِنْ أَنْ يُرِيدَ أَمْرًا فَلَا يَكُونُ قَالَ فَسُئِلَا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) هَلْ بَيْنَ الْجَبْرِ وَالْقَدْرِ مَنزِلَةٌ ثَالِثَةٌ؟ قَالَا نَعَمْ أَوْسَعُ مِمَّا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سُئِلَ عَنِ الْجَبْرِ وَالْقَدْرِ. فَقَالَ لاجِبَرٍ وَلَاقَدَرَ وَلَكِنْ مَنزِلَةٌ بَيْنَهُمَا فِيهَا الْحَقُّ الَّتِي بَيْنَهُمَا لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا الْعَالِمُ أَوْ مَنْ عَلَّمَهَا إِيَّاهُ الْعَالِمُ.

7-(399) ...İsmail bin Cabir'den, dedi ki:

Bir kişi Medine mescidinde kader konusunda konuşuyordu. İnsanlar da onun etrafında kümelenmişlerdi. Bu arada: "Ey falanca sana bir sorum olacaktır." dedim. "Sor." dedi. Dedim ki: "Allah Tebareke ve Teala'nın mülkünde irade etmediği bir şey olabilir mi?"

Râvi der; uzunca başını aşağı eğerek düşündü. Sonra da başını bana doğru dikleterek dedi ki: "Ey Falanı, eğer O'nun mülkünde irade etmediği bir şey olur dersem; O sulta altına girmiş olur. Eğer O'nun mülkünde ancak O'nun irade ettiği şey olur dersem; sana günahlar hususunda onay vermiş olurum."²⁶⁶

Râvi der; bu arada Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Bu Kaderciye şöyle sordum, onun da cevabı şöyle şöyle oldu." dedim.

Buyurdular ki: "Kendisini düşünmüştür; eğer bu dediğinden başkasını söyleseydi, mutlaka helak olurdu."

8-(400) ...Ebu Talib el-Kummi bir kişiden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah kul-ları günah işlemeye mi mecbur etmiştir?" dedim. "Hayır." buyurdular. "Öyleyse işi onlara bırakmıştır?" dedim. "Hayır." buyurdular. "Peki, nedir işin aslı?" dedim.

Buyurdular ki: "Bunun (ikisinin) arasında Rabbinden bir lütuftur."

9-(401) ...Yunus bin Abdurrahman birden fazla kişiden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) ve Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhumassalam* şöyle buyurdular: "Kuşkusuz Allah, yarat-
tığını günah işlemeye zorlayıp, sonra da onları ondan dolayı azaba çarp-tırmaktan daha merhametlidir. Yine Allah, bir şeyi irade ettiği halde onun olmamasından daha yenilmezdir."

Râvi der; bu arada kendilerine: "Cebir ile tefviz arasında üçüncü bir şık da mı vardır?" diye soruldu.

Buyurdular ki: "Evet, gökle yer arasından daha geniş."

10-(402) ...Salih bin Sehl ashabının bazısından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a cebir ve tefviz konusu soruldu.

Buyurdular ki: "Ne cebirdir, ne de tefviz. Aksine, bu ikisi arasında olan bir duraktır. Hak, bu ikisi arasında yer alandır. Onu ancak âlim (İmam) ya da âlimin (İmamın) öğrettiği kimse bilir."

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ عِدَّةٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَجَبَرَ اللَّهُ الْعِبَادَ عَلَى الْمَعَاصِي؟
 فَقَالَ اللَّهُ أَعْدَلُ مِنْ أَنْ يُجْبِرَهُمْ عَلَى الْمَعَاصِي ثُمَّ يُعَذِّبُهُمْ عَلَيْهَا.
 فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَفَوَّضَ اللَّهُ إِلَى الْعِبَادِ؟
 قَالَ فَقَالَ لَوْ فَوَّضَ إِلَيْهِمْ لَمْ يَحْضُرْهُمْ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ.
 فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَبَيْنَهُمَا مَنْزِلَةٌ؟
 قَالَ فَقَالَ نَعَمْ أَوْسَعُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.

١٢- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَعَبْدُ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ بَعْضَ أَصْحَابِنَا يَقُولُ بِالْجَبْرِ وَبَعْضُهُمْ يَقُولُ بِالْإِسْتِطَاعَةِ قَالَ فَقَالَ لِي اكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا بَنِي آدَمَ بِمَشِيئَتِي كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي تَشَاءُ وَيَقْوَتِي أَدَّتْ إِلَيَّ فَرَائِضِي وَبِنِعْمَتِي قَوَيْتَ عَلَيَّ مَعْصِيَتِي جَعَلْتُكَ سَمِيعًا بَصِيرًا مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَذَلِكَ أَنِّي أَوْلَى بِحَسَنَاتِكَ مِنْكَ وَأَنْتَ أَوْلَى بِسَيِّئَاتِكَ مِنِّي وَذَلِكَ أَنِّي لِأَسْأَلُ عَمَّا أَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ قَدْ نَظَّمْتَ لَكَ كُلَّ شَيْءٍ تُرِيدُ.

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَا جَبْرَ وَلَا تَفْوِضَ وَلَكِنْ أَمْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَالَ قُلْتُ وَمَا أَمْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ؟

قَالَ مَثَلُ ذَلِكَ رَجُلٌ رَأَيْتُهُ عَلَى مَعْصِيَةٍ فَهَيْئَتُهُ فَلَمْ يَنْتَهَ فَتَرَكْتُهُ فَفَعَلَ تِلْكَ الْمَعْصِيَةَ فَلَيْسَ حَيْثُ لَمْ يَقْبَلْ مِنْكَ فِتْرَتَهُ كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي أَمَرْتَهُ بِالْمَعْصِيَةِ.

11-(403) ... Yunus bir gruptan naklen dedi ki:

Bir adam Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Kurbanınız olayım, Allah kulları günah işlemeye mi mecbur etmiştir?"

Buyurdular ki: "Allah insanları günah işlemeye mecbur edip, sonra da ondan dolayı onları cezalandırmaktan daha adildir."

Dedi ki: "Kurbanınız olayım, o halde Allah işi onlara mı bırakmıştır?"

Buyurdular ki: "Eğer işi onlara bıraksaydı, emir ve nehiyle onları sınırlamazdı."

Dedi ki: "Kurbanınız olayım, öyleyse bu ikisi arasında olan bir durak mı vardır?"

Buyurdular ki: "Evet, gökle yer arasından daha geniş."

12-(404) ... Muhammed bin Ebu Nasr'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a: "Ashabımızın bazıları cebre kail olurken, bazıları da istitaati (işin kulun gücüyle gerçekleştirdiğini) kabul etmektedir." dedim. Râvi der; bunun üzerine İmam *aleyhisselam* bana yaz buyurdular: "Rahman ve rehim olan Allah'ın adıyla: Ali bin Hüseyin buyurmuşlardır ki: "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğlu! Dilediğini benim dilememle dilersin; benim gücümle farzlarımı bana eda edersin; benim nimetimle isyanıma güç yetirirsin. Seni işiten, gören kılmışım. **"Sana ulaşan her iyilik Allah'tan; başına gelen her kötülük ise kendindedir..."**²⁶⁷ Bunun içindir ki iyiliklerine, ben senden daha evlayım; kötülüklerine ise, sen benden daha evlasın. Bu yüzdendir ki ben yaptığımdan sorgulanmam; ama onlar sorgulanırlar. İstedığın her şeyi senin için diziverdim."²⁶⁸

13-(405) ... Muhammed bin Yahya kendisine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ne cebirdir, ne de tefviz. Aksine, bu ikisi arasında bir şeydir." Râvi der: "İkisi arasında bir şey nedir?" dedim.

Buyurdular ki: "Bunun örneği şöyledir; bir adamın günah işlediğini görür, günahı sakındırır; ama o sakınmaz. Sen de onu terk edersin; o da o günahı işler. Bu durumda seni dinlemeyince onu terk etmenle sen onu günah işlemeye emretmiş olmazsın."

١٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ اللَّهُ أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُكَلِّفَ النَّاسَ مَا لَا يُطِيقُونَ وَاللَّهُ أَعَزُّ مِنْ أَنْ يَكُونَ فِي سُلْطَانِهِ مَا لَا يُرِيدُ.

بَابُ الْإِسْتِطَاعَةِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْإِسْتِطَاعَةِ. فَقَالَ يَسْتَطِيعُ الْعَبْدُ بَعْدَ أَرْبَعِ خِصَالٍ أَنْ يَكُونَ مُخْلِى السَّرْبِ صَحِيحَ الْجِسْمِ سَلِيمَ الْجَوَارِحِ لَهُ سَبَبٌ وَارِدٌ مِنَ اللَّهِ.

قَالَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ فَسِّرْ لِي هَذَا.

قَالَ أَنْ يَكُونَ الْعَبْدُ مُخْلِى السَّرْبِ صَحِيحَ الْجِسْمِ سَلِيمَ الْجَوَارِحِ يُرِيدُ أَنْ يَزِنَى فَلَا يَجِدُ امْرَأَةً تَمَّ يَجِدُهَا فِيمَا مَا يَعْصِمُ نَفْسَهُ فَيَمْتَنِعَ كَمَا امْتَنَعَ يُوسُفُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَوْ يُخْلَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ إِرَادَتِهِ فَيَزِنَى فَيُسَمَّى زَانِيًا وَلَمْ يُطِعِ اللَّهَ بِإِكْرَاهٍ وَلَمْ يَعْصِهِ بِغَلْبَةٍ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ جَمِيعًا عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْإِسْتِطَاعَةِ فَقَالَ أَسْتَطِيعُ أَنْ تَعْمَلَ مَا لَمْ يَكُونَ؟ قَالَ لَا. قَالَ فَتَسْتَطِيعُ أَنْ تَنْتَهِيَ عَمَّا قَدْ كُؤُنَ؟ قَالَ لَا.

قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَمَتَى أَنْتَ مُسْتَطِيعٌ قَالَ لَا أَدْرِي؟

قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ خَلْقًا فَجَعَلَ فِيهِمْ آلَةَ الْإِسْتِطَاعَةِ ثُمَّ لَمْ يَفُوضِ إِلَيْهِمْ فَهُمْ مُسْتَطِيعُونَ لِلْفِعْلِ وَقَتَ الْفِعْلِ مَعَ الْفِعْلِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ الْفِعْلَ فَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوهُ فِي مَلِكِهِ لَمْ يَكُونُوا مُسْتَطِيعِينَ أَنْ يَفْعَلُوا فِعْلًا لَمْ يَفْعَلُوهُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَعَزُّ مِنْ أَنْ يُضَادَّهُ فِي مَلِكِهِ أَحَدٌ.

14-(406) ...Hişam bin Salim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, insanlara güç yetiremeyecekleri bir yükümlülüğü yüklemekten daha yücedir. Allah, mülkünde dilemediği bir şeyin olmasından daha yenilmezdir."

İstitaat (Güç Yetirme) Babı

1-(407) ...Ali bin Asbat'tan dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a istitaati (güç yetirmeyi) sordum.

Buyurdular ki: "Kul (ancak şu) dört hasletten sonra güç yetirir: Önü açık, bedeni sağlıklı, uzuvları sağlam ve Allah'tan gelen bir sebebi olur."

Dedim ki: "Kurbanınız olayım; bunu benim için açıklar mısınız?"

Buyurdular ki: "Kulun önü açık, cismi sağlıklı, uzuvları sağlam olur; ama (örneğin) zina etmek ister de kadın bulamaz; sonra da bulur. Bu durumda ya Yusuf *aleyhisselam*'ın sakındığı gibi nefsinin korur; ya da isteğinin önünden çekilerek zina eder de zina eden olarak adlandırılır. Bu insan ne zorla Allah'a itaat etmiş; ne de üstün gelerek isyan etmiştir."²⁶⁹

2-(408) ...Ali bin Hakem ve Abdullah bin Yezid'den onlar da birlikte Basra ahalisinden olan bir kişiden naklen, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a istitaati (güç yetirmeyi) sordum.

İmam *aleyhisselam*: "Var olmayan bir şeyi yapmaya güç yetirebilir misin?" buyurdular. "Hayır." dedi. "Olmuş bir şeyden de kaçınabilir misin?" buyurdular. "Hayır." dedi.

Râvi der; bunun üzerine Hız. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona: "Peki, sen ne zaman güç yetirirsin?" buyurdular. (Adam): "Bilmiyorum." dedi.

Râvi der; bunun üzerine Hız. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ona buyurdular ki: "Allah yaratıkları yaratmış, onlarda güç yetirme aletini de (uzuvlarını da) koymuştur. Fakat işi onlara da bırakmamıştır. O halde yaratıklar iş yaparken, işle birlikte iş zamanında o işe güç yetirirler. Ama O'nun mülkünde olan o işi yapmazlarsa, yapmadıkları bir işe güç yetirmiş olmazlar. Çünkü Allah Azze ve Celle, bir kimsenin O'na mülkünde karşı koyabilmesinden daha yenilmezdir.

قَالَ الْبَصْرِيُّ فَالْتَّاسُ مَجْبُورُونَ؟

قَالَ لَوْ كَانُوا مَجْبُورِينَ كَانُوا مَعْدُورِينَ.

قَالَ فَفَوْضَ إِلَيْهِمْ؟ قَالَ لَا. قَالَ فَمَا هُمْ؟

قَالَ عَلِمَ مِنْهُمْ فِعْلًا فَجَعَلَ فِيهِمْ آلَةَ الْفِعْلِ فَإِذَا فَعَلُوهُ كَانُوا مَعَ الْفِعْلِ مُسْتَطِيعِينَ

قَالَ الْبَصْرِيُّ أَشْهَدُ أَنَّهُ الْحَقُّ وَأَنَّكُمْ أَهْلُ بَيْتِ النَّبُوَّةِ وَالرَّسَالَةِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَعَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ

وَمُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ صَالِحِ النَّيْلِ قَالَ

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ لِلْعِبَادِ مِنَ الْإِسْتِطَاعَةِ شَيْءٌ؟

قَالَ فَقَالَ لِي إِذَا فَعَلُوا الْفِعْلَ كَانُوا مُسْتَطِيعِينَ بِالْإِسْتِطَاعَةِ الَّتِي جَعَلَهَا اللَّهُ فِيهِمْ.

قَالَ قُلْتُ وَمَا هِيَ؟

قَالَ الْآلَةُ مِثْلُ الزَّانِي إِذَا زَنَى كَانَ مُسْتَطِيعاً لِلزَّنَا حِينَ زَنَى وَلَوْ أَنَّهُ تَرَكَ الزَّنَا وَلَمْ

يَزِنْ كَانَ مُسْتَطِيعاً لِتَرْكِهِ إِذَا تَرَكَ.

قَالَ ثُمَّ قَالَ لَيْسَ لَهُ مِنَ الْإِسْتِطَاعَةِ قَبْلَ الْفِعْلِ قَلِيلٌ وَلَا كَثِيرٌ وَلَكِنْ مَعَ الْفِعْلِ وَالتَّرْكِ

كَانَ مُسْتَطِيعاً.

قُلْتُ فَعَلَى مَاذَا يُعَذَّبُهُ؟

قَالَ بِالْحُجَّةِ الْبَالِغَةِ وَالْآلَةِ الَّتِي رَكَّبَ فِيهِمْ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُجِزْ أَحَدًا عَلَى مَعْصِيَتِهِ وَلَا أَرَادَ

إِرَادَةَ حَتْمِ الْكُفْرِ مِنْ أَحَدٍ وَلَكِنْ حِينَ كَفَرَ كَانَ فِي إِرَادَةِ اللَّهِ أَنْ يَكْفُرَ وَهُمْ فِي إِرَادَةِ اللَّهِ

وَفِي عِلْمِهِ أَنْ لَا يَصِيرُوا إِلَى شَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ.

قُلْتُ أَرَادَ مِنْهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا؟

قَالَ لَيْسَ هَكَذَا أَقُولُ وَلَكِنِّي أَقُولُ عَلِمَ أَنَّهُمْ سَيَكْفُرُونَ فَأَرَادَ الْكُفْرَ لِعِلْمِهِ فِيهِمْ

وَلَيْسَتْ هِيَ إِرَادَةُ حَتْمٍ إِنَّمَا هِيَ إِرَادَةُ اخْتِيَارٍ.

Bunun üzerine Basralı adam: "O halde insanlar mecbur mudurlar?" dedi.

Buyurdular ki: "Eğer mecbur olsalardı, mazur da olurlardı."

"O halde işi onlara mı bırakmıştır?" dedi. "Hayır." buyurdular. "Peki, onlar ne halledirler?" dedi.

Buyurdular ki: "Allah onların iş yapacaklarını biliyordu. Bu yüzden onlarda iş yapma aletini (uzuvlarını) de koydu (yarattı). O halde onlar iş yaptıklarında işle birlikte ona güç yetirmiş olurlar.

Basralı: "Tanıklık ederim ki, hak (görüş) budur ve siz de nübüvvet ve risalet ailesisinizdir." dedi.²⁷⁰

3-(409) ...Salih en-Nili'den dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Kulların istitaatten (güç yetirmeden) bir nasipleri var mı?" diye sordum.

Râvi der ki; bunun üzerine bana şöyle buyurdular: "İş yaptıklarında Allah'ın onlarda yerleştirdiği güçle güç yetirmiş olurlar."

Râvi der: "O (yerleştirilen güç) nedir?" dedim.

Buyurdular ki: "O alettir. Örneğin; zina eden, zina ettiği zaman, zina etmeğe güç yetirmiş olur. Ama eğer zinayı terk eder de zina etmezse, terk ettiği zaman onu terk etmeğe güç yetirmiş olur."

Râvi der; sonra da şöyle buyurdular: "Onun işten önce, ne az ne de çok, güç namına bir şeyi yoktur. Ama işe koyulmayla ve terk etmeyle birlikte güç yetirmiş olur."

Dedim ki: "Peki, Allah onu neye göre cezalandırır?"

Buyurdular ki: "Aşkın hüccete ve onlarda yerleştirdiği alete göre;²⁷¹ Allah, ne bir kimseyi kendine isyan etmeye mecbur etmiştir, ne de kesin bir iradeyle bir kimsenin kâfir olmasını irade etmiştir. Fakat kul kâfir olunca, Allah'ın iradesi de onun kâfir olduğuna dair olur. Hem Allah'ın iradesinde hem de ilminde bunların hayırdan bir şeye varmayacakları yer almıştır."

Dedim ki: "Allah onların kâfir olmasını mı irade etmiştir?"

Buyurdular ki: "Ben böyle söylemiyorum; fakat derim ki; Allah onların kâfir olacaklarını biliyordu. Bu yüzden de onlar hakkındaki ilminden dolayı (onlar için) kâfirliği diledi. Ama bu kesin irade değil, serbestlik iradesidir."²⁷²

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ غُبَيْدِ بْنِ زُرَّازَةَ قَالَ حَدَّثَنِي حَمْزَةُ بْنُ حُمْرَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْإِسْتِطَاعَةِ فَلَمْ يُجِبْنِي فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ دَخَلَةً أُخْرَى فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّهُ قَدْ وَقَعَ فِي قَلْبِي مِنْهَا شَيْءٌ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا شَيْءٌ أَسْمَعُهُ مِنْكَ. قَالَ فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّكَ مَا كَانَ فِي قَلْبِكَ. قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنِّي أَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمْ يُكَلِّفِ الْعِبَادَ مَا لَا يَسْتَطِيعُونَ وَلَمْ يُكَلِّفْهُمْ إِلَّا مَا يُطِيقُونَ وَأَنْتَهُمْ لَا يَصْنَعُونَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ إِلَّا بِإِرَادَةِ اللَّهِ وَمَشِيئَتِهِ وَقَضَائِهِ وَقَدْرِهِ. قَالَ فَقَالَ هَذَا دِينُ اللَّهِ الَّذِي أَنَا عَلَيْهِ وَأَبَائِي أَوْ كَمَا قَالَ.

بَابُ الْبَيَانِ وَالتَّعْرِيفِ وَلِزُومِ الْحُجَّةِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنِ ابْنِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ احْتَجَّ عَلَى النَّاسِ بِمَا آتَاهُمْ وَعَرَّفَهُمْ. مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ مِثْلَهُ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْمَعْرِفَةُ مِنْ صُنْعٍ مَنْ هِيَ؟ قَالَ مَنْ صُنِعَ اللَّهُ لَيْسَ لِلْعِبَادِ فِيهَا صُنْعٌ.

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ ثُعَلْبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ. قَالَ حَتَّى يُعَرِّفَهُمْ مَا يُرْضِيهِ وَمَا يُسْخِطُهُ. وَقَالَ فَالْهَمُّهَا فُجُورُهَا وَتَقْوَاهَا. قَالَ بَيْنَ لَهَا مَا تَأْتِي وَمَا تَتْرُكُ. وَقَالَ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا. قَالَ عَرَّفْنَاهُ إِمَّا آخِذًا وَإِمَّا تَارِكًا. وَعَنْ قَوْلِهِ وَأَمَّا تَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى. قَالَ عَرَّفْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى وَهُمْ يَعْرِفُونَ. وَفِي رِوَايَةٍ بَيَّنَّا لَهُمْ.

4-(410) ...Hamza bin Humran'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; istitaati (güç yetirmeyi) sordum; fakat bana bir cevap vermedi. Başka bir sefer yanına vardım ve dedim ki: "Allah işinizi doğrultsun; bu konuda kalbime öyle bir şey (düşünce) girmiştir ki, onu ancak sizden duyacağım bir açıklama çıkarabilir."

Buyurdular ki: "Kalbinizde olan şey size bir zarar vermez."

Dedim ki: "Allah işinizi doğrultsun; ben diyorum ki: "Allah Tebareke ve Teala, kullarına güç yetiremedikleri bir yükümlülük vermemiş, aksine onları ancak güç yetirebildikleriyle yükümlü kılmıştır. Onlar da bundan bir şeyi, ancak Allah'ın irade, dileme, kaza ve kaderiyle yapabiliyorlar."

Râvi der; bunun üzerine İmam buyurdular ki: "Benim ve babalarımın üzerinde olduğumuz Allah'ın dini işte budur." Ya da buna benzer bir şey buyurdular."

Açıklama, Tanıtma Ve Hücetin Gerekliği Babı

1-(411) ...İbn-i Tayyar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah insanlara bahşettiği ve tanıttığıyla delil getirir."

Cemil bin Derrac da bu hadisin benzerini rivayet etmiştir.

2-(412) ...Muhammed bin Hekim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Marifet (bilgi) kimin ürünüdür?" dedim.

Buyurdular ki: "Allah'ın ürünüdür. Kulların onda bir etkinliği yoktur."

3-(413) ...Hamza bin Muhammed et-Tayyar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, Allah Azze ve Celle'nin: "Allah, bir kavmi hidayet ettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklamadıkça, saptırmaz..."²⁷³ buyruğu hakkında buyurdular ki: "Yani; onlara kendisini hoşnut eden ve öfkeliendiren şeyleri bildirmedikçe." Râvi: "Ona (nefse) kötülüğünü de iyiliğini de ilham etti"²⁷⁴ dedi. İmam: "Ona yapması ve terk etmesi gerekeni açıkladı" buyurdular. Râvi: "Biz ona (insana) yolu gösterdik; ister şükreden olur, ister de nankör."²⁷⁵ dedi. İmam: "Biz ona öğrettik; ister uygular ister de terk eder." buyurdular. Allah'ın: "Semud'a gelince, biz onları hidayet ettik ama onlar körlüğü hidayete tercih ettiler..."²⁷⁶ buyruğu hakkında da: "Biz onlara öğrettik ama onlar bildikleri halde körlüğü hidayete yeğlediler." buyurdular.

Başka bir rivayette de: "Biz onlara açıkladık." tabiri yer almıştır."

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ قَالَ نَجْدَ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ.

٥- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ يُونُسَ عَنْ حَمَادٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَضَلَّكَ اللَّهُ هَلْ جُعِلَ فِي النَّاسِ أَدَاةٌ يَنَالُونَ بِهَا الْمَعْرِفَةَ؟ قَالَ فَقَالَ لَا. قُلْتُ فَهَلْ كَلَّفُوا الْمَعْرِفَةَ؟ قَالَ لَا عَلَى اللَّهِ الْبَيَانُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا. قَالَ وَسَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ. قَالَ حَتَّى يُعَرِّفَهُمْ مَا يُرْضِيهِ وَمَا يُسْخِطُهُ.

٦- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ يُونُسَ عَنْ سَعْدَانَ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُنْعِمْ عَلَى عَبْدِ نِعْمَةٍ إِلَّا وَقَدْ أَلْزَمَهُ فِيهَا الْحُجَّةَ مِنَ اللَّهِ فَمَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَهُ قَوِيًّا فَحُجَّتُهُ عَلَيْهِ الْقِيَامُ بِمَا كَلَّفَهُ وَاحْتِمَالُ مَنْ هُوَ دُونَهُ مِمَّنْ هُوَ أضعْفُ مِنْهُ وَمَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَهُ مُوسِعًا عَلَيْهِ فَحُجَّتُهُ عَلَيْهِ مَالُهُ ثُمَّ تَعَاهَدَهُ الْفُقَرَاءُ بَعْدَ بِنَوَافِلِهِ وَمَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَهُ شَرِيفًا فِي بَيْتِهِ جَمِيلًا فِي صُورَتِهِ فَحُجَّتُهُ عَلَيْهِ أَنْ يَحْمَدَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى ذَلِكَ وَأَنْ لَا يَتَطَاوَلَ عَلَى غَيْرِهِ فَيَمْنَعَ حُقُوقَ الضُّعْفَاءِ لِحَالِ شَرَفِهِ وَجَمَالِهِ.

بَابُ

اِحْتِلَافُ الْحُجَّةِ عَلَى عِبَادِهِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ دُرُسْتِ بْنِ أَبِي مُنْصُورٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سِتَّةُ أَشْيَاءَ لَيْسَ لِلْعِبَادِ فِيهَا صُنْعُ الْمَعْرِفَةِ وَالْجَهْلُ وَالرِّضَا وَالْغَضَبُ وَالنُّوْمُ وَالْيَقِظَةُ.

4-(414) ...Hamza bin Muhammed'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Biz ona iki yolu gösterdik.**"²⁷⁷ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Yani; hayır ve şer yolunu"

5-(415) ...Abdu'lâlâ'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah işini doğrultsun, insanlarda bilgiye ulaşabilecekleri bir araç konmuş mudur?" dedim.

Râvi der; İmam: "Hayır." buyurdular. "Peki, bilgi edinmekle yükümlü kılınmışlar mıdır?" dedim.

Buyurdular ki: "Hayır, açıklama Allah'ın uhdesindedir.²⁷⁸ "**Allah bir cana ancak gücü yettiği kadar yükler ...**"²⁷⁹ "**Allah hiçbir canı verdi-ğinden fazlasıyla yükümlü kılmaz.**"²⁸⁰ Yine kendilerine Allah'ın: "**Allah, bir kavmi hidayet ettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklamadıkça, saptırmaz...**"²⁸¹ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Yani; onlara kendisini hoşnut eden ve öfkeliendiren şeyleri bildirmedikçe."

6-(416) ...Sadan'dan merfu olarak dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah hiçbir kula bir nimet vermemiş ki, onda ilahi kanıtla onu bağlamıştır. Kimi, Allah lütfedip güçlü kılmışsa, ona olan kanıtı; yükümlü kıldığı görevi yapması, kendisinden aşağıda olan kendisinden zayıfları yüklenmesidir. Kimi de, Allah lütfedip geniş imkânlı kılmışsa, ona olan kanıtı malıdır; sonra da malının fazlasıyla fakirleri korumasıdır. Kimi de, Allah lütfedip ailesinde şerefli, suretinde güzel kılmışsa, ona olan kanıtı da, bundan dolayı Allah'ı övmesi ve başkasına karşı üstünlük taslamamasıdır ki, şerefi ve güzelliği yüzünden zayıfların haklarını engellemiş olur."

Bir Bab ²⁸²

Kullara Kanıt Gönderilmesi

1-(417) ...Dürüste bin Ebu Mansur kendisine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Altı şey vardır ki, bunlarda kulların bir etkinliği söz konusu değildir: Bilgi, cehalet, hoşnutluk, öfke, uyku ve uyanıklık."

بَابُ حُجَجِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِي شُعَيْبِ الْمَحَامِلِيِّ عَنْ دُرُسْتِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَيْسَ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ أَنْ يَعْرِفُوا وَلِلْخَلْقِ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَعْرِفَهُمْ وَاللَّهُ عَلَى الْخَلْقِ إِذَا عَرَفَهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ ثُعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ لَمْ يَعْرِفْ شَيْئاً هَلْ عَلَيْهِ شَيْءٌ؟ قَالَ لَا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا حَجَبَ اللَّهُ عَنِ الْعِبَادِ فَهُوَ مَوْضُوعٌ عَنْهُمْ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ الْأَحْمَرِ عَنْ حَمَزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لِي أَكْتُبُ فَأَمَلَى عَلَيَّ: إِنَّ مِنْ قَوْلِنَا إِنَّ اللَّهَ يَحْتَجُّ عَلَى الْعِبَادِ بِمَا آتَاهُمْ وَعَرَفَهُمْ.

ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ رَسُولاً وَأَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْكِتَابَ فَأَمَرَ فِيهِ وَنَهَى فِيهِ بِالصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ. فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَنِ الصَّلَاةِ. فَقَالَ أَنَا أُنِيمُكَ وَأَنَا أُوقِظُكَ فَإِذَا قُمْتَ فَصَلِّ لِيَعْلَمُوا إِذَا أَصَابَهُمْ ذَلِكَ كَيْفَ يَصْنَعُونَ. لَيْسَ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا نَامَ عَنْهَا هَلَكَ وَكَذَلِكَ الصِّيَامُ أَنَا أَمْرُضُكَ وَأَنَا أُصِحُّكَ فَإِذَا شَفَيْتِكَ فَاقْضِهِ.

ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَكَذَلِكَ إِذَا نَظَرْتَ فِي جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ لَمْ تَجِدْ أَحَداً فِي ضَيْقٍ وَلَمْ تَجِدْ أَحَداً إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ الْحُجَّةُ وَاللَّهُ فِيهِ الْمَشِيئَةُ وَلَا أَقُولُ إِنَّهُمْ مَا شَاءُوا صَنَعُوا. ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَهْدِي وَيُضِلُّ. وَقَالَ وَمَا أَمَرُوا إِلَّا بِدُونِ سَعَتِهِمْ وَكُلُّ شَيْءٍ أَمْرَ النَّاسِ بِهِ فَهُمْ يَسْعُونَ لَهُ وَكُلُّ شَيْءٍ لَا يَسْعُونَ لَهُ فَهُوَ مَوْضُوعٌ عَنْهُمْ وَلَكِنَّ النَّاسَ لَا خَيْرَ فِيهِمْ.

Allah'ın Kulları Üzerindeki Hüccetleri Babı

1-(418) ...Büreyd bin Muaviye'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, bilgi edinmeleri değildir. Onları bilgilendirmesi, kulların Allah üzerindeki haklarıdır. Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, onları bilgilendirdiğinde kabul etmeleridir."

2-(419) ...Abdul'âlâ bin Â'yan'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a soru sorarak: "Bir şey bilmeyen bir kimse için bir sorun var mı?" dedim. "Hayır." buyurdular.

3-(420) ...Ebu'l-Hasan Zekeriya bin Yahya'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah neyi kullardan saklamışsa, onun sorumluluğu da onlardan kaldırılmıştır."

4-(421) ...Hamza bin et-Tayyar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana yaz buyurdular ve bana şöyle yazdırdılar: "Bizim sözlerimizdendir ki: Allah kullara, kendilerine verdikleriyle ve öğrettikleriyle delil getirir.

Sonra onlara elçiler göndermiş; kitap indirmişti. Onda emretmiştir, sakındırmıştır. Onda namaza ve oruca emretmiştir.

Bu arada Resulullah uyudu da namazdan kalıverdi. Bunun üzerine Allah buyurdu ki: "Seni ben uyuturum; seni ben uyandırırım. Uyandıığında namaz kıl ki, insanlar böyle bir şeyle karşılaştıklarında nasıl davranacaklarını bilsinler. Onların söyledikleri: "Uyuyup da namazdan kalan kimse helak olur." gibi değildir. Oruç da böyledir. Seni ben hasta ederim, seni ben sağlığa kavuştururum. Sana şifa verdiğim zaman onu kaza et."

Sonra da Hz Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Aynı şekilde her şeye baktığında hiçbir kimseyi darlık içinde bulamazsın. Hiçbir kimseyi bulamazsın ki, Allah'ın onun üzerinde kanıtı ve meşietini olmasın. Onlar ne dilerlerse yapabilirler de, demiyorum." Sonra da: "Allah hidayet eder ve saptırır." buyurdular. Keza, dediler ki: "İnsanlar ancak güçlerinin altında olan şeylere emredilmişlerdir. Onlar kendilerine emredilen her şeye güç yetirirler. Güç yetiremedikleri her şey ise üzerlerinden kaldırılmıştır. Fakat insanlarda hayır yoktur."

ثُمَّ تَلَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَيْسَ عَلَى الضُّعْفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ فَوْضِعَ عَنْهُمْ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَلَا عَلَى الَّذِينَ
إِذَا مَا اتَّوَكَّلَ لِتَحْمِلَهُمْ قَالَ فَوْضِعَ عَنْهُمْ لِأَنَّهُمْ لَا يَجِدُونَ.

بَابُ الْهِدَايَةِ أَنَّهَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ
إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
يَأْتَابُ مَا لَكُمْ وَلِلنَّاسِ كُفُّوا عَنِ النَّاسِ وَلَا تَدْعُوا أَحَدًا إِلَى أَمْرِكُمْ فَوَاللَّهِ لَوْ أَنَّ أَهْلَ
السَّمَاوَاتِ وَأَهْلَ الْأَرْضِينَ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَهْدُوا عَبْدًا يُرِيدُ اللَّهُ ضَلَاتَهُ مَا اسْتَطَاعُوا
عَلَى أَنْ يَهْدُوهُ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلَ الْأَرْضِينَ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضِلُّوا عَبْدًا يُرِيدُ
اللَّهُ هِدَايَتَهُ مَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَضِلُّوهُ.

كُفُّوا عَنِ النَّاسِ وَلَا يَقُولُ أَحَدٌ عَمِّي وَأَخِي وَأَبْنُ عَمِّي وَجَارِي فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ
خَيْرًا طَيَّبَ رُوحَهُ فَلَا يَسْمَعُ مَعْرُوفًا إِلَّا عَرَفَهُ وَلَا مُنْكَرًا إِلَّا أَنْكَرَهُ ثُمَّ يَقْدِفُ اللَّهُ فِي قَلْبِهِ
كَلِمَةً يَجْمَعُ بِهَا أَمْرَهُ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ
عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ
بِعَبْدٍ خَيْرًا نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً مِنْ نُورٍ وَفَتَحَ مَسَامِعَ قَلْبِهِ وَوَكَّلَ بِهِ مَلَكًا يُسَدِّدُهُ.
وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ سُوءًا نَكَتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً سُودَاءَ وَسَدَّ مَسَامِعَ قَلْبِهِ وَوَكَّلَ بِهِ شَيْطَانًا
يُضِلُّهُ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةَ فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ
يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ.

Sonra da: "**Zayıflara, hastalara ve harcayacak bir şey bulmayanlara bir suç yoktur...**"²⁸³ ayetini tilavet ettiler ve buyurdular ki: "Allah bunlardan yükümlüğü kaldırmıştır. Çünkü "...İyilik edenlere bir sıkıntı yoktur. Allah bağışlayan ve esirgeyendir."²⁸⁴ "Yüklenmen için sana gelenlere de..."²⁸⁵ "Böylece varlıklı olmadıklarından bunlardan da yükümlüğü kaldırmıştır." buyurdular."

Hidayetin Allah Azze Ve Celle'den Olduğu Babı

1-(422) ...Sabit bin Said'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Sabit, insanlarla ne işiniz var? İnsanları bırakınız; kimseyi kendi yolunuza davet etmeyiniz. Allah'a yemin ederim ki, eğer göklerin ve yerin ehli Allah'ın saptırmak istediği bir kulu hidayete erdirmek için bir araya gelseler, onu hidayet etmeği başaramazlar. Ve eğer göklerin ve yerin halkı Allah'ın hidayet etmeği dilediği bir kulu saptırmak için toplansalar, onu saptıramaya güç yetiremezler.

İnsanlardan el çekiniz. Kimse de; amcamdır, kardeşimdir, amca-oğlumdur, komşumdur, demesin. Çünkü eğer Allah bir kul için hayır dilerse, onun ruhunu temiz kılar. Böylece o, bir iyilik duyar duymaz, onu tanır; bir kötülük de duyar duymaz ona karşı çıkar. Sonra da kalbine işini toparlayabileceği bir kelime atıverir."²⁸⁶

2-(423) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle bir kul için hayır dilerse, onun kalbine nurdan bir nokta yerleştirir; kalbinin kulaklarını açar ve onu doğrultan bir meleği ona atayıverir.

Bir kul için de kötülük dilerse, onun kalbine siyah bir nokta yerleştirir, kalbinin kulaklarını kapatır ve onu saptıran bir şeytanı ona atar. Sonra da şu ayeti tilavet ettiler: "**Allah kimi hidayet etmek dilerse, kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar...**"²⁸⁷

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ اجْعَلُوا أَمْرَكُمْ لِلَّهِ وَلَا تَجْعَلُوهُ لِلنَّاسِ فَإِنَّهُ مَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ لِلَّهِ وَمَا كَانَ لِلنَّاسِ فَلَا يَصْعَدُ إِلَى اللَّهِ. وَلَا تَخَاصِمُوا النَّاسَ لِديْنِكُمْ فَإِنَّ الْمُخَاصِمَةَ مَمْرَضَةٌ لِلْقَلْبِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ. وَقَالَ أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ.

ذَرُوا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ أَخَذُوا عَنِ النَّاسِ وَإِنِّكُمْ أَخَذْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)

إِنِّي سَمِعْتُ أَبِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا كَتَبَ عَلَى عَبْدِ أَنْ يَدْخُلَ فِي هَذَا الْأَمْرِ كَانَ أَسْرَعَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّيْرِ إِلَى وَكْرِهِ.

٤- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَدْعُو النَّاسَ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ فَقَالَ لَا. يَأْفُضِيلُ إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ بَعْدَ خَيْرٍ أَمْرًا مَلَكًا فَأَخَذَ بِعُنُقِهِ فَأَدْخَلَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ طَائِعًا أَوْ كَارِهًا.

تَمَّ كِتَابُ الْعَقْلِ وَالْعِلْمِ وَالتَّوْحِيدِ مِنْ كِتَابِ الكَافِي وَيَتْلُوهُ كِتَابُ الْحُجَّةِ فِي الْجُزْءِ الثَّانِي مِنْ كِتَابِ الكَافِي تَأَلَّفَ الشَّيْخُ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الكُلَيْنِي رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ.

3-(424) ...Ali bin Ukbe babasından naklen dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "İşinizi Allah için yapın; insanlar için değil. Çünkü Allah için olan Allah içindir. Ama insanlar için olan Allah'a yükselmez.

Dininiz konusunda insanlarla tartışmayın. Çünkü tartışma kalbi hasta eder. Allah Teala nebisine buyurmuştur ki: "**Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, fakat Allah dilediğini hidayet eder...**"²⁸⁸ Yine buyurmuştur ki: "**...Sen mi insanları iman etsinler diye zorlayacaksın?**"²⁸⁹

İnsanları bırakın. Çünkü onlar insanlardan almışlardır. Siz ise Resullullah *sallallahu aleyhi ve alih'*den almışsınızdır.

Ben babamdan duydum ki buyuruyordular: "Allah Azze ve Celle bir kula, bu yola girmeği yazarsa, o buna kuşun yuvasına dönmesinden daha çabuk davranır."

4-(425) ...Fuzeyl bin Yesar'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; "İnsanları bu işe davet edelim mi?" dedim.

Buyurdular ki: "Hayır, ey Fuzeyl! Allah bir kul için hayır dilerse, bir meleğe emreder de melek onun boynundan tutarak istese de istemesse de bu yola sokar."

Burada el-Kâfi kitabının; akıl, ilim ve tevhid kitapları sona erdi. Bunu, Şeyh Ebu Cafer Muhammed bin Kuleyni'nin (Allah'ın rahmeti ona olsun) yazmış olduğu el-Kâfi kitabının ikinci cildini oluşturan hüccet kitabı izleyecektir.

كِتَابُ الْحُجَّةِ

Hüccet Kitabı

(1. Bölüm)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَابُ الْأَضْطِرَارِ إِلَى الْحُجَّةِ

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْكَلِينِيُّ مُصَنِّفَ هَذَا الْكِتَابِ رَحِمَهُ اللَّهُ

١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عُمَرَ الْفَقِيمِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لِلزَّنْدِيقِ الَّذِي سَأَلَهُ مِنْ أَيْنَ أَتَيْتَ الْأَنْبِيَاءَ وَالرُّسُلَ قَالَ إِنَّا لَمَّا أَتَيْتُنَا أَنَّ لَنَا خَالِقًا صَانِعًا مُتَعَالِيًا عَنَّا وَعَنْ جَمِيعِ مَا خَلَقَ وَكَانَ ذَلِكَ الصَّانِعُ حَكِيمًا مُتَعَالِيًا لَمْ يَجُزْ أَنْ يُشَاهِدَهُ خَلْقُهُ وَلَا يَلَامِسُوهُ فَيُبَاشِرُهُمْ وَيُبَاشِرُوهُ وَيُحَاجُّهُمْ وَيُحَاجُّوهُ تَبَّتْ أَنْ لَهُ سُفْرَاءٌ فِي خَلْقِهِ يُعْبَرُونَ عَنْهُ إِلَى خَلْقِهِ وَعِبَادِهِ وَيَدُلُّونَهُمْ عَلَى مَصَالِحِهِمْ وَمَنَافِعِهِمْ وَمَا بِهِ بَقَاؤُهُمْ وَفِي تَرْكِهِ فَنَاقُؤُهُمْ.

فَتَبَّتِ الْأَمْرُونَ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْحَكِيمِ الْعَلِيمِ فِي خَلْقِهِ وَالْمُعْبَرُونَ عَنْهُ جَلَّ وَعَزَّ. وَهُمْ الْأَنْبِيَاءُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَصَفْوَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ حُكَمَاءَ مُؤَدِّينَ بِالْحِكْمَةِ مَبْعُوثِينَ بِهَا غَيْرَ مُشَارِكِينَ لِلنَّاسِ عَلَى مُشَارَكَتِهِمْ لَهُمْ فِي الْخَلْقِ وَالتَّرْكِيبِ فِي شَيْءٍ مِنْ أَحْوَالِهِمْ مُؤَيَّدِينَ مِنْ عِنْدِ الْحَكِيمِ الْعَلِيمِ بِالْحِكْمَةِ.

ثُمَّ تَبَّتْ ذَلِكَ فِي كُلِّ دَهْرٍ وَزَمَانٍ مِمَّا أَتَتْ بِهِ الرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ مِنَ الدَّلَائِلِ وَالْبَرَاهِينِ لِكَيْلَا تَخْلُوَ أَرْضُ اللَّهِ مِنْ حُجَّةٍ يَكُونُ مَعَهُ عِلْمٌ يَدُلُّ عَلَى صِدْقِ مَقَالَتِهِ وَجَوَازِ عَدَالَتِهِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَادَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ أَجَلٌ وَأَكْرَمٌ مِنْ أَنْ يُعْرِفَ بِخَلْقِهِ بِلِ الْخَلْقِ يُعْرِفُونَ بِاللَّهِ. قَالَ صَدَقْتَ.

قُلْتُ إِنَّ مَنْ عَرَفَ أَنَّ لَهُ رَبًّا فَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْرِفَ أَنَّ لِذَلِكَ الرَّبِّ رِضًا وَسَخَطًا وَأَنَّهُ لَا يُعْرِفُ رِضَاهُ وَسَخَطُهُ إِلَّا بِوَحْيٍ أَوْ رَسُولٍ.

فَمَنْ لَمْ يَأْتِهِ الْوَحْيُ فَقَدْ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَطْلُبَ الرُّسُلَ فَإِذَا لَقِيَهُمْ عَرَفَ أَنََّّهُمُ الْحُجَّةُ وَأَنَّ لَهُمُ الطَّاعَةَ الْمُفْتَرَضَةَ.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Hüccetin Varlığının Zorunluluğu Babı

Bu kitabın yazarı, Ebu Cafer Muhammed bin Yakub el-Kuleyni der ki:

1-(426) Bize; Ali bin İbrahim, babasından, o da Abbas bin Ömeri'l-Fakihi'den, o da Hişam bin Hakem'den naklen anlattı ki; Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, kendisine: "Peygamberlerin ve resullerin varlığını neye dayanarak ispatlıyorsun?" diye soran zındığa (ateiste) şöyle buyurdular: "Biz; kendimizden ve bütün yaratıklardan üstün olan bir yaratıcı ve yapımcımızın olduğunu, bu yapımcının hikmet ve yücelik sahibi olup; yaratıklarının O'nu görerek, dokunarak karşılıklı ilişki kurmalarının ve birbirlerine kanıt sunmalarının imkânsız olduğunu ispatlayınca; yaratıkları arasında; O'nun adına konuşan, onları yararlarına, çıkarlarına, (uyduklarında) varlıklarını sürdürmelerine, muhalefet ettiklerinde ise yok olmalarına yol açan hususlara irşat eden elçileri olduğu da ispatlanmış olur.

O halde, hikmet sahibi ve her şeyi bilen (Allah) adına, yaratıkları arasında emir, nehiy veren ve O Şanı Yüce namına konuşan kimseler bulunmaktadır.

Onlar nebilerdir, yaratıklarından seçtiği seçkinlerdir. Bilgedirler, hikmetle edeplendirilmiş, hikmetle gönderilmişlerdir. Yaratılış ve şekil itibarıyla insanlarla ortak olmalarına rağmen, hiçbir huy ve gidişatlarında onlarla ortak değillerdir. Hikmet sahibi ve her şeyi bilen (Allah) katından hikmetle desteklenirler.

Sonra her asır ve zamanda bu, peygamberlerin ve resullerin getirdikleri delil ve burhanlarla ispat edilmiştir ki, yeryüzü; sözünün doğruluğunu ve adaletinin geçerliliğini gösteren ilme sahip hüccetten (önderden) yoksun kalmazın."

2-(427) ...Mensur bin Hazim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah, yaratıkları aracılığıyla tanınmaktan daha yüce, daha uludur; bilakis, yaratıklar Allah vasıtasıyla tanınırlar." dedim. "Doğru söyledin." buyurdular.

Dedim ki: "Kendinin bir Rabbi olduğunu bilen kimse, bu Rabb'in rıza ve öfkesinin de olduğunu ve O'nun rıza ve öfkesinin ise ancak vahiy ya da resul aracılığıyla bilinebileceğini de bilmelidir.

O halde kime vahiy gelmiyorsa, onun resulleri arayıp bulması icap eder. Onlarla karşılaşınca da, onların hüccet olduklarını ve farz itaat haklarının olduğunu anlar."

وَقُلْتُ لِلنَّاسِ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ هُوَ الْحُجَّةَ مِنَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ؟ قَالُوا بَلَى. قُلْتُ فَحِينَ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ كَانَ الْحُجَّةَ عَلَى خَلْقِهِ؟ فَقَالُوا الْقُرْآنُ.

فَنظَرْتُ فِي الْقُرْآنِ فَإِذَا هُوَ يُخَاصِمُ بِهِ الْمُرْجِيَّ وَالْقَدْرِيَّ وَالزُّنْدِيقِيَّ الَّذِي لَا يُؤْمِنُ بِهِ حَتَّى يَغْلِبَ الرَّجَالَ بِخُصُومَتِهِ فَعَرَفْتُ أَنَّ الْقُرْآنَ لَا يَكُونُ حُجَّةً إِلَّا بِقِيَمِهِ فَمَا قَالَ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ كَانَ حَقًّا.

فَقُلْتُ لَهُمْ مَنْ قِيَمُ الْقُرْآنِ؟

فَقَالُوا ابْنُ مَسْعُودٍ قَدْ كَانَ يَعْلَمُ وَعَمْرٌ يَعْلَمُ وَحُذَيْفَةُ يَعْلَمُ. قُلْتُ كُلُّهُ؟ قَالُوا لَا. فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يُقَالُ إِنَّهُ يَعْرِفُ ذَلِكَ كُلَّهُ إِلَّا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَإِذَا كَانَ الشَّيْءُ بَيْنَ الْقَوْمِ فَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي وَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي وَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي. فَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ قِيَمَ الْقُرْآنِ وَكَانَتْ طَاعَتُهُ مُفْتَرَضَةً وَكَانَ الْحُجَّةَ عَلَى النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنَّ مَا قَالَ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ حَقٌّ. فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ كَانَ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مِنْهُمْ حُمْرَانُ بْنُ أَعْيَنَ وَمُحَمَّدُ بْنُ التُّعْمَانِ وَهَشَامُ بْنُ سَالِمٍ وَالطَّيَّارُ وَجَمَاعَةٌ فِيهِمْ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ وَهُوَ شَابٌّ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا هِشَامُ أَلَا تُخْبِرُنِي كَيْفَ صَنَعْتَ بَعْمَرِ بْنِ عُبَيْدٍ وَكَيْفَ سَأَلْتَهُ؟

فَقَالَ هِشَامُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي أَجَلُّكَ وَأَسْتَحْيِيكَ وَلَا يَعْمَلُ لِسَانِي بَيْنَ يَدَيْكَ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَاَفْعَلُوا.

Bu arada insanlara dedim ki: "Biliyorsunuz; Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* Allah tarafından yaratıklarına hüccet idi?" "Evet." dediler. Dedim ki: "Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* göçüp gidince, yaratıkları arasındaki hüccet kimdi?" "Kur'an'dır." dediler.

Fakat Kur'an'a bakınca gördüm ki, hem Mürcia,²⁹⁰ hem Kaderi²⁹¹ hem de ona inanmayan zındık (ateist) onunla kendi lehine delil getiriyor, hatta davasında nice kişilere galip bile geliyor. Bundan, Kur'an'ın, her söylediği hak ve doğru olan bir kayyimi (koruyucusu) olmadan, hüccet olamayacağını anladım.

Bunun üzerine onlara: "Kur'an'ın kayyimi kimdir?" dedim.

"İbn-i Mesut, Kuran'dan biliyordu, Ömer biliyordu ve Huzeyfe biliyordu." dediler. "Tamamını mı?" dedim. "Hayır." dediler.

Bu arada, Hz. Ali *aleyhisselam* dışında onun tamamını bildiği söylenen bir kimseyi de bulamadım. Halk arasında bir mesele ortaya çıkınca, bu; "ben bilmiyorum." derdi, beriki; "ben de bilmiyorum." derdi, ötekisi; "ben de bilmiyorum." derdi, ama bu (Ali *aleyhisselam*): "ben biliyorum." buyuruyorlardı.

Şu halde tanıklık ediyorum ki, Hz. Ali *aleyhisselam*, Kur'an'ın kayyimiydi. İtaati farzdı. Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra insanlara hüccet idi. Kur'an hakkında ne söylediyse, hak ve doğru idi." Bunun üzerine İmam: "Allah sana rahmet etsin." buyurdular."²⁹²

3-(428) ... Yunus bin Yakup'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın nezdinde ashabından bir grup bulunuyordu. Humran bin A'yun, Muhammed bin Numan, Hişam bin Salim ve Tayyar bu cümledendi. Bir de aralarında henüz genç yaşta olan Hişam bin Hakem'in de bulunduğu bir topluluk vardı.

Bu arada Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "Ey Hişam, Amir bin Ubeyde'ye ne yaptığını ve ona nasıl soru sorduğunu bana anlatır mısın?" buyurdular.

Hişam: "Ey Resulullah'ın oğlu, azametiniz beni alıyor, sizden utanıyor ve huzurunuzda dilim dönmüyor." dedi.

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "Size bir şey emrettiğim zaman yapın." buyurdular.

قَالَ هَسَامٌ بَلَّغَنِي مَا كَانَ فِيهِ عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ وَجُلُوسُهُ فِي مَسْجِدِ الْبَصْرَةِ فَعَظَمَ ذَلِكَ عَلَيَّ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ وَدَخَلْتُ الْبَصْرَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَتَيْتُ مَسْجِدَ الْبَصْرَةِ فَإِذَا أَنَا بِحَلَقَةٍ كَبِيرَةٍ فِيهَا عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ وَعَلَيْهِ شِمْلَةٌ سَوْدَاءُ مُتَزَرًّا بِهَا مِنْ صُوفٍ وَشِمْلَةٌ مُرْتَدِيًّا بِهَا وَالنَّاسُ يَسْأَلُونَهُ فَاسْتَفْرَجْتُ النَّاسَ فَأَفْرَجُوا لِي. ثُمَّ قَعَدْتُ فِي آخِرِ الْقَوْمِ عَلَيَّ رُكْبَتِي. ثُمَّ قُلْتُ أَيُّهَا الْعَالِمُ إِنِّي رَجُلٌ غَرِيبٌ تَأَذَّنُ لِي فِي مَسْأَلَةٍ.

فَقَالَ لِي نَعَمْ.

فَقُلْتُ لَهُ أَلَيْكَ عَيْنٌ.

فَقَالَ يَا بَنِي أَيُّ شَيْءٍ هَذَا مِنَ السُّؤَالِ وَشَيْءٌ تَرَاهُ كَيْفَ تَسْأَلُ عَنْهُ؟

فَقُلْتُ هَكَذَا مَسْأَلَتِي.

فَقَالَ يَا بَنِي سَلْ وَإِنْ كَانَتْ مَسْأَلَتُكَ حَمَقَاءً.

قُلْتُ أَجِيبْنِي فِيهَا.

قَالَ لِي سَلْ.

قُلْتُ أَلَيْكَ عَيْنٌ.

قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهَا؟

قَالَ أَرَى بِهَا الْأَلْوَانَ وَالْأَشْخَاصَ.

قُلْتُ فَلَيْكَ أَنْفٌ؟

قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهِ؟

قَالَ أَسْتَمِعُ بِهِ الرَّائِحَةَ.

قُلْتُ أَلَيْكَ فَمٌ؟ قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهِ؟

قَالَ أَذُوقُ بِهِ الطَّعْمَ.

قُلْتُ فَلَيْكَ أذُنٌ؟

قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهَا؟

قَالَ أَسْمَعُ بِهَا الصَّوْتِ.

قُلْتُ أَلَيْكَ قَلْبٌ؟

قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهِ؟

قَالَ أُمَيِّزُ بِهِ كُلَّ مَا وَرَدَ عَلَيَّ هَذِهِ الْجَوَارِحِ وَالْحَوَاسِّ.

Hişam dedi ki: "Amir bin Ubeyde'nin durumu ve Basra mescidindeki oturumu bana ulaştı. Bu ağrıma gitti. Onunla buluşmak amacıyla yola koyuldum. Cuma günü Basra'ya varıp, Basra mescidine gittim. Birden kendimi büyük bir halka karşısında buldum ki, Amir bir Ubeyde onun ortasında bulunuyordu. Yünden siyah bir peştamalı beline sarmış, bir diğerini de omzuna atmıştı. İnsanlar kendisine soru soruyorlardı. İnsanlardan açılmalarını istedim, onlar da açıldılar. Sonra topluluğun bitişinde dizlerim üzerine oturdum. Sonra: "Ey âlim, ben yabancı birisiyim, bir soru sormama izin verir misin?" dedim.

"Evet." dedi.

Bunun üzerine ona: "Senin gözün var mıdır?" dedim.

"Yavrucuğum, dedi; bu da soru mu oldu! Gördüğün bir şeyin varlığını nasıl sorabilirsin?" dedi.

"Benim sorum böyledir." dedim.

"Yavrucuğum! Sor; gerçi sorun ahmakçadır." dedi.

"O sorumu cevaplandır." dedim.

Bana: "Sorunu sor." dedi.

"Gözün var mı?" dedim.

"Evet." dedi.

"Onunla ne yapıyorsun?" dedim.

"Onunla renkleri ve zatları görüyorum." dedi.

"Burnun da var mı?" dedim.

"Evet." dedi.

"Onunla ne yapıyorsun?" dedim.

"Onunla koku alıyorum." dedi.

"Ağzın var mı?" dedim.

"Evet." dedi.

"Onunla ne yapıyorsun?" dedim.

"Onunla tat alıyorum." dedi.

"Kulağın da var mı?" dedim.

"Evet." dedi.

"Onunla ne yapıyorsun?" dedim.

"Onunla ses duyuyorum." dedi.

"Kalbin de var mı?" dedim.

"Evet." dedi.

"Onunla ne yapıyorsun?" dedim.

"Onunla bu organ ve duyularına gelen şeyleri birbirinden ayırıyorum." dedi.

قُلْتُ أَوْلَيْسَ فِي هَذِهِ الْجَوَارِحِ غَيٌّ عَنِ الْقَلْبِ؟
فَقَالَ لَا.

قُلْتُ وَكَيْفَ ذَلِكَ وَهِيَ صَحِيحَةٌ سَلِيمَةٌ؟
قَالَ يَا بَنِيَّ إِنَّ الْجَوَارِحَ إِذَا شَكَّتْ فِي شَيْءٍ سَمَّتُهُ أَوْ رَأَتْهُ أَوْ ذَاقَتْهُ أَوْ سَمِعَتْهُ رَدَّتْهُ
إِلَى الْقَلْبِ فَيَسْتَيْقِنُ الْيَقِينَ وَيُبْطِلُ الشَّكَّ.
قَالَ هِشَامٌ فَقُلْتُ لَهُ فَإِنَّمَا أَقَامَ اللَّهُ الْقَلْبَ لِشَكِّ الْجَوَارِحِ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ لَا بُدَّ مِنَ
الْقَلْبِ وَإِلَّا لَمْ تَسْتَيْقِنِ الْجَوَارِحُ؟
قَالَ نَعَمْ.

فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا مَرْوَانَ فَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمْ يَتْرُكْ جَوَارِحَكَ حَتَّى جَعَلَ لَهَا إِمَامًا
يُصَحِّحُ لَهَا الصَّحِيحَ وَيَتَيَقَّنُ بِهِ مَا شَكَّ فِيهِ وَيَتْرُكُ هَذَا الْخَلْقَ كُلَّهُمْ فِي حَيْرَتِهِمْ وَشَكِّهِمْ
وَاخْتِلَافِهِمْ لَا يُفِيهِمْ لَهُمْ إِمَامًا يَرُدُّونَ إِلَيْهِ شَكَّهُمْ وَحَيْرَتَهُمْ وَيُقِيمُ لَكَ إِمَامًا لِجَوَارِحِكَ تَرُدُّ
إِلَيْهِ حَيْرَتَكَ وَشَكِّكَ؟

قَالَ فَسَكَتَ وَلَمْ يَقُلْ لِي شَيْئًا ثُمَّ التَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ لِي أَنْتَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ؟ فَقُلْتُ لَا.
قَالَ أَمِنْ جُلَسَائِهِ؟
قُلْتُ لَا.

قَالَ فَمَنْ أَيْنَ أَنْتَ؟
قَالَ قُلْتُ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ.
قَالَ فَأَنْتَ إِذَا هُوَ. ثُمَّ صَمِنِي إِلَيْهِ وَأَقْعَدَنِي فِي مَجْلِسِهِ وَزَالَ عَنِ مَجْلِسِهِ وَمَا نَطَقَ
حَتَّى قُمْتُ

قَالَ فَصَحَّحَكَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَقَالَ يَا هِشَامُ مَنْ عَلَّمَكَ هَذَا
قُلْتُ شَيْءٌ أَخَذْتُهُ مِنْكَ وَالْفَتْهُ
فَقَالَ هَذَا وَاللَّهِ مَكْتُوبٌ فِي صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى.

٤- عَلَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي
عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَوَرَدَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ فَقَالَ إِنِّي رَجُلٌ صَاحِبُ كَلَامٍ وَفِقِهِ
وَفَرَائِضُ وَقَدْ جِئْتُ لِمُنَازَرَةِ أَصْحَابِكَ

Bu organlar kalpten müstağni kılmıyor mu?" dedim.

"Hayır." dedi.

"Bu nasıl olabilir, oysa onlar sapasağlamdırlar?" dedim.

"Yavrucuğum, organlar kokladığı, gördüğü, tattığı veya duyduğu bir şey hakkında şüphe ederlerse, onu kalbe götürürler. Kalptir ki, yakini sağlamlaştırır, kuşkuyu ise yok edip giderir." dedi.

Hişam diyor; bunun üzerine ona dedim ki: "O halde, Allah kalbi, organların kuşkularını gidermek için koymuştur."

"Evet." dedi.

Dedim ki: "Demek ki kalbin varlığı zorunludur; yoksa organlar kesin bilgi edinemezler."

"Evet." dedi.

Bunun üzerine ona: "Ey Mervan'ın babası! Allah Tebareke ve Teala senin organlarını kendi başına bırakmazken, onlara doğruyu gösteren, kuşkulandıkları şeylerde onları kesin bilgiye kavuşturan bir imam tayin ederken, acaba bütün bu insanları şaşkınlıkları, kuşkuları ve ihtilaflarında kendi başlarına mı bırakır? Onlara şüphelerini ve şaşkınlıklarını götürecekleri bir imam tayin etmez mi? Oysa senin organların için imam tayin etmiş; sen de şaşkınlık ve şüpheni ona götürüyorsun." dedim.

Hişam diyor; bunun üzerine, sustu ve artık bana bir şey demedi. Sonra da bana yönelerek: "Sen Hişam bin Hakem misin?" dedi. "Hayır." dedim.

"Yoksa onun sohbet arkadaşlarından mısın?" dedi.

"Hayır." dedim.

"Peki, neredensin?" dedi.

"Kûfe ahalisindenim." dedim.

"Şu halde, sen onun kendisisin?" dedi ve beni kucakladı, yerinden kalkarak, kendi yerinde oturttu ve ben oradan ayrılıncaya kadar bir kelime konuşmadı.

"Hişam diyor; bu arada Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* gülümsediler ve: "Bunları sana kim öğretmiştir ey Hişam?" buyurdular.

"Sizden alıp derlediğim bir şeydir." dedim.

Buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki bu, İbrahim ve Musa'nın suhufunda yazılmıştır."

4-(429) ... Yunus bin Yakup'dan, dedi ki:

"Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın nezdinde bulunuyordum. Bu esnada Şam ahalisinden bir şahıs, vârid oldu ve: "Ben kelim, fıkıh ve sünneti bilen bir kimseyim; senin ashabınla tartışmak için gelmişim." dedi.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَلَامُكَ مِنْ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَوْ مِنْ عِنْدِكَ؟

فَقَالَ مِنْ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمِنْ عِنْدِي.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَنْتَ إِذَا شَرِبْتُكَ رَسُولِ اللَّهِ؟

قَالَ لَا.

قَالَ فَسَمِعْتَ الْوَحْيَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يُخْبِرُكَ؟

قَالَ لَا.

قَالَ فَتَجِبُ طَاعَتَكَ كَمَا تَجِبُ طَاعَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)؟

قَالَ لَا.

فَالْتَفَتَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى فَقَالَ يَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ هَذَا قَدْ خَصَمَ نَفْسَهُ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ ثُمَّ قَالَ يَا يُونُسُ لَوْ كُنْتَ تُحْسِنُ الْكَلَامَ كَلَّمْتَهُ.

قَالَ يُونُسُ فَبَالَهَا مِنْ حَسْرَةٍ فَقُلْتُ جَعَلْتُ فِدَاكَ إِنِّي سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنِ الْكَلَامِ وَتَقُولُ وَيْلٌ لِأَصْحَابِ الْكَلَامِ يَقُولُونَ هَذَا يُنْقَادُ وَهَذَا لَا يُنْقَادُ وَهَذَا يُنْسَاقُ وَهَذَا لَا يُنْسَاقُ وَهَذَا نَعَقْلُهُ وَهَذَا لَا نَعَقْلُهُ

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا قُلْتُ فَوَيْلٌ لَهُمْ إِنْ تَرَكُوا مَا أَقُولُ وَذَهَبُوا إِلَيَّ مَا يُرِيدُونَ.

ثُمَّ قَالَ لِي اخْرُجْ إِلَى الْبَابِ فَاظْطُرْ مَنْ تَرَى مِنَ الْمُتَكَلِّمِينَ فَأَدْخِلْهُ قَالَ فَأَدْخَلْتُ حُمْرَانَ بْنَ أَعْيَنَ وَكَانَ يُحْسِنُ الْكَلَامَ وَأَدْخَلْتُ الْأَحْوَلَ وَكَانَ يُحْسِنُ الْكَلَامَ وَأَدْخَلْتُ هِشَامَ بْنَ سَالِمٍ وَكَانَ يُحْسِنُ الْكَلَامَ وَأَدْخَلْتُ قَيْسَ بْنَ الْمَاصِرِ وَكَانَ عِنْدِي أَحْسَنُهُمْ كَلَامًا وَكَانَ قَدْ تَعَلَّمَ الْكَلَامَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ).

فَلَمَّا اسْتَقَرَّ بِنَا الْمَجْلِسِ وَكَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَبْلَ الْحَجِّ يَسْتَقِرُّ أَيَّامًا فِي جَبَلٍ فِي طَرْفِ الْحَرَمِ فِي فَازَةِ لَهُ مَضْرُوبَةٌ.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* buyurdular ki: "Acaba sözlerin Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in sözlerinden midir? Yoksa kendi katından mıdır?"

Adam: "Hem Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in sözlerinden hem de kendi katımdandır." dedi.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* buyurdular ki: "O hâlde sen Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in ortağsın."

Adam: "Hayır." dedi.

Buyurdular ki: "Yoksa Allah'tan bir vahiy mi duymaktasın ki seni bilgilendiriyordur?"

Adam: "Hayır." dedi.

Buyurdular ki: "Acaba Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e itaat etmek farz olduğu gibi, sana da mı farzdır?"

Adam: "Hayır." dedi.

Bu arada Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana dönerek: "Ey Yunus bin Yakup, bu adam henüz konuşmadan kendisini mahkûm etti." buyurdular; ardından da eklediler: "Ey Yunus, keşke kelim ilmini iyi bilseydin de bununla konuşsaydın."

Yunus: "Ne yazık." dedi. Ardından: "Kurbanınız olayım; ama ben sizin kendinizin kelim ilminden sakındırdığınızı ve: "Kelim âlimlerine yazıklar olsun. 'Bu tartışılır, şu tartışılmaz; bu uyuşur, şu uyuşmaz; bunu anlayabilir, şunu anlayamayız' derler." buyurduğunuzu duydum." dedim.

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "Ben; benim dediklerimi terk edip de kendi isteklerinin peşinden giderlerse onlara yazıklar olsun demiştim." buyurdular. Sonra da bana: "Kapıya çık bak, kelimcilerden kimi görürsen içeri getir." buyurdular.

Râvi der; bunun üzerine Humran bin A'yun'ı getirdim. O kelamı iyi bilirdi. Ahvali de getirdim. O da kelamı iyi bilirdi. Hişam bin Salim'i de getirdim. O da kelamı iyi bilirdi ve Kays bin Masır'ı getirdim ki, bana göre kelamı en iyi bilenleri o idi. O, kelamı Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'dan öğrenmişti.

Bu arada meclisimiz kurulunca ki Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* hacdan önce Harem'in yanı başındaki bir dağın üzerinde kendisi için kurulan bir gölgelikte bir kaç gün ikamet ederdi.

قَالَ فَأَخْرَجَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَأْسَهُ مِنْ فَازَتِهِ فَإِذَا هُوَ بِبَعِيرٍ يَخُبُّ فَقَالَ هِشَامٌ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ.

قَالَ فَظَنْنَا أَنَّ هِشَامًا رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ عَقِيلٍ كَانَ شَدِيدَ الْمَحَبَّةِ لَهُ قَالَ فَوَرَدَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ وَهُوَ أَوَّلُ مَا اخْتَطَّتْ لِحَيْتُهُ وَلَيْسَ فِيْنَا إِلَّا مَنْ هُوَ أَكْبَرُ سِنًا مِنْهُ.

قَالَ فَوَسَّعَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَقَالَ نَاصِرُنَا بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَيَدِهِ. ثُمَّ قَالَ يَا حُمْرَانُ كُلِّمِ الرَّجُلَ فَكَلَّمَهُ فَظَهَرَ عَلَيْهِ حُمْرَانُ ثُمَّ قَالَ يَاطَاقِي كُلَّمَهُ فَكَلَّمَهُ فَظَهَرَ عَلَيْهِ الْأَحْوَالُ ثُمَّ قَالَ يَا هِشَامُ بْنُ سَالِمٍ كُلَّمَهُ فَتَعَارَفَا ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِقَيْسِ الْمَاصِرِ كُلَّمَهُ فَكَلَّمَهُ فَأَقْبَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَضْحَكُ مِنْ كَلَامِهِمَا مِمَّا قَدْ أَصَابَ الشَّامِيَّ.

فَقَالَ لِلشَّامِيِّ كُلِّمِ هَذَا الْغُلَامَ يَعْنِي هِشَامَ بْنَ الْحَكَمِ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُشَامُ يَا غُلَامُ سَلْنِي فِي إِمَامَةِ هَذَا.

فَغَضِبَ هِشَامٌ حَتَّى ارْتَعَدَ ثُمَّ قَالَ لِلشَّامِيِّ يَا هَذَا أَرُبُّكَ أَنْظِرْ لِحَلْقِهِ أَمْ خَلَقَهُ لِأَنْفُسِهِمْ؟

فَقَالَ الشَّامِيُّ بَلْ رَبِّي أَنْظِرْ لِحَلْقِهِ.

قَالَ فَفَعَلَ بِنَظَرِهِ لَهُمْ مَا ذَا؟

قَالَ أَقَامَ لَهُمْ حُجَّةً وَدَلِيلًا كَثِيرًا يَتَشَسُّتُوا أَوْ يَخْتَلِفُوا يَتَأَلَّفُهُمْ وَيُقِيمُ أَوْدَهُمْ وَيُخْبِرُهُمْ

بِفَرَضِ رَبِّهِمْ.

قَالَ فَمَنْ هُوَ؟

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

قَالَ هِشَامٌ فَبَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)؟

قَالَ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ.

قَالَ هِشَامٌ فَهَلْ نَفَعَنَا الْيَوْمَ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ فِي رَفْعِ الْأَخْتِلَافِ عَنَّا؟

قَالَ الشَّامِيُّ نَعَمْ.

Râvi der; bu esnada Hz. Ebu Abdullah başını gölgeliğinden dışarı çıkardı; derken koşarak gelen bir deveyi görüverdi ve: "Hişam'dır (gelen), Kâbe'nin Rabbi'ne andolsun." buyurdular.

Râvi der; "Sandık ki, (gelen) çok sevdikleri Akil evlatlarından olan Hişam'dır. Ama Hişam bin Hakem çıkageldi. Sakalı henüz yeni çizgi atmaya başlamıştı. İçimizde bulunan her kes yaşça ondan büyük idi.

Râvi der: Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ona kendi yanında yer açtılar ve: "Kalbi, dili ve eliyle bize yardım edendir." buyurdular.

Sonra da: "Ey Humran, adamla konuş." buyurdular. Humran onunla konuşmaya başladı ve Humran ona üstünlük sağladı. Sonra: "Ey Takı onunla konuş." buyurdular. O da onunla konuştu. Ahval da ona üstünlük sağladı. Sonra: "Ey Hişam bin Salım, sen konuş." buyurdular. Bu ikisi yenişemediler. Sonra Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* Kays bin Masır'a: "Sen onunla konuş." buyurdular. O da konuşmaya başladı. Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* ise ikisinin konuşmaları esnasında Şamlı'nın başına gelenlerden dolayı gülmeye başlamıştı.

Bu arada İmam *aleyhisselam* Şamlı'ya: "Bu gençle de konuş." buyurdular. Hişam bin Hakem'i kastediyordular.

Şamlı: "Olur." dedi ve Hişam'a: "Ey genç, bana bunun imameti hususunda soru sor." dedi.

Hişam, öfkeleni, hatta omuzları titremeye başladı. Sonra da Şamlı'ya: "Ey falanı, Rabbin mi yaratıklarını daha çok gözetir, yoksa onların kendileri mi kendilerini daha çok kollarlar?" dedi.

Şamlı: "Rabbim daha çok gözetir." dedi.

Hişam: "Peki gözetmesiyle onlar için ne yapmıştır?" dedi.

Şamlı: "Onlar için bir hüccet ve delil tayin etmiştir ki bölünmesinler, tefrikaya düşmesinler, aralarını kaynaştırsın, eğriliklerini düzeltsin ve Rableri'nin farzını onlara bildirsin." dedi.

Hişam: "O delil kimdir?" dedi.

Şamlı: "Resulullah'tır." dedi.

Hişam: "Peki Resulullah'tan sonra kimdir?" dedi.

Şamlı: "Kitap ve Sünnet'tir." dedi.

Hişam: "Acaba Kitap ve Sünnet bu gün aramızdaki ihtilafı gidermeğe yararlı olabiliyor mu?" dedi.

Şamlı: "Evet." dedi.

قَالَ فَلِمَ اخْتَلَفْنَا أَنَا وَأَنْتَ وَصِرْتَ إِلَيْنَا مِنَ الشَّامِ فِي مُخَالَفَتِنَا إِيَّاكَ؟
قَالَ فَسَكَتَ الشَّامِيُّ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِلشَّامِيِّ مَا لَكَ لَا تَتَكَلَّمُ؟
قَالَ الشَّامِيُّ إِنَّ قُلْتُ لَمْ نَخْتَلِفْ كَذَبْتُ وَإِنْ قُلْتُ إِنَّ الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ يَرْفَعَانِ عَنَّا
الِاخْتِلَافَ أَبْطَلْتُ لِأَنَّهُمَا يَحْتَمِلَانِ الْوُجُوهَ وَإِنْ قُلْتُ قَدْ اخْتَلَفْنَا وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا يَدَّعِي
الْحَقَّ فَلَمْ يَنْفَعْنَا إِذْ ذَا الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ إِلَّا أَنْ لِي عَلَيْهِ هَذِهِ الْحُجَّةُ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سَلُهُ تَجِدُهُ مَلِيًّا.
فَقَالَ الشَّامِيُّ يَا هَذَا مَنْ أَنْظَرَ لِلْخَلْقِ أَرْبُؤَهُمْ أَوْ أَنْفُسُهُمْ؟
فَقَالَ هِشَامٌ رَبُّهُمْ أَنْظَرَ لَهُمْ مِنْهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ.

فَقَالَ الشَّامِيُّ فَهَلْ أَقَامَ لَهُمْ مَنْ يَجْمَعُ لَهُمْ كَلِمَتَهُمْ وَيَقِيمُ أَوْدَهُمْ وَيُخَيِّرُهُمْ بِحَقِّهِمْ مِنْ بَاطِلِهِمْ.
قَالَ هِشَامٌ فِي وَقْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَوِ السَّاعَةِ؟

قَالَ الشَّامِيُّ فِي وَقْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالسَّاعَةِ مَنْ؟
فَقَالَ هِشَامٌ هَذَا الْقَاعِدُ الَّذِي تُشَدُّ إِلَيْهِ الرِّحَالُ وَيُخَيَّرُنَا بِأَخْبَارِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
وَرِأْيَهُ عَنِ أَبِي عَنْ جَدِّ.

قَالَ الشَّامِيُّ فَكَيْفَ لِي أَنْ أَعْلَمَ ذَلِكَ؟

قَالَ هِشَامٌ سَلُهُ عَمَّا بَدَا لَكَ.

قَالَ الشَّامِيُّ قَطَعْتَ عُدْرِي فَعَلَى السُّؤَالِ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا شَامِيُّ أَخْبِرْكَ كَيْفَ كَانَ سَفَرُكَ وَكَيْفَ كَانَ طَرِيقُكَ
كَانَ كَذَا وَكَذَا.

فَأَقْبَلَ الشَّامِيُّ يَقُولُ صَدَقْتَ أَسَلَمْتُ لَكَ السَّاعَةَ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَلْ آمَنْتَ بِاللَّهِ السَّاعَةَ إِنَّ الْإِسْلَامَ قَبْلَ الْإِيمَانِ وَعَلَيْهِ
يَتَوَارَثُونَ وَيَتَنَاقِحُونَ وَالْإِيمَانُ عَلَيْهِ يُتَابُونَ.

Hişam: "Öyleyse, benle sen neden ihtilafa düşmüşüz ve sen seninle olan ihtilafımızdan dolayı ta Şam'dan buraya kadar kalkıp gelmiş-sindir?" dedi.

Râvi der: Şamlı sustu. Bu arada, Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* Şamlı'ya: "Neden konuşmuyorsun?" buyurdular.

Şamlı: "Eğer, ihtilafımız yoktur dersem yalan konuşmuş olurum ve eğer Kitap ve Sünnet aramızdaki ihtilafları kaldırıyor dersem, batıl bir söz söylemiş olurum. Çünkü bu ikilisi farklı yorumlanabilirler. Eğer, ihtilaf etmişizdir, her birimiz de hak olduğunu iddia ediyor söylersem, bu durumda Kitap ve Sünnet bize bir yarar sağlamamış olur. Ancak bu (delil aynı zamanda) benim de onun aleyhine olan bir hüccetimdir.²⁹³

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Sor ona ama onun dolu olduğunu göreceksin." buyurdular.

Şamlı: "Ey falanı, yarattığı kim daha çok gözetir Rableri mi, yoksa kendileri mi?" dedi.

Hişam: "Rableri onları kendilerinden daha çok gözetir." dedi.

Şamlı: "Peki onların arasında onları birleştiren, eğriliklerini düzelten ve hak ve batıllarını onlara bildiren bir kimseyi tayin etmiş midir?" dedi.

Hişam: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* zamanında mı yoksa şimdi mi?" dedi.

Şamlı: "Resulullah'ın zamanında Hz. Resulullah idi. Şimdi kimdir?" dedi.

Hişam: "Kafilelerin kendisi için yola koyulduğu bu oturan zattır ki babası kanalıyla ceddinden aldığı mirasla bize göklerin (ve yerin) haberini vermektedir." dedi.

Şamlı: "Ben bunu nasıl bilebilirim?" dedi.

Hişam: "Ne istersen ona sor." dedi.

Şamlı: "Özrümü kestir. Artık sormalıyım." dedi.

Bu arada, Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Ey Şamlı, sana yolculuğunun nasıl geçtiğini ve yolunun nasıl olduğunu bildireyim mi? Yolculuğun böyle-böyle oldu." buyurdular.

Bunun üzerine Şamlı dönerek: "Doğru söyledin, ben şimdi Allah'a İslam getirdim." dedi.

Hiz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*: "Bilakis, sen şimdi Allah'a iman ettin. İslam imandan öncedir. İslam ile insanlar birbirlerinden miras alır ve birbirleriyle evlenirler. İman ile de mükâfata erirler." buyurdular.

فَقَالَ الشَّامِيُّ صَدَقْتَ فَأَنَا السَّاعَةَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنْتَكَ وَصِيُّ الْأَوْصِيَاءِ.

ثُمَّ التَفَتَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى حُمْرَانَ فَقَالَ تُجْرِي الْكَلَامَ عَلَى الْأَثَرِ فَتُصِيبُ وَالتَّفَتَ إِلَى هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ فَقَالَ تُرِيدُ الْأَثَرَ وَلَا تَعْرِفُهُ ثُمَّ التَفَتَ إِلَى الْأَحْوَلِ فَقَالَ قِيَاسٌ رَوَّاعٌ تَكْسِرُ بَاطِلًا بِبَاطِلٍ إِلَّا أَنْ بَاطِلَكَ أَظْهَرَ ثُمَّ التَفَتَ إِلَى قَيْسِ الْمَاصِرِ فَقَالَ تَتَكَلَّمُ وَأَقْرَبُ مَا تَكُونُ مِنَ الْخَيْرِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَبْعَدُ مَا تَكُونُ مِنْهُ تَمْزُجُ الْحَقَّ مَعَ الْبَاطِلِ وَقَلِيلَ الْحَقِّ يَكْفِي عَنْ كَثِيرِ الْبَاطِلِ أَنْتَ وَالْأَحْوَلُ قَفَّازَانِ حَادِقَانِ.

قَالَ يُونُسُ فَظَنَنْتُ وَاللَّهِ أَنَّهُ يَقُولُ لِهَشَامٍ قَرِيبًا مِمَّا قَالَ لَهُمَا ثُمَّ قَالَ يَاهِشَامُ لَا تَكَادُ تَفْعُ تَلْوِي رِجْلَيْكَ إِذَا هَمَمْتَ بِالْأَرْضِ طَرَبْتَ مِثْلَكَ فَلْيُكَلِّمِ النَّاسَ فَاتَّقِ الزَّلَّةَ وَالشَّفَاعَةَ مِنْ وَرَائِهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَخْبَرَنِي الْأَحْوَلُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) بَعَثَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُسْتَخْفٍ.

قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَقَالَ لِي يَا أَبَا جَعْفَرٍ مَا تَقُولُ إِنْ طَرَقَكَ طَارِقٌ مِمَّنَا أَتَخْرُجُ مَعَهُ؟ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ إِنْ كَانَ أَبَاكَ أَوْ أَخَاكَ خَرَجْتُ مَعَهُ.

قَالَ فَقَالَ لِي فَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَخْرُجَ أَجَاهِدُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ فَاخْرُجْ مَعِي.

قَالَ قُلْتُ لَا مَا أَفْعَلُ جُعِلْتُ فِدَاكَ.

قَالَ فَقَالَ لِي أَتَرْغَبُ بِنَفْسِكَ عَنِّي؟

قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّمَا هِيَ نَفْسٌ وَاحِدَةٌ فَإِنْ كَانَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ حُجَّةً فَالْمُتَخَلِّفُ

عَنْكَ نَاجٍ وَالْخَارِجُ مَعَكَ هَالِكٌ وَإِنْ لَا تُكُنْ لِلَّهِ حُجَّةً فِي الْأَرْضِ فَالْمُتَخَلِّفُ عَنْكَ وَالْخَارِجُ مَعَكَ سَوَاءٌ.

Şamlı: "Doğru söyledin, ben şimdi tanıklık ederim ki, Allah'dan başka bir ilah yoktur, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* Allah'ın resulüdür, sen ise vasilerin vasisisin." dedi.

Sonra Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* Humran'a yönelerek: "Sen sözü eser (hadis) üzere sürdürüyor ve isabet ediyorsun." buyurdular. Hişam bin Salim'e de dönerek: "Sen eseri (hadisi) diliyorsun ama onu tanımıyorsun." buyurdular. Ardından Ahval'e yönelerek: "Yaman kıyasçı, yaman yanılıcı; batılı batılla kırıyorsun; ama batılın daha belirgindir." buyurdular. Sonra da, Kays bin Masır'a dönerek: "Konuşuyorsun, Hz. Resulullah'ın hadisine en yakınlaşmışken, ondan en uzak düşünüyorsun ve hakla batılı birbirine katıştırıyorsun. Oysa hakkın azı batılın çoğuna gerek bırakmaz. Sen ve Ahval çok zıplayan, çok daldan dala atlayansınız." buyurdular.

Yunus diyor: "Allah'a yemin olsun ki, Hişam'a da o ikisine söylediğine yakın bir şey söyleyeceğini sandım. Fakat: "Ey Hişam, sen düşmek üzereyken ayaklarını toparlıyor ve yere yöneldiğin anda uçuveriyorsun. Senin benzeri halka konuşmalıdır, sürtüşmeden sakın; arkasında ise şefaft vardır inşallah." buyurdular.

5-(430) Aban'dan, dedi ki:

Ahval bana şöyle haber verdi: "Zeyd bin Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* gizlendiği sırada beni çağırttı.

Râvi der: Ben de ona vardım. Bana: "Ey Ebu Cafer, ne dersin; eğer bizden biri geceleyin kapını çalsaydı, acaba onunla beraber huruç eder miydin?" dedi.

Râvi der: Ben ona: "Eğer baban veya kardeşin olsaydı, onunla beraber huruç ederdim." dedim.

Râvi der: Bu arada bana: "Ben huruç edip bu kavimle savaşmak istiyorum. Sen de bana katıl." dedi.

Râvi der: "Fedanız olayım, ben bunu yapmam." dedim.

Râvi der; bana: "Kendi canını bana tercih mi ediyorsun?" dedi.

Râvi der: "Hayır, o yalnızca bir candır. Ancak eğer Allah'ın yeryüzünde bir hücceti varsa, (bu durumda) senden uzak duran necat bulur, seninle birlikte huruç eden ise helak olur ve eğer yeryüzünde Allah'ın bir hücceti yoksa (bu durumda ise) senden geri kalanla seninle birlikte huruç eden eşittir." dedim.

قَالَ فَقَالَ لِي يَا أَبَا جَعْفَرٍ كُنْتُ أَجْلِسُ مَعَ أَبِي عَلَى الْخَوَانِ فَيُلْقِمُنِي الْبُضْعَةَ السَّمِينَةَ وَيُبِيرِدُ لِي اللَّقْمَةَ الْحَارَّةَ حَتَّى تَبْرُدَ شَفَقَةً عَلَيَّ وَلَمْ يُشْفِقْ عَلَيَّ مِنْ حَرِّ النَّارِ إِذَا أَخْبَرَكَ بِالذِّينِ وَلَمْ يُخْبِرْنِي بِهِ؟

فَقُلْتُ لَهُ جَعَلْتُ فِدَاكَ مِنْ شَفَقَتِهِ عَلَيَّ مِنْ حَرِّ النَّارِ لَمْ يُخْبِرْكَ خَافَ عَلَيْكَ أَنْ لَا تَقْبَلَهُ فَتَدْخُلَ النَّارَ وَأَخْبِرْنِي أَنَا فَإِنْ قَبِلْتُ نَجَوْتُ وَإِنْ لَمْ أَقْبَلْ لَمْ يُبَالِ أَنْ أَدْخُلَ النَّارَ. ثُمَّ قُلْتُ لَهُ جَعَلْتُ فِدَاكَ أَنْتُمْ أَفْضَلُ أَمْ الْأَنْبِيَاءُ؟
قَالَ بَلِ الْأَنْبِيَاءُ.

قُلْتُ يَقُولُ يَعْقُوبُ لِيُوسُفَ يَابُنَيَّ لَا تَقْضُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا لَمْ لَمْ يُخْبِرْهُمْ حَتَّى كَانُوا لَا يَكِيدُونَهُ وَلَكِنْ كَتَمَهُمْ ذَلِكَ فَكَذَّا أَبُوكَ كَتَمَكَ لِأَنَّهُ خَافَ عَلَيْكَ.
قَالَ فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ قُلْتُ ذَلِكَ لَقَدْ حَدَّثَنِي صَاحِبُكَ بِالْمَدِينَةِ أَنِّي أَقْتُلُ وَأَصْلَبُ بِالْكَنَاسَةِ وَإِنَّ عِنْدَهُ لَصَحِيفَةٌ فِيهَا قَتْلِي وَصَلْبِي.

فَحَجَجْتُ فَحَدَّثْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِمَقَالَةِ زَيْدٍ وَمَا قُلْتُ لَهُ.
فَقَالَ لِي أَخَذْتُهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ وَمِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ وَلَمْ تَتْرُكْ لَهُ مَسْلَكًا يَسْلُكُهُ.

بَابُ طَبَقَاتِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالْأَئِمَّةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ وَدُرُسْتِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْأَنْبِيَاءُ وَالْمُرْسَلُونَ عَلَى أَرْبَعِ طَبَقَاتٍ.

فَنَبِيٌّ مُنْبَأٌ فِي نَفْسِهِ لَا يَعْدُو غَيْرَهَا.

وَنَبِيٌّ يَرَى فِي النَّوْمِ وَيَسْمَعُ الصَّوْتَ وَلَا يُعَايِنُهُ فِي الْيَقَظَةِ وَلَمْ يُبْعَثْ إِلَى أَحَدٍ وَعَلَيْهِ إِمَامٌ مِثْلُ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ عَلَى لُوطٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

Râvi der: Bunun üzerine bana dedi ki: "Ey Ebu Cafer, sofrada babamla birlikte otururdum. Bana olan şefkatinden etin yumuşağını bana yedirir, sıcak lokmayı da benim için soğuturdu. Böyleyken, acaba ateşin (cehennemin) kızgınlığından bana acımamış mı ki dini sana bildirmiş de, bana bildirmemiştir?"

Ona dedim ki: "Fedanız olayım, ateşin kızgınlığından sana acıdığı için, sana bildirmemiştir. Senin kabul etmeyerek ateşe girmenden korkmuştur. Ama bana bildirmiştir. Çünkü kabul edersem, necat bulurum. Kabul etmezsem de ateşe girmem onu tasalandırmıyordu." Sonra da ona şöyle dedim: "Fedanız olayım, siz mi daha üstünsünüz, peygamberler mi?"

"Bilakis, Peygamberler." dedi.

Dedim ki : "Yakup peygamber oğlu Yusuf'a: **"Yavrucuğum, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar..."**²⁹⁴ derken, niçin tuzak kurmamaları için, bunu onlara bildirmedim? Bilakis bunu onlardan sakladı. Keza, senin baban da senden saklamıştır. Çünkü senin için korkmuştur."

Râvi der: Bunun üzerine dedi ki: "Bil ki Allah'a andolsun; sen ki bunları söyledin. Senin Medine'deki arkadaşın da (Hz. İmam Cafer Sadık'ı kastediyor) benim öldürülüp çöplükte asılacağımı ve benim öldürülüp asılacağımın yazılı olduğu bir kitabın yanında olduğunu bana bildirmiştir."

(Ahval der ki;) bu arada hacca gittim ve Zeyd'in sözlerini ve ona söylediklerimi Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*'a anlattım.

Bana buyurdular ki: "Onu önünden, arkasından, sağından, solundan, başı üstünden ve ayakları altından yakalamışsın, onun için gidebileceği bir yol bırakmamışsın."

Nebilerin, Resullerin Ve İmamların Tabakaları Babi

1-(431) ...Dürüste bin Ebu Mensur'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Nebiler ve resuller dört tabakaya ayrılırlar.

a) "Yalnızca kendi nefsi için peygamber kılınıp ondan öteye geçmeyen nebi.

b) Rüyada (meleği) gören, ses işiten ama uyanırken onu görmeyen, bir kimseye de gönderilmeyen ve İbrahim *aleyhisselam*'ın Lut *aleyhisselam*'a olduğu gibi, bir imamı olan nebi.

وَنَبِيٌّ يَرَى فِي مَنَامِهِ وَيَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيُعَايِنُ الْمَلَكَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيَّ طَائِفَةٌ قَلُّوا
أَوْ كَثُرُوا كَيُونُسَ قَالَ اللَّهُ لِيُونُسَ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ قَالَ يَزِيدُونَ
ثَلَاثِينَ أَلْفًا وَعَلَيْهِ إِمَامٌ.

وَالَّذِي يَرَى فِي نَوْمِهِ وَيَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيُعَايِنُ فِي الْيَقَظَةِ وَهُوَ إِمَامٌ مِثْلُ أَوْلَى الْعَزْمِ
وَقَدْ كَانَ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَبِيًّا وَلَيْسَ بِإِمَامٍ حَتَّى قَالَ اللَّهُ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا
قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي فَقَالَ اللَّهُ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ مَنْ عَبْدٌ صَنَمًا أَوْ وَثَنًا لَا يَكُونُ إِمَامًا.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زَيْدِ
الشَّحَامِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ
عَبْدًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ نَبِيًّا وَإِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ نَبِيًّا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ رَسُولًا وَإِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ رَسُولًا
قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ خَلِيلًا وَإِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَهُ خَلِيلًا قَبْلَ أَنْ يَجْعَلَهُ إِمَامًا فَلَمَّا جَمَعَ لَهُ الْأَشْيَاءَ قَالَ
إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا.

قَالَ فَمِنْ عَظَمِهَا فِي عَيْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي. قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ.
قَالَ لَا يَكُونُ السَّفِيهَ إِمَامًا التَّقِيَّ.

٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْخَثَمِيِّ عَنْ هِشَامِ
عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْقُوبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ
خَمْسَةٌ وَهُمْ أَوْلُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَعَلَيْهِمْ دَارَتِ الرَّحَى نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى
وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ.

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ
الْعَزِيزِ أَبِي السَّفَاتِجِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَ
إِبْرَاهِيمَ عَبْدًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ نَبِيًّا وَاتَّخَذَهُ نَبِيًّا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ رَسُولًا وَاتَّخَذَهُ رَسُولًا قَبْلَ أَنْ
يَتَّخِذَهُ خَلِيلًا وَاتَّخَذَهُ خَلِيلًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَهُ إِمَامًا فَلَمَّا جَمَعَ لَهُ هَذِهِ الْأَشْيَاءَ وَقَبَضَ يَدَهُ
قَالَ لَهُ يَا إِبْرَاهِيمُ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَمِنْ عَظَمِهَا فِي عَيْنِ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
قَالَ يَا رَبِّ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ.

c) Rüyada gören, ses işiten, uyanırken de meleği gören ve Yunus *aleyhisselam* gibi, az veya çok bir topluluğa gönderilen nebi. Nitekim Allah Hz. Yunus hakkında buyurmuştur ki: **"Ve onu yüz bin yahut daha fazla bir kişiye gönderdik."**²⁹⁵ Buyurdular ki: "Onlar (yüz binden) otuz bin daha fazla idiler ve onun bir imamı vardı."

d) Rüyada gören, ses işiten, uyanırken de gören ve Ulu'l-azm gibi, aynı zamanda kendisi imam olan nebi. Nitekim İbrahim *aleyhisselam* nebi idi ama Allah'ın: **"...Ben seni insanlara imam kılıyorum..."** demesine kadar imam değildi. **"...Soyumdan da..."** deyince, Allah: **"...Ahdim zalimlere ermez." buyurdu.**²⁹⁶ Puta veya heykele tapan kimse imam olamaz."

2-(432) ...Zeyd e-Şeham'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah Tebareke Teala İbrahim *aleyhisselam*'ı nebi kılmadan önce kul edindi. Resul yapmadan önce de nebi etti. Halil kılmadan önce de resul yaptı. İmam kılmadan önce de Halil yaptı. Bütün bu şeyler onda toplanınca: **"Ben seni insanlara imam kılıyorum."**²⁹⁷ buyurdu."

Buyurdular ki: "Bu, İbrahim *aleyhisselam*'ın gözüne büyük görüldüğünden: **"Soyumdan da."** dedi. Allah da: **"Ahdim zalimlere ermez."**²⁹⁸ buyurdu."

Buyurdular ki: "(Yani) cahil kimse, takvalının imamı olamaz."

3-(433) ...Ebu Yafur'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Nebilerin ve resullerin efendileri beş kişidir. Bunlar resullerin Ulu'l-azmlarıdır. Çark bunların ekseni etrafında dönüyor. Bunlar: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'dir. Allah'ın salât ve selâmı onlara ve bütün peygamberlere olsun."

4-(434) ...Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah İbrahim *aleyhisselam*'ı nebi kılmadan önce kul edindi. Resul yapmadan önce de nebi etti. Halil kılmadan önce de resul yaptı. İmam kılmadan önce de Halil yaptı. Bütün bu şeyleri onda toplayınca -ve elini tuttu-²⁹⁹ ona: "Ey İbrahim, **'Ben seni insanlara imam kılıyorum.'**³⁰⁰ buyurdu." Bu, İbrahim *aleyhisselam*'ın gözüne büyük görüldüğünden: "Ey Rabbim, **'Soyumdan da'** dedi. Allah da: **"Ahdim zalimlere ermez."**³⁰¹ buyurdu."

بَابُ الْفَرْقِ بَيْنَ الرَّسُولِ وَالنَّبِيِّ وَالْمُحَدَّثِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا مَا الرَّسُولُ وَمَا النَّبِيُّ؟

قَالَ النَّبِيُّ الَّذِي يَرَى فِي مَنَامِهِ وَيَسْمَعُ الصَّوْتَ وَلَا يُعَايِنُ الْمَلَكَ وَالرَّسُولُ الَّذِي يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيَرَى فِي الْمَنَامِ وَيُعَايِنُ الْمَلَكَ.
قُلْتُ الْإِمَامُ مَا مَنَزِلَتُهُ؟

قَالَ يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَلَا يَرَى وَلَا يُعَايِنُ الْمَلَكَ. ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ (وَلَا مُحَدَّثٍ).

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ قَالَ كَتَبَ الْحَسَنُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْمَعْرُوفِيُّ إِلَى الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جُعِلَتْ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي مَا الْفَرْقُ بَيْنَ الرَّسُولِ وَالنَّبِيِّ وَالْإِمَامِ؟
قَالَ فَكَتَبَ أَوْ قَالَ الْفَرْقُ بَيْنَ الرَّسُولِ وَالنَّبِيِّ وَالْإِمَامِ أَنَّ الرَّسُولَ الَّذِي يُنَزَّلُ عَلَيْهِ جِبْرَائِيلُ فَيَرَاهُ وَيَسْمَعُ كَلَامَهُ وَيُنَزَّلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ وَرُبَّمَا رَأَى فِي مَنَامِهِ نَحْوَ رُؤْيَا إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالنَّبِيَّ رُبَّمَا سَمِعَ الْكَلَامَ وَرُبَّمَا رَأَى الشَّخْصَ وَلَمْ يَسْمَعْ وَالْإِمَامُ هُوَ الَّذِي يَسْمَعُ الْكَلَامَ وَلَا يَرَى الشَّخْصَ.

٣- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْأَحْوَلِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الرَّسُولِ وَالنَّبِيِّ وَالْمُحَدَّثِ.
قَالَ الرَّسُولُ الَّذِي يَأْتِيهِ جِبْرَائِيلُ قُبْلًا فَيَرَاهُ وَيُكَلِّمُهُ فَهَذَا الرَّسُولُ وَأَمَّا النَّبِيُّ فَهُوَ الَّذِي يَرَى فِي مَنَامِهِ نَحْوَ رُؤْيَا إِبْرَاهِيمَ وَنَحْوَ مَا كَانَ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ أَسْبَابِ النَّبُوءَةِ قَبْلَ الْوَحْيِ حَتَّى أَتَاهُ جِبْرَائِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِالرَّسَالَةِ وَكَانَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حِينَ جُمِعَ لَهُ النَّبُوءَةُ وَجَاءَتْهُ الرَّسَالَةُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يَجِيئُهُ بِهَا جِبْرَائِيلُ وَيُكَلِّمُهُ بِهَا قُبْلًا وَمِنَ الْأَنْبِيَاءِ مَنْ جُمِعَ لَهُ النَّبُوءَةُ وَيَرَى فِي مَنَامِهِ وَيَأْتِيهِ الرُّوحُ وَيُكَلِّمُهُ وَيُحَدِّثُهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ يَرَى فِي الْيَقِظَةِ وَأَمَّا الْمُحَدَّثُ فَهُوَ الَّذِي يُحَدِّثُ فَيَسْمَعُ وَلَا يُعَايِنُ وَلَا يَرَى فِي مَنَامِهِ.

Resul, Nebi Ve Muhaddes'in Birbirinden Farkı Babı

1-(435) ...Zürare'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...**Ve bir resul ve nebi idi.**"³⁰² buyruğuyla ilgili olarak: "Resul nedir, nebi nedir?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Nebi, rüyasında gören, ses işiten ama meleği gözüyle göremeyen kimsedir. Resul ise, ses işiten, rüyada gören, meleği de gözüyle gören kimsedir."

Dedim ki: "İmamın mertebesi nedir?"

Buyurdular ki: "Ses işitir, ama ne (rüyada) görür, ne de meleği gözüyle müşahede eder." Sonra da şu ayeti tilavet ettiler: "**Senden önce hiç bir nebi, resul -ve muhaddes-³⁰³ göndermedik ki...**"³⁰⁴

2-(436) ...İsmail bin Merrar'dan, dedi ki:

Hasan bin Abbas el-Marufî Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam*'a şöyle yazdı: "Kurbanınız olayım! Bana bildir; resul, nebi ve imamın farkı nedir?"

Râvi der: İmam *aleyhisselam* ona şöyle yazdılar veya söylediler: "Resul, nebi ve imamın farkı şudur ki; resule Cebrail iner, onu görür, sesini de işitir. Ona vahiy de iner, bazen de rüyasında görür, İbrahim *aleyhisselam*'ın rüyada gördüğü gibi. Nebi ise, bazen ses duyar, bazen de ses işitmeden şahsı görür. İmam ise, ses işitir ama şahsı görmez."

3-(437) ...Ahval'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a resul, nebi ve muhaddesi sordum.

Buyurdular ki: "Resule Cebrail açık olarak gelir, onu görür ve onunla konuşur. Resul işte budur. Nebi ise, İbrahim *aleyhisselam*'ın rüyası gibi ve Cebrail'in Allah katından risaleti getirinceye kadar Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in vahiyden önce nübüvvet sebepleriyle ilgili rüya görmesi gibi, rüyasında görür. Hz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* nübüvvet erip de kendisine Allah katından risalet de gelince, Cebrail risaleti açıkça kendisine getirir, bu konuda kendisiyle konuştu. Nebilerden bazıları da vardır ki, nübüvvet erişince, rüyasında görür; uyanırken de görmeden kendisine Ruh gelir, kendisiyle konuşur, sohbet eder. Muhaddese gelince, kendisiyle konuşulan, ses işiten ama ne açıkta ne de rüyasında görmeyen kimsedir."

٤- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنِ ابْنِ فَضَالٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ يَعْقُوبَ الْهَاشِمِيِّ عَنِ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنِ بُرَيْدٍ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ (وَلَا مُحَدِّثٍ). قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ لَيْسَتْ هَذِهِ قِرَاءَتَنَا فَمَا الرَّسُولُ وَالنَّبِيُّ وَالْمُحَدِّثُ؟

قَالَ الرَّسُولُ الَّذِي يَظْهَرُ لَهُ الْمَلَكُ فَيُكَلِّمُهُ وَالنَّبِيُّ هُوَ الَّذِي يَرَى فِي مَنَامِهِ وَرُبَّمَا اجْتَمَعَتِ التُّبُوَّةُ وَالرَّسَالَةُ لِوَاحِدٍ وَالْمُحَدِّثُ الَّذِي يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَلَا يَرَى الصُّورَةَ.

قَالَ قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَيْفَ يَعْلَمُ أَنَّ الَّذِي رَأَى فِي النَّوْمِ حَقٌّ وَأَنَّهُ مِنَ الْمَلِكِ؟
قَالَ يُوَفِّقُ لِذَلِكَ حَتَّى يَعْرِفَهُ لَقَدْ خَتَمَ اللَّهُ بِكِتَابِكُمْ الْكُتُبَ وَخَتَمَ بِنَبِيِّكُمْ الْأَنْبِيَاءَ.

بَابُ أَنَّ الْحُجَّةَ لَا تَقُومُ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا بِإِمَامٍ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ دَاوُدَ الرَّقِيِّ عَنِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْحُجَّةَ لَا تَقُومُ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا بِإِمَامٍ حَتَّى يُعْرِفَ.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْحُجَّةَ لَا تَقُومُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا بِإِمَامٍ حَتَّى يُعْرِفَ.

٣- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ عَبَّادِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ عَنِ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْحُجَّةَ لَا تَقُومُ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا بِإِمَامٍ حَتَّى يُعْرِفَ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ خَلْفِ بْنِ حَمَادٍ عَنِ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْحُجَّةُ قَبْلَ الْخَلْقِ وَمَعَ الْخَلْقِ وَبَعْدَ الْخَلْقِ

4-(438) ...Bureyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammet Bâkır) ve Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhumassalam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Senden önce hiç bir resul, nebi -ve muhaddes- göndermedik ki...**"³⁰⁵ ayeti hakkında dedim ki: "Fedanız olayım, bu bizim kıraatimiz değildir. Sonra resul, nebi ve muhaddes ne demektir?"

Buyurdular ki: "Resul, meleğin açıkça kendine görünüp konuştuğu kimsedir. Nebi ise rüyasında gören kimsedir. Bazen de bir kişide hem nübüvvet hem de risalet bir arada olur. Muhaddes ise, ses duyar ama şekli görmez."

Râvi der; dedim ki: "Allah sizi doğrultsun, rüyada gördüğünün hak olduğunu ve melek tarafından olduğunu nasıl anlar?"

Buyurdular ki: "Bunu anlamaya muvaffak kılınır. Muhakkak ki Allah sizin kitabınızla kitaplara ve sizin nebinizle de nebilere son vermiştir."³⁰⁶

Allah'ın Yaratıklarına Hücceti Ancak İmamın Varlığıyla Tamamlanabileceği Babı

1-(439) ...Davud er-Rikki'den, dedi ki:

Hiz. Salih Kul (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın yaratıklarına hücceti ancak bir imamın varlığıyla tanınca tamamlanır."

2-(440) ...Hasan bin Ali el-Veşşa'den, dedi ki:

Hiz. Rıza (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah'ın yaratıklarına hücceti ancak bir imamın varlığıyla tanınca tamamlanır."

3-(441) ...Muhammed bin Umare'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın yaratıklarına hücceti ancak bir imamın varlığıyla tanınca tamamlanır."

4-(442) ...Aban bin Tağlip'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Hüccet (peygamber veya vasisi olan imam), yaratıklardan öncedir, beraberdir ve sonradır."

بَابُ أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) تَكُونُ الْأَرْضُ لَيْسَ فِيهَا إِمَامٌ؟ قَالَ لَا. قُلْتُ يَكُونُ إِمَامَانِ؟ قَالَ لَا إِلَّا وَاحِدُهُمَا صَامِتٌ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ وَسَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو إِلَّا وَفِيهَا إِمَامٌ كَيْمَا إِنْ زَادَ الْمُؤْمِنُونَ شَيْئاً رَدَّهُمْ وَإِنْ نَقَصُوا شَيْئاً أَتَمَّهُ لَهُمْ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ رَبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسَلِّيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْعَامِرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا زَالَتْ الْأَرْضُ إِلَّا وَفِيهَا الْحُجَّةُ يُعْرِفُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ وَيَدْعُو النَّاسَ إِلَى سَبِيلِ اللَّهِ.

٤- أَحْمَدُ بْنُ مَهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ تَبْقَى الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ؟ قَالَ لَا.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَدْعِ الْأَرْضَ بِغَيْرِ عَالِمٍ وَلَوْ لَا ذَلِكَ لَمْ يُعْرِفِ الْحَقُّ مِنَ الْبَاطِلِ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْفَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ أَجَلُ وَأَعْظَمُ مِنْ أَنْ يَتْرُكَ الْأَرْضَ بِغَيْرِ إِمَامٍ عَادِلٍ.

٧- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ وَعَلِيٍّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ وَهَشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَمَّنْ يَثْبُقُ بِهِ مِنْ أَصْحَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ لَا تَخْلِي أَرْضَكَ مِنْ حُجَّةٍ لَكَ عَلَى خَلْقِكَ.

Yeryüzünün Hüccetsiz Kalamayacağı Babi

1-(443) ...Hüseyin bin Ebu'l-A'la'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Yeryüzü imamsız kalır mı?" dedim. "Hayır." buyurdular. "İki imam birden olabilir mi?" dedim. "Hayır, olsa da biri mutlaka susar." buyurdular.

2-(444) ...İshak bin Ammar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Yeryüzü boş kalmaz, mutlaka onda bir imam bulunur ki, müminler bir şey artırırlarsa, onları geri çevirsin; bir şeyi de eksik bırakırlarsa, bunu onlar için tamamlasın."

3-(445) ...Abdullah bin Süleyman el-Amiri'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yeryüzünde her zaman mutlaka Allah'ın bir hücceti (peygamber veya imamı) bulunur. Helal ve haramı öğretir ve insanları Allah'ın yoluna davet eder."

4-(446) ...Hüseyin bin Ebu'l-A'la'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Yeryüzü imamsız kalabilir mi?" dedim. "Hayır." buyurdular.

5-(447) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

İkisinden biri (İmam Muhammed Bâkır veya İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah yeryüzünü âlimsiz (imamsız) bırakmaz. Aksi takdirde hak ile batıl ayırt edilemez."

6-(448) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah yeryüzünü imamsız bırakmaktan daha yüce ve daha büyüktür."

7-(449) ...Ebu İshak Hz. Emirü'l-Müminin *aleyhisselam*'ın ashabının güvenilir birinden naklen dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* (bir yakarışında) şöyle seslendiler: "Allah'ım! Sen yeryüzünü yaratığına olan hüccetinden boş bırakmazsın."

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ وَاللَّهِ مَا تَرَكَ اللَّهُ أَرْضًا مُنْذُ قَبَضَ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَّا وَفِيهَا إِمَامٌ يُهْتَدَى بِهِ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ حُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ وَلَا تَبْقَى الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَى عِبَادِهِ.

٩- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَلِيٍّ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ وَأَنَا وَاللَّهِ ذَلِكَ الْحُجَّةُ.

١٠- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَتَبْقَى الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ؟ قَالَ لَوْ بَقِيَتِ الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ.

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ أَتَبْقَى الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ؟ قَالَ لَا.

قُلْتُ فَإِنَّا نُرَوِّي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهَا لَا تَبْقَى بِغَيْرِ إِمَامٍ إِلَّا أَنْ يَسْخَطَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ أَوْ عَلَى الْعِبَادِ. فَقَالَ لَا لَا تَبْقَى إِذَا لَسَاخَتْ.

١٢- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنْ أَبِي هَرَّاسَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَوْ أَنَّ الْإِمَامَ رُفِعَ مِنَ الْأَرْضِ سَاعَةً لَمَاجَتْ بِأَهْلِهَا كَمَا يَمْوجُ الْبَحْرُ بِأَهْلِهِ.

١٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ تَبْقَى الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ؟ قَالَ لَا.

قُلْتُ إِنَّا نُرَوِّي أَنَّهَا لَا تَبْقَى إِلَّا أَنْ يَسْخَطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ. قَالَ لَا تَبْقَى إِذَا لَسَاخَتْ.

8-(450) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'a andolsun ki, Allah Âdem'in canını aldığı andan bu yana, yeryüzünü Allah'a hidayet vesilesi olan bir imamdan boş bırakmamıştır. O Allah'ın kullarına olan hüccetidir. Yeryüzü Allah'ın kullarına hücceti olan imamdan boş kalmaz."

9-(451) ...Ali bin Raşıt'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali Naki) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yeryüzü hüccetsiz kalmaz; Allah'a yemin ederim ki, o hüccet de benim."

10-(452) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Yeryüzü imamsız kalabilir mi?" dedim.

Buyurdular ki: "Yeryüzü imamsız kalırsa, çöker."

11-(453) ...Muhammed bin Fuzeyl'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam*'a: "Yeryüzü imamsız kalır mı?" dedim. "Hayır." buyurdular.

Dedim ki: "Ama bize Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'dan: "Allah'ın yer ehline veya kullarına gazap etmesi hariç, yeryüzü imamsız kalmaz." şeklinde rivayet edilmiştir."

Buyurdular ki: "Hayır kalmaz, aksi takdirde çöker."

12-(454) ...Ebu Harase'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yeryüzünden bir saat bile imam götürülürse, denizin kendi ehlini dalgalara tuttuğu gibi, yer de kendi ehlini dalgalar altında bırakır."

13-(455) el-Veşşa'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa er-Rıza) *aleyhisselam*'a: "Yeryüzü imamsız kalır mı?" diye sordum. "Hayır." buyurdular.

Dedim ki: "Bize; "Allah kullarına gazap etmedikçe, yeryüzü imamsız kalmaz." şeklinde rivayet edilmektedir."

Buyurdular ki: "Hayır kalmaz, aksi takdirde çöker."

بَابُ أَنَّهُ لَوْ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ إِلَّا رَجُلَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةَ

- ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ ابْنِ الطَّيَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَوْ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ إِلَّا اثْنَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةَ.
- ٢- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى جَمِيعًا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَوْ بَقِيَ اثْنَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةَ عَلَى صَاحِبِهِ.
- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى مِثْلَهُ.
- ٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى الْخَسَّابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ كَرَّامٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَوْ كَانَ النَّاسُ رَجُلَيْنِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْإِمَامَ وَقَالَ إِنَّ آخَرَ مَنْ يَمُوتُ الْإِمَامُ لِثَلَا يَحْتَجُّ أَحَدٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ تَرَكَهُ بَعِيرِ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَيْهِ.
- ٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَوْ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ إِلَّا اثْنَانِ لَكَانَ أَحَدُهُمَا الْحُجَّةَ أَوِ الثَّانِي الْحُجَّةَ. الشُّكُّ مِنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ.
- ٥- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ التَّهْدِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَوْ لَمْ يَكُنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا اثْنَانِ لَكَانَ الْإِمَامُ أَحَدَهُمَا.

بَابُ مَعْرِفَةِ الْإِمَامِ وَالرَّدِّ إِلَيْهِ

- ١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا يَعْبُدُ اللَّهُ مَنْ يَعْرِفُ اللَّهَ فَأَمَّا مَنْ لَا يَعْرِفُ اللَّهَ فَإِنَّمَا يَعْبُدُهُ هَكَذَا ضَلَالًا. قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَمَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ؟ قَالَ تَصْدِيقُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَتَصْدِيقُ رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمُؤَالَاةُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالْإِتِّمَامُ بِهِ وَبِأَيْمَةِ الْهُدَى (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَالْبِرَاءَةُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَدُوِّهِمْ هَكَذَا يَعْرِفُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

Yeryüzünde İki Kişi Kalsa Bile, Birinin Hüccet Olduğu Babı

1-(456) ...İbn-i Tayyar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Şayet yeryüzünde iki kişiden başka kalmazsa, mutlaka onların biri hüccettir."

2-(457) ...Hamza bin Tayyar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şayet (yeryüzünde) iki kişi kalsa dahi, biri arkadaşına hüccettir."

Muhammed bin Hasan da, Sahl bin Ziyad'dan o da Muhammed bin İsa'dan benzer bir hadis rivayet etmiştir.

3-(458) ...Kerram'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şayet, insanlardan yalnızca iki kişi kalsa bile, mutlaka onların biri İmam'dır." Yine buyurmuşlardır ki: "Hiçbir kimsenin Allah Azze ve Celle'ye karşı; "Kendisini hüccetsiz bıraktı." şeklinde bir delil ileri sürememesi için en son ölecek olan imamdır."

4-(459) ...Hamza bin Tayyar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Şayet yeryüzünde iki kişiden başka kalmazsa, mutlaka onların biri veya ikincisi hüccettir." Tereddüt, (rivayetin senesinde yer alan) Ahmet bin Muhammed'e aittir.

5-(460) ...Yunus bin Yakup'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Şayet yeryüzünde iki kişiden başka kalmazsa, mutlaka onların biri imamdır."

İmamı Tanıma Ve Kendisine Müracaat Etmek Babı

1-(461) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Yalnızca Allah'ı tanıyan O'na kulluk eder; Allah'ı tanımayan ise ancak böylece sapık şekilde O'na kulluk eder." Dedim ki: "Fedanız olayım, Allah'ı tanımak ne demektir?"

Buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle'yi ve Resulü *sallallahu aleyhi ve alih'i* tasdik etmek, Ali *aleyhisselam*'ın velayetini kabullenmek, ona ve (diğer) Hidayet İmamları'na *aleyhimusselam* uymak ve onların düşmanlarından Allah Azze ve Celle'ye iltica etmektir. Allah Azze ve Celle işte böyle tanınır."

٢- الْحُسَيْنُ عَنْ مُعَلَّى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ قَالَ حَدَّثَنَا غَيْرُ وَاحِدٍ عَنْ أَحَدِهِمَا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ لَا يَكُونُ الْعَبْدُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَعْرِفَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْأَيْمَةَ كُلَّهُمْ وَإِمَامَ زَمَانِهِ وَيُرَدِّدَ إِلَيْهِ وَيُسَلِّمَ لَهُ ثُمَّ قَالَ كَيْفَ يَعْرِفُ الْآخِرَ وَهُوَ يَجْهَلُ الْأَوَّلَ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَخْبِرْنِي عَنْ مَعْرِفَةِ الْإِمَامِ مِنْكُمْ وَاجِبَةً عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ؟

فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى النَّاسِ أَجْمَعِينَ رَسُولًا وَحُجَّةً لِلَّهِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ فِي أَرْضِهِ.

فَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَاتَّبَعَهُ وَصَدَّقَهُ فَإِنَّ مَعْرِفَةَ الْإِمَامِ مِنَّا وَاجِبَةٌ عَلَيْهِ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَمْ يَتَّبِعْهُ وَلَمْ يُصَدِّقْهُ وَيَعْرِفْ حَقَّهُمَا فَكَيْفَ يَجِبُ عَلَيْهِ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَهُوَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَيَعْرِفُ حَقَّهُمَا.

قَالَ قُلْتُ فَمَا تَقُولُ فِيمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَيُصَدِّقُ رَسُولَهُ فِي جَمِيعِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ يَجِبُ عَلَى أَوْلِيكَ حَقُّ مَعْرِفَتِكُمْ؟

قَالَ نَعَمْ. أَلَيْسَ هَؤُلَاءِ يَعْرِفُونَ فَلَانًا وَفُلَانًا؟

قُلْتُ بَلَى.

قَالَ أَتَرَى أَنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي أَوْقَعَ فِي قُلُوبِهِمْ مَعْرِفَةَ هَؤُلَاءِ وَاللَّهُ مَا أَوْقَعَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا الشَّيْطَانُ لَا وَاللَّهِ مَا أَلْهَمَ الْمُؤْمِنِينَ حَقَّنَا إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

٤- عَنْهُ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنِ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّمَا يَعْرِفُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَيَعْبُدُهُ مَنْ عَرَفَ اللَّهَ وَعَرَفَ إِمَامَهُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَمَنْ لَا يَعْرِفُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا يَعْرِفُ الْإِمَامَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ فَإِنَّمَا يَعْرِفُ وَيَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ هَكَذَا وَاللَّهُ ضَلَالًا.

2-(462) ...İbn-i Uzeyne'den, dedi ki:

Birden çok kişi bize ikisinden birinin (Hz. İmam Muhammed Bâkır veya İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın) şöyle buyurduklarını rivayet etmiştir: "Kul; Allah'ı, Resulünü, İmamlar'ın tamamını ve zamanının imamını tanıyıp da ona başvurmadık ve teslim olmadıkça mümin olamaz." Sonra da buyurdular ki: "İlkini tanımayan sonuncusunu nasıl tanıyabilir ki?"

3-(463) ...Zürare'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Bana bildir, sizden olan imamı tanımak bütün insanlara vacip midir?"

Buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'i bütün insanlara bir resul ve yeryüzündeki bütün kullarına bir ilahi hüccet olarak göndermiştir.

Allah'a, resülü Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e inanan, ona tabi olan ve onu tasdik eden kimsenin, bizden olan imamı tanınması da vaciptir. Allah'a, Resulüne iman etmeyen, ona tabi olmayan, onu tasdik etmeyen, onların hakkını bilmeyen kimse için ise, Allah'a ve Resulüne inanmaz, onların hakkını bilmezken imamı tanımak nasıl vacip olabilir ki?"

Râvi der, dedim ki: "Allah'a, Resulüne iman eden, Allah'ın nazil ettiğinin tamamında Resulünü tasdik eden kimseler hakkında ne dersiniz? Acaba bunlara sizi hakıyla tanımaları vacip midir?"

Buyurdular ki: "Evet, acaba bunlar falanı ve falanı tanımıyorlar mı?"

"Evet, tanıyorlar." dedim.

Buyurdular ki: "Acaba, sen bunları tanımayı onların kalbine Allah'ın mı saldiğını sanıyorsun? Allah'a yemin olsun ki, bunu onların kalbine Şeytandan başkası salmamıştır. Allah'a yemin olsun ki, bizim hakkımızı da müminlere Allah Azze ve Celle'den gayrisi ilham etmemiştir."

4-(464) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Yalnızca Allah'ı ve biz Ehlibeyt'ten olan imamını tanıyan kimse, Allah Azze ve Celle'yi tanır ve O'na kulluk eder. Allah Azze ve Celle'yi ve biz Ehlibeyt'ten olan imamı tanımayan ise, Allah'a yemin olsun ki ancak böylece sapık şekilde Allah'tan başkasını tanır ve kulluk eder."

٥- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ فَصَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنْ ذَرِيحٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنِ الْأَيْمَةِ بَعْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَقَالَ كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِمَامًا ثُمَّ كَانَ الْحَسَنُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِمَامًا ثُمَّ كَانَ الْحُسَيْنُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِمَامًا ثُمَّ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِمَامًا ثُمَّ كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ إِمَامًا مَنْ أَنْكَرَ ذَلِكَ كَانَ كَمَنْ أَنْكَرَ مَعْرِفَةَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمَعْرِفَةَ رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).
ثُمَّ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَنْتَ جُعِلْتُ فِدَاكَ؟ فَأَعَدْتُهَا عَلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

فَقَالَ لِي إِنِّي إِنَّمَا حَدَّثْتُكَ لِتَكُونَ مِنْ شُهَدَاءِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَرْضِهِ.

٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَكُونُونَ صَالِحِينَ حَتَّى تَعْرِفُوا وَلَا تَعْرِفُوا حَتَّى تُصَدِّقُوا وَلَا تُصَدِّقُوا حَتَّى تُسَلِّمُوا أَبْوَابًا أَرْبَعَةً لَا يَصْلُحُ أُولُهَا إِلَّا بِأَخْرِهَا صَلَّى أَصْحَابُ الثَّلَاثَةِ وَتَاهُوا تَيْبَهَا بَعِيدًا.

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يَقْبَلُ إِلَّا الْعَمَلَ الصَّالِحَ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الْوَفَاءَ بِالشُّرُوطِ وَالْعُهُودِ فَمَنْ وَفَى لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِشَرْطِهِ وَاسْتَعْمَلَ مَا وَصَفَ فِي عَهْدِهِ نَالَ مَا عِنْدَهُ وَاسْتَكْمَلَ مَا وَعَدَهُ.
إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَخْبَرَ الْعِبَادَ بِطُرُقِ الْهُدَى وَشَرَعَ لَهُمْ فِيهَا الْمَنَارَ وَأَخْبَرَهُمْ كَيْفَ يَسْلُكُونَ فَقَالَ وَإِنِّي لَعَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى وَقَالَ إِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ فَمَنْ اتَّقَى اللَّهَ فِيمَا أَمَرَهُ لَقِيَ اللَّهَ مُؤْمِنًا بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

هِيَ هَاتَ هِيَ هَاتَ فَاتَ قَوْمٌ وَمَاتُوا قَبْلَ أَنْ يَهْتَدُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ آمَنُوا وَأَشْرَكُوا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّهُ مَنْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا اهْتَدَى وَمَنْ أَخَذَ فِي غَيْرِهَا سَلَكَ طَرِيقَ الرَّدَى.

5-(465) ...Zarih'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonraki imamları sordum."

Buyurdular ki: "Emirü'l-Müminin (Ali) *aleyhisselam* imam idi. Sonra Hasan *aleyhisselam* imam idi. Sonra Hüseyin *aleyhisselam* imam idi. Sonra Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* imam idi. Sonra Muhammed bin Ali *aleyhisselam* imam idi. Kim bunu inkâr ederse, Allah Tebareke ve Teala'yı ve Resulü'nü inkâr etmiş kimse gibi olur."

Râvi der: Sonra: "Fedanız olayım, sonra da siz misiniz?" dedim ve bu soruyu üç defa kendisine tekrarladım.

Bunun üzerine buyurdular ki: "Ben, sırf sen Allah Tebareke ve Teala'nın yeryüzündeki şahitlerinden olası diye bunu sana söyledim."

6-(466) ...Ebu Leyla babasından naklen dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sizler bilmedikçe salih olamazsınız; tasdik etmedikçe de bilemezsiniz; teslim olmadıkça da tasdik edemezsiniz; dört kapıdır³⁰⁷ ki sonu doğrulmadıkça ilki doğrulmaz. Üçünün ehli sapmış ve pek fena şaşırılmışlardır.

Allah Tebareke ve Teala sadece salih ameli kabul eder. Allah ancak şartlara ve ahitlere vefa edilmesini kabul eder. Kim, Allah Azze ve Celle'nin şartına vefa eder ve ahdinde vafettiği şeyleri uygularsa, O'nun katında olana nail olur ve (Allah) vaat ettiği şeyleri eksiksiz olarak ona verir.

Allah Tebareke ve Teala kullarına hidayet yollarını bildirmiş, o yollarda onlar için alametler dikmiş ve (bu yolları) nasıl kat edeceklerini onlara haber vererek buyurmuştur ki: "**Ve şüphesiz ben, tövbe edip salih amel işleyen sonra da hidayete eren için çok bağışlayıcıyım.**"³⁰⁸ Yine buyurmuştur ki: "**...Allah ancak takva ehlinden kabul eder.**"³⁰⁹ O halde kim, Allah'ın emirleri hususunda Allah'dan sakınırsa, Allah'a, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e gelenlere iman etmiş olarak kavuşur.

Ama çok uzak, (yazık) ne de çok uzak (yazık)! Bir kavim zayi oldu ve hidayete ermeden ölüp gittiler. İman ettiklerini sanıyorlardı. Oysa bilmedikleri yönden Allah'a şirk koştular. Şüphesiz kim evlere kapılarından gelirse, hidayet bulur. Kim de, bundan başkasını tutarsa, mahvolma yoluna dizilip gider.

وَصَلَّ اللَّهُ طَاعَةً وَلِيَّ أَمْرِهِ بِطَاعَةِ رَسُولِهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ بِطَاعَتِهِ فَمَنْ تَرَكَ طَاعَةَ وُلاةِ الْأَمْرِ لَمْ يُطِعِ اللَّهَ وَلَا رَسُولَهُ وَهُوَ الْإِقْرَارُ بِمَا أَنْزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَالتَّمَسُّوا الْبُيُوتَ الَّتِي أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ فَإِنَّهُ أَخْبَرَكُمْ أَنَّهُمْ رِجَالٌ لَا تُلْهِمُهُمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ.

إِنَّ اللَّهَ قَدْ اسْتَخْلَصَ الرُّسُلَ لِأَمْرِهِ ثُمَّ اسْتَخْلَصَهُمْ مُصَدِّقِينَ بِذَلِكَ فِي نُذْرِهِ فَقَالَ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ تَاهَ مِنْ جَهْلٍ وَاهْتَدَى مِنْ أَبْصَرٍ وَعَقَلَ. إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ وَكَيْفَ يَهْتَدِي مَنْ لَمْ يُبْصِرْ وَكَيْفَ يُبْصِرُ مَنْ لَمْ يَنْدَبْ؟

اتَّبِعُوا رَسُولَ اللَّهِ وَأَهْلَ بَيْتِهِ وَأَقْرَبُوا بِمَا نَزَلَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاتَّبِعُوا آثَارَ الْهُدَى فَإِنَّهُمْ عَلَامَاتُ الْأَمَانَةِ وَالتَّقَى وَعَلِمُوا أَنَّهُ لَوْ أَنْكَرَ رَجُلٌ عَيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَقْرَبَ بِمَنْ سِوَاهُ مِنَ الرُّسُلِ لَمْ يُؤْمِنِ افْتَضُوا الطَّرِيقَ بِالتَّمَسُّوسِ الْمَنَارِ وَالتَّمَسُّوسِ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُبِ الْآثَارَ تَسْتَكْمِلُوا أَمْرَ دِينِكُمْ وَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ.

٧- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ صَغِيرٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ أَبِي اللَّهُ أَنْ يُجْرَى الْأَشْيَاءُ إِلَّا بِأَسْبَابٍ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا وَجَعَلَ لِكُلِّ سَبَبٍ شَرْحًا وَجَعَلَ لِكُلِّ شَرْحٍ عِلْمًا وَجَعَلَ لِكُلِّ عِلْمٍ بَابًا نَاطِقًا عَرَفَهُ مِنْ عَرَفَهُ وَجَهَلَهُ مِنْ جَهَلَهُ ذَاكَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَتَحَنَّنَ).

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ كُلُّ مَنْ دَانَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعِبَادَةٍ يُجْهِدُ فِيهَا نَفْسَهُ وَلَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسَعِيهِ غَيْرَ مَقْبُولٍ وَهُوَ ضَالٌّ مُتَحَيِّرٌ وَاللَّهُ شَانِيٌّ لِأَعْمَالِهِ.

Allah, veliyi emrinin (emir sahibi kıldığı kimsenin) itaatini Resulünün itaatine, Resulünün itaatini ise, kendi itaatine bağlamıştır.³¹⁰ O halde kim, Allah'ın veliyi emrine itaat etmezse, ne Allah'a itaat etmiştir, ne de Resulüne. Allah Azze ve Celle'nin katından inene ikrar etmek de budur ki (buyuruyor): "...**Alın süslerinizi her mescitte...**"³¹¹ ve arayın o evleri ki; "**Allah (onların) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir.**"³¹² Çünkü (Allah) size bildirmiştir ki onlar: "**Öyle erlerdir ki ne ticaret ne de alış veriş onları Allah'ı anmaktan, namazı doğrudan kılmaktan, zekâtı vermekten alı koymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin döndüğü günden korkarlar.**"³¹³

Allah kendi işi için resulleri seçmiştir. Sonra da kendi uyarılarında onları bunu tasdik edenler olarak seçerek: "...**Hiç bir ümmet yok ki, onda bir uyarıcı geçmesin**"³¹⁴ buyurmuştur. Cahil olan şaşırılmış, görüp akıl eden ise hidayet bulmuştur. Allah Azze ve Celle buyuruyor ki: "...**Gözler kör olmaz, fakat sinelerdeki kalpler körleşir.**"³¹⁵ Göremeyen nasıl hidayet bulabilir? Düşünmeyen de nasıl görebilir?

Allah'ın Resulüne ve Ehlibeyti'ne tabi olun. Allah'ın katından ineni ikrar edin ve hidayet eserlerine uyunuz. Çünkü onlar emanet ve takva alametleridirler. Biliniz ki, bir kimse, İsa bin Meryem *aleyhisselam*'ı inkâr etse, geri kalan resulleri ikrar etse de iman etmiş olmaz. Alametleri gözeterek yolu kat edin. Örtüler arkasından eserleri arayın ki, dininiz hususunda kemale eresiniz ve Rabbiniz olan Allah'a iman etmiş olasınız."

7-(467) ...Rabii bin Abdullah'tan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah, şeyleri (varlıkları) ancak sebepleri aracılığıyla var etmeyi öngörmüştür. Dolayısıyla her şey için bir sebep, her sebep için de bir açıklama, her açıklama için de bir ilim, her ilim için de konuşan bir kapı koymuştur. Kim onu (kapıyı) bilmişse, bilgi edinmiştir kim de ona cahil olmuşsa, cahil kalmıştır. O kapı Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ve biziz."

8-(468) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Allah tarafından belirlenen bir imamı olmadan kendini yordduğu bir ibadetle Allah'a kulluk sunan kimsenin çabası kabul değildir, o sapık ve şaşkındır. Allah, onun amellerine öfke duymaktadır.

وَمَثَلُهُ كَمَثَلِ شَاةٍ ضَلَّتْ عَنْ رَاعِيهَا وَقَطِيعَهَا فَهَجَمَتْ ذَاهِبَةً وَجَائِيَةً يَوْمَهَا فَلَمَّا جَنَّهَا
 اللَّيْلُ بَصُرَتْ بِقَطِيعِ غَنَمٍ مَعَ رَاعِيهَا فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَاعْتَرَّتْ بِهَا فَبَاتَتْ مَعَهَا فِي مَرْبِضِهَا فَلَمَّا
 أَنَّ سَاقَ الرَّاعِي قَطِيعَهُ أَنْكَرَتْ رَاعِيَهَا وَقَطِيعَهَا فَهَجَمَتْ مُتَحَيِّرَةً تَطْلُبُ رَاعِيَهَا وَقَطِيعَهَا.
 فَبَصُرَتْ بِغَنَمٍ مَعَ رَاعِيهَا فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَاعْتَرَّتْ بِهَا فَصَاحَ بِهَا الرَّاعِي الْحَقِي بِرَاعِيكَ
 وَقَطِيعِكَ فَأَنْتِ تَأْتِيهِ مُتَحَيِّرَةٌ عَنْ رَاعِيكَ وَقَطِيعِكَ فَهَجَمْتَ دَعْرَةً مُتَحَيِّرَةٌ تَأْتِيهِ لِرَاعِي
 لَهَا يُرْسِدُهَا إِلَى مَرَعَاها أَوْ يُرْذُهَا فَبَيْنَا هِيَ كَذَلِكَ إِذَا اغْتَمَّ الذُّبُّ صَبِيغَهَا فَأَكَلَهَا.

وَكَذَلِكَ وَاللَّهِ يَا مُحَمَّدُ مَنْ أَصْبَحَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ لِإِمَامٍ لَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ظَاهِرٌ عَادِلٌ
 أَصْبَحَ ضَالًّا تَائِهًا وَإِنْ مَاتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ مَاتَ مَيِّتَةً كُفْرٍ وَنِفَاقٍ. وَاعْلَمْ يَا مُحَمَّدُ أَنَّ أُمَّةَ
 الْجُورِ وَأَتْبَاعَهُمْ لَمَعْرُوْلُونَ عَنْ دِينِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَأَضَلُّوا فَأَعْمَالُهُمُ الَّتِي يَعْمَلُونَهَا كَرَمَادٍ
 اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ البَعِيدُ.

٩- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ مُقَرَّنٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ
 جَاءَ ابْنُ الْكُوَاءِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَعَلَى الْأَعْرَافِ
 رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كَلًّا بِسِيمَاهُمْ.

فَقَالَ نَحْنُ عَلَى الْأَعْرَافِ نَعْرِفُ أَنْصَارَنَا بِسِيمَاهُمْ وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ الَّتِي لَا يَعْرِفُ اللَّهُ
 عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِنَا وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ يُعْرِفُنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الصَّرَاطِ
 فَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفْنَا وَعَرَفْنَاهُ وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرْنَا وَأَنْكَرْنَاهُ.

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَوْ شَاءَ لَعَرَفَ الْعِبَادَ نَفْسَهُ وَلَكِنْ جَعَلْنَا أَبْوَابَهُ وَصِرَاطَهُ وَسَبِيلَهُ وَالْوَجْهَ
 الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ فَمَنْ عَدَلَ عَنْ وَلَا يَتَنَا أَوْ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا فَإِنَّهُمْ عَنِ الصَّرَاطِ لَنَاكِبُونَ.

Bunun misali, o koyunun misali gibidir ki, kendi çoban ve sürüsünü yitirir de bütün günü o taraf bu tarafa koşuşturur. Gece olunca da başında çobanı olan bir koyun sürüsü görür, onlara gönül verir, onlara kanır, geceyi onlarla birlikte onların ağılında geçirir. Çoban sürüsünü sürmeye başlayınca, çobanını da sürüyü de yabancı bulur. Yeniden şaşkınlık içinde kendi çoban ve sürüsünü bulmak için koşuşturur.

Bu arada başında çobanı olan (başka) bir koyun sürüsü görür, onlara ısınıp onlarla avunmak isterken çoban: "Kendi çobanına, kendi sürüne katıl. Sen çobanından ve süründen kaybolmuş olan şaşkın bir koyunsun." diye ona haykırır. Böylece o, onu kendi merasına yönlendirecek veya geri götürecektir bir çobanı olmaksızın, korku ve şaşkınlık içerisinde kalır. Derken kurt onun bu kayboluşunu fırsat bilir ve onu (parçalayarak) yer.

Allah'a yemin olsun ki Ey Muhammed, bu ümmetten Allah Azze ve Celle tarafından belirlenen zahir ve adil olan bir imamı olmayan kimse de böylece şaşkın ve sapıktır. Eğer, bu haliyle ölürse, küfür ve nifak üzere ölmüştür. Bil ki Ey Muhammed, zorba imamlar ve tabileri Allah'ın dininden soyutlanmışlardır. Hem sapmışlardır hem de sapıtıyorlardır. Onların yaptıkları **"...ameller, tufanlı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer ki, kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler, iyiden iyiye sapıtma işte budur."**³¹⁶

9-(469) ...Mukarrin'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İbn-i Kevva Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a gelerek: "Ey Emirü'l-Müminin! **"...Ve A'raf'ta"**³¹⁷ **her şahsı simasıyla tanıyan adamlar vardır..."**³¹⁸ ayetini sordu.

Buyurdular ki: "A'raf'ta olanlar biziz. Biz yardımcılarımızı (dostlarımızı) simalarından tanırız ve biziz o A'raf ki, Allah Azze ve Celle ancak bizim bilinmemiz yoluyla bilinir. Biziz A'raf, Allah Azze ve Celle kıyamet günü Sırat üzerinde bizi tanıtır da Cennet'e ancak bizi tanıyan ve bizim kendilerini tanıdığımız kimseler girer; Cehennem'e de ancak bizi tanımayan ve bizim kendilerini tanımadığımız kimseler girer.

Allah Tebareke ve Teala dileseydi, kullara kendini (doğrudan) tanıttırdı. Fakat bizi, kendisine gidilen kapıları, caddesi, yolu ve yüzü olarak belirlemiştir. Dolayısıyla kim bizim velayetimize sırt çevirir veya başkasını bize tercih ederse, kuşkusuz onlar doğru yoldan sapmış olanlardır.

فَلَا سَوَاءَ مِنْ اعْتَصَمَ النَّاسُ بِهِ وَلَا سَوَاءَ حَيْثُ ذَهَبَ النَّاسُ إِلَى عُيُونِ كَدْرَةَ يَفْرُغُ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ وَذَهَبَ مَنْ ذَهَبَ إِلَيْنَا إِلَى عُيُونِ صَافِيَةٍ تَجْرِي بِأَمْرِ رَبِّهَا لَا نَفَادَ لَهَا وَلَا انْقِطَاعَ.

١٠- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الرَّيَّانِ بْنِ شَيْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا أَبَا حَمْزَةَ يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ فَرَاسِخَ فَيَطْلُبُ لِنَفْسِهِ دَلِيلًا وَأَنْتَ بِطُرُقِ السَّمَاءِ أَجْهَلُ مِنْكَ بِطُرُقِ الْأَرْضِ فَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ دَلِيلًا.

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ الْحُرِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا فَقَالَ طَاعَةَ اللَّهِ وَمَعْرِفَةَ الْإِمَامِ.

١٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَلْ عَرَفْتَ إِمَامَكَ؟ قَالَ قُلْتُ إِي وَاللَّهِ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الْكُوفَةِ. فَقَالَ حَسْبُكَ إِذَا.

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ بُرَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ؟ فَقَالَ مَيِّتٌ لَا يَعْرِفُ شَيْئًا. وَنُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ. إِمَامًا يُؤْتَمُّ بِهِ. كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا؟ قَالَ الَّذِي لَا يَعْرِفُ الْإِمَامَ.

١٤- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَوْرَمَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيُّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَلَا أَخْبِرُكَ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فِرْعَ يَوْمَئِذٍ آمَنُونَ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْرُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ؟

Halkın sığındığı kimseler eşit değildir, eşit de olamaz. İnsanların gidiverdiği, birtakım bulanık çeşmelerdir ki birbirine boşalır. Bize yönelenlerin gidiverdiği ise birtakım zülal çeşmelerdir ki Rabbinin emriyle akıverir, ne bitimi vardır ne de kesintisi."³¹⁹

10-(470) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey Ebu Hamza, sizden birisi birkaç fersahlık bir yola çıktığı zaman kendisi için mutlaka bir yol gösterici bulur; sen ise göğün yollarına yerin yollarına oranla daha fazla bilgisizsin; o halde kendin için bir yol gösterici bul."

11-(471) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, Allah Azze ve Celle'nin: "...**Kime hikmet verildiyse şüphesiz ona çokça hayır verilmiştir...**"³²⁰ ayeti hakkında buyurdular ki: "(Maksat), Allah'a itaat etmek ve imamı tanımaktır."

12-(472) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* bana: "İmamını tanıdın mı?" buyurdular. "Evet, Allah'a ant olsun ki, Kûfe'den çıkmadan önce." dedim. Buyurdular ki: "Öyleyse, bu sana yeter."

13-(472) ...Bureyd'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın Allah Tebareke ve Teala'nın: "**Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında kendisiyle yürüdüğü bir nûr verdiğimiz kimse...**"³²¹ ayeti hakkında şöyle buyurdularını duydum: "Ölüdür, (yani) bir şeyi bilmez. İnsanlar arasında kendisiyle yürüdüğü nur ise uyulan imamdır." "...**karanlıklar içerisinde kalıp ondan çıkmayan kimse...**"³²² hakkında ise: "İmamı tanımayan kimsedir." buyurdular."

14-(474) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ebu Abdullah el-Cedeli Hz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam*'ın yanına geldi. Hazret: "Ey Ebu Abdullah, sana Allah Azze ve Celle'nin: "**Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha iyisi verilir. Ve o gün onlar korkudan güven içindeler. Kötülükle gelen kimseler ise, 'yaptığınızdan başkasıyla mı cezalandırılıyorsunuz?' diye yüzükoyun ateşe atılırlar.**"³²³ ayetinden haber vereyim mi?" buyurdular.

قَالَ بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ جُعِلْتُ فِدَاكَ.

فَقَالَ الْحَسَنَةُ مَعْرِفَةُ الْوَلَايَةِ وَحُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَالسَّيِّئَةُ إِنْكَارُ الْوَلَايَةِ وَبُعْضُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ.

بَابُ فَرَضِ طَاعَةِ الْأَئِمَّةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- عَلِيُّ بْنُ إِزْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ ذُرْوَةُ الْأَمْرِ وَسَنَامُهُ وَمِفْتَاحُهُ وَبَابُ الْأَشْيَاءِ وَرِضَا الرَّحْمَنِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ. ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْوَشَائِءِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ قَالَ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ وَأَنَّ الْحُسَيْنَ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ وَأَنَّ الْحُسَيْنَ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ وَأَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ.

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ بَشِيرِ الْعَطَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ نَحْنُ قَوْمٌ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَنَا وَأَنْتُمْ تَأْتُمُونَ بِمَنْ لَا يُعْذَرُ النَّاسُ بِجَهَالَتِهِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَآتَيْنَاهُمْ مَلَكًا عَظِيمًا قَالَ الطَّاعَةُ الْمَفْرُوضَةُ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي خَالِدِ الْقَمَّاطِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْعَطَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ أُشْرِكُ بَيْنَ الْأَوْصِيَاءِ وَالرُّسُلِ فِي الطَّاعَةِ.

"Evet, ey Emirü'l-Müminin," dedi, "fedanız olayım."

Bunun üzerine: "İyilik, velayeti tanımak ve biz Ehlibeyt'in sevgisidir. Kötülük ise, velayeti inkâr etmek ve biz Ehlibeyt'in buğzudur." buyurdular. Sonra da ona bu (yukarıda anılan) ayeti tilavet ettiler."

İmamlara İtaat Etmenin Farz Oluşu Babi

1-(475) ...Zürare'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İşin zirvesi, tepesi, anahtarı, şeylerin kapısı ve Rahman Tebareke ve Teala'nın rızası, imamı tanıdıktan sonra, ona itaat etmektir."

Sonra da: "Allah Tebareke ve Teala: **"Kim Resule itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, seni onlara koruyucu olarak göndermemişiz."**³²⁴ buyuruyor." dediler."

2-(476) ...Ebu Sabah'tan, dedi ki:

Tanıklık ederim ki, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Şahitlik ederim ki, Ali, Allah itaatini farz kıldığı bir imamdır. Hasan, Allah itaatini farz kıldığı bir imamdır. Hüseyin, Allah itaatini farz kıldığı bir imamdır. Ali bin Hüseyin, Allah itaatini farz kıldığı bir imamdır ve Muhammed bin Ali, Allah itaatini farz kıldığı bir imamdır."

3-(477) ...Başirü'l-Attar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Biz bir topluluğuz ki, Allah itaat edilmemizi farz kılmıştır. Siz de, insanların tanımamakta mazur görülmedikleri kimseye uymaktasınız."

4-(478) ...Hüseyin bin Muhtar ashabımızın bazısından naklen dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: **"...Ve onlara büyük bir saltanat bahşetmiştik."**³²⁵ buyruğu hakkında: "Farz itaati (bahşetmişti)." buyurdular."

5-(479) ...Ebu'l-Hasan Attar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Vasiler ve resuller itaat konusunda ortak kılınmışlardır."

٦- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَحْنُ قَوْمٌ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ طَاعَتَنَا لَنَا الْأَنْفَالُ وَلَنَا صَفْوُ الْمَالِ وَنَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ وَنَحْنُ الْمَحْسُودُونَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ.

٧- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ ذَكَرْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلَنَا فِي الْأَوْصِيَاءِ إِنَّ طَاعَتَهُمْ مُفْتَرَضَةٌ قَالَ فَقَالَ نَعَمْ هُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ وَهُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا.

٨- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَادٍ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ فَارِسِيٌّ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ طَاعَتِكَ مُفْتَرَضَةٌ؟ فَقَالَ نَعَمْ. قَالَ مِثْلُ طَاعَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)؟ فَقَالَ نَعَمْ.

٩- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْأَيِّمَةِ هَلْ يَجْرُونَ فِي الْأَمْرِ وَالطَّاعَةِ مَجْرَى وَاحِدٍ؟ قَالَ نَعَمْ.

١٠- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ الطَّبْرِيِّ قَالَ كُنْتُ قَائِمًا عَلَى رَأْسِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِخُرَاسَانَ وَعِنْدَهُ عِدَّةٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَفِيهِمْ إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى بْنِ عَيْسَى الْعَبَّاسِيُّ فَقَالَ يَا إِسْحَاقُ بَلِّغْنِي أَنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ إِنَّا نَزَعْنَا أَنَّ النَّاسَ عَبِيدٌ لَنَا لِأَوْقَرِ ابْنِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا قُلْتُهُ قَطُّ وَلَا سَمِعْتُهُ مِنْ آبَائِي قَالَهُ وَلَا بَلِّغْنِي عَنْ أَحَدٍ مِنْ آبَائِي قَالَهُ وَلَكِنِّي أَقُولُ النَّاسُ عَبِيدٌ لَنَا فِي الطَّاعَةِ مَوَالٍ لَنَا فِي الدِّينِ فَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ.

6-(480) ...Ebu Sabah el-Kinani'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Biz bir topluluğuz ki, Allah Azze ve Celle itaatimizi farz kılmıştır. Enfal bizimdir, malların seçkini bize aittir, ilimde kök salmışlar biziz ve Allah'ın: **"Yoksa onlar insanları, Allah'ın kendi lütfünden onlara verdiğinden dolayı mı kıskanıyorlar?..."**"³²⁶ buyurduğu, kıskanılanlar biziz."

7-(481) ...Hüseyn Bin Ebu'l-Ala'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a vasilere itaat etmenin farz olduğuna dair görüşümüzü hatırlattım.

Râvi der, bunun üzerine şöyle buyurdular: "Evet, onlar Allah Teala'nın: **"...Allah'a itaat edin; Resule ve sizden olan buyruk sahiplerine itaat edin..."**"³²⁷ buyurduğu kimselerdir. Keza onlar Allah Azze ve Celle'nin: **"Sizin veliniz, ancak Allah, Resulü ve namaz kılıp rükû ederken zekât veren müminlerdir."**"³²⁸ buyurduğu kimselerdir."³²⁹

8-(482) ...Muammer bin Hallad'dan, dedi ki:

Farsi bir adam Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a: "Sana itaat etmek farz mıdır?" diye sordu.

"Evet." buyurdular.

"Ali bin Ebu Talib'e itaat etmek gibi mi?" dedi.

"Evet." buyurdular.

9-(483) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a; "İmamlar emir ve itaat hususunda aynı konumdalar mı?" diye sordum.

"Evet." buyurdular.

10-(484) ...Muhammed bin Zeyd et-Taberi'den, dedi ki:

"Horasan'da Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'ın başına dikilmiştim. Yanında Haşimoğulları'ndan bir grup bulunuyordu. İshak bin Musa bin İsa el-Abbasi de aralarında bulunuyordu.

Bu arada buyurdular ki: "Ey İshak, duydum ki, halk dermiş ki, biz insanların bizim kullarımız olduğunu iddia ediyormuşuz. Hayır, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ile olan akrabalığıma yemin ederim ki, ben asla böyle bir şey dememişimdir. Babalarımın da böyle bir şey duymamışımdır. Bir kimseden de babalarımın böyle bir şey söylediği bana ulaşmamıştır.

Fakat ben derim ki, insanlar itaat hususunda bizim kullarımız; din hususunda da bizlerin takipçileridirler. Burada bulunanlar (bu sözümü) bulunmayanlara da ulaştırsınlar."

١١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السُّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ نَحْنُ الَّذِينَ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَنَا لَا يَسَعُ النَّاسَ إِلَّا مَعْرِفَتُنَا وَلَا يُعْذَرُ النَّاسُ بِجَهَالَتِنَا مَنْ عَرَفَنَا كَانَ مُؤْمِنًا وَمَنْ أَنْكَرَنَا كَانَ كَافِرًا وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْنَا وَلَمْ يُنْكَرْنَا كَانَ ضَالًّا حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْهُدَى الَّذِي افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ طَاعِنَا الْوَاجِبَةِ فَإِنْ يُمُتْ عَلَى ضَلَالَتِهِ يَفْعَلِ اللَّهُ بِهِ مَا يَشَاءُ.

١٢- عَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ أَفْضَلِ مَا يَتَقَرَّبُ بِهِ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَفْضَلُ مَا يَتَقَرَّبُ بِهِ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ طَاعَةُ اللَّهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ وَطَاعَةُ أَوْلَى الْأَمْرِ. قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حُبُّنَا إِيْمَانٌ وَبُغْضُنَا كُفْرٌ.

١٣- مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ أَبَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَعْرِضْ عَلَيْكَ دِينِي الَّذِي أَدِينُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ. قَالَ فَقَالَ هَاتِ. قَالَ فَقُلْتُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَالْإِفْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَأَنَّ عَلِيًّا كَانَ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ ثُمَّ كَانَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ ثُمَّ كَانَ بَعْدَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِمَامًا فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ حَتَّى انْتَهَى الْأَمْرُ إِلَيْهِ ثُمَّ قُلْتُ أَنْتَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ هَذَا دِينُ اللَّهِ وَدِينُ مَلَائِكَتِهِ.

١٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اَعْلَمُوا أَنَّ صُحْبَةَ الْعَالِمِ وَاتِّبَاعَهُ دِينٌ يُدَانُ اللَّهُ بِهِ وَطَاعَتُهُ مَكْسَبَةٌ لِلْحَسَنَاتِ مَمْحَاةٌ لِلْسَيِّئَاتِ وَذَخِيرَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرِفْعَةٌ فِيهِمْ فِي حَيَاتِهِمْ وَجَمِيلٌ بَعْدَ مَمَاتِهِمْ.

11-(485) ...Ebu Selama'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Biz, Allah'ın itaatimizi farz kıldığı kimseleriz. İnsanlar bizi tanımakla yükümlüdürler, bize cahil kalmakta mazur görülmezler. Bizi tanıyan mümin olur. Bizi inkâr eden, kâfir olur. Ne bizi tanıyan ne de bizi inkâr edense, Allah'ın farz kıldığı, zorunlu itaatimizden ibaret olan hidayete dönüncüye kadar sapık kalır. Eğer bu sapıklığı üzere ölürse, Allah ona dilediğini yapar (durumu Allah'a kalır)."

12-(486) ...Muhammed bin Fuzeyl'den, dedi ki:

"Ona (İmam'a) kulların Allah'a yaklaştıkları en faziletli amelin ne olduğunu sordum. Buyurdular ki: "Kulların Allah'a yaklaştıkları en faziletli amel, Allah'a, Resulüne ve emir sahiplerine itaat etmektir."

Yine Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bizi sevmek, iman; bize buğz etmek ise, kâfirliktir."

13-(487) ...İsmail Bin Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Allah Azze ve Celle'ye itaat ettiğim dinimi size sunayım." dedim. Râvi der; "Buyur sun." dediler.

Bunun üzerine dedim ki: "Tanıklık ederim ki, Allah'dan başka bir ilah yoktur, tekdir, şeriki yoktur. Muhammed O'nun kulu ve resulüdür. Ve Allah katından O'na geleni tasdik ediyorum. Ve tanıklık ederim ki, Ali *aleyhisselam*, Allah itaatini farz kıldığı bir imam idi. Ondan sonra Hasan *aleyhisselam*, Allah itaatini farz kıldığı bir imam idi. Ondan sonra Hüseyin *aleyhisselam*, Allah itaatini farz kıldığı bir imam idi. Ondan sonra Ali Bin Hüseyin *aleyhisselam*, Allah itaatini farz kıldığı bir imam idi. Böylece sıra ona gelince, "Sonra da sizsiniz, Allah'ın rahmeti üzerinize olsun." dedim. Râvi der, bunun üzerine buyurdular ki: "Allah'ın ve meleklerinin dini budur."

14-(488) ...Ebu İshak Hz. Emirü'l-Müminin Ali *aleyhisselam*'ın ashabının birisinden naklen dedi ki:

Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bilin ki, âlime (imama) arkadaşlık edilmesi ve uyulması, Allah'a itaat edilen dindir. İtaati, iyilik kazandıran, kötülüğü silip götürendir; müminlere sermayedir; hayattayken yücelikleri, ölümden sonra ise güzellikleridir."

١٥- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ أَجَلٌ وَأَكْرَمٌ مِنْ أَنْ يُعْرَفَ بِخَلْقِهِ بَلِ الْخَلْقُ يُعْرِفُونَ بِاللَّهِ.
قَالَ صَدَقْتَ.

قُلْتُ إِنَّ مَنْ عَرَفَ أَنَّ لَهُ رَبًّا فَقَدْ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْرِفَ أَنَّ لِذَلِكَ الرَّبِّ رِضًا وَسَخَطًا وَأَنَّهُ لَا يُعْرَفُ رِضَاهُ وَسَخَطُهُ إِلَّا بِوَحْيٍ أَوْ رَسُولٍ فَمَنْ لَمْ يَأْتِهِ الْوَحْيُ فَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَطْلُبَ الرَّسُلَ فَإِذَا لَقِيَهُمْ عَرَفَ أَنَّهُمُ الْحُجَّةُ وَأَنَّ لَهُمُ الطَّاعَةَ الْمُفْتَرَضَةَ.
فَقُلْتُ لِلنَّاسِ أَلَيْسَ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ هُوَ الْحُجَّةَ مِنْ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ؟
قَالُوا بَلَى.

قُلْتُ فَحِينَ مَضَى (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ كَانَ الْحُجَّةَ؟
قَالُوا الْقُرْآنُ.

فَنَظَرْتُ فِي الْقُرْآنِ فَإِذَا هُوَ يُخَاصِمُ بِهِ الْمُرْجِيَّ وَالْقَدْرِيَّ وَالزَّنَدِيْقِي الَّذِي لَا يُؤْمِنُ بِهِ حَتَّى يَغْلِبَ الرَّجَالَ بِخُصُومَتِهِ.
فَعَرَفْتُ أَنَّ الْقُرْآنَ لَا يَكُونُ حُجَّةً إِلَّا بِقِيَمٍ فَمَا قَالَ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ كَانَ حَقًّا.
فَقُلْتُ لَهُمْ مَنْ قِيَمُ الْقُرْآنِ؟

قَالُوا ابْنُ مَسْعُودٍ قَدْ كَانَ يَعْلَمُ وَعَمْرٌ يَعْلَمُ وَحَدِيثُهُ يَعْلَمُ.
قُلْتُ كُلُّهُ؟ قَالُوا لَا. فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يُقَالُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْقُرْآنَ كُلَّهُ إِلَّا عَلِيًّا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِذَا كَانَ الشَّيْءُ بَيْنَ الْقَوْمِ فَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي وَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي وَقَالَ هَذَا لِأَدْرِي وَقَالَ هَذَا أَنَا أَدْرِي.

فَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ قِيَمَ الْقُرْآنِ وَكَانَتْ طَاعَتُهُ مُفْتَرَضَةً وَكَانَ الْحُجَّةَ عَلَى النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنَّ مَا قَالَ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ حَقٌّ.
فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

15-(489) ...Mensur bin Hazim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah, yaratıkları aracılığıyla tanınmaktan daha yüce, daha uludur; bilakis, yaratıklar Allah vasıtasıyla tanınırlar" dedim.

"Doğru söyledin." buyurdular.

Dedim ki: "Kendinin bir Rabbi olduğunu bilen kimse, bu Rabb'in rıza ve öfkesinin de olduğunu ve O'nun rıza ve öfkesinin ise ancak vahiy ya da resul aracılığıyla bilinebileceğini de bilmelidir. O halde, kime vahiy gemliyorsa, onun resulleri arayıp bulması icap eder. Onlarla karşılaşınca da, onların hüccet olduklarını ve farz itaat haklarının olduğunu anlar."

Bu arada insanlara dedim ki: "Biliyorsunuz; Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* Allah tarafından yaratıklarına hüccet idi?"

"Evet." dediler.

Dedim ki: "Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* göçüp gidince, yaratıkları arasındaki hüccet kimdi?"

"Kur'an'dır." dediler.

Fakat Kur'an'a bakınca gördüm ki, hem Mürcia,³³⁰ hem Kaderi³³¹ hem de ona inanmayan zındık (ateist) onunla kendi lehine delil getiriyor, hatta davasında nice kişilere galip bile geliyor.

Bundan, Kur'an'ın, her söylediği hak ve doğru olan bir kayyumu (koruyucusu) olmadan, hüccet olamayacağını anladım.

Bunun üzerine onlara: "Kur'an'ın kayyumu kimdir?" dedim.

"İbn-i Mesut, Kuran'dan biliyordu, Ömer biliyordu ve Huzeyfe biliyordu." dediler.

"Tamamını mı?" dedim.

"Hayır." dediler.

Bu arada, Hz. Ali *salavatullahı aleyhi* dışında onun tamamını bildiği söylenen bir kimseyi de bulamadım. Halk arasında bir mesele ortaya çıkınca, bu: "Ben bilmiyorum." derdi, beriki: "Ben de bilmiyorum." derdi, ötekisi: "Ben de bilmiyorum." derdi, ama bu (Ali *aleyhisselam*): "Ben biliyorum." buyuruyorlardı.

Şu halde tanıklık ediyorum ki, Hz. Ali *aleyhisselam*, Kur'an'ın kayyumuydu. İtaati farzdı. Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra insanlara hüccet idi. Kur'an hakkında ne söylerdiyse, hak ve doğru idi."

"Allah sana rahmet etsin." buyurdular."³³²

فَقُلْتُ إِنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يَذْهَبْ حَتَّى تَرَكَ حُجَّةً مِنْ بَعْدِهِ كَمَا تَرَكَ رَسُولُ
 اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَنَّ الْحُجَّةَ بَعْدَ عَلِيِّ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ.
 وَأَشْهَدُ عَلَى الْحَسَنِ أَنَّهُ لَمْ يَذْهَبْ حَتَّى تَرَكَ حُجَّةً مِنْ بَعْدِهِ كَمَا تَرَكَ أَبُوهُ وَجَدُّهُ
 وَأَنَّ الْحُجَّةَ بَعْدَ الْحَسَنِ الْحُسَيْنِ وَكَانَتْ طَاعَتُهُ مُفْتَرَضَةً.
 فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

فَقَبَّلْتُ رَأْسَهُ وَقُلْتُ وَأَشْهَدُ عَلَى الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ لَمْ يَذْهَبْ حَتَّى تَرَكَ
 حُجَّةً مِنْ بَعْدِهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَكَانَتْ طَاعَتُهُ مُفْتَرَضَةً.
 فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

فَقَبَّلْتُ رَأْسَهُ وَقُلْتُ وَأَشْهَدُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ أَنَّهُ لَمْ يَذْهَبْ حَتَّى تَرَكَ حُجَّةً مِنْ
 بَعْدِهِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ أَبَا جَعْفَرٍ وَكَانَتْ طَاعَتُهُ مُفْتَرَضَةً.
 فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ.

قُلْتُ أَعْطِنِي رَأْسَكَ حَتَّى أَقْبَلَهُ فَضَحِكَ.
 قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَبَاكَ لَمْ يَذْهَبْ حَتَّى تَرَكَ حُجَّةً مِنْ بَعْدِهِ كَمَا تَرَكَ
 أَبُوهُ وَأَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنَّكَ أَنْتَ الْحُجَّةُ وَأَنَّ طَاعَتَكَ مُفْتَرَضَةٌ.
 فَقَالَ كُفَّ رَحِمَكَ اللَّهُ.

قُلْتُ أَعْطِنِي رَأْسَكَ أَقْبَلَهُ فَقَبَّلْتُ رَأْسَهُ فَضَحِكَ وَقَالَ سَلْنِي عَمَّا شِئْتَ فَلَا تُنْكِرْكَ
 بَعْدَ الْيَوْمِ أَبَدًا.

١٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الْبَرْقِيِّ
 عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ
 السَّلَامُ) الْأَوْصِيَاءُ طَاعَتُهُمْ مُفْتَرَضَةٌ.

قَالَ نَعَمْ هُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
 وَهُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
 وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ.

Dedim ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kendinden sonra bir hüccet bıraktığı gibi, Ali *aleyhisselam* da kendinden sonra bir hüccet bırakmadan dünyadan göçmemiştir. Hz. Ali *aleyhisselam*'dan sonraki hüccet, Hasan bin Ali *aleyhisselam* idi.

Keza tanıklık ederim ki, Hasan *aleyhisselam* da tıpkı babasının ve ceddinin bir hüccet bıraktıkları gibi, kendinden sonra bir hüccet bırakmadan dünyadan göçmemiştir. Hasan *aleyhisselam*'dan sonraki hüccet Hüseyin *aleyhisselam* idi ve ona itaat etmek farz idi."

İmam: "Allah sana rahmet etsin." buyurdular.

Ben de (İmam'ın) başını öptüm ve dedim ki: "Tanıklık ederim ki; Hüseyin *aleyhisselam* da dünyadan göçmeden önce, Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'ı kendinden sonraki hüccet olarak bırakmıştır ve ona itaat etmek farz idi."

İmam: "Allah sana rahmet etsin." buyurdular.

Ben de (İmam'ın) başını öptüm ve dedim ki: "Tanıklık ederim ki; Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* da dünyadan göçmeden önce kendinden sonra Ebu Cafer Muhammed bin Ali *aleyhisselam*'ı hüccet olarak bırakmıştır ve ona itaat etmek farz idi."

İmam: "Allah sana rahmet etsin." buyurdular.

Ben de: "Ver başını öpeyim." dedim, güldüler.

Dedim ki: "Allah işini doğrultsun, ben senin babanın da kendi babası gibi dünyadan göçmeden önce ardından bir hüccet bıraktığını biliyorum ve Allah'ı tanık getiririm ki; o hüccet de sensin ve sana da itaat etmek farzdır."

İmam: "Yeter, Allah sana rahmet etsin." buyurdular.

Ben de: "Ver başını öpeyim." dedim ve başından öptüm, gülümse-diler ve: "İstedğini bana sor; artık bu günden sonra asla seni tanımazlık etmeyeceğim." buyurdular."

16-(490) ...Hüseyin bin Ebu Ala'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Vasilere itaat etmek farz mıdır?" dedim.

"Evet," buyurdular, "onlar Allah Teala'nın: "...Allah'a itaat edin; Resule ve sizden olan buyruk sahiplerine itaat edin..."³³³ buyurduğu kimselerdir. Keza onlar Allah Azze ve Celle'nin: "Sizin veliniz, ancak Allah, Resülü ve namaz kılıp rükû ederken zekât veren müminlerdir."³³⁴ buyurduğu kimselerdir."³³⁵

١٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَمَادٍ
عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ أَبْوَابُ الْخَيْرِ
السَّمْعُ الْمُطِيعُ لِحُجَّةَ عَلَيْهِ وَالسَّمْعُ الْعَاصِي لِحُجَّةَ لَهُ وَإِمَامُ الْمُسْلِمِينَ تَمَّتْ حُجَّتُهُ
وَاحْتِجَاجُهُ يَوْمَ يَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

ثُمَّ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أَنَسٍ بِإِمَامِهِمْ.

بَابُ فِي أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) شُهَدَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى خَلْقِهِ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ زِيَادٍ الْقُنْدِيُّ عَنْ سَمَاعَةَ
قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ
وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا. قَالَ نَزَلَتْ فِي أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) خَاصَّةً فِي كُلِّ
قَرْنٍ مِنْهُمْ إِمَامٌ مِمَّنَّا شَاهِدٌ عَلَيْهِمْ وَمُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) شَاهِدٌ عَلَيْنَا.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ
عَائِدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدِيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ
اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ.

قَالَ نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطَى وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَجُهُ فِي أَرْضِهِ.

قُلْتُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِلَّةً أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ.

قَالَ إِيَّانَا عَنَى خَاصَّةً هُوَ سَمَّاكُمْ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلِ فِي الْكُتُبِ الَّتِي مَضَتْ وَفِي هَذَا
الْقُرْآنِ لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ فَرسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الشَّهِيدُ عَلَيْنَا بِمَا
بَلَّغْنَا عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَحْنُ الشُّهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ فَمَنْ صَدَّقَ صَدَقْنَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ
كَذَّبَ كَذَّبْنَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

17-(491) ...Abd'ul A'la'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Dinlemek ve itaat etmek hayrın kapılarıdır. Dinleyip itaat edenin aleyhine delil olmazken, dinleyip de isyan edenin lehine delil olmaz. Müslümanların imamının ise, Allah Azze ve Celle'yi mülakat edeceği günde delil ve istidlali tamam olur."

Ardından buyurdular ki: "Allah Tebareke ve Teala (buna işaretle): "**Her insan topluluğunu imamlarıyla çağıracağımız gün...**"³³⁶ buyurmaktadır."

İmamların Allah Azze Ve Celle'nin Yaratıklarına Tamıkları Oldukları Babı

1-(492) ...Sema'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak getirdiğimiz zaman halleri nasıl olacaktır?**"³³⁷ ayeti hakkında buyurdular ki: "Bu ayet, özellikle Muhammed ümmeti hakkında nazil olmuştur. Her sırda bizden bir imam onlara şahit olarak aralarında bulunur. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* de bizim üzerimizde şahittir."

2-(493) ...Bureydi'l-İcli'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: Allah Azze ve Celle'nin: "**Böylece sizi orta ümmet kıldık ki insanlara şahit olasınız, Resul da size şahit olsun...**"³³⁸ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Orta ümmet biziz. Biz, Allah'ın yaratıkları üzerindeki şahitleri ve yeryüzündeki hüccetleriyiz."

Dedim ki: Allah Azze ve Celle'nin: "**...Babanız İbrahim'in dini...**"³³⁹ buyruğu (hakkında ne dersiniz?)

Buyurdular ki: "Yalnızca bizi kastetmiştir. "**...O gerek önceden...**" önceki kitaplarda, "**...gerek bunda...**" Kur'an'da, "**...size müslüman-lar adını vermiştir ki, Resul size şahit olsun...**"³⁴⁰ O halde Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah Azze ve Celle tarafından bize iblağ ettiği hususlarda üzerimize şahittir. Biz (Ehlibeyt) de, insanlar üzerinde şahitleriz. Kim tasdik ederse, biz de onu kıyamet günü tasdik ederiz, kim de yalanlarsa, biz de onu kıyamet günü yalanlarız."

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَالِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ.

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ الشَّاهِدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا.

قَالَ نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوَسْطَى وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَجُهُ فِي أَرْضِهِ. قُلْتُ قَوْلُهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ. قَالَ إِيَّانَا عَنَى وَنَحْنُ الْمُجْتَبَوْنَ وَلَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ فَالْحَرَجُ أَشَدُّ مِنَ الضِّيْقِ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ إِيَّانَا عَنَى خَاصَّةً وَسَمَّاكُمْ الْمُسْلِمِينَ اللَّهُ سَمَانَا الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ فِي الْكُتُبِ الَّتِي مَضَتْ وَفِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ.

فَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الشَّهِيدُ عَلَيْنَا بِمَا بَلَّغْنَا عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَنَحْنُ الشُّهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ فَمَنْ صَدَّقَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَدَقْنَاهُ وَمَنْ كَذَبَ كَذَّبْنَاهُ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ الْيَمَانِيِّ عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى طَهَّرَنَا وَعَصَمَنَا وَجَعَلَنَا شُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَجَتُهُ فِي أَرْضِهِ وَجَعَلَنَا مَعَ الْقُرْآنِ وَجَعَلَ الْقُرْآنَ مَعَنَا لِأَنْفَارِقَهُ وَلَا يُفَارِقُنَا.

3-(494) ...Ahmet bin Ömer el Hallal'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselam*'a: Allah Azze ve Celle'nin: **"Acaba Rabbi tarafından açık bir delil üzere olup kendisini de O'ndan olan bir şahidin izlediği kimse..."**³⁴¹ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali bin Ebu Talib) *salavattullahi aleyhi* Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in şahididir. Resulullah da Rabbi tarafından açık bir delil üzere olandır."

4-(495) ...Bureyd'il İclî'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Allah Azze ve Celle: **"Böylece sizi orta ümmet kıldık ki insanlara şahit olasınız, Resul da size şahit olsun ..."**³⁴² buyuruyor dedim."

Buyurdular ki: "Orta ümmet biziz. Biz, Allah'ın yaratıkları üzerindeki şahitleri ve yeryüzündeki hüccetleriyiz."

Dedim ki: "Allah Teala: **"Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki, kurtuluşa eresiniz. Allah yolunda hakkıyla cihat edin; O sizi seçmiştir..."**³⁴³ buyuruyor."

Buyurdular ki: "Bizi kastetmiştir. Seçilenler biziz. Allah Tebareke Teala dinde bir zorluk koymamıştır. Zorluk (harec) darlıktan daha çetindir. "... **Babanız İbrahim'in dini...**"nden yalnızca bizi kastetmiştir. "...**O size müslümanlar adını vermiştir...**" Allah bizi Müslümanlar olarak adlandırmıştır. "... **gerek önceden...**" Önceki kitaplarda, "...**gerek bunda...**" Kur'an'da, "...**ki Resul size şahit olsun...**"³⁴⁴

O halde Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah Tebareke ve Teala tarafından bize iblağ ettiği hususlarda üzerimize şahittir. Biz (Ehlibeyt) de, insanlar üzerinde şahitleriz. Kim tasdik ederse, biz de kıyamet günü onu tasdik ederiz, kim de yalanlarsa, biz de onu yalanlarız."³⁴⁵

5-(496) ...Süleym bin Kays el-Hilali'den, dedi ki:

Hz. Emirü'l-Müminin (Ali) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Tebareke ve Teala bizi temiz kıldı, korudu, yaratıklarına şahitler ve yeryüzündeki hüccetleri yaptı, bizi Kur'an'la Kur'an'ı da bizimle beraber kıldı. Ne biz ondan ayrılırız, ne de o bizden ayrılır."

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) هُمُ الْهُدَاةُ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ التَّضَرِّ بْنِ سُوَيْدٍ وَفَضَّالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنِ الْفَضِيلِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ. فَقَالَ كُلُّ إِمَامٍ هَادٍ لِلْقَرْنِ الَّذِي هُوَ فِيهِمْ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ الْعِجَلِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمُنذِرُ وَلِكُلِّ زَمَانٍ مَنَّا هَادٍ يَهْدِيهِمْ إِلَى مَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ثُمَّ الْهُدَاةُ مِنْ بَعْدِهِ عَلِيُّ ثُمَّ الْأَوْصِيَاءُ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ أَبِي بصِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ.

فَقُلْتُ بَلَى جُعِلَتْ فِدَاكَ مَا زَالَ مِنْكُمْ هَادٍ بَعْدَ هَادٍ حَتَّى دُفِعَتْ إِلَيْكَ. فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ لَوْ كَانَتْ إِذَا نَزَلَتْ آيَةٌ عَلَى رَجُلٍ ثُمَّ مَاتَ ذَلِكَ الرَّجُلُ مَاتَتِ الْآيَةُ مَاتَ الْكِتَابُ وَلَكِنَّهُ حَتَّى يَجْرِيَ فِيْمَنْ بَقِيَ كَمَا جَرَى فِيْمَنْ مَضَى.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمُنذِرُ وَعَلِيُّ الْهَادِي أَمَا وَاللَّهِ مَا ذَهَبَتْ مِنَّا وَمَا زَالَتْ فِينَا إِلَى السَّاعَةِ.

Hidayet Edenlerin Ancak İmamlar Olduğu Babı

1-(497) ...Fuzeyl'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: Allah Azze ve Celle'nin: "...Her toplumun bir de hidayetçisi vardır."³⁴⁶ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Her imam yaşadığı çağdaki insanların hidayetçisidir."

2-(498) ...Bureyd'il-İcli'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*: "Allah Azze ve Celle'nin: "...Sen ancak bir uyarıcısın, her toplumun bir de hidayetçisi vardır."³⁴⁷ buyruğu hakkında şöyle buyurdular: "Uyarıcı, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'dir. Her zaman için ise, insanları Allah Peygamberi'nin getirdiklerine yönlendiren bizden bir hidayetçi vardır. Ondan (Resulullah'tan) sonraki hidayetçilerin ilki Ali *aleyhisselam*, sonra da birbiri ardına gelen vasilerdir."

3-(499) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: Allah: "...Sen ancak bir uyarıcısın, her toplumun bir de hidayetçisi vardır."³⁴⁸ buyuruyor dedim.

Buyurdular ki: "Uyarıcı, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'dir. Ali *aleyhisselam* da hidayetçidir. Ey Ebu Muhammed, bu gün de bir hidayetçi var mıdır?"

Dedim ki: "Evet, fedanız olayım, sürekli olarak sizden bir hidayetçi birbiri ardına olagelmiş ve nihayet size ulaşmıştır."

Bunun üzerine buyurdular ki: "Allah sana rahmet etsin Ey Ebu Muhammed! Eğer bir adama bir ayet indiğinde, sonradan o adamın ölümüyle o ayet de ölseydi (geçersiz olsaydı), kitap (bütünüyle) ölürdü (geçersiz olurdu). Fakat o (kitap) diridir, geçmişler hakkında geçerli olduğu gibi, kalanlar hakkında da geçerlidir."

4-(500) ...Abdurrahman el-Gasir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Tebareke ve Teala'nın: "...Sen ancak bir uyarıcısın, her toplumun bir de hidayetçisi vardır."³⁴⁹ buyruğu hakkında şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* uyarıcıdır. Ali *aleyhisselam* da hidayetçidir. Allah'a yemin olsun ki, (bu makam) bizden ayrılmamıştır, kıyamete kadar da bizde kalacaktır."

بَابُ أَنَّ الْاِئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وُلاةُ أَمْرِ اللَّهِ وَخَزَنَةُ عِلْمِهِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي زَاهِرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ نَحْنُ وُلاةُ أَمْرِ اللَّهِ وَخَزَنَةُ عِلْمِ اللَّهِ وَعَيْبَةُ وَحْيِ اللَّهِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِيهِ أَسْبَاطٍ عَنْ سُورَةَ بْنِ كُلَيْبٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَاللَّهِ إِنَّا لَخَزَانُ اللَّهِ فِي سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ لِأَعْلَى ذَهَبٍ وَلِأَعْلَى فِضَّةٍ إِلَّا عَلَى عِلْمِهِ.

٣- عَلِيُّ بْنُ مُوسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ رَفَعَهُ عَنْ سَدِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا أَنْتُمْ؟

قَالَ نَحْنُ خَزَانُ عِلْمِ اللَّهِ وَنَحْنُ تَرَاجِمَةُ وَحْيِ اللَّهِ وَنَحْنُ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ عَلَى مَنْ دُونَ السَّمَاءِ وَمَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْتِكْمَالُ حُجَّتِي عَلَى الْأَشْقِيَاءِ مِنْ أُمَّتِكَ مِنْ تَرَكَ وِلايَةَ عَلِيِّ وَالْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِكَ فَإِنَّ فِيهِمْ سُنَّتَكَ وَسُنَّةَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِكَ وَهُمْ خَزَانِي عَلَى عِلْمِي مِنْ بَعْدِكَ .

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَقَدْ أَنْبَأَنِي جِبْرِئِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ.

٥- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا بَنِي أَبِي يَعْفُورِ إِنَّ اللَّهَ وَاحِدٌ مُتَوَحِّدٌ بِالْوَحْدَانِيَّةِ مُتَفَرِّدٌ بِأَمْرِهِ فَخَلَقَ خَلْقًا فَقَدَّرَهُمْ لِذَلِكَ الْأَمْرِ فَنَحْنُ هُمْ يَا بَنِي أَبِي يَعْفُورِ فَنَحْنُ حُجَجُ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ وَخَزَانُهُ عَلَى عِلْمِهِ وَالْقَائِمُونَ بِذَلِكَ.

İmamların Allah Tarafından Emir Sahipleri Ve İlminin Koruyucuları Oldukları Babı

1-(501) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bizler, Allah tarafından emir sahipleri, ilminin hazinedarları, vahyinin heybesiyiz."

2-(502) ...Savret bin Kulayb'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Allah'a yemin olsun ki, biz Allah'ın gökte ve yerdeki hazinedarlarıyız, ama altın ve gümüşe değil, ilminin hazinedarlarıyız."

3-(503) ...Sudeyr'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Fedanız olayım, sizler nesiniz?" dedim.

Buyurdular ki: "Biz, Allah'ın ilminin hazinedarları, vahyinin tercümanlarıyız. Ve biz, göğün altında ve yerin üstünde bulunan her kese tam hüccetiz."

4-(504) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Allah Tebareke ve Teala buyurdu ki: "Ümmetinden şakı olanlarına hüccetim, Ali ve senden sonraki vasilerin velayetini terk etmeleriyle tamamlanır. Çünkü onlarda (Ehlibeyt'te) senin ve senden önceki peygamberlerin sünnetleri bulunur. Ve ilmimin hazinedarları senden sonra onlardır.

Sonra da Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Cebrail, onların isimlerini de babalarının isimlerini de bana bildirmiştir."

5-(505) ...Abdullah bin Ebu Yafur'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey İbni Ebu Yafur, kuşkusuz Allah birdir, birlikte yalnızdır, işinde tek başınadır.

Bu arada bazı yaratıkları yarattı; onları, bu iş (imamet) için uyarladı. İşte onlar bizleriz ey İbn-i Ebu Yafur! Bizler, Allah'ın kullarının üzerindeki hüccetleri, ilminin hazinedarları ve bunu (imamet meselesini) deruhte edenleriz."

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُعَاوِيَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْعُمَرَكِيِّ بْنِ عَلِيٍّ جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَنَا فَأَحْسَنَ خَلْقَنَا وَصَوَّرَنَا فَأَحْسَنَ صُورَنَا وَجَعَلَنَا خُزَّانَهُ فِي سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ وَلَنَا نَطَقَتِ الشَّجَرَةُ وَبِعِبَادَتِنَا عَبْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَوْلَانَا مَا عَبْدَ اللَّهُ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) خُلَفَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

فِي أَرْضِهِ وَأَبْوَابِهِ الَّتِي مِنْهَا يُوتَى

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَنِ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ الْأَيْمَةُ خُلَفَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَرْضِهِ.

٢- عَنْهُ عَنْ مُعَلَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْأَوْصِيَاءُ هُمُ أَبْوَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّتِي يُوتَى مِنْهَا وَلَوْلَاهُمْ مَا عَرَفَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَبِهِمْ احْتَجَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ. قَالَ هُمُ الْأَيْمَةُ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) نُورُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مِرْدَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ يَحْيَى وَالْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي خَالِدِ الْكَائِلِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا.

فَقَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ النَّورُ وَاللَّهُ الْأَيْمَةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ وَاللَّهُ نُورُ اللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ وَهُمْ وَاللَّهُ نُورُ اللَّهِ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ.

6-(506) ...Ali bin Cafer'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Musa el-Kazım) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Allah Azze ve Celle bizi yarattı, yaratılışımızı güzel kıldı. Bizi şekil verdi, şekillerimizi güzel yaptı. Bizi göğünde ve yerinde hazinedarları yaptı. Ağaç bizim için nutka geldi.³⁵⁰ Bizim kulluk sunmamızla Allah'a kulluk sunuldu. Eğer biz olmasaydık, Allah'a kulluk sunulmazdı."³⁵¹

İmamların, Allah Azze Ve Celle'nin Yeryüzündeki Halifeleri Ve Ona Varılan Kapıları Oldukları Babı

1-(507) ...Caferi'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan (İmam Rıza) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İmamlar Allah Azze ve Celle'nin yeryüzündeki halifeleridirler."

2-(508) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Vasiler, Allah Azze ve Celle'ye varılan kapılarıdır. Eğer onlar olmasaydı, Allah Azze ve Celle tanınmazdı. Allah Tebareke ve Teala onlarla yaratıklarına hüccetini tamamlar."

3-(509) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Celle Celaluh'in: "Allah, sizden inanıp iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri halife kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halife kılacağını... vaad etmiştir..."³⁵² ayetini sordum.

Buyurdular ki: "Onlar imamlardır."

İmamların Allah Azze Ve Celle'nin Nuru Oldukları Babı

1-(510) ...Ebu'l-Halid el-Kabuli'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz nura iman edin..."³⁵³ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Ey Ebu Halid! Allah'a yemin olsun ki nur, kıyamet gününe kadar Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'in soyundan gelen imamların nurudur. Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın nazil ettiği nuru onlardır. Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın göklerdeki ve yerdeki nuru onlardır.

وَاللَّهِ يَا أَبَا خَالِدٍ لَنُورُ الْإِمَامِ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْوَرُ مِنَ الشَّمْسِ الْمُضِيئَةِ بِالنَّهَارِ وَهُمْ
 وَاللَّهُ يُنَوِّرُونَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ وَيَحْجُبُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نُورَهُمْ عَمَّنْ يَشَاءُ فَتُظْلَمَ قُلُوبُهُمْ.
 وَاللَّهُ يَا أَبَا خَالِدٍ لَا يُحِبُّنَا عَبْدٌ وَيَتَوْلَانَا حَتَّى يُطَهِّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَلَا يُطَهِّرُ اللَّهُ قَلْبَ عَبْدٍ حَتَّى
 يُسَلِّمَ لَنَا وَيَكُونَ سَلْمًا لَنَا فَإِذَا كَانَ سَلْمًا لَنَا سَلَّمَ اللَّهُ مِنْ شَدِيدِ الْحِسَابِ وَأَمَنَهُ مِنْ فَرَعِ
 يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَكْبَرِ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى الَّذِينَ
 يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَا مَرْهُمْ
 بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ إِلَى قَوْلِهِ
 وَاتَّبِعُوا التَّوْرَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ. قَالَ التَّوْرُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ عَلِيُّ أَمِيرُ
 الْمُؤْمِنِينَ وَالْأئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

٣- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَبْمُونٍ
 عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَقَدْ آتَى اللَّهُ أَهْلَ الْكِتَابِ خَيْرًا كَثِيرًا
 قَالَ وَمَا ذَاكَ قُلْتُ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ إِلَى قَوْلِهِ
 أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا.

قَالَ فَقَالَ قَدْ آتَاكُمْ اللَّهُ كَمَا آتَاهُمْ ثُمَّ تَلَا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ
 يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ. يَعْنِي إِمَامًا تَأْتُمُونَ بِهِ.

٤- أَحْمَدُ بْنُ مَهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ
 وَالْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابُلِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
 السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالتَّوْرَ الَّذِي أَنْزَلْنَا.

Allah'a yemin olsun ki, ey Ebu Halid! İmamın müminlerin kalplerindeki nuru, gündüzün ışık saçan güneşin nurundan daha parlaktır. Allah'a yemin olsun ki, onlar müminlerin kalplerini aydınlatırlar. Allah Azze ve Celle dilediği kimselerden de onların nurunu gizler, böylece de onların kalpleri kapkaranlık kesilir.

Allah'a yemin olsun ki, ey Ebu Halid! Allah, bir kulun kalbini temizlemedikçe bizi sevmez, velayetimizi kabullenmez. Bir kul da bize teslim olup bizimle barışık olmadıkça, Allah onun kalbini temizlemez. Bizimle barışık olunca ise, Allah onu şiddetli hesaptan korur ve kıyamet günü onu büyük korkudan güvende kılar."

2-(511) ...Ali bin İbrahim kendi rivayet zinciriyle dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, Allah Teala'nın: **"Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları, ümmi peygambere uyarlar. Ki onları iyiliğe emreder, fenalıktan ise meneder. Onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri ise haram kılar... Onlar ki... Onunla gönderilen nura uyarlar, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**³⁵⁴ buyruğu hakkında şöyle buyurdular: "Buradaki nur, Emirü'l-Müminin Ali ve (diğer Ehlibeyt) imamları *aleyhimusselam*'dır."³⁵⁵

3-(512) ...Ebu'l-Carud'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Allah kitap ehline çok hayır vermiştir." dedim. "Nedir o?" buyurdular. "Allah Teala'nın: **"Önceden kendilerine kitap verdiklerimiz buna da inanırlar."** buyruğundan, **"İşte onlara sabrettiklerinden dolayı mükâfatları iki defa verilir..."**e³⁵⁶ kadar olan buyruğudur." dedim.

Ravi der ki (İmam *aleyhisselam*): "Allah onlara verdiği gibi size de vermiştir." buyurdular. Ardından da: "Ey iman edenler, Allah'dan sakının ve Resulüne inanın ki size rahmetinden iki kat versin ve sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur karar kılsın..."³⁵⁷ ayetini tilavet ettiler ve: "Yani peşinden gideceğiniz bir imam karar kılsın." buyurdular."

4-(513) ...Ebu Halid el-Kabuli'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a "Allah Azze ve Celle'nin: **"Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz nura iman edin..."**³⁵⁸ buyruğunu sordum.

فَقَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ التُّورُ وَاللَّهِ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَا أَبَا خَالِدٍ لَتُورُ الْإِمَامِ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْوَرُ مِنَ الشَّمْسِ الْمُضِيئَةِ بِالنَّهَارِ وَهُمْ الَّذِينَ يُنَوِّرُونَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ وَيَحْجُبُ اللَّهُ نُورَهُمْ عَمَّنْ يَشَاءُ فَتُظْلَمُ قُلُوبُهُمْ وَيَعْسَاهُمْ بِهَا.

٥- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَصَمِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلِ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاتٍ فَاطِمَةُ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) فِيهَا مِصْبَاحُ الْحَسَنِ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةِ الْحُسَيْنِ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوَكَبٌ دُرِّيٌّ فَاطِمَةُ كَوَكَبٌ دُرِّيٌّ بَيْنَ نِسَاءِ أَهْلِ الدُّنْيَا يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) زَيْتُونَةٍ لَشَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ لَا يَهُودِيَّةٍ وَلَا نَصْرَانِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ يَكَادُ الْعِلْمُ يَنْفَجِرُ بِهَا وَلَوْ لَمْ تَمَسْسَهُ نَارُ نُورِ عَلِيِّ نُورِ إِمَامٍ مِنْهَا بَعْدَ إِمَامٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ يَهْدِي اللَّهُ لِلْأَيْمَةِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ.

قُلْتُ أَوْ كُظْلُمَاتٍ. قَالَ الْأَوَّلُ وَصَاحِبُهُ يَعْسَاهُ مَوْجُ التَّالِثُ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجُ ظُلُمَاتِ التَّانِي بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ مُعَاوِيَةَ وَفَتَنُ بَنِي أُمَيَّةٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ الْمُؤْمِنُ فِي ظُلْمَةٍ فَتَنَّتْهُمْ لَمْ يَكْدُ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا إِمَامًا مِنْ وُلْدِ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ إِمَامٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

وَقَالَ فِي قَوْلِهِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ أَيْمَةُ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَسْعَى بَيْنَ يَدَيْ الْمُؤْمِنِينَ وَبِأَيْمَانِهِمْ حَتَّى يُنْزِلُوهُمْ مَنَازِلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ الْبَجَلِيِّ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْعَمْرِكِيِّ بْنِ عَلِيٍّ جَمِيعًا عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِثْلَهُ.

Buyurdular ki: "Ey Ebu Halid! Allah'a yemin olsun ki nur imamlardır. Ey Ebu Halid! İmamın müminlerin kalplerindeki nuru, gündüzün ışık saçan güneşin nurundan daha parlaktır. Müminlerin kalplerini aydınlatan onlardır. Allah Azze ve Celle dilediği kimselerden de onların nurunu gizler, böylece de onların kalpleri kararır ve onları karanlıklar bürür."³⁵⁹

5-(514) ...Salih bin Sahl el-Hemadani'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: **"Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili, bir kandillik gibidir ki..."**³⁶⁰ ayetindeki kandillikten maksat Fatıma *aleyhasselam*'dır. **"...İçin-de bir lamba vardır..."** Hasan *aleyhisselam*'dır. **"Lamba kristal bir fanus içerisindedir."** Hüseyin *aleyhisselam*'dır. **"Fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki,"** Dünya kadınları arasında Fatıma *aleyhasselam* inciye benzer bir yıldız gibidir ki, **"...mübarek bir ağaçtan tutuşturulur..."** İbrahim *aleyhisselam*'dır. **"...Bir zeytin ağacı ki ne doğuludur ne de batılı..."** Ne Yahudi'dir ne de Hıristiyan. **"...Ona ateş dokunmasa dahi, neredeyse yağı ışık saçacak."** Neredeyse ilim saçacak. **"...Nur üzere nurdur..."** Ondan bir imam ötekisinden sonradır. **"...Allah dilediğini kendi nuruna hidayet eder..."** Allah dilediğini imamlara hidayet eder. **"...Allah insanlar için (işte böyle) misaller getirir..."**³⁶¹

Dedim ki: **"Veya karanlıklar gibi..."** Buyurdular ki: "Birincisi ve arkadaşıdır. **"...Onu bir dalga örter..."** Üçüncüsüdür. **"...Üstünden de bir dalga..."** İkincisidir. **"...Birbiri üstüne karanlıklar..."** Muaviye *lanetüllahi aleyh* ve Ümeyyeoğulları fitneleridir. **"...Elini çıkartsa..."** mümin, onların fitneleri karanlığında **"...neredeyse onu dahi göremez. Kime, Allah nur koymamışsa..."** kime, Fatıma *aleyhasselam* evlatlarından bir imam koymamışsa, **"...onun için nur bulunmaz."**³⁶² kıyamet gününde imamı olmaz."

Allah Teala'nın: **"...Onların nuru önlerinden ve sağlarından aydınlatıp giderken..."**³⁶³ buyruğuyla ilgili olarak da buyurdular ki: "Kıyamet günü müminlerin imamları, onları cennet ehlinin konaklarına indirinceye kadar müminlerin önlerinde ve sağlarında hareket edip giderler."

Bu hadisin bir benzerini de Ali bin Cafer kardeşi Hz. Musa (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'dan nakletmiştir.

٦- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَمُوسَى بْنِ عُمَرَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ. قَالَ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا وِلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِأَفْوَاهِهِمْ. قُلْتُ قَوْلُهُ تَعَالَى وَاللَّهُ مُنِمْ نُورِهِ. قَالَ يَقُولُ وَاللَّهُ مُتِمُّهُ الْإِمَامَةَ وَالْإِمَامَةُ هِيَ التُّورُ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالتُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا قَالَ التُّورُ هُوَ الْإِمَامُ.

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) هُمْ أَرْكَانُ الْأَرْضِ

١- أَحْمَدُ بْنُ مَهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا جَاءَ بِهِ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) آخِذٌ بِهِ وَمَا نَهَى عَنْهُ أَنْتَهَى عَنْهُ جَرَى لَهُ مِنَ الْفَضْلِ مِثْلُ مَا جَرَى لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَلِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْفَضْلُ عَلَى جَمِيعِ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

الْمُتَعَقَّبُ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ أَحْكَامِهِ كَالْمُتَعَقَّبِ عَلَى اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِهِ وَالرَّادُّ عَلَيْهِ فِي صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ عَلَى حَدِّ الشَّرْكِ بِاللَّهِ.

كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَابَ اللَّهِ الَّذِي لَا يُؤْتَى إِلَّا مِنْهُ وَسَبِيلَهُ الَّذِي مَنْ سَلَكَ بَعِيرِهِ هَلَكَ وَكَذَلِكَ يَجْرِي الْأَئِمَّةُ الْهُدَى وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ جَعَلَهُمُ اللَّهُ أَرْكَانَ الْأَرْضِ أَنْ تَمِيدَ بِأَهْلِهَا وَحُجَّتَهُ الْبَالِغَةَ عَلَى مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ الثَّرَى.

وَكَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَثِيراً مَا يَقُولُ أَنَا قَسِيمُ اللَّهِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالتَّارِ وَأَنَا الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ وَأَنَا صَاحِبُ الْعَصَا وَالْمِيسَمِ وَلَقَدْ أَقْرَبْتُ لِي جَمِيعُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ وَالرُّسُلُ بِمِثْلِ مَا أَقْرَبُوا بِهِ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَلَقَدْ حُمِلْتُ عَلَى مِثْلِ حُمُولَتِهِ وَهِيَ حُمُولَةُ الرَّبِّ.

6-(515) ... Muhammed bin Fuzeyl'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa el-Kazım) *aleyhisselam*'a Allah Tebareke ve Teala'nın: "**Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar.**"³⁶⁴ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Onlar ağızlarıyla Hiz. Emirü'l-Mümininin (İmam Ali *aleyhisselam*'ın) velayetini söndürmek istiyorlar."

Dedim ki: "Allah Teala'nın: "...**Allah kendi nurunu tamamlayacaktır...**"³⁶⁵ buyruğu ne demektir?"

Buyurdular ki: "Buyuruyor ki, Allah imameti tamamlayacaktır. İmamet ise nurun ta kendisidir. Allah Azze ve Celle'nin: "**Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz nura iman edin...**"³⁶⁶ buyruğunun anlamı işte budur. Buyurdular ki: "(Ayette geçen) nur, imamdır."

İmamların Yerin Rükünleri Oldukları Babı

1-(516) ... Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ali *aleyhisselam* neyi getirdiyse onu alır, neden de sakındırıyorsa ondan sakınırım. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* hakkında geçerli olan her faziletin benzeri O'nun hakkında da geçerlidir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* ise, Allah Azze ve Celle'nin yarattığı yaratıkların tamamından üstündür.

Hükümlerinden birinde onu eleştiren, Allah'ı ve Resulünü eleştiren gibidir. Küçük veya büyük herhangi bir meselede onu reddeden Allah'a şirk koşmak haddindedir.

Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*, (kendi zamanında) Allah'a varılan tek kapısı ve tek yolu idi ki, başkasından gidenler mahvolup gittiler. Aynı şey, birbiri peşi sıra gelen (diğer) Hidayet İmamları için de geçerlidir. Allah, yer sallanarak ehlini helak etmesin diye, onları yerin rükünleri ve yerin üstünde ve altında olan her kese üstün hüccetleri kılmıştır.

Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* çok zaman şöyle buyururlardı: "Ben Allah'ın cennet ve cehennemini taksimcisiyim. Ben Faruk'u Ekber'im. Ben Asa'nın ve Damga'nın sahibiyim."³⁶⁷ Bütün melekler, Ruhu'l-Kudüs ve resuller, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e ikrar ettikleri gibi, bana da ikrar etmişlerdir. O'nun yükümlü kılındığının benzeriyle ben de yükümlü kılınmışım. O yükümlülük ise Rabbin yükümlülüğüdür.³⁶⁸

وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يُدْعَى فَيْكَسَى وَأُدْعَى فَأُكْسَى وَيُسْتَنْطَقُ
وَأُسْتَنْطَقُ فَأَنْطِقُ عَلَى حَدِّ مَنْطِقِهِ.

وَلَقَدْ أُعْطِيتُ خِصَالًا مَا سَبَقَنِي إِلَيْهَا أَحَدٌ قَبْلِي عُلِّمْتُ الْمَنَائِمَ وَالْبَلَايَا وَالْأَنْسَابَ
وَفَصَلَ الْخِطَابِ فَلَمْ يُفْتِنِي مَا سَبَقَنِي وَلَمْ يَعْرُبْ عَنِّي مَا غَابَ عَنِّي.
أُبَشِّرُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُؤَدِّي عَنْهُ كُلَّ ذَلِكَ مِنَ اللَّهِ مَكَّنَنِي فِيهِ بِعِلْمِهِ.

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهَورِ الْعَمِّيِّ عَنْ
مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ ثُمَّ ذَكَرَ
الْحَدِيثَ الْأَوَّلَ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ شَبَابِ
الصَّبْرِ فَقَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْأَعْرَجُ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَسُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ
(عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَابْتَدَأْنَا فَقَالَ يَا سُلَيْمَانُ مَا جَاءَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يُؤَخَذُ بِهِ
وَمَا نَهَى عَنْهُ يُنْتَهَى عَنْهُ جَرَى لَهُ مِنَ الْفَضْلِ مَا جَرَى لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)
وَلِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْفَضْلُ عَلَى جَمِيعِ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ.

الْمُعَيَّبُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي شَيْءٍ مِنْ أَحْكَامِهِ كَالْمُعَيَّبِ عَلَى اللَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالرَّادُ عَلَيْهِ فِي صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ عَلَى حَدِّ
الشَّرْكَ بِاللَّهِ.

كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بَابَ اللَّهِ الَّذِي لَا يُؤْتَى إِلَّا مِنْهُ وَسَبِيلُهُ الَّذِي
مَنْ سَلَكَ بَعْضَهُ هَلَكَ.

وَبِذَلِكَ جَرَتْ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ جَعَلَهُمُ اللَّهُ أَرْكَانَ الْأَرْضِ أَنْ
تَمِيدَ بِهِمْ وَالْحُجَّةَ الْبَالِغَةَ عَلَى مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ التَّرَى.

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* davet edilir ve giydirilir; ben de davet edilirim ve giydirilirim. O konuşturulur ben de konuşturulurum. Ve ben O'nun konuşmasının ayarında konuşurum.

Bana öyle özellikler verilmiştir ki, hiç bir kimse onlarda benden öne geçmemiştir. Bana, Manaya (ölümler), Balaya (belalar), Ensap (hangi insanın hangi insanın soyundan olduğu) ilmi ve Faslı'l-Hitap (kesin ilahi bilgiler) öğretilmiştir. Ne benden önce olanlar elimden çıkmış, ne de bana kayıp olanlar bana uzak olmuştur.³⁶⁹

Ben Allah'ın izniyle müjdeler, ben O'nu temsil ederim. Bütün bunlar Allah'dandır. O kendi bilgisiyle bana bu imkânı vermiştir."

Hüseyin bin Muhammed el-Aş'arı Mualla bin Muhammed'den, o da Muhammed bin Cumhuru'l-Ammi'den o da Muhammed bin Sinan'dan, o da Mufazzal'dan dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: Râvi daha sonra yukarıdaki hadisi aynen zikretmiştir.

2-(517) ...Saidü'l-Areç der ki:

Ben ve Süleyman bin Halid Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzuruna vardık. İmam konuşmaya başlayarak şöyle buyurdular: "Ey Süleyman, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'dan ne gelmişse, alınmalı; neden de sakındırmışsa, ondan sakınılmalıdır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* hakkında geçerli olan her fazilet O'nun hakkında da geçerlidir. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ise, Allah'ın yarattığı yaratıkların tamamından üstündür.

Her hangi bir hükmünde Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'ı eleştiren, Allah Azze ve Celle'yi ve Resulünü eleştiren gibidir. Küçük veya büyük herhangi bir meselede onu reddeden Allah'a şirk koşmak haddindedir.

Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*, (kendi zamanında) Allah'a varılan tek kapısı ve tek yolu idi ki, başkasından gidenler mahvolup gittiler.

Aynı şey, birbiri peşi sıra gelen (diğer) İmamlar için de geçerlidir. Allah, yer sallanarak ehlini helak etmesin diye, onları yerin rükünleri ve yerin üstünde ve altında olan her kese üstün hüccetleri kılmıştır.

وَقَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَا قَسِيمُ اللَّهِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَأَنَا الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ وَأَنَا صَاحِبُ الْعَصَا وَالْمِيسَمِ.

وَلَقَدْ أَقَرَّتْ لِي جَمِيعُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ بِمِثْلِ مَا أَقَرَّتْ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَلَقَدْ حُمِلْتُ عَلَى مِثْلِ حَمُولَةِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَهِيَ حَمُولَةُ الرَّبِّ. وَإِنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يُدْعَى فَيُكْسَى وَيُسْتَنْطَقُ وَأُدْعَى فَأُكْسَى وَأُسْتَنْطَقُ فَأَنْطِقُ عَلَى حَدِّ مَنْطِقِهِ.

وَلَقَدْ أُعْطِيتُ خِصَالًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي عَلَّمْتُ عِلْمَ الْمَنَائِمَا وَالْبَلَايَا وَالْأَنْسَابِ وَفَضَلَ الْخِطَابِ فَلَمْ يُفْتِنْنِي مَا سَبَقَنِي وَلَمْ يَعْزُبْ عَنِّي مَا غَابَ عَنِّي. أَبَشِّرُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُودِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كُلَّ ذَلِكَ مَكْنَتِي اللَّهُ فِيهِ بِإِذْنِهِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الرَّيَّاحِيُّ عَنْ أَبِي الصَّامِتِ الْحُلَوَانِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ فَضَّلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا جَاءَ بِهِ آخِذٌ بِهِ وَمَا نَهَى عَنْهُ أَنْتَهَى عَنْهُ.

جَرَى لَهُ مِنَ الطَّاعَةِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْفَضْلُ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمُتَقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْهِ كَالْمُتَقَدِّمِ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْمُتَفَضِّلُ عَلَيْهِ كَالْمُتَفَضِّلِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالرَّادُّ عَلَيْهِ فِي صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ عَلَى حَدِّ الشَّرْكِ بِاللَّهِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بَابُ اللَّهِ الَّذِي لَا يُوتَى إِلَّا مِنْهُ وَسَبِيلُهُ الَّذِي مَنْ سَلَكَهُ وَصَلَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

وَكَذَلِكَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ بَعْدِهِ وَجَرَى لِلْأَيْمَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ جَعَلَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَرْكَانَ الْأَرْضِ أَنْ تَمِيدَ بِأَهْلِهَا وَعُمَدَ الْإِسْلَامِ وَرَابِطَةً عَلَى سَبِيلِ هُدَاهُ.

Buyurdular ki: Emirü'l-Müminin (İmam) Ali *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Ben Allah'ın cennet ve cehenneminin taksimcisiyim. Ben Faruk'i Ekber'im. Ben Asa'nın ve Damga'nın sahibiyim.

Bütün melekler, Ruhü'l-Kudüs ve resuller, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* ikrar ettikleri gibi, bana da ikrar etmişlerdir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'in* yükümlü kılındığının benzeriyle ben de yükümlü kılınmışım. O yükümlülük ise Rabbin yükümlülüğüdür.

Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* davet edilir, giydirilir ve konuşturulur; ben de davet edirim, giydiririm ve konuşturulurum. Ve ben de O'nun konuşmasının ayarında konuşurum.

Bana öyle özellikler verilmiştir ki, benden önce hiç bir kimseye verilmemiştir. Bana, Manaya (ölümler), Balaya (belalar), Ensab (hangi insanın hangi insanın soyundan olduğu) ilmi ve Faslü'l-Hitap (kesin ilahi bilgiler) öğretilmiştir. Ne benden önce olanlar elimden çıkmış, ne de bana kayıp olanlar bana uzak olmuştur.

Ben Allah'ın izniyle müjdelerim, Allah ve Azze ve Celle'nin tarafından görev yaparım. Bütün bunları Allah kendi izniyle bana vermiştir."

3-(518) ...Ebu's-Samit el-Hulvani'den dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'ın üstünlüğü şudur ki, neyi getirirse alırım, neden sakındırırsa da ondan sakınırım.

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* için geçerli olan itaat etme hakkı ve fazilet O Hazretten sonra O'nun için de geçerlidir. Onun önüne geçen, Allah'ın ve Resulünün önüne geçen kimse gibidir. Ona üstünlük taslayan, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* üstünlük taslayan kimse gibidir. Küçük veya büyük herhangi bir meselede Onu red eden, Allah'a şirk koşmak haddindedir. Çünkü Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah'a varılan tek kapısı, izleyen Allah ve Azze ve Celle'ye ulaştıran tek yolu idi.

Ondan sonra, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* aynı konumdaydı. Aynı şey, birbiri ardı sıra gelen (diğer) imamlar için de geçerlidir. Yer sallanarak ehlini helak etmesin diye, Allah Azze ve Celle onları yerin rükünleri, İslam'ın direkleri ve hidayet yolunun gözeticileri kılmıştır.

لَا يَهْتَدِي هَادٍ إِلَّا يَهْدَاهُمْ وَلَا يَضِلُّ خَارِجٌ مِنَ الْهُدَى إِلَّا يَتَّقَصِرُ عَنْ حَقِّهِمْ أَمْنَاءُ اللَّهِ عَلَى مَا أَهْبَطَ مِنْ عِلْمٍ أَوْ عُذْرٍ أَوْ نُذْرٍ وَالْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ عَلَى مَنْ فِي الْأَرْضِ. يَجْرِي لِآخِرِهِمْ مِنَ اللَّهِ مِثْلُ الَّذِي جَرَى لِأَوَّلِهِمْ وَلَا يَصِلُ أَحَدٌ إِلَى ذَلِكَ إِلَّا بِعَوْنِ اللَّهِ. وَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَا قَسِيمُ اللَّهِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ لَا يَدْخُلُهَا دَاخِلٌ إِلَّا عَلَى حَدِّ قَسَمِي وَأَنَا الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ وَأَنَا الْإِمَامُ لِمَنْ بَعْدِي وَالْمُودِي عَمَّنْ كَانَ قَبْلِي. لَا يَتَقَدَّمُنِي أَحَدٌ إِلَّا أَحْمَدُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنِّي وَإِيَّاهُ لَعَلَى سَبِيلٍ وَاحِدٍ إِلَّا أَنَّهُ هُوَ الْمَدْعُوُّ بِاسْمِهِ.

وَلَقَدْ أُعْطِيَتْ السَّتُّ عِلْمَ الْمَنَائَا وَالْبَلَابَا وَالْوَصَايَا وَفَضَلَ الْخِطَابِ وَإِنِّي لَصَاحِبُ الْكِرَاتِ وَدَوْلَةِ الدُّوَلِ وَإِنِّي لَصَاحِبُ الْعَصَا وَالْمَيْسَمِ وَالِدَّابَّةِ الَّتِي تُكَلِّمُ النَّاسَ.

بَابُ نَادِرٍ جَامِعٍ فِي فَضْلِ الْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَصِفَاتِهِ

١- أَبُو مُحَمَّدٍ الْقَاسِمُ بْنُ الْعَلَاءِ رَحِمَهُ اللَّهُ رَفَعَهُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ كُنَّا مَعَ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِمَرْوَ فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي بَدْءِ مَقْدَمِنَا فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا.

فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَعْلَمْتُهُ حَوْضَ النَّاسِ فِيهِ فَتَبَسَّمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ثُمَّ قَالَ يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ جَهْلُ الْقَوْمِ وَخُدْعَا عَنْ آرَائِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ فِيهِ تَبَيَانُ كُلِّ شَيْءٍ بَيْنَ فِيهِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْحُدُودَ وَالْأَحْكَامَ وَجَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًّا فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ. وَأَنْزَلَ فِي حُجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِيَ آخِرُ عُمْرِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا.

Hiç bir hidayete eren, onların hidayeti olmadan hidayet bulmaz. Hiç bir sapmış kimse de, onların hakkında kusur etmeden sapıklığa düşmez. Onlar, Allah'ın indirdiği ilim, mazeret ve uyarılarının eminleridir. Onlar, Allah'ın yeryüzündeki yaratıklarına üstün hüccetleridir.

Onların sonuncusu için, Allah tarafından onların ilki için geçerli olan hükmün aynısı geçerlidir. Allah'ın yardımı olmadan, hiç bir kimse bu makama ulaşamaz.

Hiz. Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Ben Allah'ın cennet ve cehenneminin taksimcisiyim. Onlara giren biri, ancak benim taksimim gereğince girer. Ben Faruk-i Ekber'im. Ben benden sonra gelenlerin imamı, benden önce olanların ise temsilcisiyim.

Hiz. Ahmet *sallallahu aleyhi ve alih* dışında hiç bir kimse, benden öne geçemez. Ben ve o bir yol üzereyiz, ancak ismiyle çağrılan O'dur.

Bana altı üstünlük verilmiştir: Bana Manaya (ölümler), Balaya (belalar), Vasaya (vasilere ait bilgiler) ilmi ve Faslü'l-Hitap (kesin ilahi bilgiler) verilmiştir. Defalar sahibi benim. Devletler devleti benim. Asa, Damga ve insanlarla konuşacak canlının sahibi benim."³⁷⁰

İmamların Fazileti Ve Sıfatları Hakkında Kapsamlı Bir Bab

1-(519) ...Abdu'l-Aziz bin Müslim'den dedi ki:

Hiz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* ile birlikte Merv'de bulunuyorduk. Oraya varışımızın ilk günleriydi, cuma günü camide toplandık. İmamet konusundan bahsettiler; insanların bu hususta pek çok ihtilaflara düştüklerinden söz ettiler.

Bu arada, ben efendime (İmam Rıza *aleyhisselam*'a) giderek, insanların bu mevzu üzerinde batıla daldıklarını bildirdim. Gülümsediler ve buyurdular ki: "Ey Abdu'l-Aziz bin Müslim! Bu kavim gerçeği bilmiyordur ve görüşlerinde aldatılmışlardır. Allah Azze ve Celle Peygamberi *sallallahu aleyhi ve alih*'in ruhunu kabzetmeden önce, dinini O'nun için kâmil kıldı ve içinde her şeyin açıklaması olan Kur'an'ı O'na indirdi. Onda helâli, haramı, hadleri ve insanların ihtiyaç duydukları her şeyi bütünüyle açıkladı. Nitekim Allah Azze ve Celle buyurmuştur ki: "..... **Biz bu kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık.**"³⁷¹ Peygamberin ömrünün sonlarında gerçekleşen Haccetü'l-Veda'da ise: "...**Bu gün size dininizi kâmil kıldım, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim.**"³⁷² buyurmuştur.

وَأَمْرُ الْإِمَامَةِ مِنْ تَمَامِ الدِّينِ وَلَمْ يَمُضِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَتَّى بَيَّنَّ لِأُمَّتِهِ مَعَالِمَ دِينِهِمْ وَأَوْضَحَ لَهُمْ سَبِيلَهُمْ وَتَرَكَهُمْ عَلَى قَصْدِ سَبِيلِ الْحَقِّ وَأَقَامَ لَهُمْ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَلِمًا وَإِمَامًا وَمَا تَرَكَ لَهُمْ شَيْئًا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا بَيْنَهُ. فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُكْمِلْ دِينَهُ فَقَدْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ وَمَنْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ فَهُوَ كَافِرٌ بِهِ.

هَلْ يَعْرِفُونَ قَدْرَ الْإِمَامَةِ وَمَحَلَّهَا مِنَ الْأُمَّةِ فَيَجُوزَ فِيهَا اخْتِيَارُهُمْ إِنَّ الْأُمَّةَ أَجَلٌ قَدْرًا وَأَعْظَمُ شَأْنًا وَأَعْلَى مَكَانًا وَأَمْنَعُ جَانِبًا وَأَبْعَدُ غَوْرًا مِنْ أَنْ يُبْلَغَهَا النَّاسُ بِعُقُولِهِمْ أَوْ يَنَالُوهَا بِأَرَائِهِمْ أَوْ يُقِيمُوا إِمَامًا بِاخْتِيَارِهِمْ. إِنَّ الْأُمَّةَ حَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَعْدَ النَّبُوَّةِ وَالْخَلَّةِ مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَفَضِيلَةً شَرَفَهُ بِهَا وَأَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ فَقَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا. فَقَالَ الْخَلِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سُرُورًا بِهَا وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ.

فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ إِمَامَةَ كُلِّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَصَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ. ثُمَّ أَكْرَمَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلَ الصَّفْوَةِ وَالطَّهَارَةِ فَقَالَ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ. وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ.

فَلَمْ تَزَلْ فِي ذُرِّيَّتِهِ بَرِيئُهَا بَعْضٌ عَنْ بَعْضٍ قَرْنَا فَقَرْنَا حَتَّى وَرَثَهَا اللَّهُ تَعَالَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ جَلَّ وَتَعَالَى إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ.

İşte imamet mevzuu, dinin tamamlanmasındandır. Allah Resulü *sal-lallahu aleyhi ve alih* dünyadan göçmeden önce, ümmetine dinin talimatlarını beyan buyurdu. Yollarını onlara gösterdi Onları hak yolu üzerinde bıraktı. Ali *aleyhisselam*'ı onlara bir sembol ve imam olarak belirledi ve ümmetin ihtiyaç duyduğu hiçbir şeyi açıklamadan bırakmadı.

Kim, Allah Azze ve Celle'nin dinini kâmil kılmadığını zannederse, Allah'ın kitabını reddetmiş olur, kim de, Allah'ın kitabını reddederse, onu inkâr etmiş olur.

Acaba onlar imametın değerini ve onun ümmet içerisindeki mevkiini biliyorlar mı ki, onu seçmek onlara ait olsun? İmamet, insanların kendi akıllarıyla onu kavrayabilmelerinden, kendi görüşleriyle ona ulaşabilmelerinden veya kendi seçenekleriyle bir imam tayin edebilmelerinden, çok daha yüksek değere, büyük şana, yüce mevkie, ulaşılmaz doruğa ve engin bir derinliğe sahiptir.

Allah Azze ve Celle, İbrahim *aleyhisselam*'a, nübüvvet ve Halillik makamından sonra üçüncü bir makam olarak imameti bahşetti, bir fazilet olarak onunla kendisini şereflendirdi, onunla anısını yükselterek: "**...Ben seni insanlara imam kıldım...**"³⁷³ buyurdu.

Halil *aleyhisselam* ise bunun sevincinden: "**...Soyumdan da...**" dedi. Allah Tebareke ve Teala ise: "**...Ahdim zalimlere ulaşmaz.**"³⁷⁴ buyurdu.

Böylece bu ayet, kıyamet gününe kadar, bütün zalimlerin imametini geçersiz kıldı ve bu (makam) seçkin insanlara geçti.

Sonra da Allah Teala, bunu (imameti), onun seçkinlik ve taharet ehli olan neslinde koyarak İbrahim *aleyhisselam*'a ikramda bulundu ve şöyle buyurdu: "**Biz, ona İshak'ı ve fazladan bir bağış olarak Yakub'u lütfettik, hepsini de salih insanlar yaptık. Biz onları emrimizle hidayet eden imamlar kıldık ve kendilerine hayır işler yapmayı, doğrudan namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet edenlerdi.**"³⁷⁵

Böylece bu makam, onun soyunda asırdan asra birbirlerinden miras alarak devam ede geldi. Derken, Allah Celle ve A'la onu, Hz. Nebiy-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve alih*'e miras olarak ulaştırarak, şöyle buyurdu: "**İnsanların İbrahim'e en evla olanı, ona uyanlar, şu Nebi ve iman eden kimselerdir. Allah müminlerin velisidir.**"³⁷⁶

فَكَانَتْ لَهُ خَاصَّةً فَقَلَّدَهَا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِأَمْرِ اللهِ تَعَالَى عَلَى رَسْمِ مَا فَرَضَ اللهُ.

فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَصْفِيَاءِ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللهُ الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ.

فَهِيَ فِي وُلْدِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) خَاصَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِذْ لَا نَبِيَّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَمَنْ أَيْنَ يَخْتَارُ هَؤُلَاءِ الْجُهَالِ؟

إِنَّ الْإِمَامَةَ هِيَ مَنْزِلَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَإِرْثُ الْأَوْصِيَاءِ إِنَّ الْإِمَامَةَ خِلَافَةُ اللهِ وَخِلَافَةُ الرَّسُولِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمَقَامُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَمِيرَاثُ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ).

إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّينِ وَنِظَامُ الْمُسْلِمِينَ وَصَلَاحُ الدُّنْيَا وَعِزُّ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الْإِمَامَةَ أَسُّ الْإِسْلَامِ النَّامِي وَفَرْعُهُ السَّامِي.

بِالْإِمَامِ تَمَامُ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّيَامِ وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ وَتَوْفِيرُ الْفَيْءِ وَالصَّدَقَاتِ وَإِمْضَاءُ الْحُدُودِ وَالْأَحْكَامِ وَمَنْعُ التُّغُورِ وَالْأَطْرَافِ.

الْإِمَامُ يُحِلُّ حَلَالَ اللهِ وَيُحَرِّمُ حَرَامَ اللهِ وَيُقِيمُ حُدُودَ اللهِ وَيَدْبُ عَنْ دِينِ اللهِ وَيَدْعُو إِلَى سَبِيلِ رَبِّهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَالْحُجَّةِ الْبَالِغَةِ.

الْإِمَامُ كَالشَّمْسِ الطَّالِعَةِ الْمُجَلَّلَةِ بِنُورِهَا لِلْعَالَمِ وَهِيَ فِي الْأَفْقِ بِحَيْثُ لَا تَنَالُهَا الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارُ

الْإِمَامُ الْبَدْرُ الْمُنِيرُ وَالسَّرَاجُ الزَّاهِرُ وَالتُّورُ السَّاطِعُ وَالتَّجْمُ الْهَادِي فِي غِيَاهِبِ الدُّجَى وَأَجْوَازِ الْبُلْدَانِ وَالْقِفَارِ وَلُجَجِ الْبِحَارِ.

الْإِمَامُ الْمَاءُ الْعَذْبُ عَلَى الظَّمِ وَالِدَالُّ عَلَى الْهُدَى وَالْمُنْجِي مِنَ الرَّدَى.

الْإِمَامُ النَّارُ عَلَى الْيَفَاعِ الْحَارِّ لَمَنْ اضْطَلَى بِهِ وَالدَّلِيلُ فِي الْمَهَالِكِ مَنْ فَارَقَهُ فَهَالِكٌ.

الْإِمَامُ السَّحَابُ الْمَاطِرُ وَالْغَيْثُ الْهَاطِلُ وَالشَّمْسُ الْمُضِيئَةُ وَالسَّمَاءُ الظَّلِيلَةُ وَالْأَرْضُ الْبَسِيطَةُ وَالْعَيْنُ الْغَزِيرَةُ وَالْعَدِيرُ وَالرَّوْضَةُ.

الْإِمَامُ الْأَبْسُ الرَّفِيقُ وَالْوَالِدُ الشَّفِيقُ وَالْأَخُ الشَّقِيقُ وَالْأُمُّ الْبَرَّةُ بِالْوَالِدِ الصَّغِيرِ وَمَفْرَعُ

الْعِبَادِ فِي الدَّاهِيَةِ النَّادِ.

Dolayısıyla bu makam O'na özgü oldu. O da Allah Teala'nın emriyle, Allah'ın belirleyip farz kıldığı şekilde, onu Ali *aleyhisselam*'a yükledi.

Böylece bu makam O'nun, Allah Teala'nın: "**Kendilerine ilim ve iman verilen kimseler derler ki, siz Allah'ın kitabında yeniden dirilme gününe kadar beklediniz.**"³⁷⁷ buyruğu gereğince, ilim ve iman verdiği seçilmiş soyuna geçmiş oldu.

O halde bu makam, kıyamet gününe kadar Ali *aleyhisselam*'ın evlatlarına özgüdür. Çünkü Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra bir peygamber yoktur.

Öyleyse, bu cahiller onu (imamı) nasıl seçebilirler?!

İmamet, peygamberlerin makamı, vasilerin mirasıdır. İmamet, Allah'ın ve Resulün hilafeti, Emirü'l-Müminin Ali'nin makamı, Hasan ve Hüseyin'in mirasıdır.

İmamet, dinin yuları, müslümanların düzeni, dünyanın ıslahı ve müminlerin izzetidir. İmamet, İslam'ın gelişen kökü, yücelen dalıdır.

İmamla namaz, zekât, oruç, hac ve cihat kemale erir, ganimet ve sadakalar çoğalır, had (şer'i ceza) ve ahkâm uygulanır, çevre ve sınırlar korunur.

İmam, Allah'ın helâlîni helal, haramını haram kılar, şer'i cezaları uygular, Allah'ın dininden müdafaa eder, (halkı) hikmet, güzel öğüt ve üstün delillerle Allah'ın yoluna davet eder.

İmam, ellerin ulaşamadığı, gözlerin kestiremediği erişilemez bir ufukta doğarak ışınlarını âleme saçan güneşe benzer.

İmam, ışık saçan dolunay, parlak lamba, yayılan nur, zift karanlıklarda, şehirlerin, çöllerin girift geçitlerinde ve denizlerin girdaplarında yol gösteren yıldızdır.

İmam, susamışlar için tatlı su, doğru yolu gösteren rehber ve helak olmaktan kurtaran kurtarıcıdır.

İmam, yüksek yerde yakılan ateştir, kendisiyle ısınmak isteyenlere sıcaklık bahşeder. Tehlikeli geçitlerin kılavuzudur, ondan ayrılan helak olur.

İmam, yağmur yağdıran bulut, bol sağanak yağmur, ışık saçan güneş, gölgelik eden gök, döşenmiş yer, bol sulu pınar, (akan) nehir ve (yemyeşil) bahçedir.

İmam, yumuşak huylu arkadaş, şefkatli baba, öz kardeş, küçük yavrusuna düşkün anne ve büyük felaketlerde kulların sığınağıdır.

الإمام أمين الله في خلقه وحجته على عباده وخليفته في بلاده والداعي إلى الله والذائب عن حرم الله.

الإمام المظهر من الذنوب والمبرأ عن العيوب المخصوص بالعلم الموسوم بالحلم نظام الدين وعز المسلمين وغيظ المنافقين وبوار الكافرين.

الإمام واحد دهره لا يدانيه أحد ولا يعادله عالم ولا يوجد منه بدل ولا له مثل ولا نظير مخصوص بالفضل كله من غير طلب منه له ولا اكتساب بل اختصاص من المفضل الوهاب.

فمن ذا الذي يبلغ معرفة الإمام أو يمكنه اختياره؟

هيهات هيهات ضلت العقول وتاهت الحلوم وحارت الألباب وخسات العيون وتصاعرت العظام وتغيرت الحكماء وتفاصرت العلماء وحصرت الخطباء وجهلت الألباء وكلت الشعراء وعجزت الأدباء وعيبت البلغاء عن وصف شأن من شأنه أو فضيلة من فضائله وأقرت بالعجز والتقصير.

وكيف يوصف بكلمة أو ينعت بكلمة أو يفهم شيء من أمره أو يوجد من يقوم مقامه

ويغني عنه لا كيف وأنى وهو بحيث النجم من يد المتناولين ووصف الواصفين؟

فأين الاختيار من هذا وأين العقول عن هذا وأين يوجد مثل هذا أظنون أن ذلك

يوجد في غير آل الرسول محمد (صلى الله عليه وآله)؟

كذبهم والله أنفسهم ومنتهم الأباطيل فارتقوا مرتقاً صعباً دحماً تزل عنه إلى

الخصيص أقدامهم راموا إقامة الإمام بعقول حائرة بائرة ناقصة وآراء مضللة فلم يزدادوا

منه إلا بعداً قاتلهم الله أنى يوفكون ولقد راموا صعباً وقالوا إفاً وصلوا ضلالاً بعيداً

ووقعوا في الحيرة إذ تركوا الإمام عن بصيرة وزين لهم الشيطان أعمالهم فصدهم عن

السبيل وكانوا مستبصرين.

İmam, Allah'ın, yaratıkları arasındaki emini, kullarına hücceti, beldelerindeki halifesi, Allah'a davet eden ve Allah'ın yasaklarının savunucusudur.

İmam, günahlardan tertemiz kılınan, ayıplardan arınmış olan, özelliği ilim, nişanesi hilm olan, dinin düzeni, müslümanların izzeti, münafıkların öfkesi, kâfirlerin helâkidir.

İmam, zamanın yegânesidir. Hiçbir kimse onun düzeyine çıkmaz, hiçbir âlim onun dengi olamaz. Onun bedeli, misli ve eşi bulunamaz. Bütün faziletlere özgü kılınmıştır ama bu onun tarafından olan bir talep ve kesple değil de, faziletleri veren bağışlayıcı Allah'ın ona özgü kılmasıyla oluşmuştur.

Böyleyken kim, İmam'ı tanıma mertebesine ulaşabilir veya onu seçme gücünü bulabilir?

Heyhat, heyhat! İmam'ın makamlarından veya faziletlerinden sadece birini tanımlamakta akıllar yitmiş, hayaller şaşırılmış, beyinler hayrete kapılmış, gözler körelmiş, ulular küçülmüş, hikmet sahipleri şaşkın kesilmiş, ağır başlılar yetersiz kalmış, hatipler konuşamamış, akıl sahipleri cahilleşmiş, şairler usanmış, edipler acze düşmüş, fasihler yorgun düşmüş, hepsi acizliklerini ve yetersizliklerini itiraf etmişlerdir.

Şu halde o nasıl bütünüyle vafedilebilir veya olduğu gibi nitelelenebilir yahut ona ait bir husus kavranabilir ya da onun yerine geçip de onun yerini dolduran biri bulunabilir? Nasıl ve nereden? Oysa o, kendisine ulaşmak isteyenlerin elinden ve niteleyenlerin nitelemesinden yıldızlar gibi uzaktır.

Seçim nere o nere? Akıllar nere o nere? Nerede böyle biri bulunabilir? Yoksa bunun Resulullah Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'in Ehlibeyti'nden* başkasında mı bulunacağını sanıyorsunuz?

Andolsun Allah'a ki, nefisleri onlara yalan söyledi, kendilerini asılsız arzulara daldırdı da, ayaklarının kayarak uçuruma yuvarlanacağı, pek sarp ve kaygan olan yüksek bir yere çıkmaya yeltendiler. Şaşkın, yitik ve eksik akılları ve sapkın görüşleriyle imam belirlemek istediler de ondan uzaklaşmaktan başka bir şey elde etmediler. **"...Allah onları öldürsün, nereye sapıyorlar."**³⁷⁸ Çok zor bir işe giriştiler, yalan konuştular, pek yaman sapıttılar, şaşkınlığa düştüler. Çünkü bilinçli olarak imamı terk ettiler. **"...Şeytan da onlara yaptıklarını süsleyip onları yoldan alıkoymdu, kendileri de bunun bilincindeydiler."**³⁷⁹

رَغِبُوا عَنِ اخْتِيَارِ اللَّهِ وَاخْتِيَارِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَهْلِ بَيْتِهِ إِلَى اخْتِيَارِهِمْ وَالْقُرْآنِ يُنَادِيهِمْ وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمُ الْآيَةَ وَقَالَ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ سَأَلَهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلَيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا أَمْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ أَمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ إِنْ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ أَمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا بَلْ هُوَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

فَكَيْفَ لَهُمْ بِاخْتِيَارِ الْإِمَامِ؟

وَالْإِمَامُ عَالِمٌ لَا يَجْهَلُ وَرَاعٍ لَا يَنْكُلُ مَعْدِنُ الْقُدْسِ وَالطَّهَارَةِ وَالتُّسْكِ وَالزَّهَادَةِ وَالْعِلْمِ وَالْعِبَادَةِ مَخْصُوصٌ بِدَعْوَةِ الرَّسُولِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَسْلِ الْمُطَهَّرَةِ الْبُتُولِ لِمُؤْمِنَةٍ فِيهِ فِي نَسَبٍ وَلَايِدَانِيهِ ذُو حَسَبٍ.

فِي الْبَيْتِ مِنْ قُرَيْشٍ وَالذَّرْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ وَالْعِتْرَةِ مِنَ الرَّسُولِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالرِّضَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ شَرَفَ الْأَشْرَافِ وَالْفُرْعُ مِنْ عِبْدِ مَنَافٍ.

نَامِي الْعِلْمِ كَامِلُ الْحِلْمِ مُضْطَلَعٌ بِالْإِمَامَةِ عَالِمٌ بِالسِّيَاسَةِ مَفْرُوضُ الطَّاعَةِ قَائِمٌ بِأَمْرِ

اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ نَاصِحٌ لِعِبَادِ اللَّهِ حَافِظٌ لِدِينِ اللَّهِ.

Allah'ın seçiminden, Resulü'nün ve Ehlibeyti'nin seçiminden yüz çevirip kendi seçimlerine itibar ettiler. Oysa Kur'an onlara: "**Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah onların ortak koştuğundan münezzehtir, yücedir.**"³⁸⁰ diye sesleniyordu. Yine Allah Azze ve Celle buyurmuştur ki: "**Allah ve Resulü bir konuda hükmetti mi, inanmış erkek ve kadın için işlerinde seçim hakkı yoktur...**"³⁸¹ Yine buyurmuştur ki: "**Size ne oluyor? Ne biçim hükmediyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da, onda mı okuyorsunuz? Beğendikleriniz sizin için onda mı vardır. Yoksa lehinize tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli olan "Ne hükmederseniz sizin olacaktır."** diye kesin sözler mi vardır? Sor onlara: "**Bunu onların hangisi uhdesine alır?"** Yoksa onların ortakları mı vardır? **Doğru sözlü iseler, hadi getirsinler ortaklarını.**"³⁸² Yine Allah Azze ve Celle buyurmuştur ki: "**Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilit mi vardır.**"³⁸³ Yoksa "**Allah onların kalplerini mühürlemiş de bu yüzden anlamıyorlar?**"³⁸⁴ Yoksa "...dinlemedikleri halde dinledik dediler. Şüphesiz Allah katında hayvanların en kötüsü, akletmeyen sağırlar ve dilsizlerdir. Allah onlarda bir hayır görseydi, elbette onlara işittirirdi. Fakat onlara işittirseydi de, yine onlar yüz çevirerek giderlerdi."³⁸⁵ Yoksa "...onlar işittik ve isyan ettik, dediler..."³⁸⁶ Bilakis, o (imamet) "**...Allah'ın lütfüdür. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.**"³⁸⁷

Böyleyken, nasıl onlar imamı seçebilirler?

Halbuki İmam, cahil olmayan âlim, korkmayan yöneticidir. Kutsallık, paklık, kulluk, zahidlik, ilim ve ibadet kaynağıdır. Resul *sallallahu aleyhi ve alih'in* davetine özgüdür. Betul (Fatıma) *aleyhasselam*'ın pak soyundandır. Soy bakımından onda bir kusur bulunmaz, hiçbir soylu da ona denk olamaz.

Kureşy kabilesinden, Haşim tabiatından, Resul *sallallahu aleyhi ve alih* ailesinden, Allah Azze ve Celle'nin beğenisini kazanan, eşrafın şerefi olan, Abdümenaf boyundandır.

İlmi çok, hilmi kâmil olan, imameti yürütebilen, siyaseti bilen, itaati farz olan, Allah Azze ve Celle'nin emrini ayakta tutan, Allah'ın kullarının hayrını isteyen ve Allah'ın dinini koruyandır.

إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ وَالْأئِمَّةَ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يُوقِّفُهُمُ اللهُ وَيُؤْتِيهِمْ مِنْ مَخْزُونِ عِلْمِهِ وَحِكْمِهِ مَا لَا يُؤْتِيهِ غَيْرُهُمْ فَيَكُونُ عِلْمُهُمْ فَوْقَ عِلْمِ أَهْلِ الزَّمَانِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَقْمَنَ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ.

وَقَوْلِهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا.

وَقَوْلِهِ فِي طَالُوتَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ.

وَقَالَ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا.

وَقَالَ فِي الْأئِمَّةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّهِ وَعِترتهِ وَذُرِّيَّتِهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا.

وَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اخْتَارَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأُمُورِ عِبَادِهِ شَرَحَ صَدْرَهُ لِذَلِكَ وَأَوْدَعَ قَلْبَهُ يَتَابِعُ الْحِكْمَةَ وَاللَّهُمَّ الْعِلْمَ إِلَهَامًا فَلَمْ يَعْى بَعْدَهُ بِجَوَابٍ وَلَا يُحَيِّرُ فِيهِ عَنِ الصَّوَابِ.

فَهُوَ مَعْصُومٌ مُؤَيَّدٌ مُوَفَّقٌ مُسَدَّدٌ قَدْ آمَنَ مِنَ الْخَطَايَا وَالزَّلَلِ وَالْعِتَارِ يُخْصُهُ اللهُ بِذَلِكَ لِيَكُونَ حُجَّتَهُ عَلَى عِبَادِهِ وَشَاهِدَهُ عَلَى خَلْقِهِ وَذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

فَهَلْ يَقْدِرُونَ عَلَى مِثْلِ هَذَا فَيَخْتَارُونَهُ أَوْ يَكُونُ مُخْتَارُهُمْ بِهَذِهِ الصِّفَةِ فَيَقْدُمُونَهُ تَعَدَّوْا وَبَيَّتِ اللهُ الْحَقَّ وَتَبَدُّوا كِتَابَ اللهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ وَفِي كِتَابِ اللهِ الْهُدَى وَالشِّفَاءَ فَتَبَدُّوهُ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ.

Kuşkusuz Allah, peygamberleri ve imamları (*salavatullahı aleyhim*) muvaffak eder, gizli ilim ve hikmetinden, başkalarına vermediğini onlara verir. Bu yüzden de onların ilmi, zamanın ehlinin ilminin üstünde olur. Nitekim Allah Teala buyurmuştur ki: **"...Hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır, yoksa hidayet edilmedikçe, kendi hidayet bulmayan mı? Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?"**³⁸⁸

Yine Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"...Kime hikmet verilmişse şüphesiz ona pek çok hayır verilmiştir..."**³⁸⁹

Talut'un hakkında ise şöyle buyurmuştur: **"...Şüphesiz Allah, size onu seçti, bilgide ve vücutta ona üstünlük verdi. Allah, mülkünü dilediğini verir..."**³⁹⁰

Resulü *sallallahu aleyhi ve alih*'in hakkında da şöyle buyurmuştur: **"...Allah, kitabı ve hikmeti sana indirmiş ve bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana lütfü pek büyük olmuştur."**³⁹¹

Peygamberi'nin Ehlibeyt'i ve soyundan olan imamlar *salavatullahı aleyhim* hakkında ise şöyle buyurmuştur: **"Yoksa onlar Allah'ın kendi lütfünden verdiğiinden dolayı insanları kıskanıyorlar mı? Doğrusu biz İbrahim'in soyuna kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir hükümlerlik bahsettik. Bu arada onlardan kimi, ona inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; çılgın ateş olarak cehennem (onlara) yeter."**³⁹²

Allah Azze ve Celle bir kulu, kullarının işini yönetmek için seçtiği zaman, bu iş için onun göğsünü açar, kalbine hikmet çeşmelerini yerleştirir ve ona öyle ilim ilham eder ki, artık ondan sonra hiçbir cevapta zorlanmaz ve o hususta doğrudan şaşmaz.

Binaenaleyh, o masumdur, desteklenmiştir, başarılı kılınmıştır, doğrultulmuştur. Hata, sürtüşme ve tökezlemekten yana güvenceye kavuşmuştur. Allah onu, kullarına üstün hücceti ve yaratıklarına şahidi olsun diye, bu özelliklere mahsus kılmıştır. **"Bu Allah'ın lütfüdür. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir."**³⁹³

Peki, onlar böyle birine güç yetirebilirler mi ki, onu seçsinler? Yahut onların seçtikleri kimse bu özelliklerde olabilir mi ki, onu öne geçirsinler? Allah'ın Beyti'ne yemin olsun ki, onlar hakkı aşmış ve sanki bilmiyormuşçasına Allah'ın Kitabı'nı arkalarına atmışlardır. Hâlbuki Allah'ın Kitabı'nda hidayet ve şifa vardır. Onlar onu bir kenara atıp, kendi heva ve heveslerine uymuşlardır.

فَدَمَّهِمُ اللَّهُ وَمَقَّتَهُمْ وَأَتَعَسَّهُمْ فَقَالَ جَلَّ وَتَعَالَى وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى
مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ.
وَقَالَ فَتَعَسَّا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ.

وَقَالَ كَبْرُ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُنْكَرٍ جَبَّارٍ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ
إِسْحَاقَ بْنِ غَالِبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حُطْبَةٍ لَهُ يُذَكِّرُ فِيهَا حَالَ الْأَيْمَةِ (عَلَيْهِمُ
السَّلَامُ) وَصِفَاتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْضَحَ بِأَيْمَةِ الْهُدَى مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّنَا عَنْ دِينِهِ وَأَبْلَجَ بِهِمْ
عَنْ سَبِيلِ مَنْهَاجِهِ وَفَتَحَ بِهِمْ عَنْ بَاطِنِ يَنْابِيعِ عِلْمِهِ فَمَنْ عَرَفَ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ) وَاجْتَبَى حَقَّ إِمَامِهِ وَجَدَّ طَعْمَ حَلَاوَةِ إِيْمَانِهِ وَعَلِمَ فَضْلَ طَلَاوَةِ إِسْلَامِهِ.

لأنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَصَبَ الْإِمَامَ عِلْمًا لِخَلْقِهِ وَجَعَلَهُ حُجَّةً عَلَى أَهْلِ مَوَادِّهِ وَعَالَمِهِ
وَأَلْبَسَهُ اللَّهُ تَاجَ الْوَقَارِ وَعَشَّاهُ مِنْ نُورِ الْجَبَّارِ يَمُدُّ بِسَبَبِ إِلَى السَّمَاءِ لَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ مَوَادُّهُ.
وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِجَهَّةِ أَسْبَابِهِ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ أَعْمَالَ الْعِبَادِ إِلَّا بِمَعْرِفَتِهِ.

فَهُوَ عَالِمٌ بِمَا يَرِدُ عَلَيْهِ مِنْ مُلْتَبِسَاتِ الدُّجَى وَمُعَمَّيَاتِ السُّنَنِ وَمُسَبَّهَاتِ الْفِتَنِ.
فَلَمْ يَزَلِ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَخْتَارُهُمْ لِخَلْقِهِ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ عَقِبِ
كُلِّ إِمَامٍ يَضْطَفِيهِمْ لِذَلِكَ وَيَجْتَبِيهِمْ وَيَرْضَى بِهِمْ لِخَلْقِهِ وَيَرْضِيهِمْ.

كُلُّ مَا مَضَى مِنْهُمْ إِمَامٌ نَصَبَ لِخَلْقِهِ مِنْ عَقِبِهِ إِمَامًا عِلْمًا بَيْنًا وَهَادِيًا نَبِيًّا وَإِمَامًا قِيَمًا
وَحُجَّةً عَالِمًا أَيْمَةً مِنَ اللَّهِ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ.

Allah Teala da onları yermiş, kendilerine gazap ederek onları helak etmiş ve şöyle buyurmuştur: "...Allah'dan bir hidayetçi olmadan, kendi heva ve hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Allah zalim bir kavmi hidayet etmez."³⁹⁴

Yine buyurmuştur ki: "...Kahrolsunlar! Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır."³⁹⁵

Yine buyurmuştur ki: "...Bu, Allah katında ve iman edenlerin nezdinde en menfur şeydir. Allah büyüklük taslayan her zorba kalbi işte böylece mühürler."³⁹⁶ Allah'ın salâti ve çoklu selamı Muhammed'e ve O'nun Ehlibeyt'ine olsun."

2-(520) ...İshak bin Galip'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, imamların (*aleyhimusselam*) durum ve sıfatlarını beyan ettiği bir hutbede şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle Peygamberimizin Ehlibeyti'nden olan hidayet imamları aracılığıyla dinini apaçık kıldı, onların vasıtasıyla yolunu aydınlattı, onların kanalıyla ilminin gizli çeşmelerini ortaya çıkardı. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* ümmetinden imamının farz hakkını kavrayan bir kimse, imanının halâvetini tadar, Müslümanlığının güzelliğinin meziyetini anlar.

Çünkü Allah imamı yaratıkları için bir alamet, rızkının ve âleminin ehli için bir hüccet kılmıştır. Allah ona vakar tacını giydirmiş, cebbarlık nuruyla kendisini bürümüştür. O bir bağlantıyla gökle ilintili olup, Allah'ın feyzi kendisinden asla kesilmez.

Allah'ın katındakilere ancak onun kanalıyla ulaşılabilir. Allah, kullarının amellerini, ancak onu tanınmakla kabul eder.

Karşısına çıkan karanlık sorunları, girift gelenekleri ve karmaşık fitneleri tanıyıp bilir.

Allah Tebareke ve Teala, kesintisiz olarak onları Hüseyin *aleyhisselam*'ın soyundan yaratıkları için seçer. Her imamın ardından bu iş için onları seçip belirler ve yaratıklarına önder olarak onlara razı olup beğenir.

Onlardan bir imam dünyadan göçüp gidince, Allah, yaratıklar için, onun soyundan izah eden bir imam, ışık saçan bir hidayetçi, koruyup, yöneten bir imam ve bilgin bir hüccet tayin eder. Onlar Allah tarafından seçilen imamlar olarak hak üzere hidayet eder ve hak ile adaleti uygularlar.

حُجِّجُ اللهُ وَدُعَاتُهُ وَرِعَاتُهُ عَلَى خَلْقِهِ يَدِينُ بِهِدْيِهِمُ الْعِبَادُ وَتَسْتَهْلُ بِنُورِهِمُ الْبِلَادُ
وَيَنْمُو بِبَرَكَتِهِمُ التَّلَادُ.

جَعَلَهُمُ اللهُ حَيَاةً لِلْأَنَامِ وَمَصَابِيحَ لِلظُّلَامِ وَمَفَاتِيحَ لِلْكَلامِ وَدَعَائِمَ لِلْإِسْلَامِ جَرَتْ
بِذَلِكَ فِيهِمْ مَقَادِيرُ اللهِ عَلَى مَخْتومِهَا.

فَالْإِمَامُ هُوَ الْمُتَنَجِّبُ الْمُرْتَضَى وَالْهَادِي الْمُنتَجِي وَالْقَائِمُ الْمُرْتَجَى اصْطَفَاهُ اللهُ بِذَلِكَ
وَاصْطَنَعَهُ عَلَى عَيْنِهِ فِي الذَّرِّ حِينَ ذَرَأَهُ وَفِي الْبَرِيَّةِ حِينَ بَرَأَهُ ظِلًّا قَبْلَ خَلْقِ نَسَمَةٍ عَنْ
يَمِينِ عَرْشِهِ مَحْبُوبًا بِالْحِكْمَةِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَهُ اخْتَارَهُ بِعِلْمِهِ وَانْتَجَبَهُ لِطَهْرِهِ.

بَقِيَّةً مِنْ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَخَيْرَةً مِنْ ذُرِّيَّةِ نُوحٍ وَمُصْطَفَى مِنْ آلِ إِبْرَاهِيمَ وَسَلَالَةٍ
مِنْ إِسْمَاعِيلَ وَصَفْوَةً مِنْ عِتْرَةِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

لَمْ يَزَلْ مَرْعِيًّا بَعَيْنِ اللهِ يَحْفَظُهُ وَيَكْلُوهُ بِسِتْرِهِ مَطْرُودًا عَنْهُ حَبَائِلُ إِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ
مَدْفُوعًا عَنْهُ وَفُوبُ الْغَوَاسِقِ وَنُفُوتُ كُلِّ فَاسِقٍ.

مَصْرُوفًا عَنْهُ قَوَارِفُ السُّوءِ مُبْرَأًا مِنَ الْعَاهَاتِ مَحْجُوبًا عَنِ الْآفَاتِ مَعْصُومًا مِنَ
الزَّلَّاتِ مَصُونًا عَنِ الْفَوَاحِشِ كُلِّهَا مَعْرُوفًا بِالْحِلْمِ وَالْبِرِّ فِي يَفَاعِهِ مَنْسُوبًا إِلَى الْعُفَافِ
وَالْعِلْمِ وَالْفَضْلِ عِنْدَ انْتِهَائِهِ.

مُسْنَدًا إِلَيْهِ أَمْرٌ وَالِدِهِ صَامِتًا عَنِ الْمَنْطِقِ فِي حَيَاتِهِ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّةُ وَالِدِهِ إِلَى أَنْ انْتَهَتْ
بِهِ مَقَادِيرُ اللهِ إِلَى مَشِيئَتِهِ وَجَاءَتِ الْإِرَادَةُ مِنَ اللهِ فِيهِ إِلَى مَحَبَّتِهِ وَبَلَغَ مُنْتَهَى مُدَّةِ وَالِدِهِ
(عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَصَصَى وَصَارَ أَمْرُ اللهِ إِلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ وَقَلَّدَهُ دِينَهُ وَجَعَلَهُ الْحُجَّةَ عَلَى عِبَادِهِ
وَقَيَّمَهُ فِي بِلَادِهِ وَأَيَّدَهُ بِرُوحِهِ وَآتَاهُ عِلْمَهُ وَأَنْبَأَهُ فَضْلَ بَيَانِهِ وَاسْتَوْدَعَهُ سِرَّهُ وَانْتَدَبَهُ لِعَظِيمِ
أَمْرِهِ وَأَنْبَأَهُ فَضْلَ بَيَانِ عِلْمِهِ وَنَصَبَهُ عِلْمًا لِحَلْقِهِ وَجَعَلَهُ حُجَّةً عَلَى أَهْلِ عَالَمِهِ وَضِيَاءً لِأَهْلِ
دِينِهِ وَالْقَيِّمَ عَلَى عِبَادِهِ رَضِيَ اللهُ بِهِ إِمَامًا لَهُمْ اسْتَوْدَعَهُ سِرَّهُ وَاسْتَحْفَظَهُ عِلْمَهُ وَاسْتَحْبَاهُ
حِكْمَتَهُ وَاسْتَرْعَاهُ لِدِينِهِ وَانْتَدَبَهُ لِعَظِيمِ أَمْرِهِ وَأَحْيَاهُ مَنَاهِجَ سَبِيلِهِ وَفَرَّضَهُ وَحُدُودَهُ.

Onlar Allah'ın yaratıklarına hüccetleri, davetçileri ve yöneticileridirler. Kullar, onların yol göstericiliğiyle kulluk sunar; ülkeler, onların nuruyla aydınlığa kavuşur; köhnemiş mallar, onların bereketiyle gelişir, büyür.

Allah onları insanların hayat kaynağı, karanlıkların lambaları, sözlerin anahtarı ve İslam'ın direkleri kılmıştır. Allah'ın kesin, değişmez takdiri, onlar hakkında böyle cari olmuştur.

O halde imam, beğenilmiş seçilen, arındırılmış hidayetçi ve ümit edilen kaimdir. Allah onu bunun için seçmiştir. Zer âleminde inşa edip yaratıklar arasında yaratırken, henüz bedenini yaratmadan önce, Arş'ının sağında misali bir varlık olarak onu kendi gözü önünde bunun için donatmıştır. Katındaki gizli ilminde ona hikmet bahşetmiştir, onu kendi ilmi ve temizliği için seçip ayırmıştır.

İmam, Âdem *aleyhisselam*'ın halifesi, Nuh *aleyhisselam*'ın soyunun hayırlısı, İbrahim *aleyhisselam*'ın ailesinin ve İsmail *aleyhisselam*'ın soyunun güzidesi ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'in neslinin seçkinidir.

Hep Allah'ın gözetimi altındadır, Allah onu kendi örtüsüyle muhafaza edip korur. Şeytanın ve askerlerinin torlarını ondan uzaklaştırır. Geceleyn çöken belaları ve fâsık üfürükçülerin üfürüklerini ondan defeder, kötü ithamları ondan geri çevirir.

O, pis hastalıklardan uzak tutulmuş, afetlerden örtünmüştür. Sürçmelerden korunmuş, bütün çirkinliklerden muhafaza edilmiştir. Gençliğinde hilim ve iyilikle tanınır; yaşlılığında ise iffet, ilim ve fazilete nispet edilir.

Babasının işi ona dayanır, (babasının) hayatında ise konuşmaz. Babasının dönemi sona varıp da, Allah'ın onun hakkındaki takdir ve iradesi sona varır. Allah'ın onu kendi muhabbetine (cennetine) götürme iradesi zuhur eder de, dönemi sona varan babası vefat ederek, ondan sonra Allah'ın (imamet) emri ona geçerse, dininin sorumluluğunu ona yükler. Onu kullarına hüccet kılar, ülkesinin yöneticisi yapar. Onu kendi ruhuyla teyit eder. Ona kendi ilmini verir, ayırıcı kesin açıklamasını bildirir, kendi sırrını emanet eder. Onu büyük işleri için görevlendirir, ona kendi ilmini açıklama üstünlüğünü bildirir. Onu yaratıklarına bayrak, âleminin ehline hüccet, dini ehline ışık, kullarına yönetici yapar. Allah, insanlara imam olarak ona razı olur, kendi sırrını ona emanet eder, onu ilmine koruyucu yapar, hikmetini onda gizler, onu dinine önder eder, büyük işleri için onu görevlendirir. Açık yolunu, farzlarını ve hadlerini onunla ihya eder.

فَقَامَ بِالْعَدْلِ عِنْدَ تَحْيِيرِ أَهْلِ الْجَهْلِ وَتَحْيِيرِ أَهْلِ الْجَدَلِ بِالتُّورِ السَّاطِعِ وَالشَّفَاءِ النَّافِعِ
بِالْحَقِّ الْأَبْلَجِ وَالْبَيَانَ اللَّائِحِ مِنْ كُلِّ مَخْرَجٍ عَلَى طَرِيقِ الْمَنْهَجِ الَّذِي مَضَى عَلَيْهِ الصَّادِقُونَ
مِنْ آبَائِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

فَلَيْسَ يَجْهَلُ حَقَّ هَذَا الْعَالَمِ إِلَّا شَقِيٌّ وَلَا يَجْحَدُهُ إِلَّا غَوِيٌّ وَلَا يَضُدُّ عَنْهُ إِلَّا جَرِيٌّ
عَلَى اللَّهِ جَلَّ وَعَلَا.

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَوَلَاةُ الْأَمْرِ وَهُمُ النَّاسُ الْمَحْسُودُونَ الَّذِينَ ذَكَرَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَامِرِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُعَلَى بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ
عَلِيِّ الْوَشَاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ الْعِجَلِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَكَانَ جَوَابُهُ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجَنَّةِ وَالطَّاعُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هُوَ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا. يَقُولُونَ لِأَئِمَّةِ الصَّلَاةِ وَالِدُعَاةِ
إِلَى النَّارِ هُوَ أَهْدَى مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ سَبِيلًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ
تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ يَعْنِي الْإِمَامَةَ وَالْخِلَافَةَ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا
نَحْنُ النَّاسُ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ وَالنَّقِيرُ النُّقْطَةُ الَّتِي فِي وَسْطِ النَّوَاةِ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا
آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ نَحْنُ النَّاسُ الْمَحْسُودُونَ عَلَى مَا آتَانَا اللَّهُ مِنَ الْإِمَامَةِ دُونَ خَلْقِ اللَّهِ
أَجْمَعِينَ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا يَقُولُ جَعَلْنَا مِنْهُمْ
الرُّسُلَ وَالْأَنْبِيَاءَ وَالْأَئِمَّةَ فَكَيْفَ يُفَرُّونَ بِهِ فِي آلِ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَيُنْكِرُونَهُ فِي
آلِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّبُهُمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا
لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا.

Böylece o, cehalet ehlinin hayrete düştüğü ve cedel ehlinin batılı süslediği bir sırada önceden geçip giden sadık babalarının izinden, ışık saçan bir nur, yararlı bir şifa, açık bir hak ve her yönüyle parlak bir beyanla adalet üzere kıyam eder.

Bu yüzden bedbaht birinden başkası bu âlimin hakkını bilmezlik etmez, sapık birinden gayrisi onu inkâr edemez ve Allah Celle ve Ala'ya isyanda cüretkâr olandan gayrisi ondan alıkoymaz.

İmamların Yöneticiler Ve Allah Azze Ve Celle'nin Andığı Kıskanılan İnsanlar Oldukları Babi

1-(521) ...Bureydi'l-İclî'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Allah'a itaat edin; Resule ve sizden olan buyruk sahiplerine itaat edin..."³⁹⁷ ayetini sordum.

Şu cevabı verdiler: "**Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Cipt (put) ve tağuta (şeytana) inanırlar ve kâfirler hakkında: "Bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadırlar." derler.**"³⁹⁸ "Onlar, sapıklık imam-ları ve ateş davetçileri hakkında: "Bunlar, Muhammed'in Ehlibeyti'nden daha doğru yoldadırlar." derler." "**Bunlar Allah'ın lanetlediği kimselerdir. Kimi de Allah lanetlerse, onun için bir yardımcı bulamazsın.**"³⁹⁹ "**Yoksa onların mülkten (hükümlanlık) bir payları mı var?."** İmamet ve hilafeti kastediyor. "...Ki o zaman insanlara bir nakır (çekirdek filizi kadar bir şey) bile vermezler."⁴⁰⁰ Allah, (ayette geçen) insanlardan bizi kastetmiştir. Nakır ise, çekirdeğin ortasındaki noktadır." "**Yoksa onlar Allah'ın kendi lütfünden verdiğiinden dolayı insanları kıskanıyorlar mı?."** "Kıskanılan insanlar biziz. Allah'ın bize bahşettiği imamet makamından dolayı (kıskanıyoruz). Allah'ın yarattığı diğer varlıkların hiçbiri değil." "...Doğrusu biz İbrahim'in soyuna kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir hükümlanlık bahşettik."⁴⁰¹ "Biz onları resuller, peygamberler ve imamlar kıldık, buyuruyor. Peki, nasıl olur da İbrahim'in soyunda bunu kabul ederlerken, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'in soyunda ise inkâr ediyorlar?" "**Bu arada onlardan kimi, ona inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; çılgın ateş olarak cehennem (onlara) yeter.**"⁴⁰² "**Doğrusu ayetlerimizi inkâr edenleri yakında ateşe atacağız, derileri iyice piştikçe de, onları başka derilerle değiştireceğiz ki, azabı tatsınlar. Şüphesiz Allah yenilmezdir, hikmet sahibidir.**"⁴⁰³

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ قَالَ نَحْنُ الْمَحْسُودُونَ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ الْأَحْوَلِ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَغَيْنَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ فَقَالَ التُّبُوءَةَ قُلْتُ الْحِكْمَةَ قَالَ الْفَهْمَ وَالْقَضَاءَ قُلْتُ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا فَقَالَ الطَّاعَةَ.

٤- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ. فَقَالَ يَا أَبَا الصَّبَّاحِ نَحْنُ وَاللَّهِ النَّاسُ الْمَحْسُودُونَ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بَرِيدِ الْعَجَلِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا. قَالَ جَعَلَ مِنْهُمْ الرُّسُلَ وَالْأَنْبِيَاءَ وَالْأَيْمَةَ فَكَيْفَ يُقْرُونَ فِي آلِ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَيُنْكِرُونَهُ فِي آلِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ). قَالَ قُلْتُ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا.

قَالَ الْمَلِكُ الْعَظِيمُ أَنْ جَعَلَ فِيهِمْ أَيْمَةً مَنْ أَطَاعَهُمْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَاهُمْ عَصَى اللَّهَ فَهُوَ الْمَلِكُ الْعَظِيمُ.

2-(522) ... Muhammed bin Fuzeyl'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* Allah Tebareke ve Teala'nın: **"Yoksa onlar Allah'ın kendi lütfünden verdiğiinden dolayı insanları kıskanıyorlar mı?..."**⁴⁰⁴ buyruğuyla ilgili olarak: "Kıskanılanlar biziz." buyurdular."

3-(523) ... Humran bin A'yun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah Azze ve Celle: **"...Doğrusu biz İbrahim'in soyuna kitap... verdik..." bu-yuru-yor.**" dedim. "Peygamberlik (vermiştir)." buyurdular. **"...ve hik-met..."** dedim. "Anlama ve hükmetme (vermiştir)." buyurdular. **"Ve on-lara büyük bir hükümrانlık bahşettik."**⁴⁰⁵ dedim. "İtaat edilme (hakkı bahşedilmiştir)." buyurdular.

4-(524) ... Ebu's-Sabbah'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Allah Azze ve Celle'nin: **"Yoksa onlar Allah'ın kendi lütfünden verdiğiinden dolayı insanları kıskanıyorlar mı?..."**⁴⁰⁶ buyruğunu sordum. Buyurdular ki: "Ey Ebu's-Sabbah! Allah'a yemin olsun ki bizler, kıskanılan insanlarız."

5-(525) ... Bureyd'il-İcli'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Tebareke ve Teala'nın: **"...Doğrusu biz İbrahim'in soyuna kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir hükümrانlık bahşettik."**⁴⁰⁷ buyruğuyla ilgili olarak şöyle buyurdular: "Onlardan resuller, peygamberler ve imamlar seçti. Peki, nasıl olur da İbrahim'in soyunda bunu kabul ederlerken, Muhammed *sal-lallahu aleyhi ve alih*'in soyunda ise inkâr ediyorlar?"

Ravi der; **"Ve onlara büyük bir hükümrانlık bahşettik."** (buyuruyor)." dedim.

Buyurdular ki: "Büyük hükümrانlık, onların içerisinde kendisine itaat edenin Allah'a itaat ettiği, isyan edenin de Allah'a isyan ettiği sayılan imamlar tayin etmesidir. İşte büyük hükümrانlık budur."

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) هُمُ الْعَلَامَاتُ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ

- ١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ قَالَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ الْجَبَّاصُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ قَالَ النَّجْمُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْعَلَامَاتُ هُمُ الْأَئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).
- ٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَسْبَاطِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ سَأَلَ الْهَيْثَمُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَنَا عِنْدَهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) النَّجْمُ وَالْعَلَامَاتُ هُمُ الْأَئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).
- ٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ قَالَ سَأَلْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ. قَالَ نَحْنُ الْعَلَامَاتُ وَالنَّجْمُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

بَابُ أَنَّ الْآيَاتِ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ هُمُ الْأَئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

- ١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أُمِّيَّةَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ دَاوُدَ الرَّقْفِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَمَا تُعْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ. قَالَ الْآيَاتُ هُمُ الْأَئِمَّةُ وَالنُّذُرُ هُمُ الْأَنْبِيَاءُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).
- ٢- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَجَلِيِّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا يَعْنِي الْأَوْصِيَاءَ كُلَّهُمْ.

Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği Alametlerin İmamlar Olduğu Babı

1-(526) ...Davutu'l-Cessas'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın: "**Ve alametler (yarattı). Ve onlar yıldızla hidayet bulurlar.**"⁴⁰⁸ ayeti hakkında: "Yıldız, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, alametler ise, İmamlar *aleyhimusselam*'dır." buyurdıklarını duydum."

2-(527) ...Esbat bin Salim'den, dedi ki:

Benim de hazır olduğum bir sırada Haysem Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Ve alametler (yarattı). Ve onlar yıldızla hidayet bulurlar.**"⁴⁰⁹ buyruğunu sordu.

İmam *aleyhisselam*: "Yıldız, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, alametler ise, İmamlar *aleyhimusselam*'dır."buyurdular.

3-(528) ...Vaşşa'dan, dedi ki:

Hz. İmam Rıza (Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a, Allah Teala'nın: "**Ve alametler (yarattı). Ve onlar yıldızla hidayet bulurlar.**"⁴¹⁰ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Alametler bizleriz; yıldız ise, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'dir."

Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği Ayetlerin İmamlar Olduğu Babı

1-(529) ...Davut-i Rıkkı'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Tebareke ve Teala'nın: "**...İnanmayan bir kavme, ayetler ve uyarıcılar bir fayda vermez.**"⁴¹¹ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Ayetler imamlardır, uyarıcılar ise peygamberlerdir."

2-(530) ...Yunus bin Yakup merfu olarak dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**Bütün ayetlerimizi yalanladılar.**"⁴¹² buyruğu hususunda: "Vasilerin tümünü kastetmektedir." buyurdular.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمَزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ الشَّيْعَةَ يَسْأَلُونَكَ عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ
 قَالَ ذَلِكَ إِلَيَّ إِنْ شِئْتَ أَخْبِرُكَ وَإِنْ شِئْتَ لَمْ أَخْبِرْهُمْ ثُمَّ قَالَ لَكِنِّي أَخْبِرُكَ بِتَفْسِيرِهَا
 قُلْتُ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ قَالَ فَقَالَ هِيَ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ مَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ آيَةٌ هِيَ أَكْبَرُ مِنِّي وَلَا لِلَّهِ مِنْ نَبَأٍ أَكْبَرُ مِنِّي.

بَابُ مَا فَارَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنَ الْكُونِ مَعَ الْأَيِّمَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنِ ابْنِ أَدِينَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْعَجَلِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ قَالَ إِيَّانَا عَنِّي.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَصْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ. قَالَ الصَّادِقُونَ هُمُ الْأَيِّمَةُ وَالصَّادِقُونَ بِطَاعَتِهِمْ.

٣- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَحْيَا حَيَاةً تُشْبِهُ حَيَاةَ الْأَنْبِيَاءِ وَيَمُوتَ مِيتَةً تُشْبِهُ مِيتَةَ الشُّهَدَاءِ وَيَسْكُنَ الْجَنَانَ الَّتِي عَرَسَهَا الرَّحْمَنُ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيًّا وَلْيُؤَالَ وَلِيِّهِ وَلْيَقْتَدِ بِالْأَيِّمَةِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ عَثَرَتِي خُلِقُوا مِنْ طِينَتِي اللَّهُمَّ ارزُقْهُمْ فَهْمِي وَعِلْمِي وَوَيْلٌ لِلْمُخَالَفِينَ لَهُمْ مِنْ أُمَّتِي اللَّهُمَّ لَا تَنْلَهُمْ شَفَاعَتِي.

3-(531) ...Ebu Hamza'dan dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Kurbanınız olayım, Şialar şu: "**Birbirlerine neyi soruyorlar, o büyük haberi mi?**"⁴¹³ ayetlerinin tefsirini sizden soruyorlar." dedim.

Buyurdular ki: "Bu, bana aittir. İstersem, onlara bildiririm, istersem de bildirmem." Ardından da: "Ancak onun tefsirini sana bildireceğim." buyurdular.

Ben: "**Birbirlerine neyi soruyorlar?**"⁴¹⁴ dedim.

Buyurdular ki: "Bu (ayet), Emirü'l-Müminin Ali *aleyhisselam* hakkındadır. Emirü'l-Müminin *aleyhisselam*: "Allah Azze ve Celle'nin benden daha büyük bir ayeti yoktur. Allah'ın benden daha büyük bir haberi yoktur." buyururlardı."

Allah Azze Ve Celle'nin Ve Resulü'nün İmamlarla Birlikte Olmayı Farz Kıldıkları Babı

1-(532) ...Bureyd bin Muaviyeti'l-İcli'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**...Allah'tan korkun ve doğrularla birlikte olun.**"⁴¹⁵ buyruğunu sordum.

İmam *aleyhisselam*: "Bizi kastetmiştir." buyurdular."

2-(533) ...Ebu Nasr'den, dedi ki:

Hız. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**Ey iman edenler! Allah'dan korkun ve doğrularla birlikte olun.**"⁴¹⁶ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Doğrular, imamlar ve onlara itaat etmekle dosdoğru olanlardır."

3-(534) ...Saad bin Tarif'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Kim, peygamberlerin hayatına benzer bir hayat yaşamak, şehitlerin ölümüne benzer bir ölümlle ölmek ve Rahman'ın diktiği cennette ikamet etmek istiyorsa, Ali'yi veli edinsin, sevenine yardımcı olsun ve ondan sonra gelen imamlara uysun. Çünkü onlar benim zürriyetimlerdir. Benim yaratıldığım balçıktan yaratılmışlardır.

Allah'ım! Benim anlayışımı ve ilmimi onlara bahşet. Yazıklar olsun, ümmetimden onlara karşı çıkanlara. Allah'ım! Onları benim şefaetime erdirme.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ التَّمَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ اسْتِكْمَالُ حُجَّتِي عَلَى الْأَشْقِيَاءِ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ تَرَكَ وَلَايَةَ عَلِيِّ وَوَالَى أَعْدَاءَهُ وَأَنْكَرَ فَضْلَهُ وَفَضَلَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّ فَضْلَكَ فَضْلُهُمْ وَطَاعَتَكَ طَاعَتُهُمْ وَحَقِّكَ حَقُّهُمْ وَمَعْصِيَتَكَ مَعْصِيَتُهُمْ وَهُمْ الْأَيُّمَةُ الْهُدَاةُ مِنْ بَعْدِكَ جَرَى فِيهِمْ رُوحُكَ وَرُوحُكَ (مَا) جَرَى فِيكَ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ عِثْرَتُكَ مِنْ طِبْنِكَ وَلَحْمِكَ وَدَمِكَ وَقَدْ أَجْرَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِمْ سُنَّتَكَ وَسُنَّةَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلَكَ وَهُمْ خُرَانِي عَلَى عَلِيٍّ مِنْ بَعْدِكَ حَقٌّ عَلَيَّ لَقَدْ اصْطَفَيْتُهُمْ وَأَنْتَجَبْتُهُمْ وَأَخْلَصْتُهُمْ وَارْتَضَيْتُهُمْ وَنَجَا مَنْ أَحَبَّهُمْ وَوَالَاهُمْ وَسَلَّمْ لِفَضْلِهِمْ وَلَقَدْ أَتَانِي جَبْرِئِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ وَأَحْبَائِهِمْ وَالْمُسْلِمِينَ لِفَضْلِهِمْ.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْمُغْرَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ أَرَادَ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِي وَيَمُوتَ مِيتَتِي وَيَدْخُلَ جَنَّةَ عَدْنِ النَّبِيِّ غَرَسَهَا اللَّهُ رَبِّي بِيَدِهِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَلْيَتَوَلَّ وَلِيِّهُ وَلْيُعَادِ عَدُوَّهُ وَلْيُسَلِّمْ لِلأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ عِثْرَتِي مِنْ لَحْمِي وَدَمِي أَعْطَاهُمُ اللَّهُ فَهَمِي وَعِلْمِي إِلَى اللَّهِ أَشْكُو أَمْرَ أُمَّتِي الْمُتَكْرِبِينَ لِفَضْلِهِمْ الْقَاطِعِينَ فِيهِمْ صَلَاتِي وَإِيَّاهُ اللَّهُ لَيَقْتُلَنَّ ابْنِي لِأَنَّا لَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ الْقَهَّارِ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِي وَيَمُوتَ مِيتَتِي وَيَدْخُلَ الْجَنَّةَ النَّبِيِّ وَعَدْنِيهَا رَبِّي وَيَتَمَسَّكَ بِقَضِيْبِ غَرَسَهُ رَبِّي بِيَدِهِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَوْصِيَاءَهُ مِنْ بَعْدِهِ.

4-(535) ...Ebu Hamza Sümalı'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* buyurmuşlardır ki: "Allah Tebareke ve Teala buyuruyor ki: "Ümmetinden bedbaht olup Ali'nin velayetini terk eden, düşmanını dost edinen, onun ve ondan sonra gelen vasilerin üstünlüğünü inkâr edenlere, hüccetim tamamlanmıştır. Çünkü senin üstünlüğün, onların üstünlüğü; senin itaatin, onların itaati; senin hakkın, onların hakkı ve sana isyan onlara isyandır. Onlar, senden sonra hidayet imamlarıdır. Onlarda senin ruhun yürümüştür. Senin ruhun ise, Rabbi'nden sende yürüyen bir ruhtur. Onlar, senin balçığından, etinden ve kanından olan zürriyetindir. Allah Azze ve Celle, senin ve senden önceki peygamberlerin sünnetini onlarda yürütmüştür. Onlar, senden sonra benim ilmimin hazinedarlarıdır. Yemin olsun ki gerçekten ben, onları beğendim, onları seçtim, onları (kendime) özgü kıldım ve onlara razı oldum. Onları seven, onlara yardım eden ve onların üstünlüğüne teslim olan, necat bulur. Cebrail, onların, babalarının, dostlarının ve üstünlüklerine boyun eğenlerin isimlerini bana getirmiştir."

5-(536) ...Aban bin Tağlip'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* buyurmuşlardır ki: "Kim, benim gibi yaşamak, benim gibi ölmek ve Rabbim Allah'ın kendi eliyle diktiği Adin cennetine girmek istiyorsa, Ali bin Ebu Talib *aleyhisselam*'ı veli edinsin, onu seveni sevsin, onun düşmanıya düşman olsun ve ondan sonra gelen vasilere teslim olsun. Çünkü onlar benim etimden ve kanımdan oluşan zürriyetimdirler. Allah onlara benim anlayışımı ve ilmimi bahşetmiştir. Onların üstünlüğünü inkâr eden, benim onlar hakkındaki akrabalık bağımı kesen ümmetimin durumunu Allah'a şikâyet ediyorum. Allah'a yemin olsun ki, onlar oğlumu öldürecekler, Allah onları benim şefaatime erdirmesin."

6-(537) ...Cabiri'l-Cofi'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Kim, benim yaşayışımı yaşamak, benim ölümümle ölmek ve Rabbi'min bana vaad ettiği cennete girip, Rabbi'min kendi eliyle diktiği dala tutunmak istiyorsa, Ali bin Ebu Talip ve ondan sonraki vasileri veli edinsin.

فَإِنَّهُمْ لَا يُدْخِلُونَكُمْ فِي بَابِ ضَلَالٍ وَلَا يُخْرِجُونَكُمْ مِنْ بَابِ هُدًى فَلَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ
 أَعْلَمُ مِنْكُمْ وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي الْأَيُّفَرَّقَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْكِتَابِ حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ هَكَذَا
 وَصَمَّ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ وَعَرَضَهُ مَا بَيْنَ صَنْعَاءَ إِلَى أُيْلَةَ فِيهِ قُدْحَانُ فَضَّةٍ وَذَهَبٍ عَدَدَ النُّجُومِ.
 ٧- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ فضالَةَ بْنِ أَيُّوبَ
 عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَإِنَّ الرُّوحَ
 وَالرَّاحَةَ وَالْفُلْجَ وَالْعُونََ وَالنَّجَاحَ وَالْبَرَكَاتَةَ وَالْكَرَامَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالْمُعَافَاةَ وَالْيَسْرَ وَالْبُشْرَى
 وَالرِّضْوَانَ وَالْقُرْبَ وَالنَّصْرَ وَالْتَمَكْنَ وَالرَّجَاءَ وَالْمَحَبَّةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لِمَنْ تَوَلَّى عَلَيْهَا وَأَثَمَ
 بِهِ وَبَرَى مِنْ عَدُوِّهِ وَسَلَّمْ لِفَضْلِهِ وَلِلْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ أَدْخِلَهُمْ فِي شَفَاعَتِي
 وَحَقُّ عَلَيَّ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يَسْتَجِيبَ لِي فِيهِمْ فَإِنَّهُمْ أَتْبَاعِي وَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي.

بَابُ أَنَّ أَهْلَ الذِّكْرِ الَّذِينَ أَمَرَ اللَّهُ الْخَلْقَ بِسُؤَالِهِمْ هُمُ الْأَيِّمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ
 أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. قَالَ
 رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الذِّكْرُ أَنَا وَالْأَيِّمَةُ أَهْلُ الذِّكْرِ.
 وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ. قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
 السَّلَامُ) نَحْنُ قَوْمُهُ وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَوْرَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ
 عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ
 إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

قَالَ الذِّكْرُ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَحْنُ أَهْلُهُ الْمَسْئُولُونَ.

Çünkü onlar, sizi sapıklık kapısına sokmaz, hidayet kapısından da çıkarmaz. Onlara bir şey öğretmeğe kalkışmayın, çünkü onlar sizden daha bilgilidirler. Rabbi'mden istedim ki, Havuz'un başında bana dönünceye kadar onlarla Kitab'ın (Kur'an'ın) arasını açmasın." Bu arada Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* iki parmağını birbirine bitiştiirdi. (Sonra da buyurdu ki): "Onun (Havuz'un) genişliği San'a ile Eyle arasıcadır, orada yıldızların sayısınca gümüşten ve altından kadehler bulunmaktadır."

7-(538) ...Fuzeyl bin Yasar'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Esenlik, rahatlık, başarı, yardım, kurtuluş, bereket, keramet, mağfiret, selamet, kolaylık, müjde, hoşnutluk, yakınlık, zafer, saygınlık, ümit ve Allah Azze ve Celle'nin muhabbeti Ali'yi veli edinen, ona uyan, onun düşmanlarından uzak duran, onun ve ondan sonra gelen vasilerin üstünlüğünü kabul edene aittir. Onları şefaataime dâhil etmek benim üzerimde olan bir haktır. Rabbi'me de onlar hakkındaki duamı icabet etmesi haktır. Onlar benim tabilerimdir, bana tabi olan da bendendir."

Allah'ın Yaratıklara, Kendilerinden Sormayı Emrettiği, Zikir Ehlinin İmamlar Olduğu Babı

1-(539) ...Abdullah bin Aclan'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴¹⁷ buyruğu hakkında buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* buyurmuşlardır ki: "Zikir benim, imamlar da zikir ehlidir."

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*, Allah Azze ve Celle'nin: "**Doğrusu o, (Kur'an) sana ve senin kavmine bir hatırlatmadır ve ileride sorgulanacaksınız.**"⁴¹⁸ buyruğuyla ilgili olarak da buyurdular ki: "Onun kavmi biziz, sorulanlar da biziz."

2-(540) ...Abdu'r-Rahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dedim ki: "(Allah): "...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴¹⁹ buyuruyor."

Buyurdular ki: "Zikir, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'dir. Biz ise, onun sorulan ehliyiz."

قَالَ قُلْتُ قَوْلُهُ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ.

قَالَ إِيَّانَا عَنِّي وَنَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ قَالَ سَأَلْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقُلْتُ لَهُ جُعِلَتْ فِدَاكَ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. فَقَالَ نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ.

قُلْتُ فَانْتُمْ الْمَسْئُولُونَ وَنَحْنُ السَّائِلُونَ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ حَقًّا عَلَيْنَا أَنْ نَسْأَلَكُمْ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ حَقًّا عَلَيْكُمْ أَنْ تُجِيبُونَا؟

قَالَ لَا ذَاكَ إِلَيْنَا إِنْ شِئْنَا فَعَلْنَا وَإِنْ شِئْنَا لَمْ نَفْعَلْ أَمَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ. فَرَسُوهُ اللَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الذِّكْرُ وَأَهْلُ بَيْتِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) الْمَسْئُولُونَ وَهُمْ أَهْلُ الذِّكْرِ.

٥- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ حَمَادِ بْنِ رَبِيعٍ عَنِ الْفَضِيلِ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ. قَالَ الذِّكْرُ الْقُرْآنُ وَنَحْنُ قَوْمُهُ وَنَحْنُ الْمَسْئُولُونَ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ مَنْصُورِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَدَخَلَ عَلَيْهِ الْوَرْدُ أَخُو الْكُكْبَيْتِ فَقَالَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ اخْتَرْتُ لَكَ سَبْعِينَ مَسْأَلَةً مَا تَحْضُرُنِي مِنْهَا مَسْأَلَةٌ وَاحِدَةٌ.

قَالَ وَلَا وَاحِدَةٌ يَا وَرْدُ؟ قَالَ بَلَى قَدْ حَضَرَنِي مِنْهَا وَاحِدَةٌ. قَالَ وَمَا هِيَ؟ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. مَنْ هُمْ؟ قَالَ نَحْنُ.

Râvi der dedim ki: "(Allah): **"Doğrusu o, (Kur'an) sana ve senin kavmine bir hatırlatmadır ve ileride sorulacaksınız."**⁴²⁰ buyuruyor."

Buyurdular ki: "Bizi kastetmiştir. Zikir ehli biziz, sorulanlar da biziz."

3-(541) ...Vaşşa'dan, dedi ki:

Hz. İmam Rıza (Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a: "Fedanız olayım, "...
Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴²¹ ne demektir?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Zikir ehli biziz, sorulanlar da biziz."

Dedim ki: "O halde siz sorulanlar, biz ise soranlar mıyız?" "Evet." buyurdular. Dedim ki: "Öyleyse, size sormak bizim üzerimizde bir hak'tır." "Evet." buyurdular. Dedim ki: "O halde, sizin de bize cevap vermeniz üzerinizdeki bir haktır."

Buyurdular ki: "Hayır, bu bize kalmıştır, dilersek yaparız, dilemezsek yapmayız. Allah Tebareke ve Teala'nın: **"Bu bizim bağışımızdır. İster bağışta bulun, ister tut, hesapsızdır."**⁴²² buyruğunu duymamış mısınız?"

4-(542) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: **"Doğrusu o, (Kur'an) sana ve senin kavmine bir hatırlatmadır ve ileride sorulacaksınız."**⁴²³ ayetiyle ilgili olarak buyurdular ki: "Zikir, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'dir. Ehlibeyti *aleyhimusselam* ise, sorulanlardır. Zikir ehli de onlardır.

5-(543) ...Fuzeyl'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Tebareke ve Teala'nın: **"Doğrusu o, (Kur'an) sana ve senin kavmine bir hatırlatmadır ve ileride sorulacaksınız."**⁴²⁴ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Zikir Kur'an'dır, biz de onun kavmiyiz, sorulanlar da biziz."

6-(544) ...Ebu Bekir Hazremi'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın yanında bulunduğum bir sırada Kumeyt'in⁴²⁵ kardeşi Verd içeri girdi ve dedi ki: "Allah beni size feda etsin. Size sormak üzere yetmiş soru hazırlamıştım, ama şimdi onlardan birini dahi hatırlamıyorum."

Buyurdular ki: "Birini dahi mi ey Verd?" Dedi ki: "Hayır, şimdi birini hatırladım." Buyurdular ki: "Nedir o?" Dedi ki: "Allah Tebareke ve Teala'nın: **"...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."**⁴²⁶ buyruğudur. Onlar kimlerdir?" "Bizleriz." buyurdular.

قَالَ قُلْتُ عَلَيْنَا أَنْ نَسْأَلَكَمْ؟

قَالَ نَعَمْ.

قُلْتُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُجِيبُونَا؟

قَالَ ذَاكَ إِلَيْنَا.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ مَنْ عِنْدَنَا يَزْعُمُونَ أَنَّ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ أَنَّهُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى.

قَالَ إِذَا يَدْعُونَكُمْ إِلَى دِينِهِمْ.

قَالَ قَالَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ وَنَحْنُ الْمَشْهُوْلُونَ.

٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) عَلَى الْاِئِمَّةِ مِنَ الْفَرَضِ مَا لَيْسَ عَلَى شِيعَتِهِمْ وَعَلَى شِيعَتِنَا مَا لَيْسَ عَلَيْنَا أَمْرُهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَسْأَلُونَا قَالَ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ فَأَمْرُهُمْ أَنْ يَسْأَلُونَا وَلَيْسَ عَلَيْنَا الْجَوَابُ إِنْ شِئْنَا أَجَبْنَا وَإِنْ شِئْنَا أَمْسَكْنَا.

٩- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كِتَابًا فَكَانَ فِي بَعْضِ مَا كَتَبْتُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْ لَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ. فَقَدْ فُرِضَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْأَلَةُ وَلَمْ يُفْرَضْ عَلَيْكُمُ الْجَوَابُ.

قَالَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ.

Râvi der, bu arada dedim ki: "O halde size sormamız bize zorunludur. " "Evet." buyurdular.

"Bizi cevaplamanız da size zorunludur." dedim.

"Bu, bize aittir." buyurdular.

7-(545) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Yanımızda bulunanların bazıları sanıyorlar ki, Allah Azze ve Celle'nin: "...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴²⁷ buyruğundan maksat Yahudiler ve Hıristiyanlardır."

Buyurdular ki: "Öyle olursa onlar sizi kendi dinlerine davet ederler."

Râvi diyor: Sonra da eliyle sinesine işaret ederek: "Zikir ehli biziz, sorulanlar da biziz." buyurdular."

8-(546) ...Veşşa'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Bazı farzlar var ki imamlara farzdır, Şialarına değildir. Şialarımıza farz olan bazı şeyler de vardır ki bize değildir. Allah Azze ve Celle onlara bize sormalarını emretmiştir. Buyurmuştur ki: "...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴²⁸ Böylece onlara bize sormalarını emretmiştir, ama bize cevap vermek zorunlu değildir. İstersek cevap verir, istersek de terk ederiz."

9-(547) ...Muhammed bin Ebu Nasır'dan, dedi ki:

Hiz. Rıza (Ebu'l-Hasan İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a bir mektup yazdım. Bu mektupta sorduğum hususlardan birisi de şu idi ki, Allah Azze ve Celle: "...Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun."⁴²⁹ buyuruyor. Yine Allah Azze ve Celle: "Müminlerin hep birden akın etmeleri gerekmez. Neden onların her kesiminden bir grup dinde fakih olmak ve kavimlerini, onlara döndüklerinde uyarmak için (akın etmiyorlar)? Belki de onlar sakınırlar."⁴³⁰ buyuruyor. Binaenaleyh onlara sormak farz kılınmıştır, ama size cevap vermek farz kılınmamıştır."

Buyurdular ki: Allah Tebareke ve Teala buyuruyor ki: "Eğer sana icabet etmezlerse, bil ki onlar, sırf kendi heva ve heveslerine uyuyorlar, kendi heva ve hevesine uyandan daha sapık kim olabilir?."⁴³¹

بَابُ أَنَّ مَنْ وَصَفَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ بِالْعِلْمِ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ بْنِ الْقَاسِمِ الْإِنصَارِيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا نَحْنُ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ عَدُونَا وَشَيْعَتُنَا أُولُو الْأَلْبَابِ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ قَالَ نَحْنُ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَعَدُونَا الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ وَشَيْعَتُنَا أُولُو الْأَلْبَابِ.

بَابُ أَنَّ الرَّاسِخِينَ فِي الْعِلْمِ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ أَبِي يُوَيْبَ بْنِ الْحُرِّ وَعِمْرَانَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ وَنَحْنُ نَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ. فَرَسُوهُ اللَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَفْضَلُ الرَّاسِخِينَ فِي الْعِلْمِ قَدْ عَلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَمِيعَ مَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ مِنَ التَّنْزِيلِ وَالتَّأْوِيلِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُنْزِلَ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يُعَلِّمَهُ تَأْوِيلَهُ وَأَوْصِيَاؤُهُ مِنْ بَعْدِهِ يَعْلَمُونَهُ كُلَّهُ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ تَأْوِيلَهُ إِذَا قَالَ الْعَالِمُ فِيهِمْ يَعْلَمُ فَأَجَابَهُمُ اللَّهُ بِقَوْلِهِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَالْقُرْآنُ خَاصٌّ وَعَامٌّ وَمُحَكَّمٌ وَمُنْتَسَبَةٌ وَنَاسِخٌ وَمَنْسُوخٌ فَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَعْلَمُونَهُ.

Allah Teala'nın Kitabında İlimle Vasfettiği Kimselerin İmamlar Olduğu Babı

1-(548) ...Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**...Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunu hakkıyla düşünür.**"⁴³² ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Yalnızca bizler bilenleriz, bilmeyenler de bizim düşmanlarımızdır, şialarımız ise akıl sahipleridir."

2-(549) ...Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**...Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunu hakkıyla düşünür.**"⁴³³ ayetiyle ilgili olarak şöyle buyurdular: "Bizler bilenleriz, düşmanlarımız ise bilmeyenlerdir. Şialarımız da akıl sahipleridir."⁴³⁴

İlimde Kökleşenlerin İmamlar Olduğu Babı

1-(550) Ebu Nasir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlimde kökleşenler biziz ve onun (Kur'an'ın) tevilini biz biliriz."

2-(551) ...Bureyd bin Muaviye'den, dedi ki:

İkisinin biri (İmam Muhammed Bâkır veya İmam Cafer-i Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**...Onun tevilini ancak Allah ve ilimde kökleşenler bilir...**"⁴³⁵ buyruğuyla ilgili olarak şöyle buyurdular: "Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ilimde kökleşenlerin en üstünüdür. Allah Azze ve Celle, nazil ettiği tenzil (Kur'an ayeti) ve tevilin tamamını ona öğretmiştir. Allah, tevilini öğretmediği bir şeyi ona nazil etmemiştir. Onun kendinden sonraki vasileri de bunun tamamını biliyorlar. Tevilini bilmeyen (diğer mümin)ler ise, içerilerindeki âlim, kendilerine bilgiye dayalı bir şey buyurdularında, Allah onların: "**...Derler ki, ona iman ettik; hepsi Rabbimiz katındandır...**"⁴³⁶ cevabını verdiklerini bildirmiştir. (Bil ki) Kur'an'ın özeli ve geneli, muhkemi ve müteşabihi, neshedeni ve nesholunanı vardır. İlimde kökleşenler bunu bilir."

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَوْرَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). قَالَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأئِمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

بَابُ أَنَّ الْأئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) قَدْ أُوتُوا الْعِلْمَ وَأُثِّبَتْ فِي صُدُورِهِمْ

١- أَحْمَدُ بْنُ مَهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ. فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ.

٢- عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ. قَالَ هُمْ الْأئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

٣- وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ عُثْمَانَ بْنِ عَيْسَى عَنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي هَذِهِ الْآيَةِ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ. ثُمَّ قَالَ أَمَا وَاللَّهِ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ مَا قَالَ بَيْنَ دَفْتِي الْمُصْحَفِ. قُلْتُ مَنْ هُمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ؟ قَالَ مَنْ عَسَى أَنْ يَكُونُوا غَيْرِنَا.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ زَيْدِ شَعْرٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ قَالَ هُمْ الْأئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) خَاصَّةً.

٥- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ. قَالَ هُمْ الْأئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) خَاصَّةً.

3-(552) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlimde kökleşenler, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* ve ondan sonraki imamlardır (*aleyhimusselam*)."

İmamlara İlim Verilip Sinelerinde Yerleştirildiği Babı

1-(553) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın: "**Hayır, o (Kitap), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (bulunan) apaçık ayetlerdir.**"⁴³⁷ ayetini okurlarken dinledim. Eliyle de kendi sinesine işaret ettiler."

2-(554) ...Abdulazizi'l-Abdi'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "**Hayır, o (Kitap), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (bulunan) apaçık ayetlerdir.**"⁴³⁸ buyruğuyla ilgili olarak: "Onlar imamlardır." buyurdular."

3-(555) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*, "**Hayır, o (Kitap), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (bulunan) apaçık ayetlerdir.**"⁴³⁹ ayetini okudular, sonra da buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki Ey Ebu Muhammed! "Mushaf'ın iki kapağı arasındadır." dememiştir."

Dedim ki: "Fedanız olayım onlar kimlerdir?"

Buyurdular ki: "Bizden başka kim olabilir ki?"

4-(556) ...Harun bin Hamza'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın "**Hayır, o (Kitap), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (bulunan) apaçık ayetlerdir.**"⁴⁴⁰ ayetini okurlarken duydum ki şöyle buyurdular: "Onlar yalnızca İmamlar *aleyhimusselam*'dır."

5-(557) ...Muhammed bin Fuzeyl'den, dedi ki:

Ona (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Hayır, o (Kitap), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (bulunan) apaçık ayetlerdir.**"⁴⁴¹ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Onlar yalnızca İmamlar *aleyhimusselam*'dır."

بَابُ فِي أَنْ مَنْ اصْطَفَاهُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ وَأُورِثَهُمْ كِتَابَهُ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ عَنْ سَالِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ أَوْرِثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ.

قَالَ السَّابِقُ بِالْخَيْرَاتِ الْإِمَامُ وَالْمُقْتَصِدُ الْعَارِفُ لِلْإِمَامِ وَالظَّالِمُ لِنَفْسِهِ الَّذِي لَا يَعْرِفُ الْإِمَامَ.

٢- الْحُسَيْنُ عَنْ مُعَلَّى عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ثُمَّ أَوْرِثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا. فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ تَقُولُونَ أَنْتُمْ؟ قُلْتُ تَقُولُ إِنَّهَا فِي الْفَاطِمِيِّينَ.

قَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُ لَيْسَ يَدْخُلُ فِي هَذَا مِنْ أَشَارَ بِسَيْفِهِ وَدَعَا النَّاسَ إِلَى خِلَافٍ. فَقُلْتُ فَأَيُّ شَيْءٍ الظَّالِمُ لِنَفْسِهِ؟ قَالَ الْجَالِسُ فِي بَيْتِهِ لَا يَعْرِفُ حَقَّ الْإِمَامِ وَالْمُقْتَصِدُ الْعَارِفُ بِحَقِّ الْإِمَامِ وَالسَّابِقُ بِالْخَيْرَاتِ الْإِمَامَ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ أَوْرِثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا الْآيَةَ.

قَالَ فَقَالَ وَوَلَدُ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) وَالسَّابِقُ بِالْخَيْرَاتِ الْإِمَامُ وَالْمُقْتَصِدُ الْعَارِفُ بِالْإِمَامِ وَالظَّالِمُ لِنَفْسِهِ الَّذِي لَا يَعْرِفُ الْإِمَامَ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي وَوَالِدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ. قَالَ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

Allah'ın Kulları Arasından Seçip Kitabını Kendilerine Miras Kıldığı Kimselerin İmamlar Olduğu Babi

1-(558) ...Salim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Sonra Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi kendine zulmeder, kimi orta hallidir, kimi de Allah'ın izniyle, iyiliklere koşar.**"⁴⁴² buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Hayırlara koşan imam, orta halli olan imamı tanıyan, kendine zulmedense, imamı tanımayandır."

2-(559) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Teala'nın: "**Sonra Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi kendine zulmeder, kimi orta hallidir, kimi de Allah'ın izniyle, iyiliklere koşar.**"⁴⁴³ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Siz ne dersiniz?"

Dedim ki: "Biz onun (ayetin) Fatıma evlatları hakkında olduğunu söylüyoruz."

Buyurdular ki: "Sandığın gibi değil. Kılıcını çekip insanları ihtilafa davet eden buna dâhil değildir."

Dedim ki: "Peki, kendine zulmeden kimdir?"

Buyurdular ki: "Evinde oturup İmam'ın hakkını bilmeyendir, orta halli ise, İmam'ın hakkını bilendir. Hayıra koşan ise imamdır."

3-(560) ...Ahmed bin Ömer'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**Sonra Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık...**"⁴⁴⁴ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Onlar Fatıma *aleyhasselam*'ın oğullarıdır, hayıra koşan imamdır, orta halli olan imamı tanıyandır, kendisine zulmeden ise, imamı tanımayandır."

4-(561) ...Ebu Vellad'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**Kendilerine Kitap verdiklerimiz ki onu hakkıyla tilavet ederler. İşte onlar gerçekten ona iman ederler.**"⁴⁴⁵ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Onlar imamlar *aleyhimusselam*'dır."

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِمَامَانِ إِمَامٌ يَدْعُو إِلَى اللَّهِ وَإِمَامٌ يَدْعُو إِلَى النَّارِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَالِبٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يَوْمَ نَدَعُوا كُلَّ أَنْاسٍ بِإِمَامِهِمْ. قَالَ الْمُسْلِمُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَسْتَ إِمَامَ النَّاسِ كُلِّهِمْ أَجْمَعِينَ؟ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ أَجْمَعِينَ وَلَكِنْ سَيَكُونُ مِنْ بَعْدِي أئِمَّةٌ عَلَى النَّاسِ مِنَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَقُومُونَ فِي النَّاسِ فَيُكَذِّبُونَ وَيَظْلِمُهُمْ أئِمَّةٌ الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ وَأَشْيَاعُهُمْ. فَمَنْ وَالَاهُمْ وَاتَّبَعَهُمْ وَصَدَّقَهُمْ فَهُوَ مِنِّي وَمَعِيَ وَسَيَلْقَانِي أَلَا وَمَنْ ظَلَمَهُمْ وَكَذَّبَهُمْ فَلَيْسَ مِنِّي وَلَا مَعِيَ وَأَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ إِنَّ الْأَئِمَّةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِمَامَانِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَجَعَلْنَاهُمْ أئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِأَبَا مِرٍ النَّاسِ يُقَدِّمُونَ أَمْرَ اللَّهِ قَبْلَ أَمْرِهِمْ وَحُكْمَ اللَّهِ قَبْلَ حُكْمِهِمْ.

قَالَ وَجَعَلْنَاهُمْ أئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ يُقَدِّمُونَ أَمْرَهُمْ قَبْلَ أَمْرِ اللَّهِ وَحُكْمَهُمْ قَبْلَ حُكْمِ اللَّهِ وَيَأْخُذُونَ بِأَهْوَائِهِمْ خِلَافَ مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

Allah'ın Kitabında İmamların, Allah'a Davet Eden İmam Ve Ateşe Davet Eden İmam Olmak Üzere İki Kısma Ayrıldığı Babı

1-(562) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "**O günde ki her topluluğu kendi imamıyla çağıracağız...**"⁴⁴⁶ ayeti nazil olduğu zaman Müslümanlar: "Ey Resulullah! Sen bütün insanların imamı değil misin?" dediler.

Buyurdular ki, bunun üzerine Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Ben bütün insanlara gönderilen Allah'ın elçisiyim. Fakat benden sonra Allah tarafından benim Ehlibeyt'imden insanlar üzerinde imamlar olacaktır. Onlar insanlar arasında bunu üslenecekler ama yalanlanacaklardır. Küfrün ve sapıklığın önderleriyle onların taraftarları onlara zulüm edeceklerdir.

Kim, onlara (Ehlibeyt İmamları'na) yardım eder, onlara tabi olur ve onları doğrularsa, o bendendir, benimle beraberdir ve yakında benimle karşılaşacaktır. Bilin ki, kim de onlara zulmeder ve onları yalanlarsa, o benden değildir, benimle beraber değildir ve ben ondan beriyim."

2-(563) ...Talha bin Zeyd'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle'nin Kitabı'nda imamlar iki kısımdır. Allah Tebareke ve Teala buyuruyor ki: "**Ve biz onları, bizim emrimiz uyarınca doğru yola ileten önderler yaptık...**"⁴⁴⁷ insanların emri uyarınca değil. Onlar Allah'ın emrini kendi emirlerinin, Allah'ın hükmünü de kendi hükümlerinin önüne geçirirler.

Yine buyurmuştur ki: "**Ve biz onları ateşe çağırın önderler yaptık...**"⁴⁴⁸ Bunlar ise, kendi emirlerini, Allah'ın emrinin, kendi hükümlerini de Allah'ın hükmünün önüne geçirir ve Allah Azze ve Celle'nin Kitabı'nın tersine, kendi heva ve heveslerini tutarlar."

بَابُ أَنَّ الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ.

قَالَ إِنَّمَا عَنَى بِذَلِكَ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) بِهِمْ عَقَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَيْمَانُكُمْ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُوسَى بْنِ أَكْبِيلِ التَّمِيمِيِّ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ سَيَابَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ. قَالَ يَهْدِي إِلَى الْإِمَامِ.

بَابُ أَنَّ النُّعْمَةَ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

فِي كِتَابِهِ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ بَسْطَامَ بْنِ مُرَّةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ حَسَّانَ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعَبْدِيِّ عَنْ سَعْدِ الْإِسْكَافِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا بَالُ أَقْوَامٍ غَيَّرُوا سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَعَدَلُوا عَنْ وَصِيَّهِ لَا يَتَخَوَّفُونَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ؟ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ جَهَنَّمَ. ثُمَّ قَالَ نَحْنُ النُّعْمَةُ الَّتِي أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَى عِبَادِهِ وَبِنَا يُفُورُ مَنْ فَازَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قِبَائِي آلَاءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ أَبِالنَّبِيِّ أَمْ بِالْوَصِيِّ تُكَذِّبَانِ؟ نَزَلَتْ فِي الرَّحْمَنِ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ أَبِي يُوسُفَ الْبَزَّازِ قَالَ تَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) هَذِهِ الْآيَةَ فَادْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ. قَالَ أَتَدْرِي مَا آلَاءُ اللَّهِ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ هِيَ أَعْظَمُ نِعَمِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَهِيَ وَلَا يُتَنَا.

Kur'an İmam'a Hidayet Eder Babı

1-(564) ...Hasan bin Mahbup'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**Her biri için, ana-babanın ve akrabaların geride bıraktığından varisler kıldık. Yeminleştığınız kimselerin de...**"⁴⁴⁹ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Bundan (yeminleştiginizden) imamları kastetmiştir. Allah Azze ve Celle onlarla sizi yeminleştirmiştir."⁴⁵⁰

2-(565) ...A'la bin Seyabe'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Teala'nın: "**Şüphesiz bu Kur'an en doğru olana hidayet eder...**"⁴⁵¹ buyruğu hakkında: "İmam'a hidayet eder." buyurdular."

Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği Nimetin İmamlar (aleyhimusselam) Olduğu Babı

1-(566) ...Esbağ bin Nübate'den, dedi ki:

Hiz. Emirü'l-Müminin (Ali) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Şu toplulukların hali ne olacaktır? Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* sünnetini değiştirdiler, vasisinden yüz çevirdiler. Üzerlerine azap inmesinden korkmuyorlar mı?" Sonra: "**Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verip de kavimlerini helak yurdu cehenneme konduranları görmedin mi!...**"⁴⁵² ayetini tilavet ettiler. Ardından da şöyle buyurdular: "Allah'ın kullarına bahşettiği nimet biziz. Kıyamet günü kurtuluşa eren de ancak bizimle kurtuluşa erir."

2-(567) ...Mualla bin Muhammed Allah Azze ve Celle'nin: "**O halde (siz insan ve cinler) Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?**"⁴⁵³ buyruğu hakkında merfu olarak rivayet etmiştir ki (İmam *aleyhisselam*): "Peygamberi mi yoksa vasiyi mi yalanlıyorsunuz?" diye buyurdular."⁴⁵⁴

Bu ayet Rahman Suresi'nde inmiştir.

3-(568) ...Ebu Yusufu'l-Bezzaz'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* "...**Allah'ın nimetlerini anın ki...**"⁴⁵⁵ ayetini tilavet ettiler ve buyurdular ki: "(Bu ayette geçen) Allah'ın nimetleri nedir, biliyor musun?" "Hayır." dedim.

Buyurdular ki: "O, Allah'ın kullarına bahşettiği nimetlerinin en büyüğüdür, o da bizim velayetimizdir."

٤- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَوْرَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا بِالْآيَةِ. قَالَ عَنَى بِهَا قَرِيضًا قَاطِبَةً الَّذِينَ عَادُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَصَبُوا لَهُ الْحَرْبَ وَجَحَدُوا وَصِيَّةً وَصِيَّةً.

بَابُ أَنَّ الْمُتَوَسِّمِينَ الَّذِينَ ذَكَرَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَالسَّبِيلُ فِيهِمْ مُقِيمٌ

١- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَسْبَاطُ بِيَّاعِ الزُّطِّيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ وَإِنَّهَا لِسَبِيلٍ مُقِيمٍ. قَالَ فَقَالَ نَحْنُ الْمُتَوَسِّمُونَ وَالسَّبِيلُ فِينَا مُقِيمٌ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِزْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي أَسْبَاطُ بْنُ سَالِمٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ هَيْتٍ فَقَالَ لَهُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ مَا تَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ. قَالَ نَحْنُ الْمُتَوَسِّمُونَ وَالسَّبِيلُ فِينَا مُقِيمٌ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ. قَالَ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْكُوفِيِّ عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ. فَقَالَ هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَإِنَّهَا لِسَبِيلٍ مُقِيمٍ قَالَ لَا يَخْرُجُ مَتَا أَبَدًا.

4-(569) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verip de..."⁴⁵⁶ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Bu ayetten Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* düşmanlık edip, onunla savaşan ve vasisinin vesayetini inkâr eden Kureyş'in tamamı kastedilmiştir."

Allah Teala'nın Kitabında Zikrettiği Nişaneleri Gözlemleyenlerin İmamlar (aleyhimusselam) Olduğu, Yolun da Onlarda Kurulduğu Babi

1-(570) ...Esbat'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında bulunuyordum. Adamın biri ona Allah Azze ve Celle'nin: "Şüphesiz bunda nişaneleri gözetenler için işaretler vardır. Ve o (şehir) işlek bir yol üzerindedir."⁴⁵⁷ buyruğunu sordu:

Buyurdular ki: "Nişaneleri gözetenler bizleriz, yol da bizde kuruludur."

2-(571) ...Esbat bin Salim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında bulunuyordum. Bu sırada Heyt ehlinde bir kişi içeri girdi ve: "Allah işinizi doğrultsun, Allah Azze ve Celle'nin: "Şüphesiz bunda nişaneleri gözetenler için işaretler vardır."⁴⁵⁸ buyruğu hakkında ne buyurursunuz?" dedi.

Buyurdular ki: "Nişaneleri gözetenler biziz, yol da bizde kuruludur."

3-(572) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "Şüphesiz bunda nişaneleri gözetenler için işaretler vardır."⁴⁵⁹ buyruğu hakkında şöyle buyurdular: "Onlar İmamlar *aleyhimusselam*'dır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah Teala'nın: "Şüphesiz bunda nişaneleri gözetenler için işaretler vardır."⁴⁶⁰ buyruğunun tefsirinde: "Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o Allah Azze ve Celle'nin nuruyla bakar." buyurmuştur."

4-(573) ...Abdullah bin Süleyman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* Allah Azze ve Celle'nin: "Şüphesiz bunda nişaneleri gözetenler için işaretler vardır."⁴⁶¹ buyruğu hakkında buyurdular ki: "Onlar imamlardır." "O (şehir) işlek bir yol üzerindedir."⁴⁶² buyruğu hakkında da: "Bu (yol) asla bizden dışarı çıkmaz." buyurdular."

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شَمْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ. قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمُتَوَسِّمَ وَأَنَا مِنْ بَعْدِهِ وَالْأَيْمَةُ مِنْ ذُرِّيَّتِي الْمُتَوَسِّمُونَ. وَفِي نُسخَةٍ أُخْرَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَيُّوبَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

بَابُ عَرْضِ الْأَعْمَالِ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْأَيْمَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَعْمَالُ الْعِبَادِ كُلِّ صَبَاحٍ أَبْرَارُهَا وَفُجَارُهَا فَاحْذَرُوهَا وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى اعْمَلُوا فَمَسِيرَى اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَسَكَتَ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الطَّائِنِيِّ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ اعْمَلُوا فَمَسِيرَى اللَّهِ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ. قَالَ هُمُ الْأَيْمَةُ.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَا لَكُمْ تَسْؤُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ رَجُلٌ كَيْفَ تَسْؤُونَ.

فَقَالَ أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَأَى فِيهَا مَعْصِيَةً سَاءَهُ ذَلِكَ فَلَا تَسْؤُوا رَسُولَ اللَّهِ وَسُرُّوهُ.

5-(574) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* Allah Teala'nın: **"Şüphesiz bunda nişaneleri gözetener için işaretler vardır."**⁴⁶³ buyruğu hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* nişaneleri gözetener idi. Ondan sonra da ben ve benim zürriyetimden olan imamlar nişaneleri gözeteneriz."

Bu arada başka bir nüshada da Ahmed bin Mihran Muhammed bin Ali'den, o da Muhammed bin Eslem'den, o da İbrahim bin Eyyup'tan, o da kendi senet silsilesiyle bu hadisin benzerini rivayet etmiştir.⁴⁶⁴

Amellerin Nebi'ye (sallallahu aleyhi ve alih) Ve İmamlara (aleyhimusselam) Sunulduğu Babı

1-(575) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İyileriyle kötülerıyla her sabah kulların amelleri Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e sunulur. O halde ameller hususunda sakının. Allah Teala'nın: **"...Yapın yaptığınızı! Görecektir amelinizi Allah da, Resülü de..."**⁴⁶⁵ buyruğunun anlamı işte budur." Sonra da sustular."⁴⁶⁶

2-(576) ...Yakup bin Şuayp'ten, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: **"...Yapın yaptığınızı! Amelinizi Allah da, Resülü de, müminler de görecektir..."**⁴⁶⁷ buyruğunu sordum.

Buyurdular ki: "Onlar (müminler) imamlardır."

3-(577) ...Sumaa'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Ne olmuş size? Niçin Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'i üzüyorsunuz?" Adamın biri: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'i nasıl üzüyoruz?" dedi.

Buyurdular ki: "Amellerinizin ona sunulduğunu bilmiyor musunuz? Onların arasında bir günah gördü mü buna üzülür. O halde Resulullah'ı üzmezin ve onu sevindiriniz."

٤- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الزِّيَّاتِ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبَانَ الزِّيَّاتِ وَكَانَ مَكِينًا عِنْدَ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لِلرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ادْعُ اللَّهَ لِي وَلِأَهْلِ بَيْتِي. فَقَالَ أَوْلَسْتُ أَفْعَلُ؟ وَاللَّهِ إِنَّ أَعْمَالَكُمْ لَتُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ. قَالَ فَاسْتَعْظَمْتُ ذَلِكَ.

فَقَالَ لِي أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ؟ قَالَ هُوَ وَاللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٥- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّامِتِ عَنْ يَحْيَى بْنِ مُسَاوِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ ذَكَرَ هَذِهِ الْآيَةَ فَسَيَّرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ. قَالَ هُوَ وَاللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ الْأَعْمَالَ تُعْرَضُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَبْرَارَهَا وَفُجَارَهَا.

بَابُ أَنَّ الطَّرِيقَةَ الَّتِي حُتَّ عَلَى الاستِقَامَةِ عَلَيْهَا وَلَايَةُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)

١- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَأَنْ لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا. قَالَ يَعْنِي لَوِاسْتَقَامُوا عَلَى وَلَايَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْأَوْصِيَاءِ مِنْ وُلْدِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَقَبِلُوا طَاعَتَهُمْ فِي أَمْرِهِمْ وَنَهْيِهِمْ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا يَقُولُ لِأَشْرَبْنَا قُلُوبَهُمُ الْإِيمَانَ وَالطَّرِيقَةَ هِيَ الْإِيمَانُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ وَالْأَوْصِيَاءِ.

4-(578) ... Abdullah bin Eban ez-Zeyyat'tan ki Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'ın katında mevki sahibiydi, dedi ki:

Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a: "Benim ve ailem için Allah'a dua edin." dedim.

Buyurdular ki: "Yapmadığımı mı sanıyorsun? Allah'a yemin olsun ki, amelleriniz her sabah ve akşam bana sunulmaktadır."

Râvi der: "Ben bunu ağır buldum."

Bunun üzerine bana buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle'nin: "**De ki: "Yapın yaptığınızı! Amelinizi Allah da, Resulü de, müminler de görecektir..."**"⁴⁶⁸ (e dair) kitabını okumuyor musun?" Sonra da eklediler: "Allah'a yemin olsun ki o Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*'dır."

5-(579) ... Yahya bin Musavir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* "...**Yapın yaptığınızı! Amelinizi Allah da, Resulü de, müminler de görecektir...**"⁴⁶⁹ ayetini andılar, ardından da şöyle buyurdular: "Allah'a yemin olsun ki o (mümin) Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*'dır."

6-(580) ... Veşşa'dan, dedi ki:

Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "İyisiyle kötüsüyle ameller Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* sunulur."

Üzerinde Dosdoğru Durmaya Teşvik Edilen Yolun Ali *aleyhisselam*'ın Velayeti Olduğu Babı

1-(581) ... Yunus bin Yakup kendisine anlatan birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* Allah Teala'nın: "**Ve elbette eğer onlar yolda dosdoğru dursalardı, onlara bol-bol su içirirdik.**"⁴⁷⁰ buyruğu hakkında şöyle buyurdular: "Yani eğer onlar Emirü'l-Müminin Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*'ın ve evlatlarından olan vasilerin (*aleyhimusselam*) velayeti üzerinde dosdoğru sebat etselerdi ve onların emir ve nehiyelerinde onlara itaat etselerdi, "**...onlara, bol-bol su içirirdik.**"⁴⁷¹ Yani onların kalplerini iman ile doyururduk. Yol ise, Ali *aleyhisselam*'ın ve vasilerin velayetine iman etmektir."

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اسْتَقَامُوا عَلَى الْأَيْمَةِ وَاحِدٍ بَعْدَ وَاحِدٍ تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ الْأَتَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) مَعْدِنُ الْعِلْمِ

وَشَجَرَةُ النَّبُوَّةِ وَمُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ

١- أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) مَا يَنْفُمُ النَّاسُ مِنَّا فَتَحْنُ وَاللَّهُ شَجَرَةَ النَّبُوَّةِ وَبَيْتَ الرَّحْمَةِ وَمَعْدِنُ الْعِلْمِ وَمُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ شَجَرَةُ النَّبُوَّةِ وَمَوْضِعُ الرِّسَالَةِ وَمُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ وَبَيْتُ الرَّحْمَةِ وَمَعْدِنُ الْعِلْمِ.

٣- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْخَشَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ خَيْثَمَةَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا خَيْثَمَةُ نَحْنُ شَجَرَةُ النَّبُوَّةِ وَبَيْتُ الرَّحْمَةِ وَمَقَاتِيحُ الْحِكْمَةِ وَمَعْدِنُ الْعِلْمِ وَمَوْضِعُ الرِّسَالَةِ وَمُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ وَمَوْضِعُ سِرِّ اللَّهِ وَنَحْنُ وَدَيْعَةُ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ وَنَحْنُ حَرَمُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ وَنَحْنُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَنَحْنُ عَهْدُ اللَّهِ فَمَنْ وَفَى بَعَهْدِنَا فَقَدْ وَفَى بَعَهْدِ اللَّهِ وَمَنْ خَفَرَهَا فَقَدْ خَفَرَ ذِمَّةَ اللَّهِ وَعَهْدَهُ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

وَرِثَةُ الْعِلْمِ يَرِثُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا الْعِلْمَ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ عَالِمًا وَالْعِلْمُ يُتَوَارَثُ وَلَنْ يَهْلِكَ عَالِمٌ إِلَّا بَقِيَ مِنْ بَعْدِهِ مَنْ يَعْلَمُ عِلْمَهُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ.

2-(582) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "Onlar ki "Rabbimiz Allah'dır." dediler, sonra da dost doğru durdular..."⁴⁷² buyruğunu sordum.

Bunun üzerine Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Birbiri ardı sıra imamların üzerinde sebat edenlere: "...melekler iner. Onlara: "Korkmayın, üzülmevin ve size vaad edilen cennetle sevinin!" derler."⁴⁷³

İmamların İlimin Madeni, Nübüvvet Ağacı Ve Meleklerin Uğrak Yeri Olduğu Babi

1-(583) ...Ebu'l-Carud'dan, dedi ki:

Hız. Ali Bin Hüseyin (İmam Zeynü'l-Abidin) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İnsanlar bizden neyin öcünü alıyorlar? Oysa Allah'a yemin olsun ki, biz nübüvvet ağacı, rahmet evi, ilim madeni ve meleklerin uğrak yeriyiz."

2-(584) ...Ebu Ziyad'dan, dedi ki:

Hız. Cafer bin Muhammed (İmam Cafer Sadık) babasından (*aleyhu-masselam*) naklen buyurdular ki: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Biz Ehlibeyt; nübüvvet ağacı, risalet konağı, meleklerin uğrak mekânı, rahmet evi ve ilim madeniyiz."

3-(585) ...Hayseme'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Hayseme, biz nübüvvet ağacı, rahmet evi, hikmet anahtarları, ilim madeni, risalet konağı, meleklerin uğrak yeri ve Allah sırrının mekânıyız. Yine biz, Allah'ın kulları arasındaki emanetiyiz. Biz, Allah'ın en büyük haremiyiz. Biz, Allah'ın zimmetiyiz. Biz, Allah'ın ahdiyiz. Kim, bizim ahdimize vefa ederse, kuşkusuz Allah'ın ahidine vefa etmiş olur. Kim de, o ahdi bozarsa, kuşkusuz Allah'ın zimmetini ve ahidini bozmuş olur."

İmamların İlimin Varisleri Oldukları Ve Her Birinin, İlimi Diğerine Miras Bıraktığı Babi

1-(586) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ali *aleyhisselam* âlim idi. İlim, birbirinden miras alınır. Hiçbir âlim, onun ilmini ya da Allah'ın dilediğini bilen biri, ondan sonra geride kalmadan ölmez."

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ حَرِيزِ بْنِ زُرَّارَةَ وَالْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي نَزَلَ مَعَ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يُرْفَعْ وَالْعِلْمُ يُتَوَارَثُ وَكَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَالِمَ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَإِنَّهُ لَمْ يَهْلِكْ مِنَّا عَالِمٌ قَطُّ إِلَّا خَلَفَهُ مِنْ أَهْلِهِ مَنْ عِلْمٌ مِثْلَ عِلْمِهِ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الطَّائِبِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْعِلْمَ يُتَوَارَثُ وَلَا يَمُوتُ عَالِمٌ إِلَّا وَتَرَكَ مَنْ يَعْلَمُ مِثْلَ عِلْمِهِ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ.

٤- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرِ عَنْ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ فِي عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سِنَّةَ أَلْفِ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي نَزَلَ مَعَ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يُرْفَعْ وَمَا مَاتَ عَالِمٌ فَذَهَبَ عِلْمُهُ وَالْعِلْمُ يُتَوَارَثُ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي نَزَلَ مَعَ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يُرْفَعْ وَمَا مَاتَ عَالِمٌ فَذَهَبَ عِلْمُهُ.

٦- مُحَمَّدٌ عَنْ أَحْمَدَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الثُّعْمَانَ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَمْضُونَ الثَّمَادَ وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ.

قِيلَ لَهُ وَمَا النَّهْرُ الْعَظِيمُ؟

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْعِلْمَ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) سُنْنَ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ وَهَلَّمَ جَرًّا إِلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

قِيلَ لَهُ وَمَا تِلْكَ السُّنَنُ؟

قَالَ عِلْمُ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) صَيَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ فَامِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَعْلَمُ أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ؟

2-(587) ...Fuzeyl'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Âdem *aleyhisselam* ile inen ilim kaldırılmamıştır. İlim, birbirinden miras alınır. Ali *aleyhisselam* bu ümmetin âlimiydi. Bizden bir âlim, kendi ailesinden onun ilmi kadar ya da Allah'ın dilediği kadar bilen bir âlim onun yerine geçmeden ölmez."

3-(588) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlim, birbirinden miras alınır. Hiçbir âlim, kendi yerinde onun ilmi kadar ya da Allah'ın dilediği kadar bilen birini geride bırakmadan ölmez."

4-(589) ...Fuzeyl bin Yesar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Ali *aleyhisselam*'da bin peygamberin sünneti bulunuyordu. Âdem *aleyhisselam* ile inen ilim kaldırılmamıştır. Ölüp de ilmi ortadan giden bir âlim yoktur. İlim, birbirinden miras alınır."

5-(590) ...Ömer bin Eban'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Âdem *aleyhisselam* ile inen ilim kaldırılmamıştır. Ölüp de ilmi ortadan giden bir âlim yoktur."

6-(591) ...Ali Bin Numan merfu olarak dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Birikinti suyunu emiyor, büyük nehri ise bırakıyorlar."

Kendisine: "Büyük nehir nedir?" denildi.

Buyurdular ki: "Büyük nehir, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ve Allah'ın ona verdiği ilimdir. Allah Azze ve Celle, Âdem'den Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin sünnetlerini Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'de toplamıştır."

Kendisine: "O sünnetler nelerdir?" denildi.

Buyurdular ki: "Peygamberlerin bilgilerinin tamamıdır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* de onun tamamını Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a devretmiştir."

Bu arada birisi, kendisine: "Ey Resulullah'ın oğlu! Öyleyse Emirü'l-Müminin mi daha bilgiliydi, yoksa bazı nebiler mi?" dedi.

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) اسْمَعُوا مَا يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يَفْتَحُ مَسَامِعَ مَنْ يَشَاءُ إِنِّي حَدَّثْتُهُ أَنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عِلْمَ النَّبِيِّينَ وَأَنَّهُ جَمَعَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَهُوَ يَسْأَلُنِي أَهْوَأَ أَعْلَمُ أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الطَّائِبِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْعِلْمَ يُتَوَارَثُ فَلَا يَمُوتُ عَالِمٌ إِلَّا تَرَكَ مَنْ يَعْلَمُ مِثْلَ عِلْمِهِ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ.

٨- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي نَزَلَ مَعَ آدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يُرْفَعْ وَمَا مَاتَ عَالِمٌ إِلَّا وَقَدْ وَرَثَ عِلْمَهُ إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَبْقَى بِغَيْرِ عَالِمٍ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَرَثُوا عِلْمَ النَّبِيِّ وَجَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْمُهْتَدِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ أَمِينًا لِلَّهِ فِي خَلْفِهِ فَلَمَّا قُبِضَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كُنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَثَتُهُ فَنَحْنُ أُمَّنَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ عِنْدَنَا عِلْمُ الْبَلَايَا وَالْمَنَايَا وَأَنْسَابُ الْعَرَبِ وَمَوْلِدُ الْإِسْلَامِ وَإِنَّا لَنَعْرِفُ الرَّجُلَ إِذَا رَأَيْنَاهُ بِحَقِيقَةِ الْإِيمَانِ وَحَقِيقَةِ النَّفَاقِ.

وَإِنَّ شِبَعَتَنَا لَمَكْتُوبُونَ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ أَخَذَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَعَالِيهِمُ الْمِيثَاقَ يَرِدُونَ مَوْرِدَنَا وَيَدْخُلُونَ مَدْخَلَنَا لَيْسَ عَلَيْنَا مِلَّةُ الْإِسْلَامِ غَيْرُنَا وَعَيْرُهُمْ.

نَحْنُ التُّجَبَاءُ التُّجَاةُ وَنَحْنُ أَفْرَاطُ الْأَنْبِيَاءِ وَنَحْنُ أُنْبَاءُ الْأَوْصِيَاءِ وَنَحْنُ الْمَخْصُوصُونَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَنَحْنُ أَوْلَى النَّاسِ بِكِتَابِ اللَّهِ وَنَحْنُ أَوْلَى النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَحْنُ الَّذِينَ شَرَعَ اللَّهُ لَنَا دِينَهُ.

Hız. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ne söylediğini dinleyin! Allah dilediğinin duyularını açar. Ben ona diyorum ki: "Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'de bütün peygamberlerin ilmini toplamıştır. O da bütün bunları Emirü'l-Müminin *aleyhisselam*'a tevdi etmiştir." O ise bana soruyor ki: "O mu daha bilgilidir, yoksa bazı peygamberler mi?"

7-(592) ... Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlim birbirinden miras alınır, dolayısıyla hiçbir âlim kendi yerinde onun ilmi kadar ya da Allah'ın dilediği kadar bilen birini geride bırakmadan ölmez."

8-(593) ... Haris bin Muğeyre'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "'Âdem *aleyhisselam* ile inen ilim kaldırılmamıştır. Hiçbir âlim, kendi ilmini miras bırakmadan ölmez. Yeryüzü âlimsiz kalamaz."

İmamların, Nebi'yi Ekrem Ve Önceki Bütün Peygamberler Ve Vasilerin İlimlerini Miras Aldıkları Babı

1-(594) ... Abdullah bin Cündep'den, dedi ki:

Hız. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* kendisine gönderdiği bir mektupta şunları yazmışlardır: "Amma ba'du; Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah'ın yaratıkları arasındaki eminiydi (güvenilirdi). O vefat edince, biz Ehlibeyt onun varisleri olduk. Dolayısıyla da biz Allah'ın yeryüzündeki eminleriyiz. Belaların, ölümlerin, Arap soylarının ve İslam'ın doğuşu⁴⁷⁴ ilmi bizim katımızdadır. Biz bir kişiye baktığımızda onun iman ya da nifak hakikatini anlarız.

Bizim Şialarımız, isimleriyle babalarının isimleriyle yazılmıştır. Allah bizden ve onlardan ahit almıştır. Bizim indiğimiz suya onlar da inerler, bizim girdiğimiz yere onlar da girerler. Bizden ve onlardan başkası (gerçek anlamda) İslam milleti üzerine değildir.

Biz, kurtuluşa eren soylularız. Biz, peygamberlerin varisleriyiz.⁴⁷⁵ Biz, vasilerin oğullarıyız. Biz, Allah Azze ve Celle'nin Kitabında özgü kılınanlarız. Biz, insanlar içinde Allah'ın Kitabı'na en öncelikli olanız. Biz, insanlar içinde Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e en öncelikli olanız. Biz, kendileri için Allah dinini yasalaştırdığı kimseleriz.

فَقَالَ فِي كِتَابِهِ شَرَعَ لَكُمْ (يَا آلَ مُحَمَّدٍ) مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا (قَدْ وَصَّانَا بِمَا وَصَّى بِهِ نُوحًا) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ (يَا مُحَمَّدُ) وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى. (فَقَدْ عَلَّمْنَا وَبَلَّغْنَا عِلْمَ مَا عَلَّمْنَا وَاسْتَوَدَعْنَا عِلْمَهُمْ نَحْنُ وَرَثَتُهُ أُولَى الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ) أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ (يَا آلَ مُحَمَّدٍ) وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ (وَكُونُوا عَلَى جَمَاعَةٍ) كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ (مَنْ أَشْرَكَ بِوِلَايَةِ عَلِيٍّ) مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ (مِنْ وِلَايَةِ عَلِيٍّ) إِنَّ اللَّهَ (يَا مُحَمَّدُ) ... وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ. (مَنْ يُجِيبُكَ إِلَى وِلَايَةِ عَلِيٍّ) (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ أَوْلَ وَصِيِّ كَانَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ هِبَةُ اللَّهِ بِنِ آدَمَ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ مَضَى إِلَّا وَلَهُ وَصِيٌّ. وَكَانَ جَمِيعُ الْأَنْبِيَاءِ مِائَةَ أَلْفِ نَبِيٍّ وَ...عَشْرِينَ أَلْفِ نَبِيٍّ مِنْهُمْ خَمْسَةٌ أُولُو الْعَزْمِ نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى وَمُحَمَّدٌ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

وَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ كَانَ هِبَةَ اللَّهِ لِمُحَمَّدٍ وَوَرِثَ عِلْمَ الْأَوْصِيَاءِ وَعِلْمَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ أَمَا إِنَّ مُحَمَّدًا وَرِثَ عِلْمَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ. عَلَى قَائِمَةِ الْعَرْشِ مَكْتُوبٌ حَمْزَةُ أَسَدِ اللَّهِ وَأَسَدُ رَسُولِهِ وَسَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَفِي ذُؤَابَةِ الْعَرْشِ عَلِيُّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَهَذِهِ حُجَّتُنَا عَلَى مَنْ أَنْكَرَ حَقَّقْنَا وَجَحَدَ مِيرَاتْنَا وَمَا مَنَعَنَا مِنَ الْكَلَامِ وَأَمَامَنَا الْبَقِيَّةُ فَأَيُّ حُجَّةٍ تَكُونُ أُبْلَغَ مِنْ هَذَا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ زُرْعَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُفْضَلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ سُلَيْمَانَ وَرِثَ دَاوُدَ وَإِنَّ مُحَمَّدًا وَرِثَ سُلَيْمَانَ وَإِنَّا وَرِثْنَا مُحَمَّدًا وَإِنَّ عِنْدَنَا عِلْمَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ وَتَبْيَانِ مَا فِي الْأَلْوَابِ قَالَ قُلْتُ إِنَّ هَذَا لَهَوُ الْعِلْمِ قَالَ لَيْسَ هَذَا هُوَ الْعِلْمُ إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي يَحْدُثُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ وَسَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ.

Allah Teala Kitabında buyuruyor ki: "**Yasalaştırdı sizler için din-den**" (Ey Muhammed'in Ehlibeyt'i)! "**Nuh'a tavsiye ettiğini**" (Nuh'a tavsiye ettiklerini bize de tavsiye etmiştir). "**Sana da vahyettiğimizi**" (Ey Muhammed)! "**İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi de.**" (Şüphesiz bildiğimiz ilmi, o bize öğretmiştir ve tebliği etmiştir, onların (peygamberlerin) ilmini bize emanet etmiştir, biz Ulu'l-Azim resullerin varisleriyiz). "**Dini ayakta tutun**" (Ey Muhammed'in Ehlibeyt'i)! "**Ve onda bölünmeyin**" (Birlikte olun). "**Müşriklere**" (Ali'nin velayetine ortak koşanlara) "**çok ağır gelmek-tedir, kendisine çağırdığın şey**" (Ali'nin velayeti). "**Şüphesiz Allah...**" (Ey Muhammed), "**kendine hidayet eder rücu edeni**"⁴⁷⁶ (Ali *aleyhisselam*'ın velayeti hususunda sana icabet edeni)."

2-(595) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuşlardır: "Yeryüzündeki ilk vasi, Âdem'in oğlu Hibetullah⁴⁷⁷ idi. Gelip geçen hiç bir peygamber yoktur ki, onun bir vasisi olmasın.

Peygamberlerin toplamı yüz yirmi (dört) bindir.⁴⁷⁸ Onların beşi Ulu'l-Azim'dir: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (*Allah'ın selamı üzerlerine olsun*).

Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam* da Allah'ın Muhammed'e hibesidir. Bütün vasilerin ve kendinden öncekilerin ilmini miras almıştır. Bilin ki, Muhammed de kendinden önceki bütün peygamberlerin ve resullerin ilmini miras almıştır.

Arşın direğine yazılmıştır ki: "Hamza, Allah'ın ve Resulünün aslanı ve şehitlerin efendisidir." Arşın şerefesinde de: "Ali *aleyhisselam* müminlerin emiridir." diye yazılmıştır. Bu, bizim hakkımızı inkâr edenlere, mirasımıza karşı çıkanlara karşı kanıtımızdır. Önümüzde yakın (ölüm) varken, bizi konuşmaktan ne alıkoyabilir? Hangi kanıt bundan daha açık olabilir?"⁴⁷⁹

3-(596) ...Mufazzel bin Ömer'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Süleyman Davud'a varis oldu. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* de Süleyman'a varis oldu. Biz de Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e varis olduk. Bu yüzden Tevrat'ın, İncil'in, Zebur'un ilmi ve Levhalar'da olan bizim katımızdadır." Râvi der, dedim ki: "İşte ilim budur."

Buyurdular ki: "Asıl ilim bu değildir, ilim, gün be gün, saat be saat vaki olandır."

٤- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ شُعَيْبِ الْحَدَّادِ عَنْ ضُرَيْسِ الْكُنَاسِيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَعِنْدَهُ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ دَاوُدَ وَرِثَ عِلْمَ الْأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ سُلَيْمَانَ وَرِثَ دَاوُدَ وَإِنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَرِثَ سُلَيْمَانَ وَإِنَّا وَرِثْنَا مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنَّ عِنْدَنَا صُحُفَ إِبْرَاهِيمَ وَالْوَّاحِ مُوسَى. فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْعِلْمُ. فَقَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ لَيْسَ هَذَا هُوَ الْعِلْمُ إِنَّمَا الْعِلْمُ مَا يَحْدُثُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ يَوْمًا بِيَوْمٍ وَسَاعَةً بِسَاعَةٍ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لِي يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُعْطِ الْأَنْبِيَاءَ شَيْئًا إِلَّا وَقَدْ أَعْطَاهُ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ). قَالَ وَقَدْ أَعْطَى مُحَمَّدًا جَمِيعَ مَا أَعْطَى الْأَنْبِيَاءَ وَعِنْدَنَا الصُّحُفُ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صُحُفَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى. قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ هِيَ الْأَلْوَاخُ؟ قَالَ نَعَمْ.

٦- مُحَمَّدٌ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ التُّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ سَأَلَهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ... مَا الزَّبُورُ وَمَا الذِّكْرُ؟ قَالَ الذِّكْرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالزَّبُورُ الَّذِي أُنزِلَ عَلَى دَاوُدَ وَكُلُّ كِتَابٍ نَزَلَ فَهُوَ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ وَنَحْنُ هُمْ.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي زَاهِرٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَخِيهِ أَحْمَدَ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ لَهُ جُعِلَتْ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَرِثَ النَّبِيِّينَ كُلَّهُمْ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ مِنْ لَدُنْ آدَمَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى نَفْسِهِ؟

قَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَمُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَعْلَمُ مِنْهُ.

قَالَ قُلْتُ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَانَ يُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ.

4-(597) ...Zureysi'l-Kinasi'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında bulunuyordum. Ebu Besir de oradaydı. Bu esnada Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Davud, peygamberlerin ilmüne varis olmuştu. Süleyman da Davud'a varis olmuştu. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* de Süleyman'a varis olmuştu. Biz ise, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e varis olmuşuzdur. Dolayısıyla İbrahim'in sahifeleri ve Musa'nın Levhaları bizim katımızdadır."

Bu arada Ebu Besir dedi ki: "İşte ilim budur."

Buyurdular ki: "Ey Ebu Muhammed! Asıl ilim bu değildir, asıl ilim gece, gündüz, gün be gün, saat be saat vaki olandır."

5-(598) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Ebu Muhammed! Allah Azze ve Celle peygamberlere ne verdiyse, mutlaka onu Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e de verdi."

Yine buyurdular ki: "Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e peygamberlere verdiği tamamını vermiştir. Allah Azze ve Celle'nin: "**İbrahim'in ve Musa'nın sahifeleri.**"⁴⁸⁰ diye buyurduğu sahifeler bizim katımızdadır."

Dedim ki: "Fedanız olayım, onlar Levhalar mıdır?" "Evet." buyurdular.

6-(599) ...Abdullah bin Sinan'dan, dedi ki:

Hız. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a, Allah Azze ve Celle'nin: "**Andolsun, Zikir'den sonra Zebur'da da yazmıştık ki...**"⁴⁸¹ buyruğuyla ilgili olarak: "Zebur nedir, zikir nedir?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Zikir Allah katındadır. Davud'a indirilen Zebur ve inen bütün kitaplar ilim ehlinin nezdindedir, onlar da biziz."

7-(600) ...İbrahim, babasından naklen dedi ki:

Hız. Birinci Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a: "Fedanız olayım, bana Nebi-yi Ekrem *sallallahu aleyhi ve alih*'den haber veriniz. Peygamberlerin tamamının mı mirasçısıydı?" dedim."Evet." buyurdular.

Dedim ki: "Âdem'den kendisine kadar mı?"

Buyurdular ki: "Allah hiçbir nebi göndermedi ki Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* ondan daha bilgili olmasın."

Ravi der: dedim ki: "İsa bin Meryem Allah'ın izniyle ölüleri diriltiyordu."

قَالَ صَدَقَتْ وَسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ كَانَ يُفْهَمُ مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَقْدِرُ عَلَى هَذِهِ الْمَنَازِلِ.

قَالَ فَقَالَ إِنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ قَالَ لِلْهُدُودِ حِينَ فَقَدَهُ وَشَكَ فِي أَمْرِهِ فَقَالَ مَا لِي لِأَرَى الْهُدُودَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ. حِينَ فَقَدَهُ فَغَضِبَ عَلَيْهِ فَقَالَ لِأَعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لِأُدْبَحَنَّهُ أَوْ لِيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ.

وَإِنَّمَا غَضِبَ لِأَنَّهُ كَانَ يَدُلُّهُ عَلَى الْمَاءِ فَهَذَا وَهُوَ طَائِرٌ قَدْ أُعْطِيَ مَا لَمْ يُعْطَ سُلَيْمَانُ وَقَدْ كَانَتِ الرِّيحُ وَالْتَّمَلُ وَالْإِنْسُ وَالْجِنُّ وَالشَّيَاطِينُ وَالْمَرْدَةُ لَهُ طَائِعِينَ وَلَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَاءِ وَكَانَ الطَّيْرُ يَعْرِفُهُ.

وَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلَّمَ بِهِ الْمَوْتَى وَقَدْ وَرَّثْنَا نَحْنُ هَذَا الْقُرْآنَ الَّذِي فِيهِ مَا تُسَيِّرُ بِهِ الْجِبَالُ وَتُقَطِّعُ بِهِ الْبُلْدَانَ وَتُحْيَا بِهِ الْمَوْتَى.

وَنَحْنُ نَعْرِفُ الْمَاءَ تَحْتَ الْهَوَاءِ وَإِنَّ فِي كِتَابِ اللَّهِ لآيَاتٍ مَا يُزَادُ بِهَا أَمْرٌ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ بِهِ. مَعَ مَا قَدْ يَأْذَنُ اللَّهُ مِمَّا كَتَبَهُ الْمَاضُونَ جَعَلَهُ اللَّهُ لَنَا فِي أُمِّ الْكِتَابِ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ. ثُمَّ قَالَ ثُمَّ أَوْرَّثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا. فَنَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَأَوْرَّثْنَا هَذَا الَّذِي فِيهِ تَبَيَانُ كُلِّ شَيْءٍ.

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) عِنْدَهُمْ جَمِيعُ الْكُتُبِ الَّتِي نَزَلَتْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَنَّهَمْ يَعْرِفُونَهَا عَلَى اخْتِلَافِ أَلْسِنَتِهَا

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ فِي حَدِيثِ بُرَيْهِ أَنَّهُ لَمَّا جَاءَ مَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَلَقِيَ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فَحَكَى لَهُ هِشَامُ الْحِكَايَةَ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لِبُرَيْهِ يَا بُرَيْهِ كَيْفَ عِلْمُكَ بِكِتَابِكَ؟ قَالَ أَنَا بِهِ عَالِمٌ.

Buyurdular ki: "Doğru söyledin. Süleyman bin Davud da kuşların dilini biliyordu. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ise bu makamların tamamına muktedir." "

Râvi der: Sonra da şöyle buyurdular: "Süleyman bin Davud Hühüt kuşunu görmeyip de hakkında kuşkulanınca: "...Neden Hühüt'ü görmiyorum yoksa kayıplardan mı oldu?"⁴⁸² dedi. Onu görmeyince de öfkelenerek: "Onu ya şiddetle cezalandıracağım yahut boğazlayacağım, ya da bana açık bir delil getirecektir."⁴⁸³ dedi.

Süleyman ona şu nedenle öfkelenmişti ki, o Süleyman'a suyu(n yerini) gösteriyordu. O sadece bir kuştu. Ama ona Süleyman'a verilmeyen bir ilim verilmişti. Oysa rüzgâr, karınca, insanlar ve serkeş şeytanlar ona itaat ederdi. Buna rağmen o, havanın (yerin) altındaki suyu bilemiyordu, ama bir kuş bunu biliyordu.

Bu arada Allah kitabında buyuruyor ki: "**Eğer Kur'an ile dağlar yürütülür, yeryüzü parçalanır (kat'edilir) yahut ölümler konuşturulsa...**"⁴⁸⁴

İşte biz, içinde dağların yürütülme, beldelerin kat'edilme ve ölümlerin diriltirme ilmi bulunan Kur'an'ı miras almışız. Biz havanın (yerin) altındaki suyu biliriz. Allah'ın kitabında öyle ayetler vardır ki, onlarla istenen her şeyin olmasına Allah izin verir.

Buna ilaveten Allah, izin verdiği, geçmişlerin kaydettiği her şeyi Ümmü'l-Kitap'da bize bahşetmiştir. Allah buyuruyor ki: "**Gökte ve yerde gizli olan hiçbir şey yoktur ki, Apaçık Kitap'da olmasın.**"⁴⁸⁵ Sonra da şöyle buyurmuştur: "**Sonra Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık...**"⁴⁸⁶ Allah Azze ve Celle'nin seçtiği ve her şeyin açıklaması bulunan bu Kitabı miras bıraktığı kimseler biziz."

Allah Azze Ve Celle Katından İnen Bütün Kitapların İmamlarda Bulunduğu Ve Farklı Dillerde Olmalarına Rağmen Onları Bildikleri Babı

1-(601) ...Hişam bin Hakem, Bureyh'le⁴⁸⁷ ilgili hadiste demiştir ki: "Bureyh'le birlikte Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzuruna giderlerken Hz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer *aleyhisselam* ile karşılaşır ve Hişam Bureyh'in kıssasını kendilerine anlatır, bitirince de Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam* Bureyh'e şöyle buyururlar: "Ey Bureyh, Kitabı'na dair bilgin nasıldır?"

Dedi ki: "Onu biliyorum."

ثُمَّ قَالَ كَيْفَ تَقْتَكِ بِنَأْوَيلِهِ؟

قَالَ مَا أَوْتَقْنِي بِعِلْمِي فِيهِ.

قَالَ فَابْتَدَأَ أَبُو الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقْرَأُ الْإِنْجِيلَ.

فَقَالَ بُرَيْهٌ إِيَّاكَ كُنْتُ أَطْلُبُ مِنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً أَوْ مِثْلَكَ.

قَالَ فَآمَنَ بُرَيْهٌ وَحَسَنَ إِيمَانُهُ وَآمَنَتِ الْمَرْأَةُ الَّتِي كَانَتْ مَعَهُ

فَدَخَلَ هِشَامٌ وَبُرَيْهٌ وَالْمَرْأَةُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَحَكَى لَهُ هِشَامُ الْكَلَامَ

الَّذِي جَرَى بَيْنَ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَبَيْنَ بُرَيْهٍ.

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ذُرِّيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

فَقَالَ بُرَيْهٌ أَنَّى لَكُمْ التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ وَكُتُبُ الْأَنْبِيَاءِ؟

قَالَ هِيَ عِنْدَنَا وَرِائَهُ مِنْ عِنْدِهِمْ نَقَرُوهَا كَمَا قَرَأُوهَا وَنَقُولُهَا كَمَا قَالُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْعَلُ

حُجَّةً فِي أَرْضِهِ يُسْأَلُ عَنْ شَيْءٍ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُفْضَلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَتَيْنَا بَابَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَنَحْنُ نُرِيدُ

الْإِذْنَ عَلَيْهِ فَسَمِعْنَاهُ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ لَيْسَ بِالْعَرَبِيَّةِ فَتَوَهَّمْنَا أَنَّهُ بِالسُّرْيَانِيَّةِ ثُمَّ بَكَى فَبَكَيْنَا

لِبُكَائِهِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا الْغُلَامُ فَأَذَنَ لَنَا فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ.

فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَتَيْتَاكَ نُرِيدُ الْإِذْنَ عَلَيْكَ فَسَمِعْنَاكَ تَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ لَيْسَ بِالْعَرَبِيَّةِ

فَتَوَهَّمْنَا أَنَّهُ بِالسُّرْيَانِيَّةِ ثُمَّ بَكَيتُ فَبَكَيْنَا لِبُكَاءِكَ.

قَالَ نَعَمْ ذَكَرْتُ إِلْيَاسَ النَّبِيَّ وَكَانَ مِنْ عِبَادِ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقُلْتُ كَمَا كَانَ

يَقُولُ فِي سُجُودِهِ.

ثُمَّ انْدَفَعَ فِيهِ بِالسُّرْيَانِيَّةِ فَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا قَسًّا وَلَا جَائِلِيقًا أَفْصَحَ لَهْجَةً مِنْهُ بِهِ.

Sonra da buyurdular ki: "Onun teviline dair güvenin nasıldır?"

Dedi ki: "Bu hususta bilgime son derece güveniyorum."

Râvi der: Bu arada Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam* İncil'i okumaya başladı.

Bunu gören Bureyh dedi ki: "Elli yıldan beridir ki, seni veya senin gibisini arıyordum."

Râvi der: Böylece Bureyh iman etti, imanı pek güzel oldu. Yanındaki kadın da iman etti.

Bu arada Hişam, Bureyh ve o kadın Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a vardılar. Hişam, Ebu'l-Hasan Musa *aleyhisselam* ile Bureyh arasında geçen konuşmayı ona anlattı.

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*: "**Birbirinden gelen bir nesildir, Allah işiten ve bilendir.**"⁴⁸⁸ buyurdular.

Bu sırada Bureyh dedi ki: "Siz nereden Tevrat, İncil ve peygamberlerin kitaplarını biliyorsunuz?"

Buyurdular ki: "Bunları (kitapları) biz onlardan miras almışızdır. Biz onları, onların okudukları gibi okur, onların söylediği gibi söyleriz. Allah, kendisine bir şey sorulduğunda "Bilmiyorum." diyen birini arzında hüccet kılmaz."

2-(602) ...Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın kapısına geldik, içeri girmek için izin almak istiyorduk ki, (İmam'ın) Arapça olmayan bir dille konuştuğunu duyduk ve Süryanice olduğunu tahmin ettik. Sonra da ağlamaya başladı, biz de onun ağlamasıyla ağladık. Sonra hizmetçi gelip, içeri girmemize izin verildiğini belirtti. İçeri girip yanına vardık.

Dedim ki: "Allah işinizi doğrultsun. Kapınıza gelmiş ve izin almak istiyorduk ki, Süryanice olduğunu tahmin ettiğimiz, Arapça olmayan bir dille konuştuğunuzu duyduk. Sonra da ağladınız, sizin ağlamanızla biz de ağladık"

Buyurdular ki: "Evet, İlyas peygamberi andım. O İsrailoğulları peygamberlerinin en çok ibadet edenlerinden biriydi. Onun secdelerinde söylediği sözleri söylüyordum."

Sonra da onu Süryanice okumaya koyuldu. Allah'a yemin olsun ki, hiçbir keşiş veya piskoposun bu kadar fesih bir lehçeyle (Süryanice) konuştuğunu görmemiştik.

ثُمَّ فَسَّرَهُ لَنَا بِالْعَرَبِيَّةِ فَقَالَ كَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ أَتْرَاكَ مُعَذِّبِي وَقَدْ أَظْمَأْتُ لَكَ
هَوَاجِرِي أَتْرَاكَ مُعَذِّبِي وَقَدْ عَفَّرْتُ لَكَ فِي التُّرَابِ وَجْهِي أَتْرَاكَ مُعَذِّبِي وَقَدْ اجْتَنَبْتُ
لَكَ الْمَعَاصِيَ أَتْرَاكَ مُعَذِّبِي وَقَدْ أَسْهَرْتُ لَكَ لَيْلِي؟

قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ ارْزُقْ رَأْسَكَ فَإِنِّي غَيْرُ مُعَذِّبِكَ.

قَالَ فَقَالَ إِنْ قُلْتَ لَا أَعَذِّبُكَ ثُمَّ عَذَّبْتَنِي مَاذَا أَلَسْتُ عَبْدَكَ وَأَنْتَ رَبِّي؟

قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ ارْزُقْ رَأْسَكَ فَإِنِّي غَيْرُ مُعَذِّبِكَ إِنِّي إِذَا وَعَدْتُ وَعَدْتُ وَفَيْتُ بِهِ.

بَابُ أَنَّهُ لَمْ يَجْمَعْ الْقُرْآنَ كُلَّهُ إِلَّا الْأَئِمَّةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

وَأَنَّهُمْ يَعْلَمُونَ عِلْمَهُ كُلَّهُ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَجْبُوبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ
عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ مَا ادَّعَى أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَنَّهُ جَمَعَ
الْقُرْآنَ كُلَّهُ كَمَا أَنْزَلَ إِلَّا كَذَابٌ وَمَا جَمَعَهُ وَحَفِظَهُ كَمَا نَزَّلَهُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي
طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ).

٢- مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ
عَنِ الْمُنْخَلِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ مَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ أَنْ يَدَّعَى أَنَّ
عِنْدَهُ جَمِيعَ الْقُرْآنِ كُلِّهِ ظَاهِرِهِ وَبَاطِنِهِ غَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ.

٢- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ الرَّبِيعِ
عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي هَاشِمِ الصَّيرَفِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُصْعَبٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ
مُحْرَزٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ مِنْ عِلْمٍ مَا أَوْتَيْنَا تَفْسِيرَ الْقُرْآنِ
وَأَحْكَامَهُ وَعِلْمَ تَغْيِيرِ الزَّمَانِ وَحَدَّثَانِهِ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ خَيْرًا أَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَ مَنْ
لَمْ يَسْمَعْ لَوْلَى مُعْرِضًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْ.

ثُمَّ أَمْسَكَ هُنَيْئَةً ثُمَّ قَالَ وَلَوْ وَجَدْنَا أَوْعِيَةً أَوْ مُسْتَرَاحًا لَقُلْنَا وَاللَّهِ الْمُسْتَعَانُ.

Sonra da onları Arapça olarak bize açıkladılar ve buyurdular ki: "İlyas (peygamber) secdelerinde şöyle derdi: "Kavurucu sıcak günlerde senin için susuz kaldığım halde bana azap mı edeceksin? Senin için yüzümü toprağa sürdüğüm halde beni cezalandıracak mısın? Senin için günahlardan sakındığım halde beni cezalandıracak mısın? Senin için gecemi uykusuz geçirdiğim halde beni cezalandıracak mısın?"

Buyurdular ki: "Allah, İlyas'a vahyetti ki: "Kaldır başını, seni cezalandırmayacağım." Buyurdular ki: İlyas dedi ki: "Seni cezalandırmayacağım diyorsun ama ya sonradan beni cezalandırırsan ne olur? Ben senin kulun, sen de benim Rabbim değil misin?"

Buyurdular ki: bunun üzerine, Allah ona vahyetti ki: "Başını kaldır, ben seni cezalandırmayacağım. Çünkü ben bir şeyi vaad edersem, mutlaka ona vefa ederim."

İmamların Haricinde Hiç Kimsenin Kur'an'ın Tamamını Toplamadığı Ve İmamların Kur'an İlminin Tamamını Bildikleri Babı

1-(603) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "İnsanlardan kim, Kur'an'ın tamamını nazil olduğu şeklinde topladığını iddia ederse, mutlaka yalancıdır. Ali bin Ebu Talip ve ondan sonra gelen İmamlar *aleyhimusselam* dışında hiçbir kimse, ne onu Allah Teala'nın indirdiği tertipte toplamış ne de hıfzetmiştir."⁴⁸⁹

2-(604) ...Cabir'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Vasiler dışında hiçbir kimse, Kur'an'ın tamamının, zahirinin ve batınının indinde bulunduğunu iddia edemez."

3-(605) ...Selme bin Muhriz'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bize verilen ilimlerden biri de Kur'an'ın tefsiri ve ahkamı ile zamanın değişimi ve yeniliklerinin ilmidir. Allah bir kavme hayır dilerse, onlara işittirir. Ama dinlemeyen birine işittirirse, o hiç duymamış gibi sırtını çevirip gider."

Sonra az bir süre sustu, ardından da şöyle buyurdular: "Eğer geniş kapasiteli sineler veya güvenilir kimseler bulsaydık, mutlaka söyledik, ancak yardım Allah'tandır."

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْمُؤْمِنِ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَاللَّهِ إِنِّي لِأَعْلَمُ كِتَابَ اللَّهِ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ كَأَنَّهُ فِي كَفِّي فِيهِ خَبْرُ السَّمَاءِ وَخَبْرُ الْأَرْضِ وَخَبْرُ مَا كَانَ وَخَبْرُ مَا هُوَ كَائِنٌ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ تَبْيَانٌ كُلِّ شَيْءٍ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي زَاهِرٍ عَنِ الْحَشَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ.

قَالَ فَفَرَّجَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَيْنَ أَصَابِعِهِ فَوَضَعَهَا فِي صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَعِنْدَنَا وَاللَّهِ عِلْمُ الْكِتَابِ كُلُّهُ.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ. قَالَ إِيَّانَا عَنِّي وَعَلِيُّ أَوْلُنَا وَأَفْضَلُنَا وَخَيْرُنَا بَعْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

بَابُ مَا أُعْطِيَ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) مِنْ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ

١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَعَبْدُ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ قَالَ أَخْبَرَنِي شُرَيْسُ الْوَابِشِيِّ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اسْمَ اللَّهِ الْأَعْظَمِ عَلَى ثَلَاثَةِ وَسَبْعِينَ حَرْفًا وَإِنَّمَا كَانَ عِنْدَ آصَفَ مِنْهَا حَرْفٌ وَاحِدٌ فَتَكَلَّمْتُ بِهِ فَخَسِفَ بِالْأَرْضِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَرِيرِ بَلْقَيْسَ حَتَّى تَنَاقَلَ السَّرِيرَ بِيَدِهِ ثُمَّ عَادَتْ الْأَرْضُ كَمَا كَانَتْ أَسْرَعَ مِنْ طَرْفَةِ عَيْنٍ.

وَنَحْنُ عِنْدَنَا مِنَ الْأَسْمِ الْأَعْظَمِ اثْنَانِ وَسَبْعُونَ حَرْفًا وَحَرْفٌ وَاحِدٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى اسْتَأْتَرَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

4-(606) ...Al-i Sam'ın kölesi Abdu'l-Ala'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah'a yemin olsun ki, ben Allah'ın Kitabı'nı evvelinden sonuna kadar elimin içindeymiş gibi biliyorum. Göğün, yerin, olup bitenlerin ve olacakların haberi ondadır. Allah Azze ve Celle, onda her şeyin açıklaması vardır, buyurmuştur."⁴⁹⁰

5-(607) ...Abdurrahman bin Kesir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, "**Katında Kitap'dan bir ilim olan dedi ki: 'Ben onu (Belkıs'ın tahtını) gözünü açıp kapamadan önce getiririm.'**"⁴⁹¹ ayetini okudular.

Râvi der: Bu arada parmaklarını açarak sinesine koydular. Sonra da buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki, Kitab'ın tamamının ilmi bizim katımızdadır."

6-(608) ...Bureyd bin Muaviye'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "**...De ki; benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve katında Kitab'ın ilmi olan yeter.**"⁴⁹² ayetini sordum.

Buyurdular ki: "Bizi kastetmiştir. Ali *aleyhisselam* ise, Nebi-yi Ekrem *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra bizim ilkimiz, en üstünümüz ve en hayırlımızdır."

Allah'ın İsm-i Âzami'nden İmamlar'a Verileni Babı

1-(609) ...Cabir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah'ın İsm-i Âzam'ı yetmiş üç harf (kelime) üzeredir. Asif'in⁴⁹³ katında ondan sadece bir harf vardı. Asif onu söyledi de, bir göz açıp kapama süresinden az bir zaman içerisinde, onunla Belkıs'ın tahtı arasında bulunan (mesafe) yere batıverdi, o eliyle tahtı alıverdi. Sonra da yer eski haline döndü.

Bizim katımızda ise, İsm-i Âzam'den yetmiş iki harf bulunmaktadır. Bir harfi de Allah Teala'nın katındadır. Allah onu gaybi ilimde kendi katına özgü kılmıştır. Ancak hiçbir maharet ve hiçbir kudret yok ki, Yüce ve Büyük Allah'tan olmasın."⁴⁹⁴

٢- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ زَكَرِيَّا بْنِ عِمْرَانَ الْقُمِيِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ أَحْفَظْ اسْمَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أُعْطِيَ حَرْفَيْنِ كَانَ يَعْمَلُ بِهِمَا وَأُعْطِيَ مُوسَى أَرْبَعَةَ أَحْرَفٍ وَأُعْطِيَ إِبْرَاهِيمُ ثَمَانِيَةَ أَحْرَفٍ وَأُعْطِيَ نُوحٌ خَمْسَةَ عَشَرَ حَرْفًا وَأُعْطِيَ آدَمُ خَمْسَةَ وَعِشْرِينَ حَرْفًا وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمَعَ ذَلِكَ كُلَّهُ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنَّ اسْمَ اللَّهِ الْأَعْظَمَ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ حَرْفًا أُعْطِيَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) اثْنَيْ وَسَبْعِينَ حَرْفًا وَحُجِبَ عَنْهُ حَرْفٌ وَاحِدٌ.

٣- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ صَاحِبِ الْعُسْكَرِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ حَرْفًا كَانَ عِنْدَ آصَفَ حَرْفٌ فَتَكَلَّمُ بِهِ فَانْحَرَقَتْ لَهُ الْأَرْضُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَبَا فَنَتَاوَلَ عَرْشَ بَلْقَيْسَ حَتَّى صَيَّرَهُ إِلَى سُلَيْمَانَ ثُمَّ انْبَسَطَتْ الْأَرْضُ فِي أَقْلٍ مِنْ طَرْفَةٍ عَيْنٍ وَعِنْدَنَا مِنْهُ اثْنَانِ وَسَبْعُونَ حَرْفًا وَحَرْفٌ عِنْدَ اللَّهِ مُسْتَأْتَرٌ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ.

بَابُ مَا عِنْدَ الْأَيْمَةِ مِنْ آيَاتِ الْأَنْبِيَاءِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مَنِيعِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْبَصْرِيِّ عَنْ مُجَاشِعِ عَنْ مُعَلَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَتْ عَصَا مُوسَى لَأَدَمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَصَارَتْ إِلَى شُعَيْبٍ ثُمَّ صَارَتْ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَإِنَّهَا لَعِنْدَنَا وَإِنَّ عَهْدِي بِهَا أَنْفَاءً وَهِيَ خَضْرَاءُ كَهَيْئَتِهَا حِينَ انْتَرَعَتْ مِنْ شَجَرَتِهَا وَإِنَّهَا لَتَنْطِقُ إِذَا اسْتَنْطَقْتَ أَعْدَتَ لِقَائِمَنَا (عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ) يَصْنَعُ بِهَا مَا كَانَ يَصْنَعُ مُوسَى وَإِنَّهَا لَتُرْوَعُ وَتَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ وَتَصْنَعُ مَا تُؤْمَرُ بِهِ إِنَّهَا حَيْثُ أَقْبَلْتَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ يُفْتَحُ لَهَا شُعْبَتَانِ إِحْدَاهُمَا فِي الْأَرْضِ وَالْآخَرَى فِي السَّقْفِ وَيَبْنِيهُمَا أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ بِلِسَانِهَا.

٢- أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ الْوَأَحُّ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عِنْدَنَا وَعَصَا مُوسَى عِنْدَنَا وَوَحْنُ وَرَثَةُ التَّبِيِّينَ.

2-(610) ...Harun bin Cahim, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın arkadaşlarından ismini unuttuğu birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "İsa bin Meryem'e iki harf verilmişti, o bunlarla yaptığını yapardı. Musa'ya dört harf verilmişti, İbrahim'e sekiz harf verilmişti, Nuh'a on beş harf verilmişti, Âdem'e yirmi beş harf verilmişti.

Allah Teala onların tamamını Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'de* toplamıştır. Allah'ın İsm-i Âzam'ı yetmiş üç harftir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* yetmiş ikisi verilmiş, biri ise ondan saklanmıştır."

3-(611) ...Ali bin Muhammed En-Nufeli'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan el-Askeri'nin (İmam Ali Naki) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Allah'ın İsm-i Âzam'ı yetmiş üç harftir. Asif'in katında sadece bir harf bulunmaktaydı. Asif onu söyledi de bir göz açıp kapamasından az bir sürede onunla Seba arasındaki yer yarılıverdi ve Asif Belkıs'ın tahtını alıp Süleyman'a getirdi, sonra da yer yayılıverdi. Bizim katımızda ise, yetmiş iki harf bulunmaktadır. Bir harfi de Allah'ın katındadır. Allah onu gaybi ilimde yalnızca kendine özgü kılmıştır."

Peygamberlerin Ayetlerinden İmamların Katında Olanları Babı

1-(612) ...Muhammed bin Fayz'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Musa'nın Asası, aslında Âdem'e ait idi. Şueyb'e ulaştı. Sonra da Musa bin İmran'a yetti. Şimdi de o bizim katımızdadır. Biraz önce yanımdaydı, ağacından ilk koparıldığı zamandaki gibi yemyeşildir. Konuşması istendiği zaman konuşur. O bizim Kaimimiz (kıyam edecek olan Mehdi) *accelallahu teala ferecehu's-şerif* için hazırlanmıştır. O, onunla Musa'nın yaptığını yapacaktır. O (asa) korkutur, onların düzmelerini yutar, emredilene yapar, nereye dönerse onların düzmelerini yutar. Ondaki iki dal çıkar, biri yerde, diğeri tavanda olur. O iki dal arasında kırk zira fasile olur ve o diliyle onların düzmelerini yutar."

2-(613) ...Ebu Hamza es-Sümalî'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurduklarını duydum: "Musa *aleyhisselam*'ın Levhaları bizim yanımdadır. Musa *aleyhisselam*'ın Asası bizim yanımdadır. Biz, peygamberlerin varisleriyiz."

٣- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُرَّاسَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الْقَائِمَ إِذَا قَامَ بِمَكَّةَ وَأَرَادَ أَنْ يَتَوَجَّهَ إِلَى الْكُوفَةِ نَادَى مُنَادِيَهُ أَلَا لَا يَحْمِلُ أَحَدٌ مِنْكُمْ طَعَامًا وَلَا شَرَابًا وَيَحْمِلُ حَجَرَ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَهُوَ وَفْرٌ بَعِيرٌ فَلَا يَنْزِلُ مَنْزِلًا إِلَّا انْبَعَثَ عَيْنٌ مِنْهُ فَمَنْ كَانَ جَائِعًا شَبِعَ وَمَنْ كَانَ ظَامِنًا رَوَى فَهُوَ زَادُهُمْ حَتَّى يَنْزِلُوا التَّنَجَفَ مِنْ ظَهْرِ الْكُوفَةِ.

٤- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ خَرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ذَاتَ لَيْلَةٍ بَعْدَ عَتَمَةٍ وَهُوَ يَقُولُ هَمَّهْمَةٌ هَمَّهْمَةٌ وَلَيْلَةٌ مَطْلِمَةٌ خَرَجَ عَلَيْكُمْ الْإِمَامُ عَلَيْهِ قَمِيصُ آدَمَ وَفِي يَدِهِ خَاتَمُ سُلَيْمَانَ وَعَصَا مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٥- مُحَمَّدٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ السَّرَّاجِ عَنْ بَشْرِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَتَدْرِي مَا كَانَ قَمِيصُ يُوسُفَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)؟ قَالَ قُلْتُ لَا.

قَالَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمَّا أُوقِدَتْ لَهُ النَّارُ أَتَاهُ جَبْرَائِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِثَوْبٍ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ فَالْبَسَهُ إِيَّاهُ فَلَمْ يَضُرَّهُ مَعَهُ حَرٌّ وَلَا بَرْدٌ فَلَمَّا حَضَرَ إِبْرَاهِيمَ الْمَوْتَ جَعَلَهُ فِي تَمِيمَةٍ وَعَلَّقَهُ عَلَى إِسْحَاقَ وَعَلَّقَهُ إِسْحَاقُ عَلَى يَعْقُوبَ فَلَمَّا وُلِدَ يُوسُفَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَلَّقَهُ عَلَيْهِ فَكَانَ فِي عَضِدِهِ حَتَّى كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ فَلَمَّا أَخْرَجَهُ يُوسُفَ بِمِصْرَ مِنَ التَّمِيمَةِ وَجَدَ يَعْقُوبَ رِيحَهُ وَهُوَ قَوْلُهُ إِنِّي لِأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ فَهُوَ ذَلِكَ الْقَمِيصُ الَّذِي أَنْزَلَهُ اللَّهُ مِنَ الْجَنَّةِ

قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَإِلَى مَنْ صَارَ ذَلِكَ الْقَمِيصُ؟

قَالَ إِلَى أَهْلِهِ ثُمَّ قَالَ كُلُّ نَبِيٍّ وَرَثَ عِلْمًا أَوْ غَيْرَهُ فَقَدِ انْتَهَى إِلَى آلِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

3-(614) ...Ebu Said el-Horasaniden, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki:

Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Kaim (İmam Mehdi) *accelallahu teala ferecehu'ş-şerif* Mekke'de kıyam edip Kufe'ye yönelmek istediğinde tellalı: "Hiç kimse kendisiyle yiyecek ve içecek almasın." diye seslenecektir. Çünkü İmam bir deve yükü olan Musa'nın Taşını yanında taşıyacaktır. Konakladıkları her menzilde ondan bir pınar fışkıracaktır. Aç olan (ondan içtiğinde) doyacak, susuz olan da ka-nacaktır. Kufe sırtlarındaki Necef'e varınca-ya kadar azıkları bu olacaktır."

4-(615) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Bir gece Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* yatsı namazından sonra dışarı çıkarken mırıldanarak şöyle derlerdi: "Kap karanlık bir gecedir. İmam (ansızın) üzerinize çıkagelmiştir. Üzerinde Âdem'in gömleği, elinde Süleyman'ın yüzüğü ve Musa'nın Asası bulunmaktadır."

5-(616) ...Mufazzel bin Ömer'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Yusuf *aleyhisselam*'ın gömleğinin ne olduğunu biliyor musun?" Râvi der: "Hayır." dedim.

Buyurdular ki: "İbrahim *aleyhisselam*'ı yakmak için ateş yakıldığında Cebrail *aleyhisselam* onun için cennet elbiselerinden bir elbise getirdi ve ona giydirdi. Bunun için artık ne sıcak ne de soğuk ona bir zarar veremedi. İbrahim *aleyhisselam*, ölümü geldiği zaman onu bir muskaya koyarak İshak *aleyhisselam*'a astı. İshak da onu Yakup *aleyhisselam*'a astı. Yakup da Yusuf doğunca onu Yusuf *aleyhisselam*'a astı. Yusuf *aleyhisselam*'ın o olayları olduğu zaman o gömlek onun kolumdaydı. Yusuf, Mısır'da onu muskadan çıkarınca, Yakup onun kokusunu aldı. O'nun: "**...Eğer bana bunamış demezseniz ben Yusuf'un kokusunu alıyorum.**"⁴⁹⁵ sözünün anlamı işte budur. O Allah'ın cennetten indirdiği gömlekti."

Dedim ki: "Fedanız olayım, o gömlek daha sonra kime ulaştı?"

"Ehline ulaştı." buyurdular, ardından da eklediler: "Her peygamberin miras bıraktığı ilim ve diğer şeyler Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'in Ehlibeyti'ne ulaşmıştır."

بَابُ مَا عِنْدَ الْأَيْمَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) مِنْ سِلَاحِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمَتَاعِهِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنْ سَعِيدِ السَّمَّانِ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ مِنَ الزَّيْدِيَّةِ فَقَالَا لَهُ أَفِيكُمْ إِمَامٌ مُفْتَرَضُ الطَّاعَةِ؟ قَالَ فَقَالَ لَا.

قَالَ فَقَالَا لَهُ قَدْ أَخْبَرْنَا عَنْكَ النَّفَاتُ أَنْكَ تَفْتَنِي وَتُقِرُّ وَتَقُولُ بِهِ وَنُسَمِّيهِمْ لَكَ فُلَانٌ وَفُلَانٌ وَهُمْ أَصْحَابُ وَرَعٍ وَتَسْمِيرٍ وَهُمْ مِمَّنْ لَا يَكْذِبُ.

فَغَضِبَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ مَا أَمَرْتُهُمْ بِهَذَا. فَلَمَّا رَأَى الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ خَرَجَا. فَقَالَ لِي أَتَعْرِفُ هَذَيْنِ؟

قُلْتُ نَعَمْ هُمَا مِنْ أَهْلِ سُوقِنَا وَهُمَا مِنَ الزَّيْدِيَّةِ وَهُمَا يَزْعُمَانِ أَنَّ سَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ.

فَقَالَ كَذَبًا لَعْنَهُمَا اللَّهُ وَاللَّهِ مَا رَأَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بَعَيْنَيْهِ وَلَا بِوَاحِدَةٍ مِنْ عَيْنَيْهِ وَلَا رَأَاهُ أَبُوهُ اللَّهُمَّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَأَاهُ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَإِنْ كَانَا صَادِقَيْنِ فَمَا عَلَامَةٌ فِي مَقْبُضِهِ وَمَا أَثَرٌ فِي مَوْضِعِ مَضْرَبِهِ.

وَإِنَّ عِنْدِي لَسَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنَّ عِنْدِي لِرَايَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَدِرْعَهُ وَوَلَامَتَهُ وَمِعْفَرَهُ فَإِنْ كَانَا صَادِقَيْنِ فَمَا عَلَامَةٌ فِي دِرْعِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنَّ عِنْدِي لِرَايَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمِغْلَبَةَ وَإِنَّ عِنْدِي الْأَوَاحِ مُوسَى وَعَصَاهُ وَإِنَّ عِنْدِي لِحَاثَمَ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ وَإِنَّ عِنْدِي الطُّسْتِ الَّذِي كَانَ مُوسَى يُقَرِّبُ بِهِ الْقُرْبَانَ وَإِنَّ عِنْدِي الْأَسْمَ الَّذِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِذَا وَضَعَهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ لَمْ يَصِلْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ نَسَابَةٌ وَإِنَّ عِنْدِي لَمِثْلَ الَّذِي جَاءَتْ بِهِ الْمَلَائِكَةُ.

Resulullah'ın Silah Ve Özel Eşyasından İmamlar'ın Yanında Olanları Babı

1-(617) ... Said es-Samman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında bulunuyordum. Bu esnada Zeydiye Mezhebi'ne mensup iki kişi içeri girdiler ve kendilerine dediler ki: "Aranızda itaati farz olan imam var mıdır?"

Râvi der, İmam: "Hayır." buyurdular.

Ravi der, o iki kişi kendilerine dediler ki: "Güvenilir kimseler bize haber vermiştir ki, sen buna fetva verir, ikrar ediyorsun ve inanıyorsun. Sana onların isimlerini de söyleyebiliriz. Onlar, falan ve falandırlar. Bu kimseler vera ve ibadet ehlidirler. Bunlar yalan söylemeyen kimselerdendirler."

Bunun üzerine, Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* öfkeleni ve buyurdular ki: "Ben onları buna emretmedim." O iki kişi de İmam'ın yüzündeki öfkeyi görünce, çıkıp gittiler.

Bu arada İmam bana: "Bunları tanıyor musun?" buyurdular.

"Evet," dedim, "onlar bizim çarşı ehlindendirler. Zeydiye Mezhebine mensupturlar. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kılıcının Abdullah bin Hasan'ın⁴⁹⁶ yanında olduğunu iddia ediyorlar."

Buyurdular ki: "Yalan söylüyorlar, Allah onlara lanet etsin. Allah'a yemin olsun ki, Abdullah bin Hasan, ne iki gözüyle ne de bir gözüyle onu görmüş değildir, babası da onu görmemiştir, Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'ın nezdinde görmüş olması hariç. Doğru söylüyorlarsa, (söylesinler bakalım); kabzasındaki alamet nedir? Ağzında nasıl bir iz kalıvermiştir?"

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kılıcı benim yanımdadır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in sancağı, zırhı, oku ve miğferi de benim yanımdadır. Doğru söylüyorlarsa, (söylesinler bakalım), Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in zırhında hangi alamet bulunur? Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in zafer sağlayan sancağı da benim yanımdadır. Musa *aleyhisselam*'ın levhaları ve asası da benim yanımdadır. Davud oğlu Süleyman *aleyhisselam*'ın yüzüğü de benim yanımdadır. Musa *aleyhisselam*'ın üzerinde kurban kestiği leğen de benim yanımdadır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in Müslümanlarla müşriklerin arasına koyduğunda, müşriklerin bir okunun dahi Müslümanlara ulaşmadığı isim de benim yanımdadır. Meleklerin getirdikleri her örnek de benim yanımdadır.

وَمَثَلُ السَّلَاحِ فِينَا كَمَثَلِ التَّابُوتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ بُنُو إِسْرَائِيلَ فِي أَيِّ أَهْلِ بَيْتٍ وَجَدَ التَّابُوتَ عَلَى آبَائِهِمْ أَوْ تَوَا الثُّبُوتَ وَمَنْ صَارَ إِلَيْهِ السَّلَاحُ مِنَّا أَوْ تَوَى الْإِمَامَةَ. وَلَقَدْ لَبَسَ أَبِي دِرْعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَخَطَّتْ عَلَى الْأَرْضِ خَطِيئاً وَلَبِسْتُهَا أَنَا فَكَانَتْ وَكَانَتْ وَقَائِمُنَا مَنْ إِذَا لَبِسَهَا مَلَأَهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

٢- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَائِ عَنِ حَمَادِ بْنِ عُمَانَ عَنِ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ أَعْيَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ عِنْدِي سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَا أَنْزَعُ فِيهِ.

ثُمَّ قَالَ إِنَّ السَّلَاحَ مَدْفُوعٌ عَنْهُ لَوْ وُضِعَ عِنْدَ شَرِّ خَلْقِ اللَّهِ لَكَانَ خَيْرُهُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ يَصِيرُ إِلَى مَنْ يُلَوَّى لَهُ الْحَنَكُ فَإِذَا كَانَتْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ الْمَشِيئَةُ خَرَجَ فَيَقُولُ النَّاسُ مَا هَذَا الَّذِي كَانَ وَيَضَعُ اللَّهُ لَهُ يَدًا عَلَى رَأْسِ رَعِيَّتِهِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنِ يَحْيَى الْحَلْبِيِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنِ أَبِي بَصِيرٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فِي الْمَتَاعِ سَيْفًا وَدِرْعًا وَعَنْزَةً وَرَحْلاً وَبَعْلَنَةً الشَّهْبَاءَ فَوَرِثَ ذَلِكَ كُلُّهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٤- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَائِ عَنِ أَبَانَ بْنِ عُمَانَ عَنِ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَبَسَ أَبِي دِرْعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ذَاتَ الْفُضُولِ فَخَطَّتْ وَلَبِسْتُهَا أَنَا فَفَضَلْتُ.

٥- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ ذِي الْفَقَارِ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ أَيْنَ هُوَ؟ قَالَ هَبَطَ بِهِ جَبْرَائِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنَ السَّمَاءِ وَكَانَتْ حَلِيَّتُهُ مِنْ فِضَّةٍ وَهُوَ عِنْدِي.

٦- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنِ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنِ أَبِي إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ السَّلَاحُ مَوْضُوعٌ عِنْدَنَا مَدْفُوعٌ عَنْهُ لَوْ وُضِعَ عِنْدَ شَرِّ خَلْقِ اللَّهِ كَانَ خَيْرُهُمْ.

Bizde silahın konumu, Tabut'un İsrailoğullarındaki konumudur. İsrailoğullarında Tabut hangi ailenin kapısında bulunurduysa, nübüvvet onlara verilirdi. Bizde de kime o silah ulaşırsa, imamet ona verilir.

Babam Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in zırhını giydi de etekleri yeri çizdi. Ben de giydim aynısı oldu. Bizim Kaimimiz (*accellallahu teala ferecehu's-şerif*) ise onu giydiğinde tam dolduracak olan kimsedir, inşaallah."

2-(618) ...Abdu'l-Ala'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in silahı benim yanımdadır. Kimse bu hususta benimle çekişemez."

Sonra şöyle buyurdular: "Kuşkusuz o silah korunmaktadır. Eğer Allah'ın en kötü yaratığının bile yanına konulsa, onların en iyisi olur." "

Ardından da buyurdular ki: "Nihayet bu iş, kendisi için çene (ağız) bükülen⁴⁹⁷ kimseye ulaşır. O Allah'ın dilediği bir zamanda çıkar. İnsanlar: "Nedir bu olan?" der. Sonunda Allah onun elini tebaasının başına koyar."

3-(619) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, dünya metaı olarak; bir kılıç, bir zırh, bir ucu demirli baston, bir deve palanı ve kır katırını bırakmıştır. Bunların tamamını, Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam* miras almıştır."

4-(620) ...Fuzeyl bin Yasar'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Babam Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in Zatü'l-Füzul isimli zırhını giydi eteği yeri çizdi, ben de giydim daha fazla geldi."

5-(621) ...Ahmed bin Ebu Abdullah'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kılıcı Zülfikar'ın nereden getirildiğini sordum.

Buyurdular ki: "Onu Cebrail *aleyhisselam* gökten indirmiştir. Süsü gümüştedir. Şimdi de o benim yanımdadır."

6-(622) ...Muhammed bin Hakim'den, dedi ki:

Hz. Ebu İbrahim (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Silah (Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kılıcı) bizim yanıma konulmuştur, korunmaktadır. Eğer Allah'ın en kötü yaratığının bile yanına konulursa, onların en iyisi olur."

لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ حَيْثُ بَنَى بِالتَّقْفِيَةِ وَكَانَ قَدْ شُقَّ لَهُ فِي الْجِدَارِ فَنَجَدَ الْبَيْتَ فَلَمَّا كَانَتْ صَبِيحَهُ عُرْسِهِ رَمَى بِبَصْرِهِ فَرَأَى حُدُوهُ خَمْسَةَ عَشَرَ مِسْمَارًا فَفَزِعَ لِذَلِكَ وَقَالَ لَهَا تَحَوَّلِي فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَدْعُوَ مَوَالِي فِي حَاجَةٍ فَكَشَطَهُ فَمَا مِنْهَا مِسْمَارٌ إِلَّا وَجَدَهُ مُضْرِبًا طَرَفَهُ عَنِ السَّيْفِ وَمَا وَصَلَ إِلَيْهِ مِنْهَا شَيْءٌ.

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ حُجْرٍ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ سَأَلْتُهُ عَمَّا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّهُ دُفِعَتْ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ صَحِيفَةٌ مَخْتُومَةٌ.

فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمَّا قُبِضَ وَرِثَ عَلَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عِلْمَهُ وَسِلَاحَهُ وَمَا هُنَاكَ ثُمَّ صَارَ إِلَى الْحَسَنِ ثُمَّ صَارَ إِلَى الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَلَمَّا خَشِينَا أَنْ نُغْشَى اسْتَوْدَعَهَا أُمَّ سَلَمَةَ ثُمَّ قَبَضَهَا بَعْدَ ذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ).

قَالَ فَقُلْتُ نَعَمْ ثُمَّ صَارَ إِلَى أَبِيكَ ثُمَّ انْتَهَى إِلَيْكَ وَصَارَ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَيْكَ؟ قَالَ نَعَمْ.

٨- مُحَمَّدٌ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ عَمْرِ بْنِ أَبَانَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَمَّا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّهُ دُفِعَ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ صَحِيفَةٌ مَخْتُومَةٌ.

فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمَّا قُبِضَ وَرِثَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عِلْمَهُ وَسِلَاحَهُ وَمَا هُنَاكَ ثُمَّ صَارَ إِلَى الْحَسَنِ ثُمَّ صَارَ إِلَى الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

قَالَ قُلْتُ ثُمَّ صَارَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ثُمَّ صَارَ إِلَى ابْنِهِ ثُمَّ انْتَهَى إِلَيْكَ؟ فَقَالَ نَعَمْ.

٩- مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ شَبَابِ الصَّيْرِفِيِّ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْوَفَاةَ دَعَا الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)

فَقَالَ لِلْعَبَّاسِ يَا عَمَّ مُحَمَّدٍ تَأْخُذُ تِرَاثَ مُحَمَّدٍ وَتَقْضِي دَيْنَهُ وَتُنَجِرُ عِدَاتِهِ؟

Babam bana anlattı ki: Sakafiyeyeyle⁴⁹⁸ evlendiğinde, odanın duvarı yarılarak silah orada saklanmıştı. Zifaf için de o oda süslenir. Zifaf gecesinin sabahı bakınca, onun (silahın) hizasında on beş çivi olduğunu görür. Bundan endişelenir ve: "Ona, burayı terk et, bir iş için hizmetçileri buraya sesleyeceğim." der. Orayı açınca da bütün çivilerin ona (silaha) vardığında yün değiştirdiklerini ve hiçbirinin ona dokunmadığını görür."

7-(623) ...Humran'dan, dedi ki:

"Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a, halkın dilinde dolaşan, Ümmi Seleme'ye mühürlenmiş bir defterin verildiğine dair sözü sordum.

Buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* vefat edince, ilmini, silahını ve orada olanı (neyi varsa) Ali *aleyhisselam* miras aldı. Sonra Hasan *aleyhisselam*'a ulaştı. Sonra da Hüseyin *aleyhisselam*'a ulaştı. Kuşatılacağımızdan korktuğumuzda ise, onları Ümmi Seleme'ye emanet etti. Ondan sonra onu Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* teslim aldı."

Râvi der, ben: "Evet, sonra da senin babana, ardından da sana ulaştı." dedim. "Evet." buyurdular."

8-(624) ...Ömer bin Eban'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a halkın dilinde dolaşan, Ümmi Seleme'ye mühürlenmiş bir defterin verildiğine dair sözü sordum.

Buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* vefat edince, ilmini, silahını ve orada olanı (neyi varsa) Ali *aleyhisselam* miras aldı. Sonra Hasan *aleyhisselam*'a ulaştı. Sonra da Hüseyin *aleyhisselam*'a ulaştı."

Râvi der, ben: "Sonra da Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'a ulaştı, ardından da onun oğluna, sonra da size ulaşmıştır." dedim. "Evet." buyurdular."

9-(625) ...Eban bin Osman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in vefatı yaklaşınca, Abbas bin Ebdu'l-Muttelib'i ve Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'ı çağırdı. Sonra Abbas'a şöyle buyurdular: "Ey Muhammed'in amcası! Muhammed'in mirasını alır, borcunu öder ve vaatlerini yerine getirir misin?"

فَرَدَّ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي إِنِّي شَيْخٌ كَثِيرُ الْعِيَالِ قَلِيلُ الْمَالِ مَنْ يُطِيفُكَ وَأَنْتَ تُبَارِي الرَّيْحَ.
 قَالَ فَأَطْرَقَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) هُنَيْئَةً ثُمَّ قَالَ يَا عَبَّاسُ أَتَأْخُذُ تِرَاثَ مُحَمَّدٍ وَتُنْجِرُ عِدَاتِهِ وَتَقْضِي دَيْنَهُ؟

فَقَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي شَيْخٌ كَثِيرُ الْعِيَالِ قَلِيلُ الْمَالِ وَأَنْتَ تُبَارِي الرَّيْحَ.
 قَالَ أَمَا إِنِّي سَأُعْطِيهَا مَنْ يَأْخُذُهَا بِحَقِّهَا.
 ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ يَا أَحَا مُحَمَّدٍ أَتُنْجِرُ عِدَاتِ مُحَمَّدٍ وَتَقْضِي دَيْنَهُ وَتَقْبِضُ تِرَاثَهُ
 فَقَالَ نَعَمْ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ذَاكَ عَلَيَّ وَوَلِيَّ.
 قَالَ فَتَنْظَرْتُ إِلَيْهِ حَتَّى نَزَعَ خَاتَمَهُ مِنْ إِصْبَعِهِ.
 فَقَالَ تَخْتَمُ بِهِذَا فِي حَيَاتِي.

قَالَ فَتَنْظَرْتُ إِلَى الْخَاتَمِ حِينَ وَضَعْتُهُ فِي إِصْبَعِي فَتَمَنَّيْتُ مِنْ جَمِيعِ مَا تَرَكَ الْخَاتَمَ.
 ثُمَّ صَاحَ يَا بِلَالُ عَلِيُّ بِالْمِغْفَرِ وَالدَّرْعِ وَالرَّيَاةِ وَالْقَمِيصِ وَذِي الْفُقَارِ وَالسَّحَابِ وَالْبُرْدِ
 وَالْأَبْرِقَةِ وَالْقَضِيبِ.

قَالَ فَوَ اللَّهُ مَا رَأَيْتُهَا غَيْرَ سَاعَتِي تِلْكَ يَعْنِي الْأَبْرِقَةَ فَجِيءَ بِشِقَّةٍ كَادَتْ تَخْطِفُ
 الْأَبْصَارَ فَإِذَا هِيَ مِنْ أَبْرِقِ الْجَنَّةِ.
 فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّ جَبْرَائِيلَ أَتَانِي بِهَا وَقَالَ يَا مُحَمَّدُ اجْعَلْهَا فِي حَلْقَةِ الدَّرْعِ وَاسْتَدْفِرْ
 بِهَا مَكَانَ الْمِنْطَقَةِ.

ثُمَّ دَعَا بِزَوْجِي نِعَالٍ عَرَبِيَّيْنِ جَمِيعاً أَحَدُهُمَا مَخْصُوفٌ وَالْآخَرُ غَيْرُ مَخْصُوفٍ
 وَالْقَمِيصَيْنِ الْقَمِيصِ الَّذِي أُسْرِيَ بِهِ فِيهِ وَالْقَمِيصِ الَّذِي خَرَجَ فِيهِ يَوْمَ أُحُدٍ وَالْقَلَانِسِ
 الثَّلَاثِ قَلَنْسُوتِ السَّفَرِ وَقَلَنْسُوتِ الْعِيدَيْنِ وَالْجُمُعِ وَقَلَنْسُوتِ كَانِ يَلْبَسُهَا وَيَقْعُدُ مَعَ أَصْحَابِهِ.

Abbas kendisini reddetti ve dedi ki: "Ey Resulullah! Anam-babam sana kurban olsun! Ben çoluk çocuğu çok, malı az olan yaşlı bir adamım. Kim seninle beraberlik edebilir ki? Sen rüzgârla yarışyorsun!"

Râvi der: Bu arada (Allah Resulü) az bir süre başını aşağıya eğerek durdular, ardından da (tekrar) buyurdular ki: "Ey Abbas! Muhammed'in mirasını alır, vaatlerini yerine getirir ve borcunu öder misin?"

Abbas dedi ki: "Anam-babam sana kurban olsun, (ben) çoluk çocuğu çok, malı ise az olan bir yaşlı; sen ise rüzgârla yarışyorsun!"

Bunun üzerine buyurdular ki: "Bil ki ben onu, hakkıyla onu alacak birine vereceğim."

Sonra da buyurdular ki: "Ey Ali! Ey Muhammed'in Kardeşi! Muhammed'in vaatlerini yerine getirir, borcunu öder, mirasını da alır mısın?"

Ali *aleyhisselam* dediler ki: "Evet, anam-babam sana kurban olsun; zararı da karı da benimdir."

Ali *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bir de baktım ki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* yüzüğünü parmağından çıkardı ve buyurdular ki: "Bunu ben hayattayken parmağına tak."

Ali *aleyhisselam* buyurdular ki: "Yüzüğü parmağıma taktığımda şöyle bir baktım. Geride bıraktığının tamamının içinden sadece bu yüzüğün benim olmasını arzuladım"

Sonra: "Ey Bilal!" diye seslendi, "getir bana; miğferi, zırhı, sancağı, gömleği, Zülfikar'ı, sarığı, hırkayı, kemeri ve asayı."

Ali *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki, o ana kadar ben kemeri görmemiştim. Bu arada bir parça getirildi ki gözleri kamaştırıyordu. Bir de baktım ki, o cennet kemerlerindedir."

Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Ey Ali! Bunu Cebrail bana getirdi ve dedi ki: "Ey Muhammed! Bunu zırhın halkasına tak ve kuşak yerine onu sıkıca bağla."

Sonra da iki çift Arap pabucunu istedi, biri yamalıydı, diğeri ise yamalı değildi. İki gömleği istedi; kendisiyle miraca gittiği ve Uhut savaşı gününde giydiği gömleği. Üç külahı istedi; yolculuk külahını, iki bayramda (Ramazan ve Kurban bayramı) ve cumalarda giydiği külahı ve ashabının arasında oturduğu zaman giydiği külahı.

ثُمَّ قَالَ يَا بِلَالُ عَلَيَّ بِالْبَغْلَتَيْنِ الشَّهْبَاءِ وَالذُّلْدَلِ وَالنَّاقَتَيْنِ الْعَضْبَاءِ وَالْقَصْوَاءِ وَالْفَرَسَيْنِ الْجَنَاحِ كَأَنَّ تُوَقَّفُ بِبَابِ الْمَسْجِدِ لِحَوَائِجِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَبْعَثُ الرَّجُلَ فِي حَاجَتِهِ فَيَرْكَبُهُ فَيَرْكُضُهُ فِي حَاجَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَحَيْرُومٍ وَهُوَ الَّذِي كَانَ يَقُولُ أَقْدِمُ حَيْرُومٍ وَالْحِمَارِ عُفَيْرٍ فَقَالَ أَقْبِضْهَا فِي حَيَاتِي.

فَذَكَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ مِنَ الدَّوَابِّ تُوَفِّي عُفَيْرٌ سَاعَةً فُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَطَعَ خِطَامَهُ ثُمَّ مَرَّ يَرْكُضُ حَتَّى أَتَى بَثْرَ بَنِي خَطْمَةَ بِقُبَا فَرَمَى بِنَفْسِهِ فِيهَا فَكَانَتْ قَبْرَهُ.

وَرَوَى أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ ذَلِكَ الْحِمَارَ كَلَّمَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي إِنَّ أَبِي حَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ مَعَ نُوحٍ فِي السَّفِينَةِ فَقَامَ إِلَيْهِ نُوحٌ فَمَسَحَ عَلَى كَفَلِهِ ثُمَّ قَالَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ هَذَا الْحِمَارِ حِمَارٌ يَرْكَبُهُ سَيِّدُ النَّبِيِّينَ وَخَاتَمُهُمُ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي ذَلِكَ الْحِمَارَ.

بَابُ أَنَّ مَثَلَ سِلَاحِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَثَلُ التَّابُوتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنْ سَعِيدِ السَّمَانِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُ السِّلَاحِ فِيْنَا مَثَلُ التَّابُوتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ كَأَنَّ بَنُو إِسْرَائِيلَ أَيْ أَهْلَ بَيْتِ وَجَدِ التَّابُوتِ عَلَى بَابِهِمْ أَوْ تَوَاتُوا التُّبُوَّةَ فَمَنْ صَارَ إِلَيْهِ السِّلَاحُ مِنَّا أُوتِيَ الْإِمَامَةَ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الشُّكَيْنِ عَنْ نُوحِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُ السِّلَاحِ فِيْنَا مَثَلُ التَّابُوتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ حَيْثُمَا دَارَ التَّابُوتُ دَارَ الْمَلِكِ فَأَيْنَمَا دَارَ السِّلَاحُ فِيْنَا دَارَ الْعِلْمِ.

Sonra da şöyle buyurdular: "Ey Bilal! Getir bana iki katırı, kır olanı ve Düldülü. İki deveyi de getir, kulağı yarık olanla kulağının ucu kesik olanı. İki atı da getir, Cenah'ı ki, *Resulullah sallallahu aleyhi ve alih'in* ihtiyaçları için mescidin kapısında tutulur ve birisini bir işe gönderdiğinde ona binerek koştururdu ve Hayzum'u ki, ona: "Beri gel, Hayzum!" diye seslenirdi. Ufeyr adındaki eşeği de getir." Sonra da şöyle buyurdular: "Ey Ali! Bunları ben hayattayken al."

Bu arada Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bu hayvanlardan en önce Ufeyr öldü. O Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* vefat ettiği saat bağını kopararak Kuba'da bulunan Hatmeoğulları kuyusuna varıncaya kadar koştu, kendini o kuyuya attı. Böylece orası onun kabri oluverdi."

Rivayet edilir ki, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bu eşek dile gelip Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ile konuştu ve dedi ki: "Anam-babam sana feda olsun. Babam, babasından, o da büyük babasından, o da kendi babasından naklen bana anlattı ki, o Nuh *aleyhisselam* ile gemideymiş ve Nuh *aleyhisselam* kalkıp onun sağrını sıvazlayarak şöyle demiş: "Bu eşeğin neslinden bir eşek gelecek ki, ona peygamberlerin efendisi ve sonuncusu binecektir." Beni o eşek eden Allah'a hamd olsun."⁴⁹⁹

Resulullah sallallahu aleyhi ve alih'in Silahının İsrailoğullarındaki Tabutun Konumunda Olduğu Babı

1-(626) ...Said el-Semman'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bizde silahın (Resulullah'ın kılıcının) konumu, Tabut'un İsrailoğullarındaki konumudur. İsrailoğullarında Tabut hangi ailenin kapısında bulunurduysa, nübüvvet onlara verilirdi. Bizde de kime o silah ulaşırsa, imamet ona verilir."⁵⁰⁰

2-(627) ...Abdullah bin Yafur'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Bizde silahın konumu, İsrailoğullarındaki Tabut'un konumudur. Onlarda Tabut nereye hareket ederdise, hükümdarlık da onunla beraber hareket ederdi. Bizde de silah nereye hareket ederse, ilim de onunla beraber hareket eder."

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُ السَّلَاحِ فِيْنَا مَثَلُ التَّائِبَاتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ حَيْثُمَا دَارَ التَّائِبُونَ أَوْ تَوَا التُّبُوءَةَ وَحَيْثُمَا دَارَ السَّلَاحِ فِيْنَا فَتَمَّ الْأَمْرُ. قُلْتُ فَيَكُونُ السَّلَاحُ مُزَابِلًا لِلْعِلْمِ؟ قَالَ لَا.

٤- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّمَا مَثَلُ السَّلَاحِ فِيْنَا كَمَثَلِ التَّائِبَاتِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَيْنَمَا دَارَ التَّائِبُونَ دَارَ الْمُلْكِ وَأَيْنَمَا دَارَ السَّلَاحِ فِيْنَا دَارَ الْعِلْمِ.

بَابُ فِيهِ ذِكْرُ الصَّحِيفَةِ وَالْجَفْرِ وَالْجَامِعَةِ وَمُضْحَفِ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ)

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَجَّالِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَسْأَلُكَ عَنْ مَسْأَلَةٍ هَاهُنَا أَحَدٌ يَسْمَعُ كَلَامِي؟

قَالَ فَرَفَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) سِتْرًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ بَيْتِ آخَرَ فَاطَّلَعَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ.

قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ شَيْعَتَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَّمَ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَابًا يُفْتَحُ لَهُ مِنْهُ أَلْفُ بَابٍ

قَالَ فَقَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَلْفَ بَابٍ يُفْتَحُ مِنْ كُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ.

قَالَ قُلْتُ هَذَا وَاللَّهِ الْعِلْمُ؟

قَالَ فَتَنَكَتَ سَاعَةً فِي الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَمَا هُوَ بِدَاكَ.

قَالَ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ وَإِنَّ عِنْدَنَا الْجَامِعَةَ وَمَا يُدْرِيهِمْ مَا الْجَامِعَةُ؟

3-(628) ...Safvan'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* buyurdular ki: Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bizde silahın konumu, İsrailoğullarındaki Tabut'un konumudur. Onlarda Tabut nereye hareket ederdiyse, nübüvvet onlara verilirdi. Bizde de silah nereye hareket ederse, bu iş (imamet) orada olur."

Dedem ki: "Silah ilimden ayrılabilir mi?" "Hayır." buyurdular."

4-(629) ...Ebu Nasr'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan er-Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* buyurdular ki: Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bizde silahın konumu, İsrailoğullarındaki Tabut'un konumudur. Onlarda Tabut nereye hareket ederdiyse, hükümdarlık da onunla beraber hareket ederdi. Bizde de silah nereye hareket ederse, ilim de onunla beraber hareket eder."

Sahife, Cifir, Camia Ve Fatima aleyhisselam'ın Mushafı Babı

1-(630) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanına gittim ve kendisine dedim ki: "Fedanız olayım, size bir şey sormak istiyorum ama burada sözümü duyan biri var mıdır?"

Râvi der, bunun üzerine Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam* kendisiyle öteki evin (odanın) arasındaki perdeyi kaldırıp oraya bakıverdi. Sonra da buyurdular ki: "Ey Ebu Muhammed! İsteddiğini sor."

Ravi der, dedim ki: "Fedanız olayım, Şialarınız diyorlar ki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Ali *aleyhisselam*'a bir ilim kapısı öğretmiş ki, ondan onun için bin ilim kapısı açılmış."

Râvi der, buyurdular ki: "Ey Ebu Muhammed! Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Ali *aleyhisselam*'a bin kapı öğretmişti. Her kapıdan da bin kapı açılırdı."

Râvi der, dedim ki: "Allah'a yemin olsun ki, ilim işte budur."

Râvi der; bunun üzerine, bir süre tefekküre dalarak yeri eştiler, ardından da buyurdular ki: "Evet, bu ilimdir ama bu o değildir."

Râvi der, sonra şöyle buyurdular: "Ey Ebu Muhammed! Camia⁵⁰¹ da bizim yanımızdadır. Onlar ne bilsinler ki, Camia nedir?"

قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الْجَامِعَةُ؟

قَالَ صَحِيفَةٌ طُولُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا بِذِرَاعِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِمْلَائِهِ مِنْ فُلُقٍ فِيهِ وَخَطٌّ عَلَيَّ بِبَيْمِينِهِ فِيهَا كُلُّ حَلَالٍ وَحَرَامٍ وَكُلُّ شَيْءٍ يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ حَتَّى الْأَرْضُ فِي الْخَدَشِ. وَضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَيَّ فَقَالَ تَأْذُنُ لِي يَا أَبَا مُحَمَّدٍ؟ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّمَا أَنَا لَكَ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ. قَالَ فَغَمَزَنِي بِيَدِهِ وَقَالَ حَتَّى أَرْضُ هَذَا كَأَنَّهُ مُغْضَبٌ. قَالَ قُلْتُ هَذَا وَاللَّهِ الْعِلْمُ؟ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَلَيْسَ بِذَاكَ.

ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ وَإِنَّ عِنْدَنَا الْجَفْرَ وَمَا يُدْرِيهِمْ مَا الْجَفْرُ؟ قَالَ قُلْتُ وَمَا الْجَفْرُ؟ قَالَ وَعَاءٌ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ عِلْمُ التَّيْبِينِ وَالْوَصِييَنِ وَعِلْمُ الْعُلَمَاءِ الَّذِينَ مَضَوْا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ. قَالَ قُلْتُ إِنَّ هَذَا هُوَ الْعِلْمُ؟ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَلَيْسَ بِذَاكَ.

ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ وَإِنَّ عِنْدَنَا لُمُصْحَفَ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) وَمَا يُدْرِيهِمْ مَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ)؟ قَالَ قُلْتُ وَمَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ)؟

قَالَ مُصْحَفٌ فِيهِ مِثْلُ قُرْآنِكُمْ هَذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَاللَّهُ مَا فِيهِ مِنْ قُرْآنِكُمْ حَرْفٌ وَاحِدٌ. قَالَ قُلْتُ هَذَا وَاللَّهِ الْعِلْمُ؟ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَمَا هُوَ بِذَاكَ.

ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ إِنَّ عِنْدَنَا عِلْمٌ مَا كَانَ وَعِلْمٌ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ. قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذَا وَاللَّهِ هُوَ الْعِلْمُ؟ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَلَيْسَ بِذَاكَ.

قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَأَيُّ شَيْءٍ الْعِلْمُ؟

قَالَ مَا يَحْدُثُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ الْأَمْرُ مِنْ بَعْدِ الْأَمْرِ وَالشَّيْءُ بَعْدَ الشَّيْءِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Râvi der, dedim ki: "Fedanız olayım, Camia nedir?"

Buyurdular ki: "Bir sahifedir ki, uzunluğu Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* zirasıyla yetmiş ziradır. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* ağzıyla dikte edilmiş, Ali *aleyhisselam*'ın eliyle de yazılmıştır. Onda bütün helal ve haramlar, insanların ihtiyaç duydukları her şey ve hatta tırmalama izinin diyeti bile vardır."

Bu arada eliyle bana dokundu ve buyurdular ki: "İzin verir misin, Ey Ebu Muhammed?"

Râvi der, ben dedim ki: "Fedanız olayım, ben sizin kölenizim, dilediğinizizi yapabilirsiniz."

Râvi der, bunun üzerine eliyle bedenime birazcık bastırır ve birazcık da öfkelenmişçesine buyurdular ki: "Hatta bunun dahi diyeti vardır."

Râvi der, dedim ki: "Allah'a yemin olsun ki, ilim işte budur."

Buyurdular ki: "Bu ilimdir ama bu o değildir."

Sonra bir süre sustu ve ardından şöyle buyurdular: "Cifir⁵⁰² de bizim yanımızdadır. Onlar ne bilsinler ki, Cifir nedir?"

Râvi der, ben dedim ki: "Cifir nedir?"

Buyurdular ki: "Deriden bir kaptır ki, onda peygamberlerin, vasilerin ve İsrailoğullarının geçmiş âlimlerinin ilmi vardır."

Râvi der, ben dedim ki: "İlim işte budur."

Buyurdular ki: "Bu ilimdir ama bu o değildir."

Sonra bir süre sustu ve ardından buyurdular ki: "Fatıma *aleyhas-selam*'ın mushafı da bizim yanımızdadır. Onlar ne bilsinler ki, Fatıma'nın mushafı nedir?"

Râvi der, ben dedim ki: "Fatıma *aleyhasselam*'ın mushafı nedir?"

Buyurdular ki: "O bu Kur'an'ınızın üç katı kadar olan bir kitaptır. Allah'a yemin olsun ki, onda Kur'an'ınızdan bir harf bile yoktur."⁵⁰³

Râvi der, ben dedim ki: "Allah'a yemin olsun ki, ilim işte budur."

Buyurdular ki: "Evet, bu ilimdir ama bu o değildir."

Sonra bir süre sustu ve ardından şöyle buyurdular: "Bütün olanların ve kıyamet gününe kadar bütün olacakların ilmi bizim katımızdadır."

Râvi der, ben dedim ki: "Fedanız olayım, Allah'a yemin olsun ki ilim işte budur."

Buyurdular ki: "Evet, bu ilimdir ama bu o değildir."

Râvi der, ben dedim ki: "Fedanız olayım, öyleyse ilim nedir?"

Buyurdular ki: "İlim, kıyamet gününe kadar gece-gündüz, birbiri ardına vaki olan işlerin ve olayların ilimdir."

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عُمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ تَظْهَرُ الرَّنَادِقَةُ فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَعِشْرِينَ وَمِائَةٍ وَذَلِكَ أَنِّي نَظَرْتُ فِي مُصْحَفِ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ).
قَالَ قُلْتُ وَمَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ؟

قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا قَبِضَ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) دَخَلَ عَلَى فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) مِنْ وَفَاتِهِ مِنَ الْحُزَنِ مَا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَأَرْسَلَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا يُسَلِّي عَمَّهَا وَيُحَدِّثُهَا فَشَكَتْ ذَلِكَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).
فَقَالَ إِذَا أَحْسَسْتِ بِذَلِكَ وَسَمِعْتِ الصَّوْتِ فُوَلِي لِي فَأَعْلَمْتُهُ بِذَلِكَ فَجَعَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَكْتُبُ كُلَّ مَا سَمِعَ حَتَّى أَثْبَتَ مِنْ ذَلِكَ مُصْحَفًا.

قَالَ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَلَكِنْ فِيهِ عِلْمٌ مَا يَكُونُ.
٣- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ عِنْدِي الْجَفْرَ الْأَبْيَضَ.
قَالَ قُلْتُ فَأَيُّ شَيْءٍ فِيهِ؟

قَالَ زُبُورُ دَاوُدَ وَتَوْرَاةُ مُوسَى وَإِنْجِيلُ عِيسَى وَصُحُفُ إِبْرَاهِيمَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالْحَلَالُ وَالْحَرَامُ وَمُصْحَفُ فَاطِمَةَ مَا أَرَعُمُ أَنْ فِيهِ قُرْآنًا وَفِيهِ مَا يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْنَا وَلَا نَحْتَاجُ إِلَى أَحَدٍ حَتَّى فِيهِ الْجِلْدَةُ وَنِصْفُ الْجِلْدَةِ وَرُبْعُ الْجِلْدَةِ وَأَرُشُ الْخَدَشِ وَعِنْدِي الْجَفْرُ الْأَحْمَرُ.
قَالَ قُلْتُ وَأَيُّ شَيْءٍ فِي الْجَفْرِ الْأَحْمَرِ؟

قَالَ السَّلَاحُ وَذَلِكَ إِنَّمَا يُفْتَحُ لِلدَّمِ يَفْتَحُهُ صَاحِبُ السَّيْفِ لِلْقَتْلِ.
فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَغْفُورٍ أَصْلَحَكَ اللَّهُ أَيَعْرِفُ هَذَا بَنُو الْحَسَنِ؟
فَقَالَ إِي وَاللَّهِ كَمَا يَعْرِفُونَ اللَّيْلَ أَنَّهُ لَيْلٌ وَالتَّهَارَ أَنَّهُ نَهَارٌ وَلَكِنَّهُمْ يَحْمِلُهُمُ الْحَسَدُ وَطَلَبُ الدُّنْيَا عَلَى الْجُحُودِ وَالْإِنْكَارِ وَلَوْ طَلَبُوا الْحَقَّ بِالْحَقِّ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ.

2-(631) ...Hammad bin Osman'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Zındıklar yüz yirmi sekiz senesinde ortaya çıkacaklardır. Bunu Fatıma *aleyhassalam*'ın Mushafı'na bakınca gördüm."

Ravi der, dedim ki: "Fatıma *aleyhassalam*'ın mushafı nedir?"

Buyurdular ki: "Allah Teala Nebisinin (*sallallahu aleyhi ve alih*) ruhunu alınca, onun vefatından dolayı Fatıma *aleyhassalam* Allah Azze ve Celle'dan başka kimsenin bilemeyeceği bir üzüntüye kapıldı. Bunun üzerine, Allah onun kederini dindirip, teselli etmek ve kendisiyle konuşmak üzere bir melek gönderdi. Fatıma *aleyhassalam*, bunu Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a anlattı.

(İmam Ali) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bunu hissedip de ses duymağa başladığında bana haber ver." Fatıma *aleyhassalam* bunu kendisine (İmam Ali) *aleyhisselam*'a bildirdi. Böylece Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* duyduklarının tamamını yazmağa başladı ve bundan bir mushaf oluşturdu."

Râvi der, sonra da buyurdular ki: "Bil ki, onda helal ve harama ilişkin bir şey yoktur. Onda sadece olacak şeylerin bilgisi vardır."

3-(632) ...Hüseyin bin Ebu Âlâ'dan, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Beyaz Cifir benim yanımdadır."

Râvi der, dedim ki: "Onda neler vardır?"

Buyurdular ki: "Onda Davud'un Zaburu, Musa'nın Tevrat'ı, İsa'nın İncili, İbrahim'in Suhufu, helal, haram ve Fatıma'nın mushafı vardır. Onda Kur'an'dan bir şey olduğunu sanmıyorum. Onda insanların bize ihtiyaç duydukları vardır. Ama biz kimseye ihtiyaç duymayız. Hatta onda bir kırbacın, yarım kırbacın, bir kırbacın dörtte birinin ve tırmalamanın dahi diyeti vardır. Kırmızı Cifir de benim yanımdadır."

Râvi der, dedim ki: "Onda neler vardır?"

Buyurdular ki: "Onda silah vardır. O silah ancak kan dökmek için açılacaktır (çekilecektir). Onu kılıç sahibi (Mehdi) savaş için açacaktır (çekecektir)."

Bu arada Abdullah bin Ebu Yafur kendisine dedi ki: "Allah işinizi doğrultsun, bunu Hasan *aleyhisselam*'ın çocukları biliyorlar mı?"

Buyurdular ki: "Evet, Allah'a yemin olsun ki, onlar gecenin gece olduğunu, gündüzün de gündüz olduğunu bildikleri gibi bunu biliyorlar ama kıskançlık ve dünya hırsı onları inkâr etmeğe sevk etmektedir. Eğer onlar hakkı hak ile talep etselerdi, bu onlar için daha hayırlı olurdu."

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ فِي الْجَفْرِ الَّذِي يَذْكُرُونَهُ لَمَا يَسُوؤُهُمْ لِأَنَّهُمْ لَا يَقُولُونَ الْحَقَّ وَالْحَقُّ فِيهِ فَلْيُخْرِجُوا قَضَايَا عَلِيٍّ وَفَرَائِضَهُ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ وَسَلُّوهُمْ عَنِ الْخَالَاتِ وَالْعَمَّاتِ وَلْيُخْرِجُوا مُصْحَفَ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) فَإِنَّ فِيهِ وَصِيَّةَ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) وَمَعَهُ سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فَأَتُوا بَكْتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ.

٥- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِثَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ قَالَ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْجَفْرِ فَقَالَ هُوَ جِلْدُ ثَوْرٍ مَمْلُوءٌ عِلْمًا.

قَالَ لَهُ فَالْجَامِعَةُ؟ قَالَ تِلْكَ صَحِيفَةٌ طُولُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي عَرْضِ الْأَدِيمِ مِثْلُ فِخْدِ الْفَالَجِ فِيهَا كُلُّ مَا يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ وَلَيْسَ مِنْ قَضِيَّةٍ إِلَّا وَهِيَ فِيهَا حَتَّى أَرُشُ الْخَدَشِ. قَالَ فَمُصْحَفُ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ)؟ قَالَ فَسَكَتَ طَوِيلًا ثُمَّ قَالَ إِنَّكُمْ لَتَبْحَثُونَ عَمَّا تُرِيدُونَ وَعَمَّا لَا تُرِيدُونَ إِنَّ فَاطِمَةَ مَكَتَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) خَمْسَةَ وَسَبْعِينَ يَوْمًا وَكَانَ دَخَلَهَا حُزْنٌ شَدِيدٌ عَلَى أَبِيهَا وَكَانَ جَبْرِئِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَأْتِيهَا فَيُحْسِنُ عَزَاءَهَا عَلَى أَبِيهَا وَيُطَيِّبُ نَفْسَهَا وَيُخْبِرُهَا عَنْ أَبِيهَا وَمَكَانِهِ وَيُخْبِرُهَا بِمَا يَكُونُ بَعْدَهَا فِي ذُرِّيَّتِهَا وَكَانَ عَلَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَكْتُبُ ذَلِكَ فَهَذَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ).

٦- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي بَشِيرٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ كَرِبٍ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ عِنْدَنَا مَا لَا نَحْتَاجُ مَعَهُ إِلَى النَّاسِ وَإِنَّ النَّاسَ لَيَحْتَاجُونَ إِلَيْنَا وَإِنَّ عِنْدَنَا كِتَابًا إِمْلَاءُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَخَطُّ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) صَحِيفَةٌ فِيهَا كُلُّ حَلَالٍ وَحَرَامٍ وَإِنَّكُمْ لَتَأْتُونَنَا بِالْأَمْرِ فَنَعْرِفُ إِذَا أَخَذْتُمْ بِهِ وَنَعْرِفُ إِذَا تَرَكْتُمُوهُ.

4-(633) ...Süleyman bin Halid'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Sözünü ettikleri Cifir'de⁵⁰⁴ onların hoşuna gitmeyecek şeyler vardır. Zira onlar hakka inanmıyorlar; hak ise ondadır. Eğer doğru söyleyenler iseler, Ali'nin hükümlerini ve (mirasa ait) bölmelerini ortaya çıkarsınlar. Onlara teyzeler ve halalara ait hükümleri de sorun. Onlar Fatıma *aleyhasselam*'ın mushafını da ortaya çıkarsınlar. Onda Fatıma *aleyhasselam*'ın vasiyeti vardır. Resu-lullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in silahı da onunla beraberdir. Allah Azze ve Celle buyuruyor ki: "...Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan önce olan bir kitab yahut bir bilgi kalıntısı getirin."⁵⁰⁵

5-(634) ...Ebu Ubeyde'den, dedi ki:

Ashabımızın birisi Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a cifri sordu. Buyurdular ki: "O ilim ile dolu bir sığır derisidir."

Dedi ki: "Peki, Camia nedir?" Buyurdular ki: "O, yetmiş zira uzunluğunda ve şişman bir devenin budu genişliğinde olan deriden bir sahifedir. Onda insanların ihtiyaç duyduğu her şey vardır. Her olay, hatta tırmalamanın diyeti bile onda vardır."

Dedi ki: "Peki, Fatıma'nın mushafı nedir?" Râvi der, bu arada İmam *aleyhisselam* uzunca bir süre sustular, ardından da buyurdular ki: "Siz (anlamak) istediğinizi de, istemediğinizi de araştırıyorsunuz. Fatıma *aleyhasselam*, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra yetmiş beş gün hayatta kaldı. Babasını yitirdiğinden büyük bir üzüntüye kapılmıştı. Bu yüzden Cebrail *aleyhisselam* gelip babasından dolayı ona teselli verir, gönlünü hoş ederdi. Babasının durumunu, yerini ve kendisinden sonra zürriyetinin başına nelerin geleceğini ona bildirir, Ali *aleyhisselam* da bunları yazardı. Fatıma *aleyhasselam*'ın Mushafı işte budur."

6-(634) ...Bekir bin Kerbi's-Seyrefi'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Bizim katımızda öyle şeyler var ki, onların varlığıyla insanlara ihtiyaç duymayız, ama insanlar bize ihtiyaç duyarlar. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in dikte edip, Ali *aleyhisselam*'ın yazdığı kitap bizim katımızdadır. O bir sahifedir ki, bütün helal ve haramlar onda yer almıştır. Siz herhangi bir iş için bize geldiğinizde, ona uyup uymadığımızı da biz biliriz."

٧- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَدْبِنَةَ عَنْ فَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ وَبُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ وَزُرَّارَةَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ أَعْيَنَ قَالَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ الزَّيْدِيَّةَ وَالْمُعْتَزِلَةَ قَدْ أَطَافُوا بِمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَهَلْ لَهُ سُلْطَانٌ؟
فَقَالَ وَاللَّهِ إِنَّ عِنْدِي لِكِتَابَيْنِ فِيهِمَا تَسْمِيَةُ كُلِّ نَبِيٍّ وَكُلِّ مَلِكٍ يَمْلِكُ الْأَرْضَ لِوَاللَّهِ مَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فِي وَاحِدٍ مِنْهُمَا.

٨- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ فَضِيلِ بْنِ سُكَّرَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ يَا فَضِيلُ أَتَدْرِي فِي أَيِّ شَيْءٍ كُنْتُ أَنْظُرُ قُبَيْلُ؟ قَالَ قُلْتُ لَا.
قَالَ كُنْتُ أَنْظُرُ فِي كِتَابِ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) لَيْسَ مِنْ مَلِكٍ يَمْلِكُ الْأَرْضَ إِلَّا وَهُوَ مَكْتُوبٌ فِيهِ بِاسْمِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ وَمَا وَجَدْتُ لَوْلِدِ الْحَسَنِ فِيهِ شَيْئًا.

بَابٌ فِي شَأْنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَتَفْسِيرِهَا

١- مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعًا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْحَرِيشِ عَنْ أَبِي جَعْفَرِ الثَّانِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَيْنَا أَبِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ إِذَا رَجُلٌ مُعْتَجِرٌ قَدْ قُضِيَ لَهُ فَقَطَعَ عَلَيْهِ أُسْبُوعُهُ حَتَّى أَدْخَلَهُ إِلَى دَارِ جَنَبِ الصَّفَا فَأَرْسَلَ إِلَيَّ فَكُنَّا ثَلَاثَةً فَقَالَ مَرْحَبًا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِي وَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ بَعْدَ آبَائِهِ.

يَا أَبَا جَعْفَرِ إِنْ شِئْتَ فَأَخْبِرْنِي وَإِنْ شِئْتَ فَأَخْبِرْتِكَ وَإِنْ شِئْتَ سَلْنِي وَإِنْ شِئْتَ سَأَلْتِكَ وَإِنْ شِئْتَ فَاصْذُقْنِي وَإِنْ شِئْتَ صَدَّقْتِكَ.
قَالَ كُلُّ ذَلِكَ أَشَاءُ.

قَالَ فَإِيَّاكَ أَنْ يَنْطِقَ لِسَانُكَ عِنْدَ مَسْأَلَتِي بِأَمْرٍ تُضْمِرُ لِي غَيْرَهُ.

7-(635) ...Fuzeyl bin Yesar, Bureyd bin Muaviye ve Zürene dediler ki: Abdu'l-Melik bin A'yun, Hz. Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dedi ki: "Zeydiye ve Mutezile (mezhebi mensupları) Muhammed bin Abdullah'ın⁵⁰⁶ etrafını bürümüşlerdir, acaba o hükümdarlığa ulaşabilecek midir?"

Buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki, iki kitap⁵⁰⁷ benim yanımda vardır ki onlarda bütün peygamberlerin ve hükümdarların isimleri yazılmıştır. Allah'a yemin olsun ki, Muhammed bin Abdullah'ın ismi onların hiç birinde yoktur."

8-(637) ...Fuzeyl bin Sukkere'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanına gitmişim. Buyurdular ki: "Ey Fuzeyl! Biliyor musun biraz önce neye bakıyordum?" "Hayır." dedim.

Buyurdular ki: "Fatıma *aleyhassalam*'ın kitabına bakıyordum. Yeryüzüne egemen olacak hiçbir hükümdar yoktur ki, onda onun ve babasının ismi yazılı olmasın. Ama onda Hasanoğulları namına bir şey bulamadım."⁵⁰⁸

Şüphesiz Onu Kadir Gecesinde İndirdik Ayetinin Şan Ve Tefsiri Babı

1-(638) ...Hasan bin Abbas bin Hureyş'den,⁵⁰⁹ dedi ki:

Hz. İkinci Ebu Cafer (İmam Muhammed Taki) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Babam Kâbe'yi tavaf ettiği esnada ansızın yüzü tülbentli bir adam çıka geldi. Babamın tavafını keserek Safa'nın yanında olan bir eve götürdü. Sonra da beni çağırttı, böylece üç kişi oluverdik. "Hoş geldin, ey Resulullah'ın oğlu!" dedi, ardından da elini başıma koyarak dedi ki: "Allah seni mübarek kılsın, ey babalarından sonra Allah'ın emini!"

(Sonra da babama yönelerek dedi ki): "Ey Ebu Cafer! İstersen, sen bana anlat, istersen ben sana anlatayım. İstersen, sen bana sor, istersen ben sana sorayım. İstersen sen beni onayla, istersen ben seni onaylayayım."

Buyurdular ki: "Bunların hepsini de istiyorum."

Dedi ki: "O halde sana bir şey sorduğumda, sakın dilin, benim için içinde tuttuğundan başka bir şey söylemesin."

قَالَ إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ مَنْ فِي قَلْبِهِ عِلْمَانِ يُخَالِفُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
أَبَى أَنْ يَكُونَ لَهُ عِلْمٌ فِيهِ اخْتِلَافٌ.

قَالَ هَذِهِ مَسْأَلَتِي وَقَدْ فَسَّرْتَ طَرَفًا مِنْهَا أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْعِلْمِ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ
اخْتِلَافٌ مَنْ يَعْلَمُهُ؟

قَالَ أَمَّا جُمْلَةُ الْعِلْمِ فَعِنْدَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَأَمَّا مَا لَا بُدَّ لِلْعِبَادِ مِنْهُ فَعِنْدَ الْأَوْصِيَاءِ.
قَالَ فَفَتَحَ الرَّجُلُ عَجِيرَتَهُ وَاسْتَوَى جَالِسًا وَتَهَلَّلَ وَجْهَهُ وَقَالَ هَذِهِ أَرَدْتُ وَلَهَا أَتَيْتُ
زَعَمْتَ أَنَّ عِلْمَ مَا لِاخْتِلَافٍ فِيهِ مِنَ الْعِلْمِ عِنْدَ الْأَوْصِيَاءِ فَكَيْفَ يَعْلَمُونَهُ؟
قَالَ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَعْلَمُهُ إِلَّا أَنَّهُمْ لَا يَرَوْنَ مَا كَانَ رَسُولُ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَرَى لِأَنَّهُ كَانَ نَبِيًّا وَهُمْ مُحَدِّثُونَ وَأَنَّهُ كَانَ يَفِدُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
فَيَسْمَعُ الْوَحْيَ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ.

فَقَالَ صَدَقْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ سَأَلْتُكَ بِمَسْأَلَةٍ صَعِبَةٍ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْعِلْمِ مَا لَهُ
لَا يَظْهَرُ كَمَا كَانَ يَظْهَرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)؟

قَالَ فَضَحِكَ أَبِي (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَقَالَ أَبِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطْلَعَ عَلَى عِلْمِهِ إِلَّا
مُمْتَحِنًا لِلْإِيمَانِ بِهِ كَمَا فَضَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْ يَصْبِرَ عَلَى أَدَى
قَوْمِهِ وَلَا يَجَاهِدَهُمْ إِلَّا بِأَمْرِهِ فَكَمْ مِنْ اكْتِنَامٍ قَدْ اكْتَنَمَ بِهِ حَتَّى قِيلَ لَهُ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ
وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ.

وَإِيْمُ اللَّهِ أَنْ لَوْ صَدَعَ قَبْلَ ذَلِكَ لَكَانَ آمِنًا وَلَكِنَّهُ إِنَّمَا نَظَرَ فِي الطَّاعَةِ وَخَافَ
الْخِلَافَ فِدَلِكَ كَفَّ.

فَوَدِدْتُ أَنْ عَيْنِكَ تَكُونُ مَعَ مَهْدِيَّ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَالْمَلَائِكَةُ بِسُيُوفِ آلِ دَاوُدَ بَيْنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ تُعَذِّبُ أَرْوَاحَ الْكُفْرَةِ مِنَ الْأَمْوَاتِ وَتُلْحِقُ بِهِمْ أَرْوَاحَ أَشْبَاهِهِمْ مِنَ الْأَحْيَاءِ.

Buyurdular ki: "Bunu ancak kalbinde biri diğeriyle çelişen iki bilgisi olan yapar. Oysa Allah Azze ve Celle, içinde ihtilaf olan bir bilgisi olmasına rıza göstermemiştir."

Dedi ki: "Ben de bunu soracaktım. Sen onun bir bölümünü açıklamış oldun. Bana açıklar mısın, içinde ihtilaf olmayan ilme kim sahiptir?"

Buyurdular ki: "İlmin tamamı Allah Celle'nin katındadır. Kullar için kaçınılmaz olanı ise, vasilerin katındadır."

(Hz. Ebu Abdullah *aleyhisselam*) Buyurdular ki: Bu esnada o adam tülbendini açtı, doğrularak oturdu, çehresi açıldı ve dedi ki: "Ben de bunu istiyordum, bunun için de gelmişim. Sen içerisinde hiçbir ihtilaf bulunmayan ilmin vasilerin katında olduğunu iddia ettin. Peki, vasiler bunu nasıl bilebiliyorlar?"

Buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in bildiği gibi biliyorlar. Ancak onlar Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in gördüğünü göremezler. Çünkü o bir peygamberdi. Bunlar ise, muhaddestirler. Bir de o Allah'a gider, vahyini işitebilirdi, ama bunlar (vahiy) işitmezler."

Dedi ki: "Doğru söyledin, Ey Resulullah'ın oğlu! Şimdi sana zor bir soru soracağım. Bana bildirir misin, neden bu ilim Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'de zahir olduğu gibi, (vasilerde de) zahir olmuyor?"

Buyurdular ki: Bu esnada babam *aleyhisselam* gülümsediler ve buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle ilmine, ona iman etmek hususunda imtihan edilen kimse dışındakinin muttali olmasını istememiştir. Nitekim Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e de kavminin eziyetlerine karşı sabretmeği ve emri olmadıkça onlarla cihat etmemeği hükmetmişti. Böylece nice-nice gizlemeler oldu da sonunda kendisine: **"Emredildiğin şeyi açıkla ve müşriklerden yüz çevir."**⁵¹⁰ dendi.

Allah'a yemin olsun ki, bundan önce de açıklasaydı, güvende olacaktı. Ama o sadece itaat etmeyi gözetti ve muhalefetten çekindi. Bunun için açıklama yapmaktan sakındı.

Ben arzu ediyorum ki sen, meleklerin Davut hanedanının kılıçlarıyla ölen kâfirlerin ruhlarına gökle yer arasında azap ederlerken ve sağlarından benzerlerinin ruhlarını da onlara katarken, bu ümmetin Mehdisi'yle beraber olasın."

ثُمَّ أَخْرَجَ سَيْفًا ثُمَّ قَالَ هَا إِنَّ هَذَا مِنْهَا.

قَالَ فَقَالَ أَبِي إِي وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْبَشَرِ.

قَالَ فَرَدَّ الرَّجُلُ اعْتِبَارَهُ وَقَالَ أَنَا إِلْيَاسُ مَا سَأَلْتُكَ عَنْ أَمْرِكَ وَبِي مِنْهُ جَهَالَةٌ غَيْرَ أَنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ هَذَا الْحَدِيثُ قُوَّةً لِأَصْحَابِكَ وَسَأُخْبِرُكَ بِآيَةٍ أَنْتَ تَعْرِفُهَا إِنْ خَاصَمُوا بِهَا فَلَجُوا.

قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبِي إِنْ شِئْتَ أَخْبِرْتُكَ بِهَا. قَالَ قَدْ شِئْتُ.

قَالَ إِنَّ شَيْعَتَنَا إِنْ قَالُوا لِأَهْلِ الْخِلَافِ لَنَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ لِرَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ إِلَى آخِرِهَا فَهَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَعْلَمُ مِنَ الْعِلْمِ شَيْئًا لَا يَعْلَمُهُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ أَوْ يَأْتِيهِ بِهِ جِبْرَائِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي غَيْرِهَا؟ فَإِنَّهُمْ سَيَقُولُونَ لَا.

فَقُلْ لَهُمْ فَهَلْ كَانَ لِمَا عَلِمَ بُدٌّ مِنْ أَنْ يُظْهَرَ؟ فَيَقُولُونَ لَا. فَقُلْ لَهُمْ فَهَلْ كَانَ فِيمَا أَظْهَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ اخْتِلَافٌ؟ فَإِنْ قَالُوا لَا. فَقُلْ لَهُمْ فَمَنْ حَكَمَ بِحُكْمِ اللَّهِ فِيهِ اخْتِلَافٌ فَهَلْ خَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)؟ فَيَقُولُونَ نَعَمْ. فَإِنْ قَالُوا لَا فَقَدْ نَقَضُوا أَوَّلَ كَلَامِهِمْ.

فَقُلْ لَهُمْ مَا يَعْلَمُ تَأْوِيلُهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ. فَإِنْ قَالُوا مِنَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ؟ فَقُلْ مَنْ لَا يَخْتَلِفُ فِي عِلْمِهِ. فَإِنْ قَالُوا فَمَنْ هُوَ ذَاكَ؟ فَقُلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) صَاحِبَ ذَلِكَ. فَهَلْ بَلَغَ أَوْ لَا؟ فَإِنْ قَالُوا قَدْ بَلَغَ. فَقُلْ فَهَلْ مَاتَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْخَلِيفَةُ مِنْ بَعْدِهِ يَعْلَمُ عِلْمًا لَيْسَ فِيهِ اخْتِلَافٌ؟ فَإِنْ قَالُوا لَا. فَقُلْ إِنْ خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مُؤَيَّدٌ وَلَا يَسْتَخْلِفُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَّا مَنْ يَحْكُمُ بِحُكْمِهِ وَإِلَّا مَنْ يَكُونُ مِثْلَهُ إِلَّا التَّبْوَةَ وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَمْ يَسْتَخْلِفْ فِي عِلْمِهِ أَحَدًا فَقَدْ ضَيَّعَ مَنْ فِي أَصْلَابِ الرَّجَالِ مِمَّنْ يَكُونُ بَعْدَهُ.

Sonra o adam bir kılıç çıkardı ve: "İşte bu kılıç da onlardandır." dedi.

Buyurdular ki: Babam da: "Evet, Muhammed'i insanlar arasından seçip üstün kılan Allah'a yemin olsun ki öyledir." buyurdular.

Buyurdular ki: Sonra o adam tülbendini tekrardan örtüverdi ve dedi ki: "Ben İlyas'ım. Sana işinden her ne sorduysam, bilmediğimden sormadım. Ben sadece bu hadisin ashabın için bir güç kaynağı olmasını istedim. Şimdi sana bir ayeti anlatayım ki, senin kendin de onu biliyorsun. Eğer ashabın onunla tartışırlarsa, zafer kazanırlar."

Buyurdular ki: Babam ona: "İstersen, ben onu sana bildireyim." buyurdular. "İstiyorum." dedi.

Buyurdular ki: "Eğer Şialarımız, muhaliflerimize derlerse ki: "Allah Azze ve Celle Resulüne: '**Şüphesiz biz onu Kadir gecesi indirdik...**'⁵¹¹ buyuruyor. Peki, acaba Resulullah, bu gecede bildiği veya Cebrail *aley-hisselam*'ın bu gece dışında kendisine getirdiği dışında bir şey biliyor muydu?" Elbette ki onlar "Hayır." diyecekler.

O zaman onlara de ki: "Acaba her bildiğini açıklamak zorunda mıydı?" Onlar, "Hayır." diyecekler. Onlara de ki: "Peki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in Allah Azze ve Celle'nin ilminden açıkladığı kısmında bir çelişki var mıdır? Eğer, "Yoktur." derlerse, onlara de ki: "Öyleyse, kim Allah adına hükmederken çelişkili hüküm verirse, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e muhalefet etmiş olmaz mı?" Onlar, "Evet." diyecekler. Eğer, "Hayır." derlerse de, ilk sözleriyle çelişkiye düşmüş olurlar.

Bu sefer onlara de ki: "**...Onun (Kur'an'ın) tevilini ancak Allah ve ilimde kökleşmişler bilir...**"⁵¹²

Eğer, "İlimde kökleşmişler kimlerdir?" derlerse, de ki: "İlimde çelişki olmayan kimsedir." Eğer, "O kimse kimdir?" derlerse, de ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* bu ilmin sahibiydi. Acaba o (bilgisini) tebliğ etti mi yoksa etmedi mi?" Eğer, "Tebliğ etti." derlerse, de ki: "Acaba Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* vefat ettiğinde kendinden sonraki halifesi çelişkisi olmayan ilme sahip miydi?" Eğer, "Hayır." derlerse, de ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in halifesi desteklenmiştir. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* kendi yerinde ancak onun kendi hükmüyle hükmeden ve nübüvvet hariç, her konuda onun kendi gibi olan kimseyi halife eder." Eğer, Re-sulullah *sallallahu aleyhi ve alih* kimseyi ilminde kendi yerinde bırakmazsa, kendinden sonra gelecek olan nesilleri zayı etmiş olur.

فَإِنْ قَالُوا لَكَ فَإِنَّ عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ مِنَ الْقُرْآنِ. فَقُلْ حَم.
وَالكِتَابِ الْمُبِينِ. إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ فِيهَا إِلَى قَوْلِهِ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ.

فَإِنْ قَالُوا لَكَ لَا يُرْسِلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا إِلَى نَبِيِّ. فَقُلْ هَذَا الْأَمْرُ الْحَكِيمُ الَّذِي يُفْرَقُ
فِيهِ هُوَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ الَّتِي تَنْزِلُ مِنْ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ أَوْ مِنْ سَمَاءٍ إِلَى أَرْضٍ؟ فَإِنْ
قَالُوا مِنْ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ فَلَيْسَ فِي السَّمَاءِ أَحَدٌ يَرْجِعُ مِنْ طَاعَةٍ إِلَى مَعْصِيَةٍ.

فَإِنْ قَالُوا مِنْ سَمَاءٍ إِلَى أَرْضٍ وَأَهْلُ الْأَرْضِ أَحْوَجُ الْخَلْقِ إِلَى ذَلِكَ. فَقُلْ فَهَلْ لَهُمْ
بُدٌّ مِنْ سَيِّدٍ يَتَحَاكَمُونَ إِلَيْهِ؟

فَإِنْ قَالُوا فَإِنَّ الْخَلِيفَةَ هُوَ حَاكِمُهُمْ. فَقُلْ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ
إِلَى النُّورِ إِلَى قَوْلِهِ خَالِدُونَ.

لَعَمْرِي مَا فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلِيُّ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ إِلَّا وَهُوَ مُؤَيَّدٌ وَمَنْ أَيْدٍ لَمْ
يُخْطِ وَمَا فِي الْأَرْضِ عَدُوٌّ لِلَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ إِلَّا وَهُوَ مَخْدُودٌ وَمَنْ خُذِلَ لَمْ يُصِبْ.

كَمَا أَنَّ الْأَمْرَ لَا بُدَّ مِنْ تَنْزِيلِهِ مِنَ السَّمَاءِ يَحْكُمُ بِهِ أَهْلُ الْأَرْضِ كَذَلِكَ لَا بُدَّ مِنْ وَالٍ.
فَإِنْ قَالُوا لَانْعَرِفُ هَذَا. فَقُلْ لَهُمْ قُولُوا مَا أَحْبَبْتُمْ أَبِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْ يَتْرَكَ الْعِبَادَ وَلَا حُجَّةَ عَلَيْهِمْ.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ هَاهُنَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بَابٌ غَامِضٌ
أَرَأَيْتَ إِنْ قَالُوا حُجَّةُ اللَّهِ الْقُرْآنُ.

قَالَ إِذَنْ أَقُولَ لَهُمْ إِنَّ الْقُرْآنَ لَيْسَ بِنَاطِقٍ يَأْمُرُ وَيَنْهَى وَلَكِنَّ الْقُرْآنَ أَهْلٌ
يَأْمُرُونَ وَيَنْهَوْنَ.

Eğer, sana: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ilmini Kur'an'dan alıyordu." derlerse, de ki:⁵¹³ **"Ha, Mim. Her şeyi açıklayan kitaba yemin olsun ki, biz onu kutlu bir gecede indirdik. Doğrusu biz uyarıcılarız. O gecede her hikmetli iş katımızdan bir emirle hükme bağlanır. Kuşkusuz biz elçi gönderenleriz."**⁵¹⁴

Eğer, sana: "Allah ancak nebiye elçi gönderir." derlerse, de ki: "O gecede hükme bağlanan bu hikmetli iş için inen melekler ve Ruh bir gökten diğer bir göğe mi inerler yoksa gökten yere mi inerler?" Eğer; "Bir gökten diğer bir göğe inerler." derlerse, gökte itaati bırakıp da isyan eden bir kimse ki yoktur.

Şayet, "Gökten yere inerler." derlerse ki, zaten yer halkı da yaratıkların buna en muhtaç olanlarıdır, de ki: "Onların, hakemliğine başvuracakları bir efendileri olması gerekmez mi?"

Eğer, "Halife onlar için bir hakemidir." derlerse, de⁵¹⁵ ki: **"Allah inananların velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır. Kâfirlerin velileri ise tağutlardır. Onları nurdan çıkarıp karanlıklara sokarlar. İşte onlardır ateş ehli ve onlardır orada ebedi kalacaklar."**⁵¹⁶

Canıma yemin olsun ki, yerde veya gökte Allah Azze Zikruhu'nun hiçbir velisi bulunmaz ki, desteklenmiş olmasın, kim de desteklenirse, kesinlikle hataya düşmez. Yeryüzünde Allah Azze ve Zikruhu'nun hiçbir düşmanı da bulunmaz ki, kendi başına bırakılmasın, kim de kendi başına bırakılırsa, o asla doğruyu bulamaz.

Yer halkının kendisiyle hükmettikleri emrin gökten inmesi kaçınılmaz olduğu gibi, bir yöneticinin olması da zorunludur. Eğer, "Biz onu tanımıyoruz." derlerse, onlara de ki: "İstedığınızı söyleyin; fakat Allah Azze ve Celle, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra kullarını hüccetsiz bırakacak değildir."⁵¹⁷

Buyurdular ki: Sonra, o adam kalktı ve dedi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Burada kapalı bir kapı vardır. Eğer, "Allah'ın hücceti Kur'an'dır." derlerse, ne denebilir?"

Buyurdular ki: "Bu takdirde derim ki: "Kur'an natik değildir, ne emreder, ne de nehiy. Ama Kur'an'ın bir ehli vardır ki onlar emrederler, nehyederler."

وَأَقُولَ قَدْ عَرَضْتُ لِبَعْضِ أَهْلِ الْأَرْضِ مُصِيبَةً مَا هِيَ فِي السَّنَةِ وَالْحُكْمِ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ اخْتِلَافٌ وَلَيْسَتْ فِي الْقُرْآنِ أَبِي اللَّهِ لِعِلْمِهِ بِتِلْكَ الْفِتْنَةِ أَنْ تَظْهَرَ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ فِي حُكْمِهِ رَادٌّ لَهَا وَمُفْرَجٌ عَنْ أَهْلِهَا.

فَقَالَ هَاهُنَا تَقْلُبُونَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ ذِكْرُهُ قَدْ عَلِمَ بِمَا يُصِيبُ الْخَلْقَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ أَوْ فِي أَنْفُسِهِمْ مِنَ الدِّينِ أَوْ غَيْرِهِ فَوَضَعَ الْقُرْآنَ دَلِيلًا.

قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ هَلْ تَدْرِي يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ دَلِيلَ مَا هُوَ؟

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) نَعَمْ فِيهِ جُمْلُ الْخُدُودِ وَتَفْسِيرُهَا عِنْدَ الْحُكْمِ.

فَقَالَ أَبِي اللَّهِ أَنْ يُصِيبَ عَبْدًا بِمُصِيبَةٍ فِي دِينِهِ أَوْ فِي نَفْسِهِ أَوْ فِي مَالِهِ لَيْسَ فِي أَرْضِهِ مِنْ حُكْمِهِ قَاضٍ بِالصَّوَابِ فِي تِلْكَ الْمُصِيبَةِ.

قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ أَمَا فِي هَذَا الْبَابِ فَقَدْ فَالَجْتُهُمْ بِحُجَّةٍ إِلَّا أَنْ يَفْتَرِيَ خَصْمُكُمْ عَلَى اللَّهِ فَيَقُولَ لَيْسَ لِلَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ حُجَّةٌ وَلَكِنْ أَخْبَرَنِي عَنْ تَفْسِيرٍ لِكَيْلَا تَأْسُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ.

مِمَّا خُصَّ بِهِ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ. قَالَ فِي أَبِي فَلَانَ وَأَصْحَابِهِ وَاحِدَةٌ مُقَدَّمَةٌ وَوَاحِدَةٌ مُؤَخَّرَةٌ لِكَيْلَا تَأْسُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ. مِمَّا خُصَّ بِهِ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ. مِنَ الْفِتْنَةِ الَّتِي عَرَضَتْ لَكُمْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَقَالَ الرَّجُلُ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَصْحَابُ الْحُكْمِ الَّذِي لاختِلافٍ فِيهِ ثُمَّ قَامَ الرَّجُلُ وَذَهَبَ فَلَمْ أَرَهُ.

٢- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ بَيْنَا أَبِي جَالِسٌ وَعِنْدَهُ نَفَرٌ إِذَا اسْتَضْحَكَ

حَتَّى اغْرُورَقَتْ عَيْنَاهُ دُمُوعًا ثُمَّ قَالَ هَلْ تَدْرُونَ مَا أَضْحَكَنِي؟

Yine derim ki: "Kimi zaman yer ehlinin bir kısmının önüne öyle musibetler çıkar ki, ne sünnette, ne kendinde çelişki olmayan hükümde, ne de Kur'an'da ona dair bir şey bulunmaz. Oysa Allah, o fitneyi bildiğine göre, kendi hükmünde cevabı olmayan ve duçar olanından gidereni bulunmayan bu fitnenin yeryüzünde ortaya çıkmasına izin vermez."

Bu arada o adam dedi ki: "İşte burada zafer kazanırsınız, ey Resulullah'ın oğlu! Ben tanıklık ederim ki; Allah, yeryüzünde insanların canları, dinleri veya başka hususlarda karşılaşacakları musibetleri biliyordur, Kur'an'ı da bunun için delil kılmıştır."⁵¹⁸

Buyurdular ki: Bu arada, o adam dedi ki: "Ey Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'in* oğlu! Kur'an'ın neyin delili olduğunu biliyor musun?"

Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Evet, hadler bütünsel olarak onda yer alır, açıklamaları ise, hâkimin (imamın) yanındadır." Bunun üzerine o adam dedi ki: "Allah, bir kulu dininde, canında veya malında, arzında o hususta doğru hükmeden bir kadı olmadan bir musibetle karşılaştırmaz."⁵¹⁹

Buyurdular ki: bu arada o adam dedi ki: "Bu konuda kanıtla onlara zafer kazandınız, hasmınızın Allah'a iftira edip de: "Allah'ın bir hücceti yoktur." demesi başka. Fakat "...**Ta ki, elinizden gidene üzülmeysiniz...**"⁵²⁰ ayetinin açıklamasını bana bildir."

(Buyurdular ki): "Bu, Ali *aleyhisselam*'a özgüdür. "...**Ve size verdiği de sevinmeysiniz...**"⁵²¹ ifadesi de Ebu falan ve arkadaşları hakkındadır. Biri öncedir diğeri ise sonradır. "...**Elinizden gidene üzülmeysiniz...**" Ali *aleyhisselam*'a özgü olanlardandır. "...**Ve size verdiği de sevinmeysiniz...**" Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'*den sonra karşınıza çıkan imtihandan⁵²² dolayı sevinmeysiniz."⁵²³

Bunun üzerine o adam dedi ki: "Tanıklık ederim ki, siz içinde çelişki bulunmayan hüküm sahibisinizdir." Sonra da kalkıp gitti. Ve ben onu bir daha hiç görmedim."

2-(639) Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Bir ara babam oturuyorlardı, yanında birkaç kişi de vardı. Birden bire gülmeye başladılar, öyle ki, gözleri yaşardı. Sonra buyurdular ki: "Neyin beni güldürdüğünü biliyor musunuz?"

قَالَ فَقَالُوا لَا قَالَ زَعَمَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّهُ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا.
فَقُلْتُ لَهُ هَلْ رَأَيْتَ الْمَلَائِكَةَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ تُخْبِرُكَ بِوَلَايَتِهَا لَكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
مَعَ الْأَمْنِ مِنَ الْخَوْفِ وَالْحُزْنِ؟

قَالَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ وَقَدْ دَخَلَ فِي هَذَا
جَمِيعُ الْأُمَّةِ.

فَاسْتَضَحَكْتُ ثُمَّ قُلْتُ صَدَقْتَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ أَنْشَدَكَ اللَّهُ هَلْ فِي حُكْمِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ
اِخْتِلَافٌ؟

قَالَ فَقَالَ لَا. فَقُلْتُ مَا تَرَى فِي رَجُلٍ ضَرَبَ رَجُلًا أَصَابَهُ بِالسَّيْفِ حَتَّى سَقَطَتْ ثُمَّ
ذَهَبَ وَآتَى رَجُلًا آخَرَ فَأَطَارَ كَفَّهُ فَأَتَى بِهِ إِلَيْكَ وَأَنْتَ قَاضٍ كَيْفَ أَنْتَ صَانِعٌ؟
قَالَ أَقُولُ لِهَذَا الْفَاطِعِ أَعْطِهِ دِيَّةَ كَفِّهِ. وَأَقُولُ لِهَذَا الْمَقْطُوعِ صَالِحُهُ عَلَيَّ مَا شِئْتَ
وَابْعَثْ بِهِ إِلَى ذَوِي عَدْلٍ.

قُلْتُ جَاءَ الْاِخْتِلَافُ فِي حُكْمِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ وَنَقَضَتْ الْقَوْلَ الْأَوَّلَ أَبِي اللَّهُ عَزَّ ذِكْرُهُ
أَنْ يُحَدِّثَ فِي خَلْقِهِ شَيْئًا مِنَ الْحُدُودِ وَلَيْسَ تَفْسِيرُهُ فِي الْأَرْضِ اقْطَعِ قَاطِعَ الْكَفِّ
أَصْلًا ثُمَّ أَعْطِهِ دِيَّةَ الْأَصَابِعِ هَكَذَا حُكْمُ اللَّهِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا أَمْرُهُ إِنْ جَحَدَتْهَا بَعْدَ مَا
سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَأَدْخَلَكَ اللَّهُ النَّارَ كَمَا أَعْمَى بَصَرَكَ يَوْمَ
جَحَدَتْهَا عَلَيَّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ.

قَالَ فَلِذَلِكَ عَمِيَ بَصْرِي.

قَالَ وَمَا عَلِمَكَ بِذَلِكَ؟ فَوَ اللَّهُ إِنَّ عَمِيَ بَصْرِي إِلَّا مِنْ صَفْقَةِ جَنَاحِ الْمَلِكِ

Buyurdular ki: Onlar: "Hayır." dediler.

Buyurdular ki: "İbn-i Abbas, kendisinin; **"Onlar ki, "Rabbimiz Allah'dır." dediler, sonra da dost doğru durdular..."**⁵²⁴ grubundan olduğunu sanmaktadır.

Ben de ona dedim ki: "Ey İbn-i Abbas! Hiç sen, dünya ve ahirette senin dostun olduklarını, korku ve üzüntüye karşı güvence vermekle birlikte söyleyen melekleri gördün mü?"

Buyurdular ki: İbn-i Abbas dedi ki: "Allah Tebareke ve Teala; **'Müminler ancak kardeşirler..'**⁵²⁵ buyuruyor. O halde bütün ümmet buna dâhildir."

Buna güldüm, sonra da dedim ki: "Doğru söyledin ey İbn-i Abbas! Seni Allah adına yemin veriyorum, hiç Allah Celle Zikruhu'nun hükmünde bir çelişki olur mu?"

Buyurdular ki: "Hayır." dedi. Bunun üzerine, dedim ki: "Adamın biri, birinin parmaklarını kılıçla vurup düşürür, ardından da kaçıp gider. Sonra bir diğeri gelip onun avucunu uçurur. Şimdi o adam (avucu uçuran) sana getirilse, sen de kadı olsan ne yaparsın?"

Dedi ki: "Avucu kesene: "Onun avucunun diyetini öde." derim. Bu avucu kesilene de: "İstedğin bedel üzerine onunla anlaş."⁵²⁶ derim ve onu iki adil insanın yanına gönderirim."

Dedim ki: "Bu durumda Allah Azze Zikruhu'nun hükmünde çelişki oluştu ve ilk sözünle çeliştin. Oysa Allah Azze Zikruhu, yeryüzünde açıklaması olmayan haddi gerektiren bir olayın yaratıkları arasında olmasına rıza göstermez. Sen avucu kesenin avucunu kes, sonra da ona parmaklarının diyetini öde. Allah'ın emrinin indiği gecede (açıkladığı) hükmü böyledir. Onu, (Kadir gecesini) Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den duyduktan sonra inkâr ettiysen, Allah seni ateşe sokar. Nitekim onu Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*'dan inkâr ettiğin gün de gözünü kör etti. "

Dedi ki: "Gözüm bunun için kör olmuştur."

(Ve) dedi ki: "Bunu nerden biliyorsun?"

Allah'a yemin olsun ki, gözüm ancak meleğin kanadını çarpmasıyla kör olmuştur."

قَالَ فَاسْتَضَحَكَ ثُمَّ تَرَكْتُهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ لِسَخَافَةٍ عَفِلَهُ ثُمَّ لَقِيْتُهُ فَقُلْتُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا تَكَلَّمْتَ بِصِدْقٍ مِثْلِ أَمْسٍ قَالَ لَكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي كُلِّ سَنَةٍ وَإِنَّهُ يَنْزِلُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ أَمْرُ السَّنَةِ وَإِنَّ لَذَلِكَ الْأَمْرَ وُلاةٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَقُلْتُ مَنْ هُمْ؟

فَقَالَ أَنَا وَوَأَحَدَ عَشَرَ مِنْ صُلَيْبِ أَيْمَّةٍ مُحَدِّثُونَ.

فَقُلْتُ لَأَرَاهَا كَانَتْ إِلَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ. فَتَبَدَّى لَكَ الْمَلِكُ الَّذِي يُحَدِّثُهُ فَقَالَ كَذَبْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ رَأَتْ عَيْنَايَ الَّذِي حَدَّثَكَ بِهِ عَلِيُّ وَلَمْ تَرَهُ عَيْنَاهُ وَلَكِنْ وَعَى قَلْبُهُ وَوُقِرَ فِي سَمْعِهِ ثُمَّ صَفَّقَكَ بِجَنَاحِهِ فَعَمِيَتْ.

قَالَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَا اخْتَلَفْنَا فِي شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ.

فَقُلْتُ لَهُ فَهَلْ حَكَمَ اللَّهُ فِي حُكْمٍ مِنْ حُكْمِهِ بِأَمْرَيْنِ؟ قَالَ لَا. فَقُلْتُ هَاهُنَا هَلَكَتْ وَأَهْلَكْتَ.

٣- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ.

يَقُولُ يَنْزِلُ فِيهَا كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ. وَالْمُحَكَّمُ لَيْسَ بِشَيْئَيْنِ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ وَاحِدٌ. فَمَنْ حَكَمَ بِمَا لَيْسَ فِيهِ اخْتِلَافٌ فَحُكْمُهُ مِنْ حُكْمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ حَكَمَ بِأَمْرٍ فِيهِ اخْتِلَافٌ فَرَأَى أَنَّهُ مُصِيبٌ فَقَدْ حَكَمَ بِحُكْمِ الطَّاغُوتِ.

إِنَّهُ لَيَنْزِلُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ إِلَى وُلِيِّ الْأَمْرِ تَفْسِيرُ الْأُمُورِ سَنَةً سَنَةً يُؤَمَّرُ فِيهَا فِي أَمْرِ نَفْسِهِ بِكَذَا وَكَذَا وَفِي أَمْرِ النَّاسِ بِكَذَا وَكَذَا.

Buyurdular ki: "Bunun üzerine güldüm ve aklının bozukluğundan dolayı o gün onu bırakıp gittim. Sonra tekrar onunla karşılaştım ve dedim ki: "Ey İbn-i Abbas! Dünkü gibi hiç doğru konuşmamıştın. Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam* sana buyurdular ki: "Kadir gecesi her yılda vardır ve o gecede o yılın bütün işleri nazil olur. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'*den sonra da bu işin uhdedarları vardır."

Sen de: "Onlar kimlerdir?" dedin.

Ali *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ben ve benim soyumdan gelen on bir muhaddes imamlardır."

Sen ise: "Ben bunun ancak Resulullah'ın döneminde olduğunu düşünüyorum." dedin.

Bu arada O'nunla konuşan melek sana zahir oldu ve dedi ki: "Yalan konuşun, Ey Abdullah! Ali *aleyhisselam*'ın sana söylediği şeyi iki gözüm de gördü.⁵²⁷ Ama onu (vahyi) O'nun gözleri görmedi, ama kalbi anladı ve kulağına işittirildi." Sonra da (melek) kanadıyla sana vurdu da kör oluverdin."

Buyurdular ki: Bunun üzerine, İbn-i Abbas dedi ki: "ihtilaf ettiğimiz bir şeyin hükmü Allah'a aittir."

Ben de dedim ki: "Acaba Allah, herhangi bir hükmünde iki ayrı hüküm vermiş midir?" "Hayır." dedi. Ben de dedim ki: "İşte burada kendin de helak oldun, başkalarını da helak ettin."⁵²⁸

3-(640) Aynı senetle rivayet edilmiştir ki:

Hiz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Allah Azze ve Celle Kadir Gecesi'yle ilgili olarak buyuruyor ki: "**O gecede her hikmetli iş ayrılır (takdir edilir).**"⁵²⁹

Allah, her sağlam (hikmetli) iş o gecede nazil oluyor, buyuruyor. Sağlam iş ise iki şey olmaz, ancak bir şey olur. Bu durumda, kim içerisinde çelişki olmayacak şekilde hükmederse, onun hükmü Allah Azze ve Celle'dendir. Kim de, çelişkili hüküm verir, aynı zamanda isabet ettiğine inanırsa, şüphesiz o Tağut'un (Şeytan'ın) hükmüyle hükmetmiştir.

Kuşkusuz her yıl Kadir Gecesi'nde yıllık işlerin açıklaması emir sahibine (imama) iner. O gecede O, kendisiyle ilgili olarak şuna-şuna, insanlarla ilgili olarak da şuna-şuna emredilir.

وَإِنَّهُ لَيَحْدُثُ لَوْلَى الْأَمْرِ سِوَى ذَلِكَ كُلِّ يَوْمٍ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْخَاصَّ وَالْمَكْنُونُ الْعَجِيبُ الْمُخْرُونُ مِثْلُ مَا يَنْزِلُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنَ الْأَمْرِ ثُمَّ قَرَأَ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ.

٤- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ صَدَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَا أَدْرِي. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ لَيْسَ فِيهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ.

قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَهَلْ تَدْرِي لِمَ هِيَ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ؟ قَالَ لَا. قَالَ لِأَنَّهَا تَنْزَلُ فِيهَا الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ وَإِذَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِشَيْءٍ فَقَدْ رَضِيَهُ. سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَّلَعَ الْفَجْرَ. يَقُولُ تُسَلِّمُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ مَلَائِكَتِي وَرُوحِي بِسَلَامِي مِنْ أَوَّلِ مَا يَهْبِطُونَ إِلَيَّ مَطَّلَعَ الْفَجْرَ.

ثُمَّ قَالَ فِي بَعْضِ كِتَابِهِ وَاتَّقُوا فِتْنَةَ لَا تُصَيِّبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً. فِي إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ.

وَقَالَ فِي بَعْضِ كِتَابِهِ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ. يَقُولُ فِي الْآيَةِ الْأُولَى إِنَّ مُحَمَّدًا حِينَ يَمُوتُ يَقُولُ أَهْلُ الْخِلَافِ لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَضَتْ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

فَهَذِهِ فِتْنَةٌ أَصَابَتْهُمْ خَاصَّةً وَبِهَا ارْتَدُّوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ. لِأَنَّهُمْ إِنْ قَالُوا لَمْ تَذْهَبْ فَلَا بُدَّ أَنْ يَكُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا أَمْرٌ وَإِذَا أَقْرَأُوا بِالْأَمْرِ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنْ صَاحِبٍ بُدٌّ.

Bundan başka bir de Kadir Gecesi'nde inenler gibi, her gün emir sahibiyile (imamla) Allah Azze ve Celle'nin özel, gizli, şaşırtıcı ve saklanmış ilmi konuşulur." Ardından da şu ayeti tilavet ettiler: "**Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, yedi deniz de ardından buna eklense, yine de Allah'ın kelimeleri (yazılmakla) tükenmez. Doğrusu Allah üstündür, hikmet sahibidir.**"⁵³⁰

4-(641) Ayni senetle rivayet edilmiştir ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* şöyle derdi: "**Kuşkusuz biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik.**"⁵³¹ Allah Azze ve Celle doğru söylemiştir. Allah, Kur'an'ı Kadir Gecesi'nde indirmiştir. "**Bilir misin, Kadir Gecesi nedir?**"⁵³² Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, "Bilmiyorum." dedi. Allah Azze ve Celle buyurdu ki: "**Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır**"⁵³³ ki içinde Kadir Gecesi yoktur."

Resulullah'a buyurdu ki: "Onun niçin bin aydan daha hayırlı olduğunu biliyor musun?" "Hayır." dedi. Buyurdu ki: "Çünkü **O gecede melekler ve Ruh Rablerinin izniyle her iş için inerler.**"⁵³⁴ Allah Azze ve Celle, bir şeye izin⁵³⁵ verdiğinde ise, ondan hoşnut da olur. (Bü yüzden) "**Esenliktir, O (gece) şafak atana kadar.**"⁵³⁶ Buyuruyor ki: "Ey Muhammed, meleklerim ve Ruhum ilk indikleri andan şafak atana kadar benim selamımla seni selamlarlar.

Sonra kitabının başka bir yerinde de şöyle buyurmuştur: "**Sakının o fitneden ki, yalnızca içinizden zulmedenlere dokunmaz...**"⁵³⁷ Maksat, "**Kuşkusuz biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik.**"⁵³⁸ ayeti hakkında zulmedenlerdir.

Kitabının başka bir yerinde de buyurmuştur ki: "**Muhammed ancak bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse, siz gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar vermez. Yakında Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.**"⁵³⁹

İlk ayette buyuruyor ki: "Muhammed vefat ettiğinde Allah'ın emrine karşı çıkanlar derler ki: "Resulullah ile birlikte Kadir Gecesi de geçip gitmiştir."

Bu, sırf onlara dokunan bir fitnedir. Bununla onlar gerisin geriye dönmüşlerdir. Çünkü eğer: "Gitmemiştir." derlerse, mutlaka onda Allah Azze ve Celle'nin emri olacaktır. Emrin olduğunu ikrar ederlerse de onu alan bir sahibi olduğu da kaçınılmazdır."

٥- وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَثِيرًا مَا يَقُولُ مَا اجْتَمَعَ التَّيْمِيُّ وَالْعَدَوِيُّ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَهُوَ يَقْرَأُ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ بِتَخَشُّعٍ وَبُكَاءٍ فَيَقُولَانِ مَا أَشَدَّ رِقَّتَكَ لِهَذِهِ السُّورَةِ؟ فَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لِمَا رَأَتْ عَيْنِي وَوَعَى قَلْبِي وَلِمَا يَرَى قَلْبُ هَذَا مِنْ بَعْدِي. فَيَقُولَانِ وَمَا الَّذِي رَأَيْتَ وَمَا الَّذِي يَرَى؟

قَالَ فَيَكْتُبُ لَهُمَا فِي التَّرَابِ تَنْزِيلَ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا يَأْذَنُ رَبَّهُمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ. قَالَ ثُمَّ يَقُولُ هَلْ بَقِيَ شَيْءٌ بَعْدَ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ كُلُّ أَمْرٍ؟ فَيَقُولَانِ لَا. فَيَقُولُ هَلْ تَعْلَمَانِ مِنَ الْمُنْزَلِ إِلَيْهِ بِذَلِكَ؟ فَيَقُولَانِ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَيَقُولُ نَعَمْ فَيَقُولُ هَلْ تَكُونُ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مِنْ بَعْدِي؟ فَيَقُولَانِ نَعَمْ.

قَالَ فَيَقُولُ فَهَلْ يَنْزِلُ ذَلِكَ الْأَمْرُ فِيهَا؟ فَيَقُولَانِ نَعَمْ. قَالَ فَيَقُولُ إِلَى مَنْ؟ فَيَقُولَانِ لِأَنْدَرِي. فَيَأْخُذُ بِرَأْسِي وَيَقُولُ إِنْ لَمْ تَدْرِيَا فَادْرِيَا هُوَ هَذَا مِنْ بَعْدِي. قَالَ فَإِنْ كَانَا لِيَعْرِفَانِ تِلْكَ اللَّيْلَةَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مِنْ شِدَّةِ مَا يُدْأِخِلُهُمَا مِنَ الرَّعْبِ.

٦- وَعَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ يَامَعْشَرَ الشَّيْعَةِ خَاصِمُوا بِسُورَةِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ تَفْلُجُوا فَوَ اللَّهُ إِنَّهَا لِحُجَّةُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى الْخَلْقِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَإِنَّهَا لَسَيِّدَةُ دِينِكُمْ وَإِنَّهَا لَعَايَةُ عِلْمِنَا. يَامَعْشَرَ الشَّيْعَةِ خَاصِمُوا بِحَمِّ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ. فَإِنَّهَا لَوْلَا الْأَمْرُ خَاصَّةٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

يَامَعْشَرَ الشَّيْعَةِ يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ.

5-(642) Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Ali *aleyhisselam* çok zaman şöyle derlerdi: "Teymli ve Advli Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in yanına her geldiklerinde, Hazret huşu içinde ağlayarak, "**Kuşkusuz biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik.**"⁵⁴⁰ Süresi'ni okurlar, o ikisi de: "Bu süre karşısında ne kadar da çok duyulanıyorsun?" derlerdi. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* de: "Duyulanmam, gözümle gördüğüm ve kalbimle anladığım şeyle bunun (Ali'nin) kalbinin benden sonra göreceği şeylerden dolayısıdır." buyururlardı. O ikisi de: "Sen ne gördün, bu ne görecek?" derlerdi.

Buyurdular ki: Bunun üzerine toprak üzerinde: "**O gecede melekler ve Ruh Rablerinin izniyle her iş için inerler.**"⁵⁴¹ ayetini yazarlardı. Buyurdular ki: Sonra da: "Allah Azze ve Celle'nin: "**...her şey için...**"⁵⁴² buyurmasından sonra geriye bir şey kaldı mı?" buyururlardı. O ikisi de: "Hayır" derlerdi.

Bu arada: "Peki, bunun indiği kimseyi biliyor musunuz?" buyururlardı. O ikisi de: "Sensin Ey Resulullah!" derlerdi. "Evet." buyurur ve: "Peki, benden sonra da Kadir Gecesi olacak mıdır?" buyururlardı. O ikisi de: "Evet." derlerdi.

Buyurdular ki: Bu defa: "Bu emir onda da incek midir?" buyurur, o ikisi de: "Evet." derlerdi. Buyurdular ki: "Peki, kime inecektir?" buyururlardı. O ikisi de: "Bilmiyoruz." derlerdi. Bunun üzerine, (Resulullah) benim başımdan tutar ve: "Eğer bilmiyorsanız, bundan böyle bilin; işte benden sonra o kimse budur." buyururlardı.

Buyurdular ki: "Şüphesiz Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra o ikisi bu geceyi (o gecede) içlerine çöken şiddetli korkudan anlarlardı."

6-(643) Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Ey Şia topluluğu! Kadir Süresi'yle tartışın, zafer kazanırsınız. Allah'a yemin olsun ki, bu süre Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra Allah Tebareke ve Teala'nın yaratıklarına olan hücceti, dininizin serveri ve bizim bilgimizin son haddidir.

Ey Şia topluluğu! "**Ha Mim, Açık Kitaba ant olsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır.**"⁵⁴³ ayetleriyle, tartışın. Çünkü bunlar, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonraki emir sahiplerine özgüdür.

Ey Şia topluluğu! Allah Tebareke ve Teala buyuruyor ki: "**...Hiçbir ümmet yoktur ki, içlerinde bir uyarıcı bulunmasın.**"⁵⁴⁴

قِيلَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ نَذِيرُهَا مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ). قَالَ صَدَقْتَ فَهَلْ كَانَ نَذِيرٌ وَهُوَ حَتَّى مِنَ الْبُعْتَةِ فِي أَقْطَارِ الْأَرْضِ؟ فَقَالَ السَّائِلُ لَا. قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَرَأَيْتَ بَعِيثُهُ أَلَيْسَ نَذِيرُهُ كَمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فِي بَعِيثِهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ نَذِيرٌ؟ فَقَالَ بَلَى.

قَالَ فَكَذَلِكَ لَمْ يُمْتُ مُحَمَّدٌ إِلَّا وَلَهُ بَعِيتُ نَذِيرٌ. قَالَ فَإِنْ قُلْتَ لَا فَقَدْ ضَيَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ فِي أَصْلَابِ الرَّجَالِ مِنْ أُمَّتِهِ.
قَالَ وَمَا يَكْفِيهِمُ الْقُرْآنُ؟ قَالَ بَلَى إِنْ وَجَدُوا لَهُ مُفَسِّرًا.
قَالَ وَمَا فَسَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)؟ قَالَ بَلَى قَدْ فَسَّرَهُ لِرَجُلٍ وَاحِدٍ وَفَسَّرَ لِلْأُمَّةِ شَأْنَ ذَلِكَ الرَّجُلِ وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

قَالَ السَّائِلُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ كَانَ هَذَا أَمْرٌ خَاصٌّ لَا يَحْتَمِلُهُ الْعَامَّةُ. قَالَ أَبِي اللَّهُ أَنْ يُعْبَدَ إِلَّا سِرًّا حَتَّى يَأْتِيَ إِبَانُ أَجَلِهِ الَّذِي يَظْهَرُ فِيهِ دِينُهُ كَمَا أَنَّهُ كَانَ رَسُولَ اللَّهِ مَعَ خَدِيجَةَ مُسْتَتِرًا حَتَّى أُمِرَ بِالْإِعْلَانِ

قَالَ السَّائِلُ يَنْبَغِي لِصَاحِبِ هَذَا الدِّينِ أَنْ يَكْتُمَ؟ قَالَ أَوْ مَا كَتَمَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَوْمَ أَسْلَمَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَتَّى ظَهَرَ أَمْرُهُ؟ قَالَ بَلَى.
قَالَ فَكَذَلِكَ أَمْرُنَا حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ.

٧- وَعَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَقَدْ خَلَقَ اللهُ جَلَّ ذِكْرُهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ أَوَّلَ مَا خَلَقَ الدُّنْيَا وَلَقَدْ خَلَقَ فِيهَا أَوَّلَ نَبِيٍّ يَكُونُ وَأَوَّلَ وَصِيٍّ يَكُونُ وَلَقَدْ قَضَى أَنْ يَكُونَ فِي كُلِّ سَنَةٍ لَيْلَةٌ يَهْبِطُ فِيهَا بِتَفْسِيرِ الْأُمُورِ إِلَى مِثْلِهَا مِنَ السَّنَةِ الْمُقْبِلَةِ مَنْ جَحَدَ ذَلِكَ فَقَدْ رَدَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عِلْمَهُ لِأَنَّهُ لَا يَقُومُ الْأَنْبِيَاءُ وَالرُّسُلُ وَالْمُحَدِّثُونَ إِلَّا أَنْ تَكُونَ عَلَيْهِمْ حُجَّةٌ بِمَا يَأْتِيهِمْ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مَعَ الْحُجَّةِ الَّتِي يَأْتِيهِمْ بِهَا جَبْرَائِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

Dendi ki: "Ey Ebu Cafer! Ümmetin uyarıcısı Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'dir." Buyurdular ki: "Doğru söyledin. Peki, kendisi hayattayken dünyanın dört yanına gönderdiği uyarıcı var mıydı?" Soruyu soran: "Hayır." dedi. Hz. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Acaba gönderdiği elçisi onun uyarıcısı değil miydi? Nitekim Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in kendisi de Allah Azze ve Celle tarafından mebus edildiğinde O'nun uyarıcısı idi." Bunun üzerine "Evet." dedi.

Buyurdular ki: "Aynı şekilde Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*, kesinlikle bir elçi ve uyarıcısı olmadan vefat etmemiştir." Ve buyurdular ki: "Eğer, hayır derseni; Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in ümmetinden henüz dünyaya gelmemiş olanları zayi etmiştir."

"Onlara Kur'an yetmez mi?" dedi. Buyurdular ki: "Yeter, ama ona bir tefsir eden bulurlarsa."

"Onu Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* tefsir etmemiş mi?" dedi. Buyurdular ki: "Evet, onu bir kişiye tefsir etmiş, onun şanını da ümmete açıklamıştır. O kişi Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*'dır."

Soruyu soran dedi ki: "Ey Ebu Cafer, bu özel bir durumdur, umum bunu kaldıramaz." Buyurdular ki: "Allah Teala, dininin zahir olacağı zaman gelinceye kadar gizli kulluk edilmesini istemiştir. Nitekim Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* de, "açıkla" emrini alıncaya kadar, Hatice *aleyhasselam* ile birlikte gizli ibadet ederlerdi."

Soruyu soran dedi ki: "Bu dinin sahibinin de (bildiğini) gizlemesi mi gerekir?" Buyurdular ki: "Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam*, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e iman ettiği anda durumu ortaya çıkıncaya kadar gizlemedi mi?" "Evet." dedi. Buyurdular ki: "Bizim durumumuz da, yazılan vakit gelinceye kadar böyledir."

7-(644) Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurmuşlardır ki: "Allah Celle Zikruhu, Kadir Gecesi'ni dünyayı yaratmasının ilk başında yaratmıştır. İlk peygamber olacakla ilk vasi olacağı da o gecede yaratmıştır. Her sene içinde, gelecek yıla kadarki işlerin açıklamasının indiği bir gece olmasına hükmetmiştir. Kim bunu inkâr ederse, Allah Azze ve Celle'nin ilmini reddetmiş olur. Çünkü bütün peygamberler, resuller ve muhaddesler, Cebrail *aleyhisselam*'ın kendilerine getirdiği kanıtla ilaveten, ancak bu gecede kendilerine gelen kanıt ile hareket ederler.

قُلْتُ وَالْمُحَدَّثُونَ أَيْضاً يَأْتِيهِمْ جَبْرَيْلُ أَوْ غَيْرُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)؟
 قَالَ أَمَّا الْأَنْبِيَاءُ وَالرُّسُلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَلَاشَكَّ وَلَا بَدَّ لِمَنْ سِوَاهُمْ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ
 خُلِقَتْ فِيهِ الْأَرْضُ إِلَى آخِرِ فَنَاءِ الدُّنْيَا أَنْ تَكُونَ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ حُجَّةً يَنْزِلُ ذَلِكَ فِي
 تِلْكَ اللَّيْلَةِ إِلَى مَنْ أَحَبَّ مِنْ عِبَادِهِ.

وَإِيمَ اللَّهِ لَقَدْ نَزَلَ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ بِالْأَمْرِ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ عَلَى آدَمَ وَإِيمَ اللَّهِ مَا مَاتَ آدَمُ
 إِلَّا وَهُوَ وَصِيٌّ وَكُلُّ مَنْ بَعْدَ آدَمَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ قَدْ آتَاهُ الْأَمْرُ فِيهَا وَوَضَعَ لَوْصِيَّهِ مِنْ بَعْدِهِ.
 وَإِيمَ اللَّهِ إِنْ كَانَ النَّبِيُّ لِيُؤْمَرَ فِيمَا يَأْتِيهِ مِنَ الْأَمْرِ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنْ آدَمَ إِلَى مُحَمَّدٍ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْ أَوْصِيَ إِلَى فُلَانٍ.

وَلَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ لَوْلَاةِ الْأَمْرِ مِنْ بَعْدِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)
 خَاصَّةً وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ إِلَى قَوْلِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ.

يَقُولُ اسْتَخْلِفُكُمْ لِعِلْمِي وَدِينِي وَعِبَادَتِي بَعْدَ نَبِيِّكُمْ كَمَا اسْتَخْلَفَ وُصَاةَ آدَمَ مِنْ بَعْدِهِ
 حَتَّى يَبْعَثَ النَّبِيَّ الَّذِي يَلِيهِ.

يَعْبُدُونِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً.

يَقُولُ يَعْبُدُونِي بِيَأْمَانٍ لِأَنِّي بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَمَنْ قَالَ غَيْرَ ذَلِكَ
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ.

فَقَدْ مَكَنَ وُلاةِ الْأَمْرِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ بِالْعِلْمِ وَنَحْنُ هُمْ فَاسَأَلُونَا فَإِنْ صَدَقْنَاكُمْ فَأَقْرِؤُوا
 وَمَا أَنْتُمْ بِفَاعِلِينَ.

أَمَّا عَلِمْنَا فَظَاهِرٌ وَأَمَّا إِيَابَانُ أَجَلْنَا الَّذِي يَظْهَرُ فِيهِ الدِّينُ مِنَّا حَتَّى لَا يَكُونَ بَيْنَ النَّاسِ
 اخْتِلَافٌ فَإِنَّ لَهُ أَجْلاً مِنْ مَمَرِّ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ إِذَا أَتَى ظَهَرَ وَكَانَ الْأَمْرُ وَاحِداً.

Dedim ki: "Muhaddeslere de mi Cebrail veya başka bir melek iner?"

Buyurdular ki: "Peygamberler ve resuller *sallallahu aleyhim*'de ki bir kuşku söz konusu değildir. Diğerleri için de, yerin yaratıldığı ilk günden dünyanın fani olacağı zamana kadar, yeryüzünde bir kanıtın olması kaçınılmazdır ki, o (kanıt) bu gecede kullarından sevdiğine iner.

Allah'a yemin olsun ki, Ruh ve melekler Kadir Gecesi'nde emirle Âdem *aleyhisselam*'a inmişlerdir. Allah'a yemin olsun ki, Âdem *aleyhisselam* bir vasisi olmadan ölmemiştir. Âdem'den sonra da gelen her peygambere bu gecede emir gelmiştir, o da bunu kendinden sonraki vasisine bırakmıştır.

Allah'a yemin olsun ki, Âdem *aleyhisselam*'dan Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e kadar, her peygambere bu gecede gelen emirlerden biri de, "Falana vasiyet et." diye emredilmesi.

Nitekim Allah Azze ve Celle, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonraki emir sahiplerine özgü olarak kitabında şöyle buyurmuştur: "Allah sizden inanıp iyi işlerde bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da mutlaka yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağımı... vaat etmiştir..." ayetin "...İşte onlar fasıkların ta kendileridir."⁵⁴⁵ kadar.

Buyuruyor ki: Peygamberinizden sonra sizi kendi ilim, din ve ibadet için halife kılıyorum. Nitekim bir sonraki peygamberi gönderinceye kadar, Âdem *aleyhisselam*'ın vasilerini ondan sonraki halifeler kılmıştı.

"...Bana kulluk ederler ve hiçbir şeyi bana şirk koşmazlar..."⁵⁴⁶

Buyuruyor ki: Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonra bir peygamber gelmeyeceği inancı ile bana kulluk ederler. Kim bundan başkasını söylerse, **"...İşte onlar fasıkların ta kendileridir."**⁵⁴⁷

Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'den sonraki emir sahiplerini ilimle donatmıştır. Onlar da bizleriz. O halde bize sorun, sizi doğrularsak da ikrar edin. Fakat siz bunu yapmayacaksınız.

İlmimize gelince apaçıktır. Tarafımızdan dinin zahir olup da insanlar arasında hiçbir ihtilafın kalmayacağı vaktimize gelince, onun gecelerin ve gündüzlerin geçişiyle varılacak bir süresi vardır. Vakti gelince zahir olacak, iş de birlenecektir.

وَإِيمَ اللَّهِ لَقَدْ قُضِيَ الْأَمْرُ أَنْ لَا يَكُونَ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ اخْتِلَافٌ وَلِذَلِكَ جَعَلَهُمْ شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ لِيشْهَدَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَيْنَا وَلِنَشْهَدَ عَلَى شَيْعَتِنَا وَلِنَشْهَدَ شَيْعَتُنَا عَلَى النَّاسِ أَبِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَكُونَ فِي حُكْمِهِ اخْتِلَافٌ أَوْ بَيْنَ أَهْلِ عِلْمِهِ تَنَاقُضٌ. ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَضَّلُ إِيمَانَ الْمُؤْمِنِ بِجُمْلَةٍ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَبِتَفْسِيرِهَا عَلَى مَنْ لَيْسَ مِثْلَهُ فِي الْإِيمَانِ بِهَا كَفَضْلِ الْإِنْسَانِ عَلَى الْبَهَائِمِ. وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَدْفَعُ بِالْمُؤْمِنِينَ بِهَا عَنِ الْجَاهِدِينَ لَهَا فِي الدُّنْيَا لِكَمَالِ عَذَابِ الْآخِرَةِ لِمَنْ عِلْمٌ أَنَّهُ لَا يَتُوبُ مِنْهُمْ مَا يَدْفَعُ بِالْمُجَاهِدِينَ عَنِ الْقَاعِدِينَ وَلَا أَعْلَمُ أَنَّ فِي هَذَا الزَّمَانِ جِهَادًا إِلَّا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ وَالْجَوَارَ.

٨- قَالَ وَقَالَ رَجُلٌ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ لَا تَغْضَبْ عَلَيَّ. قَالَ لِمَاذَا؟ قَالَ لِمَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْهُ. قَالَ قُلْ. قَالَ وَلَا تَغْضَبْ. قَالَ وَلَا أَعْضَبُ. قَالَ أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَتَنَزَّلِ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا إِلَى الْأَوْصِيَاءِ يَا تُوتُوهُمْ بِأَمْرٍ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَدْ عِلِمَهُ أَوْ يَا تُوتُوهُمْ بِأَمْرٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَعْلَمُهُ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَاتَ وَلَيْسَ مِنْ عِلْمِهِ شَيْءٌ إِلَّا وَعَلَيَّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَهُ وَعَ؟

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَا لِي وَلَكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ وَمَنْ أَدْخَلَكَ عَلَيَّ؟ قَالَ أَدْخَلَنِي عَلَيْكَ الْقَضَاءُ لِطَلَبِ الدِّينِ.

قَالَ فَافْهَمْ مَا أَقُولُ لَكَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَمَّا أُسْرِيَ بِهِ لَمْ يَهْبِطْ حَتَّى أَعْلَمَهُ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ عِلْمٌ مَا قَدْ كَانَ وَمَا سَيَكُونُ وَكَانَ كَثِيرٌ مِنْ عِلْمِهِ ذَلِكَ جُمْلًا يَأْتِي تَفْسِيرُهَا فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَكَذَلِكَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَدْ عِلِمَ جُمْلَةَ الْعِلْمِ وَيَأْتِي تَفْسِيرُهُ فِي لَيْلَى الْقَدْرِ كَمَا كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

Allah'a yemin olsun ki, müminler arasında ihtilaf olmamasına hükmedilmiştir. Bunun için de onları halka tanık kılmıştır ki, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* bize tanık olsun, biz de Şialarımıza, Şialarımız da halka tanık olsunlar. Allah Azze ve Celle, hükmünde bir ihtilaf oluşmasını veya ilmi ehli arasında bir çelişki çıkmasına rıza göstermez.

Sonra Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "**Kuşkusuz biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik.**"⁵⁴⁸in ta-mamına ve açıklamasına inanan müminin, iman açısından, onun gibi inanmayana olan üstünlüğü, insanın hayvana olan üstünlüğü gibidir.

Allah Azze ve Celle, cihat edenlerle evinde oturanlardan da (belaları) savdığı gibi, ona inananlarla dünyada onu inkâr edenlerden de (belaları) savar. Çünkü onlardan tövbe etmeyeceklerini bildiği kimseler için ahiret azabı pek büyük olacaktır. Ama bu zamanda ben hac, umre ve iyi komşuluktan başka bir cihat şekli bilmiyorum."

8-(645) Dedi ki:

Bir adam Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a: "Ey Resulullah'ın oğlu! Bana kızmayın." dedi.

"Niçin?" buyurdular.

"Sana sormak istediğim şeyden dolayı." dedi.

"Sor." buyurdular.

"Kızmayasınız?" dedi.

"Kızmam." buyurdular.

Dedi ki: "Meleklerin ve Ruh'un Kadir Gecesi'nde vasilere indiği görüşünüzle ilgili olarak, onlar Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in bilmediği bir şeyi mi onlara getirirler, yoksa bildiği bir şeyi mi? Oysa biliyorum ki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* vefat ettiğinde ne biliyordusa, Ali *aleyhisselam* da ona vakıftı."

Hz. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Benim seninle ne işim var ey adam! Kim seni bana getirdi?"

Dedi ki: "Kader beni, dini öğrenmem için sana getirdi."

Buyurdular ki: "O halde sana söyleyeceklerimi iyice kavra! Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* miraca çıkarıldığı zaman, her olanın ve olacağın ilmini, Allah Celle Zikruhu kendisine öğretmedikçe inmedi. Fakat bu ilminin çoğu toplu (genel) bilgiydi. Açıklaması ise, Kadir Gecesi'nde (kendisine) gelirdi. Ali bin Ebu Talip *aleyhisselam* da Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* gibi, toplu (genel) bilgiyi biliyordu. Açıklaması ise, Kadir gecelerinde (kendisine) gelirdi."

قَالَ السَّائِلُ أَوْ مَا كَانَ فِي الْجَمَلِ تَفْسِيرٌ؟ قَالَ بَلَى وَلَكِنَّهُ إِنَّمَا يَأْتِي بِالْأَمْرِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فِي لِيَالِي الْقَدْرِ إِلَى النَّبِيِّ وَإِلَى الْأَوْصِيَاءِ أَفْعَلُ كَذَا وَكَذَا لِأَمْرٍ قَدْ كَانُوا عِلْمُوهُ أُمُرُوا كَيْفَ يَعْمَلُونَ فِيهِ.

قُلْتُ فَسِّرْ لِي هَذَا. قَالَ لَمْ يُمْتِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَّا حَافِظًا لِجُمْلَةِ الْعِلْمِ وَتَفْسِيرِهِ. قُلْتُ فَالَّذِي كَانَ يَأْتِيهِ فِي لِيَالِي الْقَدْرِ عِلْمٌ مَا هُوَ؟ قَالَ الْأَمْرُ وَالْيُسْرُ فِيمَا كَانَ قَدْ عِلِمَ.

قَالَ السَّائِلُ فَمَا يَحْدُثُ لَهُمْ فِي لِيَالِي الْقَدْرِ عِلْمٌ سِوَى مَا عِلِمُوا؟
 قَالَ هَذَا مِمَّا أُمُرُوا بِكِنْمَانِهِ وَلَا يَعْلَمُ تَفْسِيرَ مَا سَأَلَتْ عَنْهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.
 قَالَ السَّائِلُ فَهَلْ يَعْلَمُ الْأَوْصِيَاءُ مَا لَا يَعْلَمُ الْأَنْبِيَاءُ؟
 قَالَ لَا وَكَيْفَ يَعْلَمُ وَصِيٌّ غَيْرَ عِلْمٍ مَا أُوصِيَ إِلَيْهِ.
 قَالَ السَّائِلُ فَهَلْ يَسْعُنَا أَنْ نَقُولَ إِنَّ أَحَدًا مِنَ الْوَصَاةِ يَعْلَمُ مَا لَا يَعْلَمُ الْآخَرُ؟
 قَالَ لَا لَمْ يُمْتِ نَبِيُّ إِلَّا وَعِلْمُهُ فِي جَوْفِ وَصِيِّهِ وَإِنَّمَا تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ بِالْحُكْمِ الَّذِي يَحْكُمُ بِهِ بَيْنَ الْعِبَادِ.

قَالَ السَّائِلُ وَمَا كَانُوا عِلِمُوا ذَلِكَ الْحُكْمَ؟
 قَالَ بَلَى قَدْ عِلِمُوهُ وَلَكِنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ إِمْصَاءَ شَيْءٍ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمَرُوا فِي لِيَالِي الْقَدْرِ كَيْفَ يَصْنَعُونَ إِلَى السَّنَةِ الْمُقْبِلَةِ.
 قَالَ السَّائِلُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ لَا أَسْتَطِيعُ إِنْكَارَ هَذَا؟ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَنْ أَنْكَرَهُ فَلَيْسَ مِنَّا.

قَالَ السَّائِلُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ أَرَأَيْتَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) هَلْ كَانَ يَأْتِيهِ فِي لِيَالِي الْقَدْرِ شَيْءٌ لَمْ يَكُنْ عِلْمَهُ؟
 قَالَ لَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَسْأَلَ عَنْ هَذَا أَمَا عِلْمٌ مَا كَانَ وَمَا سَيَكُونُ فَلَيْسَ يَمُوتُ نَبِيُّ وَلَا وَصِيٌّ إِلَّا وَالْوَصِيُّ الَّذِي بَعْدَهُ يَعْلَمُهُ أَمَا هَذَا الْعِلْمُ الَّذِي تَسْأَلُ عَنْهُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَبَى أَنْ يُطْلَعَ الْأَوْصِيَاءَ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ.

Soruyu soran dedi ki: "Toplu ilmin kendinde açıklama da yok muydu?"

Buyurdular ki: "Evet, ama Kadir gecelerinde, Allah Teala tarafından Peygambere ve vasilere bunu şöyle-şöyle yap diye emir gelir. Bir konu da ki onu önceden de biliyorlar, nasıl yapmaları gerektiği kendilerine emredilir."

(Râvi der) Dedim ki: "Bunu bana açıklayınız."

Buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, ölmeden ilmin toplamını da açıklamasını da biliyordu."

Dedim ki: "Peki, Kadir gecelerinde kendisine gelen neyin ilmiydi?"

Buyurdular ki: "Bildığı şey hakkında emir ve kolaylıktı."

Soruyu soran dedi ki: "O halde Kadir gecelerinde onlar için (önceden) bildikleri dışında yeni bir şey oluşmuyor."

Buyurdular ki: "Bu, gizlemeye emredildikleri şeylerdendir. Bu sorduğunun açıklamasını Allah Azze ve Celle'den başkası bilmez."

Soruyu soran dedi ki: "Acaba vasiler, nebilerin bilmediklerini bilebilirler mi?"

Buyurdular ki: "Hayır. Bir vasi, vasisi kılındığının ilminden başkasını nasıl bilebilir ki?"

Soruyu soran dedi ki: "Peki, bir vasinin, ötekinin bilmediğini bildiğini söyleyebilir miyiz?"

Buyurdular ki: "Hayır. Hiçbir peygamber ilmi vasisine ulaşmadan ölmez. Melekler ve Ruh da Kadir gecesinde sadece ona kullar arasında hükmedeceği hükmü getirirler."

Soruyu soran dedi ki: "Bu hükmü bilmiyorlar mıydı?"

Buyurdular ki: "Hayır, biliyorlardı. Ancak Kadir gecesinde gelecek seneye kadar nasıl yapacaklarına emredilmediklerce, onu uygulamaya koyamazlar."

Soru soran dedi ki: "Ey Ebu Cafer! Bunu inkâr edemez miyim?"

Hz. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bunu inkâr eden bizden değildir."

Soruyu soran dedi ki: "Ey Ebu Cafer! Acaba Nebi'ye Kadir gecelerinde (önceden) bilmediği bir şey geliyor muydu?"

Buyurdular ki: "Sana bunu sormak caiz değildir. Fakat bir peygamber veya bir vasi öldüğünde ondan sonraki vasi, olanın ve olacağın bilgisini bilir. Senin sorduğun bu ilme gelince, Allah Azze ve Celle, onu sadece vasilerin kendilerine bildirmeyi istemiştir."

قَالَ السَّائِلُ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ أَعْرِفُ أَنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ تَكُونُ فِي كُلِّ سَنَةٍ قَالَ إِذَا
أَتَى شَهْرَ رَمَضَانَ فَاقْرَأْ سُورَةَ الدُّخَانِ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِائَةً مَرَّةً فَإِذَا أَتَتْ لَيْلَةُ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ
فِيَنَّكَ نَاطِرٌ إِلَى تَصْدِيقِ الَّذِي سَأَلْتَ عَنْهُ.

٩- وَقَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمَّا تَرَوْنَ مَنْ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلشَّقَاءِ عَلَى
أَهْلِ الضَّلَالَةِ مِنْ أَجْنَادِ الشَّيَاطِينِ وَأَزْوَاجِهِمْ أَكْثَرُ مِمَّا تَرَوْنَ خَلِيفَةَ اللَّهِ الَّذِي بَعَثَهُ لِلْعَدْلِ
وَالصَّوَابِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ.

قِيلَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ وَكَيْفَ يَكُونُ شَيْءٌ أَكْثَرَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ؟ قَالَ كَمَا شَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.
قَالَ السَّائِلُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ إِنِّي لَوْ حَدَّثْتُ بَعْضَ الشَّيْعَةِ بِهَذَا الْحَدِيثِ لِأُنْكِرُوهُ. قَالَ
كَيْفَ يُنْكِرُونَهُ؟ قَالَ يَقُولُونَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) أَكْثَرُ مِنَ الشَّيَاطِينِ. قَالَ
صَدَقْتَ أَفْهَمَ عَنِّي مَا أَقُولُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ يَوْمٍ وَلَا لَيْلَةٍ إِلَّا وَجَمِيعُ الْجِنِّ وَالشَّيَاطِينِ
تَزُورُ أَيْمَةَ الضَّلَالَةِ وَيَزُورُ إِمَامَ الْهُدَى عَدَدُهُمْ مِنَ الْمَلَائِكَةِ حَتَّى إِذَا أَتَتْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ
فَيَهْبِطُ فِيهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَى وَلِيِّ الْأَمْرِ.

خَلَقَ اللَّهُ أَوْ قَالَ قَيَّضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الشَّيَاطِينِ بَعْدَهُمْ ثُمَّ زَارُوا وَلِيَّ
الضَّلَالَةِ فَاتَّوَهُ بِالْإِفْكِ وَالْكَذِبِ حَتَّى لَعَلَّهُ يُصْبِحُ فَيَقُولُ رَأَيْتُ كَذَا وَكَذَا فَلَوْ سَأَلَ
وَلِيَّ الْأَمْرِ عَنْ ذَلِكَ لَقَالَ رَأَيْتُ شَيْطَانًا أَخْبَرَكَ بِكَذَا وَكَذَا حَتَّى يُفَسِّرَ لَهُ تَفْسِيرًا
وَيُعَلِّمَهُ الضَّلَالَةَ الَّتِي هُوَ عَلَيْهَا.

وَإِيْمُ اللَّهِ إِنَّ مَنْ صَدَقَ بَلِيْلَةَ الْقَدْرِ لَيَعْلَمُ أَنَّهَا لَنَا خَاصَّةٌ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَآلِهِ لِعَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حِينَ دَنَا مَوْتُهُ هَذَا وَلِيُكْمِرَ مِنْ بَعْدِي فَإِنْ أَطَعْتُمُوهُ رَشَدْتُمْ.
وَلَكِنْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِمَا فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مُنْكَرٌ وَمَنْ آمَنَ بَلِيْلَةَ الْقَدْرِ مِمَّنْ عَلَى غَيْرِ رَأْيِنَا
فَإِنَّهُ لَا يَسْعُهُ فِي الصِّدْقِ إِلَّا أَنْ يَقُولَ إِنَّهَا لَنَا وَمَنْ لَمْ يَقُلْ فَإِنَّهُ كَاذِبٌ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
أَعْظَمُ مِنْ أَنْ يُنْزَلَ الْأَمْرَ مَعَ الرُّوحِ وَالْمَلَائِكَةِ إِلَى كَاْفِرٍ فَاسِقٍ.

Soruyu soran dedi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Her senede Kadir gecesinin olduğunu nasıl anlayabilirim?" Buyurdular ki: "Ramazan ayı olunca, her gece Duhan süresini yüz defa oku. Yirmi üçüncü gece olduğunda, bizzat sorduğun şeyin doğrulandığını göreceksin."

9-(646) Dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurmuşlardır: "Görüyorsunuz ki,⁵⁴⁹ Allah Azze ve Celle'nin bedbaht kılmak için sapıklık ehline gönderdiği şeytan askerleri ve eşleri, Allah'ın adalet ve doğruluk için Halifesi'ne gönderdiği meleklerden daha çoktur."

Dendi ki: "Ey Ebu Cafer! Bir şey meleklerden nasıl daha çok olabilir?" Buyurdular ki: "Allah'ın dilediği gibi (olur)."

Soruyu soran dedi ki: "Ey Ebu Cafer! Ben bu sözü bir kısım Şialar'a anlatırsam, onlar bunu inkâr ederler." "Nasıl inkâr ederler?" buyurdular. Dedi ki: "Melekler şeytanlardan daha çoktur, derler." Buyurdular ki "Doğru söyledin, ama şimdi sana söyleyeceklerimi iyice kavra. Hiçbir gece, hiçbir gündüz yoktur ki bütün cinler ve şeytanlar sapıklık önderlerini ziyaret etmiş olmasınlar. Onların sayısızca melek de hidayet imamını ziyaret eder. Kadir Gecesi olunca da melekler(den) emir sahibine (zamanın imamına) inerler.

Bu arada Allah onların sayısızca şeytan yaratır ya da hazırlar, buyurdular. Onlar da sapıklık sahibini (önderini) ziyaret ederler. Ona iftira ve yalan getirirler. Hatta belki de o sabahladığında: "Ben şunu-şunu gördüm." der. Oysa eğer o bunu emir sahibine (zamanın imamına) sorsa, kesinlikle ona: "Sen bir şeytan gördün, o sana şunu-şunu haber verdi." der, ona yeterli açıklama getirir ve içerisinde bulunduğu sapıklığı kendisine bildirir.

Allah'a yemin olsun ki, Kadir Gecesi'ni tasdik eden kimse onun sadece bize özgü olduğunu bilir. Çünkü Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* vefatı yaklaştığı zaman Ali *aleyhisselam* hakkında: "Bu benden sonra sizin velinizdir, ona itaat etseniz, hidayet bulursunuz." buyurmuştur.

Ama Kadir Gecesi'nde olanlara iman etmeyen kimse bunu inkâr eder. Bizim görüşümüzde olmayanlardan Kadir Gecesi'ne inanan kimse de ancak onun yalnızca bize özgü olduğunu söylerse doğruluk daire-sinde kalır. Kim böyle söylemezse, kesinlikle yalancıdır. Allah Azze ve Celle, emrini Ruh ve melekler aracılığıyla bir kâfire, bir fasıka indirmekten daha yücedir.

فَإِنْ قَالَ إِنَّهُ يُنَزَّلُ إِلَى الْخَلِيفَةِ الَّذِي هُوَ عَلَيْهَا فَلَيْسَ قَوْلُهُمْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ وَإِنْ قَالُوا إِنَّهُ لَيْسَ يُنَزَّلُ إِلَى أَحَدٍ فَلَا يَكُونُ أَنْ يُنَزَّلَ شَيْءٌ إِلَى غَيْرِ شَيْءٍ وَإِنْ قَالُوا وَسَيَقُولُونَ لَيْسَ هَذَا بِشَيْءٍ فَقَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا.

بَابُ فِي أَنَّ الْأئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَزِدَادُونَ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ

١- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ الْقَمِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ سَعْدَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي يَحْيَى الصَّنَعَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ لِي يَا أَبَا يَحْيَى إِنَّ لَنَا فِي لَيَالِي الْجُمُعَةِ لَشَأْنًا مِنَ الشَّأْنِ. قَالَ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ وَمَا ذَاكَ الشَّأْنُ؟ قَالَ يُؤَدَّنُ لِأَرْوَاحِ الْأَنْبِيَاءِ الْمَوْتَى (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَأَرْوَاحِ الْأَوْصِيَاءِ الْمَوْتَى وَرُوحِ الْوَصِيِّ الَّذِي بَيْنَ ظَهْرَانَيْكُمْ يُعْرَجُ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ حَتَّى تُوَفَّى عَرْشَ رَبِّهَا فَتَطُوفُ بِهِ أَسْبُوعًا وَتُصَلِّيَ عِنْدَ كُلِّ قَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ تَرُدُّ إِلَى الْأَبْدَانِ الَّتِي كَانَتْ فِيهَا فَتُصْبِحُ الْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْصِيَاءُ قَدْ مَلِئُوا سُرُورًا وَيُصْبِحُ الْوَصِيُّ الَّذِي بَيْنَ ظَهْرَانَيْكُمْ وَقَدْ زِيدَ فِي عِلْمِهِ مِثْلُ جَمِّ الْغَفِيرِ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي زَاهِرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيِّ عَنْ يُونُسَ الْإِزْبَارِيِّ عَنِ الْمُفْضَلِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ذَاتَ يَوْمٍ وَكَانَ لَا يَكْتَبِينِي قَبْلَ ذَلِكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ قُلْتُ لَبَّيْكَ. قَالَ إِنَّ لَنَا فِي كُلِّ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ سُرُورًا. قُلْتُ زَادَكَ اللَّهُ وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ وَافَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْعَرْشَ وَوَافَى الْأئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) مَعَهُ وَوَافَيْنَا مَعَهُمْ فَلَا تَرُدُّ أَرْوَاحَنَا إِلَى أَبْدَانِنَا إِلَّا بِعِلْمٍ مُسْتَفَادٍ وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأَنْفَدْنَا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْحَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ يُونُسَ أَوْ الْمُفْضَلِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ مَا مِنْ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ إِلَّا وَلِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ فِيهَا سُرُورٌ. قُلْتُ كَيْفَ ذَلِكَ جُعِلَتْ فِدَاكَ؟ قَالَ إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ وَافَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْعَرْشَ وَوَافَى الْأئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَوَافَيْتُ مَعَهُمْ فَمَا أَرْجِعُ إِلَّا بِعِلْمٍ مُسْتَفَادٍ وَلَوْلَا ذَلِكَ لَنْفَدَ مَا عِنْدِي.

Eğer bunun, onun kabullendiği halifeye indiğini söylese de, bu sözlerinin hiçbir değeri yoktur. Eğer hiçbir kimseye inmiyor derlerse, o zaman da hiçbir şey hiçbir şeye inmiyordur. Eğer "Bu (Kadir Gecesi) bir şey değildir." derlerse ki, mutlaka diyeceklerdir; o zaman da pek derin bir sapıklığa dalmış olurlar."

Cuma Gecelerinde İmamların İlminde Artış Olduğu Babı

1-(647) ...Ebu Yahya Senani'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Cuma gecelerinde bizim için özel bir durum olur."

Râvi der, dedim ki: "Fedanız olayım, nedir o özel durum?"

Buyurdular ki: "Vefat eden peygamberlerin ruhlarına, vefat eden vasilerin ruhlarına ve aranızdaki vasinin ruhuna izin verilir, göğe çıkarılırlar, Rablerinin Arşına kadar yükselir, onu yedi defa tavaf eder, Arşın rükünlerinden her birinin yanında iki rekât namaz kılar, sonra da önceden buldukları bedenlerine avdet ettirilirlen. Bu vesileyle peygamberlerle vasiler sevinçle dolarken, aranızdaki vasinin de ilminde büyük bir yığın gibi artış olur."

2-(648) ...Mufazzal'dan, dedi ki:

Bir gün Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana: "Ey Ebu Abdullah!" diye seslendiler, ondan önce hiç beni künye ile seslemezlerdi. Râvi der, ben de: "Buyurun." dedim.

Buyurdular ki: "Bizler için her Cuma gecesinde bir sevinç vardır."

Dedim ki: "Allah sizlere bolluk versin, bu sevinç nedir?"

Buyurdular ki: "Cuma gecesi olunca Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* Arşa gelir, imamlar da O'nunla birlikte gelirler, biz de onlarla birlikte geliriz. Böylece ruhlarımız yeni bir ilim edinmeden bedenlerimize geri döndürülmezler. Eğer böyle olmasaydı, ilmimiz tükeniverirdi."

3-(649) ...Yunus veya Mufazzal'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Her Cuma gecesinde mutlaka Allah velililerinin bir sevinci olur."

Dedim ki: "Fedanız olayım, bu nasıl olur?"

Buyurdular ki: "Cuma gecesi olduğunda Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* Arşa gelir, imamlar da gelirler, ben de onlarla birlikte gelirim. Böylece istifade edilmiş bir ilim olmadan geri dönmem. Eğer böyle olmasaydı, katımdaki (ilim) tükeniverirdi."

بَابُ لَوْلَا أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَزِدَادُونَ لَنَفِدَ مَا عِنْدَهُمْ

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ كَانَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يَقُولُ لَوْلَا أَنَا نَزَدَادُ لَأَنْفَدْنَا.
 مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مِثْلَهُ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلْبِيِّ عَنْ ذَرِيحِ الْمُحَارِبِيِّ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَأْذُرِيحُ لَوْلَا أَنَا نَزَدَادُ لَأَنْفَدْنَا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَوْلَا أَنَا نَزَدَادُ لَأَنْفَدْنَا
 قَالَ قُلْتُ تَزِدَادُونَ شَيْئًا لَا يَعْلَمُهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ أَمَا إِنَّهُ إِذَا كَانَ ذَلِكَ عُرِضَ عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ثُمَّ عَلَيَّ الْأَئِمَّةُ ثُمَّ انْتَهَى الْأَمْرُ إِلَيْنَا.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَيْسَ يَخْرُجُ شَيْءٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَبْدَأَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ثُمَّ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ثُمَّ بِوَاحِدٍ بَعْدَ وَاحِدٍ لِكَيْلَا يَكُونَ آخِرُنَا أَعْلَمَ مِنْ أَوْلَانَا.

İmamların İliminde Artış Olmazsa Katlarındaki İlim Tükenir Babı

1-(650) Ali bin Muhammed ve Muhammed bin el-Hasan, Sahl bin Ziyad'dan, o da Muhammed bin Ebu Nasr'dan, o da Safvan bin Yahya'dan, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Cafer bin Muhammed *aleyhisselam* şöyle derlerdi: "Eğer ilmimiz artmasaydı, tüketirdik."

Muhammed bin Yahya, Ahmet bin Muhammed, Muhammed bin Halid de benzer bir hadisi Safvan aracılığıyla Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'dan nakletmiştir.

2-(651) ...Zarihi'l-Muharibi'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* bana şöyle buyurdular: "Ey Zarih! Eğer ilmimiz artmasaydı, tüketirdik."

3-(652) ...Zürare'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Eğer ilmimiz artmasaydı, tüketirdik."

Râvi der, dedim ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in bilmediği bir bilgi mi size artırılır?"

Buyurdular ki: "Böyle bir şey (artış) olduğu zaman, önce Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e, ardından da İmamlar'a sunulur, sonunda da bize ulaşır."

4-(653) ...Yunus bin Abdurrahman arkadaşlarının birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle'den çıkan her ilim, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den başlar, sonra Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*'a, ardından da bir biri ardına diğer İmamlar'a ulaşır ki sonuncumuz, ilkimizden daha bilgili olmasın."

بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَعْلَمُونَ جَمِيعَ الْعُلُومِ الَّتِي خَرَجَتْ إِلَى الْمَلَائِكَةِ وَالْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شُمُونَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَّمِينَ عِلْمًا أَظْهَرَ عَلَيْهِ مَلَائِكَتُهُ وَأَنْبِيََاءُهُ وَرُسُلُهُ فَمَا أَظْهَرَ عَلَيْهِ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ وَأَنْبِيََاءُهُ فَقَدْ عَلَّمْنَاهُ وَعِلْمًا اسْتَأْتَرَ بِهِ فَإِذَا بَدَأَ اللَّهُ فِي شَيْءٍ مِنْهُ أَعْلَمْنَا ذَلِكَ وَعَرَضَ عَلَى الْأَيْمَةِ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِنَا.

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْعَمْرِيِّ بْنِ عَلِيٍّ جَمِيعًا عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) مِثْلَهُ.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَّمِينَ عِلْمًا عِنْدَهُ لَمْ يُطْلِعْ عَلَيْهِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ وَعِلْمًا نَبَّذَهُ إِلَى مَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ فَمَا نَبَّذَهُ إِلَى مَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ فَقَدْ أَنْتَهَى إِلَيْنَا.

٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ ضُرَيْبِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَّمِينَ عِلْمٌ مَبْدُولٌ وَعِلْمٌ مَكْفُوفٌ فَأَمَّا الْمَبْدُولُ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ شَيْءٍ تَعَلَّمُهُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّسُلُ إِلَّا نَحْنُ نَعْلَمُهُ وَأَمَّا الْمَكْفُوفُ فَهُوَ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَمِّ الْكِتَابِ إِذَا خَرَجَ نَفَذَ.

٤- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانَ عَنْ سُؤَيْدِ الْقَلَاءِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَّمِينَ عِلْمٌ لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا هُوَ وَعِلْمٌ عَلَّمَهُ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ فَمَا عَلَّمَهُ مَلَائِكَتُهُ وَرُسُلُهُ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) فَتَحْنُ نَعْلَمُهُ.

بَابُ نَادِرٍ فِيهِ ذِكْرُ الْغَيْبِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَيْسَى عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَادٍ قَالَ سَأَلَ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ فَارِسَ فَقَالَ لَهُ أَتَعْلَمُونَ الْغَيْبَ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يُبْسِطُ لَنَا الْعِلْمَ فَنَعْلَمُ وَيُقْبِضُ عَنَّا فَلَا نَعْلَمُ.

İmamlar Meleklerle, Peygamberlere Ve Resullere Verilen İlimlerin Tamamını Bilirler Babı

1-(654) ...Sumaa'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Tebareke ve Teala'nın iki kısım ilmi vardır: Meleklerle, peygamberlere ve resullere açtığı ilim ki, meleklerle, peygamberlere ve resullere açtığı ilmi biz de biliriz. Kendine özgü kıldığı ilim ki, Allah ondan da bir şey istediğinde, onu bize de öğretir, bizden önceki imamlara da sunar."

Bu hadisin bir benzerini de, Ali bin Cafer (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*, kardeşi Musa bin Cafer *aleyhisselam*'dan nakletmiştir.

2-(655) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle'nin iki kısım ilmi vardır: Yaratıklarından hiçbirine bildirmediği ilim ve meleklerine ve resullerine verdiği ilim ki, meleklerine ve resullerine ne verdiyse o bize ulaşmıştır."

3-(656) ...Zureys'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdularını duydum: "Allah Azze ve Celle'nin iki kısım ilmi vardır: Bahşedilen ilim ve saklanan ilim. Bahşedilen ilme gelince, meleklerin ve resullerin bildiği her şeyi biz de biliriz. Saklanan ilme gelince, o Allah Azze ve Celle'nin katında Ümmü'l-Kitap'tadır. Açığa çıktığı zaman ise icraya konur."

4-(657) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle'nin iki kısım ilmi vardır: Kendi dışın-da kimsenin bilmediği ilim, meleklerine ve resullerine öğrettiği ilim. Meleklerine ve resullerine neyi öğrettiyse, biz de onu biliriz."

Gaybe Dair Nadir Açıklamalar Babı

1-(658) ...Muammer bin Hallad'dan, dedi ki:

Fars ehlinden bir adam, Hz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam*'a: "Sizler gaybi bilir misiniz?" diye sordu.

Buyurdular ki: "Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*; şöyle buyurmuşlardır: "İlim bizlere yayılır, biz de bileriz; bizden alınır, biz de bilmeyiz."

وَقَالَ سِرُّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَسْرَهُ إِلَى جَبْرِئِيلَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَسْرَهُ جَبْرِئِيلُ إِلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَأَسْرَهُ مُحَمَّدٌ إِلَى مَنْ شَاءَ اللَّهُ.

٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَّابٍ عَنْ سَدِيرِ الصَّيرَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ حُمْرَانَ بْنَ أَعْيَنَ يَسْأَلُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَدِيعِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ.

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ ابْتَدَعَ الْأَشْيَاءَ كُلَّهَا بِعِلْمِهِ عَلَى غَيْرِ مَثَالٍ كَانَ قَبْلَهُ فَابْتَدَعَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَلَمْ يَكُنْ قَبْلَهُنَّ سَمَاوَاتٌ وَلَا أَرْضُونَ أَمَا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ؟

فَقَالَ لَهُ حُمْرَانُ أَرَأَيْتَ قَوْلَهُ جَلَّ ذِكْرُهُ عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُهُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا؟

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ وَكَانَ وَاللَّهِ مُحَمَّدٌ مِمَّنْ ارْتَضَاهُ. وَأَمَّا قَوْلُهُ عَالِمِ الْغَيْبِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَالِمٌ بِمَا غَابَ عَنْ خَلْقِهِ فِيمَا يَقْدِرُ مِنْ شَيْءٍ وَيَقْضِيهِ فِي عِلْمِهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُ وَقَبْلَ أَنْ يُقْضِيَهُ إِلَى الْمَلَائِكَةِ فَذَلِكَ يَاحُمْرَانُ عِلْمٌ مَوْقُوفٌ عِنْدَهُ إِلَيْهِ فِيهِ الْمَشِيئَةُ فَيَقْضِيهِ إِذَا أَرَادَ وَيَبْدُو لَهُ فِيهِ فَلَا يُمِضِيهِ.

فَأَمَّا الْعِلْمُ الَّذِي يُقَدِّرُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَقْضِيهِ وَيَمِضِيهِ فَهُوَ الْعِلْمُ الَّذِي انْتَهَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ثُمَّ إِلَيْنَا.

٣- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَدِيرٍ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأَبُو بَصِيرٍ وَيَحْيَى الْبَرْزَأِيُّ وَدَاوُدُ بْنُ كَثِيرٍ فِي مَجْلِسِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذْ خَرَجَ إِلَيْنَا وَهُوَ مُعْضَبٌ فَلَمَّا أَخَذَ مَجْلِسَهُ قَالَ يَاعَجَبًا لَأَقْوَامٍ يَزْعُمُونَ أَنَّا نَعْلَمُ الْغَيْبَ مَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَقَدْ هَمَمْتُ بِضَرْبِ جَارِيَتِي فَلَأَنَّهُ فَهَرَبَتْ مِنِّي فَمَا عَلِمْتُ فِي أَيِّ بُيُوتِ الدَّارِ هِيَ.

Ve buyurmuşlardır: "Allah Azze ve Celle'nin sırrıdır. Onu gizlice Cebrail *aleyhisselam*'a bildirmiştir, Cebrail de Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih*'e gizlice bildirmiştir, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* de onu Allah'ın dilediği kimseye gizlice bildirmiştir."

2-(659) ...Sudeyr-i Seyrefi'den, dedi ki:

Humran bin A'yun'un Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "**Gökleri ve yeri yoktan var edenidir...**"⁵⁵⁰ ayetini sorduğunu duydum.

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle, varlıkların tamamını önceden olan bir örnek olmadan bilgisiyile yoktan var etmiştir. Gökleri, yerleri de yoktan var etmiştir, onlardan önce ne gökler vardı ne de yerler. Allah Teala'nın: "... **Ve Arş'ı su üzerindeydi...**"⁵⁵¹ ayetini duymamış mısınız?"⁵⁵²

Bu arada Humran kendilerine dedi ki: "Allah Celle Zikruhu'nun: "**Gaybi bilendir, gaybini kimseye bildirmez.**"⁵⁵³ buyruğu hakkında ne dersiniz?"

Hz. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ama "**Razı olduğu resulü hariç...**"⁵⁵⁴ Allah'a yemin olsun ki, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih* de razı olduklarındandı.

"**Gaybi bilendir...**"⁵⁵⁵ buyruğuna gelince, Allah Azze ve Celle, ilminde takdir edip hükmettiği, yaratıklarına gizli olan bir şeyi, henüz yaratmadan ve meleklerle sunmadan önce bilir. İşte bu Ey Humran! O'nun katında bulunan ve meşiyeti O'na ait olan bir ilimdir, dilediği zaman yürürlüğe koyar veya hakkında yeni bir karar verir de yürürlüğe koymaz.

Allah Azze ve Celle'nin takdir edip, karara bağladığı ve yürürlüğe koyduğu ilme gelince, o Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e, sonra da bize ulaşan ilimdir."

3-(660) ...Sedir'den, dedi ki:

Ben, Ebu Besir, Yahya el-Bezzaz ve Davut bin Kesir Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın meclisinde bulunuyorduk. Birden İmam öfkeli bir halde yanımıza çıkageldi. Yerinde oturunca da şöyle buyurdular: "Şu kavme şaşılmalı ki bizlerin gaybi bildiğimizi sanıyorlar! Oysa Allah Azze ve Celle'den başka hiç kimse gaybi bilmez. Ben falan cariyemi vurmak istedim de o kaçıp benden gizlendi ve ben onun evin hangi odasında olduğunu dahi bilemedim."

قَالَ سَدِيدٌ فَلَمَّا أَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ وَصَارَ فِي مَنْزِلِهِ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَصِيرٍ وَمُيَسَّرٌ
وَقُلْنَا لَهُ جُعِلْنَا فِدَاكَ سَمِعْنَاكَ وَأَنْتَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا فِي أَمْرِ جَارِيَتِكَ وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّكَ
تَعْلَمُ عِلْمًا كَثِيرًا وَلَا تَنْسُبُكَ إِلَى عِلْمِ الْغَيْبِ.

قَالَ فَقَالَ يَا سَدِيدُ أَلَمْ تَقْرَأِ الْقُرْآنَ؟ قُلْتُ بَلَى.

قَالَ فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا قِرَاءَتَ مَنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ
أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ؟
قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ قَدْ قَرَأْتُهُ.

قَالَ فَهَلْ عَرَفْتَ الرَّجُلَ وَهَلْ عَلِمْتَ مَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ عِلْمِ الْكِتَابِ؟
قَالَ قُلْتُ أَخْبِرْنِي بِهِ. قَالَ قَدَرُ قَطْرَةٍ مِنَ الْمَاءِ فِي الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ فَمَا يَكُونُ
ذَلِكَ مِنْ عِلْمِ الْكِتَابِ؟

قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا أَقَلَّ هَذَا؟

فَقَالَ يَا سَدِيدُ مَا أَكْثَرَ هَذَا أَنْ يَنْسِبَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى الْعِلْمِ الَّذِي أَخْبِرُكَ بِهِ. يَا سَدِيدُ
فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا قِرَاءَتَ مَنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَيْضًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ؟

قَالَ قُلْتُ قَدْ قَرَأْتُهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ.

قَالَ أَفَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ كُلُّهُ أَفَهُمْ أَمْ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ بَعْضُهُ؟
قُلْتُ لَا بَلْ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ كُلُّهُ.

قَالَ فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ وَقَالَ عِلْمُ الْكِتَابِ وَاللَّهِ كُلُّهُ عِنْدَنَا عِلْمُ الْكِتَابِ وَاللَّهِ كُلُّهُ عِنْدَنَا.

٤- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَمْرِو
بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُصَدِّقِ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ عَمَّارِ السَّابَاطِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
عَنِ الْإِمَامِ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَالَ لَا وَلَكِنْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْلَمَ الشَّيْءَ أَعْلَمَهُ اللَّهُ ذَلِكَ.

Sedir der: İmam meclisinden ayrılıp da evine gidince, ben, Ebu Besir ve Meysir içeri girdik ve kendisine dedik ki: "Fedanız olalım, cariyeniz hakkında şöyle-şöyle dediğinizi duyduk. Bununla birlikte biz biliyoruz ki siz çok şey biliyorsunuzdur ama gaybi bilmeği de size nisbet etmiyoruz."

Râvi der: Bunun üzerine buyurdular ki: "Ey Sedir! Kur'an'ı okumuyor musun?" "Okuyorum." dedim.

Buyurdular ki: "Allah Azze ve Celle'nin kitabında: **"Katında Kitaptan bir ilim olan dedi ki: 'Ben onu (Belkıs'ın tahtını) gözünü açıp kapamadan önce getiririm sana.'**"⁵⁵⁶ ayetini okumuş musun?

"Fedanız olayım okumuşum." dedim.

Buyurdular ki: "Peki, o adamı tanıyor musun? Ve Kitap'dan ne kadarını bildiğini biliyor musun?"

"Siz bana anlatın." dedim.

Buyurdular ki: "Okyanustan bir damla misali. Kitab'ın ilmi karşısında bu ne kadar olabilir ki?"

Râvi der: "Fedanız olayım, ne kadar da azdır bu." dedim.

Buyurdular ki: "Ey Sedir! Bu ne kadar da çoktur ki, Allah onu, sana bildireceğim ilme nisbet etmiştir. Acaba Allah Azze ve Celle'nin kitabında: **"...De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve katında Kitab'ın ilmi olan yeter."**⁵⁵⁷ ayetini de okumuş musun?"

Râvi der, dedim ki: "Fedanız olayım okumuşum."

Buyurdular ki: "Peki, katında Kitab'ın tamamının ilmi olan mı daha iyi anlar yoksa katında Kitab'ın bazısının ilmi olan mı?"

Dedim ki: "Hayır, katında kitabın tamamının ilmi olan."

Râvi der: Bunun üzerine eliyle sinesine işaret ederek buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki, Kitab'ın tamamının ilmi bizim katımızdadır. Allah'a yemin olsun ki, Kitab'ın tamamının ilmi bizim katımızdadır."

4-(661) ...Ammari's-Sabati'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "İmam gaybi bilir mi?" diye sordum.

Buyurdular ki: "Hayır, ama bir şeyi bilmek istediği zaman, Allah kendisine onu bildirir."

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) إِذَا شَاءُوا أَنْ يَعْلَمُوا عُلُمًا

- ١- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَغَيْرُهُ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ بَدْرِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْإِمَامَ إِذَا شَاءَ أَنْ يَعْلَمَ عُلْمًا.
- ٢- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ بَدْرِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ الْإِمَامَ إِذَا شَاءَ أَنْ يَعْلَمَ أُعْلِمَ.
- ٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عُمَرَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِذَا أَرَادَ الْأَمَامُ أَنْ يَعْلَمَ شَيْئًا أُعْلِمَهُ اللَّهُ ذَلِكَ.

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَعْلَمُونَ مَتَى يَمُوتُونَ

وَأَنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ إِلَّا بِاخْتِيَارٍ مِنْهُمْ

- ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَمَاعَةَ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ الْبَطَلِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَيُّ إِمَامٍ لَا يَعْلَمُ مَا يُصِيبُهُ وَإِلَى مَا يَصِيرُ فَلَيْسَ ذَلِكَ بِحُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ.
- ٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ قَطِيعَةِ الرَّبِيعِ مِنَ الْعَامَةِ بِنِعْدَادٍ مِمَّنْ كَانَ يُنْقَلُ عَنْهُ قَالَ قَالَ لِي قَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ مَنْ يَقُولُونَ بِفَضْلِهِ مِنْ أَهْلِ هَذَا الْبَيْتِ فَمَا رَأَيْتُ مِثْلَهُ قَطُّ فِي فَضْلِهِ وَنُسْكِهِ. فَقُلْتُ لَهُ مَنْ وَكَيْفَ رَأَيْتَهُ؟

قَالَ جُمِعْنَا أَيَّامَ السُّنْدِيِّ بْنِ شَاهَكَ ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنَ الْوُجُوهِ الْمَسُوبِينَ إِلَى الْخَيْرِ فَأَدْخَلْنَا عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فَقَالَ لَنَا السُّنْدِيُّ يَا هَوْلَاءِ انظُرُوا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ هَلْ حَدَّثَ بِهِ حَدَثٌ فَإِنَّ النَّاسَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ قَدْ فَعَلَ بِهِ وَيُكْثِرُونَ فِي ذَلِكَ وَهَذَا مَنْزِلُهُ وَفِرَاشُهُ مُوسَى عَلَيْهِ غَيْرُ مُصِيقٍ وَلَمْ يَرُدْ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ سِوَأَ وَإِنَّمَا يَنْتَظِرُ بِهِ أَنْ يَقْدَمَ فَيُنَاطِرَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَهَذَا هُوَ صَحِيحٌ مُوسَى عَلَيْهِ فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ فَسَأَلُوهُ قَالَ وَنَحْنُ لَيْسَ لَنَا هَمٌّ إِلَّا النَّظَرُ إِلَى الرَّجُلِ وَإِلَى فَضْلِهِ وَسَمْتِهِ.

İmamlar Bir Şey Bilmek İstedikleri Zaman Kendilerine Bildirilir Babı

1-(662) ...Ebu Rabii'ş-Şami'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "İmam *aleyhisselam* bilmek istediği zaman, biler (veya kendine bildirilir)."

2-(663) ...Ebu Rabii'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "İmam *aleyhisselam* bilmek istediği zaman, kendisine bildirilir."

3-(664) ...Ubeydeti'l-Medaini'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "İmam *aleyhisselam* bir şeyi bilmek istediği zaman, Allah onu kendisine bildirir."

İmamlar Ne Zaman Öleceklerini Bilirler Ve Ancak Kendi İstekleriyle Ölürler Babı

1-(665) ...Ebu Besir'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bir imam, başına nelerin geleceğini ve sonunun nereye varacağını bilmiyorsa, o Allah'ın yaratıklarına hücceti değildir."

2-(666) ...Hasan bin Muhammed bin Beşşar'dan, dedi ki:

Katietü'r-Rabi (bölgesi) ahalisinden ve Bağdat Sünnilerinden olan kendisinden rivayet nakledilen yaşlı bir adam bana anlattı ve dedi ki: "Bu ev halkından (Ehlibeyt'ten) fazileti dillerde dolaşan birini gördüm ki fazilet ve ibadet açısından onun gibi birini hiç görmemiştim."

Dedim ki: "Kimdi o ve kendisini nasıl gördün?"

Dedi ki: "Sindi bin Şahak'ın zamanında itibar sahibi olup hayırla anılan biz seksen kişi toplanarak, Musa bin Cafer *aleyhisselam*'ın yanına götürüldük. Bu esnada Sindi bize dedi ki: "Ey falancalar! Bu adama iyice bakınız. Acaba ona herhangi bir şey olmuş mudur? İnsanlar ona bir şeylerin yapıldığını iddia ediyorlar ve bu hususta çokluca söylentiler yayıyorlar. İşte burası odasıdır, bu yatağıdır, kendisine her türlü bolluk sağlanmıştı, asla sıkılmamıştır. Emirü'l-Müminin (Halife Harunü'r-Raşit) de onun hakkında bir kötülük dilemiş değildir. Emirü'l-Müminin, sadece döndüğünde kendisiyle münazara etmesi için onu bekletmektedir. (Gördüğünüz gibi) sağlığı yerindedir, her yönüyle bolluk içerisindedir. (İsterseniz) kendisine de sorunuz." Râvi der; fakat biz sadece, adamın heybetini, üstünlüğünü ve etkileyici simasını seyretmeğe dalmıştık.

فَقَالَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَمَّا مَا ذَكَرَ مِنَ التَّوَسُّعَةِ وَمَا أَشْبَهَهَا فَهُوَ عَلَى مَا ذَكَرَ غَيْرَ أَنِّي أَخْبَرْتُكُمْ أَيُّهَا النَّفَرُ أَنِّي قَدْ سُقِيتُ السَّمَّ فِي سَبْعِ تَمْرَاتٍ وَأَنَا عَدَا أَخْضَرٌ وَبَعْدَ عَدِّ أُمُوتٍ. قَالَ فَظَنَرْتُ إِلَى السَّنْدِيِّ بْنِ شَاهَكَ يَضْطَرِبُ وَيَزِيدُ مِثْلَ السَّعْفَةِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَتَى عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) لَيْلَةَ قُبُضِ فِيهَا بِشْرَابٍ فَقَالَ يَا أَبَتِ اشْرَبْ هَذَا. فَقَالَ يَا بُنْتَى إِنَّ هَذِهِ اللَّيْلَةُ الَّتِي أُقْبِضُ فِيهَا وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُبِضَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ).

٤- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ قُلْتُ لِلرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَدْ عَرَفَ قَاتِلَهُ وَاللَّيْلَةَ الَّتِي يُقْتَلُ فِيهَا وَالْمَوْضِعَ الَّذِي يُقْتَلُ فِيهِ وَقَوْلُهُ لَمَّا سَمِعَ صِيَاخَ الْأَوْزِ فِي الدَّارِ صَوَائِحُ تَتَّبِعُهَا نَوَائِحُ وَقَوْلُ أُمِّ كَلْثُومٍ لَوْ صَلَّيْتَ اللَّيْلَةَ دَاخِلَ الدَّارِ وَأَمَرْتَ غَيْرَكَ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فَأَبَى عَلَيْهَا وَكَثُرَ دُخُولُهُ وَخُرُوجُهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ بِالسَّلَاحِ وَقَدْ عَرَفَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّ ابْنَ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ قَاتِلُهُ بِالسَّيْفِ كَانَ هَذَا مِمَّا لَمْ يَجْزُ تَعَرُّضُهُ؟ فَقَالَ ذَلِكَ كَانَ وَلَكِنَّهُ خَيْرٌ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ لِتَمُضَى مَقَادِيرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ غَضِبَ عَلَى الشَّبَعَةِ فَخَيْرَنِي نَفْسِي أَوْ هُمْ فَوْقَئِهِمْ وَاللَّهُ بِنَفْسِي.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ مُسَافِرٍ أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَهُ يَا مُسَافِرُ هَذَا الْقَنَاءُ فِيهَا حَيْتَانِ؟ قَالَ نَعَمْ جُعِلَتْ فِدَاكَ. فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْبَارِحَةَ وَهُوَ يَقُولُ يَا عَلِيُّ مَا عِنْدَنَا خَيْرٌ لَكَ.

Bu esnada Musa bin Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Bolluk ve benzerine dair sözleri söylediği gibidir. Fakat ey topluluk! Size haber vereyim ki, bana yedi hurma ile zehir yedirildi. Bu yüzden yarın bednim yemyeşil kesilecek, öteki gün de öleceğim." Râvi der: Bu esnada Sindi'ye baktım, perişan olmuştu ve hurma dalı gibi titriyordu."

3-(667) ...Abdullah bin Ebu Cafer'den dedi ki:

Kardeşim bana (İmam) Cafer'den o da babasından (İmam Muhammed Bâkır *aleyhisselam*'dan) naklen şöyle anlattılar: "Ali bin Hüseyin *aleyhisselam* vefat ettiği gece kendisine bir şerbet götürdüler: "Babacığım, bu şerbeti içiniz." dediler.

Bunun üzerine, buyururlar ki: "Oğulcuğum! Bu gece öleceğim gecedir. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'* de bu gecede ölmüşlerdi."

4-(668) ...Hasan bin Cehm'den, dedi ki:

Hz. Rıza (İmam Ali Musa) *aleyhisselam*'a, dedim ki: "Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam*, kim tarafından, hangi gecede ve nerede öldürüleceklerini biliyorlardı. (Bu yüzden de Camiye giderken önüne çıkarak) çığırış kazların sesini duyunca: "Çığırış sesleridir, bunu ağıt sesleri takıp edecektir." der. Sonra Ümmi Gülsüm'ün: "Bu gece namazı evde kılsan ve başkasına insanlara namaz kıldırmasını emretsen." sözünü red ediyor ve o gece sık sık silahsız olarak dışarı çıkıp içeri giriyor. İbn-i Mülcim'in (Allah ona lanet etsin) kendisini kılıç ile katledeceğini bildiği halde bu, işlenmesi caiz görülmeyen davranışlardan değil midir?"

Buyurdular ki: "Öyledir, ama Allah Azze ve Celle'nin takdirinin yerine gelmesi için o gece (tehlkeyi seçmek hususunda) muhayyer bırakılmıştı."

5-(669) ...Muhammed bin İsa ashabımızın birinden naklen dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa Kazım) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Azze ve Celle, Şia'ya gazap etti ve beni kendimle onlar arasında muhayyer kıldı. Allah'a yemin olsun ki ben onları kendi canımla korudum."

6-(670) ...Müsafir'den, dedi ki:

Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam* ona buyurdular ki: "Ey Müsafir! Şu su kanalında balık var mıdır?"

"Evet, fedanız olayım." dedi.

Bunun üzerine, buyurdular ki: "Dün gece Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'*i rüyamda gördüm; bana diyorlardı ki: "Ey Ali! Katımızda olan senin için daha hayırlıdır."

٧- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي فِي الْيَوْمِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ فَأَوْصَانِي بِأَشْيَاءَ فِي غُسْلِهِ وَفِي كَفْنِهِ وَفِي دُخُولِهِ قَبْرِهِ. فَقُلْتُ يَا أَبَاهُ وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُكَ مُنْذُ اشْتَكَيْتَ أَحْسَنَ مِنْكَ الْيَوْمَ مَا رَأَيْتُ عَلَيْكَ أَثَرَ الْمَوْتِ. فَقَالَ يَا بَنِيَّ أَمَا سَمِعْتَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) يُنَادِي مِنْ وَرَاءِ الْجِدَارِ يَا مُحَمَّدُ تَعَالَ عَجَّلْ.

٨- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى النَّصْرَ عَلَى الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَتَّى كَانَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ خَيْرَ النَّصْرِ أَوْ لِقَاءَ اللَّهِ فَاخْتَارَ لِقَاءَ اللَّهِ تَعَالَى.

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) يَعْلَمُونَ عِلْمَ مَا كَانَ وَمَا يَكُونُ وَأَنَّهُ لَا يَخْفَى عَلَيْهِمُ الشَّيْءُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ

١- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَادٍ عَنْ سَيْفِ التَّمَارِ قَالَ كُنَّا مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) جَمَاعَةً مِنَ الشَّيْعَةِ فِي الْحَجْرِ فَقَالَ عَلَيْنَا عَيْنٌ؟ فَالْتَفَتْنَا يَمَنَةً وَيَسْرَةً فَلَمْ نَرِ أَحَدًا فَقُلْنَا لَيْسَ عَلَيْنَا عَيْنٌ.

فَقَالَ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ وَرَبُّ النَّبِيَّةِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَوْ كُنْتُ بَيْنَ مُوسَى وَالْخِضْرِ لَأَخْبَرْتُهُمَا أَنِّي أَعْلَمُ مِنْهُمَا وَلَأَنْبَأْتُهُمَا بِمَا لَيْسَ فِي أَيْدِيهِمَا لِأَنَّ مُوسَى وَالْخِضْرَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) أُعْطِيَا عِلْمَ مَا كَانَ وَلَمْ يُعْطِيَا عِلْمَ مَا يَكُونُ وَمَا هُوَ كَائِنٌ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ وَقَدْ وَرِثَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَرِاثَةً.

٢- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ وَعِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا مِنْهُمْ عَبْدُ الْأَعْلَى وَأَبُو عُبَيْدَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَشْرِ الْخُثَعَمِيِّ سَمِعُوا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا فِي الْجَنَّةِ وَأَعْلَمُ مَا فِي النَّارِ وَأَعْلَمُ مَا كَانَ وَمَا يَكُونُ.

7-(671) ...Ebu Hatice'den, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Babam vefat ettiği gün yanındaydım. Guslü, kefeni ve kabre konulmasıyla ilgili bir takım şeyleri bana vasiyet etti.

Dedim ki: "Babacığım! Hastalandığın günden beri, seni bu günkü kadar iyi durumda görmemiştim, sende ölüm emaresini göremiyorum."

Buyurdular ki: "Oğulcuğum! Ali bin Hüseyin *aleyhisselam*'ın duvarın arkasından: "Ey Muhammed, gel acele et." diye seslendiğini duymuyor musun?"

8-(672) ...Abdu'l-Melik bin A'yun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah Teala yardımını yer ile gök arasında olacak kadar Hüseyin *aleyhisselam*'a indirdi. Sonra yardım ile Allah'a kavuşmak arasında muhayyer kılındı, o Allah'a kavuşmayı seçti."

İmamlar Olanların Ve Olacakların İlmını Bilirler Ve Hiçbir Şey Kendilerine Gizli Kalmaz Babı

1-(673) ...Seyfi't-Tammar'dan, dedi ki:

Biz bir grup Şia Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* ile birlikte Hicr-i İsmail'de bir araya gelmiştik.

Bu arada İmam: "Bizleri gözetleyen biri var mı?" diye buyurdular.

Biz de sağa, sola baktık ve bir kimseyi görmeyince: "Bizi gözetleyen bir kimse yoktur." dedik.

Bunun üzerine, buyurdular ki: "Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki, bu binanın Rabbi'ne yemin olsun ki; -bunu üç defa tekrarladılar- eğer Musa ve Hızır ile birlikte olsaydım, onlara kendilerinden daha bilgili olduğumu bildirir, ikisinin de bilmedikleri şeyleri kendilerine haber verirdim. Çünkü Musa ile Hızır'a olan şeylerin ilmi verilmişti, kıyamet gününe kadar olacak şeylerin ilmi ise verilmemişti. Oysa biz ilmi Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'den miras almışız."⁵⁵⁸

2-(674) ...Haris bin Muğeyre ve aralarında ashabımızdan Abdu'l-A'la, Ebu Ubeyde ve Abdullah bin Bişr-il Hasemi'nin de bulunduğu bir grup dediler ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duyduk: "Ben göklerde ve yerde olanları bilirim. Cennette olanları bilirim. Cehennemde olanları bilirim. Olan ve olacakları da bilirim."

ثُمَّ مَكَتْ هُنَيْئَةً فَرَأَى أَنَّ ذَلِكَ كَبِيرٌ عَلَى مَنْ سَمِعَهُ مِنْهُ فَقَالَ عَلِمْتُ ذَلِكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِيهِ تَبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ.

٣- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ جَمَاعَةِ بْنِ سَعْدِ الْخُثَعَمِيِّ أَنَّهُ قَالَ كَانَ الْمُفَضَّلُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ لَهُ الْمُفَضَّلُ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَفْرِضُ اللَّهُ طَاعَةَ عَبْدِ عَلَى الْعِبَادِ وَيَحْجُبُ عَنْهُ خَيْرَ السَّمَاءِ؟ قَالَ لَا اللَّهُ أَكْرَمُ وَأَرْحَمُ وَأَرَأْفُ بِعِبَادِهِ مِنْ أَنْ يَفْرِضَ طَاعَةَ عَبْدِ عَلَى الْعِبَادِ ثُمَّ يَحْجُبُ عَنْهُ خَيْرَ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً.

٤- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِثَابٍ عَنْ ضُرَيْسِ الْكِنَاسِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَعِنْدَهُ أَنَسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ عَجِبْتُ مِنْ قَوْمٍ يَتَوَلَّوْنَا وَيَجْعَلُونَا أَيْمَةً وَيَصِفُونَ أَنَّ طَاعَتَنَا مُفْتَرَضَةٌ عَلَيْهِمْ كَطَاعَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ثُمَّ يَكْسِرُونَ حُجَّتَهُمْ وَيَخْصِمُونَ أَنْفُسَهُمْ بِضَعْفِ قُلُوبِهِمْ فَيَنْقُصُونَا حَقَّنَا وَيَعْيِبُونَ ذَلِكَ عَلَى مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ بُرْهَانَ حَقِّ مَعْرِفَتِنَا وَالتَّسْلِيمِ لِأَمْرِنَا.

أَتَرُونَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى افْتَرَضَ طَاعَةَ أَوْلِيَائِهِ عَلَى عِبَادِهِ ثُمَّ يُخْفِي عَنْهُمْ أَخْبَارَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَقْطَعُ عَنْهُمْ مَوَادَّ الْعِلْمِ فِيمَا يَرِدُ عَلَيْهِمْ مِمَّا فِيهِ قِوَامُ دِينِهِمْ؟ فَقَالَ لَهُ حُمْرَانُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَرَأَيْتَ مَا كَانَ مِنْ أَمْرِ قِيَامِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَخُرُوجِهِمْ وَقِيَامِهِمْ بِدِينِ اللَّهِ عَزَّ ذِكْرُهُ وَمَا أُصِيبُوا مِنْ قَتْلِ الطَّوَاغِيَةِ إِيَّاهُمْ وَالظَّفَرِ بِهِمْ حَتَّى قُتِلُوا وَغُلِبُوا؟

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَا حُمْرَانُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ كَانَ قَدَّرَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَضَاهُ وَأَمْضَاهُ وَحَتَمَهُ عَلَى سَبِيلِ الْاِخْتِيَارِ ثُمَّ أَجْرَاهُ.

Râvi der, sonra kısa bir süre susuverdiler, bu sözlerin dinleyenlere ağır geldiğini görünce de, şöyle buyurdular: "Bunları ben Allah Azze ve Celle'nın Kitabından çıkarıyorum. Çünkü Allah Azze ve Celle: **"Onda her şeyin açıklaması vardır."**⁵⁵⁹ buyurmuştur."

3-(675) ...Cemaat bin Sad-il Hasemi'den, dedi ki:

Mufazzal Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın huzurundaydı. Bu arada Mufazzal kendisine dedi ki: "Fedanız olayım! Allah, bir kula itaat etmeyi kullara farz kıldığı halde, göğün haberini ondan saklar mı?"

"Hayır," buyurdular. "Allah, bir kula itaat etmediği kullara farz kıldığı halde, göğün haberini sabah ve akşam ondan saklamaktan daha yüce ve kullarına karşı daha merhametli ve daha şefkatlidir."

4-(676) ...Zureysi'l-Künasi'den, dedi ki:

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın yanında ashabından bir grup olduğu halde şöyle buyurdularını duydum: "Şaşarım bir kavme ki, bizi veli ediniyor, bizi kendilerine imam kılıyor ve bize itaat etmenin, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* itaat etmek gibi kendilerine farz olduğunu söylüyorlar. Sonra da kalkıp kalplerinin zaafından kendi kanıtlarını kırıyor, kendilerini mahkûm ediyor, bizim hakkımızı eksiltiyor ve Allah'ın kendisine bizi hakkıyla tanıma ve bize teslim olma burhanını bahsettiği kimseyi ayıplıyorlar.

Acaba Allah Tebareke ve Teala'nın, evliyalarının itaatini kullarına farz kıldıktan sonra, göğün ve yerin haberini onlara gizleyeceğini ve karşılaştıkları olaylarda dinlerinin bel kemiği olan ilim kaynaklarını onlardan keseceğini mi sanıyorsunuz?"

Bu arada Humran İmam'a dedi ki: "Fedanız olayım, Ali bin Ebu Talip, Hasan ve Hüseyin *aleyhimusselam*'ın kıyam etmeleri, Allah Azze ve Celle'nin dini için baş kaldırıp hareket etmeleri, bu uğurda başlarına gelen tağutların kendilerini öldürmeleri, onlara karşı zafer kazanmaları ve onların katledilip hezimete uğratılmaları hususunda ne dersiniz?"

Hız. Ebu Cafer *aleyhisselam* buyurdular ki: "Ey Humran! Allah Tebareke ve Teala bunu onlar hakkında takdir etmişti. İhtiyar yoluyla da bunu kararlaştırıp imzalayarak kesinleştirdi, sonra da uyguladı.

فَبِتَقْدُمِ عِلْمِ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَامَ عَلِيٌّ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ
(عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَبِعِلْمٍ صَمَتَ مَنْ صَمَتَ مِنَّا.

وَلَوْ أَنَّهُمْ يَأْخُرَانُ حَيْثُ نَزَلَ بِهِمْ مَا نَزَلَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِظْهَارِ الطَّوَاعِيَةِ
عَلَيْهِمْ سَأَلُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُدْفَعَ عَنْهُمْ ذَلِكَ وَالْحُجُوعِ عَلَيْهِ فِي طَلَبِ إِزَالَةِ مُلْكِ الطَّوَاعِيَةِ
وَذَهَابِ مُلْكِهِمْ إِذَا لَاجَبَهُمْ وَدَفَعَ ذَلِكَ عَنْهُمْ ثُمَّ كَانَ انْقِضَاءُ مُدَّةِ الطَّوَاعِيَةِ وَذَهَابُ مُلْكِهِمْ
أَسْرَعَ مِنْ سِلْكِ مَنْظُومٍ انْقَطَعَ فَتَبَدَّدَ.

وَمَا كَانَ ذَلِكَ الَّذِي أَصَابَهُمْ يَأْخُرَانُ لِذَنْبِ اقْتِرَافِهِمْ وَلَا لِعُقُوبَةِ مَعْصِيَةِ خَالِفُوا اللَّهَ فِيهَا
وَلَكِنْ لِمَنَازِلَ وَكَرَامَةٍ مِنَ اللَّهِ أَرَادَ أَنْ يَبْلُغُوهَا فَلَا تَدْهَبَنَّ بِكَ الْمَذَاهِبُ فِيهِمْ.

٥- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبُدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا
عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِمَنْى عَنْ خَمْسِمِائَةِ حَرْفٍ مِنَ الْكَلَامِ فَأَقْبَلْتُ أَقُولُ يَقُولُونَ كَذَا
وَكَذَا قَالَ فَيَقُولُ قُلْ كَذَا وَكَذَا.

قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ هَذَا الْحَلَالُ وَهَذَا الْحَرَامُ أَعْلَمُ أَنَّكَ صَاحِبُهُ وَأَنَّكَ أَعْلَمُ النَّاسِ
بِهِ وَهَذَا هُوَ الْكَلَامُ.

فَقَالَ لِي وَيَا هِشَامُ لَا يَحْتَجُّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ بِحُجَّةٍ لَا يَكُونُ عِنْدَهُ
كُلُّ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ.

٦- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ
الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ لَا وَاللَّهِ لَا يَكُونُ عَالِمٌ
جَاهِلًا أَبَدًا عَالِمًا بِشَيْءٍ جَاهِلًا بِشَيْءٍ.

ثُمَّ قَالَ اللَّهُ أَجَلٌ وَأَعَزُّ وَأَكْرَمُ مِنْ أَنْ يَفْرِضَ طَاعَةَ عَبْدٍ يَحْجُبُ عَنْهُ عِلْمَ سَمَائِهِ
وَأَرْضِهِ. ثُمَّ قَالَ لَا يَحْجُبُ ذَلِكَ عَنْهُ.

Ali, Hasan ve Hüseyin *aleyhimusselam* önceden Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* tarafından kendilerine verilen ilim üzerine kıyam ettiler. Bizden susan biri de ilim üzere susar.

Eğer onlar ey Humran, Allah Azze ve Celle'nin emriyle başlarına gelen olaylarda ve tağutları onlara zafer kazandırmasında Allah Azze ve Celle'den bu musibetleri kendilerinden savmasını ister ve tağutların hükümdarlık ve yönetimini giderip yok etmesinde ısrarcı olsalardı, elbette ki, Allah onlara icabet eder ve bu musibetleri kendilerinden savardı. Böylece de tağutların döneminin sona erip hükümdarlıklarının yok olup gitmesi, bir dizili gerdanlığın kopup dağılmasından daha çabuk tahakkuk bulurdu.

Ey Humran! Onların başına gelen bu musibetler, işledikleri bir günahattan veya Allah'a karşı çıktıkları bir isyandan dolayı gelmemiştir. Aksine, bütün bunlar, Allah'ın onların ulaşmalarını istediği, Allah katındaki yüksek makamlar ve kerametler için olmuştur. Sakın, batıl görüşler seni onlar hakkında yanlış yorumlara itmesin."

5-(677) ...Hişam bin Hakem'den, dedi ki;

Mina'da Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Kalam ilmine ait beş yüz mesele sordum. Ben: "şöyle -şöyle söylüyorlar" derdim. O da: "Sen de şöyle-şöyle söyle." derlerdi.

Râvi der, ben dedim ki: "Fedanız olayım, şu helaldir, şu ise haramdır. Sizin onun sahibi ve en iyi bilen olduğunuzu da biliyorum. Kalam işte budur."

Bana Buyurdular ki: "Vah sana ey Hişam! Allah Tebareke ve Teala, yaratıklarının ihtiyaç duydukları her şeye sahip olmayan birini onlara hüccet kılmaz."

6-(678) ...Ebu Hamza'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam*'ın şöyle buyurdıklarını duydum: "Allah'a yemin olsun ki, âlim asla bir şeyi bilen diğerini bilmeyen cahil olamaz."

Sonra da şöyle buyurdular: "Allah, bir kuluna itaat etmeği farz kılıp da göğün ve yerin haberini ondan esirgemekten daha yüce, daha üstün ve daha uludur." Ardından da: "Hayır, bunu ondan esirgemez." diye eklediler.

بَابُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُعَلِّمْ نَبِيَّهُ عِلْمًا إِلَّا أَمْرَهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ
 أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَأَنَّهُ كَانَ شَرِيكُهُ فِي الْعِلْمِ

١- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ
 عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ إِنَّ جَبْرَيْلَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَتَى
 رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِرُمَاتَيْنِ فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِحْدَاهُمَا
 وَكَسَرَ الْأُخْرَى بِنِصْفَيْنِ فَأَكَلَ نِصْفًا وَأَطْعَمَ عَلِيًّا نِصْفًا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ) يَا أَخِي هَلْ تَدْرِي مَا هَاتَانِ الرُّمَاتَانِ؟ قَالَ لَا.

قَالَ أَمَّا الْأُولَى فَالتَّبْوَةُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ وَأَمَّا الْأُخْرَى فَالْعِلْمُ أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ.
 فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَيْفَ كَانَ يَكُونُ شَرِيكُهُ فِيهِ؟

قَالَ لَمْ يُعَلِّمِ اللَّهُ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عِلْمًا إِلَّا وَأَمْرُهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ).

٢- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ
 السَّلَامُ) قَالَ نَزَلَ جَبْرَيْلُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِرُمَاتَيْنِ
 مِنَ الْجَنَّةِ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُمَا فَأَكَلَ وَاحِدَةً وَكَسَرَ الْأُخْرَى بِنِصْفَيْنِ فَأَعْطَى عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
 نِصْفَهَا فَأَكَلَهَا فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَمَّا الرُّمَانَةُ الْأُولَى الَّتِي أَكَلْتَهَا فَالتَّبْوَةُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا شَيْءٌ وَأَمَّا
 الْأُخْرَى فَهُوَ الْعِلْمُ فَأَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ مَنْصُورِ بْنِ
 يُونُسَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ نَزَلَ
 جَبْرَيْلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِرُمَاتَيْنِ مِنَ الْجَنَّةِ فَلَقِيَهُ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)
 فَقَالَ مَا هَاتَانِ الرُّمَاتَانِ اللَّتَانِ فِي يَدِكَ؟

فَقَالَ أَمَّا هَذِهِ فَالتَّبْوَةُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ وَأَمَّا هَذِهِ فَالْعِلْمُ.

Allah Azze Ve Celle'nin, Peygamberine Öğrettiği Her İlimi, Emirü'l-Müminine de Öğretmesini Emrettiği Ve Emirü'l-Muminin'in Peygamber'in İlim Ortağı Olduğu Babı

1-(679) ...Humran bin A'yun'dan, dedi ki:

Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* buyurdular ki: "Cebrail *aleyhisselam* Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* iki nar getirdi. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* bunlardan birini kendi yediler, diğerini ise ikiye böldüler. Yarısını (yine) kendi yediler, diğer yarısını da Ali *aleyhisselam'a* yedirdiler. Sonra da şöyle buyurdular: "Ey kardeşim, bu iki narın ne olduklarını biliyor musun?" "Hayır." dediler.

Buyurdular ki: "Onların birincisi nübüvvetti. Onda senin bir payın yoktur. Diğerisi ise, ilim idi. Onda sen benim ortağısın."

Dedim ki: "Allah işinizi doğrultsun, bu nasıl olur? Ali *aleyhisselam* nasıl ilimde Peygamber'in ortağı olabilir?"

Buyurdular ki: "Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* her ne öğrettiyse, mutlaka onu Ali *aleyhisselam'a* da öğretmesini emretmiştir."

2-(680) ...Zürare'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Cebrail *aleyhisselam* Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih'e* cennetten iki nar getirip verdi. Peygamber onların birini kendi yediler, diğerini ise, iki parçaya ayırıp, yarısını Ali *aleyhisselam'a* verdiler, diğer yarısını da kendi yediler ve buyurdular ki: "Ey Ali, yediğim ilk nar nübüvvet idi. Senin onda bir payın yoktur. Diğerisi ise, ilimdir, sen onda benim ortağısın."

3-(681) ...Muhammed bin Müslim'den, dedi ki:

Hz. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam'ın* şöyle buyurdularını duydum: "Cebrail *aleyhisselam* Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* cennetten iki nar getirdi. Bu arada Ali *aleyhisselam* Peygamber'le karşılaştılar ve: "Elinizdeki bu iki nar nedir?" dediler.

Buyurdular ki: "Şuna gelince, o nübüvvettir. Senin onda bir payın yoktur. Şu diğerine gelince, o da ilimdir."

ثُمَّ فَلَقَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِنِصْفَيْنِ فَأَعْطَاهُ نِصْفَهَا وَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نِصْفَهَا ثُمَّ قَالَ أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ وَأَنَا شَرِيكُكَ فِيهِ.
 قَالَ فَلَمْ يَعْلَمْ وَاللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَرْفًا مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا
 وَقَدْ عَلَّمَهُ عَلِيًّا ثُمَّ انْتَهَى الْعِلْمُ إِلَيْنَا ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِهِ.

بَابُ جِهَاتِ عُلُومِ الْأَيْمَةِ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ)

- ١- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَمِّهِ حَمْزَةَ بْنِ بَزِيْعٍ عَنْ عَلِيِّ السَّائِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قَالَ مَبْلُغُ عِلْمِنَا عَلَى ثَلَاثَةِ وُجُوهِ مَاضٍ وَغَابِرٍ وَحَادِثٍ فَأَمَّا الْمَاضِي فَمُفَسَّرٌ وَأَمَّا الْغَابِرُ فَمَرْبُورٌ وَأَمَّا الْحَادِثُ فَقَدْزُفٌ فِي الْقُلُوبِ وَتَقَرَّرَ فِي الْأَسْمَاعِ وَهُوَ أَفْضَلُ عِلْمِنَا وَلَا نَبِيَّ بَعْدَ نَبِيِّنَا.
 - ٢- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي زَاهِرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ قُلْتُ أَخْبِرْنِي عَنْ عِلْمِ عَالِمِكُمْ؟ قَالَ وَرَأْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَمِنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). قَالَ قُلْتُ إِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ يُقْذَفُ فِي قُلُوبِكُمْ وَيُنْكَتُ فِي آذَانِكُمْ؟ قَالَ أَوْ ذَاكَ.
 - ٣- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رُوِينَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنَّهُ قَالَ إِنَّ عِلْمَنَا غَابِرٌ وَمَرْبُورٌ وَنُكْتُ فِي الْقُلُوبِ وَتَقَرَّرَ فِي الْأَسْمَاعِ.
- فَقَالَ أَمَّا الْغَابِرُ فَمَا تَقَدَّمَ مِنْ عِلْمِنَا وَأَمَّا الْمَرْبُورُ فَمَا يَأْتِينَا وَأَمَّا النُّكْتُ فِي الْقُلُوبِ فَالْهَامُ وَأَمَّا التَّقَرُّ فِي الْأَسْمَاعِ فَأَمْرُ الْمَلِكِ.

Sonra Resulullah onu iki parçaya ayırdılar, yarısını Ali'ye verdiler, diğer yarısını da Resulullah'ın kendileri aldılar. Ardından da "Sen burada benim ortağımın, ben de senin ortağınım." buyurdular."

İmam buyurdular ki: "Allah'a yemin olsun ki, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*, Allah'ın kendilerine öğrettiği ilimden bir harf bile bildiklerinde, onu mutlaka Ali *aleyhisselam*'a da öğretirlerdi. Sonra da ilim bize ulaşmıştır." Ardından da ellerini kendi sineleri üzerine koydular."

İmamların İlimlerinin Boyutları Babı

1-(682) ...Ali Sai'den, dedi ki:

Hiz. İlk Ebu'l-Hasan Musa (İmam Musa-i Kazım) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "İlmimizin varışı üç boyuttur: Geçmiş, gelecek ve oluşan. Geçmişe gelince, açıklanmıştır. Geleceğe gelince yazılmıştır. Oluşana gelince, kalplere atılma ve kulakları çınlatmayla oluşur. Bilgimizin en üstünü de budur. Nebimizden sonra ise artık bir nebi yoktur."

2-(683) ...Haris bin Muğeyre'den, dedi ki:

Hiz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a: "Âlim olmanızın ilmi hakkında bana bilgi veriniz." dedim.

Buyurdular ki: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ve Ali *aleyhisselam*'dan miras alınmıştır."

Râvi der, dedim ki: "Bize, kalbinize atılıyor ve kulaklarınıza çınlandırılıyor, diye rivayet ediliyor."

Buyurdular ki: "Ya da öyle olur."

3-(684) ...Mufazzal bin Ömer'den, dedi ki:

Hiz. Ebu'l-Hasan (İmam Musa-i Kazım) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Bize, Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın: "Bizim ilmimiz geçmiş, yazılmış ve kalplere atılma ve kulakları çınlandırmayla." buyurdıkları rivayet edilmiştir."

Buyurdular ki: "Geçmişe gelince, o geçmişle ilgili ilmimizdir, yazılmış olana gelince, o gelecekle ilgilidir, kalplere atılana gelince, o ilhamdır, kulakları çınlandırana gelince, o meleğin emridir."

بَابُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) لَوْ سَتِرَ عَلَيْهِمْ لَاخْبَرُوا كُلَّ امْرِئٍ بِمَا لَهُ وَعَلَيْهِ

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ الْمُخْتَارِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَوْ كَانَ لِأَلْسِنَتِكُمْ أَوْكِيَّةٌ لَحَدَّثْتُ كُلَّ امْرِئٍ بِمَا لَهُ وَعَلَيْهِ.

٢- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ سِنَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا بَصِيرٍ يَقُولُ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ أَيْنَ أَصَابَ أَصْحَابَ عَلِيٍّ مَا أَصَابَهُمْ مَعَ عِلْمِهِمْ بِمَنَايَاهُمْ وَبِلَايَاهُمْ؟ قَالَ فَأَجَابَنِي شِبْهَ الْمُغْضَبِ مِمَّنْ ذَلِكَ إِلَّا مِنْهُمْ.

فَقُلْتُ مَا يَمْنَعُكَ جُعِلْتُ فِدَاكَ؟

قَالَ ذَلِكَ بَابٌ أُغْلِقُ إِلَّا أَنْ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَتَحَ مِنْهُ شَيْئاً يَسِيرًا ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ أَوْلَيْكَ كَانَتْ عَلَيَّ أَفْوَاهِهِمْ أَوْكِيَّةٌ.

İmamların Sırları Saklansaydı Herkese Yararına Ve Zararına Olamı Bildirirlerdi Babı

1-(685) ...Abdu'l-Vahit bin Muhtar'dan, dedi ki;

Hız. Ebu Cafer (İmam Muhammed Bâkır) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Eğer dilinizin bağı olsaydı, her kişiye neyin kendisine yararlı ve neyin zararlı olduğunu haber verirdim."

2-(686) ...Abdullah bin Miskan'dan, dedi ki;

Ebu Besir'in şöyle dediğini duydum: "Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Nereden Ali *aleyhisselam*'ın ashabının başına o musibetler geliverdi? Oysa onlar ölümlerini de başlarına gelecekleri de biliyorlardı?"

Râvi der, bunun üzerine İmam biraz da öfkelenmişçesine bana: "Kendilerinden gayri kimden kaynaklanabilir ki?" cevabını verdiler.

Dedim ki: "Fedanız olayım, peki sizi engelleyen nedir?"

Buyurdular ki: "Bu kapalı bir kapıdır. Sadece Hüseyin bin Ali *aleyhisselam* ondan birazcık aralayış verdi." Sonra da: "Ey Ebu Muhammed!" buyurdular, "Onların dillerinin bağı vardı."

Sonnotlar

- 1- Haşır/2.
- 2- Al-i İmran/ 7.
- 3- Zümer/17,18.
- 4- Bakara/163,164.
- 5- Nahl/12.
- 6- Mümin/67.
- 7- Casiye/5.
- 8- Hadid/17.
- 9- Ra'd/4.
- 10- Rum/24.
- 11- En'am/151.
- 12- Rum/28.
- 13- En'am/32.
- 14- Saffat/136,138.
- 15- Ankebut/34,35.
- 16- Ankebut/43.
- 17- Bakara/170.
- 18- Bakara/171.
- 19- Yunus/42.
- 20- Furkan/44.
- 21- Haşır/14.
- 22- Bakara/44.
- 23- En'am/116.
- 24- Lokman/25.
- 25- Ankebut/63.
- 26- Sebe/13.
- 27- Sad/24.
- 28- Mümin/28.
- 29- Hud/40.
- 30- En'am/37.
- 31- Maide/103.

32- Kur'an'ı Kerim'de "Onların çoğunluğu sezinlemez." şeklinde bir ayet mevcut değildir. Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde tekrarlanan: "Onlar sezinlemez." tabiridir. Muhtemelen; ya bu hadisi rivayet eden ravi, İmam *aleyhisselam*'ın sözünün akışına kapılarak, farkında olmadan sürçü lisan ederek bu kelimeyi, rivayete eklemiş; ya da, sonraki dönemlerde el-Kâfi kitabından nüsha alan kimseler tarafından aynı şekilde sürçü kalem edilerek bu kelime rivayetin metnine eklenmiştir.

33- Bakara/269.

34- Al-i İmran/7.

35- Al-i İmran/190.

36- Ra'd/19.

37- Zümer-9.

38- Sad/29.

39- Mümin/53-54.

40- Zariyat/55.

41- Kaf/37.

42- Lokman/12.

43- Âl-i İmran/8.

44- Zümer/8.

45- Bu hadis, Tuhafü'l-Ukul kitabında da rivayet edilmiştir. Ondaki rivayet bundan çok fazla geniş olmakla birlikte, ortak bölümlerinde de bir takım farklılıkları bulunmaktadır. Bkz. "Tuhafü'l-Ukul" kitabı, İmam Musa Kazım *aleyhisselam* bölümü.

46- Her ne kadar hadisin başlangıcında Allah Teala'nın akla ve karşıtı olan cehle yetmiş beş asker (özellik) verdiğinden söz edilmişse de, hadiste anlatılan özellikler sırasıyla sayıldığında yetmiş sekiz özelliğe çıkmaktadır. Bu hadisin "el-Hisal" gibi diğer kitaplarda olan naklinde ise bu ikisine verilen özelliklerin sayısı seksen biri bulmaktadır. Hadisin içeriğine dikkat edildiğinde, bu farklılığın bir kısmının, hadiste sıralanan vasıfların bazısının tekrarlanmasından, diğer bir kısmının ise hadis yazarlarının nakil hatalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

47- Yani, akla bahsedilen özelliklerin tamamı tek kelimeyle hayır vasfı altında toplanırken, cehle verilen özellikler de kısaca şer başlığı altında toplanmaktadır.

48- İbn-i Sikkit'in adı Yakub bin İshak'tır. Hz. İmam Muhammed Taki ve Ali Naki *aleyhumassalam*'ın ashabındandı. Abbasi halifelerinden Mütevekkil tarafından 244 hicri yılında şehit edilmiştir. Kendisi zamanın önde gelen ilim adamlarındandı. Özellikle Arap dili ve edebiyatında şan ve şöhret sahibi biri idi. Kalemeye aldığı birçok değerli eseri günümüze kadar bilim adamlarının başvurduğu önem-

li kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu eserlere örnek olarak; "İslahü'l-Mantık, Tehzibü'l-Elfaz, Kitab-u el-Ezded, Kitab-u Müzekker ve Müennes, Kitab-u Maksur ve Memdud, Kitab-u et-Teyr, Kitab-u En-Nebbat" vs.'yı sayabiliriz.

Şehit edilme sebebi ise şudur ki, Mütevekkil onu Mu'tezz ve Muayyed ismindeki iki oğlunu eğitmekle görevlendirmişti. Bir gün bu iki oğlunun da hazır bulunduğu bir mecliste ona: "Ey İbn-i Sikkit, söyle bakalım, hangisini daha çok seviyorsun; bu iki oğlumu mu, Hasan ve Hüseyin'i mi?" der. İbn-i Sikkit ona: "Andolsun Allah'a ki, Ali'nin hizmetçisi olan Kanber, senin bu iki oğlundan da babalarından da daha üstündü." cevabını verir. Bunun üzerine öfkeden deliye dönen Mütevekkil, "Bunun şu dilini kafasının arkasından çıkarın." diye emir verir ve o zalimlerin böylesi bir vahşetiyle o Ehl-i Beyt aşığı diğer Ehl-i Beyt aşığı şehitler kervanına katılır. Allah kendilerini Ehl-i Beyt yolunda şehit olup da Allah Resulü ve Ehl-i Beyt'in şefaatine nail olanların önde gelenlerinden kıl-sın. Âmin. Bkz. "Mucem'i Ricali'l-Hadis Ayetullah Hoi'nin, c. 20 s. 130.

49- Bu hadis, aşağı yukarı bu bölümün başında geçen birinci hadisin aynısıdır. Sadece senet ve bazı tabirlerin kısaltılmış olması açısından farklılık arz etmektedir.

50- a ve b harfleriyle sunulan bu iki hadis, el-Kafi kitabının birçok nüshasında mevcut değildir, bu yüzden a ve b harfleriyle işaretlenerek bu bölümdeki hadislerden ayrılmışlardır.

51- Yunus bin Abdurrahman hem Hz. İmam Musa Kazım *aleyhisselam*'dan hem de Hz. İmam Rıza *aleyhisselam*'dan rivayet nakletmektedir. Her iki imamın da künyesi Ebu'l-Hasan olduğuna göre, bu rivayet İmam Musa Kazım'a ait olabileceği gibi, İmam Rıza'ya da ait olabilir. Ancak biz İmam Musa Kazım *aleyhisselam*'ı metinde zikretmeyi tercih ettik. Çünkü bu ravinin O Hazretten olan sorulu rivayetleri daha çok meşhurdur.

52- Tevbe/122.

53- Cahillere tabi olanlara gelince, onlar da cahil olduklarından, gerçekte ayrı bir grubu oluşturmamaktalar. Dolayısıyla ayrıca zikredilmelerine gerek görülmemiştir

54- Fatır/28.

55- Bu hadis, bölümün başında zikredilen hadisin aynısıdır. Sadece senet farkı vardır.

56- Ra'd/41.

57- Yunus ismindeki bu ravi, hem vasıtasız olarak hem de vasıtaıyla Hz. İmam Cafer Sadık, Hz. Ebu'l-Hasan Musa bin Cafer ve Hz. Ebu'l-Hasan Ali Rıza *aleyhimusselam*'lardan hadis nakletmiştir. Bu hadiste işaret edilen imam bu imamlardan biridir.

58- Lokman/18.

59- A'raf/169

60-Yunus/39

61- Nisa/17.

62- Şuare/94.

63- Abese/24.

64- Nahl/43, Enbiya/7.

65- Bu hadisin bir benzeri de "Bilgi Olmadan Konuşmanın Yasaklığı" babının 7. hadisi olarak İmam Muhammed Bakır *aleyhisselam*'dan rivayet edilmiştir.

66- Zümer/18.

67- Tevbe/31.

68- Bu rivayette zikredilen Hz. Ebu'l-Hasan *aleyhisselam*'dan maksat Hz. İmam Ali Rıza olabileceği gibi, Hz. İmam Ali Naki de olabilir. Zira bu iki imamın da künyesi Ebu'l-Hasan'dır, bu ravi de bu imamların ikisinden de hadis rivayet etmiştir.

69 - Mürcie lafzı, İrca kelimesinden türetilen ism-i failidir (öznedir). İrca tehir etmek ertelemek demektir. Mürcie terimi İslami literatürde iki anlamda kullanılmıştır.

Birinci olarak, Hz. Ali'nin hilafetini, dördüncü halifelğe erteleyenlere denmiştir ki, bu anlamda Ehl-i Sünnet'in genelini içermekte ve Şia teriminin karşıtı olarak kullanılmaktadır.

İkinci olarak ise, imanı tanımlarken ameli erteleyerek ikinci derecede görmek anlamında kullanılmıştır ki, müslüman fırkalarından özel bir gruba işaret etmektedir. Bu gruba göre, imanın oluşmasında amelin herhangi bir rolü yoktur. Asıl olan imandır, iman olduğu takdirde artık amel edip etmemek pek fazla önem taşımamaktadır. Önemli olan sadık olarak inanmak ve onu izhar etmektir. İnsanı cennetlik edecek olan budur, yoksa imansız amelin bir faydası olmayacağı gibi, iman olduğu takdirde ise günah işlemenin bir zararı olmayacaktır.

Hadisin akışı, birinci anlamın kastedildiğini göstermektedir. İmam *aleyhisselam*, Ehl-i Sünnet'in, seçtikleri imamın itaatini farz bilmedikleri halde, imamlarının itaatini kendilerine farz olduğuna inanan bazı Şia'lardan daha çok imamlarına bağlı olup uyduklarını vurgulayarak, bu tür şialardan yakınmaktadır.

70- Tevbe/31.

71- İbn-i Şubrume'nin ismi, Abdullah; künyesi ise Ebu Şubrume'dir. Kufe halkından olup Hz. İmam Ali bin Hüseyin, İmam Muhammed Bakır ve İmam Cafer Sadık *aleyhumusselam*'ların dönemlerinde yaşamıştır. Kufe'de Abbasi Halifesi Ebu Cafer Mensur Devaniki' tarafından kadılık makamını yürütmüş-

tür. Ehlisünnet fakihlerinden olan bu şahıs, verdiği fetva ve hükümlerde kıyası da delil olarak alırdı. İbn-i Hacer "et-Takrip" adlı kitabında der ki: "Abdullah bin Şubrume bin et-Tufeyl bin Hisan ez-Zabiy Ebu Şubrume el-Kufi, el-Kadı güvenilirdir, beşinci kuşak fakihidir. 144 hicri yılında vefat etmiştir." (Bkz. Ayetullah Hoi'nin Mucemür-Rical kitabı c. 10. s. 210)

72- Sa'd/76.

73- Sa'd/76.

74- Nisa/114.

75- Nisa/5.

76- Maide/101

77- Bkz. Nahl/89. ayet.

78- Münafikun/4.

79- Haşır/7.

80- Nisa/60.

81- Abdulmelik, melikin (sultanın) kulu demektir.

82- Ebu Abdullah, Allah'ın kulunun babası demektir.

83- İmam *aleyhisselam*, bu sözleriyle güneş ve ayın görünürdeki hareket şekilleri olan doğup batmalarında, yılın mevsimleri süresince ekvator çizgisinin kuzey ve güneyine geçerek yer değişimleri ve bundan mütevellit gece ve gündüzün uzayıp kısılması özelliğine işaret etmekte ki, ilkbahar ve yazın güneş ekvator çizgisinin kuzeyine geçerken; ay güneyine geçmekte, dolayısıyla da gündüz uzayıp gece kısalmaktadır. Sonbahar ve kışın ise bunun aksi gerçekleşmektedir, dolayısıyla da gece uzayıp gündüz kısalmaktadır. Güneş ve ayın, büyük hikmetleri içeren bu hareketlerini düzenli bir şekilde yapmaları ve bu değişimin belli bir usul ve kanun üzere oluşması, bunları tedbir eden ilim, hikmet ve kudret sahibi bir gücün varlığına delildir ki, o güç Allah Teala'dır.

84- Hadisin metninde ibaret şöyledir: "ve fi kovnihi fil ezeli duhulihî fil edem" ve biz ihtimal veriyoruz ki doğrusu şöyledir: "ve yunafî kovnihi fil ezeli duhulihî fil edem" ve tercüme de bu ihtimale göredir.

85- Bakara/197.

86- İmam her ikisinin de zayıf olma ihtimalini de zikrederek cevaplamaya gerek duymamıştır, çünkü birinin zayıf olma durumuna verilen cevap bu ihtimalin de durumunu ortaya koymuştur.

87- Eğer her yönden birbirlerinin aynı iseler, o zaman aslında iki değil, bir yaratıcı olduğu ve iki farz edilmesinin de sırf bir yanılma ve gerçekliği olmayan sanıdan ibaret olduğu anlaşılır. Bunun açık olması hesabiyle İmam bu sanının cevabını zikretmeğe gerek duymamıştır. Ya da zikretse bile bu na-

kilde yer almamıştır. Her yönden ayrı ya da –hadisin metninde yer almasa bile- bazı yönden bir, bazı yönden de ayrı iseler, bunun cevabı da hadisin metninde gelmiştir ki, varlık alemindeki birliktelik ve düzenin uyumluluğu tek bir müdebbirin olduğunu ortaya koymaktadır. Aksi takdirde farklılıkları olan iki müdebbirin bu farklılıklarının da varlık alemindeki düzene yansması ve sonuçta düzende bozukluluğun oluşması kaçınılmaz olurdu. Çünkü Vacibü'l-Vücut olan bir varlık fiilini yapmakta tam sebeptir. Tam sebebin de müsebbebinden ayrılması muhaldir. Nitekim Hz. Emir'ül-Müminin Ali *aleyhisselam* da İmam Hasan'a vasiyetinde şöyle buyurmuşlardır: "Bil ki ey oğlum! Eğer Rabbinin şeriki olsaydı, onun da peygamberi gelirdi, onun da mülk ve saltanatının eserlerini görürdün, onun da fiil ve sıfatlarını tanırdın. Fakat O, kendisini vasıf ettiği gibi, tek bir ilâhtır. Mülkünde hiçbir şey O'na karşı çıkamaz ve asla yok olup gitmez." (Nehcü'l-Belağa/31.mektub)

88- İmam *aleyhisselam* bu beyanında Hak Teala'nın birden çok ferdinin olmasının imkansızlığına işaret etmektedir. Çünkü İmam *aleyhisselam*'ın da buyurdıkları üzere Hak Teala'nın birden çok ferdinin olması teselsüle yol açmaktadır, teselsül de muhaldir. Zira Vacibü'l-Vücut olan bir varlığın birden çok ferdinin olması, O'nun zatının dışında kalan bir nedenden kaynaklanamaz. Bu Vacibü'l-Vücutlukla çelişir. Kendi zatından da kaynaklarsa, böyle bir zatın gerçekleşmesi imkansız olur. Çünkü hadisin metninde de yer aldığı gibi böyle bir zat gerçekleşmek istediğinde sonsuz ferdin oluşmasını iktiza edecek ve sonuçta gerçekleşen bir ferdi bile tahakkuk bulamayacaktır. Nitekim Farabi de bu gerçeğe işaretle demiştir ki: "Çoğula hamledilen her bir mahiyetin tekessür bulması, kendi zatının gereği olamaz. Aksi takdirde o mahiyetin bir ferdi bile olamaz. O halde mahiyetin birkaç bireye sahip olup tekessür bulması, başka bir sebepten kaynaklanır. Böyle bir mahiyet de başka bir şeyin müsebbebidir." (Fususü'l-Hikem, s. 52)

89- Bu hadis, mana itibarıyla 3. ve 4. hadisin aynısıdır.

90- Hadisin bu bölümü et-Tevhid ve el-İhticac kitabında şöyle geçmiştir: "Ancak nesnelere için iki kınanmış yönün dışında kalan bir yapıcının varlığını ispat etmek zorunludur. Birinci (kınanmış) yön, O'nu büsbütün (düşünceden) dışlamaktır. Çünkü büsbütün dışlamak iptal etmek ve yok bilmek demektir. İkinci (kınanmış) yön ise, O'nu benzetmektir..." Belki de hadisin orijinali böyledir ve Kâfi'den nüsha alan kimselerce yanlışlıkla silinmiştir.

91- Bu bölüm, merhum Kuleyni'nin hadisin manasıyla ilgili açıklamasıdır.

92- Hadisin son cümlesi yorumcular tarafından şu şekilde de yorumlanmıştır: "O, her şeyin başlangıcıdır."

93- Bu hadis, "İmamlara İtaat Etmenin Farz Oluşu Babı"nın 15 hadisinin ve keza "Hüccetin Varlığının Zorunluluğu Babı"nın 2. hadisinin bir bölümüdür. Hadisin tamamını görmek için bu bablara müracaat edilmelidir.

94- Tahir bin Hatem, önceleri doğru akide üzereyken daha sonra değişti ve gulüb inancına saptı.

95- Maksat, İmam Rıza *aleyhisselam* olsa gerek. Çünkü Tahir bin Hatem'in adı, İmam Rıza *aleyhisselam*'ın ashabı arasında geçer. (el-Vafi)

96- Zihni tasavvur ile Allah'a tapanın kafir olması, zihin ile tasavvur edilebilen bir şeyin Allah olmadığından dolayıdır. Nitekim bu anlama birçok hadiste işaret edilerek, insanın tasavvuruna giren her şeyin insanın kendi mahluku olduğu kaydedilmiştir. Hadiste bahis mevzuu edilen isimlerden maksat ise isim olarak nitelenen lafızlar ve bu lafızların insanın zihninde oluşturduğu vasıf nitelikli zihinsel kavramlardır. Açıkta ki bunlar Allah Teala'nın özü değildirlerdir. Hak Teala bu lafız ve kavramların gösterdiği İmam'ın mana olarak tabir ettiği Zat-i İlahi'dir. İşte gerçek müvehhid bu Zat'a kulluk eden kimsedir.

Ayrıca bu hadislerde isim adı altında bahis konusu edinen isim olan lafız ve vasıf nitelikli zihinsel kavramlarla Allah Teala'nın zatının aynı olan kemal sıfatlarının bir ilgisi yoktur. Nitekim Allah Teala'nın kemal sıfatlarından bahsederken, Hak Teala'nın baştanbaşa ilim, baştanbaşa kudret, baştanbaşa hayat gibi kemal sıfatlarının özü olduğunun ve bu sıfatların ifade ettiği gerçekliklerin anlam itibariyle farklı olsalar bile hakikat açısından birbirinin aynı olup Zat-i İlahi'nin özü olduklarının bizzat ilgili hadislerin kendisinde vurgulandığını görmekteyiz.

97- Bu ve benzeri hadislerin akışından anlaşılıyor ki bahis mevzuu edilen isimden maksat isim olarak nitelenen lafız ve bu lafzın zihinde oluşturduğu vasıf nitelikli kavramlardır. Bunların da Zat-i İlahi'den gayri oldukları açıktır. Bunlar Zat-i İlahi'yi gösteren araçlardır. Dolayısıyla bunlara kulluk eden kimse gerçekte Allah'a kulluk etmediği gibi bunları ibadete ortak eden de Allah'a şirk koşmuş olur. O halde gerçek tevhid, bunların gösterdiği, hadiste mana olarak tabir edilen Zat-i İlahi'ye kulluk etmektir.

98- Bu hadis, "Allah'ın İsimlerinin Anlamı Ve Türeyişleri Babı"nda aynen tekrarlanmıştır. Bkz. 307. hadis.

99- Kasas/88.

100- A'raf/54.

101- Bakara/255.

102- Ta'ha/6.

103- Bazı nüshalarda Ebu İbrahim el-Musilî geçer.

104- İhlas/4.

105- Asim Bin Humeyd, Hz. İmam Cafer Sadık (a.s)'ın ashabındandır. Dolayısıyla o bu rivayeti İmam Cafer Sadık'tan O Hazret de Hz. İmam Ali bin Hüseyin'den rivayet etmektedir.

106- Necm/42.

107- Çünkü akletme gücü, kavrama imkanına sahip olmadığı bir konuyu anlamaya zorlanırsa, şaşkınlığının artmasından başka bir şey elde edemez. Nitekim diğer algılama güçleri de böyledir. Örneğin, göz görme imkanına sahip olmadığı güneş gibi aşırı bir ışık kaynağını görmeğe kalkışırsa, körleşmekten başka bir şey artıramaz. Yüce Allah da her şeyi kuşatan yaratıcı olduğundan, O'nun mahluku olan birinin, O'nu bilgisiyle kuşatmağa kalkışması ancak kendi hayret ve şaşkınlığının daha da artmasına vesile olur, sonunda da anlama gücü çalışamaz duruma gelerek büsbütün hayrete kapılır ve kendini kaybeder.

108- Merhum Allame Meclisi "Mir'atu'l-Ukul" kitabında bu babın birinci hadisini izah ederken Allah Teala'nın görülmesine dair görüşler hakkında kısa bir açıklamada bulunmuşlardır. Faydalı olur ümidiyle bu açıklamayı aynen tercüme etmeyi uygun buluyoruz. Merhum Allame Meclisi'nin yazısı şöyledir: "Bilesin ki, İslam ümmeti Allah Teala'nın görülmesi hususunda ihtilafa düşüp farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İmamiyye (Şia) ve Mutezile bunun mutlak anlamda muhal olduğunu kabul etmiştir. Müşebbihe ve Keramiyye mezhepleri ise Allah Teala'nın belli yön ve mekânda görülebileceğini iddia etmiştir. Çünkü onlara göre Allah cisimsel bir varlıktır. Eşaire mezhebi ise Allah'ın yön ve mekândan arı olarak görülebileceğine kail olmuştur.

el-Abi, "İkmalü'l-İkmal" adlı kitabında Eşaire'nin bazı âlimlerinden naklen şöyle demiştir: "Allah'ı dünyada iken görmek akıl açısından mümkündür. Ama bunun vaki olup olmadığı ve Peygamber'in miraç gecesinde Allah'ı görüp görmediği hususunda ihtilaf olmuştur. Aişe, sahabe, tabiin ve mütekellimlerden bir grup bunu red ederken, İbn-i Abbas bunu onaylamış ve demiştir ki: "Allah Teala, görmeyi Hz. Muhammed'e, konuşmayı Hz. Musa'ya ve halilliği ise Hz. İbrahim'e mahsus kılmıştır." Bu görüşü, Selefilerin ve Eşarilerin bir gurubu, Ahmed bin Hanbel ve Hasan da kabul ederken, bir grup bu hususta tevakkuf etmiştir. Bu, Allah'ın dünyada görülmesine dair görüşlerdir.

Ahirette görülmesine gelince, onlara göre akıl açısından bu mümkündür. Ehl-i Sünnet'in tamamı ise bunun vuku bulacağına dair ittifak etmişlerdir. Mutezile, Mürcie ve Hevariç ise bunun muhal olduğunu savunmuştur. Dünya ile ahiret arasındaki fark ise şudur ki, algı güçleri dünyada iken zayıf konumdadırlar. Ahirete gelince artık baki kalmak için yaratıldıklarından

algı güçleri güçlenecek ve Allah'ı görmeye takat getirecektir." (el-Abi'nin sözleri burada sona ermiştir.)

Ama birçok ayet, güçlü akli deliller ve Ehl-i Beyt'ten gelen mütevatir hadisler Allah'ı görmenin hem dünyada hem de ahirette mümkün olmadığını kanıtlamaktalar. Zaten Şia bu doğrultuda ittifak etmiştir. İşte bu bölümde bu hadislerin bazılarıyla aşına olacaksınız." (Miratü'l-Ukul, c.1, s. 327,328.).

109- En'am/103.

110- Ta'ha/110.

111- Şura/11.

112- En'am/103.

113- Tâha/110.

114- Şüra/11.

115- Necm/13.

116- Necm/11.

117- Necm/18.

118- Tâhâ/110.

119- Zail olup gitmesi, ahirette marifetin (Allah'ı tanımanın) olmayacağı anlamına gelir ki, böyle bir şey mümkün değildir.

120- Zail olmayıp kalması, ahiretteki marifetin de aynen bu dünyadaki marifet gibi olduğu, Dolayısıyla gözle görülmenin söz konusu olmadığı anlamını taşır.

121- En'am/103

122- En'am/104.

123- En'am/104.

124- En'am/104.

125- Hadiste anlatılmak istenen şudur: "**Gözler O'nu görmez.**" derken, yüce Allah'ın vehim ve tasavvur gücüyle kavranılmayacağı kastedilmektedir. "Size Rabbinizden birtakım basiretler gelmiştir." derken de, Allah'ın varlığına, birliğine, ilmine, kudretine ve diğer sıfatlarına delâlet eden birtakım ayetleri ve alâmetleri olduğu ve insanların yüce Allah'ı bu ayetleriyle tanıyabilecekleri kastedilmektedir.

126- En'am/103.

127- En'am/103.

128- Bu hadiste yer alan sözler, Peygamber'e veya Ehl-i Beyt İmamlarından birine dayandırılmadığı için, mevkuf hadis olması muhtemel olmakla birlikte, Hişam'ın kendi sözü de olabilir. Ancak Hişam'ın, İmam Cafer Sadık ve İmam Musa Kazım *aleyhumassalam*'ın yakın ashabından olduğu göz önünde bulundurulursa, onun bu sözleri Ehl-i Beyt İmamlarından istifade ettiği büyük olasılıktır.

129- Allah'ın hiçbir şekilde tanınamayacağı, Allah hakkında hiçbir bilgi edinilemeyeceği görüşü.

130- Allah'ı yaratıklarına kıyas ederek, benzeterek tanımaya çalışmak.

131- En'am/103.

132- Hişam bin Salim, Hz. İmam Cafer Sadık ve Musa Kazım'ın ashabındandır. Sahibü't-Tak ise, Müminü't-Tak ismiyle de bilinen Ebu Cafer Muhammed bin Numan el-Ahvel'dir. İmam Cafer Sadık'ın ashabındandır. Meysemi ise, Ahmed bin Hasan bin İsmail bin Şuayb bin Meysem'i Temmar'dır. İmam Musa Kazım ve İmam Ali Rıza'dan hadis rivayet etmiştir. Bu üçlünün Allah hakkında hadiste yer alan bu görüşü savundukları, Şia'nın önde gelen bilginleri tarafından doğru kabul edilmeyip red edilmiştir. Bu konuda, Allah'ı cisim ve suret'le nitelemenin yasaklığı bölümünün beşinci hadisinde daha geniş bilgi verilecektir.

133- Hakkı bulmak için aşırılığa gidenin bize dönmesi, geride kalanın da bize kavuşması icap eder. Nitekim Allah Resülü'nden gelen bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Bu ümmetin en hayırlısı o orta gruptur ki, aşırılığa gidenler onlara geri dönmeli, geride kalanlar da onlara kavuşmalıdır."

134- Kastedilen, İmam Ali Naki *aleyhisselam*'dir.

135- Tereddüt, Sehl'dendir.

136- Şura/11.

137- Büyük bir ihtimalle burada bir yanlışlık vardır ve doğrusu, Ali bin Muhammed el-Kasanî'dir. Buna göre hadis, İmam Ali Naki *aleyhisselam*'dandır. Çünkü mezkûr şahıs o hazretin ashabındandır.

138- Şura/11.

139- Şura/11.

140- Şura/11.

141- En'am/91.

142- En'am/103.

143- Şura/11.

144- Muhammed bin Ebu Abdullah; Muhammed bin Cafer bin Avn'dir.

145- İki Hişam'dan maksat, Hişam bin Hakem ile Hişam bin Salim'dir. Bu zatların her ikisi de Hz. İmam Cafer Sadık *aleyhisselam* ile İmam Musa Kazım *aleyhisselam*'ın önde gelen ashablarındandır. Bu ve benzeri rivayetlerde bu zatlara nisbet edilen Allah Teala'nın cisim olduğu veya şekli olduğuna dair görüşlerin bu zatlara ait olduğu ashabımızın önde gelen şahsiyetleri tarafından kesin bir dil ile reddedilmiştir. Nitekim Seyyid Murteza (reh) "e-Şafi" adlı eserinde bu zatların böylesi görüş ve sözlerden beri olduklarını kesin kanıtlarla ortaya koymuştur. Bu hususta yeterli bilgi edin-

mek isteyen bu ve benzeri kitaplara müracaat etmelidir. Bu gibi sözlerin bu zatlara isnad edilmesi ise, ya bu zatların sözlerini iyi anlamamaktan veya başkalarına ait sözlerin bu zatların sözleriyle karıştırılmasından ya da bazı muhaliflerin bu zatlara yermek amacıyla kasıtlı olarak uydurdukları yalanlardan kaynaklanmıştır. Bu zatların, imamlarımız tarafından bazı hadislerde yerilmesi ise, onları koruma amacını gütmektedir. Nitekim İmamlarımız bazen Zürare gibi önde gelen ashaplarını korumak amacıyla aynı yöntemi izlemek zorunda kalmışlardır. Ancak ortam müsait olunca da bunun sırf onu korumak amaçlı olduğunu net bir şekilde beyan etmişlerdir.

146- Yani bilinen şey yaratılıp da kendisine varlık verilince, o şey ezelden bilindiği şekliyle tahakkuk buldu ve yaratılmadan önceden gaip olarak ve yaratılacak şekilde bilinen şey hazır ve yaratılmış olarak bilindi. Böylece değişim ilimde değil de bilinende oluşmuş oldu.

147- Allah Teala varlık aleminin ve onda bulunan bütün kemallerin yegane sebebi olması hesabıyla bütün kemal sıfatlarına sahip olup her türlü eksiklikten de münezzeh olması gerekir. Zira nasıl ki bilgayr varlığa sahip olan yaratıkların varlığı, bizatihi varlık olan bir yaratıcının varlığını zorunlu kılıyorsa, onların bilgayr varlık kemaline sahip olmaları da, yaratıcının bizatihi o kemallere sahip olmasını ve vaciplikle çelişen bütün eksikliklerden de münezzeh olmasını zorunlu kılmaktadır.

Sadru'l-Müteallihin "el-Mebde ve-l Mead" kitabında şöyle yazıyor: "Nasıl ki, varlığı verenin kendisinin varlıktan yoksun olması imkânsızsa, herhangi bir kemali verenin de, kendi zatında o kemalden yoksun olması da imkânsızdır. Zira bir kemali verenin alandan üstün olması zorunlu olmakla birlikte, bir şeyden yoksun olanın onu veren olması mümkün değildir.

O halde nasıl ki, varlık âleminde varlık açısından diğerlerinden müstağni olup bizatihi varlık olan bir varlığın olması zorunlu ise; -çünkü aksi takdirde bilgayr varlık olan hiçbir şey var olamaz- ilim, ihtiyar, kudret ve hayat gibi varlık kemalleri de böyledir. İbn-i Sina'nın deyimiyle ilmin var olması için, bizatihi ilim olan ilmin, ihtiyarın var olması için, bizatihi ihtiyar olan ihtiyarın, kudretin var olması için, bizatihi kudret olan kudretin ve hayatın var olması için, bizatihi hayat olan hayatın var olması zorunludur. Çünkü aksi takdirde bunların hiç biri var olamaz."

O halde her bilgayr ilim sahibinin üstünde bizatihi ilim sahibi olan, her bilgayr kudret sahibinin üstünde bizatihi kudret sahibi olan, her bilgayr görenin üstünde bizatihi gören ve her bilgayr duyanın üstünde bizatihi duyan biri elbette ki vardır.

Ancak Allah Teala'nın birliği ilkesi gereğince, bu kemal sıfatlarının Vacibu'l-Vücut'un zatıyla bir olması gerekmektedir.

Yani, Vacibu'l Vücut Hak Teala'nın hayat, ilim, kudret, irade ve benzeri sıfatlarla vasıflanması, Hak Teala'nın zatında herhangi bir tekessür ve ayrışmaya sebep olmamakta; aksine, Hak Teala'nın zatının varlığı, aynı zamanda bu sıfatların da varlığı sayılmaktadır. Başka bir tabirle, her ne kadar bu sıfatlar anlam açısından farklı farklı anlam ifade etseler de, Hak Teala'da hepsi bir varlıkla var olup zatının aynıdır. İbn-i Sina "Talikat" adlı kitabında şöyle demiştir: "Hak Teala sıfatlarının çoğalmasıyla çokluğa maruz kalmaz. Çünkü işin gerçeğine indiğimizde, her bir sıfatın öteki sıfata kıyasla onun kendi olduğu görülür. Bu yüzden Hak Teala'nın kudreti hayatının özü, hayatı da kudretinin özü olup bir şeydirler. Hak Teala, diri olduğu açıdan kudret sahibi ve kudret sahibi olduğu açıdan diridir. Diğer sıfatlarda da durum aynıdır."Velhasıl, Farabi'nin de deyimiyle; "Hak Teala, baştanbaşa varlık, baştanbaşa ilim, baştanbaşa vücut, baştanbaşa kudret, baştanbaşa hayat, kısacası baştanbaşa bütün kemallerin özüdür ve O'nun sahip olmayacağı bir kemalin farz edilmesi imkânsızdır.

Çünkü aksi takdirde, ya Vacibu'l Vücut'un kemalden yoksun olması veya müteaddit olması, ya da zatının bileşim olması söz konusu olur ki bu, hem Vacibu'l Vücut olmakla çelişmektedir, hem de tevhit delilleri bunu reddetmektedir. O halde, Vacibu'l Vücut Hak Teala bütün kemal sıfatlarına sahip olmakla birlikte, bütün eksikliklerden de münezzehtir.

İslam bilginleri, Cenab-ı Hakk'ın vasıflandığı, ilim ve kudret gibi, pozitif anlam ifade eden kemali sıfatlara "Sıfat-ı Sübuti", münezzehtir olduğu, acizlik ve cahillik gibi, negatif anlam ifade edip eksikliği çağrıştıran sıfatlara da "Sıfat-ı Selbi" ismini vermişlerdir.

O halde Sıfat-ı Sübuti, Cenab-ı Hak'ta olan kemal sıfatlara işaret ederken, Sıfat-ı Selbi, Hak Teala'da bulunmaması gereken, eksikliği çağrıştıran sıfatlara işaret etmektedir.

İslam bilginleri, Sübuti Sıfatlar'ın Cenab-ı Hak'ta bulunan güzelliklere işaret etmelerini, Selbi Sıfatlar'ın ise, Cenab-ı Hakk'ın vasıflanmaktan yüce ve münezzehtir olduğu eksikliklere işaret etmelerini nazara alarak, Sübuti Sıfatlar'a Cemal Sıfatları, (Güzellik sıfatları) Selbi Sıfatlar'a da Celal Sıfatları (Yücelik sıfatları) ismini de vermişlerdir. İslam bilginleri bu iki ıstılahı Cenab-ı Hak'ın kendisinden almışlardır. Zira Cenab-ı Hak kendini celal ve ikram sahibi olarak nitelemiştir. Böylece Cenab-ı Hak celal sıfatıyla kendisinin bütün eksikliklerden münezzehtir olduğuna ve ikram sıfatıyla da kendisinin bütün kemallerle vasıflandığına işaret etmiştir.

Sonra, Allah Teala'nın Selbi sıfatları da gerçekte Sübuti sıfatlara dönmektedir. Zira Selbi sıfatlar negatif anlamı ifade ediyorlar. Negatif anlamın olmadığını söylemek, gerçekte onun karşıtı olan pozitif anlamı ispat etmek demektir. Meselâ, "Allah bilgisiz ve aciz değildir." dediğimizde, bunun anlamı; Allah'ın âlim ve kadir oluşudur. Yoksa Selbi sıfatlar, Hak Teala'nın kemal sıfatları dışında kalan başka sıfatlara sahip olduğuna işaret etmemektedir.

Her ne kadar İslam kelimcileri, Allah Teala'nın Sübuti Sıfatları'ndan bahsederken genellikle ilim, kudret, hayat, duymak, görmek, irade, tekellüm ve gani olmak gibi, sekiz ana sıfattan bahsetmeyi ve Selbi Sıfatları'ndan bahsederken de, Allah Teala'nın, cisim, cevher, ilinek, bileşim olmadığı, görülmez olduğu, bir mekânda ve başka bir şeyde kaim olmadığı gibi, yedi ana sıfat üzerinde durmayı bir gelenek haline getirmişlerse de; açıktır ki bu, Allah Teala'nın Sübuti ve Selbi sıfatlarının bu zikredilenlerle sınırlı olduğu anlamına gelmemektedir. Zira varlık âlemindeki bütün kemallerin menşei olan Hak Teala'nın hiçbir kemalden yoksun olmaması ve Vacibu'l Vücut'lukla çelişen bütün eksikliklerden de, münezzehe olması gerekmektedir. O halde, ne Cenab-ı Hakk'ın kemali sıfatlarını belli sıfatlarla sınırlandırmak mümkündür, ne de selbi sıfatlarını.

Sonra İslam bilginleri, Hak Teala'nın Sübuti Sıfatları'nı çeşitli açılardan bölmelere tabi tutmuşlardır. Onlardan en önemlisi, Sübuti Sıfatlar'ın Zati Sıfatlar ve Fiili Sıfatlar olarak iki kısma bölünmesidir

Zati Sıfatlar

Zati sıfatlar; Hak Teala'yı, sırf zatını göz önünde bulundurduğumuzda nitelendirdiğimiz sıfatlardır. Başka bir deyişle; Yüce Yaratanı onlarla nitelemek için, yalnızca Yüce Yaratan'ın zatını mülâhaza etmenin yeterli olup, zat dışında hiçbir şeyi nazara almaya bir gerek olmayan sıfatlara Zati Sıfatlar denir. Hayat, kudret ve ilim sıfatları bu kabil sıfatlardandır. Yani eğer varlık âleminde Hak Teala'nın zatı dışında, hiçbir şey var olmaz ve sadece Zat-i İlahi var olsaydı dahi, O'na hayat, kudret ve ilim sıfatlarını isnat edip, "Allah Hayy'dir, Kadir'dir ve Âlim'dir." denecekti. Hak Teala'nın vasıflandığı sıfatlardan bu kabil sıfatlara Zati Sıfatlar denir.

Bahis konusu olan bu hadiste Hz. İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın: "Hiçbir bilinen yokken, ilim; ezelden Rabbimiz Allah Azze ve Celle'nin zatıydı; hiçbir iştirilen yokken, iştirime ezelden O'nun zatıydı; hiçbir görülen yokken görme ezelden O'nun zatıydı; hiçbir güç yetirilen yokken, güç ezelden O'nun zatıydı. Eşyayı icat edip de, bilinen var olunca, ilmi, bilinene; iştirimesi, iştirilene; görmesi, görülene ve gücü, güç yetirilene taalluk etti..." buyruklarının anlamı işte budur.

Başka bir hadiste de Hazretleri bu anlama işaretle şöyle buyurmuşlardır: "...O, zulmeti olmayan nur, yalanı olmayan doğruluk, zulmü olmayan adalet, batılı bulunmayan haktır. O, ezelden böyleydi; ebediyen de böyle olacak; henüz ne yer, ne gök, ne gece, ne gündüz, ne güneş, ne ay, ne yıldızlar, ne bulutlar, ne yağmur, ne de rüzgârlar varken, O, bu vasıflara haiz idi..."

Fiili Sıfatlar

Hak Teala'nın, zatından gayri bir şey göz önüne alınmadan nitelenemediği sıfatlara "Fiili Sıfatlar" denir. Bu tür sıfatları Hak Teala'ya isnat etmek için, sadece zatının göz önünde bulundurulması yeterli değildir; zatının dışında başka bir şeyin de olması ve zatla onun arasında bulunan irtibat ve bağlantının da nazara alınması gerekmektedir.

Meselâ; bir şey yaratılmasaydı, Hak Teala; yaratan sıfatıyla nitelenemezdi. Yaratılanlar, Yüce Yaratan tarafından gönderilen bir yükümlülükle mükellef kılınmasaydı, Hak Teala'ya kanun koyan niteliği verilmezdi. Kullardan hiçbiri, Allah'a karşı günah işlemeseydi, Yüce Yaratan'dan bağışlayan ve cezalandıran diye söz edilmezdi. Zira günahkâr olmadığı takdirde, bağışlanacak veya cezalandırılacak bir kimse de olamayacağından, Allah Teala için böyle bir konum söz konusu olmazdı. Allah Teala'nın rızık verici, şefkat edici, merhamet edici, koruyucu, terbiye edici, yol gösterici, saptırıcı olması ve konuşması gibi, sıfatları da aynı konumdadır. Yani, Allah Teala'nın yaratıklarla ilgili olan tüm sıfatları, bu kabil sıfatlardandır; tamamı, Allah Teala'nın fiil makamından alınmış olup, tamamının da mercii, Allah Teala'nın Kayyum sıfatıdır. O halde Allah Teala'nın; yaratan, kanun koyan, bağışlayan, cezalandıran, rızık veren ve konuşan gibi, fiilinden çıkarılan sıfatlarına Fiili Sıfatlar denmektedir.

Fiili Sıfatlarıyla Zati Sıfatların Farklılıkları

1-Fiili Sıfatlar, zatın fiili açısından nitelendiği sıfatlarıdır. Yani bu sıfatlar, Hak Teala'nın fiil makamından ve zatının fiili ile olan ilişki ve mukayesesinden alınır. Oysa Zati Sıfatlar, hiçbir şey nazara alınmadan bizzat Zat'ın kendisinden alınır.

2-Fiili Sıfatlar, hem ispat, hem de men edilebilir. Yani belli bir durumda ispat edilir, diğer bir durumda ise men edilir. Başka bir deyimle; Fiili Sıfatlar'dan her birinin Allah için hem ispat, hem de men edilmesi mümkündür. Mesela; Yüce Allah yeryüzünü yaratmadan önce "Yerin Yaraticısı" vasfıyla vasıflanmazdı; yeri yaratınca; "Yeryüzünün Yaraticısı" vasfını almıştır. Keza, Yüce Allah İslam'ın değerli peygamberini göndermeden önce; "Kur'an'ı indiren" değildi. Hz. Peygamber'i gönderdikten ve ona Kur'an'ı nazil ettikten sonra "Kur'an'ı İndiren" vasfını almıştır.

Zati Sıfatlar'a gelince, onlar her zaman ve her halükarda Yüce Allah'ın zati için sabittir. Asla O'ndan men edilemez. Yüce Allah ezelden, sonsuza kadar bu sıfatlara sahip olup, onlarla nitelenir. Allah Teala her halükarda ve her zaman için Âlim, Kadir ve Hayy'dır. Hiçbir hal ve hiçbir zamanda Allah Teala'yı bu sıfatlardan yoksun bilmek olamaz.

Zati Sıfatların Zatin Özü Oluşu

Yaratan, bağışlayan, cezalandıran, rızk veren gibi, Fiili Sıfatlar'ın Zat-ı İlahi'nin dışında kalan sıfatlar olduğunda şüphe yoktur. Zira ki, bu gibi sıfatlar, Yüce Yaratan'ın zatından gayrisini da çağrıştırdığından, sırf Zat-ı İlahi'yi mülhaza etmek, bu gibi sıfatların algılanması için yeterli değildir; aksine, bu sıfatların Yüce Yaratan'a nispet verilmeleri, başkasının varlığını ve onunla Zat-ı İlahi arasında bulunan ilişkiyi mülhaza etmeyi de gerektirmektedir. Zat-ı İlahi'nin müsebbebi ve fiili dışında bir başka da bulunmadığına ve bunların da Zat-i İlahi'nin aynı olamayacağına göre, Yüce Yaratan'ın fiiline bağımlı olan bu sıfatların da Zat-ı İlahi'nin aynı olamayacağı ortadadır.

Fiili Sıfatlar'da durum bundan ibaretken, bizzat Hak Teala'nın zatından algılanan, Zati Sıfatlar'la Allah Teala'nın zati arasında ne gibi bir ilişki olduğu konusunda İslam bilginleri muhtelif görüşler ortaya atmışlardır. Bazıları, bu sıfatların Zat-i İlahi'nin özü olduğunu savunurken, diğer bazıları, bu sıfatların da zat dışında kalan sıfatlar olduğunu ileri sürmüş, başka bir grup ise, Zat-ı İlahi'nin bu gibi sıfatlarla nitelendirilmesinin anlamının, zatin bu sıfatlara haiz olanların işini gördüğü olduğu, yoksa Zat-ı İlahi'de böyle bir sıfatların olmadığını savunmuşlardır. İhtisarı gözetmek amacıyla bizim burada, İslam bilginleri arasında cereyan eden bu bahislere detaylı olarak değinmemiz imkânsızdır; isteyenler ilgili kaynaklarda görebilirler. Ancak bununla birlikte, aziz dostların konu hakkında genel bir bilgi edinmeleri açısından, Merhum Tabatabai'nin "Nihayetü'l-Hikmet" adlı kitabında konu hakkında yapmış olduğu özet açıklamasını aynen buraya aktarıyoruz.

Tabatabai şöyle yazıyor: "Zat dışında hiçbir şey nazara alınmaksızın bizzat Zat-i İlahi'nin kendisinden alınan Zati Sıfatları'ndan bahsedenler konu üzerinde çeşitli görüşler ortaya atmışlardır:

1-Bu sıfatlar, Zat-i İlahi'nin özü olmakla birlikte, varlık açısından birbirlerinin aynıdırlar. Bu görüş İslam filozoflarına nispet verilmiştir.

2-Bu sıfatlar, Zat-i İlahi'nin dışında olup, O'na zorunlu olan manalardır ve Zat-i İlahi'nin kadim oluşuyla kadimdirler. Bu görüş Ehl-i Sünnet'in Eş'arî mezhebine nispet edilmiştir.

3-Bu sıfatlar, Zat-i İlahi'nin dışında olan ve hadis sıfatlardır. Bu görüş Ehl-i Sünnet'tin Keramiyye mezhebine nispet edilmiştir.

4-Zat-i İlahi'nin bu sıfatlarla vasıflanmasının anlamı, Zat-i İlahi'nin fiillerinin, bu sıfatlara sahip olan zatın fiillerinin niteliğini taşımasıdır. Buna göre, Allah Teala'nın "Âlim" olmasının anlamı, Zat-i İlahi'nin fiilinin, âlim bir failin fiili gibi, ölçülü olması ve akli gaye taşımasıdır. Allah Teala'nın "Kadir" olmasının anlamı, Allah Teala'nın fiilinin kadir olan failin fiili gibi olmasıdır. O halde bu sıfatlar Zat-i İlahi'de yoktur. Ancak Allah Teala'nın zatı bu sıfatların yerini alıp onların görevini de yapmaktadır. (Bu görüş, Ehl-i Sünnet'ten Mutezile mezhebine nispet edilmiştir.)

Bu bilginlerden bazıları da, Allah Teala'nın bu sıfatlara sahip olmasının anlamının, bu sıfatların zıddını Zat-i İlahi'den reddetmek olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Buna göre, Allah Teala'ya hayat, ilim ve kudret sıfatını ispat etmenin anlamı, Allah Teala'dan ölüm, cahillik ve acizliği reddetmek olur.

Bazıları da, Zati Sıfatlar'ın Zat'ın aynı olduğunu kabul etmekle birlikte; bu sıfatların tamamının aynı anlama geldiğini ve bu sıfatları ifade eden lafızların da müteradif (eşanamlı) lafızlar olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Ancak hak görüş birinci görüştür. Çünkü bütün yaratıkların vasıtasız veya bir vasıta ya da birkaç vasıtayla bizatihi Vacibu'l Vücut olan Cenab-ı Hakk'a vardığı ispatlanmıştır. Binaenaleyh Cenab-ı Hak, bizatihi bütün bu varlıkların nedenidir. Öte yandan müsebbepte bulunan her varlık kemaline, o müsebbebin nedeninin de, sebep olma hasebiyle, yüce bir şekilde sahip olduğu da ispatlanmıştır. O halde bizatihi Vacibu'l Vücut olan Cenab-ı Hak, (bu varlıkların sebebi olarak) varlık âleminde farz edilen bütün kemallere sahiptir.

Sonra, Cenab-ı Hakk'ın, içinde hiçbir yokluk bulunmayan soyut varlık olması hasebiyle de, herhangi bir kemalden yoksun olması imkânsız olmakla birlikte, soyut olup, hak tev-hide sahip olduğundan, zatında hiçbir tekessür ve farklılık bulunamaz. Dolayısıyla O'nda olduğu farz edilen her varlık kemali, hem O'nun zatının özü hem de birbirlerinin özü ve aynı olması gerekir. O halde Vacip Teala'nın sahip olduğu Zati Sıfatlar, her ne kadar kavram açısından farklı kavramları ifade etseler de, varlık açısından ve objektif olarak hem Zat-i İlahi'nin hem de birbirlerinin aynıdırlar....

Eş'arî mezhebine nispet edilen ikinci görüşe gelince, onlar bu sıfatların; hayat, ilim, kudret, duyma, görme, irade ve kelam olmak üzere yedi sıfat olduğunu kaydetmiş ve bunların Zat-i İlahi dışında olup, Zat-i İlahi'nin lazımı ve O'nun kadimliği ile kadim olduklarını belirtmişlerdir.

Bu görüş doğru değildir. Zira eğer bu sıfatlar varlıklarında nedenden müstağni olup, bizatihi var iseler, bundan zat ve yedi sıfat olmak üzere, sekiz

Bizatihi Vacip varlığın olduğu ortaya çıkar. Oysa Bizatihi Vacib'in tevhit burhan ve delilleri bunu reddedip muhal olduğunu ispatlamaktadır.

Eğer bu sıfatların varlık açısından nedene muhtaç oldukları ileri sürülürse, bu durumda da; ya bunların nedeni Zat-i İlahi olduğu söylenecektir. O halde Zat-i İlahi bunlardan önce olup onları var eden neden olacaktır. Oysa Zat-i İlahi'nin kendisinin bu sıfatlardan yoksun olduğu kabul edilmiştir. Bir kemalden yoksun olan bir şeyin onun nedeni olması ise muhaldir.

Yahut bu sıfatları, Zat-i İlahi dışında olan bir nedenin var ettiği söylenecektir. O halde bu sıfatlar kendi zatlarında imkân sıfatına sahip olup başka bir neden sebebiyle bilgayr vaciplik kazanmaktadırlar. Her bilgayr vacip olanın da zorunlu olarak bizatihi vacip olan bir nedene ulaşması gerekmektedir. Farza göre, bu bizatihi vacip olan neden, bizzat bu sıfatlarla vasıflanan Hak Teala değildir. Çünkü Hak Teala'nın başkası tarafından icat edilen bu sıfatlarla vasıflanacağı farz edilmiştir. Bundan ise, bizatihi vacip olan varlığın birden fazla olması lazım gelir. (Biri; Bizatihi Vacip olan Hak Teala, diğeri ise, Hak Teala'nın vasıflarını icat ettiği farz edilen ikinci bizatihi vacip olan varlık) Oysa Bizatihi Vacib'in tevhit burhanları bunu ret ve batıl etmektedir.

Sonra bu farza göre, Bizatihi Vacip olan Hak Teala'nın kemal sıfatlarıyla vasıflanmasında başka bir varlığa muhtaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa başka birine muhtaç olmak, nasıl farz edilirse edilsin, vacip bizatihilikle çelişmektedir.

Ayrıca bu görüşe göre Bizatihi Vacip olan Hak Teala'nın zat boyutunda kemal sıfatlarından yoksun olduğu sonucu doğmaktadır. Oysa Bizatihi Vacip olan Hak Teala hiçbir varlık kemalinden yoksun olmaz.

Keramiyye mezhebine isnat edilen, Zati Sıfatlar'ın Zat-i İlahi'nin dışında olup, hadis olduklarına dair üçüncü görüşe gelince, bunun da doğru bir görüş olmadığı ortadadır. Zira bu görüş gereğince, bu sıfatlar imkân vasfına sahip olup nedene muhtaçtırlar. Bu durumda eğer bunları var eden neden, Zat-i İlahi'nin kendisi olursa, bundan Zat-i İlahi'nin kendisinin yoksun olduğu kemali kendine verdiği çıkar ki, bunun batıl olduğu ispatlandı. Ya da bunları var eden neden Zati İlahi dışında olan bir sebep olacaktır. Bundan da Zat-i İlahi'nin sıfat açısından imkân özelliğini taşıdığı ve bir kısım varlık kemallerinden yoksun olduğu sonucu çıkar ki, bunun da batıl olduğu ispatlanmıştır.

Mutezile mezhebine isnat edilen, Zat-i İlahi'nin zatının sıfatların yerinde olup sıfatların işini gördüğü görüşüne gelince, bunun da batıl görüş olduğu açıktır.

Zira bu görüşe göre, Zat-i İlahi'nin kemal sıfatlarından yoksun olması gerekir. Oysa bütün kemali var eden O'dur. O halde bu görüş de batıl bir görüştür.

Bu açıklamamızdan, Zati Sıfatlar'ın anlamının, sahibinden bunların karşıtının yok sayılması; yani, hayat, ilim ve kudret sıfatlarına sahip olmanın anlamı, sahibinden ölü-mün, cehaletin ve acizliğin yok sayılması, görüşünün de batıl olduğu anlaşılmıştır.

Bu sıfatların Zat'ın özü olmakla birlikte, hepsinin aynı anlama geldiği görüşüne gelince, bu; kavramla objeyi birbirine karıştırmaktır. Delilin ispat ettiği, bunların objektif olarak bir olduklarıdır; kavramsal olarak değil; ilaveten, bunların lügatte ve halkın arasında ayrı ayrı anlamları ifade etmeleri, böyle bir görüşün batıl olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

O halde Zat ve sıfatlar objektif olarak bir olmakla birlikte kavram açısından birbirlerinden farklıdır.

Elbette Ehl-i Beyt ulemasının savunduğu, Zati Sıfatlarla Zat-i İlahi'nin ayniyeti görüşünün temelinde Ehl-i Beyt İmamları'nın bu ve benzeri nurlu açıklamaları yatmaktadır. Kendilerini Ehl-i Beyt'in nurlu taliminden yoksun bırakanlara gelince, görüldüğü üzere bazıları, sıfat konusunda şirke düşerken, diğer bir grubu, Zat-i İlahi'yi, yaratıklarında bulunan kemallerden yoksun görme cehaletine düşmüştür.

Hüseyin bin Halit diyor; Hz. İmam Rıza *aleyhisselam*'ın: "Allah Tebareke ve Teala ezeli olarak, âlim, kadir, hayy, kadim, gören ve duyardır." buyurdıklarını duydum. İmam'a: "Ey Resulullah'ın oğlu! Bazıları; Allah Azze ve Celle'nin ilim ile âlim, kudret ile kadir, hayat ile hayy, kulak ile duyan ve gözle gören olduğunu söylüyorlar." dedim. Bunun üzerine Hazret: "Kim böyle şey der ve ona inanırsa, Allah ile birlikte ayrı bir ilâh edinmiş olur. Bizim velayetimizi de kabul etmemiştir. Allah Azze ve Celle bizatihi ezeli olarak âlim, kadir, hayy, kadim ve görendir. Allah Teala müşriklerin ve müşebbihenin söylediklerinden çok yücedir." buyurdular.

Hişam bin Hakem de diyor; bir zındık Hz. İmam Sadık *aleyhisselam*'a: "Allah'ın duyan ve gören olduğunu mu söylüyorsun?" deyince, Hazret şöyle buyurdular: "Allah duyan ve görendir. O, bir organ olmadan duyardır. O, bir alet olmadan görendir. O, kendi zatıyla duyar ve kendi zatıyla görür. Benim; "O, kendi zatıyla duyar." sözümün anlamı, O'nun kendi başka bir şey, zatının da başka bir şey olduğu değildir. Ben soru sorulan bir kişi olarak, bu ibareyi kullanmakla, konuyu soru soran bir kişi olarak sana anlatmak istiyorum. Ben; O, bütünüyle duymaktadır." diyorum. Benim, O'nun bütünüyle duyduğu sözüm de, O'nun parçası olan bir bütün olduğu anlamına gelmemektedir. Ben

konuyu sana anlatmak için bu tabiri kullanıyorum. Ben O'nun zat ve sıfatlarında bir ihtilaf olmaksızın duyan, gören, bilen ve her şeyden haberi olan olduğunu anlatmak istiyorum."

Hz. İmam Hüseyin *aleyhisselam* da Yüce Yaratan'ın vasıfları hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar! Allah'ı kendilerine benzeten dinden çıkmışlardan uzak durun. Onların sözleri kitap ehlinde kâfir olanların sözlerine benziyor. Hayır, Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. O, duyan ve görendir; gözler O'nu görmez; O gözleri görür. O, latif ve her şeyden haberdardır. Vahdaniyeti ve azameti kendisine mahsus kılmıştır. Bütün bu varlıklara isteği, iradeyi, kudreti ve ilmi O vermiştir. Hiçbir işte O'na karşı çıkacak bir muhalif, O'na denk olacak bir eş, O'na muhalefet edecek bir zıt, O'na benzeyecek bir adaş ve O'na intibak edecek bir benzer yoktur. Olaylar, O'nu halden hale çevirmez; haller O'na cari olmaz; vücudunda hadiseler vuku bulmaz; hiçbir methedici O'nun azametinin sırrına varmaz ve ceberutu hiçbir kalbe yerleşmez. Çünkü eşyada O'nun bir benzeri yoktur. Akıl gücüyle düşünen bilginler de düşünceleriyle O'nun zatını idrak edemezler; hayır, sadece kalbi tasdik ve imanla O'nu anlayabilirler. Çünkü O, yaratılanların hiçbir sıfatı ve niteliği ile vasıflandırılmaz. O, tek ve ihtiyaçsızdır. O, düşüncelerde tasavvur edilen her şeyden farklıdır. Düşünceyle ulaşılabilen şey Rab olamaz.

O her şeyde mevcuttur, ama onlarla sınırlanan ve onlarda gizlenen bir varlık gibi değil. Bütün şeylerden de ayrıdır; ama onlardan kayıp ve uzak olanın ayrılığı gibi değil; çünkü zıddı veya eşi olan bir şey kadir sayılmaz. Kadimliği zamanla olmadığı gibi, önu de belli bir yöne doğru değildir. Gözlerden gizli olduğu gibi, akıllardan da gizlidir. Yakınlığı, değerli kılması; uzaklığı ise, küçültmesidir. Ne mekân O'nu sınırlar ne de zaman; şartlarla da şartlanamaz. Yüceliği, yükseğe çıkmakla olmadığı gibi, gelmesi de yer değiştirmekle değildir. Yoku var eder, varı da yok. Bu iki sıfat hiçbir zaman O'ndan başkasında bulunmaz. Düşünce yalnız varlığına varır, O'na iman edebilir; ama vasfından acizdir. Sıfatlar ancak O'nunla sıfat kazanır; O, sıfatlarla, sıfat kazanmaz. Tarifler O'nunla tarif edilir; O, tariflerle tarif edilmez. İşte O, böyle bir Allah'tır ki, O'nun ismi, münezzehtir; hiç bir şey O'nun gibi değildir, duyan ve görendir."

Evet, Ehl-i Beyt mektebi bilginleri, Ehl-i Beyt'ten gelen böylesi nurlu talimatlar sayesinde, Hak Teala'nın marifeti konusunda pek ileri gitmiş, pek engin bilgiler ortaya koyabilmişlerdir. Bahis konusu olan bu hadiste de İmam *aleyhisselam* Yüce Allah'ın Zati Sıfatları'nın O'nun zatının aynı olduğuna işaret etmekle birlikte, Hak Teala'nın, imkan ve eksikliği gerektiren hareket vasfından münezzehe olduğunu ve kelam vasfının ise fiil sıfatlarından olduğundan Zat-i İlahi'nin aynı olamayacağını ve ezeli değil de sonradan oluşan bir vasıf olduğunu kaydetmişlerdir.

148- Yüce Allah'ın rızasının sonlu olması, onun fiil sıfatlarından olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Yüce Allah'ın, fiiller içerisinde razı olduğu ve razı olmadığı vardır. Örneğin Yüce Allah müminlerin imanından razı iken, kafirlerin küfründen razı değildir. Keza Yüce Allah iyiliklerden razı iken, kötülüklerden ise razı değildir. Ama ilim sıfatı, zat sıfatlarındandır. Dolayısıyla o da Zat-ı İlahi gibi nihayetsizdir ve 'Allah'ın ilmi şurada sona erir.' denmesi, mümkün değildir. Bu yüzden; 'Yüce Allah bundan razıdır, şundan ise razı değildir.' denmesi mümkün iken, 'Yüce Allah bunu bilir, ama şunu ise bilmiyor.' gibi bir laf edinemez.

149- Hadiste kişi lafızıyla tabir edilen zat, Hz. İmamlar'dan biridir. Ancak rical kitaplarında bu hadisi nakleden Cafer Bin Muhammed bin Hamza'nın hangi İmam'ın ashabından olduğuna dair bir açık bilgi bulamamızla birlikte, ondan bu hadisi nakleden Sehl bin Ziyad'ın İmam Muhammed Taki, Ali Naki ve Hasan Askeri aleyhimusselam'ın dönemlerinde yaşadığı ve bu zatlardan hadis naklettiği gerçeği dikkate alındığında, Cafer bin Muhammed bin Hamza'nın da bu hadisi İmam Musa-i Kazim veya İmam Ali Rıza'dan rivayet etmiş olması güçlülük kazanır.

150- Sonraki hadisle daha netlik kazanacağı üzere; Yüce Allah'ın tek anlamlı olmasından maksat, sıfatlarının tamamının zatının aynı olduğu ve sıfatlardan her birinin tamamının yerinde olduğudur. Yani Allah Teala'nın sıfatları zatının ve yekdiğerinin aynıdır. Zat ve sıfatları birbirinden ayrı şeyler değildir. Zira bunun aksi tevhide aykırıdır.

151- Bu hadis, "O'na Bir Şeydir Denebilir" babının altıncı (222.hadis) hadisinin bir bölümüdür. Hadisin tamamı o bölümde yer almıştır. Bu hadiste de Allah'ın zati sıfatlarının zatının özü olduğuna işaret edilmiştir. Bu konuda daha detaylı bilgi için Zatin Sıfatları Babı'nın birinci hadisinin zeylindeki dipnota bakılmalıdır.

152- İmam *aleyhisselam* iradenin Zati sıfatlardan olamayacağını anlatmak için Zati ve Fiili sıfatları birbirinden ayıran ölçüye işaret etmektedir ki, Zati Sıfat'ın algılanması için sırf zatın kendini algılamak yeterli iken Fiili Sıfat'ın algılanması için zatın dışında başka bir şeyin de dikkate alınması gerekmektedir. İrade sıfatında da sırf zatın kendisinin algılanması yeterli olmayıp da irade edilenin de dikkate alınması gerektiğinden, irade sıfatı Zat-i İlahi'nin Fiili Sıfatları kısmına girer. Zati ve Fiili Sıfatları hakkında daha detaylı bilgi edinmek için Zatin Sıfatları Babı'nın birinci hadisinin zeylindeki dipnota bakılması önerilir.

153- Taha/81.

154- Hadisin akışından bu hadisin de "O'na Bir Şeydir Denebilir" bölümünde geçen altıncı hadisin bir diğer parçası olduğu anlaşılmaktadır.

155- Bu değerlendirme, hadis metni olmayıp müellifin kendi değerlendirmesidir. Müellif, bu değerlendirmesinde zat sıfatlarıyla fiil sıfatlarını birbirinden ayıran üç özelliğe işaret etmiştir. Şöyle ki:

1- Karşıtı olan her varlıksal sıfat, zat sıfatlarından olamaz. Çünkü Allah'ın zat sıfatları zatının aynıdır zatin ise zıddı olamaz.

2- Fiili sıfatlar tamamıyla mümkün türünden olan sıfatlar olup kudret dâhiline giren sıfatlardır. Oysa zat sıfatları tamamıyla ezeli olup vacibü'l-vücut olduklarından kudret dışı kalan sıfatlardır. Bu yüzden örneğin "Allah'ın bilmesi ve bilmemesi mümkündür." denemez. Oysa ilim, fiil sıfatlarından olsaydı, "Allah'ın gazap etmesi ve gazap etmemesi mümkündür." denebildiği gibi, onun da böyle tabir edilmesi caiz olurdu.

3- Fiil sıfatları tamamıyla irade dâhilinde olan sıfatlardır. Onlarla ilgili olarak Allah böyle olmayı irade etti denebilir. Oysa rablik ve maliklik gibi zat sıfatları, fiil sıfatından olan irade sıfatından önce olup irade sıfatının menşeidirler. Bu arada müellifin zat sıfatlarına örnek olarak zikrettiği cömertlik ve bağışlama gibi sıfatlardan maksat, cömertlik ve bağışlamaya menşe olabilen zattır; bizzat cömertlik ve bağışlama fiilleri değildir. Çünkü bunların kendi fiil sıfatlarındandır.

156- Bu hadis, gerçek anlamını, ancak Allah Teala'nın ve ilimde derinleşenlerin bilebileceği çetin sırları içeren müteşabih hadislerden biridir. Dolayısıyla onun açıklamasındaki acimizi itiraf etmekle birlikte, Ehl-i Beyt mektebinin önde gelen müfessir ve ariflerinden olan merhum Allame Tebatabai'nin el-Mizan tefsirinde bu hadisle ilgili yaptığı açıklamayı faydalı olur ümidiyle aynen tercüme ediyoruz.

Merhum Allame Tebatabai A'raf Suresi'nin "**En güzel isimler Allah'ındır; o halde O'nu o güzel isimlerle çağırın.**" (Araf:180) ayetinin tefsirinde Esmâü'l-Hüsna'yı bahis mevzuu etmiş ve bu doğrultudaki açıklamasının zımında bu hadise de yer vererek şu açıklamayı yapmıştır: "Diyorum ki: İmam'ın: "Allah, Tebareke ve Teala bir isim yarattı ki harflerle seslendirilemez..." sözünde sıralanan sıfatlar açıkça gösteriyor ki, bu isimden maksat, ne bir lafızdır ne de lafzın delalet ettiği zihinsel bir kavram. Çünkü açıktır ki ne lafzın ne de bu lafzın dalalet ettiği zihinsel kavramın İmam'ın vafsettiği bu vasıflarla vasıflanması olanaksız ve anlamsızdır. İmam'ın rivayette zikrettiği diğer şeyler de buna müsait değildir. O halde isimden maksat, eğer ortada bir lafız da varsa bu lafzın örtüştüğü mısardır. Açıktır ki, bu anlamdaki isim,

özellikle de onun Allah, Tebareke ve Teala şeklinde üç isme ayrılışı göz önüne alındığında, ya yüce zatın kendisi ya da onunla birlikte var olan ve asla onun dışında olmayan şeydir.

İmam'ın; "bir isim yarattı." tabiriyle yaratılmayı bu isme nisbet vermesinden, yaratılmadan maksadın, bilinen anlamın değil de isimlerden bir ismin ortaya çıkmasına menşe olabilecek şekilde zatın belirmesi olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre bu hadis, isimler arasında belli bir düzen bulunduğu ve bazısının, bazısının sübutuna aracı olduğuna dair beyanımızla örtüşmektedir.

İmam'ın; "Açık olan, Allah, Kutlu (Tebareke) ve Yüce (Teala)dır." sözü, bütün özel kemal yönlerinin varıp dayandığı ve yaratıkların bütün ihtiyaçlarında muhtaç oldukları genel kemal yönlerine işaretler. Bunlar üç boyuttur. Birincisi; zatın bütün kemalleri kendinde barındırıp toplaması boyuttur ki lafz-ı celale olan "Allah" kelimesi buna dalalet etmektedir. İkinci boyut ise, kemallerin ve bütün hayır ve bereketlerin sübutuna kaynak olma boyuttur ki, buna da "Kutlu" (Tebareke) ismi delalet etmektedir. Üçüncü boyut ise, bütün eksik ve kusurlardan münezze olma ve ihtiyaçsızlık boyuttur ki, buna da "Yüce" (Teala) lafzı delalet etmektedir.

İmam'ın; "Onlara mensup bir fiil olarak otuz isim yarattı." sözü, açıklamış olduğumuz, isimlerin bir kısmının bir kısmından kaynaklandığı mevzuuna işaret etmektedir.

İmam'ın; "Bu isimler ve üç yüz altmış isim tamamlanana kadar..." sözü de, ilahi isimlerin doksan dokuzla sınırlı olmadığını açıkça gözler önüne sermektedir.

İmam'ın; "Bu üç isim ise rükündür. O tek saklı ve gizli isim ise bu üç isimle perdelenmiştir." sözünün anlamı da şudur ki, saklı ve gizli isim, isim olması hasebiyle yüce zatın bir çeşit belirmesi ve zuhur etmesi demektir. Ama zat açısından gizli olup zahir olmadığından onun zuhur etmesi, zuhur etmemesi ve belirmesi, belirmemesidir. İşte bu gerçeği, biz bazen; "Allah Teala, hiçbir şekilde sınırlanamaz; hatta olumsuz nitelikli bu sınırlamayla bile. Ve hiçbir vasıf ve niteleme O'nu kuşatamaz, hatta bu olumsuz nitelikli vasıflama dahi. Çünkü bunun kendi de bizim tarafımızdan yapılan bir çeşit vasıflamadır. Yüce zat bundan da büyük bundan da yücedir." şeklinde dile getirmekteyiz.

Bunun gereği ise, bütün kemalleri kendinde toplayan zatı gösteren Allah isminin, zatın ve bu gizlenmiş ve saklanmış ismin dışında olup zat isimlerinden bir isim olmasıdır. Tebareke ve Teala isimleri de aynı konumdalar. Bu üç isim birbirine karşı bir öncülükleri söz konusu olmadan birlikte bu saklı ve gizli ismin perdeleridirler.

Sonra perde olan bu üç isim ve bunlarla örtülen saklanmış ve gizlenmiş isim birlikte hepsi zatın dışında yer almaktalar.

Zatın kendisine gelince, ona ne bir işaret olabilir, ne de herhangi bir ifadenin kapsamına girer. Çünkü herhangi bir ifadenin kapsamına giren veya herhangi bir işaretin iması olabilen bir şey, ancak isimlerden bir isim olur ki, kaçınılmaz olarak bu şekilde bir sınırlılığı olacaktır. Oysaki zat bütün bunlardan daha yüce ve daha büyüktür.

İmam bütün bunları yüce Allah'ın; "De ki: İster Allah'ı çağırın; ister Rahman'ı. Hangisini çağırırsanız, güzel isimler O'na hastır." sözünden çıkarılmıştır. Şöyle ki: Allah'ın ayetinde yer alan "felehu" tabirindeki zamir "eyyen" kelimesine dönmektedir. Bu kelime kinayelerden olan bir şart ismidir ki anlamındaki belirliliği, belirsizliğidir.

Sonra açıktır ki, Allah ve Rahman'dan maksat bu kelimelerin kendileri değil de örttüğüleri misdaklarıdır. Allah Teala da; "İster Allah diye ister Rahman diye çağırın." dememiş; "İster Allah'ı çağırın, ister Rahman'ı çağırın." buyurmuştur. O halde ayetin anlamı şu olur ki, bütün isimler birlikte bir makama intisab etmekte ve bir makama dayanmaktalar ki, habersizlik ve işaret edilmezlik dışında, ne ondan bir haber var ne de ona bir işaret edilebilir. Bu mevzuu iyice kavra.

Bu arada hadiste; "Tebareke" ve "Teala" kelimelerinin, aynı şekilde "Uyuklama ve uyku tutmazlığın" isim olarak telakki edilmesi, isim konusundaki terimsel boyut dikkate alınmaksızın, sadece zatın sıfatlarından bir sıfatla nazara alınması ilkesine göredir.

Bu hadis, sıradan incelemelerin ve alışılan anlayışın uzağında olan bir konuya işaret eden seçkin hadislerden biridir. Bu yüzden biz de onun açıklamasında sadece bir takım işaretlerle yetindik. Tam olarak açıklanması ise bu makamın kaldıramayacağı geniş incelemeleri gerektirmektedir..."

157- İsra/110.

158- Hadisin metninde Arapça "Gayet" kelimesi kullanılmış ve "Allah, O'nun gayelerinden biridir." denmiştir. Gayet kelimesi Arapça'da nihayet anlamına geldiği gibi, bir şeye alamet olan bayrak ve bir şeyi gölgeleyen gölgelik anlamına da gelmiştir. Hadisin akışından "Gayet" kelimesinin, ya sınır (tanım), veya alamet anlamını ifade eden bayrak ya da hicap anlamını ifade eden gölgelik anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre hadiste Allah isminin Hak Teala'nın zatının sınırlarından (tanımlarından) veya alametlerinden ya da hicaplarından biri olduğuna vurgu yapılmak istenmektedir. Biz sınır anlamını tercih ettik, alamet veya gölgelik anlamına yorumlasak da Allah isminin, Zat-i

İlahi'nin alamet veya hicaplarından biri olduğu anlamını verecektir. Her üç anlam da doğrudur. Çünkü her isim müsemmasına bir çeşit sınır (tanım) olduğu gibi aynı zamanda alameti ve hicabı da olmaktadır. Allah ismi de, hiçbir işarete hedef olamayan ve hiçbir ifadeyle ifade edilemeyen Zat-i İlahi'nin bir çeşit sınırı (tanımı) olduğu gibi aynı zamanda alameti ve hicabıdır da.

159- Genel rahmeti bütün yaratıkları kuşatmış, özel rahmeti ise müminlere hastır.

160- Bu hadiste Allah Teala'nın doksan dokuz ismine işaret edilirken, İsimlerin Hadis Oluşu Babı'nın birinci hadisinde Yüce Allah'ın rükün olarak nitelediği "Tebareke, Teala ve Allah" isimlerine bağlı olan üç yüz altmış ismi olduğundan bahsedilmiştir. Bunlar gösteriyor ki, aslında yüce Allah'ın Esmâü'l-Hüsna'sı belli bir sayıyla sınırlı değildir. Aksine eksiklik ifade etmeyen her güzel isim yüce Allah'a aittir. Bu isimler sadece belli bir gerekçeyle ve belli bir açıdan ele alındıklarında belli sayıyı oluşturmaktalar. Yoksa Allah Teala'nın güzel isimleri şu kadar sayıyla sınırlıdır, denemez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de "**En güzel isimler Allah'ındır...**" (A'raf/180) gibi ayetlerle her güzel ismin yüce Allah'a ait olduğu kaydedilmekle birlikte onlara belli bir sayı ve sınır getirilmemiş ve sadece o güzel isimlerden yüz yirmi yedisine çeşitli münasebetlerle işaret edilmiştir.

161- Bu hadis, Ma'but bölümünde de aynen geçmiştir bakınız; 231. hadis.

162- Merhum Allame Meclisi bu hadisle ilgili olarak "Mir'atü'l-Ukul" kitabında şöyle demiştir: "Zahir olan şudur ki, bu hadisin bir bölümü düşmüştür. Çünkü bu hadis el-Barkî'nin kitabından alınmıştır. Oysa "el-Mehasin" kitabında aynı bu senetle Kasım'dan, o ceddi olan Hasan'dan, o da Hz. Ebu'l-Hasan Musa *aleyhisselam*'dan rivayet etmiştir ki o hazrete Allah Teala'nın; "Rahman arşa istiva etmiştir." (Taha/5) ayeti sorulunca, şöyle buyurdular: "Allah küçük büyük her şeye istila etmiştir."

Ama merhum Saduk "Meanî'l-Ahbar" kitabında aynı senetle metinde olduğu gibi rivayet etmiştir. Metinde geçtiği şekliyle de olsa İmam *aleyhisselam* Allah ismini, ilahlık makamının gereğiyle yorumlamıştır. Çünkü ilahlık makamı her şeye istilayı icap etmektedir.

163- Nur/35.

164- Hadid/3.

165- Zuhruf/87.

166- Şu farkla ki bu babda Allah'ın isimlerinin içerdiği anlamlarla yaratıkların isimlerinin içerdiği anlamlar arasındaki farka dair fazladan açıklamalar da yer almıştır.

167 - Samed isminin yorumunda âlimler ihtilaf etmiştir. Bir kısmı onu, bu hadiste yer aldığı gibi, ihtiyaçlarda başvuru olan efendi anlamına yorumlarken, diğer bir kısmı onu içi boş olmayan diye yorumlamış üçüncü bir grup ise, onun üzerinde tozun tutunamadığı ve içine bir şeyin girip çıkmadığı sert saf taş anlamına geldiğini ve buna göre yorumlanması gerektiğini söylemişlerdir.

Birinci yoruma göre Allah'ın "Samed" ismi, Hak Teala'nın bizatihi vacibü'l-ücut olup her şeyin her açıdan O'na muhtaç olduğu halde O'nun her şeyden müstağni olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyimle bütün ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaç duyduğu her şey O'nun katındadır ve her varlık, bilerek veya bilmeyerek ihtiyaçlarını gidermede sadece O'na yönelmekte, sadece O'ndan yardım dilemektedir. Dolayısıyla da O kulluk edilmeğe layıktır.

İkinci yoruma göre ise bu sıfat, Hak Teala'nın zat ve sıfat açısından tek olduğuna işaret etmektedir. Yani Hak Teala'nın zatının ne zihnen ne de objektif olarak her hangi bir parçası yoktur ki, zatının bu parçaları arasında boşluk olabilsin veya Hak Teala'nın sıfatları zatından ayrı değildir ki, zatiyle sıfatları arasında boşluk farz edilebilsin.

Başka bir açıdan da Hak Teala zat ve sıfat açısından tamdır, kâmilidir. Layık olduğu kemal açısından zatında bir istidat ve imkân söz konusu değildir ki, o kemale nisbet zatında bir boşluk olabilsin; sonradan o kemalin kazanımıyla kemale ersin. O halde layık olduğu kemalden fiilen yoksun olma bir çeşit boşluk demektir ki, Zat-ı İlahi sameddir, yani böylesi boşluktan münezzehtir.

Üçüncü anlam ise Zat-i İlahi'nin etkilenmediğinin ve başkasının tesiri altında kalarak değişime uğramadığına işaret etmektedir ki, tevhid bölümünde geçen bir takım hadislerde de buna işaret edilmişti. Örneğin, Hz. İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*, Allah'ın rızasını yorumlarken, kullarda rızanın, yaratık ve bileşim olmalarından dolayı onları bir halden başka bir hale değiştiren bir çeşit etkileşim olduğunu vurgulayarak, Hak Teala'nın zat ve sıfat açısından tek olduğundan hiçbir şeyin O'nda herhangi bir tesir yaratmayacağına işaret buyurmuşlardı.

Velhasıl, "Samed" ismi için yirmi civarında anlam zikredilmiştir. Ama bunların tamamı birinci yorumun kapsamına alınabilir. Çünkü Hak Teala, bizatihi vacip olduğundan bütün kusurlardan münezzehtir; bütün hayırların ve kemallerin menşei olduğu için de bütün kemal sıfatlarına sahip olup bütün kemalleri kendinde barındırmaktadır. Çünkü bir kemalden yoksun olan o kemalin menşei olamaz.

Böylece anlaşılıyor ki ilk bakışta farklı anlamları ifade eden bu hadisler aslında bir anlamda birleşiyorlar; ancak her biri bu anlamın bir boyutuna işaret etmektedir.

168- Şura/11.

169- Şura/11.

170- Şahıs ismidir.

171- Şuara/217-219.

172- Bkz. Bakara, 117, Al-i İmran, 47, Nahl, 40, Meryem, 35, Yasin, 82, Mümin, 68.

173- Mücadele/7.

174- Mücadele/7.

175- Sebe/3.

176- Taha/5.

Merhum Allame Meclisi bu bölümle ilgili olarak özetle şöyle demiştir: Bilesin ki, (ayette geçen) "İstiva" sözcüğü Arapça'da birkaç anlama gelmiştir: 1- Bir şeyde istikrar bulup yerleşmek, 2- Bir şeye yönelmek, teveccüh etmek, 3- Bir şeye egemen olmak, 4- Mutedil olmak, 5- Eşit olmak.

Birinci anlamın yüce Allah'a nisbet verilmesi imkânsızdır, çünkü akli ve nakli deliller gereği yüce Allah mekânsal bir varlık değildir.

Bu yüzden bazı tefsirciler "istiva" sözcüğünü ikinci anlama yorumlayarak demişlerdir ki: "Allah'ın bir şeye istiva etmesi, ona yönelmesi ve teveccüh etmesi" demektir.

Birçoğu da bu sözcüğü üçüncü anlama hamletmişlerdir. Yani Allah'ın istiva etmesi, yaratıklarına yönelip onlara egemen olması ve onları yönetmesidir. Zemehşeri demiştir ki: "Padişahlık tahtı olan Arş'ta oturmak, ancak padişahlık makamına gelmekle mümkün olduğundan, onda oturmak, padişahlığa çıkıp yönetimi ele almayı anlatmak için kinaye kılınmıştır. Bu yüzden de birisi egemenliği eline geçirdiğinde, tahtta oturmasa bile, onun hakkında "tahta oturdu." derler. Bununla onun egemenliği ele geçirdiği anlatılmaktadır. Bu tabir, konuyu daha net anlattığı için onu seçiyorlar. Keza; "falanın eli açıktır, falanın eli bağlıdır." tabiri de böyledir. Bununla o insanın cömert veya cimri olduğu anlatılmaktadır. O insan anlatılmak istenen vasfa sahip olduğu takdirde, eli gerçekten açık veya bağlı olmasa ya da hiç eli olmasa bile bu tabirler onun hakkında doğrudur."

Dördüncü anlamın da kastedilmesi mümkündür. Bununla da Allah'ın her açıdan itidal halinde olduğu ve hiçbir kusurun ve eksikliğin Zat-ı İlahi'de olmadığı kastedilebilir.

Beşinci anlama gelince bu anlam da bu bölümdeki hadislerden anlaşılabilir. Yani yüce Allah için mekân anlamsızdır. O bütün yaratıklara eşit konumdadır.

Sonra bilesin ki, "arş" sözcüğü de, bazen bütün cisimleri kuşatan büyük bir cisim anlamında kullanılır; bazen de bütün varlıklar anlamını ifade eder, bazen de birçok hadiste geldiği üzere ilim anlamına gelir.

Bu arada İmam "arş" sözcüğünü, ya bütün yaratıklar anlamına yorumlamış ve "Ala" ekiyle kullanılan "İstiva" sözcüğüne de istila etmek, egemen olmak ve denetlemek anlamını da yükleyerek, Allah istila ve denetim açısından her şeye eşit konumdadır buyurmak istemiş, ya da "arş" sözcüğünü ilme yorumlayarak, bilgisiyyle her şeye eşit konumda olup her şeyi kuşatmıştır, demek istemiştir.

Ayette "Rahman" isminin zikredilmesi de bunu ayrıca pekiştirmektedir. Çünkü genel rahmeti simgeleyen bu isim, Zat-i İlahi'nin yaratış, koruma, terbiye ve ilim bakımından bütün yaratıkları aynı şekilde kuşattığını ifade etmektedir. Oysa yüce Allah'ın "Rahim" gibi bazı diğer isimleri, örneğin müminler gibi, sadece yaratıkların bir kısmına hastır ve geneli kapsamamaktadır."

177- Taha/5.

178- Taha/5.

179- Taha/5.

180- Zuhruf/84.

181- Zuhruf/84

182- Hıristiyanların Medine'de bulunan reislerinin ismidir.

183- Fatır/41.

184- Hakka/17.

185- İsra/43.

186- Mücadele/7.

187- Taha/7.

188- Bakara/255.

189- En'am/75.

190- A'raf/180.

191- Bkz. Fatır/41.

192- Hakka/17.

193- Gafır/7.

194- Taha/5.

195- Maksat, karşı tarafa bu rivayetin kendisiyle çeliştiğini ortaya koyarak, doğru olmadığını göstermektir. Şöyle ki, bu rivayet Arş'ı taşıyan meleklerin, Allah'ın öfkelenişinde ağırlığını hissederek secdeye kapıldıklarını, öfkesinin geçtiğinde ise, hafifliğini hissederek tekrar ayağa kalktıklarını beyan ediyor. Oysa Allah'ın Şeytan ve tabiine olan öfkesi süreklidir. Dolayısıyla da bu meleklerin secdeden asla kalkmamaları icap eder. Hâlbuki bu rivayet, melek-

lerin hem secdeye kapıldıklarını hem de kıyam ettiklerini beyan etmektedir. Bundan, bu hadisin doğru olmadığını anlıyoruz. Faraza doğru olsa bile anlamı bu şahsın anladığı anlam değildir.

196- Bakara/255.

197- Bakara/255.

198- Bakara/255.

199- Hud/7.

200- A'raf/172.

201- A'raf/173.

202- Hicr/29, Sad/72.

203- Nisa/171.

204- Hicr/29, Sad/72.

205- Bakara/125.

206- Nisa/125.

207- Bakara/125.

208- Hicr/29, Sad/72.

209- O kudretin özüdür. Nitekim O varlık da dâhil olmak üzere bütün kemallerin de özüdür. O'nun zatıyla kemaleti ayrı ayrı şeyler değildir. Yoksa O da mahlûklar gibi muhtaç olurdu. Yüce Allah bundan çok çok yücedir.

210- Zariyat/49.

211- Rahman/29.

212- Zümer/75.

213- Zuhruf/84.

214- Kasas/88.

215- Bu hadiste yorumlanan bu ayet müteşabih ayetlerdendir. Farklı şekillerde yorumlanmıştır. Onlardan bazıları şöyledir:

1- Ayette yer alan; "O'nun yüzünden" maksat, Allah'ın zatıdır. Yani kıyamet koptuğunda Allah'ın zatı hariç her şey helak olup gidecektir.

2- Ayette yer alan; "O'nun yüzünden" maksat, Allah'ın rızasıdır. Yani, kalıcı olan ve mükâfatla ödüllenecek olan sadece Allah'ın rızası için yapılan amellerdir.

3- Ayet şunu ifade ediyor ki; Allah'ın zatı dışında bütün varlıklar kendi zatlarında mümkün'l-vücut olup yok olup gidendirler. Sadece Allah'ın zatıdır ki, bizatihi vacibü'l-vücut olup yok olmayan hakiki varlıktır.

4- Ayette yer alan; "O'nun yüzünden" maksat, varlıkların Allah'la olan bağlantı ve ilişki boyutudur. Yani, her şey, Allah'la olan ilişkisi nazara alınmazsa, kendi zatı itibarıyla yoktur, yokluktur. Her şeyin hem varlığı hem de varlığının bekası, varlık ve varlık kemalinin yegâne sebebi olan Allah'la olan bağlantı ve ilişkisinden kaynaklanır.

5- Başka bir yoruma göre de ayette yer alan; "O'nun yüzünden" maksat, Allah'ın dinidir. Yani insanların Allah'a yönelme yolu ve kanalı olan dini ve dinin gereklerini yerine getirerek Allah'a itaat etmelerinden başka her şey helak olup gidecektir. Bu yorum bu ayetin tefsiriyle ilgili nakledilen bazı hadislerde de yer almıştır.

6- Ayette geçen "O'nun yüzünden" maksat, peygamberler ve peygamberlerin vasileridir. Çünkü Allah Teala bunların aracılığıyla kullarıyla muhatap oluyor, mesajını onların ağzıyla kullarına iletiyor. Bu yüzden onlar da Allah'a yönelmek istediklerinde Allah'ın bu seçkin kullarına yöneliyorlar. Bu yorum da bahis mevzuu olan bu rivayette olduğu gibi bir takım hadislerde yer almıştır.

7- Ayette yer alan "vechehu" kelimesindeki "hu" (o) zamiri ayetin metninde yer alan "şey" kelimesine dönmektedir. Buna göre ayetin anlamı şöyledir: Her şeyin Rabbine yöneldiği yüzü olan ruhu ve aklı hariç, diğer bütün boyutları yok olup gitmektedir. Ama ruh ve akıl boyutu ise bakidir ve asla zail olup gitmez. Bu anlam da bazı rivayetlerde Ehl-i Beyt imamlarına nisbet edilmiştir.

Kısacası; İmam *aleyhisselam* bu rivayette, bazılarının ayetin zahirinde yer alan "yüz" kelimesini zahiri anlamda kabul edip zamiri da Allah'a döndürerek, Allah Teala'nın da yüzü olduğunu ve Allah Teala'nın yüzü dışında, Allah'ın diğer boyutları da dâhil olmak üzere, her şeyin yok olup gideceği şekilde yorumlamalarını red etmiştir. Böyle bir şeyi söylemenin pek büyük laf, yani kâfirlik olduğunu vurgulamıştır. Sonra da ayette geçen "yüz" kelimesinden Allah'ın temsilcileri kastedildiğini kaydederek, ayetin kıyamet koptuğunda Allah'ın yönelinen yüzü olan temsilcileri hariç, her canlının öleceğini beyan ettiğini bildirmiştir. Nitekim Allah Teala Zümer Suresi'nin 68. ayetinde de: **"Sur'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere, göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince bir de ne göreceksin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar."** buyurmuştur. İmam *aleyhisselam* bu ayette de kıyamet kopacağı zaman ölmeyecek ve helak olmayacak olana işaret edildiğini ve bundan "O'nun yüzü" olarak tabir edildiği ve ondan maksadın da Allah'ın temsilcisi olan peygamber ve imamların olduğunu beyan etmektedir.

216- Kasas/88.

217- Bu hadisi iki şekilde anlamlandırmak mümkündür:

1- Metinde tercüme ettiğimiz gibi, Allah Resulüne tam manasıyla itaat eden kimsenin Allah'ın yüzü olduğu anlamı. Açıktır ki, Allah Resulüne kâmil olarak itaat edenler sadece kendinden sonraki vasileridir. Bu durumda bu hadis önceki hadisin yorumunda işaret ettiğimiz, altıncı anlamı ifade etmiş olur. Sonra da İmam; "Kim, Resul'e itaat ederse, kuşkusuz Allah'a itaat etmiştir..." ayetini şahit getirerek, Allah Resulünün kendi zamanında Allah'ın yönelinen yüzü olduğu

gibi, ondan sonraki dönemlerde de ona tam anlamıyla itaat eden vâsilerinin, kendi dönemlerinde Allah'ın yönelinen yüzü olduklarını vurgulamıştır.

2- Allah Resulüne itaat eden kimsenin bu itaatinin, Allah'ın yönelinen yüzü olduğu anlamı. Bu durumda da bu hadis önceki hadisin yorumunda işaret ettiğimiz, beşinci anlamı ifade etmiş olur ki, Allah'ın dininin Allah'ın yönelinen yüzü olduğunu belirtmekteydi.

218- Nisa/80.

219- Allah Teala'nın; **"Biz sana yedi 'mesani'yi (ikiliyi veya övgülüğü) ve büyük Kur'an-ı verdik."** (Hicr;87) ayetine işaret etmektedir.

Bu ayette yer alan "yedi mesani"den maksadın ne olduğu hususunda farklı yorumlar ortaya atılmış; bu yorumların bazısı bu hadiste olduğu gibi hadislerde de gelmiştir. Tefsirciler arasında meşhur olan; "yedi mesani"den maksadın Fatiha Suresi olduğudur. Demişler ki, bu sureye "yedi mesani" isminin verilmesi, onun yedi ayetten oluşması ve namazlarda sürekli olarak tekrarlanmasından dolayıdır. Çünkü "mesani" kelimesi "tesniye" kökündendir ki, ikilemeyi yani tekrarlamayı ifade eder.

Bu kelimenin yorumuyla ilgili birçok başka ihtimaller de zikredilmiştir ki, ilgili tefsir kitaplarında detaylı olarak zikredilmektedir. Bu ihtimallerin birçoğu da birbiriyle çelişmeyen ihtimallerdir. Dolayısıyla birlikte de kastedilmiş olabilirler. Ancak genellikle bu yorumlar ayetin zahir boyutuna yöneliktir. İmam *aleyhisselam* bu hadiste bu ayetin batını anlamına işaret ederek, ayette yer alan; "yedi mesani" kelimesinden maksadın Ehl-i Beyt olduğunu buyurmuştur.

Ehl-i Beyt'e yedi denilmesinin hikmeti de şayet Ehl-i Beyt'in tekrarlanmayan isimlerinin yedi isimden oluşması olabilir. "Mesani" isminin verilmesi de eğer bu kelime "tesniye" kökünden alınmışsa, onların Kur'an'la birlikte ümmete emanet edilen ikinci emanet olmalarından, bu kelime "sena" kökünden türetilen bir kelime ise de Ehl-i Beyt'in Allah'ı istediği şekilde gerçekten sena eden kimseler olmalarından dolayı olabilir.

220- A'raf/180.

221- Bu hadis, Hüccet Kitabı'nın, İmamların Allah Tarafından Emir Sahipleri Ve İlminin Koruyucuları Babı'nın 6. hadisinin aynısıdır. Aralarında az bir fark bulunmaktadır. Ama ravileri farklı kimselerdir.

222- Zuhruf/55.

223- Nisa/80.

224- Fetih/10.

225- Zümer/56.

226- Nasıl ki, perde arkasında olan bir şeye perdeyi kaldırmadan ulaşılamazsa, Hz. Resulullah sallallahu aleyhi ve alih da kullarla Allah arasındaki perde ve aracıdır. Allah'a ancak onun kanalından ulaşılabilir.

227- Bakara/57.

228- Maide/55.

229- Bakara/57.

230- Yani, sonra Allah Teala rıza, öfke, velayet ve zulme benzer diğer şeyleri de Kur'an'da zikretmiş ve onları da kendisine atfetmiştir. Oysa bunlardan maksat seçkin kullarının rızası, öfkesi vb.'dir. Yoksa Yüce Allah'ın kendi bu gibi şeylerden münezzehtir. Fakat bu seçkin kullar Hak Teala'yı temsil ettiklerinden, Allah Teala onların rıza ve öfkelerini kendi rıza ve öfkesi, onların dostluk ve düşmanlıklarını da kendi dostluk ve düşmanlığı olarak saymıştır. Vb.

231- Ehl-i Sünnet ekolu, "Beda" inanişının Şia'ya has bir inanış olduğunu ileri sürmüş ve bu inanıştan dolayı Şia'yı şiddetle yermiştir. Buna karşılık, Ehl-i Beyt ekolu, bu ve benzeri hadislerde görüldüğü üzere, bu inanışı ciddiyetle savunmuş ve bütün müslümanların bu inanışa sahip olması gerektiğini ilan etmiştir.

Ancak gerçek şudur ki, aslında Şia'yla Ehl-i Sünnet'in bu alandaki ihtilafı, kelimenin zahir anlamından kaynaklanan sırf bir yanlış anlamadan ibarettir. Çünkü Ehl-i Sünnet'in, bu kelimenin zahirinden anlaşılan bir anlama atfen Şia'yı yerdığı şeye Şia inanmıyor; Şia'nın "Beda" terimi altında inandığı anlam ise, hem Kur'an-ı Kerim, hem de sünnetin ciddiyetle emrettiği bir mevzu olduğundan bütün müslümanların ortak inanışdır.

Ehl-i Sünnet'in bazı âlimleri, bedanın, meydana gelen yeni bir durumdan sonra görüş değiştirerek, önceki azmin tersini yapma anlamına geldiğini ileri sürmüş, Şia'nın bu anlamda bir bedaya inandığını iddia ederek; "bu, Allah Teala'ya cehalet ve eksiklik isnat etmektir." demiştir.

Oysa Şia'nın böyle bir inanış taşıdığını söylemek, onlara atılan apaçık bir iftirdir. Şia'nın, geçmişte ve şimdiki zamandaki konuyla ilgili açıklamaları ortadadır.

Şia; Kur'an-ı Kerim'in: "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir; ana kitap onun katındadır." (Ra'd; 39) ayeti ve benzer sayısız ayet ve sahih hadis gereği olarak, Allah Teala'nın ister tekvin ister teşri âleminde, hikmet gereği dilediği değişikliği yaptığına ve kullarla ilgili değişikliklerin birçoğunda da onların kendi iyi ve kötü eylemlerinin etkin olduğuna inanır.

Şia diyor ki; yazgılar değişmez değildir; aksine insan hür bir varlıktır; yazgısını dilediği gibi değiştirebilir. Kötüler safında yer almış bir insan, yaptığı iyiliklerle yazgısını iyiliğe çevirebileceği gibi, iyiler safında yer alan biri de işlediği kötülüklerle yazgısını kötüye çevirebilir. "**Her gün bir işte.**"(Rahman29) olan Allah bu konuda insana özgürlük ve yetki vermiş ve "**Allah bir kavimde**

olanı, onlar kendilerindeki değişirmedikçe değiştirmez."(Ra'd;11) buyurarak da; bunun, Allah'ın kaza-kaderiyle çelişmediğini, aksine onun bir parçası olduğunu bildirmiştir.

Aslında Şia bu inancıyla, ne tekvin ne de teşri âleminde Allah Teala'nın bir değişiklik yapamayacağını iddia eden Yahudileri red etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim Yahudilerin bu batıl inancına işaret ederek onları bu batıl inanışından dolayı şiddetle yermiştir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Yahudiler; "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Söylediklerinden dolayı elleri bağlansın, lanet olsunlar. Bilakis O'nun iki eli de açıktır; dilediği gibi rızık verir..."

Şia bu inancı, Kur'an ve hadislerden esinlenerek beda ismini vermiştir. Ancak bunun anlamı, Allah Teala için önceden bilmediği veya beklemediği yeni bir durumun ortaya çıkması değildir. Bu, olsa olsa kullarla ilgilidir ki, onlar değişiklikleri önceden bilmedikleri veya beklemediklerinden, yeni bir durumla karşı karşıya kalırlar. Nitekim buyurmuştur ki: "...**Onlar için, Allah tarafından hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır. Ve onlar için kazandıkları kötülükler zahir olmuştur...**" (Zümer; 47,48)

Şia'nın büyük âlimlerinden olan Şeyh Muhammed Muzaffer, "Akaidu'l-İmamiyye" adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Bu anlamda bir beda Allah Teala'ya isnat edilemez. Çünkü bu cehalet ve eksiklik ve böyle bir şeyin Allah'a yakıştırılması muhaldir, Şia, böyle bir şeye inanmıyor."

Hiz. İmam Cafer Sadık (a.s) buyurmuştur ki:

"Kim, Allah Teala'da herhangi bir şey hakkında pişmanlığı gerektirecek yeni bir durumun ortaya çıktığını zannederse, o bizim nezdimizde Allah Teala'ya kâfir olmuş sayılır." (Biharü'l-Envar c. 4, ilim babı, c. 23, s. 86.)

Ve yine buyurmuştur ki: "Herhangi bir şey hakkında, dün bilmediği yeni bir şeyin bugün Allah'a zahir olduğunu sanan bir kimseden ben beriyim." (Aynı kaynak, s. 111)

Yine Ehl-i Beyt ekolünün en büyük şahsiyetlerinden biri olan Şeyh Saduk "et-Tevhid" adlı kitabında şöyle yazmıştır: "Beda, cahil insanların söylediği gibi, pişmanlık bedası (karar değiştirmesi) değildir. Yüce Allah bundan çok çok yücedir. Ama bizlerin Allah Azze ve Celle'nin bedası olduğuna ikrar etmemiz icap etmektedir. Bunun anlamı şudur ki: Allah dilediği şeyi başlatıp yaratabilir; sonra onu yok edip başka bir varlığı başlatabilir. Bir şeyi emreder, sonra onu yasaklayabilir yahut bir şeyi yasaklar; sonra onu emredebilir. Dinlerin neshedilmesi, kıblenin değişmesi, kocası ölen kadının iddet mevzuu bunun örneklerindedir.

Ancak Allah, bir şeyin bir süre zarfında kullarının salahına olduğunu bil-medikçe, onu emretmez. Başka bir vakitte de onların salahının o emrettiği şeyin yasaklanması olduğunu bilir; o vakit gelince de onların salahı olduğu şeyi emreder.

O halde kim, Allah Azze ve Celle'nin, dilediği şeyi yapabileceğine, dilediği şeyi erteleyip yerine başka bir şeyi yaratabileceğine, dilediğini takdir edebileceğine, dilediğini geriye bırakabileceğine, dilediği şeyi dilediği gibi emredebileceğine ikrar ederse, o bedaya ikrar etmiştir.

Allah Teala'yı ululamak namına, hiçbir şey; yaratmanın, emretmenin, öne geçirmenin, geri bırakmanın, yok olanı var etmenin, var olanı yok etmenin, O'na ait olduğunu ikrar etmenin yerini tutamaz.

Aslında beda inancı, Yahudileri red etmedir. Çünkü onlar "**Allah artık işi sona erdirmiştir.**" dediler. **Biz ise; "O her gün bir iştedir."**(Rahman29); diriltiyor, öldürüyor, rızk veriyor ve dilediğini yapıyor." dedik.

Beda, pişmanlıktan kaynaklanan karar değişimi değildir; aksine o işin ortaya çıkıp objektifleşmesidir. Araplar, bu kelimeyi kullanarak; "Yolumda önüme bir kişi çıktı." der. Allah Azze ve Celle de; "...**Onlar için, Allah tarafından hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır. Ve onlar için kazandıkları kötülükler zahir olmuştur...**" (Zümer; 47,48) buyurmuştur. Yani zahir olup objektifleşmiştir.

Böylece, ne zaman bir kul Allah Teala'ya sila-i rahim eylemini zahir ederse, (gerçekleştirirse) Allah da onun ömrünü uzatır; ne zaman da akrabadan ilişkiyi kesme eylemini ortaya koyarsa, Allah da onun ömrünü azaltır. Ne zaman O'nun için bir kuldun zina eylemi zahir olursa, onun rızkını ve ömrünü kısar; ne zaman da zinadan sakınma eylemi zahir olursa, ömrünü ve rızkını artırır."

Yine Şeyh Saduk "el-Akaid" adlı kitabında şöyle yazmıştır: "Yahudiler;" Allah işi sona erdirmiştir." diyorlar. Biz ise: "O her gün bir iştedir." hiçbir iş, O'nu başka bir işten alıkoymaz; diriltir ve öldürür; yaratır, rızk verir ve dilediğini yapıyor." diyoruz. Keza biz: "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir; ana kitap onun katındadır." diyoruz.

Şeyh Mufid ise Şeyh Saduk'un bu sözlerinin açıklamasında şöyle yazmıştır: "Bazı şeyler şartlı olarak yazılır. Bunda durum değişebilir.

Allah Teala buyurmuştur ki: "...**Sonra ecel zamanını takdir etti; adlandırılmış ecel ise O'nun katındadır...**" (En'am;2)

Böylece ecel zamanının iki kısım olduğunu beyan etmiş oldu. Bir kısmı, şartlıdır; onda eksiltme ve artırma olabilir.

Nitekim buyurmuştur ki: "...**Bir canlının ömrünün artırılması da, ömrünün kısaltılması da mutlaka bir kitaptadır...**" (Fatır;11)

Yine buyurmuştur ki: **"Eğer ülkelerin halkı inansalar ve sakınsalardı, biz onların üzerine gökten ve yerden nice bereket kapılarını açardık, fakat yalanladılar, biz de yaptıkları yüzünden onları yakalayiverdik."** (A'raf;96)

Böylece ayet-i kerime halkın ömrünün uzamasının ve mesut olmalarının onların hayır işlerde bulunmaları ve kötülüklerden sakınmalarıyla şartlanmış olduğunu bildirmiştir.

Yine Hz. Nuh'un kavmine yaptığı konuşmayı haber vererek buyurmuştur ki: **"...Rabbinizden mağfiret dileyin ki O çok bağışlayandır. Gökten üzerinize bol bol yağmur indirsın. Malınızı ve oğullarınızı çoğaltsın; size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın."** (Nuh; 10-12)

Böylece onların ömürlerinin uzatılmasını ve nimetlerinin bolluşturulmasını istişfar etmekle şartlandırmıştır. Onlar bunu yapmayınca da, onların ömürlerini kısalttı, yaptıklarını boşa çıkardı ve gönderdiği bir azapla onların soyunu kuruttu.

Buna göre Allah Teala'dan olan beda şartlı olan takdirlerle ilgilidir. Ama bu, bir karardan başka bir karara geçiş değildir; Allah Teala batıl görüşlülerin söylediklerinden pek yüce ve uludur."

Yine Şeyh Müfid "Evailü'l-Makalat" adlı kitabında şöyle yazmıştır: "Beda'nın anlamı hususunda; bütün müslümanların nesih mevzuu ve zenginleştirdikten sonra fakirleştirme, sıhhatli kıldıktan sonra hasta etme, hayat verdikten sonra öldürme gibi benzeri konularda söyle diklerini ve adalet ehlinin; yapılan ameller sonucu ömürlerde ve rızıklarda artırma ve eksiltme olabileceğine dair görüşlerinden başkasını demiyoruz."

Keza, Ehl-i Beyt mektebinin çağımızın önde gelen âlimlerinden olan "el-Mizan Tefsiri"nin yazarı merhum Allame Tebatebai, bu hadisin zeylinde şöyle yazmıştır: "Beda vasfı, Bizlerin bilgi ve özgürlük dâhilinde yaptığımız fiillerimizin, bazı durumlardaki vasıflarından biridir. Çünkü biz yapacağımız işlere ancak bildiğimiz yararlarından dolayı karar veririz. Bu yüzden de bazen bir işte bir yarar olduğunu anlayarak, onu yapmaya karar vermişken, (bu yararın ortadan kalktığını veya) onun tersine olan başka bir yararın olduğunu fark eder ve (ilk kararımızdan vazgeçerek), onun tersine olan başka bir karar alırız. İşimizde bize beda hâsıl oldu, dememizin anlamı işte budur. Yani önceden gizli iken bize yeni bir durum zahir oldu.

O halde beda, yararının gizli olmasından dolayı gizli olan bir fiilin, yararının zahir olmasıyla zahir olup gerçekleşmesi, demektir.

Sonra beda kelimesinin kullanımında daha bir müsamahaya giderek, görünürde tersi olması gereken her işin zuhur etmesi anlamında kullanmaya baş-

ladık. Örneğin falanı için işinde beda oluştu, denir ve görünürde tersi olması gereken bir iş yaptığı kastedilir.

Sonra dış âlemdeki her bir varlığın varlığıyla, onu var eden tam nedeni "İllet-i Tamme" arasında bir çeşit orantı vardır ki, tam neden olduğu yerde onun varlığı zorunluluk kazanır, yokluğu muhal olur ve kesin olarak gerçekleşir. Onunla onun varlığını iktiza eden sebebi arasında da başka bir çeşit orantı mevcuttur ki, bir şey iktiza eden sebebi olduğu bir durumda, ancak ayrıca gereken şartların da var olması ve varlığını önleyecek engellerin de olmaması kaydıyla var olabilir. Ama eğer şartlar mevcut olmaz yahut engel söz konusu olursa, iktiza eden sebep var olduğu halde etkin olamaz, aksine engel etkin olur ve bu durumda beda hâsıl oldu denir.

Öte yandan açıktır ki Allah Teala'nın varlıklara ve olgulara olan ilmi, gerçeğe tam özdeşleşmektedir. Bu yüzden Allah Teala, hem her şeyin varlığını zorunlu kılan tam sebeplerini (İllet-i Tamme) bilmektedir ki Allah'ın bu ilminde beda oluşması asla mümkün değildir; hem de aynı zamanda varlıkların ve olguların var olmalarında etkin olabilmesi için şartların da mevcut olmasını, engellerin de ortadan kalkmasını icap ettiren iktiza edici sebepleri de bilmektedir; işte bu ilim, görünürünün aksine, şartların mevcut olmaması veya engelin oluşması gibi nedenlerden gerçekleşmeyebilir. Allah Teala'nın: "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir; ana kitap onun katındadır." sözünün anlamı da işte budur." (Usulu'l-Kafi, c. 1, s. 146)

Binaenaleyh, Şia'nın inandığı beda konusu, "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir; ana kitap onun katındadır." ayetinin ifadesinden başka bir şey değildir. Bu ise hem Ehl-i Sünnet'in, hem de Şia'nın inandığı bir konudur.

Görülüyor ki, Şia'ya bu ayette açıklanan hükme inandığı için itirazda bulunan Ehl-i Sünnet de, Şia gibi Allah'ın; hüküm, ecel ve rızkları değiştirdiğine kaidir. Yani Şia ile bu konuda aynı görüşü paylaşmaktadır.

İbn-i Merduye ve İbn-i Asakir'in tahrir ettikleri bir rivayette şöyle yer almıştır: "Hz. Ali, Hz. Resulullah'tan: "Allah, dilediğini siler ve (dilediğini de) sabitleştirir, ana kitap onun katındadır." ayetini sorunca, Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdular:

"Hem senin, hem de ümmetimin gözünü bu ayetin açıklamasıyla aydınlatacağım. Gereğince verilen sadaka, anne babaya ihsanda bulunmak ve hayır işleri yapmak bedbahtlığı saadete dönüştürür, ömrü uzatır ve insanı kötü hadiselerden korur."

Yine, İbn-i Münzir, İbn-i Ebi Hatem ve Beyhaki'nin "Eş Şa'b" kitabında naklettiği bir hadiste de Kays İbn-i Ubbad, Hz. Resulullah'ın şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Haram ayların onuncu gecelerinde Allah'ın özel bir inayeti vardır. Recep ayının onuncu gecesinde ise istediğini siler, istediğini de sabitleştirir."

Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Resulullah şöyle buyurmuştur: "Kaderi ancak dua değiştirir; ömrü de ancak iyilik artırır." (et-Tac, c. 5, s. 111)

Abdullah bin Ömer'in naklettiği bir hadiste de Hz. Resulullah şöyle buyurmuştur: "Dua inen için de inmeyen için de faydalıdır. O halde ey Allah'ın kulları, duaya sarılın." (Müstedrek, c. 1, s. 493)

Abd İbn-i Hamid, İbn-i Cerir ve İbn-i Münzir'in naklettiği bir rivayette de Ömer İbn-i Hattab, Beytullah'ı tavaf ederken şöyle dermiş:

"Ey Allah'ım, eğer benim için bir şekavet veya günah yazmışsan, onu sil. Zira sen istediğini siler, istediğini de sabit kılarısın; ana kitap senin indindedir. Öyleyse onu benim için saadet ve mağfiret karar kıl." (Dürrü'l-Mensur, c. 4, s. 66)

İbn-i Abbas da şöyle demiştir: "Kaderden kaçmak bir fayda sağlamaz, ama Allah duayla kaderden dilediğini siler." (Dürrü'l-Mensur, c. 4, s. 66)

Keza, Buhari'nin naklettiği, miraçta beş vakit namazın farz kılınmış kıssası da beda inancını doğrulamaktadır. Bu kıssa şöyledir:

"Sonra bana elli vakit namaz farz oldu. Dönüp Musa'nın yanına gelince, benden "ne yaptın?" diye sordu.

Dedim ki: "Bana elli vakit namaz farz oldu." Musa: "Ben insanları senden daha iyi tanıyorum. Beni İsrail için ne kadar çaba harcadım. Senin ümmetin buna tahammül edemez; dön, Rabbinden bu farzı hafifletmesini iste." dedi.

Ben de dönüp Allah'tan kolaylık istedim. Allah, kırk vakit namazı farz kıldı. Sonra Musa'yla aramızda aynı sohbet geçti. Ben yine geri döndüm; (Rabbim) otuz vakit namazı farz eyledi. Benzeri bir durumdan sonra yirmi vakit namazı farz kıldı. Benzeri bir sohbetle de on vakit namazı farz kıldı.

Sonra Musa'ya geldim, o aynı sözü söyledi. (Bu sefer) Allah, beş vakit namazı farz kıldı.

Sonra Musa'ya geldim, yine "ne yaptın?" diye sordu. "Beş vakit namazı (Allah Teala) farz kıldı." dedim. O yine indirtmemi söyledi. Ben de selam ettim; Ama bana şöyle nida edildi: "Ben hükmümü verdim ve kullarıma kolaylık sağladım, bir hayrı da on misliyle mükâfatlandıracağım." (Sahih-i Buhari, c. 4, s. 250 "Babu'l-Miraç", Sahih-i Müslim, c. 1, s. 101 "Resulullah'ın miraca gidip namazların farz olunuş" bölümü)

Keza, Sahih-i Buhari'de yer alan Beni İsrail kavmine ait abras, kel ve kör adam hikâyesi de beda olayını ortaya koyuyor; hem de bizzat beda kelimesini kullanarak.

Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmiştir: Resulullah buyurdu ki:

"Beni İsrail'den abras, kör ve kel olan üç şahsı imtihan etmek, Allah'a zahir (beda) oldu. Bunun için bir melek gönderdi. O melek, abrasa gelerek: "Senin en çok sevdiğin şey nedir?" diye sordu. O: "Güzel bir renk ve güzel bir deri. Çünkü halk benden iğreniyor." dedi. Melek ona dokunarak önceki pisliğini giderdi ve yerine güzel bir renk ve güzel bir deri verdi. Sonra: "Hangi malı daha çok seviyorsun?" dedi. O: "Deveyi daha çok seviyorum." dedi. Ona on aylık hamile bir deve de verdi.

Sonra kel olanın yanına geldi ve ona: "Sen daha çok neyi seviyorsun?" dedi. O "Benden bu pisliği giderecek güzel bir saçımın olmasını. Çünkü halk benden iğreniyor." dedi. Melek ona da dokununca o pisliğini giderdi ve ona güzel bir saç verdi. Sonra: "Malların hangisini daha çok seviyorsun?" dedi. O: "Daha çok sığırtı seviyorum." dedi. Ona da gebe bir sığır verdi.

Sonra körün yanına gelip ona: "Sen daha çok neyi seviyorsun?" dedi. O: "Allah'ın bana gözlerimi yeniden kavuşturmasını istiyorum." dedi. Melek ona dokundu, Allah onu tekrar gözlerine kavuşturdu. Sonra: "Hangi malı daha çok seviyorsun?" dedi. O: "Koyun." dedi. Ona da doğurgan bir koyun verdi.

Daha sonra bu şahısların deve, sığır ve koyunları çoğaldı, her birisinin bir sürüsü oldu. O zaman da, melek yine onlara gelerek onlardan sahip oldukları mallardan kendisine vermelerini istedi. Kel ve abras olan şahıslar bunu reddettiler, Allah da onları eski hallerine döndürdü. Kör ise meleğe sahip olduğu maldan verdi. Allah onun malını daha da çoğaltıp gözünü de sağlam bıraktı." (Sahih-i Buhari, c. 2, s. 259)

Sonuç olarak, ister Şia ve ister Ehl-i Sünnet olalım, eğer Allah Teala'nın, kaderi değiştirdiğine inanmasaydık, artık ne ibadetlerimizin ne de dualarımızın bir anlamı, bir faydası ve bir açıklaması kalmazdı.

Yine, hepimiz, Allah Teala'nın yeni bir peygamber gönderdiğinde, önceki şeriata ait birçok hükmü neshettiğine ve hatta Hz. Resulullah (s.a.a)'in şeriata bile nâsih ve mensuh hükümler olduğuna inanıyoruz.

Dolayısıyla bedaya inanmak, ne küfre sapmaktır ne de dinden çıkmak. Ehl-i Sünnet'in bu konuda Şia'ya itirazda bulunma hakkı olmadığı gibi, Şia'nın da bu konuda Ehl-i Sünnet'e itiraz etme hakkı yoktur. Çünkü bu, her ikisinin de ortak inancıdır.

232- Ra'd/ 39.

233- En'am;2.

234- Meryem/67. Hadisin metninde; "İnsan anmaz mı?" cümlesi yerine "İnsan görmez mi?" tabiri yer almıştır. Bu, ya hadisi nakleden ravinin ya da kitabın müellifinin hatasıdır.

235- İnsan/1.

236- Yani Allah Teala her şeyde oluşturduğu yeni oluşumu oluşturmadan önce de bilmektedir. Bu yeni oluşum, Allah Teala için önceden ilminde olmayan yeni bir olgu sayılmaz.

237- Yani Allah'ın bir şeyi olmadan önce bilmeyip de olduğu esnada bilmesi mümkün müdür?

238- Ehl-i Beyt İmamlarından biri kastedilmektedir. Ancak Mualla bin Muhammed'in hangi İmam'ın ashabından olduğunu tesbit edemedik.

239- Bu hadisin bir benzerini de "el-Mehasin" kitabında Yunus, Hz. Musa bin Cafer *aleyhisselam*'dan nakletmiştir. Onun naklinde; dilemekle ilgili soru ve cevaptan sonra; şu soru ve cevaba da yer verilmiştir: "Dedim ki: "İrade etti, ne anlama gelir?" Buyurdular ki: "Onun üzerine sebat etmektir..." Naklen: Miratü'l-Ukul, c. 2, s. 155.

İmam bu hadiste bir şeyin tahakkununun dört kademededen geçtiğini beyan etmektedir. İlk olarak dilenir, sonra iradeyle bu dileğe kesinlik boyutu kazandırılır, sonra takdirle ölçüleri belirlenir, sonra da hükümler infaz edilir.

240- İmam *aleyhisselam*'ın "Bize böyle ulaştı." şeklindeki cevabından, ya soru soran kimseyi daha fazla açıklamaya layık bulmadığı ya da o ortamda daha fazla açıklamaya engel olan bir durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Bu hadis kısaca şöyle yorumlanabilir:

1- İmam *aleyhisselam*'ın maksadı, kulların eylemlerine dair ilahi dileme, irade ve hükümdür ki, her ne kadar Allah Teala, özgürlük gereği olarak, dilemesi, irade etmesi, takdir etmesi ve hüküm vermesiyle kullarına eylemlerini gerçekleştirme fırsatı verirse de onların yanlış eylemlerini de sevmez.

2- Maksat, Allah Teala'dan kulların kalbinde oluşan sevgi türünü red etmektir ki, biz kulların kalbinde, dileyip irade ettiğimiz şeye karşı aynı zamanda ihtiyaçtan kaynaklanan infial niteliğinde bir sevgi oluşursa da, Allah bundan münezzehtir; Allah'ın sevgisi; dilemesi, irade etmesi, takdir etmesi ve hükümdür.

Merhum Allame Tebatebai, bu hadisin zeylinde şunları yazmıştır: "İki kısım sevgi vardır. Birincisi, şeyin varlığına, varlık olması hasebiyle yönelik olan tekvini sevgi. İkincisi ise, bir şeye güzel olması hesabıyla yönelik olan teşrii sevgi ki, çirkine yönelik bu sevgi asla oluşmaz. Hadisin akışı, soruyu soranın bu ikisini ayırt edecek kapasitede olmadığından daha geniş açıklamaya gerek duyulmadığını göstermektedir." (el-Kafi, c. 1, s. 150)

241- Bu hadisin zahiri anlamı cebriye görüşünü andırmaktadır. Dolayısıyla zahirinden anlaşılan anlamıyla, kulların fiiliyle ilgili olarak: "Ne cebirdir ne de tefviz, bu ikisi arasında bir durumdur." diyen Ehl-i Beyt öğretisiyle çelişmektedir ve doğru şekilde yorumlanması icap eder. Bu yüzden Allame Meclisi

de bu hadisin yorumuyla ilgili olarak sekiz farklı yorum zikretmiştir. Bu yorumların bir kısmı özetle şöyledir:

1- Bu hadis, o hazretlerin diline bağlanan ya da takiiye ortamında söylenen hadislerden biridir. Çünkü cebriye ve ammenin birçoğunun görüşüne uygundur. Nitekim Şeyh Saduk'un "el-Uyun" ve "et-Tevhid" kitaplarında zikrettiği bir hadis de bunu teyit etmektedir.

O hadis şöyledir: Hüseyin bin Halid'den, dedi ki: Hz. Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a dedim ki: "Babalarınızdan 'teşbih' ve 'cebir'e dair nakledilen hadislerden dolayı insanlar bizlerdin teşbihe kail olduğumuzu ve cebire inandığımızı iddia ediyorlar."

Buyurdular ki: "Ey Halid'in oğlu! Bana söyler misin? Acaba babalarımın teşbih hususunda nakledilen hadisler mi çoktur, yoksa Resulullah'tan buna dair nakledilen hadisler mi?"

Dedim ki: "Resulullah'tan bu hususlarda nakledilen hadisler daha çoktur."

Buyurdular ki: "O halde Allah Resulünün de teşbih ve cebire inandığını söylesinler."

Dedim ki: "Diyorlar ki, Allah Resulü bunların hiçbirini buyurmamıştır, bunlar Resulullah'ın diline bağlanmıştır."

Buyurdular ki: "Benim babalarım hakkında da; onlar bunları buyurmamışlardır ve bu sözler onların diline yalan bağlanmıştır, desinler."

Sonra da şöyle buyurdular: "Kim teşbihe ve cebre inanırsa, o kâfirdir, müşriktir. Biz de; dünyada da ahirette de ondan uzağız. Ey Halid'in oğlu! Teşbih ve cebire dair sözleri, Allah'ın azametini küçümseyen ğulat bizim dilimize bağlamıştır. Kim onları severse, bize buğz etmiş, kim de onlara buğz ederse, bizi sevmiştir."

2- Dilemeden maksat bilmektir. Nitekim "Fikhu'r-Rıza" kitabında yer alan bir hadis bunu teyit etmektedir. Hadis şöyledir: İmam Rıza *aleyhisselam* buyurdular ki: "Allah kullarının masiyetini dilemiştir ama irade etmemiştir. İtaat etmelerini ise hem dilemiş hem de irade etmiştir. Çünkü dileme (meşiet) iki kısımdır; emir dilemesi ve bilme dilemesi. İradesi de rıza iradesi ve emir iradesi olmak üzere iki kısımdır. İtaat etmeye hem emir etmiş, hem de razı olmuştur. İsyanı ise dilemiş, yani kullarının isyan edeceklerini bilmiştir ama ona emretmemiştir..."

3- İtaati dilemesinden maksat, mükellefiyetin zorunlu gereği olmayan, özel hidayeti ve lütfüdür. İsyanı dilemesinden maksat ise, bu özel hidayet ve lütuftan yoksun bırakarak, kişiyi kendine havale etmesidir. Ki, bunların hiçbiri hürriyeti kaldırmaz, kişiyi eylemi karşısında mecbur kılmaz ve yaptığına karşılık ceza ve mükâfatı hak etmesine engel olmaz.

4- Dilemekten maksat, kula eylemini tercih edip yapmaya karar vermesinden sonra onu gerçekleştirmesine imkân vermesidir.

242- Merhum Allame Tebatebai bu hadisin zeylinde şu açıklamaya yer vermiştir: "Meşiyet ve irade objektif olan tekvini ve kanunsal olan itibari olmak üzere iki kısma ayrılır. İnsanın kendi fiiline yönelik iradesi, objektif olan tekvini iradedir. Oluştuğunda insanın uzuvlarının bizzat fiili gerçekleştirmeye koyulmasını sağlar ve ortada bir engel olmazsa, uzuvların bu iradeye karşı ferman dinlemezliği imkânsızdır. Ama bizim birine, bir şeyi emretmemiz veya bir şeyi yasaklamamız gibi, başkasının işine yönelik olan irademiz ise koyulan itibari bir iradedir ve tekvin açısından onun fiiliyle bir ilgisi yoktur. Çünkü her şahsın iradesi, uzuvları ve kasları aracılığıyla ancak kendi işiyle ilintili olabilir. Bu yüzden de başkasının, bir işin yapılmasını veya terk edilmesini irade etmesinin, o işin vücuda gelmesinde veya terk edilmesinde herhangi bir etkisi söz konusu değildir. Aksine fiilin oluşması, tekvin açısından onu gerçekleştirecek olan kimsenin kendi irade ve ihtiyarına bağlıdır; ona emir veren ve yasaklayan kimsenin irade ve ihtiyarına değil.

Bunu bildikten sonra bilmelisin ki, zorunlu olmamak kaydıyla bu iki iradenin birbirinden ayrılması mümkündür. Mesela kötü bir alışkanlığı olan kimse, fıkırsel olarak kendini bundan nehyetmesiyle birlikte, kökleşmiş kötü alışkanlığının gereği olarak onu yapmaktadır. Böyle bir durumda olan bir insan, tekvini iradesi açısından o işi dilemektedir, teşri ve kanuni iradesi açısından ise onu dilememektedir. Ama objektifleşip gerçekleşen tekvini iradedir. İmam *aleyhisselam*'ın kesin irade diye adlandırdığı irade, tekvin iradesi, azmetme iradesi olarak da adlandırdığı irade ise, teşrii iradedir.

Allah'ın tekvini iradesi, varlığa varlık olması hasebiyle taalluk eder. Varlık âleminde var olan her şeyin, Allah Teala'yla O'nun kutsal makamına layık olacak şekilde icat etme ilişkisi bulunmaktadır. Ama teşrii iradesi, bir işe; ancak güzel olması, yararlı olması, zararı ve çirkinliği bulunmaması açısından taalluk eder.

Bu arada çirkin bir eylem gerçekleşirse, mutlaka onun tekvini irade açısından Allah Teala'yla bir ilintisi vardır. Zaten eğer ilintili olmasaydı gerçekleşmezdi de. Ama teşrii irade açısından Allah'la bir ilintisi söz konusu değildir. Çünkü Allah kötülüğe emretmez.

Binaenaleyh İmam *aleyhisselam*'ın: " Âdem ve eşini ağaçtan yemeyi nehyetti ama yemelerini dilemişti... İbrahim'e de İshak'ı boğazlamasını emretti ama boğazlamasını dilememiştir..." sözünde yer alan emir ve nehiyden maksat teşrii emir ve nehiydir, dileme ve dilememeden de maksat tekvini dileme ve dilememedir.

Bu arada bilmelisin ki, bu hadiste İbrahim'in İshak'ı boğazlamaya emredildiğinden bahsedilmektedir. Oysa Şia hadislerinde yaygınlıkla yer alan İsmail'in boğazlanmaya emredildiğidir."

243- Maide/73.

244- Zümer/7.

245- Nisa/79.

246- Kul, Allah'ın verdiği; dileme, güç, içgüdü ve diğer nimetleri sayesinde dilediğini diler, yaptığını yapar. Allah Teala'nın kula verdiği şeylerin tamamı onun için gereklidir ve baştan sona hayırdır. Onlara kötülük boyutu kazandıran kulun kendidir. O halde eğer kul bir hayır işlerse, Allah bu hayra daha evladır; çünkü O'nun verdiği bu nimetler sayesinde işlenmiştir. Ama eğer kötülük işlerse, bu kötülüğe kul daha evladır; çünkü onu kötülüğe çeviren kuldür.

Sorgulanmaya gelince, Allah sorgulanmaz; çünkü O'nun verdiği sırf hayırdır; hiç kimse hayrından dolayı sorgulanamaz. "...İyilik edenlerin aleyhine bir yol olamaz..." (Tevbe/91) Kula gelince sorgulanır. Çünkü yanlış yapan odur; yanlış yapan ise sorgulanır.

247- Merhum Allame Tebatebai bu hadislerin zeylinde şu açıklamayı yapmıştır: "Sıkma ve açmaya yönelik her bir görevde mutlaka tekvini ve teşrii irade bulunmaktadır. Teşrii irade özgürce yapılan fiil veya terk etmede bulunan yarardan kaynaklanır. O halde her görevde mutlaka deneme ve sınama bulunmaktadır ki, kul itaat etmesi veya isyan etmesiyle içindeki iyiliği veya kötülüğü dışa vurur. Tekvini iradede ise mutlaka hüküm bulunmaktadır. O halde her bir görevde mutlaka bir sınama ve hüküm bulunmaktadır. (Usulu'l-Kafi, c. 1, s. 152, dipnot)

248- Merhum Allame Tebatebai, bu hadisin açıklamasında şunları yazmıştır: "Hiç şüphe yoktur ki, eğitim ve öğretim, insan şahsiyetinin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. İnsan türü, hayatı boyunca bütün asırlarda yaşamını bu ilke üzerine kurmuştur. İnsan, güzel terbiyeyle bildiği saadete, kötü eğitimle de bildiği bedbahtlığa yaklaşır. Bu, insanın gerçekleştirmesini ve gerçekleştirmemesini gücü dâhilinde gördüğü, özgür eylemleriyle sağlar. O halde bu eylemlerin insana olan orantısı, imkân orantısıdır; insan isterse, onları gerçekleştirir, isterse de terk eder.

Bu eylemlerin birikimi sonucu oluşan saadet ve bedbahtlık da aynı şekilde insana oranla imkân orantısına sahiptir.

Bu arada insan, kendinden zuhur eden, örneğin yemek gibi, eylemlerinin sebebiyetini oluşturan tam sebebin bir parçasıdır. Çünkü insanın iradesi, kendisinden zuhur eden fiilin gerçekleşmesinde etkin olan sebeplerden biridir.

Yeme eyleminde, insan iradesinin yanı sıra, yenecek şey de bulunur, insanın ulaşabileceği yakınlıkta da olur, yenmeye elverişli de olur, gerekli olan bütün diğer şartlar da istisnasız olarak mevcut olur, ortada hiçbir engel de bulunmazsa, mutlaka bu yeme eylemi zorunlu hale gelir ve gerçekleşir.

Bunları bildikten sonra artık bilmelisin ki, yaptığı özgür eylemleri sonucu ulaştığı saadetliği ve bedbahtlığı, insanla kıyasladığımızda aradaki nisbetin imkân ve özgür seçim nisbeti olduğunu, insanın da bir parçası olduğu tam sebebe nisbet edildiğinde ise zorunluluk ve kesinlik nisbeti oluştuğunu görmekteyiz.

Sonra biliyorsundur ki, Allah Teala bütün sebeplerin bir araya gelmesiyle oluşan tam sebebi bilmektedir ve hükmü de buna tabidir. Bu açıdan her insanın saadet ehli mi şakavet ehli mi olduğu kesindir, değişmezdir. Ancak bunun, insanın saadeti veya şakaveti seçmesinde özgür olmasıyla hiçbir çelişkisi yoktur. (Çünkü insanın kendi özgür seçim, karar ve girişimi de, tam sebep sonucu kesinleşen saadet veya şakavetin sebepleri arasında yer almaktadır ve insanın bu özgür seçim, karar ve girişimi gerçekleşmedikçe bunlardan birinin kesinleşmesi olanaksızdır.)

O halde İmam *aleyhisselam*'ın: "Allah yaratıkları yaratmadan önce saadet ve şakaveti (bedbahtlığı) yaratmıştır." sözünün anlamı; Allah Teala'nın, tam sebebin oluşması sonucu insanın saadetli mi bedbaht mı olacağını bildiği ve bunu kesinleştirdiğidir. Ama bunun, insanın hem kendi eylemlerinde hem de eylemleri sonucu ulaştığı saadet ve bedbahtlıkta özgür olmasıyla hiçbir çelişkisi yoktur.

Öte yandan Allah Teala iyi ve güzel olanı sever çirkin ve kötü olandan ise nefret eder. Bu yüzden de, her ne kadar bazen kendisinden nefret edilen çirkin eylemler görülse de, netice itibariyle saadet ehli olanın zatını sever. Ve her ne kadar bazen kendisinden sevilen iyi işler görülse de netice itibariyle şakavet ehli olanın zatını ise sevmez.

Bu açıklamamızla, aynı zamanda sonraki iki hadis de vuzuha kavuşmuştur.

Binaenaleyh; Allah'ın hüküm ve yargısı, oluştuğunda karşı konulamaz olan şeyin tam sebebine tabidir. Ama insanların hüküm ve yargıları ise, şeyin görünürde olan bazı gerçekleşme şartları ve diğer boyutları gibi, sebebinin bir kısmına dair olan eksik ilimlerine tabidir. Bu yüzden de bazen onların hüküm ve düşüncelerinin tersi gerçekleşir ve saadet ehli olarak sandıkları kimse sonunda bedbaht olur; şakavet ehli olarak gördükleri kimse ise sonunda saadete erir." (Usulu'l-Kafi, c. 1, s. 153, dipnot)

249- Her ne kadar Merhum Allame Tebatebai'nin önceki hadisile ilgili açıklaması, bu hadisin zahirinden hissedilen cebir kuşkusunu da ortadan kaldırmaktadır. Ama yine de biz Merhum Allame Meclisi'nin bu hadisin zeylinde düştüğü dipnotu özetle aktarmakta yarar görüyoruz.

Merhum Allame Meclisi bu hadisin izahında özetle şöyle yazmıştır: "Bu hadis merfu bir hadistir. Anlamı son derece zor ve karmaşıktır. Adliye mezhebine tatbiki ise birçok zorlamaları gerektirir. Ama ilginç olan şudur ki: merhum Saduk (r.) "et-Tevhid" kitabında aynı senetle bu hadisi Kuleyni'den şöyle nakletmiştir: Ebu Besir'den, dedi ki: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın yanında otuyordum. Birisi kendisine soru sordu ve dedi ki: "Sana feda olayım ey Resulullah'ın oğlu! Nereden bedbahtlık isyan ehline yetti ki, hatta Allah, kendi ilminde dahi onların yaptıklarından dolayı cezalandırılmalarına hükmetti?"

Bunun üzerine Hz Ebu Abdullah *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Ey soru soran kişi! Allah Azze ve Celle'nin yaratığından hiçbirisi, hakkıyla O'nun ilmine kıyam edemez. Bunu bilince, sevgisine ehil olanlara kendisini tanıma gücünü bahşetti; omuzlarından da ehil oldukları şeyin hakikatine amel etme ağırlığını indirdi. İsyan ehline de, onlara dair olan önceki ilmi gereği isyan etme gücünü bahşetti; kendinden kabullenme tahammülünü ise onlardan engellemedi. Çünkü O'nun bilgisi tasdik hakikatine daha layıktır. Böylece onlar Allah'ın onlar hakkındaki önceki ilmine uygun davrandılar. Gerçi onları Allah'ın azabından kurtaracak bir tavrı gerçekleştirmeye de güç yetiriyorlardı. İşte dilemesinin anlamı budur. Dilediği ise sırdır."

Bilmiyorum ki, onun nezdinde olan el-Kâfi nüshasında mı böyle yer alıyordu, yoksa onu adalet ilkeleriyle uyum sağlayacak şekilde kendi mi değiştirmiştir? Ancak onun gibi bir şahsiyet hakkında değiştirme zannında bulunmak çok zordur.

Fakat bununla birlikte kitabın metninde yer alan bu rivayeti takiyyeye veya ravilerin tahrifine maruz kalmaya hamletmenin daha iyi olacağını kaydetmekle birlikte, gerçeğini bilmeyi o hazretlerin kendine havale ederek, zahiri anlamı ve teviliyle ilgili olarak deriz ki: Hadiste yer alan soru birkaç şekilde yorumlanabilir:

1- Soru soran kimse, saadet ve şakavetin, insanların bir kısmının kâfir, diğer bir kısmının ise mümin; bir kısmının fasık, diğer bir kısmının ise salih olmalarının asıl menşe ve kökünü sormaktadır?

2- Şundan şüphe etmiş olabilir ki, bilgi bilinene tabi olduğuna göre, bilinenden sonra oluşması icap eder. Bu durumda nasıl olur da Allah'ın bilgisi bilinenden önce olabilir?

3- Şüphesi şundan kaynaklanmış olabilir ki, ilim ya husulüdür (edilgen) ya da huzuru (şuhudu). Allah'ın ilminin ise bilinenin suretinin bilenin zihninde oluştuğu edilgen bilgi türünden olması olanaksız olduğuna göre, huzuru

türünden olması icap eder. Huzur ve şuhut ise ancak bilinenin varlığından sonra oluşabilir.

Birinci soruya cevap özetle şudur ki; Allah'ın saadete ve şakavete hükmetmesi ve bunların sebepleri kaza ve kaderin en karmaşık konularındandır. İnsanların birçoğunun aklı bunları kavramaktan acizdir. Bu yüzden merhum Saduk'un da "Risaletu'l-Akaid" kitabında söylediği gibi bu konulara dalmak doğru değildir. Kader konusunda konuşmak yasaklanmıştır. Nitekim Emiru'l-Müminin *aleyhis-selam* kendisine kader konusunu soran bir şahsa: "Derin bir denizdir dalma." buyurdular. Kişi ikinci kez sorunca: "Karanlık bir yoldur onu kat etme." buyurdular. Üçüncü defa sorunca da: "Allah'ın sırrıdır; külfeti altına girme." buyurdular.

Yine kader konusunda şöyle buyurmuşlardır: "Bilin ki, kader, Allah'ın sırlarından bir sır, kalelerinden bir kaledir. Allah'ın hicabında yüceltilmiştir; yaratıklarından dürülmüştür. Allah'ın mührüyle mühürlenmiştir. Allah'ın ilminde öne geçmiştir. Allah onu bilme yükümlülüğünü kulların omuzlarından indirmiştir. Onu onların tanıklıklarının üstüne çıkarmıştır. Çünkü onlar onu Rablik hakikatiyle elde edemezler; ihtiyaçsızlık gücüyle de, nuraniyet azametiyle de, vahdaniyet izzetiyle de kavrayamazlar. Zira ki o çok taşkın dalgalı bir denizdir. Allah Azze ve Celle'ye hastır. Derinliği gökle yer arası, genişliği de doğuyla batı arasındır. Örtün gece gibi siyahtır; bol yılanlı ve yutan balıklıdır. Bazen yücelir; bazen alçalır. Dibinde parlak bir güneş vardır; yegâne bir olandan gayri kimseye onu bilmek düşmez. Kim onu bilmek isterse, Allah'la hükmünde zıtlar; sultasında O'nunla cedelleşir; O'nun sırrını ve perdesini açar ve Allah'tan bir gazaba duçar olur; yeri ise cehennemdir; ne kötü akıbetir bu."

İkinci soruya gelince, bunun cevabı açıktır. Çünkü bilginin bilinene tabi oluşu, illa da bilinenden sonra oluşmasını gerektirmez. İmam'ın buna cevap vermesi de şayet soru soranın anlama kabiliyetinin yetersizliğinden dolayıdır.

Üçüncü soruya gelince, konunun ağırlığı, karmaşıklığı ve halkın birçoğunun O'nun ilmini kavramaktan aciz oldukları ortadadır. Bu konuda hekimler, kelamcılar şaşkın kalmışlar; sorunu çözebilecek pek doyurucu bir bilgi ortaya koyamamışlardır. Diyanet ehlinin durumu da, bu ve benzeri mevzularda cümlesini ikrar edip inanmak, niteliğine dalmamak, hakikatini kavramak düşüncesine kapılmamaktır. Çünkü nitekim Allah'ın zatını kavramak mümkün değilse, insanların akılları O'nun zatının aynı olan sıfatlarını da kavrayamaz.

Şayet de maksat, Allah Teala'nın özel hidayet ve lütfü olmadan yükümlüklerinin yerine getirilemeyecek kadar zor ve ağır olduğudur.

"Sevgisine ehil olanlar" cümlesi; "Allah'ın kendisine itaat edeceklerini bildiğinden sevdiği kimseler ve Allah'ı seven kimseler olmak üzere iki şekilde yorumlanabilir.

Bunların omuzlarından amel ağırlığını indirmesi de, hakikatlerini bildiğinden, onları özel lütuflara mazhar kılması, tevfik vermesi ve hidayet etmesiyle olmuştur. Yani onlara iyi niyetleri ve dürüst davranışları gereği yardım etmiştir.

"İsyan ehline de... bahşetti..." tabirine gelince; bu, ya cezalandırma açısından, ya da güç vermenin aslında rahmet ve lütuf olduğu ve kulun isyanda kullanmasıyla şerre dönüştüğüdür veyahut da onların kendileri isyan etmeğe rağbetli olduklarından sanki kendilerinin istemeleri sonucu bahşedildiğinden dolayısıdır. İkinci anlam daha uygundur.

"İsyan etme gücü" tabirine gelince, yani onların hakkında önceden bildiği; kendi özgür irade ve seçimleriyle yapacakları isyan için onlara güç verdi. Çünkü görevlendirmenin güç ve imkân vermeden gerçekleşmeyeceğini biliyordu. Aksi takdirde terk etmeye mecbur olurlardı.

"Kendinden kabullenme tahammülünü ise onlardan engelledi." cümlesine gelince, her ne kadar bazıları bu cümleyi "Onlara dair önceki ilmi gereği"ne atfederek: "ve onların kendinden kabullenme tahammülünü engelleyeceklerine dair önceki ilmi gereği" şeklinde anlamlandırmışsa da bu anlamın hem cümle yapısı hem de anlam uygunluğu açısından sorunlu olduğu açıktır.

Ama ben derim ki; bu cümleyi iki şekilde manalayabiliriz:

Birinci anlam olarak: "Allah onlara güç verdi ama onların itaat etmeyeceklerini ve kendilerini, O'ndan kabullenmeye güçleri yokmuş gibi bir pozisyona getireceklerini önceden biliyordu." deriz.

İkinci anlam olarak da Allah'ın onlardan özel inayet ve lütfünü kesmesini kastederek "Allah onlardan kendisinden kabullenme gücünü ise onlardan engelledi." şeklinde deriz. Çünkü lütufta bulunmamak kabullenme gücünü kesmeye eşdeğerdir. Bu durumda bu cümle de Allah Teala'nın: "**Allah onların kalplerini mühürledi...**" (Bakara/7) ayetine benzer bir anlam ifade eder. Keza: "...güç yetiremediler." cümlesi de aynıdır. Yani birinci grup için sunulan özel inayet bunlar için de sunulmayınca, bunlar sanki artık buna güçleri yokmuş gibi bir pozisyona düştüler. Çünkü Allah'ın ilmi doğrulanmağa daha evladır ve Allah'ın ilminde yanılma olamaz. Ancak bunun anlamı, Allah'ın bu ilmi, onların bu duruma gelmesine sebep olmuştur, demek değildir. Hayır, bu Allah'ın bilgisinin, bilinenle tam tevafuk ettiği içindir. Allah'ın dilemesi ve dilemesinin O'nun sırrı olduğu da aynı anlamı ifade eder. Yani Allah Teala her iki grubun da gerçeğini, hakikatine uygun şekilde bilmektedir. Bu yüzden de birine özel inayet sunarken diğerini de kendi haline bırakır, ama bunlardan hiçbiri onları itaat veya isyan etmeye mecbur kılma demek değildir." (Mir'atu'l-Ukul, c. 2, s. 166-170)

250- Bu hadisin zahiri anlamında iki sorun görülmektedir:

Birincisi; hayrın da şerrin de yürütülmesini, Allah'a nisbet vermekten hissedilen cebir şüphesi ki, önceki hadislerin de zahiri anlamında aynı problem göze çarpıyordu. Dolayısıyla onlarda yapılan izah aynen burada da geçerlidir ki, Allah'ın hayır ve şerri icra etmesinden kastedilen, kulu mecbur kılması değildir. Aksine bu, kulun kendi seçim ve iradesi çerçevesinde gerçekleşmektedir ki, sınamak için Allah, özgürlük çerçevesinde seçimini hayırdan yana yapıp, hayır işlemek isteyeneye o doğrultuda destek olurken, seçimini şerden yana yapıp şer işlemek isteyeneye de o doğrultuda güç ve imkân verir. Aksi takdirde özgürlük de sınama da anlamsız olurdu.

İkinci problem ise şerrin yaratılması olayıdır. Yani, bu hadiste hayrın yanı sıra şerrin yaratılması da Allah'a isnat edilmiştir. Oysa sırf hayır ve kemal olan Hak Teala'nın şerrin mebde olmaması icab eder. Bu çelişkinin halli nasıldır?

Bu hususta da deriz ki, şer olarak nitelenen şeylerin yaratılışı meselesi, İslami felsefe ve kelam ilminde genişçe ele alınmış ve bu konuda ortaya konulan bütün şüpheler yeterli cevaplarla red edilmiştir. İsteyenler ilgili kitaplara müracaat edebilirler. Bu cümleden bendenizin kaleme almış olduğu "Ehl-i Beyt Mektebinde Temel İnançlar" adlı kitabın "Adalet" bölümüne bakabilirler ki, orada özet nitelikte de olsa bu şüpheler teker teker ele alınarak cevaplandırılmıştır.

Bununla birlikte deriz ki: Hayır ve şer şu üç anlamda kullanılır:

1- Kulun itaat etmesine ve itaate yol açan sebep ve gerekçelere hayır; isyan etmesine ve isyana yol açan sebep ve gerekçelere ise şer denir.

2- Su, hava ve yiyecek maddeleri gibi yaşam için gerekli ve faydalı olan şeylere hayır; zehir, yılan ve akrep gibi zararlı varlıklara ise şer denir.

3- Nimetten sayılan şeylere hayır, bela ve musibetten sayılan şeylere de şer denir.

Hayrıyla şerriyle kulun eylemi çerçevesine giren işlerin, kulun kendi özgür irade ve seçimiyle gerçekleştiğini ve Allah'ın bunları yaratmasından maksadın, kula bu eylemlerini kendi özgür seçim ve iradesi dâhilinde gerçekleştirme imkânını sunması anlamına geldiğini gördük, biliyoruz.

Kulun eylemine girmeyen diğer iki tür varlığa gelince, bu tür varlıkların da hayırları şerlerine oranla kıyaslanmayacak kadar üstün durumdadır. Dolayısıyla Allah Teala'nın, yüce hikmeti gereği onları bu üstün hayırlarından dolayı yaratması icap etmektedir; hatta onları bu az şerlerinden dolayı yaratmamasının kendisi çok şerre meydan vermek olup hikmete aykırıdır.

Velhasıl, bu alanda şerrin iki anlamı vardır:

1- Varlık âleminin nizam-i ehzeni içinde ve kendi zatı itibarıyla hayır olmasıyla birlikte başka varlığın tabiatıyla uyumlu olmaması yüzünden ona mukayeseyle şerlilik boyutu bulunan bir varlık.

2- Varlık âleminde fesada yol açan ve yaratılmasını icap ettirecek bir yararı olmayan varlık.

Allah Teala'dan olumsuzlanan bu ikinci tür şerdir. Yani Allah Teala yaratılmasını icap ettirecek bir yararı olmayan bir varlığı yaratmaz; böyle bir şeyi yaratmak Allah'ın yüce ilim, hikmet ve kemal sıfatlarına aykırıdır.

İslam düşünürleri farz edilebilecek varlıkları beş kısma ayırıyorlar:

- 1- Büsbütün hayır olup hiç şerri olmayan varlık,
- 2- Büsbütün şer olup hiç hayrı olmayan varlık,
- 3- Hayır ve şerri eşit konumda olan varlık,
- 4- Hayrı şerrine oranla baskın durumda olan varlık,
- 5- Şerri hayrına oranla baskın durumda olan varlık.

İslam düşünürleri bu beş çeşit varlık türünden sadece iki türünün yaratılmasının hikmete uygun olduğu ve yüce Allah'ın da sadece bu iki tür varlığı yarattığını belirtmişlerdir. Melekler ve cennet sırf hayır olan varlıklara örnek teşkil ederken, dünya ve cehennem hayrı şerrine oranla üstün durumda olan varlıklara örnek teşkil etmektedir. Sırf şer olan, hayır ve şerri eşit konumda olan ve şerri hayrına oranla baskın durumda bulunan bir varlık ise yaratılmamıştır ve böyle bir şey varlık âleminde yoktur.

Bu hadiste işaret edilen şer ise, kulun eylemi dahiline giren yani, dini açıdan günah telakki edilen eylemlerdir ki onların şer oluşları, onların kendi zatı ve var oluşları açısından değil, onları işleyen kimselere nisbetlerinden kaynaklanmaktadır. Merhum Allame Tebatabai bu hususta şöyle demişlerdir: "Ben derim ki: Fiillerin iki yönü vardır: 1- Varoluşluk, olguluk yönü. 2- Faile mensubiyet yönü. Fiillerin itaat, isyan, güzel veya kötü olarak nitelendirilmelerini sağlayan işte bu ikinci yöndür. Çünkü meydana gelme ve gerçekleşme açısından nikah adı altında gerçekleşen cinsel birleşme ile zina arasında bir fark yoktur. Aradaki tek belirleyici fark, nikah adı altındaki cinsel birleşmenin Allah'ın emrine uygun olması, buna karşın zinanın bu uygunluktan yoksun oluşudur. Bir cana karşılık olmak üzere adam öldürmekle, bir cana karşılık olmaksızın adam öldürmek, terbiye etmek amacıyla yetimi dövmekle, haksızlık ederek dövmek arasındaki niteliksel fark da bunun gibidir. O halde günahlarla günah olmayan fiillerin farkı, günahların yapıcı yönünün olmayışı veya ilâhî emre ters düşmesi ya da toplumsal bir amaç ile bağdaşmayışıdır.

Bu arada yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah her şeyin yaratıcısıdır..." (Zümer, 62) Fiil ise, varlığı ve olguluğu ile bir "şey"dir. Hz. Ali (a.s) de, "Allah

dışında 'şey' olarak isimlendirilen her olgu yaratılmıştır..." (Usûl-i Kâfi, c.1, s.82, h: 2) buyuruyor. Bir ayette de yüce Allah şöyle buyuruyor: "**O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı...**" (Fussilet, 7) Buradan anlaşılıyor ki; her şey "yaratılmış" olduğu gibi "yaratılmış olması yönünden güzeldir de. Şu hâlde yaratılış ve güzellik birbirlerini gerektirirler, birlikte bulunurlar ve hiçbir şekilde birbirlerinden ayrılmazlar.

Sonra yüce Allah bazı fiilleri "kötü" olarak nitelendirmiş ve şöyle buyurmuştur: "**Kim iyilik getirirse, ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülük getirirse, sadece onun dengiyle cezalandırılır...**" (En'âm, 160) Cezalandırma olgusundan söz edilmiş olmasından anlıyoruz ki, burada insanların işlemiş oldukları günahlar kastediliyor. Bu şekilde, söz konusu günahların yaratılmışlıkla nitelendirilemeyecek ademî (yokluksal) kavramlar olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Aksi takdirde güzel olarak nitelendirilirlerdi.

Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "**Ne yerde, ne de kendi canlarınızda meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki biz, onu yaratmadan önce, bir kitapta olmasın...**" (Hadid, 22) Yine şöyle buyuruyor: "Hiçbir musibet başa gelmez ki Allah'ın izniyle olmasın. Kim Allah'a inanırsa onun kalbini hidayet eder..." (Teğâbun, 11) "**Başımıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. Allah birçoğunu da affeder.**" (Şûrâ, 30) "**Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük de kendindedir...**" (Nisâ, 79) "**...Onlara bir iyilik erişirse, 'Bu, Allah'tandır'. derler. Başlarına bir kötülük gelince de, 'Bu, senin yüzündendir.' derler. De ki: 'Hepsi Allah tarafındandır.' Bu topluma ne oluyor ki, hemen hiç söz anlamıyorlar.**" (Nisâ, 78)

Bu ayetlerden anlıyoruz ki, insanın başına gelen musibetler, nisbî kötülüklerdir. Şöyle ki, güven, selamet, sağlık ve zenginlik gibi yüce Allah'ın nimetlerinden biriyle nimetlenen insan bunlara sahip olan kişi olarak nitelendiriliyor. Eğer bir felaketin inmesi ve musibetin başa gelmesi sonucu bu nimetlerden birini kaybederse, inen felâket onun açısından "kötü"dür. Çünkü bir şeyin yitirilmesi, yok olmasını beraberinde getiriyor. Şu halde her musibet Allah'tandır ve bu açıdan asla kötü değildir. Sadece insan açısından nisbî olarak kötü sayılmaktadır. Çünkü musibet sonucu sahip olduğu bir nimeti kaybetmiştir. Onun için her kötülük yoklukla ilgili bir durumdur ve kesinlikle bu açıdan yüce Allah'a mensup değildir.

Kurb'ul-İsnad adlı eserde Bezentî'nin şöyle dediği rivayet edilir: Hz. Ebu'l-Hasan Rıza (İmam Ali bin Musa) *aleyhisselam*'a: "Ashabımızın bazıları cebre kail olurken, bazıları da istitaati (işin kulun gücüyle gerçekleştirilmesini)

ğini) kabul etmektedir." dedim. Râvi der; bunun üzerine İmam *aleyhis-selam* bana yaz buyurdular: "Rahman ve rehim olan Allah'ın adıyla: Ali bin Hüseyin buyurmuşlardır ki: "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "Ey Âdemoğlu! Dilediğini benim dilememle dilersin; benim gücümle farzlarımı bana eda edersin; benim nimetimle isyanıma güç yetirirsin. Seni işiten, gören kılmışım. **"Sana ulaşan her iyilik Allah'tan; başına gelen her kötülük ise kendindedir..."** (Nisa/79) Bunun içindir ki iyiliklerine, ben senden daha evlayım; kötülüklerine ise, sen benden daha evlasın. Bu yüzdendir ki ben yaptığımdan sorgulanmam; ama onlar sorgulanırlar. İstedığın her şeyi senin için diziverdim." (el-Mizan Tefsiri, c. 1, s. 101) Evet, "Kul, ancak Allah'ın verdiği; dileme, güç, içgüdü ve diğer nimetleri sayesinde dilediğini diler, yaptığını yapar. Allah Teala'nın kula verdiği şeylerin tamamı onun için gereklidir ve baştan sona hayırdır. Onlara kötülük boyutu kazandıran kulun kendidir. O halde eğer kul bir hayır işlerse, Allah bu hayra deha evladır; çünkü O'nun verdiği bu nimetler sayesinde işlenmiştir. Ama eğer kötülük işlerse, bu kötülüğe kul daha evladır; çünkü onu kötülüğe çeviren kuldur.

Sorgulanmaya gelince, Allah sorgulanmaz; çünkü O'nun verdiği sırf hayırdır; hiç kimse hayrından dolayı sorgulanmaz. Kula gelince sorgulanır; çünkü yanlış yapan odur; yanlış yapan ise sorgulanır.

251- "Nasıl böyle oldu, nasıl şöyle oldu?" diyene yazıklar olması, böyle birinin işin sırrını ve hikmetini bilmeden Hak Teala'ya itiraz etmeğe kalkışmasındandır. Böyle biri kendini bilgisiz kabul edip de işin gerçek yüzünü ve asıl hikmetini öğreneceğine, kendi cehaletinden yüce Allah'a itiraz etmeğe ve kusur bulmağa çalışır ki oysa evrenin işleyişinde bir kusur yoktur, kusur onun kendinde ve cehaletinde yatmaktadır.

252- Merhum Tabatebai bu hadisin zeylinde kaza ve kader hakkında kısa bir açıklamada bulunmuştur. Merhum Tebatebai'nin bu açıklaması özetle şöyledir: "Kaza ve kader meselesi İslam tarihinin en eski bahislerinden biridir. Bu konu İslam davetinin başladığı ilk dönemlerinden itibaren müslümanları kendine meşgul ede gelmiştir.

İlahi kazanın (hükümün), bütün olayları ve bu cümleden insanın ihtiyari eylemlerini de kuşatması, bazı sade görüşlülere göre insan iradesini devre dışı bırakmakta ve insanın eylemlerinde özgür değil, mecbur olmasını gerektirmektedir. İlimde derinleşmemiş olan bu kimseler o dönemde bu konu üzerinde iki gruba bölünmüşlerdir.

a) Cebriyeciler; bunlara göre kesin ilahi irade diğer nesnelere de taalluk etmiştir. Kader denen de budur. Bu yüzden de insan eylemlerinde özgür değil, mecburdur. İnsanın eylemleri de diğer varlıklar gibi Allah Teala'nın yarattığı şeylerdir.

b) İkinci grup ise tefvize kail olanlardır. Bunlara göre ise eylemler ihtiyar çerçevesinde gerçekleşmektedir. İnsanın eylemleri ilahi iradenin dışındadır. Bu yüzden de insanın fiili insanın kendi yarattığıdır.

Sonra her bir grup bu görüşlerine, selim akılla çelişen, nedensellik kanununu inkâr etmek, günahların Allah'ın işi olması ve evrenin varlığını sürdürmede bir nedene muhtaç olmaması gibi bir takım sonuçlar kurgulamışlardır.

Bütün bunlar bu kimselerin ilahi iradenin fiillere ve diğer nesnelere taalluk etme mevzuunu iyi kavramamalarından kaynaklanmıştır.

Bu konu uzun bahisleri içeren bir mevzudur. Burada detaylı olarak açıklanması imkânsızdır. Ama bir örnekle konuya ışık tutmaya çalışırken, her iki grubun hangi hususlarda hata ettiklerine ve gözlerinden kaçan doğru görüşün ne olduğuna kısaca işaret edeceğiz.

Bu amaçla diyoruz ki; geniş maddi imkânlarla sahip olan birini düşünün ki erkek hizmetçilerinden birini bir kadın hizmetçisiyle everir ve kendilerine bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek menkul ve gayrimenkulden oluşan maddi imkân verir.

Bu durumda eğer efendilerinin onlara mal bağışında bulunmasıyla onların hiçbir şeye sahip olmadıklarını ve yegâne mülk sahibinin efendileri olup, efendilerinin mülkünün onlara vermeden önceki gibi aynen devam ettiğini söylersek, bu Cebriye'nin görüşü olur.

Ve eğer hizmetçilerin efendilerinin onlara mal bağışında bulunmasıyla artık her şeyin sahibi olduklarını, efendilerinin mülkiyetinin ise yok olup gittiğini ve hizmetçilerin kendi başlarına diledikleri her şeyi yapabileceklerini söylersek, bu da tefvizcilerin görüşü olur.

Ama eğer hizmetçilerin efendilerinin onlara bahşettiği şeye efendilerinin mülkiyeti dâhilinde ve efendilerinin mülkiyetinin enleminde değil de boylamında sahip olduklarını söylersek, bu doğru görüş olur.

Nitekim yazı yazma eylemi hem elin işidir hem de insan ruhunun. Ama yazmanın elin işi olması, ruhun işi olmasının boylamındadır enleminde değil. Bu yüzden de yazı yazmayı ele nisbet vermek, nefse de nisbet vermekle çelişmemekte, her ikisine de gerçek anlamda nisbet edilmektedir. İmam *aleyhisselam*'ın bu hadiste işaret ettiği doğru görüş işte budur...." (*Usulu'l-Kafi*, c. 1, s. 156.)

253- Yani, her şey Allah'ın kaza ve kaderiyle gerçekleştiğine göre, artık benim yorgunluğumun karşılığı da Allah'ın kaza ve kaderine kalmıştır. Dilerse, çektiğim bu zahmetten dolayı mükâfat verir, dilerse de bir şey vermez. Benim iyi eylemimden dolayı illa da mükâfat beklemem, anlamsızdır. Çünkü her şey kaza ve kadere göre gerçekleştiğine göre, artık hak etme ve mükâfatı kazanma denen bir şey söz konusu değildir.

254- Sa'd/27.

255- Bu hadisin diğer nakillerinde bazı farklılık ve izafeler de bulunmaktadır. Mesela Merhum Tebersi "el-İhticac" kitabında bu hadisi naklettikten sonra şöyle kaydetmiştir: "Rivayet edilir ki, daha sonra o yaşlı adam: "Ey Emiru'l-Müminin o halde zikrettiğin bu kaza ve kader nedir?" diye sormuş, Hazret de şöyle yanıtlamışlardır: "İtaate emretmek, isyandan nehyetmek, iyi işi yapma ve isyanı terk etme gücünü vermek, yakınlaşmak isteyenlere destek olmak, isyan etmek isteyenleri kendi hallerine terk etmek, vaad ve vaidde bulunmak, teşvik etmek ve uyarmak bütün bunlar Allah'ın bizim işlerimizle ilgili kaza ve kaderidir. Bunun dışında bir zanda bulunma; çünkü zanda bulunmak amelleri düşürür." Bunun üzerine o yaşlı adam şöyle der: "Bununla benim sıkıntımı giderdin, ey Emiru'l-Müminin, Allah da senin sıkıntımı gider sin." (*Mir'atu'l-Ukul*, c. 2, s. 182)

256- Bu hadisin anlamı bu bölümün altıncı hadisinde daha netlik kazanacaktır.

257- Bu hadiste yer alan Kaderiyye'den maksat, insanın fiillerinde büsbütün müstakil olduğunu savunan tefvizcilerdir. Bu isim, Allah Resulünün: "Kaderiyye bu ümmetin mecusudur." buyruğundan alınmıştır. Cebre kail olanlar tefvizcilere, kaderi inkâr etmeleri sebebiyle Kaderiyye ismini verirken; tefvizciler de cebre kail olanlara, kadere kail olmalarından dolayı Kaderiyye ismini vermişlerdir. Ehl-i Beyt'ten gelen hadislerde ise her iki gruba da bu isim uyarlanmış ve Allah Resulünün işaret edilen hadisi, her iki grup hakkında da geçerli görülmüştür.

Tefvizcilerin Mecus olarak sayılmaları, Mecusların hayır ve şer için iki ayrı mebdee kail oldukları gibi, insanı fiillerini gerçekleştirmede Allah'ın karşısında müstakil bir mebde olarak görmelerinden dolayıdır.

258- Â'raf/43.

259- Müminun/106.

260- Hicr/39.

261- Hadisin akışından anlaşılıyor ki, İmam (a.s) tefvize kail olan Kaderiye'nin görüşünü şiddetle yérince, hadisi nakleden Yunus bu görüşte olmadığını bildirmek amacıyla her şeyin Allah'ın meşiet, irade, takdir ve hükmü-

ne dayandığına dair inanişını anmış; İmam *aleyhisselam* ise bunun da doğru şekilde kavranmadığı takdirde cebre götüreceğini anlatmak için bu inanişın da doğru olmadığına işaret etmiştir. Ama bilmediğimiz bazı sebeplerden dolayı, ne cebir ne de tefviz olan Ehl-i Beyt'in savunduğu orta görüşü açıklamamıştır, ya da İmam'ın buna dair açıklaması bu nakilde yer almamıştır.

262- Bu hadiste söz konusu edilen Allah'ın izninden maksat; **"Hiçbir can Allah'ın izni olmadan ölmez..."** (Ali- İmran, 145) ayetinde geçen izin ile "...Onlar Allah'ın izni olmadan hiçbir kimseye zarar veremezler..." (Bakara Suresi 102) ayetinde geçen iznin aynısı olup aynı anlamda kullanılmıştır.

Bu arada bu hadisin bir benzerini de merhum Tebersi "el-İhticac" kitabında Hz. İmam Ali en-Naki *aleyhisselam*'dan nakletmiştir. O hadiste; "Onlara emrettiği her şeyde, onlar için onu terk etme yolu da koymuştur." tabirinin ardından; "Onları nehyettiği her şeyde, onlar için onu terk etme yolunu da koymuştur." cümlesi yer almış; "Onlar ancak Allah'ın izniyle alır ve terk ederler." cümlesinden sonra da; "Allah hiçbir kimseyi kendine isyan etmeye mecbur etmemiştir; aksine onları sınamıştır. Nitekim **"Hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için..."** (Mülk,2) buyurmuştur." tabiri kaydedilmiştir.

263- Çünkü Allah Teala: **"...Allah çirkinliği emretmez..."** (Â'raf/28) buyurmuştur. Bunlar Allah'ın bu ayetini yalanlamakta ve hâşâ Allah'ın yalan söylediğini iddia etmekte.

264- Bu tefvizcilerin sözüdür. Oysa Allah Teala: "...Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve Allah her şeye tam manasıyla kadirdir." (Maide,17) ve: "...Allah her şeyi yaratandır; O birdir ve karşı durulamaz güç sahibidir." (Ra'd,16) buyurmuştur.

265- Bu da tefvizcilerin sözüdür ki Allah Teala'nın: **"...Maşallah kuvvet yalnız Allah'ındır..."** (Kehf,39) buyruğuyla çelişmekte ve bu görüşte olanlar böylece Allah'ın yalan söylediğini ileri sürmekte.

266- Sana günah işleme hususunda ruhsat vermiş olurum, çünkü bu durumda senin günah işlemen de Allah'ın kaçınılmaz iradesi gereği olur ve senin için bir suç söz konusu olmaz.

267- Nisa/79.

268- Bu hadis, "Meşiet ve İrade Babı"nın 6. hadisinin aynısıdır. Aralarında pek az bir farklılık bulunmaktadır.

Ayrıca orada açıklama amacıyla şu dipnota yer vermiştik: "Kul, Allah'ın verdiği; dileme, güç, içgüdü ve diğer nimetleri sayesinde dilediğini diler, yaptığını yapar. Allah Teala'nın kula verdiği şeylerin tamamı onun için gereklidir ve baştan sona hayırdır. Onlara kötülük boyutu kazandıran kulun kendidir. O

halde eğer kul bir hayır işlerse, Allah bu hayra deha evladır; çünkü O'nun verdiği bu nimetler sayesinde işlenmiştir. Ama eğer kötülük işlerse, bu kötülüğe kul daha evladır; çünkü onu kötülüğe çeviren kuldür.

Sorgulanmaya gelince, Allah sorgulanmaz; çünkü O'nun verdiği sırf hayırdır; hiç kimse hayrından dolayı sorgulanmaz. Kula gelince sorgulanır; çünkü yanlış yapan odur; yanlış yapan ise sorgulanır."

269- Merhum Tebatebai bu hadisin zeylinde şu açıklamayı yapmıştır:

"Şüphesiz, bütün objektif olaylar ve bu cümleden insan eylemleri, tam sebeplerinin bütün parçaları ve var olmalarında ihtiyaç duydukları bütün etkenler tahakkuk etmedikçe gerçekleşmezler. Tam sebeplerinin bütün parçaları tahakkuk edip de var olmakta ihtiyaç duydukları hiçbir etken kalmayınca ise zorunlu olarak gerçekleşirler. Aksi takdirde, bir şeye oranla tam sebebinin varlığı ve yokluğu aynı konumda olur ki, bu imkânsızdır.

Örneğin, bir lokma yiyeceğin yenilmesini, insana nisbet ettiğimizde; eğer insan ve farz edilen yiyecek var olur, insanın yemek yemede ihtiyaç duyduğu bütün uzuv ve organları da sağlıklı olarak çalışır durumda olur, insanın da o lokmayı yemeğe tam bir iştah ve kesin kararlılığının yanı sıra onu yemesine engel olacak hiçbir engel de söz konusu olmazsa, mutlaka yeme eylemi zorunlu hale gelir ve gerçekleşir. Bu, yemek eylemi gibi bir eylemin, tam sebebinin bütün parçalarına oranla olan durumudur.

Buna karşılık, yemek gibi bir fiilin, tam sebebin diğer parçalarının bulunduğu bir ortamda yalnızca fiili gerçekleştirme uzuvlarına sahip olan insana nisbeti, imkân (olasılık) ve tam istidat nisbetidir ki buna istitaat (güç yetirme) nisbeti de denir. İnsan böyle bir ortamda dilerse o fiili gerçekleştirir, dilemezse de onu terk eder.

Ama fiilin insana, yemeğin bulunmadığı bir yerde yemek yeme gibi, tam sebebin diğer parçalarının olmadığı bir ortamda olan nisbeti, ise, sırf olasılık ve zayıf derecede olan bir istidat nisbetidir ki, buna istitaat (güç yetirme) denmez. Çünkü yemeğin olmadığı bir yerde insan yemek yemeye güç yetirmemektedir.

Buna göre İmam'ın bu hadiste yer alan: "istitaat (güç yetirme) fiille beraberdir." buyruğundan maksadı, fiilin gerçekleştirilmesinin veya gerçekleştirilmemesinin sadece insanın iradesine bağlı kaldığı tam istidat halidir; yoksa zayıf derecede bulunan sırf olasılık hali kastedilmemiştir.

O halde bu hadisin, Eşaire'nin: "Fiile dair kudret, fiille birlikte var olur, fiilden önce değil." görüşleriyle bir alakası yoktur. Çünkü bu görüş kendi yerinde açıklandığı üzere batıl bir görüştür. Bu açıklamamızla aynı zamanda bu bölümdeki diğer hadislerin de anlamları vuzuha kavuşmuştur." (Usulu'l-Kafi, c.1, s. 161)

270- Merhum Allame Meclisi bu hadisin zeylinde özetle şu açıklamaya yer vermiştir: "Bilmelisin ki, kelamcılar istitaat ve kudretin kulda fiilden önce mi yoksa fiille birlikte mi tahakkuk bulduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmamiyye ve Mutezile birinci görüşü kabul ederken, Eşaire grubu ikinci görüşü benimsemiştir. Her bir grup da kendi görüşünü teyit eden deliller ikame etmiştir ki, burada zikredilmeleri imkânsızdır.

Ancak hak görüş İmamiyye'nin savunduğu görüştür. Çünkü oturan bir insanın oturduğu esnada kıyam etmeğe ve ayakta olan bir insanın ayakta olduğu esnada oturmaya kadir olduğunu insan kendi vicdanında kesin olarak bilmektedir. Birçok hadis de bu anlamı vurgulamaktadır. Bu hadislerden bazıları şöyledir:

1- Saduk Avf bin Abdullah'tan o da amcasından naklen dedi ki: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a istitaati sordum. "Yaptılar mı?" diye sordular.

"Evet," dedim; "fakat onlar istitaatin önce değil de, ancak iş anında işle birlikte oluştuğunu sanıyorlar."

Buyurdular ki: "Bu kavim şirke düşmüştür."

2- Hişam bin Salim'den, dedi ki: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam* şöyle buyurdular: "Allah kullarda istitaat (güç yetirme) koymadan, ne onları bir fiili yapma külfetiyle mükellef kıldı ne de bir şeyden onları sakındırdı. Önce onlarda istitaati koydu sonra da onlara emir ve nehiy yöneltti. O halde hiçbir kul emir ve nehiyden, yapma ve terk etmeden, tutma ve bırakmadan önce oluşan istitaat olmadan ne bir şeyi yapar ne de terk eder.

3- Ebu Besir'den, dedi ki: "Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'ın, yanında bir grubun fiiller ve davranışlar konusunu tartıştığı esnada şöyle buyurdıklarını duydum: "İstitaat fiilden öncedir. Allah Azze ve Celle, kulda güç oluşmadan, bir şeyi yapmaya veya terk etmeye dair bir emir vermemiştir."

Bu anlamı ifade eden hadisler çok fazladır.

Eşaire'nin kudretin fiilden önce değil de fiil esnasında oluştuğu görüşüne gelince, onlar kulun kudret ve iradesinin fiilin tahakkukunda bir etkisi olmadığına kail olduklarından bu görüşü ileri sürmüşlerdir.

Bu hususları bildikten sonra bilmelisin ki, bu hadis, zahir anlamıyla Eşaire'nin görüşüne uygun olup İmamiyye'nin görüşüyle çelişmektedir. Yukarıda işaret ettiğimiz sahih hadisler de bu hadisin zahir anlamını red etmekte. Ancak bu hadisin de aşağıdaki şekillerde yorumlanması mümkündür.

a) Bu hadis takiiyeye hamledilir. Çünkü muhaliflerin çoğunluğu inanç konusunda Aş'ari'nin görüşünden tabeiyyet etmekte. Bu hadiste istitaatin olma-

diğına dair zikredilen delilin, Aş'ariler'in kulun muhtar olmadığına dair getirdikleri en önemli delilleriyle örtüşür durumda olması da bunu teyit etmektedir.

Çünkü onlar görüşlerine şu delili getirmişlerdir: "Bir işe kadir olmak, onu yapma ve terk etme imkânına sahip olmak demektir. Bu ya onun var olduğu durumda olacaktır. Bu durumda onun varlığı zorunludur ve artık terki mümkün değildir. Ya da onun yok olduğu halde olacaktır. Bu durumda da onun yokluğu zorunludur ve artık yapılması imkânsızdır."

Onların bu deliline cevap olarak denmiştir ki: "Biz kudretin onun yok olduğu halde olduğunu söylüyoruz. Ama yokluk halindeki kudretin anlamı, ikinci bir anda onun yapılma imkânının olmasıdır. Bunun ise onun ilk andaki yokluğunun zorunluluğuyla bir çelişkisi yoktur."

b) Hadiste geçen istitaattan maksat, ancak işle birlikte olan tam istitaat olur. İstitaat aletinden de maksat, ister yapma ve ister terk etme olsun, işin bağlı olduğu her şey olur. Açıktır ki, yapmaya dair böyle bir istitaat ancak yapmakla ve terk etmeye dair böyle bir istitaat da ancak terk etmeyle beraber olur. Başka bir tabirle de, istitaattan maksat, artık kimsenin engel olmayacağı şekilde işe tek başına güç yetirme olur. Bu ise ancak işin yapılma aşamasında mümkündür. Çünkü işin yapılma aşamasından önce Allah Teala'nın, kulun düşüncesini değiştirme, kendisini veya aletini yok etme yoluyla onu engellemesi olasıdır. Kısacası, bir işe istitaat sahibi olmak, ona güç yetirme, fiilin de onun gücüne boyun eğerek oluşması demektir. Bir işi yapmaya veya terk etmeye dair böyle bir istitaat, karşı tarafına da istitaat sahibi olmayı gerektirmiyor. Ama kudret böyle değildir. Bir tarafa kudret sahibi olmak, karşı tarafa da kudret sahibi olmayı gerektirir. Buna göre bir işe kudret sahibi olmak onun oluşmasından birkaç derece öncedir, ama istitaat böyle değildir. Ancak onun oluşmasıyla birlikte olabilir.

c) İstitaatin fiille birlikte olmasından maksat, işin yapılmaya başlamasıyla istitaatin önceden olduğunun ve Allah Teala'nın o işin oluşmasına izin verdiğinin ortaya çıkması olur. Nitekim bazı hadislerde "Hüküm verildikten sonra artık beda olmaz." denmiştir... /Mir'atu'l- Ukul, c. 2, s. 215/

Ben derim ki: "Merhum Allame Tebatebai'nin önceki hadisin zeylinde işaret ettiği gibi; bu ve benzeri hadislerde bahsedilen istitaattan maksadın, işin yapılması için kulun iradesinden başka bir engelin kalmadığı şekildeki hazırlık durumu olduğunu kabul edersek, hadisin ifadesinde hiçbir sorun kalmaz ve Merhum Allame Meclisi'nin zikrettiği; "bu hadisin zahiri anlamda Eş'arilerin görüşünü teyit ettiği, dolayısıyla da takiiyeye hemledilmelidir"e dair ihtimali de ortadan kalkmış olur.

271- Aşkın hüccetten maksat; kula verdiği akıl, gönderdiği ilahi elçiler, ilahi mucizeler, açık beyanlar ve delillerdir. Aletten maksat ise kula ata ettiği kudret ve özgür iradedir.

272- Yani Allah Teala, bu kimselerin kendilerine verilen kudret ve özgür iradeleriyle kâfirliği seçeceklerini ve bu doğrultuda hareket edeceklerini biliyordu. Özgürlük, onların iradelerinde serbest bırakılmalarını ve önlerinin açık olmasını icap ediyordu. Dolayısıyla Allah'ın iradesi de, bunlar hakkındaki bu ilmi doğrultusunda oluverdi. Ama Allah'ın bu iradesi, kulun iradesinden kaynaklanan bilaraz bir irade olduğundan, onun özgürlüğüne bir hanel getirmez, onu işinde mecbur kılmaz; aksine, onun özgürlüğünü daha da pekiştirir.

273- Tevbe/115.

274- Şems/8.

275- İnsan/3.

276- Fussilet/17.

277- Beled/10.

278- Burada marifetten maksat, Allah'ın insanlara indirdiği bilgi ve hükümleri içeren din bilgisidir. Böyle bir marifet edinme aracının insanlarda olmadığı ortadadır. Aksi takdirde elçiler göndermesine ve açıklamada bulunmasına bir gerek kalmazdı. Nitekim İmam *aleyhisselam*'ın şahit olarak zikrettiği iki ayet de bu anlamı ifade etmektedir.

279- Bakara/286.

280- Talak/7.

281- Tevbe/115.

282- Kâfi kitabının bazı nüshalarının bu kısmında "Bir Bab" diye bir başlık yoktur. Bu bölümde yer alan tek hadis de zikredilen unvanla örtüşmemektedir. Hadisin akışından bu hadisin de önceki bölüme ait olduğu anlaşılmaktadır. Zira önceki bölümde yer alan hadislerin birinde insanların din marifetini elde etme imkânına sahip olmadıkları belirtilmişti. Bu hadiste marifetin yanı sıra insanın elinde olmayan bazı başka şeylere de işaret edilmiştir.

283- Tevbe/91.

284- Tevbe/91.

285- Tevbe/92.

286- Merhum Allame Tebatebai bu hadisin zeylinde şu açıklamayı yapmıştır: "Hidayetin, Allah'tan olup kulların onda bir etkinliğinin olmadığı meselesi, ilk bakışta nazara uzak gibi görünse de, hem naklin hem de aklın ispat ettiği bir konudur. Şu anlatacaklarımızı iyice dinle:

Tevhid, nübüvvet, imamet ve benzeri ilahi öğretilerde, sadece bilinmesi ve varlığına yakın edilmesi yeterli değildir. Nitekim Allah Teala buyurmuştur ki: "**Yakin ettikleri halde onları inkâr ettiler...**" (Neml,14). Yine buyurmuştur ki: "**...Allah onu bilgi üzerine saptırdı...**" (Casiye,23). Aksine, bilmekle birlikte ona iman etmek de icap eder.

İman ise, insanı bilinen bilgi doğrultusunda harekete iten nefsin boyun eğişi ve kalbin özel şekildeki etkileniştir.

Bilgi, doğru şekilde fikir yürütmenin ürünü olduğu gibi, kalbi izan ve itikat da, uygun kalbi hal ve özelliklerin ürünüdür. Kalbinde cimrilik özelliği kök salmış olan birinin, cömertliğin ve mal harcamanın iyiliğine inanması olanaksızdır.

Böyle bir durumda olan bir kimse bu özelliğinden, ancak terbiye altına alınarak cömertlik doğrultusunda çaba harcaması sağlanırsa, uzun bir süreden sonra cömertlik doğrultusunda tekrarlanan eylemleri sonucu yavaş yavaş kurtulabilir.

Hakka delil getirmek de, ancak doğru düşünceli insan nezdinde onun aydınlığa kavuşmasını sağlar. Ona iman etmesinin ve karşısında boyun eğmesinin ise, başka bir objektif sebebi vardır. Bu sebep, o insanın nefsindeki bu imanın oluşmasına zemin oluşturan nefsanî özellik ve yatkınlıktır. Bu özellik ve yatkınlık ise, insanın irade etmesiyle hemen oluşuveren ve insanın elinde olan bir şey değildir. İnsan, ne kendi nefsinde ne de başkasının nefsinde iman etmeğe yol açan bu nefsi yatkınlık ve özelliği irade etmekle oluşturamamaktadır. Demek ki insanın iman edip hidayete ermesinin, insanın ihtiyar ve iradesine ilaveten, objektif olan başka bir sebebi de vardır.

Bu sebep, doğru düşünceye ilaveten, hak ile çelişmeyen ve hakkı kabul etmeye yatkın olan nefis uyumluluğudur ki, bunların var edilmesi de, diğer objektif varlıklar gibi, insan iradesinin değil, Allah'ın işidir.

Bu yüzdendir ki, bu hadisler iman etmeği, kâfir olmağı, hidayete ermeği ve sapmağı Allah Teala'ya nisbet vererek, bunların insanın elinde olmadığını bildirmekte ve bu hususta ısrarcı olmayı ve mücadele etmeyi yasaklamaktalar. Nitekim Ukbe'nin naklettiği bu babın 3. hadisinde: "Dininiz konusunda insanlarla tartışmayın. Çünkü tartışma kalbi hasta eder." buyrulurken, bu şekildeki bir davranışın, karşı tarafın taassup damarlarının kabarmasına ve hak karşısında cephe almasına yol açtığına işaret edilmiştir.

Kur'an ve sünnette güzel terbiyeye, tebliğe, hakka davete ve hakkı hatırlatmaya dair gelen emir ve teşviklere gelince, bunlar sadece insanı hidayete ve itaate yaklaştırmaktadır; hidayet ve itaati zorunlu duruma getirmemektedir. Bu anlattıklarımız üzerinde düşünmekle babın diğer hadislerinin anlamları da aydınlığa kavuşmaktadır. Hidayet Allah'tandır." /Mir'atu'l-Ukul, c. 2, s. 165/

287- En'am/125.

288- Kasas/56.

289- Yunus/99.

290- Mürchie, İman olduğu takdirde hiçbir günahın insana bir zarar veremeyeceğine, kâfirlikle de hiçbir itaatın insana bir yarar sağlayamayacağına inanan bir İslamî fırkadır. Bunlara "Mürchie" isminin verilmesi, Allah Teala'nın, günahlarından dolayı onları cezalandırmayı ertelediğine inandıklarından dolayıdır. Çünkü "Mürchie" kelimesi, erteleme anlamına gelen "ırca" kökünden türetilen bir ism-i faildir. Bazıları da, bunlara "Mürchie" denmesinin, onların ameli ertelemelerinden, yani derece itibariyle amelin niyet ve itikattan daha geride olduğuna inandıklarından kaynaklandığını söylemişlerdir. Bu arada Hz. Ali *aleyhisselam*'ı sahip olduğu makamdan daha geride görenlere de "Mürchie" denmiştir.

291- Kaderiyye, hem insanın eyleminde muhtar olmadığını iddia eden cebircilere, hem de insanın fiillerinde büsbütün müstakil olduğunu savunan tefvizcilere denmiştir.

Bu isim, Allah Resulünün: "Kaderiyye bu ümmetin mecusudur." buyruğundan alınmıştır. Cebre kail olanlar tefvizcilere, kaderi inkâr etmeleri sebebiyle Kaderiyye ismini verirken; tefvizciler de cebre kail olanlara, kadere kail olmalarından dolayı Kaderiyye ismini vermişlerdir.

Ehl-i Beyt'ten gelen hadislerde ise her iki gruba da bu isim uyarlanmış ve Allah Resulünün işaret edilen hadisi, her iki grup hakkında da geçerli görülmüştür.

292- Bu hadis, "İmamlara İtaat Etmenin Farz Oluşu Babı"nın 15. hadisinin aynısıdır. Şu farkla ki burada hadisin tamamı zikredilmemiştir. Oradaysa tamamı yer almıştır.

293- Yani aynı soruyu aynen ben de ona soruyorum. Şimdi o bana cevap vermelidir.

294- Yusuf/5.

295- Sâffât/147.

296- Bakara/124.

297- Bakara/124.

298- Bakara/124.

299- Rivayette geçen "Ve elini tuttu." cümlesi iki şekilde yorumlanabilir.

Birincisi; bizim de yukarıda yorumladığımız gibi; bu cümlenin hadisi nakleden raviye ait olduğu kabul edilir. Buna göre ravi, İmam *aleyhisselam*'ın Hz. İbrahim'in üstünlüklerine dair sözlerini naklederken parantez içerisinde ayrıca hazretlerinin bütün bu üstünlüklerin O Hazret'te birleştiğini daha iyi anlatmak amacıyla mübarek ellerinin parmaklarını da birleştirdiğine işaret ediyor.

İkincisi; bu cümlelerin de İmam'a ait olduğu kabul edilir. Bu durumda İmam'ın bu cümleyi mecaz anlamda kullandığı ve Allah'ın Hz. İbrahim *aleyhisselam*'ın elini tutmasından maksadın, o hazretin makamını yükseltmesi olduğu kabul edilir. Bu yoruma göre de hadis şöyle tercüme edilmelidir: "... Bütün bu şeyleri onda toplayınca, elini tutarak (onu yücelterek) kendisine: "Ey İbrahim, 'Ben seni insanlara imam kılıyorum.' buyurdu..."

300- Bakara/124.

301- Bakara/124.

302- Meryem/54.

303- İmam *aleyhisselam*'ın ayeti okurken muhaddes kelimesine de yer vermesi, bu kelimenin de ayetin metninde yer aldığı anlamına gelmiyor. Hayır, İmam *aleyhisselam* onu ayete tefsir olarak zikretmiştir. Maksat; İmam gibi, muhaddes olan kimselerin de ayette açıkça zikredilmemelerine rağmen, ayette geçen hükme tabi olduklarını belirtmektir.

304- Hac/52.

305- Hac/52.

306- Merhum Allame Meclisi bu bölümün hadislerinin izahında şöyle demiştir: "Bilesin ki, bu hadislerden nebi ve imamın farkının çıkarılması sorunsuz değildir. Buradaki hadislerle konu hakkındaki başka hadislerin arasını bulmak da son derece zordur. Biz bu hadislerin birçoğunu Biharü'l-Envar kitabında rivayet etmişizdir. Benim bu hadislerin çoğundan anladığım şudur ki, imam şer'i hükmü rüyasında görmez, ama nebi görebilir. İmam, nebi ve resul arasındaki farka gelince, resul ilahi hükmün açıklanması esnasında hükmü getiren meleği görürken, resul olmayan nebi ile imam diğer durumlarda meleği görebilseler dahi bu halde meleği görmemekteler. Yine diğer hallerde ortak olsalar dahi, resul olmayan nebi ve imamın yalnızca Cebrail'i görememeleri de mümkündür. Ancak bu ihtimal de bazı rivayetlerle uyuşmamaktadır. Rivayetler bir kenara konulursa, şayet İmamlar'la Ulu'l-Azm olmayan peygamberler arasındaki fark şudur ki, İmamlar sadece Allah Resulü'nün vasileri olup ancak O'nu temsilen konuşurlarken, peygamberler şeriat açısından başkasının şeriatına tabi olsalar dahi kendileri bizzat nebi olarak mebus kılınmışlardır. Bununla birlikte İmamlar'ın sahip oldukları temsilcilik makamı onların sahip oldukları bizzat mebus olma makamından daha üstün ve daha yüce bir makamdır..." (Miratü'l-Ukul, c. 2, s. 289)

307- Bilgi, salih olmak, tasdik ve teslim.

308- Taha/82.

309- Maide/27.

310- İmam *aleyhisselam* bu buyruklarıyla: "... **itaat edin Allah'a, itaat edin Resule ve sizden olan emir sahiplerine...**" (Nisa/59) ayetine işaret etmekte ki, Allah Teala kendine itaat etmeği emir buyurduğu gibi, hiçbir kayıt ve şart koşmadan Resulüne ve müminlerden olan Emir Sahipleri'ne itaat etmeyi de emretmiştir. Bu da hem Resulün hem de Emir Sahipleri'nin masum olduklarını göstermektedir. Aksi takdirde yanılmayla da olsa onların Allah'ın emirleriyle çelişen emirleri olabileceği ihtimali doğar. Oysa açıktır ki Allah'ın emriyle çelişen hiçbir emre itaat edilemez. Bu da ayette bu kaydın göze alınmasını icap ettirirdi. Nitekim Yüce Allah, ana babaya itaat emrini verirken bu kaydı koşmuş ve buyurmuştur ki: **"Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin ve bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz banadır. O zaman yaptıklarınızı size haber vereceğim."** (Lukman/15 ve ayrıca Ankebut/8) Görüldüğü gibi ana babanın masum olmadıkları için Yüce Allah, onlara itaat etme emrini, kendi emriyle çelişme kaydıyla sınırlamıştır. Ama Resulü ve Emir Sahipleri'nde böyle bir ihtimal söz konusu olmadığı için, onlara itaati, kendine itaat gibi kayıtsız ve şartsız emretmiştir. Bu da Emir Sahipleri'nin de Allah Resulü gibi masum olmaları ve Allah Teala tarafından seçilmiş olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

311- A'raf/31.

312- Nur/36.

313- Nur/36,37.

314- Fâtir/24.

315- Hac/46.

316- İbrahim/18.

317- A'raf cennetle cehennem arasında bulunan yüksekçe bir yerdir.

318- A'raf/46.

319- Yani insanların önderliğini yapanlar eşit değillerdir, olamazlar da. Çünkü genel halkın sığındığı kimselerin ilminin misali, kaynağı olmadığından birbirine boşalarak son bulan birtakım bulanık çeşmeler misalidir. Buna karşılık bizim ilmimizin misali ise, Hak menşeli olduğundan, kaynaktan coşarak çıkan ve asla kesintisi olmayan zülal çeşmeler misalidir. Dolayısıyla bize yönelenler hiç kesintisi olmayan saf hakikat ve kesin doğrulara ulaşırken, diğerlerine yönelenler ise bir süre sonra son bulan bulanıklık ve cehalet üzerine kurulu olup cahiller tarafından ilim sanılan safsata ve cehaletten başka bir şey elde etmezler.

320- Bakara/269.

321- En'am/122.

322- En'am/122.

323- Namil/89,90.

324- Nisa/83.

325- Nisa/54.

326- Nisa/54.

327- Nisa/59.

328- Maide/55.

329- Bu hadis, bu bölümün 16. hadisinin aynısıdır, sadece biraz tabir farklılığı vardır.

330- Mürcie, İman olduğu takdirde hiçbir günahın insana bir zarar veremeyeceğine, kâfirlikle de hiçbir itaatın insana bir yarar sağlayamayacağına inanan bir İslamî fırkadır. Bunlara "Mürcie" isminin verilmesi, Allah Teala'nın, günahlarından dolayı onları cezalandırmayı ertelediğine inandıklarından dolayıdır. Çünkü "Mürcie" kelimesi, erteleme anlamına gelen "irca" kökünden türetilen bir ism-i faildir. Bazıları da, bunlara "Mürcie" denmesinin, onların ameli ertelemelerinden, yani derece itibariyle amelin niyet ve itikattan daha geride olduğuna inandıklarından kaynaklandığını söylemişlerdir. Bu arada Hz. Ali *aleyhisselam*'ı sahip olduğu makamdan daha geride görenlere de "Mürcie" denmiştir.

331- Kaderiyye, hem insanın eyleminde muhtar olmadığını iddia eden cebircilere, hem de insanın fiillerinde büsbütün müstakil olduğunu savunan tefvizcilere denmiştir.

Bu isim, Allah Resulünün: "Kaderiyye bu ümmetin mecusudur." buyruğundan alınmıştır. Cebre kail olanlar tefvizcilere, kaderi inkâr etmeleri sebebiyle Kaderiyye ismini verirken; tefvizciler de cebre kail olanlara, kadere kail olmalarından dolayı Kaderiyye ismini vermişlerdir.

Ehl-i Beyt'ten gelen hadislerde ise her iki gruba da bu isim uyarlanmış ve Allah Resulünün işaret edilen hadisi, her iki grup hakkında da geçerli görülmüştür.

332- Bu hadisin buraya kadarki bölümü birinci bölümün ikinci hadisinin aynısıdır. Bakz. 427 nolu hadis.

333- Nisa/59.

334- Maide/55.

335- Bu hadis, bu bölümün yedinci hadisinin aynısıdır.

336- İsrâ/71.

337- Nisa/41.

338- Bakara/143.

339- Hac/78.

340- Hac/78.

341- Hud/17.

342- Bakara/143.

343- Hac/77,78.

344- Hac/78.

345- Bu hadis, bu babın ikinci hadisiyle aynı muhtevayı içermektedir.

346- Ra'd/7.

347- Ra'd/7.

348- Ra'd/7.

349- Ra'd/7.

350- Şayet, Hz. Ali *aleyhisselam*'ın da "Nehcü'l-Belağa" kitabında naklettiği, Allah Resulünün gerçekleştirdiği, ağacın bir defa kökünden çıkarak bir defa da yarısından koparak Allah Resulünün yanına gelip nutuka gelerek yüksek sesle peygamberliğine tanıklık etmesi mucizesine işaret etmektedir.

351- Bu hadis, Tevhid Kitabı'nın Nadir Rivayetler Babı'nın 5. hadisinin aynıdır. aralarında pek az fark bulunmaktadır. Ama ravileri farklı kimselerdir.

352- Nur/55.

353- Teğâbun/8.

354- A'raf/157.

355- Bu hadislerde ayette geçen nur kelimesinin Ehlibeyt İmamları'na tefsir edilmesi, ayetteki nur kelimesinden yalnızca bu hazretlerin kastedildiği anlamına gelmemektedir, aksine bu hazretlerin natık Kur'an olmaları itibariyle ayetin şümülü içerisinde oldukları kaydedilmek istenmiştir.

356- Kasas: 52'den 54'e kadar.

357- Hadid/28.

358- Teğâbun/8.

359- Bu hadis, aralarında senet ve biraz da metin farkı olmakla birlikte bu babın birinci hadisinin aynıdır.

360- Nur/35.

361- Nur/35.

362- Nur/40.

363- Hadid/12.

364- Saf/8.

365- Saf/8.

366- Teğâbun/8.

367- Hz. İmam Ali *aleyhisselam*'ın cennet ve cehennem taksimcisi ve Faruk-i Ekber olduğu, hem Ehlisünnet hem de Ehlibeyt kaynaklarında Allah Resulü'nden rivayet edilmiştir.

Faruk-i Ekber ise, hakla batılı ayıran en büyük ölçek demektir. Nitekim Allah Resulü bir hadisi şerifinde: "Hak Ali'yle Ali de hak iledir. Ali nereye hareket ederse hak da Ali'yle birlikte hareket eder." buyurmuşlardır.

Asa'dan maksat ise, Musa *aleyhisselam*'ın Asası'dır ki, Hz. Âdem *aleyhisselam*'dan birbiri ardı sıra peygamberler aracılığıyla Hz. Şuayb *aleyhisselam*'a O'ndan da Hz. Musa'ya intikal etmiş ve nihayet Hz. Resulullah'a, O Hazret'ten de Hz. Ali'ye ulaşmıştır. Bu gün de Allah'ın son temsilcisi olan İmam Mehdi *aleyhisselam*'ın elindedir.

Damgadan maksat ise, kıyamet gününde sevenlerinin anlına mümin, düşmanlarının alnına ise münafık yazacağı vesiledir. Nitekim Allah Resulü de mümin ve münafığın, Hz. Ali *aleyhisselam*'a karşı beslediği dostluk ve düşmanlık hissiyle ayrıldığını bildirmiştir. .

368- Yani Allah Resulü risalet, ben ise O Hazret'ten sonra imamet yükümlüğüyle yükümlü kılınmışım ki, bunların her ikisi de Allah tarafından verilen ilahi yükümlülüklerdir.

369- Yani ben Allah'ın izniyle canlıların ecellerinden, başlarına gelecek belalardan ve ister din ister dünyaya yönelik olsun, içinde şüphe olmayan kesin ilahi bilgidir haberdarım. Bütün bunlar da benden değil, Allah'tandır ve O'nun bana olan bir ihsanıdır.

370- Hadiste yer alan: "Manaya, Balaya ve Faslu'l-Hitap" kelimelerinden neyin kastedildiği hakkında bu bölümün birinci hadisinin zeylinde kısa bir açıklama yapmışızdır.

Hadiste yer alan: "Vasaya" kelimesinden maksat ise, her peygamberin vasisine verilen ilimdir. Hazret, geçmiş peygamberlerin vasilerine verilen bilgilerin tamamının kendisine verildiğini belirtiyorlar.

Hadiste yer alan: "Defalar" kelimesi ise, Hazretin "Haydaru'l-Kerrar" lakabını almasına yol açan has özelliklerinden olan savaşırken dönüp dönüp hamle etmesine yorumlanabileceği gibi, Ehlibeyt Ekolunun inançlarından olan ahır zamanda dünyaya yeniden gelme "Ricat" konusuna da yorumlanabilir.

Hazretin "Devletler devleti" olması da velayet makamının gereklerinden olan tekvin-i velayet konusuna işaret etmektedir.

"İnsanlarla konuşacak canlının sahibi" tabiri ise, Allah Teala'nın: "O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir canlı çıkarırız da, ayetlerimize kesin iman etmemiş olduklarını onlara söyler." (Naml/82) ayetine işaret etmektedir. İmam *aleyhisselam* bu tabiriyle o zaman yerden çıkacak olan o canlının kendisinin emrinde olan bir canlı olduğunu buyurmaktadır.

- 371- En'am/38.
372- Maide/3.
373- Bakara/124.
374- Bakara/124.
375- Enbiya/72,73.
376- Al-i İmran/ 68.
377- Rum/56.
378- Tevbe/30.
379- Ankebut/38.
380- Kasas/68.
381- Ahzab/36.
382- Kalem/36-41.
383- Muhammed/24.
384- Bkz. Tevbe/87 ve93.
385- Enfal/21-23.
386- Bakara/93.
387- Hadid/ 29, Cuma/4.
388- Yûnus/35.
389- Bakara/269.
390- Bakara/247.
391- Nisa/113.
392- Nisa/54,55.
393- Cuma/4.
394- Kasas/50.
395- Muhammed/8.
396- Mûmin/35.
397- Nisa/59.
398- Nisa/51.
399- Nisa/52.
400- Nisa/53.
401- Nisa/54.
402- Nisa/55.
403- Nisa/56.
404- Nisa/54.
405- Nisa/54.
406- Nisa/54.
407- Nisa/54.

- 408- Nahil/16.
 409- Nahil/16.
 410- Nahil/16.
 411- Yunus/101.
 412- Kamer/42.
 413- Nebe/1, 2.
 414- Nebe/1, 2.
 415- Tevbe/119.
 416- Tevbe/119.
 417- Nahil/43.
 418- Zuhruf/44.
 419- Nahil/43.
 420- Zuhruf/44.
 421- Nahil/43.
 422- Sad/39.
 423- Zuhruf/44.
 424- Zuhruf/44.
 425- Kumeyt bin Zeyd, meşhur şairlerdendir. Ehlibeyt'in övgüsünde çok-
 luca şiir söylemiştir.
 426- Nahil/43.
 427- Nahil/43.
 428- Nahil/43.
 429- Nahil/43.
 430- Tevbe/122.
 431- Kasas/50.
 432- Zümer/9.
 433- Zümer/9.
 434- Bu iki hadisin içeriği aynı olsa da senetleri farklıdır.
 435- Al-i İmran/7.
 436- Al-i İmran/7.
 437- Ankebut/49.
 438- Ankebut/49.
 439- Ankebut/49.
 440- Ankebut/49.
 441- Ankebut/49.
 442- Fatır/32.
 443- Fatır/32.

444- Fatır/32.

445- Bakara/121.

446- İsrâ/71.

447- Enbiya/73.

448- Kasas/ 41.

449- Nisa/33.

450- Ehl-i Beyt fihına göre varisi olmayan kimsenin mirasçısı masum İmam'dır. İmam *aleyhisselam*, kendilerine biat edilerek yeminleşilen ya da misak aleminde velayetlerinin kabul edildiğine dair ikrar verilerek yeminleşilen masum İmamlar'ın da ayette geçen "Yeminleştiğiniz kimseler" kavramının kapsamına girdiğine işaret ediyorlar. Bu arada ayette geçen "Yeminleştiğiniz kimseler" in tefsiri ve ifade ettiği hükmün nashelidilip edilmediği hakkında müfessirlerce farklı görüş ve yorumlar ileri sürülmüştür. Ehlibeyt Ekolü'ne göre bu kelimenin ifade ettiği hüküm nashedilmemiştir. İmam'ın varisi olmayan kimsenin mirasçısı olması da bu kelimenin anlamı dahiline girmektedir.

451- İsrâ/9.

452- İbrahim/28,29.

453- Rahman/13.

454- Mualla bin Muhammed, Ehlibeyt İmamları'ndan direkt hadis rivayet eden ravilerden değildir. O rivayetlerini genellikle Hasan bin Ali el-Veşşa ve benzeri aracılığıyla İmamlar'dan birine ulaştırır. Bu rivayette de kendisiyle İmam arasında vasıta olan raviyi zikretmemiştir. Ama çoğunlukla onun bu gibi hadisleri Hasan bin Ali bin el-Veşşa kanalıyla İmam Rıza *aleyhisselam*'dan rivayet ettiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu hadisi de İmam Rıza *aleyhisselam*'dan nakletmesi muhtemeldir. Bu arada hadiste anılan ayette geçen Rabbin nimetlerinin Resul ve İmam şeklinde yorumlanması, bu ikisinin Allah Teala'nın insana bahsettiği nimetlerin başında geldiğinden dolayıdır. Yoksa bu ayetten sırf bu ikisinin kastedildiği söylenmek istenmiyordu.

455- A'raf/69.

456- İbrahim/28.

457- Hicr/75,76.

458- Hicr/75.

459- Hicr/75.

460- Hicr/75.

461- Hicr/75.

462- Hicr/76.

463- Hicr/75.

464- Bu cümle el-Kâfi kitabından nüsha alan kimselerin yazdıkları bir nottur. Yani Kâfi kitabının başka bir nüshasında anılan senetle nakledilen aynı içerikli başka bir hadis de mevcuttur.

465- Tevbe/105.

466- İmam *aleyhisselam* susarak ayetin devamını okumuyorlar. Ayetin devamında müminlerin de amelleri göreceğinden bahsediliyor. Bu müminlerden maksat ise Ehlibeyt İmamları'dır. Ancak şayet ortamın bu hakikatin açıklanmasına uygun olmadığından olsa gerek ki İmam bu buyruğunda bu hakikati dile getirmiyor ve ayetin devamını da okumuyorlar.

467- Tevbe/105.

468- Tevbe/105.

469- Tevbe/105.

470- Cin/16.

471- Cin/16.

472- Fussilet/30.

473- Fussilet/30.

474- Hadisin metninde yer alan "Mevludu'l-İslam" kelimesi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, bizim de tercüme ettiğimiz gibi, İslam dinin doğuş yeri ve şekline dair bilgi olarak yorumlanır. İkincisi ise, kimin İslam dini üzerine doğarak sonuna kadar İslam dini üzerinde kalacağına dair bilgi olarak yorumlanabilir.

475- Bizim, "peygamberlerin varisleri" diye tercüme ettiğimiz kelime "Efratü'l-Enbiya" kelimesidir. "Efrat" kelimesi Arapça'da öncü grup anlamına geldiği gibi, çocuk ve kendinden sonra geride bırakılan kimse anlamlarına da gelmektedir. Biz bu anlamların içinden geride bırakılan varis anlamını tercih ettik.

476- Şüra/13.

477- "Hibetullah" Allah'ın hibesi demektir. Hz. Âdem *aleyhisselam* kendinden sonra yerine geçmesini beklediği Hz. Habil'in, Kabil tarafından öldürülmesine çok üzülmüş, Allah Teala kendisine, bu makamı üstlenecek olan oğlu Hz. Şis *aleyhisselam*'ı bahsetti. Hz. Âdem de ona Allah'ın hibesi anlamına gelen "Şis" ismini verdiler. Allah Resulü, buyruklarında bu gerçeğe işaret ediyorlar.

478- Hadisin metninde peygamberlerin sayı yüz yirmi bin olarak belirtilmiştir. Oysa meşhur rivayet yüz yirmi dört bin peygamber olduğudur. Bunun bir nüsha hatasından kaynaklandığı muhtemeldir.

479- Hadisin akışından, "Peygamberlerin toplamı" tabirinden sonraki bölümün İmam Muhammed Bâkır *aleyhisselam*'ın buyruğu olduğu anlaşılmaktadır. Yani İmam *aleyhisselam*, Allah Resulünün ilk vasiye ve gelip geçmiş

bütün peygamberlerin mutlaka bir vasisi olduğuna dair buyruğunu naklettikten sonra, Hz. Ali'nin, ondan sonra da kendilerinin Allah Resulünün vasileri olduğunu vurgulayarak buna dair bazı kanıtlara işaret etmişlerdir.

480- A'la/19.

481- Enbiya/105.

482- Nemil/20.

483- Nemil/21.

484- Ra'd/31.

485- Nemil/75.

486- Fatır/32.

487- Bureyh, büyük bir Hıristiyan piskoposudur. Yetmiş yaşına kadar Hıristiyanlık dini üzerinde kalmıştır. Bu din üzerine birçok kitaplar yazmıştır. Bu doğrultuda o kadar tanınmış ve büyük bir şahsiyet olmuştur ki, Hıristiyanlar onunla iftihar etmeğe koyulmuş ve: "Hıristiyanlık dininde sadece Bureyh'in olması bu din için yeter." demeğe başlamışlardır. Bununla birlikte Hıristiyanlık dininde gördüğü tahriften kaynaklanan bir takım zaafardan ve elindeki son peygambere ait bilgilerden dolayı gizliden gizliye de İslam dinini araştırmaya koyulmuş ve bu doğrultuda birçok İslam âlimi ve şahsiyetleriyle mülakat etmiştir. Ama onların hiçbirisi onun sorularına yeterli cevap verememiş, onun aradığı bilgiyi ortaya koyamamışlardır. Nihayet, Ehlibeyt mektebine dair bilgi edinmiş ve bu doğrultuda ilk olarak hadiste ismi geçen Hişam'la görüşmüş, onunla ilmi tartışmaya girmiş ve onun karşısında aciz kalınca da onun aracılığıyla bu bilgilerin asıl kaynağı olan Ehlibeyt İmamları'na aleyhimusselam gitmeğe karar vermiştir. Böylece de Hişam'la birlikte İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın huzuruna varmak isterlerken, ilk önce Hz. Musa Kazım *aleyhisselam*'la karşılaşmış ve aralarında geçen kısa bir konuşmadan sonra İslam diniyle müşerref olmuştur. Bu hadis, Bureyh isimli bu Hıristiyan piskoposunun İslam diniyle müşerref olma hikâyesiyle önceki yaşamındaki kıssasına kısaca işaret etmektedir.

488- Al-i İmran: 34.

489- Bu hadis İmam Ali *aleyhisselam*'ın yazmış olduğu Kur'an'a işaret etmektedir. Allah Resulü'nün vefatından sonra ilk olarak İmam Ali *aleyhisselam*'ın Kur'an'ı topladığı kuşku götürmeyen bir gerçektir. Her ne kadar İmam Ali *aleyhisselam*'ın topladığı bu Kur'an maalesef bu gün elimizde olmasa da tarihçiler, hadisçiler ve tefsirciler böyle bir Kur'an'ın varlığını kaydetmiş, ayrıca İmam'ın kendisi ve diğer Ehl-i Beyt İmamları da bunu tekitle belirtmişlerdir.

Bu Kur'an hakkında gelen rivayetler, toplama müddeti gibi, bazı teferuatta bir takım farklılıklar arz etse de hepsi şu hususta birleşmişlerdir ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih*'in vefatından sonra İmam Ali *aleyhisselam*, Kur'an'ı

toplamadıkça sırtına aba almayacağına dair yemin etmiş, topladıktan sonra da alıp Mescid'ün-Nebi'ye getirmiş ve onu zamanın hâkimlerine ve orada bulunan halka sunarak: "Bu Kur'an'dır. Peygamber'in vefatından sonra ben onu toplamakla meşgul oldum, şimdi onu size getirdim." buyurmuş, cevap olarak: "Bizim ona bir ihtiyacımız yoktur, sende olanın aynısı bizde de vardır!" denilmiş, o da alıp onu evine geri götürmüştür.

Bu arada İmam'ın topladığı Kur'an'la onların hazırladığı ve bu gün elimizde olan Kur'an arasındaki en önemli farklılığın, İmam'ın topladığında bizzat Peygamber'in ağzından naklen ayetlerin tevîl ve tefsirinin de bulunması ve surelerin nüzul sırasına göre dizilişi olduğu kaydedilmiştir.

Şimdi bu konuyla ilgili birkaç rivayeti inceleyelim: İbn-i Nedim şöyle yazıyor: "Ali *aleyhisselam* Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih*'in vefatından sonra halktan vefasızlık görünce Kur'an'ı toplayıncaya kadar sırtına aba almayacağına dair yemin etti. Sonra bu isteğini yerine getirebilmek için üç gün evinde oturdu. Böylece bu kitap, Ali *aleyhisselam*'ın göğsünden aktardığı ilk kitap idi. Bu kitap, Cafer oğullarının (Ehlibeyt İmamlarının) yanındadır." Ardından da şöyle ekliyor: "Ben bu dönemlerde Ebu Hamza Ya'li el-Hasanî'nin yanında bir kitap gördüm; birkaç yaprağı da düşmüştü. O kitap, Hz. Ali *aleyhisselam*'ın hattı ile yazılmıştı ve Hasan'ın çocuklarına miras kalmıştı." (*İbn-i Nedim, el-Fihrist, s.41-42, Beyrut basımı, Daru'l-Marife*)

Muhammed bin Sirin, İkrime'den şöyle nakletmektedir: "Ebu Bekir'in hilâfetinin ilk günlerinde Ali bin Ebî Talib *aleyhisselam* evinde oturup Kur'an'ı toplamakla meşgul oldu." Ben İkrime'den: "Acaba o zaman aynı nüzul sırasına göre başka bir Kur'an da yazılmış mıydı?" diye sordum. "Eğer cinler ve insanların hepsi bir araya gelselerdi, bunu yapamazlardı." cevabını verdi. İbn-i Sirin diyor ki: "Bu kitabı araştırmaya koyuldum; Medine'ye mektup yazdım, ancak ona ulaşamadım." (*Suyutî, Celaluddin, el-İtkan, c.1, s.58; İbn-i Sa'd, et-Tabakatü'l-Kubra, c.2, s.101, Liden basımı ve c.2, s.338, Beyrut basımı, Dar-u Sadır; Endülüsi, İbn-i Abdübirr, el-İstıab Fî Marifet'il-Ashab, el-İsabe'nin hamışinde, c.2, s.253; Zerkanî, Abdulazim, Menabiu'l-İrfan, c.1, s.247, Beyrut, Dar-u İhya'il-Kutub'il-Arabiyye; Sadır, Hasan, Tesisu's-Şîa Li Ulum'il-İslâm, s.317, Tahran basımı, A'lemî; Heytemî, İbn-i Hacer, es-Sevaiku'l-Mahrika, s.126, Kahire basımı, Daru't-Tabaet'il-Muhammediyye; Zencanî, Ebu Abdullah, Tarihu'l-Kur'an, s.48, Beyrut basımı, A'lemî Müessesesi; Marifet, Muhammed Hadî, et-Temhid Fî Ulum'il-Kur'an, c.1, s.289, Kum basımı, Neşr-i İslâmî Müessesesi.*)

İbn-i Cezzî Kelbî şöyle yazıyor: "Kur'an, Peygamber zamanında sahifelerde ve kişilerin sinelerinde (hafızalarında) perakende ve dağınık bir hâldeydi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih*'in vefatından hemen sonra Ali bin Ebî

Talib *aleyhisselam* onu ayetlerin iniş sırasına göre toplayıp düzenledi. Bu değerli kitapta saklı nice ilimler vardı; ama ne yazık ki elimizde değil." (*Kelbî, İbn-i Cezzî, et-Teshil Li Ulum'it-Tenzil, c.1, s.4.*)

Şirazî ve Ebu Yusuf Yakup, kendi tefsirinde Kur'an'ın nüzülü hakkında İbn-i Abbas'tan şöyle naklediyor: Allah (c.c), Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'e* ondan sonra Ali *aleyhisselam*'ın Kur'an'ı toplayacağına dair garanti verdi. Sonra Allah Kur'an'ı Ali *aleyhisselam*'ın göğsünde karar kıldı ve Ali *aleyhisselam* da Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'in* vefatından sonra altı ay içinde Kur'an'ı derleyip topladı." (*Menakıb-ı Ali bin Ebî Talib, c.2, s. 40; Biharu'l-Envar, c.92, s.51.*)

Yine Ebu'l-A'lâ Attar ve Harezmi hatibi Muvaffak, kendi kitaplarında Ali bin Rubbah'tan şöyle naklediyorlar: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve alihi*, Hz. Ali *aleyhisselam*'a Kur'an'ı toplamasını buyurdu. Ali *aleyhisselam* da onu toplayıp yazdı. Yine Ali *aleyhisselam* buyurdu ki: "Eğer bana destek olunsaydı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'in* imlâ ettiği ve benim yazdığım mushafı halka sunardım." (*Aynı kaynak*)

Birçok Ehlisünnet ve Ehl-i Beyt kaynaklarında nakledildiğine göre, "Peygamber *sallallahu aleyhi ve alihi* Ali *aleyhisselam*'a yanında bulunan Kur'an ile yatağının başucunda perakende ve dağınık hâlde bulunan sahifeleri bir araya getirmesini, böylece Kur'an'ın da Tevrat ve İncil gibi bozulmasına engel olmasını buyurdular. Sonra Ali *aleyhisselam* bu sahifelerin hepsini sarı bir bez parçasına sarıp mühürledi ve dedi ki: "Bundan sonra bunları toplayıncaya kadar sırtıma aba almayacağım." O günden sonra Kur'an'ı toplayıncaya kadar yanına gelenleri üzerine aba giymeden karşılıyordu." (*Biharul'-Envar, c.92, s.48; Tefsir-i Kummî, s.2451; Mukaddeme-i Tefsir-i Burhan, s. 36; el-Mehecetü'l-Beyzâ, c. 2, s. 264; Suyutî, el-İtkan, c.1, s.57; es-Sıratu'l-Mustakîm, s.366; el-Vafl, c. 2, s. .273-274; Zencanî, Tarihu'l-Kur'an, s. 44-64; Fethu'l-Bari, c.9, s.10; Aynî, Umdetu'l-Kari, c. 20, s. 16 vs...*)

İbn-i Ebî'l-Hadid şöyle yazıyor: "Hz. Ali *aleyhisselam*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve alihi* zamanında Kur'an hafızı olduğu ve ondan başka hiç kimşenin Kur'an'ın tamamına hafız olmadığı ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'den* sonra ilk Kur'an'ı toplayan şahıs olduğu, görüş birliğine varılmış bir konudur." (*İbn-i Ebî'l-Hadid, Nehcü'l-Belâğa Şerhi, c.1, s. 27, Kahire basımı*)

Yine şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Ali *aleyhisselam* Kur'an'ı toplayıncaya kadar omzuna aba almayacağına dair yemin etti. Sonra bu iş için bir müddet onlardan (zamanın hâkimlerinden) uzak durdu. Zamanı gelince yazmış olduğu Kur'an'ı bir parçaya sarılmış olarak -onlar mescitte oldukları bir sırada-

mescide getirdi. Herkes Hz. Ali *aleyhisselam*'ın bunca zaman sonra gelmesine hayret etmişlerdi. Onların arasına girince kitabı ortaya koyup şöyle buyurdu: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve alihi* buyurmuşlardı ki: "Ben sizin aranızda kendi yerime öyle bir şey bırakıyorum ki, eğer ona tutunursanız doğru yoldan sapmazsınız. O, Allah'ın Kitabı ve benim İtret'im ve Eh-i Beyt'imdir. Şimdi, bu Kitap'tır ve ben de Ehl-i Beyt'im." Buna karşılık Ömer kalkıp şöyle dedi: "Eğer senin yanında Kur'an varsa, onun benzeri bizde de vardır. Bizim size bir ihtiyacımız yoktur." Böylece Hz. Ali *aleyhisselam*, onlara hücceti tamamladıktan sonra kitabını alıp geri döndü." (*Menakıb-i Ali bin Ebî Talib*, c.2, s. 40-41, *Biharü'l-Envar*, c. 92, s. 52.)

Şeyh Saduk da şöyle diyor: "Kur'an'ı onların yanına götürüp şöyle buyurdu: "Bu, Rabbinizin kitabıdır, tıpkı Peygamberinize indirdiği gibidir. Bir harf dahi ondan azaltılıp çoğaltılmamıştır." Onlar dediler: "Bizim ona ihtiyacımız yoktur, sende olanın aynısı bizde de vardır." Bunun üzerine Hz. Ali *aleyhisselam* şu ayeti okuyarak oradan ayrıldı: "**...Sonra onlar Kitabı arkalarına attılar ve onu çok ucuza sattılar. Ne de kötü bir ticaret yaptılar!**" *Al-i İmran*, 187 (Muhammed bin Ali bin Babeveyh, *el-İtikadat*, *el-İtikad Fî Mebleğ'il-Kur'an*, s. 93.)

Bazıları diyorlar ki: "Hz. Ali *aleyhisselam*'ın Kur'an'ının kabul görmemesinin nedeni şuydu ki: Ebu Bekir onu açtığında Muhacirler ve Ensar'dan bazılarının yanlış davranışlarının onda yazılı olduğunu gördü. Bunun maslahata uygun olmayacağı endişesiyle onu reddetti." (*el-İhticac*, c. 1, s.227; *Besa'iru'd-Derecat*, s. 196, *Kum basımı*, *Biharü'l-Envar*, c.92, s.42-43.)

Özet olarak söylemek gerekirse; Ali *aleyhisselam*'ın Kur'an'ı topladığı ve Hz. Ali'nin topladığı bu mushafın zamanın yönetimi tarafından kabul görmediği, birçok Ehl-i Beyt ve Ehlişünnet kaynaklarında nakledilmiştir.* Bunda kimsenin bir kuşkusu yoktur. Önemli olan Hz. Ali *aleyhisselam*'ın topladığı bu mushafın, elimizde bulunan ve ilk üç halifenin önderliğinde toplanıp çoğaltılan Kur'an'da bir tahrif olduğuna delil teşkil edip etmediğidir.

Gerçek şudur ki bu ve benzeri rivayetlerin hiçbiri Kur'an'ın asıl metnine bir hâle geldiğine ve onda bir artırma veya eksiltme olduğuna dair delil teşkil etmemektedir. Ehlibeyt ulemasının önde gelenleri de bu gibi rivayetlerden asla böyle bir anlam çıkarmamışlardır. Aksine Kur'an-ı Kerim'in Allah Teala tarafından indiği şekliyle bir harf eksiltmeden ve çoğaltılmadan bize ulaştığında ittifak etmişlerdir. Aslında Kur'an'ın kesinlikle mahfuz olduğu ve Allah Resulünün risaletinin kıyamete kadar baki kalan canlı şahidi ve mucizesi olduğu Ehlibeyt mektebinin şüphe götürmeyen görüşüdür. Bazı hadis kaynaklarında zahiri görüntüsüyle bununla çelişen bir rivayet gelmişse de ya o rivayet

kesin bir dil ile red edilmiş ya da böyle bir anlam ifade ettiği sanılan o rivayet doğru anlamına yorumlanarak böyle bir şeyin olmadığı gözler önüne serilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir tahrifin olduğunu iddia eden kimseler de Ehlibeyt mektebinin dışına çıkan aşırılığa kaymış kimseler olarak görülmüştür. Bu, Ehlibeyt mektebinin inandığı ve savunduğu görüştür. Ehlibeyt mektebinin büyük fakihlerinden Allame Muhammed Hüseyin Kaşifu'l-Gıta'nın da Ehlibeyt mektebinin inanç esaslarına dair yazdığı veciz kitabında buyurduğu gibi Ehlibeyt uleması bu konuda icma etmişlerdir. (Bkz. *Aslu's-Şia ve Usuluha.*) Ehlibeyt ekolunun konu hakkındaki görüşü hakkında bir fikir vermesi açısından burada örnek olarak Ehlibeyt ulemasının önde gelen şahsiyetlerinden bir kaçının konu hakkındaki açıklamalarına işaret ediyoruz.

1- Ehlibeyt mektebinin önde gelen muhaddis ve fakihlerinden olan Şeyh Ebu Cafer Saduk (H.381) inanç konusunda yazmış olduğu kitabında şöyle yazıyor:

"Biz, Allah Teala'nın Peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve alih'e* indirdiği Kur'an'ın, şu iki kapak arasında bulunan insanların elindeki Kur'an'dan ibaret olduğuna inanıyoruz. Onda bundan fazla bir şey yoktur. Meşhur olduğu üzere de surelerinin sayısı 114'dür. Kur'an'ın bundan daha fazla olduğu iddiasını bize nispet verenler yalan söylüyorlar." (*İtikadatu'l-İmamiyye/93-94.*)

2- Ehlibeyt mektebinin Şeyhu't-Taife olarak bilinen büyük müçtehid ve muhaddisi Ebu Cafer Muhammed Hasan et-Tusi (h.460) ise et-Tibyan adlı Tefsiri'nin önsözünde konu hakkında şöyle yazmıştır: "Kur'an'ın eksiltildiğinden veya fazlalaştırıldığından bahsetmek ona yakışmaz. Zira Kur'an'a eklemeler yapıldığı görüşünün batıl olduğu hususunda icma ve ittifak vardır, eksiltildiği görüşü ise bilindiği kadarıyla Müslümanlar tarafından red edilmiştir. Bizim mezhebimize yakışan ve doğru görüşü de budur. Nitekim Seyyid Murtaza da bunu onaylamıştır. Rivayetlerden de bu anlaşılmaktadır. Şii ve Sünni hadis kaynaklarında Kur'an ayetlerin eksiltildiği veya yerlerinin değiştirildiğine dair nakledilen birçok rivayetlerle ilgili olarak ise, söylemek gerekir ki bunlar vahit rivayetlerdir. Bu rivayetler insanı sağlam bir ilmi sonuca ulaştırmadığı gibi, amel edilecek şer-i bir hüccet olma yönleri de yoktur. O halde bu rivayetleri bırakmak gerekir. Elbette bu rivayetleri doğru bir anlam ifade edecek şekilde yorumlamak da mümkündür." (*Tefsiru't Tibyan, 1/3.*)

3- Ehlibeyt mektebinin önde gelen büyük fakihlerinden Cemalud'din Yusuf bin Mutahhar Hilli, (H.726) ise şöyle demiştir: "Doğru görüş şudur ki; Kur'an'da sona geçirme veya öne alma gibi hiçbir değişiklik söz konusu değildir. Ne ona bir şey eklenmiş ne de ondan bir şey eksiltilmiştir. Böyle bir inanç sahibi olmaktan Allah'a sığınırım. Zira bu takdirde mütevatiren nakledilen Peygamberin mucize-

si ortadan kalkmış olur." (*Ecvibetu'l-Mesaili'l-Mehnaviyye, 13. mesele, s.121.*)

4- Ehlibeyt Mektebinin büyük fakihlerinden Şeyh Cafer Kaşifu'l-Gıta (h.1228) ise şöyle demiştir: "Ne bir sure ve ne de bir ayet ve hatta bir kelime dahi Kur'an'a eklenmemiştir. Şu iki kapak arasındaki Kur'an, Allah'ın sözleridir. Bu, dinin ve mezhebin kesin inancıdır. Müslümanların icması, Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'in* ve Pak İmamlar'ın hadisleri de bunu kesin ve şüphesiz kılmaktadır. Bazı kimseler buna karşı çıkmış olsalar da, görüşleri dikkate değer bir görüş değildir. Allah'ın izniyle Kur'an, her türlü eksiltmeden münezze kılınmıştır. Kur'an'ın açıklamaları ve âlimlerin icması da tüm zamanlarda buna delalet etmektedir. Binaenaleyh Kur'an'da bir eksiltme olduğunu ileri süren bazı rivayetlerin zahirine itibar etmek mümkün değildir." (*Kesfu'l-Gıta Kitabı'l-Kur'an, Kitabı's-Salat'tan naklen s. 298-299.*)

5- Ehlibeyt Mektebinin İslam dünyasının yakından tanıdığı, asrımızın müceddidi sayılan son dönem büyük müçtehid ve fakihi Ayetullahu'l-Uzma İmam Humeyni (r.a) ise bu konuda şöyle demiştir: "Bir insan, Müslümanların tarih boyunca Kur'an'ın toplanması, korunması yazılması ve kıraati konusunda ne kadar dikkatle çalıştıklarına bakarsa, Kur'an'ın tahrif edilme fikrinin ne kadar yersiz ve tutarsız olduğunu kesin olarak anlar. Bu konuda nakledilen rivayetler ve tahrife dair ileri sürülen gerekçeler ise ya zayıftır ya delil niteliğinde değildir, ya da yalan ve uydurma olduklarına dair emareler açıkça göze çarpmaktadır yahut da itibar edilemeyecek garip rivayetlerdir. Bu rivayetlerden senet açısından doğru olanı ise Kur'an'ın te'vil ve tefsiri konusuyla ilgilidir. Yani Kur'an'ın lafız ve ibarelerinde değil, tefsir ve te'vili hususunda bir takım tahrifler ve kişisel yorumlar olmuştur. Kısacası, Kur'an şu iki kapak arasında yer alan kitaptır, onda hiçbir eksiltme ve artış meydana gelmemiştir. Kıraat hususundaki ihtilaflar ise kıraate dair içtihatları farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu da, Ruhü'l-Emin'in son Peygamberin kalbine indirdiği vahyin temel ilkelerine aykırı değildir." (*Tehzibu'l-Usul, 2/165.*)

6- Yine Ehlibeyt Mektebi'nin son dönem önde gelen müçtehitlerinden Ayetullahul-Uzma Ebu'l-Kasım Hoî konu hakkında şöyle yazmıştır: "Hz. İmam Ali *aleyhisselam*'ın, bugünkü Kur'an'dan farklı bir düzene sahip başka bir mushafının olduğu şüphesizdir. İlim sahiplerince bu konunun kabul edilmiş olması, bu konuda bizleri delil getirmekten gani kılmaktadır. Zira bazı fazlalıkların o mushafta varlığı doğrudur. Yalnız, bunlar kesinlikle Kur'an'ın aslından bir tahrif veya eksiltmeye delâlet etmemektedir. Sözün doğrusu şudur ki, bu zikredilen fazlalıklar, tevil ve tefsir unvanıyla Hak Tealâ'nın kelâmın yorumları veya bazı ayetlerin açıklanması maksadıyla vahyolunmuş sözlerdi...

Buna göre, Allah (c.c) tarafından vahiy unvanıyla gelen her şey, Kur'an'dan bir cüz olacak diye bir kural yoktur. Rivayetlerden elde edilen de şudur. Ali *aleyhisselam*'ın fazladan yazdıkları, ayetlerin tevil veya tefsirinden ibaretti. Hiçbir rivayet, bu fazlalıkların da ayet olduğuna delâlet etmemektedir. Bazı rivayetlerde münafıkların, Hz. Ali *aleyhisselam*'ın mushafında isimleriyle zikredildiği nakledilmiş ise, bundan maksat, bu grubun isimlerinin ayetlerde değil, tefsir bölümünde zikredilmiş olduğudur." (*Hoi, el-Beyan, s.223-225; Sağır, Muhammed Hüseyin Ali, Tarihu'l-Kur'an, s.172.*)

7- Ehlibeyt Ekolü'nün büyük âlimlerinden Seyyid Şerefuddin Amulî ise konu hakkında şöyle yazmıştır: "Ali *aleyhisselam* Kur'an'ı nüzul sırasına göre toplamış ve ondaki nasih ve mensuhu, umum ve hususu, mutlak ve mukayyedi, muhkem ve müteşabihi, azimet ve ruhsatı, sünnet ve adabı belirlemiş, nüzul sebeplerine işaret etmiş ve anlaşılması zor olan yerlere açıklamalar getirmişti... Demek ki, Hz. Ali *aleyhisselam* tarafından toplanan Kur'an daha çok bir tefsir niteliği taşımaktaydı." (*Şerefuddin Amulî, el-Müracaat, Beyrut basımı, s. 411; Müellifi's-Şia Fî Sadri'l-İslâm, s. 14.*)

8- Ehlibeyt Ekolü'nün büyük âlimlerinden Akaidu'l İmamiyye kitabının yazarı şeyh Muzaffer ise, bu konuda şöyle yazmıştır: "Biz Kur'an-ı Kerim'in Allah Teala'nın, Hz. Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in diline indirdiği vahiy olduğuna, onda her şeyin açıklamasının bulunduğu inaniyoruz. O, belagat, fesahat ve içerdiği yüce marifet ve hakikatleriyle Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'in bütün insanları aciz bırakan ebedi mucizesidir. Onda değiştirme ve tahrif söz konusu edilemez. Bu gün elimizde bulunup tilavet ettiğimiz Kur'an, Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih*'e inen Kur'an'ın bizzat kendisidir. Bunun aksini iddia eden kişi aklını yitirmiştir veya hile ve oyun peşindedir. Çünkü bu iddia, hakikat ve hidayetten uzaktır. Kur'an, ne önünden, ne de arkasından batılın sızma imkânı olmayan Allah'ın Kitabı'dır."

9- Ehlibeyt Ekolü'nün büyük müfessirlerinden biri olan Allame Ebulfazl İbn-i Hasan et Tabersi de yazdığı "Mecmau'l-Beyan Fi Ulumi'l-Kur'an" adlı tefsirinde şöyle yazıyor: "Kur'an'da eklemeler olduğu iddiasına gelince, bunun batıl bir iddia olduğu hususunda, İslam ümmeti görüş birliği içindedir. Kur'an'da bazı eksiltmeler olduğu konusuna gelince, her ne kadar bizden ve Ehlişünet'ten bazı bilgisiz insanlar buna dair rivayetler nakletmişlerse de, Şia'nın doğruladığı görüş, Kur'an'da her hangi bir eksiltmenin olmadığıdır. Bu görüşü Şia'nın 4. asır ulemasından olan Seyyit Mürtaza'da (r.a) teyit edip "Tarablisıyyat Sorularının Cevabı" adlı kitabında bu konuda yeterince açıklamada bulunmuştur. Seyyit Mürtaza (r.a) birçok yerde Kur'an-ı Kerim'in sıhhati hususundaki bilgimizin,

aynen şehirlere, tarihte vuku bulan büyük olaylara, ünlü kitap ve Arap şiiirlerine olan bilgimiz gibi olduğunu söylemektedir. Yani doğruluğunda hiçbir şüphe söz konusu değildir. Özellikle de, Kur'an'ın muhafaza edilip okunması hususundaki ilgi ve teveccüh bu zikrettiğimiz şeylerin korunmasına olan ilgiyle karşılaştırılamayacak derecede fazladır. Çünkü Kur'an Peygamber'imizin mucizesi ve dini ilim ve hükümlerin kaynağını teşkil etmektedir. İslam bilginleri onun hıfz ve korunmasına son derece önem ve gayret göstermişlerdir. Hatta i'rab, kıraat, harf ve ayetler hususundaki görüşlerin hepsini kaydetmişlerdir. Buna göre bütün bu gerçek ilgi neticesindeki korumadan sonra kim onda herhangi bir değiştirme veya eksiltimenin olduğunu iddia edebilir."(*El-Ezher Üniversitesinin İslami fıkıh müdürü Üstat Muhammed El-Medini'nin "Risaletü'l-İslam dergisinin 11. yılın 4. sayısının 382 ve 383. sayfasında yer alan makalesi.*)

10- Ehlibeyt Mektebi'nin son dönem büyük Kur'an müfessiri merhum Allâme Tabatabaî ise bu konuda şöyle yazıyor: "Her ne kadar Ali *aleyhisselam* önceleri Kur'an'ı nüzul sırasına göre toplamış ve topluma sunduğunda kabul görmemişse de ama Kur'an'ın sonraki her iki toplama olayında davet dışı kalmasına rağmen, hiçbir muhalefette bulunmamış, revaçta olan mushafları kabul etmiş, hayatı boyunca hatta hilâfeti döneminde dahi buna muhalif bir söz söylememiştir. Ehl-i Beyt İmamları da, Hz. Ali *aleyhisselam*'ın evlâtları ve halifeleri unvanıyla aynı davranış biçimini sergilemiş, eldeki Kur'an'ın itibarını sarsacak hiçbir söz söylememişlerdir. Hatta sırdaşları olan ashaplarına ve Şia'nın ileri gelenleri sayılan kişilere dahi özel olarak böyle bir imada bulunmamışlardır. Aksine konuşmalarında daima eldeki kitabı göstererek sözlerini ona dayandırmışlardır ve Şia'ya halkın okuyuş şekil ve kıraatini takip etmelerini emretmişlerdir."(*Tabatabaî, Muhammed Hüseyin, Kur'an Der İslâm, s.165-166.*)

Evet, Ehlibeyt İmamları'ndan konu hakkında gelen hadislerden elde edilen işte budur. Bütün bu rivayetlerden maksat Hz. Ali *aleyhisselam*'ın yazmış olduğu nüzul sırası ve Allah Resulü'nden istifade ederek eklemiş oldukları tefsir ve tevillerdir. Bunların hiçbirinden Kur'an'ın metninde bir tahrif söz konusu olduğu çıkmamaktadır. Nitekim bir rivayette şöyle nakledilmiştir: "Mushafların çeşitliliği Osman döneminde bir hayli arttığı için Talha, Hz. Ali *aleyhisselam*'dan, önceleri halka sunmuş olduğu Kur'an'ı niçin tekrar halka sunmadığını sordu. İmam bu soruyu cevapsız bıraktı. Talha soruyu tekrar edip; "Benim cevabımı vermedin!" diye üsteleyince İmam şöyle buyurdu: "Ey Talha, kasıtlı olarak cevap vermedim. Acaba halkın bu okuduklarının hepsi Kur'an mıdır, yoksa onda Kur'an'dan olmayan bir şey de mi vardır?" Talha; "Hepsi Kur'an'dandır." dedi. İmam; "Eğer bu kitabı alıp ona amel edecek olursanız, ateşten kurtulmuş ve cennettekilerle karışmış olursunuz." buyurdu. Talha; "O hâlde, bu Kur'an bana yeterlidir." dedi."(*Kitab-ı Selim bin Kays, s.110; Biharu'l-Envar, c.92, s.42.*)

O halde Kur'an'ın toplanış sürecinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'in* yanında parçalar ve cüzler hâlinde (perakende ve dağınık bir durumda) bulunan Kur'an'ın ilk olarak Hz. Ali tarafından bir araya toplandığı bir tarihi gerçektir. Ancak tarih ve bu konuda gelen bilgi ve belgeler Hz. Ali'nin topladığı bu mushafın yalnızca Kur'an'ın asıl metninden ibaret olmadığı, aksine her ayetin tefsir ve tevilini de içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu da Hz. Ali'nin mushafında yer alan bu tevil ve tefsirlerin, Allah Teala'nın Resulüne vahiy yoluyla bildirdiği tevil ve tefsirler olsalar dahi, Kur'an'ın asıl metni olmadıkları anlamına gelmektedir. Bu yüzden, aslında Hz. Ali *aleyhisselam*'ın yazdığı bu mushafın yalnızca Kur'an ayetlerinin toplanılması olayı değil, Kur'an-ı Kerim için yazılmış olan ilk tefsir kitabı da olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu arada şunu vurgulamalıyız ki, Ali *aleyhisselam*'ın, bizzat Allah Resulünün imla ettirip yazdırmış olduğu bu mushafının kabul edilmeyişi, aslında İslam ümmetini en önemli ilim kaynağından mahrum bırakmış ve neticede Hak Tealâ'nın kelâmının tefsirinin saptırılmasına, saf ve berrak vahyin gelecek kuşaklar tarafından doğru dürüst anlaşılmasına sebep olmuştur. Öyle ki, bugün her bir ayetin tefsirine baktığımızda bir yığın yorumlar ve ihtimaller zikredildiğine şahit olmaktadır. Oysa Ehlibeyt İmamları'ndan Hz. İmam Cafer Sadık *aleyhisselam*'ın da buyurdıkları gibi: "Eğer halk Kur'an'ı nazil olduğu üzere okusaydı, kesinlikle iki kişi arasında bir ihtilaf söz konusu olmayacaktı." (*Tefsiru'l-Kummi*, c. 2, s. 451; *Biharu'l-Envar*, c. 92, s. 48.) Gerçekten de eğer Allah Resulünün bizzat kendi tefsirini içeren ve iniş sırasına göre tertiplenen bu Kur'an elimizde bulunsaydı, artık İslam ümmetinde ayetlerin kişisel reye göre yorumlanmasından ve tevil edilmesinden kaynaklanan bunca ihtilaflar, bunca farklı anlayışlar da söz konusu olmayacaktı. İslam ümmeti dinde birlik üzere olduğu gibi dini anlayışta da birlik içinde olacaktı. Sonuçta hem dünyada hem de ahrette izzet sahibi olacaktı. Ama ne yazık ki, Peygamber *sallallahu aleyhi ve alih'in* Sakaleyn (Kur'an ve Ehl-i Beyt) konusundaki vasiyetlerini görmezlikten gelerek Peygamber karşısında "Kur'an bize yeter!" diye seslerini yükseltenler, Peygamber'den sonra Kur'an'ı da görmezlikten geldiler ve onu pek ucuz bir değere sattılar. Allah Teala'nın da buyurduğu gibi, "**...Onu arkalarına attılar ve az bir fiyata sattılar...**" (*Âl-i İmrân*, 187.) Böylece kendi hevesleri doğrultusunda ondaki bilgileri, ona aşinalığı olmayanlardan elde etmek yoluna gittiler ve gönüllerini vahiyden habersiz kimselere verdiler. Bu yüzden de vahye gerçek imanı olmayanlar, Kur'an'ı yalan yanlış görüşleriyle karıştırıp nice saf gönülleri bu vahyin ruhuna yabancı olan tefsirler ve İsrailiyat ile doldurdular.

Böylece İslâm ümmetine telafi edilemeyecek büyük zararlar verildi, bütün sapıklıkların, yanlışlıkların ve Kur'an'ı yalan yanlış anlamaya neden olan gidişatların temeli atıldı. Doğru olmayan tefsirlere, yakışmayan tevillere kapılar açılmış oldu. İslâm ümmeti ana hatlarıyla yetmiş üç fırkaya varan çeşitli fırkalara bölündü. Her bir fırka yalnızca kendisinin Fırka-i Naciye olma iddiasıyla ortaya çıkarak ümmetin pozitif enerjisini iç sürtüşmelerde harcamaya koyuldu. Kur'an'ı Kerim de hidayet vesilesi olacağı yerde, bu fırkalardan her birinin elinde kendi görüşünü ispatlama aracı halini aldı. Ehliyetsiz kimseler ehil oldukları iddiasıyla öne çıkarak bu ilâhî vahiyden binlerce görüş ve yol türeterek İslam ümmetinin bu bölük pürçüklüğünün daha da derinleşmesine, daha da genişlemesine yol açtı ve açmaya da devam etmektedir.

Bu arada az bir grup yolu tanımış ve bu yola can koymuşlardır. Bunlar canları pahasına ve bütün zorlukları göğüsleyerek onun gerçek tefsirini ehlinden almış, onu bu yolun kendilerinden sonra gelecek yolcularına miras bırakmışlardır. Her ne kadar bu değerli mirası yığınlar arasından bulup teşhis etmek o kadar kolay değildir ama yine de zahmetine değer.

Velhasıl, Kur'an'ın aslının korunması yolunda ilk günden beri büyük çabalar sarf edilmiş, bu çabalar sonucunda Kur'an-ı Kerim değiştirilme, azaltılma ve çoğaltılma tahrifine karşı korunmuştur. Ama bu arada İslam ümmeti gerçekten ifade edilmek istenen manalardan da mahrum bırakılmıştır. İmam Muhammed Bâkir *aleyhisselam*'ın, "**Allah'ın kitabını arkalarına attılar...**" (*Bakara/101*) ayetiyle ilgili olarak buyurdukları gibi: "Onun harflerini korumuşlar, ama sınırlarını ise terk etmişlerdir. Onu rivayet etmişler ama doğru dürüst riayet etmemişlerdir..." (*Ravzatu'l-Kafi, c. 8, s. 53; Tefsir-i Safi, c.1, s. 34.*) İşte Ehlibeyt kaynaklarında Kur'an üzerinde tahrife dair gelen hadislerin anlamı budur. Hiç kimsenin bu gibi hadisleri bahane ederek Ehlibeyt Mektebi'nin Kur'an'ın tahrif edildiğine inandığını iddia etme hakkı yoktur. Nitekim biz de Ehlişünnet kaynaklarında Kur'an-ı Kerim'in tahrifine dair gelen hadisleri gerekçe göstererek Ehlişünnet Ekolü'nün Kur'an'ın tahrif edildiğine inandıklarını iddia etmemekteyiz ve böyle bir iddiada bulunma hakkını da kendimize tanımıyoruz. Çünkü bu rivayetlerin birçoğunun uydurma ve yalan olduklarını, birçoğunun da doğru anlamları olduğunu bilmekteyiz. Söz buraya gelmişken aziz okurlara bir fikir vermesi açısından Ehlişünnet kaynaklarında Kur'an'ın tahrifine dair gelen hadislerden bazı örnekler vererek sözüme son vermeğe çalışacağız.

Ehlişünnet kaynaklarında yer alan Kur'an'da eksiltmenin olduğuna dair rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

Ehlişünnet âlimlerinden olan Taberani ve Beyhaki'nin naklettikleri bir rivayette şöyle kaydedilmiştir. "Kur'an'ın iki suresi daha vardı ki Onlardan biri şöyle idi:

"Bismillahirrahmanırrahim.

Gerçekten biz senden yardım diliyoruz. Sana istiğfar ediyoruz. Bütün hayırlarda seni hamd ediyoruz. Seni inkâr etmiyoruz. Sana isyan eden kimseden kopup ayrılıyoruz."

İkinci sure ise şöyle idi:

"Bismillahirrahmanırrahim.

Ey Allah'ımız, yalnızca sana ibadet ediyoruz. Sana namaz kılıyoruz. Sana secde ediyoruz. Sana ulaşmak için çaba harcıyor, sana itaat ediyor, senin rahmetine ümit ediyor, senin hakiki azabından korkuyoruz. Gerçekten de senin azabın kâfirlere erişecektir."

Bu iki sureyi Rağib, "El-Muhazarat" adlı kitabında: "İki kunut suresi" adını vermiştir. Ömer İbn-i Hattab kunutta bu iki süreyi okurdu. Bu süreler İbn-i Abbas ve Zeyd İbn-i Sabit'in mushaflarında mevcut idi. ("*Suyuti'nin yazdığı "El-İtkan" ve "Ed-Durru'l Mensur."*)

Ahmed İbn-i Hanbel'in Ubeyy İbn-i Ka'b'dan naklettiği bir hadiste şöyle yazıyor: "Ubeyy İbn-i Ka'b, "Siz Ahzab Süresi'ni ne kadar okuyorsunuz?" diye sordu. (Sorulan kişi) yetmiş ayet civarında" diye cevap verdi. Ubeyy İbn-i Ka'b dedi ki: "Ben onu Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* ile birlikte Bakara Süresi kadar veya daha fazla okurdum. Recm ayeti de onda var idi." (*Müsned-, Ahmed İbn-i Hanbel, c. 5, s. 132.*)

Görüldüğü gibi Suyuti'nin El-İtkan ve Durru'l-Mensur kitaplarında yer alıp Taberani ve Beyhaki'nin naklettiği kunut süreleri diye adlandırılan mezkûr iki süre elimizdeki Kur'an-ı Kerim'de mevcut değildir. Bu ise şimdi elimizde bulunan Kur'an-ı Kerim'den İbn-i Abbas ile Zeyd İbn-i Sabit'in mushaflarında yer alan mezkûr iki sürenin eksiltildiği anlamına geldiği gibi, elimizdeki Mushaftan başka Mushafların olduğunu da göstermektedir.

Bu iki süreyi bugün de Sünniler bazı namazların kunutunda okuyorlar. Ahmed'in naklettiği ikinci hadise gelince Ahzab Süresi'nin dörtte üçünün eksiltildiğini söylemektedir. Çünkü Bakara Süresi 286 ayettir, oysa Ahzab Süresi 73 ayettir ve eğer Kur'an'ı hiziplere bölersek, Bakara Süresi'nin beşten fazla hizbe bölündüğünü görüyoruz, oysa Ahzab Süresi sadece bir hizip sayılıyor. Öte yandan da Ubeyy İbn-i Ka'b'ın "Ahzab Süresi'ni Hz. Resulullah ile birlikte Bakara Süresi kadar veya daha fazla okuyordum." dediğini görüyoruz. Onun ise Hz. Resulullah'ın *sallallahu aleyhi ve alih* döneminde Kur'an'ı hıf-

zeden hafızların en meşhurlarından birisi olduğu ve Ömer'in onu halka teravih namazını kaldırmak için seçtiği (*Sahih-i Buhari*, c. 2, s. 252.) dikkate alınırsa, bu sözü şüphe ve hayret uyandırmaktadır.

Yine, Ahmed İbn-i Hanbel'in Müsnedi'nde Ubeyy İbn-i Ka'b'dan naklettiği başka bir rivayette şöyle yer almıştır: "Resulullah *sallallahu aleyhi ve alih* buyurdu ki: "Allah Teala senin için Kur'an okumamı emretmiştir." Daha sonrada şöyle okudu: **"Ehl-i Kitap'tan kâfir olanlar..."** ve bu sürenin içerisinde şunları söyledi:

"Eğer insanoğlu bir ova dolusu mal ister ve ona verilirse, ikincisini de ister. Eğer kendisine ikincisi de verilirse, üçüncüsünü ister. İnsanoğlunun karnını topraktan başka bir şey doyurmaz. Allah tövbe edip, dönenlerin tövbesini kabul eder. Allah'ın nezdinde sağlam ve doğru din hanif (İslam) dinidir, müşriklik, Yahudilik ve Hıristiyanlık değil. Kim hayırlı bir amel yaparsa o mükâfatsız bırakılmaz." (*Musned-i Ahmed*, c. 5, s. 131.)

Yine, Hafız İbn-i Asakir Tarih'inde Ubeyy İbn-i Ka'b ile ilgili bölümde şöyle yazıyor: "Ebu Derda, Şam halkından oluşan bir grupla birlikte Medine'ye giderek Ömer'in huzurunda şu ayeti okudular: "Kâfirler kalplerinden cahiliyet taassubunu yerleştirdiklerinde, siz de eğer onlar gibi taassuba kapılırsanız Mescidul-Haram fesada duçar olur." O zaman Ömer "Size bu ayeti kim böyle okudu?" dedi. Onlar "Ubeyy İbn-i Ka'b" diye cevap verdiler. Ömer onu çağırtdı ve onlara: "O ayeti okuyunuz" dedi. Onlar da yine: "Eğer siz de onlar gibi taassuba kapılırsanız Mescidul-Haram fesada duçar olur." şeklinde okudular. O zaman Ubeyy İbn-i Ka'b Ömer'e: "Evet ben onlara böyle okumuşum." dedi. Bunun üzerine Ömer Zeyd İbn-i Sâbit'e: "Sen oku." dedi. Zeyd aynen halkın okuduğu gibi okudu. (yani onların okuduğunun Kur'an'da olmadığını açıkladı.) O zaman Ömer: "Allah'ım, ben bu kıraatten (Zeyd'in kıraatinden) gayrisini tanımıyorum." dedi. Ubeyy İbn-i Ka'b ise şöyle cevap verdi: "And olsun Allah'a ki ey Ömer, sen biliyorsun ki, ben Resulullah'ın huzurunda bulunuyordum, fakat onlar bulunmazlardı. Ben Resulullah'ı görürken onlar görmezlerdi. And olsun Allah'a, eğer sen istersen, ben kendi evime saklanırım ve ölünceye dek kimseyle konuşmaz ve kimseyi de okutmam." O zaman Ömer: "Allah'ım, bizi affet. Bildiğin gibi Allah sana ilim vermiştir. O halde bildiğini halka da öğret." dedi."

Yine, şöyle diyor: "Bir gün Ömer, bir gencin "Peygamber müminlere, onların kendilerinden daha evladır. Hanımları ise onların anneleridir. O da onların babasıdır." şeklinde okuduğunu görünce ona itiraz etti. Mezkûr genç: "Ubeyy İbn-i Ka'b'ın Mushafında böyle yazıyor." dedi.

Ömer gidip Ubeyy İbn-i Ka'b'dan konuyu sordu. Ubeyy İbn-i Ka'b ona: "Ben Kur'an'la meşgul olurken, sen çarşılarda alışverişle meşguldün." cevabını verdi"(Tarih-i Dimeşk, c. 2, s. 228.) Bunun benzerini, İbn-i Esir "Camiu'l-Usul" adlı kitabında, Ebu Davut Süneni'nde ve Hâkim Müstedrek adlı kitabında nakletmiştir.

Aziz okurlar, görüldüğü üzere tahrife dair rivayetler Ehlisünnet kaynaklarında da yer almaktadır. Ancak bazıları, bu rivayetleri reddederken, onların senetlerinin zayıf olduğunu ileri sürerek, Ahmed İbn-i Hanbel'e bu gibi hurafe ve zayıf hadisleri tahrir ettiğinden dolayı itirazda bulunup, Ahmed'in Müsned'i ve Ebu Davut'un Süneni'nin, Ehlisünnet'in nezdinde Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim gibi değer taşımadığını söyleyebilirler. Fakat buna benzer rivayetler Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'de de mevcuttur. Buhari'nin, Sahih'inde Ammar (r.) ve Huzeyfe'nin (r.) menakıbı bölümünde naklettiği, bir hadiste Alkame şöyle diyor: "Şam şehrine gelmişim. İki rekât namaz kıldıktan sonra "Allah'ım, benim için salih bir arkadaş takdir eyle." diye dua ettim. Daha sonra toplu halde bulunan bir grubun nezdine gelip oturdum. Bu arada ihtiyar bir adam gelip benim yanımda oturdu. Ben: "Bu şahıs kimdir?" diye sorduğumda, Ebu Derdâ olduğunu söylediler. Ben ona: "Allah'tan bana salih bir arkadaş göndermesini istemişim, Allah seni gönderdi." dedim. O benim hangi yöreden olduğumu sordu. Ben Kufe ahalisinden olduğumu söyledim. O, "Resulullah'ın ibrik, yastık ve ayakkabılarının sahibi aranızda değil midir? Allah'ın Peygamberi'nin diliyle şeytandan koruduğu kişi aranızda değil midir? Peygamberin hiç kimsenin bilmediği sırlarının arkadaşı aranızda değil midir?" dedi. Daha sonra: "**Velleyl iza yağşa**" Süresi'ni Abdullah nasıl okuyor!" dedi. Ben: "**Velleyl iza yağşa vennahari iza tecella vezzekeri velünsa**" diye okudum. O: "And olsun Allah'a ki, Hz. Resulullah da kendi ağızıyla bana böylece okumuştur." dedi.(Sahih-i Buhari, c. 4, s. 215.)

Başka bir rivayette de, daha sonra şunları ekledi, diye yazıyor: "Bunlar durmadan bana ısrar ediyorlardı. Hatta nerdeyse beni Hz. Resulullah'ın kendisinden duyduğum şeyden alıkoyacaklardı."(Sahih-i Buhari, c. 4, s. 216.)

Başka bir rivayette de şöyle yazıyor: "**Velleyl iza yağşa vennahari iza tecella vezzekeri velünsa**" "Resulullah bunu kendisi bana böyle okudu; fakat bunlar durmadan bana ısrar ediyorlardı. Hatta nerdeyse beni geri çevireceklerdi."(Sahih-i Buhari, c. 4, s. 218, "Menakib-u Abdullah İbn-i Mes'ud'.)

Bu rivayetler, bu gün elimizde bulunan Kur'an'daki "**Vezzekeri velünsa**" ayetinden önce "**vema halaka**" kelimelerinin artırılmış olduğunu ifade etmektedirler.

Yine, Buhari'nin, Sahih'inde kendi senediyle İbn-i Abbas'tan naklettiği bir rivayette şöyle yer almıştır: Ömer İbn-i Hattab şöyle diyordu: "Allah, hak olarak Muhammed'i Peygamber olarak göndermiş ve ona kitap indirmiştir. İndirdiği ayetler arasında recm ayeti de vardı. Biz onu okuduk anlayıp ezberledik ve bu ayete dayanarak Resulullah da recmi uyguladı. Biz de ondan sonra recmettik. Fakat ben uzun bir zaman geçtikten sonra halkın: "Biz recm ayetini Allah'ın Kitab'ında görmüyoruz." diyerek, Allah'ın indirdiği bir farızayı terk edip dalalete düşmesinden korkuyorum. Oysa recm, Allah'ın Kitab'ında beyyine veya itiraf ile zina ettiği sabit olan evli kadın veya erkek için farz kıldığı bir hükümdür. Bir de biz Allah'ın kitabında şu ayeti de okuyorduk: "Babalarınızı bırakmayın (başka bir baba edinmeyin), zira babanızdan dönmeniz sizin için küfran sayılmaktadır."(*Sahih-i Buhari, c. 8, s. 26, "Evli kadının zina yaptığı takdirde recmedilmesi gerektiği" bölüm.*)

Yine, Müslim'in, Sahih'inde: "İnsanoğlunun iki ovası olsa bile üçüncü bir ovayı ister." bölümünde naklettiği bir rivayette şöyle yer almıştır: "Ebu Musa Eş'ari Basra Karilerini davet etti. Onun yanında üç yüz Kur'an karisi toplandı. Ebu Musa onlara hitap ederek şunları dedi: "Siz Basra halkının önde gelenleri ve karilerisiniz. Kur'an'ı tilavet edin, dünya hayatı ise size değerli gözükmesin. Zira sizden öncekilerin kalbi katılaştığı gibi sizin de kalbiniz katılaşırlar. Biz önceleri uzunluk ve şiddet bakımından Beraat Süresi'ne, (Tevbe Suresi) benzettiğimiz bir süreyi okuyorduk. Ben onun bir miktarını hatırlıyorum. O miktar şöyledir: "İnsanoğlunun iki ova dolusu malı olsa bile üçüncü bir ovayı da ister, İnsanoğlunun karnını topraktan başka bir şey doyurmaz.

Ve yine Müsebbihat surelerinden birine benzettiğimiz bir süreyi de okuyorduk ama şu anda unutmuş durumdayım. Ama ondan şunu hatırlıyorum: "Ey iman edenler, neden yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz ki aleyhinize şahadet edilir ve kıyamet günü ondan dolayı sorguya çekilirsiniz."(*Sahih-i Müslim, c. 3, s. 100, "İnsanın iki ova dolusu malı olsa üçüncüsünü ister" bölümü.*)

Oysa Ebu Musa Eş'ari'nin biri, 129 ayet olan Beraat (Tevbe) Süresi'ne, diğerini ise yaklaşık 20 ayetten oluşan Müsebbihat surelerine benzettiği bu iki sure elimizdeki Kur'an-ı Kerim'de mevcut değildir.

Evet, bunlar Ehlisünnet kaynaklarında yer alan tahrif imasında bulunan hadislerden bazı örneklerdi. Şimdi acaba bir kimse, Ehlisünnet'in sahih kabul ettiği Sahih-i Buhari'nin veya Sahih-i Müslim ve diğer hadis kaynaklarının naklettiği, bu hadislere istinad ederek Ehlisünnet'in tahrife inandığını söyleyebilir mi? Yahut Ehlisünnetin Kur'an'a dair inanışını ortaya koyan bunca akaid kitapları ve tarih boyunca her alanda Kur'an'a karşı sundukları bunca

ameli itimatları gözler önünde dururken, bu gibi şaz hadisler bahane edilecek Ehlisünnetin Kur'an'ın tahrifine inandığını söylemek insafla bağdaşır mı? Gerçek şudur ki, böyle bir iddiada bulunmak ne bilimsellikten ne de selim vicdanla bağdaşmaz.

Aynı şey Ehlibeyt Ekolu için de söz konusudur. Her fırkadan daha çok her alanda Kur'an'ı Kerim'e başvurup itimat eden bir Ekol'ün, sırf hadis kaynaklarında yer alan bazı itina edilmeyen veya doğru yorumu olabilen bazı hadislerden dolayı Kur'an'ın tahrifine inanmakla suçlanması gerçekten de büyük bir insafsızlık ve zulümdür.

Burada El-Ezher Üniversitesi'nin İslami fıkıh bölümünün müdürü olan Üstat Muhammed El Medini'nin konu üzerindeki insaf üzere olan bir tespitine yer vermek istiyoruz ki o şöyle demiştir: "Şia'nın Kur'an'ın eksiltildiğine inandığı görüşüne gelince, hâşâ böyle bir şey yoktur. Bu iddia, bizim kitaplarda bir nakil olarak geçtiği gibi, onların da kitaplarında nakledilmiştir. Her iki fırkanın da araştırmacı âlimleri, bu rivayetleri zayıf bilip batıl olduklarını açıklamışlardır. Dolayısıyla ne Ehlisünnet'te, ne İmamiyye Şiası'nda, ne de Zeydiyye mezhebinde Kur'an'ın tahrif olduğu inancı yoktur..." (*Risaletü'l İslam Dergisi*, 11. yıl, 4. sayı, s. 382 ve 383.)

Sonuç olarak nasıl ki Ehlisünnet kökenli birinin yazdığı bir kitap veya naklettiği bir hadisten dolayı Ehlisünnet'in Kur'an'ın kutsallığını inkâr ettiği veya onun tahrif edildiğine inandığını söylemek doğru değilse, Şia için de aynı şey söz konusudur. Keza Ehlisünnet'in kaynaklarında Kur'an-ı Kerim'in tahrif edildiğini ima eden bunca rivayetler bulunduğu halde tahrif iddiasının batıl olduğunda görüş birliğinde olan Şia'nın tahrife inanmakla suçlanması, hem gerçeğe aykırı, hem insaf dışı, hem de bilimsellikten büsbütün uzaktır.

*Burada Hz. İmam Ali'nin Mushafı konusuna değinen bazı Şia ve Sünni âlimlerine işaret etmek istiyoruz. Bu konuyu işleyen bazı Sünnî tefsirci, tarihçi ve yazarları şunlardır:

Belâzurî, Ensabu'l-Eşraf, c.1, s.586; İbn-i Ebî Davud, el-Mesahif, s.10; İbn-i Nedim, el-Fihrist, s.30; Abdurrezzak, el-Musannef, c.5, s.45; Ebu Nuaym İsfahanî, Hilyetü'l-Evliyâ, c.1, s.67; İbn-i Sa'd, et-Tabakat, c.2, s.38; İbn-i Ebî Şeybe, el-Musannef, c.1, s.545; İbn-i Cezzî, et-Teshil Li Ulum'it-Tenzil, c.1, s.4; Hâkim Nişaburî, el-Müstedrek, c.2, s.611; Teyalisi, Müsned, s.270; İbn-i Abdulberr, el-İstîab, el-İsabe'nin hamışinde, c.2, s.253; Sahih-i Buharî, İlim Kitabı, s.39, Cihad Kitabı, s.171 ve Cizye Kitabı, s.10; Tarih-i Yakubî, c.2, s.154; Hâkim Haskanî, Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.26-28; Askerî, el-Evail, c.1, s.214; Harezmî, el-Menakıb, s.49; Sibte bin Cevzî, Tezkiretu'l-

Havas, s.148; Taberî, Muhibuddin, er-Riyazu'n-Nazıra, c.1, s.242; Kunduzî, Yenabîu'l-Mevedde, c.1, s.149; İbn-i Ebi'l-Hadid, Nehcü'l-Belağa Şerhi, c.1, s.27; İbn-i Haym, el-Fasl, s.3; İbn-i Kesir Tefsiri, c.4, s.28-29; Muttakî Hindî, Kenzü'l-Ummal, c.2, s.373; İbn-i Hacer Heytemî, es-Savaiku'l-Muhrika, s.126; Kandehlevî, Hayatu's-Sahabe, c.3, s.355; Suyutî, el-İtkan, c.1, s.57 ve 72 ve Tarihu'l-Hulefa, s.185; Nuveyrî, Nihayetu'l-İrb, c.5, s.104; Tarih-i Şam, c.7, s.210; Kastalânî, İrşadu's-Sarî, c.7, s.459; Askalânî, İbn-i Hacer, Fethu'l-Bari, c.9, s.10; Aynî, Umdetu'l-Kari, c.20, s.16; İbn-i Nizamuddin Ensarî, Fevatihu'r-Rahamât, el-Mustesfa'nın şerhi, c.2, s.12; Ebyarî, Tarih-i Kur'an, s.84 ve 106; Zerkanî, Menabiu'l-İrfan, c.1, s.247; Abdussebur Şahin, Tarihu'l-Kur'an, s.71.

Şia âlimlerinden de büyük bir grup Ali *aleyhisselam*'ın Mushafından bahsetmişlerdir. Örnek olarak şunları zikredebiliriz:

Şeyh Müfid, el-İrşad, s.365 ve el-Mesailu's-Serviyeye, s.79; Şeyh Saduk, el-İtikadat, s.93 ve Kemalü'd-Din, c.1, s.284; Saffar Kummî, Besairu'd-Derecat, s.193, 198; Kuleynî, el-Kafî, c.1, s.178; Tabersî, el-İhticac, c.1, s.223, 228; İbn-i Şehrâşub, Menakıb, s.41, 402 ve Mealimu'l-Ulema, s.2; Seyyid bin Tavus, Sa'du's-Suud; Feyz-i Kaşanî, el-Vafî, c.2, s.130, 273-274 ve el-Mehecetü'l-Beyzâ, c.2, s.264; Biharu'l-Envar, c.92, s.40, 74; Behranî, Tefsir-i Burhan, c.1, s.16; Muhaddis-i Kummî, Sefinetu'l-Bihar; Seyyid Şerefuddin Amulî, el-Müracaat, s.411 ve Müellifi'ş-Şia Fî Sadri'l-İslâm, s.13; Seyyid Muhsin Emin, A'yanu's-Şia, c.1, s.89; Seyyid Hasan Sadr, Tesisu's-Şia, s.316-317; Allâme Tabatabaî, Kur'an Der İslâm, s.165; Allâme Fanî İsfahanî, Ârâu'n Havle'l-Kur'an, s.97, 100; Zencanî, Tarihu'l-Kur'an, s.26, 44, 48, 64; Allâme Belâğî, Âlau'r-Rahman, s.19; Ayetullah Hoî, el-Beyan, s.242-243; Muhammed Hadî Marifet, et-Temhid, c.1, s.288-296 ve Siyanetu'l-Kur'an An'it-Tahrif, s.211; Seyyid Cafer Murtaza Amulî, Hakaik-u Hamme Havl'el-Kur'an'il-Kerim, s.153-172; Tefsir-i Kummî, c.2, s.451; Süleym bin Kays'ın Kitabı, s. 99.

490- Nahl Süresi'nin 89. ayetine işaret ediyor.

491- Nemil/40.

492- Ra'd/43.

493- Hadiste anılan Asif, Hz. Süleyman *aleyhisselam*'ın vasisi, Asif bin Berhiyadır. Hadiste, Allah Teala'nın, Neml Suresi'nin 40. ayetinde: "**Katında Kitap'tan bir ilim olan dedi ki: "Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm."** Süleyman, tahtı yanına yerleşivermiş görünce: "Bu, şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sıyanan Rabbimin lütfündandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur; nankörlük eden de bilsin

ki Rabbim müstağnidir, kerem sahibidir." dedi." buyruğuyla andığı, Se'be kıralı Belkıs'ın tahtının, bir göz açıp kapamasından az bir süre zarfında Kitaptan bir ilim sahibi olan Asif bin Berhiya tarafından Hz. Süleyman'ın önünde hazır edilişi olayına işaret edilmektedir.

494- İsm-i Âzam'in bu hadiste yetmiş üç harfe (kelimeye) ayrılışı, aynen bazı hadislerde ilahi isimlerin doksan dokuz rakamıyla ifade edilmesine benzemektedir. Bu, sadece onların bir bakış açısından sınıflandırmasıyla ilgilidir. Yoksa onların sınırlandırılması ve belli bir çerçevede karar verilmesi anlamını ifade etmemektedir. Allah Teala'nın zatının bir sınırı, bir çerçevesi, bir bitişi olmadığı gibi, sıfatlarının ve isimlerinin de bir sınırı, çerçevesi ve bir bitişi yoktur. İsm-i Âzam de aynen böyledir. Onun için de bir sınır veya bitiş düşünülemez. Bu hadiste ifade edilen, onun sadece kullara tecellisi açısından bir şekilde sınıflandırılmasıdır. Yoksa Allah Teala'nın bütün isimleri gibi İsm-i Âzami de sınırsızdır.

Sonra bu hadiste ondan bir harfin Hz. Süleyman peygamberin vasisi Asif'in yanında olduğu kaydedildikten sonra yetmiş iki harfinin de Allah Resulü ve Ehlibeyt İmamları'nın katında bulunduğu belirtilmesi, kendilerinin bu anlamda ne kadar büyük bir makam sahibi olduklarını ifade etmektedir ki kendileri, Asif'in bildiği bir harfe ilaveten yetmiş bir harf daha bilmekteler.

Bununla birlikte Allah Teala'nın, İsm-i Azam'ından hiçbir kuluna bahşetmeyip sırf kendi için sakladığı bir harfin de bulunduğu ifade edildikten sonra, İsm-i Âzam de dâhil olmak üzere yaratıklarda olan her kemalin, Allah Teala'dan kaynaklandığı ve O'na ait olduğu vurgulanmıştır. Böylece kendileri de dâhil olmak üzere, yaratık namına bütün kemal sahibinin, ancak birer kul olduğu, kendi başına hiçbir şeye sahip olmadığı, sahip olduğu her kemalin, her maharetin, her gücün asaleten ve bizzat Allah'a ait olduğu ve O'nun izin ve emrinden kaynaklanıp, O'nun emir ve iznine tabi olduğu hatırlatılmıştır.

495- Yusuf/94.

496- Abdullah bin Hasan, İmam Hasan *aleyhisselam*'ın oğlu Hasan Müsenna'dan olan torunudur. Zeydiyye Mezhebi'nin liderlerinden sayılmaktadır. Daha detaylı bilgi için Ayetullah Hoi'nin Mücemü Ricalü'l-Hadis kitabı c. 10, s. 149'a müracaat edilsin.

497- "Kendisi için çene (ağız) bükülen" tabiriyle anlatılan imam, Hz. Mehdi *aleyhisselam*'dır. Önce (gaybet döneminde) o hazretin varlığı sonra da zuhuru dönemindeki icraatı birçokları tarafından kabul görmeyecek ve Allah Resulüne karşı yapıldığı gibi, çokları ona karşı çıkarken inkâr veya alay anlamında ağız- göz hareketleri yapacaklardır. Bu tabirle bu olaya işaret edilmiş olabilir.

498- Sakif kabilesine mensup kız.

499- Hadisin son paragrafı rivayet edilir şeklinde mürsel olarak rivayet edilmiştir. Bu da Kuleyni'nin hadisin bu bölümüne pek itibar etmediği ve o bölümü kimden duyduğunun da belli olmadığı demektir. Yani hadisin bu bölümü mürseldir. Dolayısıyla da itibardan yoksundur. Bu bölümün istihza amacıyla bazı kötü niyetli Ehlibeyt düşmanları tarafından uydurularak basit düşünceli ravilere atfedilmesi de muhtemeldir. Bununla birlikte mucize olarak bir hayvanın Allah Resulüyle konuşması pek öyle garipsenecek bir olay değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim karıncanın ve bir kuşun ilahi peygamberlerden biri olan Hz. Süleyman ile konuştuklarını bize bildirmiştir. Ancak insanların nezdinde akletmemenin simgesi oluveren eşeğin böyle bir olayda rol alması olayı biraz kuşku kılıkmaktadır. Dolayısıyla hadisin bu bölümü istihza amacıyla uydurulmuş olabilir.

500- Bu hadis, önceki babın birinci hadisinin bir bölümüdür.

501- Bu hadis ve bu bölümün 5. ve 6. hadisleri gibi Camia ismiyle anılan kitapla ilgili açıklamaların yer aldığı diğer hadislerden, bu kitabın bütün ilahi hükümlerin detaylarının yer aldığı ve bizzat Allah Resulünün Hz. Ali *aleyhisselam*'a imla edip yazdırmış olduğu bir kitap olduğu anlaşılmaktadır.

502- Bu hadiste Cifir Kitabı kendisine bir vasıf eklenmeden zikredilmiş ve geçmiş peygamberlerin ve vasilerinin ilimlerini içerdiği kaydedilmiştir. Üçüncü hadiste ise Cifir Kitabı beyaz ve kırmızı vasıflarıyla iki kısma ayrılmış ve Beyaz Cifir Kitabı'nın bu hadiste zikredilen Cifir Kitabı'ndan daha kapsamlı olduğu açıklanmıştır. Çünkü Beyaz Cifir'in bu Cifir Kitabı'nda zikredilen geçmiş peygamber ve vasilere ait ilimlere ilaveten hatta Camia Kitabı ve Hz. Fatıma'nın Mashafı'nı da kapsadığı kaydedilmiştir. Kırmızı Cifir'in ise sadece İmam Mehdi'ye ait özel emanetleri içerdiği vurgulanmıştır. Bundan sadece bir Cifir Kitabı'nın değil, bazen daha genel bazen de daha özel bir anlam ifade eden birkaç Cifir Kitabı'nın bulunduğu anlaşılmaktadır. Cifir sözcüğünden bunlardan hangisinin kastedildiği ise cümle içerisindeki söz akışından ve emarelerden anlaşılmaktadır.

503- Hadisin bu bölümü Hz. Fatıma'nın Mushafı olarak meşhur olan kitaba işaret etmektedir. Sonraki hadislerde ise Hz. Fatıma'nın Mushafı hakkında daha açık bilgi verilmiştir. Böylece isim benzerliğinden yani hem Kur'an-ı Kerim'e Mushaf denilmesinden hem de Hz. Fatıma'nın bu kitabına Mushaf ismi verilmesinden dolayı bu kitabın da Kur'an-ı Kerim'in başka bir nüshası olduğu sanısı açıkça red edilmiştir. Hadiste yer alan "Onda Kur'an'ınızdan bir harf dahi yoktur." şeklindeki tabirden maksat da işte budur. Nitekim sonraki

hadislerde bu kitabın içeriğinin, özellikle Hz. Fatıma'nın evlatlarının başına gelecek olan olaylar ve dünyada vuku bulacak önemli hadiselerle ilgili olduğu açıklanarak Kur'an-ı Kerim'in içeriğinden büsbütün farklı bir şey olduğu ortaya koyulmuştur.

504- Hadisin içeriğinden, hadiste sözü edilen Cifir'den maksadın, bu bölümün üçüncü hadisinde açıklanan Beyaz Cifir Kitabı olduğu anlaşılmaktadır.

505- Ahkaf/4.

506- Muhammed bin Abdullah, İmam Hasan *aleyhisselam*'ın Hasan isimli oğlundan gelen torunudur. Nefs-i Zekkiye lakabıyla da tanınır. Zeydiyye mezhebinin önde gelen şahsiyetlerindedir. Abbasi halifelerinden Devaniki'ye karşı kıyam etmiş ve yararıyla birlikte Mekke'nin çıkışında Te'n'im Mescidi'nin yakınlarında şehit edilmişlerdir.

507- İki kitaptan maksat, Hz. Resulullah'ın Hz. Ali'ye yazdırdığı kitapla Hz. Fatıma'nın mushafı olabilir.

508- Hadisin içeriği, Mısır'da yöresel hükümdarlığı ele geçiren Hasanoğullarının hükümranlıklarıyla çelişiyordur. Ama hadisi nakleden Fuzeyl bin Sukkere meçhuldür. Bu yüzden de bu hadis sahih kabul edilmemektedir. Ayrıca, İmam'ın maksadı, o dönemde mevcut olan Hasanoğulları da olabilir. Dolayısıyla daha sonra gelenlerin hükümdarlığı elde etmeleriyle çelişmemektedir. İlaveten, İmam genel hilafeti de kastetmiş olabilir ki, Hasan-oğulları tarih boyunca genel hilafete ulaşmış değillerdir.

509- Bu hadisi nakleden Hasan bin Abbas bin Hureys'in güvenilir biri olup olmadığı, Ehlibeyt ulaması arasında tartışılan bir konudur. Ehlibeyt ulemasından Allame Hilli, Necaşi ve İbn-ül Ğazairi onu zayıf olarak tanımlarken, merhum Allame Meclisi gibi bazıları ise bu görüşe katılmamış ve bu şahsın zayıf sayılmasının gerekçesinin sadece ilk bakışta anlaşılması güç olan bu rivayetleri nakletmesinden kaynaklandığını ve bunun ise zayıflık gerekçesi olamayacağını ileri sürmüşlerdir. Merhum Allame Meclisi şöyle demiştir: "Meşhur görüşe göre Hasan bin Abbas zayıftır. Ancak rical kitaplarından , onun zayıf sayılmasının gerekçesinin sadece bu çok insanın aklının varmadığı yüce anlamlı rivayetleri nakletmesinden başka bir şey olmadığı anlaşılmaktadır. Oysa onun Kadir Suresi'yle ilgili bu kitabı hadisçiler nezdinde bilinen bir kitaptı. Barki'yi Qum kentinden zayıf kimselerden rivayet naklediyor diye çıkararak Ahmed bin Muhammed de bu kitabı nakletmiştir. Eğer bu kitap onun nezdinde muteber olmasaydı onu nakletmezdi ve bu kitabın sahih olduğuna dair benim nezdimde birçok kanıt bulunmaktadır."

Bu arada şunu kaydetmeliyiz ki, bu bölümdeki diğer hadisleri de aynı şahıs, aynı senetle rivayet etmiştir. Bu yüzden diğer rivayetlerde direkt olarak hadisin nakledildiği imamın ismi zikredilmiş ve hadisi nakleden Hasan bin Abbas'ın ismine işaret edilmemiştir.

510- Hicr/94.

511- Kadir/1.

512- Al-i İmran/7.

513- İmam *aleyhisselam*'ın hadiste zikredilen itiraza cevap olarak ayeti ke-rime okuması şunu göstermektedir ki, ayette kullanılan kelime geniş zaman kipidir. Dolayısıyla da sürekliliği arz etmektedir. O halde şimdiki zamanda da Kadir Gecesi'nde bu melekler inmektedirler. Peki bu meleklerin indiği kimse kimdir? O kimse mutlaka Allah tarafından desteklenen Allah Resulünün halifesinden başkası değildir.

514- Duhan/1. ayetten 5. ayete kadar.

515- İmam'ın cevap olarak bu ayeti okuması, şunu açıklamak içindir ki, eğer hakemlik için başvurulmuş halifenin kendisi de hata edebilen bir kimse olursa, ona başvurmak sorunu halletmez. Çünkü hata edebilen kimsenin hatayı gidermesi olanaksızdır. Oysa Allah Teala, müminleri karanlıktan çıkarıp nura hidayet ettiğini buyurmaktadır. Kendisi karanlıkta olanın ise bunu yapması imkansızdır. O halde hakemliğine başvurulmuş kimsenin kendisi karanlıktan çıkmış olmalıdır ki bu da ancak Allah Teala tarafından teyit edilen masum kimse olabilir. Zaten imameti zorunlu kılan gerekçelerden biri de budur.

516- Bakara/257.

517- İmam'ın böylesi inkar ve inad karşısında: "İstedığınızı söyleyin..." şeklinde cevabı, ilahi peygamberlerin getirdikleri bütün delillere rağmen azgın kavimlerinin inkar yolunu seçtiklerinde onlara verdikleri: "**...istediğinizi yapın...**" (Fussilet/40) ve: "**Kısa bir süre faydalanınız siz suçlularsınız.**" (Mürselat/46) şeklindeki ilahi azabı ima eden ve tehdit içeren cevaplarının bir benzeridir.

518- İmam bu cevabında Hadid Suresi'nin 22. ayetine işaret etmektedir ki Allah Teala şöyle buyurmuştur: "Ne yerde ne de canınızda hiçbir musibet olmaz ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılı olmasın. Bu Allah için pek kolaydır." İmam'ın cevabı özetle şöyledir: işaret edilen bu ayet gereğince insanların uğradığı her musibet, ister dini musibet olsun ister dünyevi, mutlaka Allah Teala'nın ezeli ilminde mevcuttur. Öte yandan bunlardan öyleleri var ki, ne Kur'an'ın ne de sahih sünnetin zahirinde bunlara dair bir hüküm bulunmamaktadır. Binaen aleyh kesinlikle Allah Teala insanlara bu hususlarda yol

gösterecek bir önder tayin etmelidir. Çünkü insanları bu gibi hallerde kendi başlarına bırakması Allah Teala'nın rububiyetine aykırıdır. İşte bu kimse Allah Teala tarafından teyit edilen Allah'ın insanlara olan hücceti ve halifesidir.

519- Merhum Feyz Kaşanî, el-Vafi adlı kitabında bu hadiste ikame edilen delili ihtimaller halinde açıklamış, onun bu açıklaması Usul'ü Kafi kitabında bu hadisin zeylinde özet olarak nakledilmiştir. Biz bu açıklamayı aynen tercüme ediyoruz. Merhum Feyz Kaşanî şöyle demiştir: "Hadiste ikame edilen delili, zikredilmeyen bazı öncülerıyla birlikte şöyle beyan edebiliriz: Kur'an'ı Kerim'in Kadir gecesinde Allah Resulüne indiğini ve her Kadir Gecesi'nde meleklerin ve Ruh'un inip de her konudan bilgi verdiklerini ve senelik olacakların tevili indirildiklerini biliyoruz. Nitekim ayette geçen "inıyorlar" şeklindeki geniş zaman eki de bunun sürekliliğine ve gelecek zamanda da devam ettiğine delalet etmektedir. Bu durumda deriz ki: Acaba Allah Resulünün, ümmetin ihtiyaç duyduğu bilgilere dair, Allah katından kendisine Kadir Gecesi'nde veya başka zamanlarda bildirildiğinden başka bir yolu da var mıydı? Birinci ihtimal batıldır. Çünkü ümmet Allah Resulünün ilminin sadece Allah Teala katından olduğunda icma etmiştir. Allah Teala da: "**O (Muhammed) kendi arzusuna göre konuşmaz. O (bildikleri) vahyedilenden başkası değildir.**" (Nacm/3,4) buyurmaktadır. Demek ki ikinci ihtimal doğrudur. Bu durumda deriz ki, acaba ümmetin ihtiyaç duyduğu bu bilgiyi onlara açmaması caiz midir? Yoksa illa da onlara açması mı gerekiyordu? Birinci ihtimal doğru değildir. Çünkü zaten Allah Resulüne vahyedilen bilgiler insanlara açması ve onları Allah yoluna hidayet etmesi için vahyedilmekteydi. O halde ikinci ihtimal doğrudur. Bu durumda deriz ki, acaba Allah katından Resulüne inen bu ilimde bir çelişki olması muhtemel midir? Şöyle ki, bir zaman bir konuda bir hüküm vermesi ve aynı konuda aynı zaman içerisinde ilk hükümle çelişen başka bir hüküm vermesi olası mıdır? Birinci ihtimal batıldır. Çünkü bu hüküm Allah katındandır. Allah Teala da çelişkili hüküm vermekten münezzeh ve yücedir. Nitekim kendisi de bunu red ederek; "...Eğer o Allah'tan başkasından olsaydı, onda birçok tutarsızlıklar bulurlardı." (Nisa/82) buyurmuştur. Sonra deriz ki, bu durumda eğer bir kimse çelişkili bir hüküm verirse, acaba bu hüküm ve işinde Allah Resulüne muvafakat mı etmiştir, yoksa onunla çelişmiş midir? Birinci ihtimal batıldır. Çünkü Allah Resulünün hükmünde çelişki bulunmazdı. O halde ikinci ihtimal doğrudur. Sonra deriz ki, bu durumda acaba hükmünde çelişki bulunmayan kimsenin bu hükmünde vasıtalı veya vasıtasız olarak Allah'dan alması ve ihtilaf menşei olan müteşabih ayetlerin tevili bilmesinden başka bir yol var mıdır? Birinci ihtimal kesinlikle batıldır. O halde ikinci ihtimal doğrudur. Sonra deriz ki, acaba ihtilaf menşei olan müteşabih ayetlerin tevili Allah'tan ve ilimlerinde çelişki bulunma-

yan ilimde kökleşmişlerden başkasının bilmesi mümkün müdür? Yoksa yalnızca onlar mı bilebilir? Birinci ihtimal batıldır. Çünkü Allah Teala: "...**Onların tevilini ancak Allah ve ilimde kökleşmişler bilir...**" (Al-i İmran/7) buyuruyor. Sonra deriz ki, Allah Resulü kesinlikle ilimde kökleşmişlerdendi. Bu durumda acaba Allah Resulü vefat ettiklerinde müteşabihe dair ilim yolunu kendisiyle birlikte mi götürmüş ve kendisinden sonraki halifesine öğretmemiş midir? Yoksa ona öğretmiş midir? Birinci ihtimal kesinlikle batıldır. Çünkü bu durumda soylarda olan kendisinden sonra gelecek nesilleri zayi etmiş olur ki, bu mümkün değildir. O halde ikinci ihtimal doğrudur. Sonra deriz ki, acaba Allah Resulünün kendisinden sonraki halifesinin de diğer insanlar gibi hata etmesi ve çelişkili içtihad gibi ilminde çelişki bulunması olası mıdır? Yoksa Allah Resulünün halifesi Allah katından desteklenen ve sadece Allah Resulünün hükmüyle hükmeden birisi midir? Yani vahiy alma ve meleği görme gibi nübüvvette gerekli olan bir durum olmadan, Allah katından bir melek gelip kendisini bilgilendirir veya buna benzer bir yöntemle gerçeği algılar. Dolayısıyla da nübüvvet hariç her konuda Allah Resulünün kendisi gibi olur. Birinci ihtimal batıldır. Çünkü böyle biri, insanları ihtiyaçsız kılmamakta ve hata edip bilgisinde çelişki oluşması mümkün olduğundan, yeni nesillerin zayi edilmesi sorunu devam etmektedir. Demek ki ikinci ihtimal doğrudur. O halde Allah Resulünün kendisinden sonraki halifesi, ilimde kökleşmiş, müteşabih ayetlerin tevilini bilen, hata etmesi olası olmayan, bilgisinde çelişki bulunmayan ve sonuçta Allah'ın kullarına hüccet olan biri olmalıdır. Zaten ispatlanmak istenen de budur. (Usul'ü Kafi c. 1,s. 144, naklen el-Vafi)

520- Hadid/23.

521- Hadid/23.

522- Denenme vesileniz olan hilafetten dolayı sevinmeyesiniz.

523- İmam, ilahi temsilcinin zorunluluğunu açıklarken Hadid Suresi'nin 22.ayetini işaret ettiğinden ve hadiste sorulan aynı surenin 23. ayeti de aynı mevzuuyla ilintili olduğundan, bu sefer hadiste o adam diye anılan kimse, imama Hadid Suresi'nin 23. ayetinin tevilini de sormak ihtiyacını hissediyor. İmam da cevabında imam Ali *aleyhisselam*'ın hilafet mevzuu ve bu konuda rol alan şahısların durumunun da bu ayetin en bariz tevillerinden birisi olduğuna vurgu yaparak anımsatıyor ki, bütün bunlar ilahi ilimde yer almıştır. Dolayısıyla ne İmam Ali *aleyhisselam* elinden giden zahiri hilafetten dolayı üzülmeli, ne de onlar elde ettikleri zahiri hilafetten dolayı zafer havasına kapılıp sevinmeliler ki, bütün bu olup bitenlerin akıbetinde her kes kendi sorumluluğunun gereğini mutlaka bulacaktır.

524- Fussilet/30.

525- Hücurat/10.

526- İbn-i Abbas'ın bu fetvasına göre, Avucu kesen kimse karşı tarafın avucunun diyetini ödemesi icap eder ki bu el kesme diyetidir. Öte yandan, karşı tarafın önceden elinin parmakları kesilmiş olduğundan tabii olarak onun elinin diyeti eksik olması icap etmektedir. Çünkü bu ödenen diyetin bir kısmı da parmakların karşılığındadır ve bu kimsenin parmakları önceden başkası tarafından kesilmişti. Bu yüzden İbn-i Abbas parmakların eksikliğinden kaynaklanan eksiklik hususunda avucu kesilenle avucu kesip de diyetini ödeyen kimsenin kendi aralarında anlaşmalarını ve bu anlaşma konusunda iki adil kimseyi hakem kılmalarını öngörmektedir ki, İmam *aleyhisselam* bunun, Allah'ın hükmünde bir eksiklik ve çelişki olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü bu durumda Allah'ın dininde hükmü belirlenmeyen bir durumla karşı karşıya kalmakla birlikte, bir taraftan diyetin verilmesine emredilmesi diğer taraftan da iki adil kimseye hüküm vermek üzere havale edilmesi bir çelişkidir.

527- Yani Ali *aleyhisselam*'ın sana bildirdiği Kadir Gecesi'ne benim iki gözüm de şahit olmuştur. Çünkü benim kendim de o gecede nazil olan meleklerdenim. Ama Hz. Ali'nin dönemindeki Kadir gecesinde getirilen vahyi ve vahiy meleğini Ali'nin kendisi görmez, sadece bir şekilde içeriğinden haberdar edilirdi. Çünkü o peygamber değil, muhaddes idi. Vahyi ve meleğini ise ancak peygamber görür.

528- Çünkü gerçek ilahi hükmü bilmediğinden, bilahare çelişkili hüküm vermek zorunda kalmaktadır. Çelişkili hüküm veren kimse de kendisi helak olmakla birlikte o hükme amel edeni de helak etmiş olur.

529- Duhan/4.

530- Lokman/27.

531- Kadir/1.

532- Kadir/2.

533- Kadir/3.

534- Kadir/4.

535- İmam *aleyhisselam*, ayetin devamını gerekçe göstererek, ayette geçen izin kelimesinin emir anlamını ifade eden teşrii izin olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Allah Teala bir ayetinde şöyle buyurmuştur: "**Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz...**" (Meryem/64) Yoksa evrende gerçekleşen Rabbimizin hoşnut olmadığı münker işler de Rabbimizin izni olmadan gerçekleşmemektedir. Ancak onlar Allah'ın hoşnut olduğu şeyler değildir. Velhasıl, tekvini izin ile teşrii izin farklıdır. Tekvin anlamındaki izin Allah'ın hoşnut olmadığı işleri de kapsarken, teşrii anlamındaki izin, sadece Allah'ın hoşnut olduğu işleri kap-

samaktadır. İmam *aleyhisselam* da bu buyruğuyla Kadir Suresi'nde kullanılan izinin, teşrii izin anlamında kullanıldığına dikkat çekmektedir."

536- Kadir/5.

537- Enfal/25.

538- Kadir/1.

539- Al-i İmran/144.

540- Kadir/1.

541- Kadir/4.

542- Kadir/4.

543- Duhan/1. ayetten 3. ayete kadar.

544- Fatır/24.

545- Nur/55.

546- Nur/55.

547- Nur/55.

548- Kadir/1.

549- Merhum Allame Meclisi, bu hadisin zeylinde hadisin sonraki akışını gerekçe göstererek hadisin metninde yer alan *لَمَّا تَرَوْنَ* ve *مِمَّا تَرَوْنَ* tabirlerinin aslında *لَمَّا تَرَوْرُ* ve *مِمَّا تَرُورُ* olduğunu ve nüsha alınırken yanlışlıkla böyle yazıldığını kaydediyor. Buna göre hadisin anlamı, önemli bir değişikliğe uğramamakla birlikte şöyle olur: "Allah Azze ve Celle'nin bedbaht kılmak için sapıklık ehline gönderdiği kimseyi ziyaret eden şeytan askerleri ve eşleri, Allah'ın adalet ve doğruluk için gönderdiği Halifesi'ni ziyaret eden meleklerden daha çoktur. "

Sonra hadisi nakleden şahıs, İmam'ın, şeytanların ve eşlerinin sayısının, meleklerin sayısından daha çok olduğunu söylediğini sanarak bunu garipsemiş, İmam da böyle bir şey söylemek istemediğini ve saptırmak gayesiyle şeytanların ve eşlerinin sapıklık önderlerini daha çok ziyaret ettiklerini, bunun da Allah'ın izni dahilinde olduğunu beyan etmiştir.

550- En'am/101.

551- Hud/7.

552- İmam *aleyhisselam*'ın soruyu sorana Allah Teala'nın: "...**Arş'ı su üzerindeydi.**" ayetini hatırlatması, bu ayetin, yer ve göklerin bir örnek nazara alınmadan yoktan var edildiğine delil oluşturduğundan dolayıdır. Çünkü ister bu ayet, ister Kur'an'ın Kerim'in yer ve göklerin yaratılışıyla ilgili diğer ayetleri ve ister bu ayetlerin tefsirinde Ehlibeyt'ten gelen hadisler, yer ve göklerin yaratıldığı maddenin, bu şeklini almadan önce sıvı ve gaz halinde bulunduğunu belirtmektedir. Bu günün bilimi de bunu teyit etmektedir. O halde Allah Teala

yer ve gökleri bir modeli örnek almadan bizzat kendi zati ilmiyle yaratmıştır. Bu da yüce Allah'ın ilim ve kudretinin azamet ve sonsuzluğunu ortaya koyan nişanelerinden bir başkasıdır.

Bu arada Ehlibeyt'ten gelen hadislerden bu ayette geçen Arş'tan maksadın ilahi ilim olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim "Arş ve Kürsi Babı"nın yedinci hadisinde bu gerçek açıkça göze çarpmaktadır. Anılan hadisin bir bölümü şöyledir:

7-(338) ...Davud'ür-Rikki'den, dedi ki:

"Hz. Ebu Abdullah (İmam Cafer Sadık) *aleyhisselam*'a Allah Azze ve Celle'nin: "...Arş'ı da su üzerindeydi..." sözünü sordum. Buyurdular ki: "Başkaları ne diyor?" Dedim ki: "Diyorlar ki: "Arş su üzerinde, Rab da onun üzerindeydi."

Buyurdular ki: "Yalan söylüyorlar, kim bunu söylese Allah'ı taşınır kılmış ve yaratılmışın sıfatıyla vasfetmiş olur. O'nu taşıyanın O'ndan daha güçlü olduğunu da kabullenmesi lazım gelir."

Dedim ki: "Siz bana açıklayın, fedanız olayım."

Buyurdular ki: "Yer, gök, cin, insan, güneş ve ay olmadan Allah dinini ve ilmini suya yükledi. Yaratıkları yaratmayı irade edince de, onları önüne serpiştirdi ve onlara: "Rabbimiz kimdir?" buyurdu. İlk olarak Resulullah sallallahu, aleyhi ve alihi, Emirü'l-Müminin (İmam Ali) *aleyhisselam* ve İmamlar Allah'ın rahmeti onlara olsun konuştular ve: "Rabbimiz sensin." dediler. Bunun üzerine ilmi ve dini onlara yükledi. Sonra da meleklere: "Bunlar dinimin ve ilmimin taşıyıcıları, yaratıklarım arasındaki güvenirlirim ve sorumlu olanlardır." buyurdu..."

Bu ayet-i kerime ve ilgili diğer ayetlerin detaylı tefsiri için başta Ehlibeytten gelen hadisler olmak üzere kapsamlı tefsir kitaplarına müracaat edilmelidir.

553- Cin/26.

554- Cin/27.

555- Cin/26.

556- Nemil/40.

557- Ra'd /43.

558- Yani Hz. Musa ve Hızır *aleyhumassalam*'a geçmişe dair tam bilgi ve- rilirken, geleceğe dair tam bilgi verilmemişti. Aksine onlara ancak gelecekte olacak bazı şeylerin ilmi verilmişti. Oysa Allah Resulüne hem geçmişin ve hem de geleceğin bütün bilgisi verilmişti. Biz de Allah Resulü'nün halifesi olup ilmi ondan miras aldığımızı göre biz de Allah Resulü gibi hem geçmişin hem de geleceğin bütün bilgisine sahibiz.

559- Nahl Süresi: 89. ayete işaret ediyor.

İçindekiler

Ehlibeyt Ve Ehlisünnet Ekolünde Hadis Tedvini	3
<i>Hadis Nedir?</i>	3
<i>Sünnet Nedir?</i>	5
<i>Kur'an Açısından Sünnetin Önemi</i>	5
<i>Resulullah'ın Nazarında Sünnetin Ehemmiyeti</i>	8
<i>Allah Resulü Döneminde Hadis Tedvini</i>	9
<i>Allah Resulünden Sonra Hadis Tedvini</i>	13
Ehlibeyt Ekolünde Hadis Tedvini	14
<i>Kutub-i Erbaa Ve Diğer Hadis Külliyatlarının Tedvini</i>	18
1- <i>el-Kâfi Kitabı'nın Tedvini</i>	19
2- <i>Menlayahzuruhu'l-Fakih Kitabının Tedvini</i>	20
3- <i>et-Tehzib Ve el-İstibsar Kitaplarının Tedvini</i>	22
<i>el-Vafi, Biharü'l-Envar Ve Vesailü's-Şia Kitaplarının Tedvini</i>	24
Ehlisünnet Ekolü'nde Hadis Tedvini	27
1- <i>Resulallah'ın Sünnetini Yazmanın Yasaklanması</i>	27
2- <i>Hadis Uydurulmasının Yoğunlaştığı Dönem</i>	33
3- <i>Hadis Tedvini Dönemi</i>	38
<i>el-Muvatta Kitabı'nın Tedvini</i>	39
<i>Malik'in Muvattası'yla İlgili Bazı Nükteler</i>	40
<i>Sahih-i Buhari'ye Bazı Tenkitler</i>	43
<i>Sahih-i Müslim'e Bazı Tenkitler</i>	44
Sigatu'l-İslam Ebu Cafer Muhammed bin Yakub el-Kuleynî	47
Yaşadığı Dönem	47
Adı, Künyesi Ve Lakapları	47
Doğum Tarihi	48
Ailesi	49
İlmi Hicretleri	49
Kum Şehrine Hicreti	50
Bir Başka Hicreti	51
Üstatları	52
Öğrencileri	54
Eserleri	54
1- <i>el- Usul'u Mine'l-Kâfi</i>	55

2- <i>el-Furu'u Mine'l-Kâfi</i>	55
3- <i>Revzatu'l-Kâfi</i>	55
el-Kâfi kitabının Özellikleri	55
Âlimlerin Nazarında Kâfi Ve Şeyh Kuleyni	56
Kâfi'nin Bazı Şerhleri	59
Ölüm Yeri Ve Tarihi	60
Takdim	61
Müellifin Önsözü	65
<i>Akıl Ve Cehil Kitabı</i>	81
<i>İlmin Fazileti Kitabı</i>	125
İlmin Farz Olup, Öğrenilmesinin Vacip Olduğu Ve İlim Öğrenmeye Teşvik Babı	127
İlmin Sıfatı, Üstünlüğü Ve Âlimlerin Fazileti Babı	129
İnsan Grupları Babı	133
Âlim Ve Öğrencinin Sevabı Babı	135
Âlimlerin Sıfatları Babı	137
Âlimin Hakkı Babı	141
Âlimlerin Ölümü Babı	141
Âlimlerle Oturup Kalkma Ve Arkadaşlık Etme Babı	143
Âlime Soru Sorma Ve Onunla Müzakere Etme Babı	145
İlmi Yayma Babı	147
Bilgi Olmadan Konuşmanın Yasaklığı Babı	149
İlmi Olmadan Amel Eden Kimsenin Durumu Babı	153
İlimden Yararlanma Babı	153
İlmiyle Çıkar Sağlayan Ve Onunla Böbürlenen Kimse Babı	157
Âlime Kanıtın Kesinleştiği Ve İşinin Zorluğu Babı	159
Seçme Sözler Babı	161
Kitaplar Ve Hadisleri Rivayet Etmenin, Kitabetin Ve Kitaplara Tutunmanın Fazileti Babı	167
Taklid Babı	173
Bidatlar, Kişisel Görüş Ve Kıyaslar Babı	173
Kitap Ve Sünnete Müracaat Edilmesi; Helal, Haram Ve İnsanların İhtiyaç Duydukları Her Bilginin Mutlaka Kitap Ve Sünnette Geldiği Babı	187
Hadis İhtilafı Babı	191
Sünnete Ve Kitap Tanıklarına Uyuma Babı	205

Tevhid Kitabı	211
Âlemin Hudûsu Ve Hâdis Edeninin İspatı Babı	213
O'na: "Bir Şeydir" Denilebilirliği Babı	235
O, Ancak Kendisiyle Tanınır Babı	241
Marifetin (Allah'ı Tanımanın) En Aşağı Mertebesi Babı	243
Mabud (Tapılan, İbadet Edilen) Babı	245
Kevn Ve Mekân Babı	247
Tanımlama Babı	255
Keyfiyet Hakkında Konuşmadan Sakındırma Babı	257
Allah'ı Görmenin İmkansızlığı Babı	261
<i>Yüce Allah'ın 'Gözler O'nu Görmez;</i>	
<i>O, Gözleri Görür' Sözü Hakkında</i>	269
Yüce Allah'ı, Kendi Kendini Nitelediği	
Sıfatların Dışında Başka Bir Sıfatla Nitelemenin Yasaklığı Babı	273
Yüce Allah'a, Cisim Ve Şekil Denilemez Babı	279
Zat Sıfatları Babı	285
Önceki Bab İle İlintili Başka Bir Konu	287
İradenin Fiil Sıfatlarından Oluşu Ve Diğer Fiil Sıfatları Babı	289
Zat Sıfatları İle Fiil Sıfatları Hakkında Kısa Bir Değerlendirme	293
İsimlerin Hâdis Oluşu Babı	295
Allah'ın İsimlerinin Anlamları Ve Türeyişleri Babı	299
Önceki Bab İle İlintili Başka Bir Bab	307
Samed İsminin Tevili Babı	317
Hareket Ve İntikal Babı	321
<i>Yüce Allah'ın: 'Üç Kişinin Gizli Konuştuğu Yerde</i>	
<i>Dördüncüsü Mutlaka O'dur.' Sözü Hakkında</i>	323
<i>Yüce Allah'ın; 'Rahman Arş'a Kuruldu' Sözü Hakkında</i>	325
<i>Yüce Allah'ın: 'O Gökte de ilahtır Yerde de ilahtır.' Sözü Hakkında</i>	325
Arş Ve Kürsü Babı	327
Ruh Babı	335
Tevhid Külliyatı Babı	337
Nadir Rivayetler Babı	355
Beda Babı	361
Gökte Ve Yerde Olan Her Şeyin Ancak Yedi Hasletle Oluştığı Babı	367
Meşiet Ve İrade Babı	369
Deneme Ve Sınama Babı	371

Saadet Ve Şekavet (Bedbahtlık) Babı	371
Hayır Ve Şer Babı	373
Cebir, Kader Ve Beyne'l-Emreyn Babı	375
İstitaat (Güç Yetirme) Babı	385
Açıklama, Tanıtma Ve Hücçetin Gerekliliği Babı	389
Bir Bab	391
<i>Kullara Kanıt Gönderilmesi</i>	391
Allah'ın Kulları Üzerindeki Hücçetleri Babı	393
Hidayetin Allah Azze Ve Celle'den Olduğu Babı	395
Hücçet Kitabı	399
Hücçetin Varlığının Zorunluluğu Babı	401
Nebilerin, Resullerin Ve İmamların Tabakaları Babı	417
Resul, Nebi Ve Muhaddes'in Birbirinden Farkı Babı	421
Allah'ın Yaratıklarına Hücçeti Ancak	
İmamın Varlığıyla Tamamlanabileceği Babı	423
Yeryüzünün Hücçetsiz Kalamayacağı Babı	425
Yeryüzünde İki Kişi Kalsa Bile, Birinin Hücçet Olduğu Babı	429
İmamı Tanıma Ve Kendisine Müracaat Etmek Babı	429
İmamlara İtaat Etmenin Farz Oluşu Babı	441
İmamların Allah Azze Ve Celle'nin	
Yaratıklarına Tanıkları Oldukları Babı	451
Hidayet Edenlerin Ancak İmamlar Olduğu Babı	455
İmamların Allah Tarafından Emir Sahipleri	
Ve İlminin Koruyucuları Oldukları Babı	457
İmamların, Allah Azze Ve Celle'nin Yeryüzündeki Halifeleri	
Ve Ona Varılan Kapıları Oldukları Babı	459
İmamların Allah Azze Ve Celle'nin Nuru Oldukları Babı	459
İmamların Yerin Rükünleri Oldukları Babı	465
İmamların Fazileti Ve Sifatları Hakkında Kapsamlı Bir Bab	471
İmamların Yöneticiler Ve Allah Azze Ve Celle'nin	
Andığı Kıskanılan İnsanlar Oldukları Babı	487
Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği	
Alametlerin İmamlar Olduğu Babı	491
Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği	
Ayetlerin İmamlar Olduğu Babı	491
Allah Azze Ve Celle'nin Ve Resülü'nün İmamlarla	
Birlikte Olmayı Farz Kıldıkları Babı	493

Allah'ın Yaratıklara, Kendilerinden Sormayı Emrettiği, Zikir Ehlinin İmamlar Olduğu Babı	497
Allah Teala'nın Kitabında İlimle Vasfettiği Kimselerin İmamlar Olduğu Babı	503
İlimde Kökleşenlerin İmamlar Olduğu Babı	503
İmamlara İlim Verilip Sinelerinde Yerleştirildiği Babı	505
Allah'ın Kulları Arasından Seçip Kitabını Kendilerine Miras Kıldığı Kimselerin İmamlar Olduğu Babı	507
Allah'ın Kitabında İmamların, Allah'a Davet Eden İmam Ve Ateşe Davet Eden İmam Olmak Üzere İki Kısma Ayrıldığı Babı	509
Kur'an İmam'a Hidayet Eder Babı	511
Allah Azze Ve Celle'nin Kitabında Zikrettiği Nimetin İmamlar (<i>aleyhimusselam</i>) Olduğu Babı	511
Allah Teala'nın Kitabında Zikrettiği Nişaneleri Gözlemleyenlerin İmamlar (<i>aleyhimusselam</i>) Olduğu, Yolun da Onlarda Kurulduğu Babı	513
Amellerin Nebi'ye (<i>sallallahu aleyhi ve alih</i>) Ve İmamlara (<i>aleyhimusselam</i>) Sunulduğu Babı	515
Üzerinde Dosdoğru Durmaya Teşvik Edilen Yolun Ali <i>aleyhisselam</i> 'ın Velayeti Olduğu Babı	517
İmamların İlmin Madeni, Nübüvvet Ağacı Ve Meleklerin Uğrak Yeri Olduğu Babı	519
İmamların İlmin Varisleri Oldukları Ve Her Birinin, İlmi Diğerine Miras Bıraktığı Babı	519
İmamların, Nebi'yi Ekrem Ve Önceki Bütün Peygamberler Ve Vasilerin İlimlerini Miras Aldıkları Babı	523
Allah Azze Ve Celle Katından İnen Bütün Kitapların İmamlarda Bulunduğu Ve Farklı Dillerde Olmalarına Rağmen Onları Bildikleri Babı	529
İmamların Haricinde Hiç Kimsenin Kur'an'ın Tamamını Toplamadığı Ve İmamların Kur'an İlminin Tamamını Bildikleri Babı	533
Allah'ın İsm-i Âzami'nden İmamlar'a Verileni Babı	535
Peygamberlerin Ayetlerinden İmamların Katında Olanları Babı	537

Resulullah'ın Silah Ve Özel Eşyasından	
İmamlar'ın Yanında Olanları Babı	541
Resulullah <i>sallallahu aleyhi ve alih</i> 'in Silahının	
İsrailoğullarındaki Tabutun Konumunda Olduğu Babı	549
Sahife, Cifir, Camia Ve Fatima aleyhasselam'ın Mushafı Babı	551
Şüphesiz Onu Kadir Gecesinde İndirdik	
Ayetinin Şan Ve Tefsiri Babı	559
Cuma Gecelerinde İmamların İlminde Artış Olduğu Babı	587
İmamların İlminde Artış Olmazsa Katlarındaki İlim Tükenir Babı	589
İmamlar Meleklerle, Peygamberlere Ve Resullere	
Verilen İlimlerin Tamamını Bilirler Babı	591
Gaybe Dair Nadir Açıklamalar Babı	591
İmamlar Bir Şey Bilmek İstedikleri	
Zaman Kendilerine Bildirilir Babı	597
İmamlar Ne Zaman Öleceklerini Bilirler	
Ve Ancak Kendi İstekleriyle Ölürler Babı	597
İmamlar Olanların Ve Olacakların İlmini Bilirler	
Ve Hiçbir Şey Kendilerine Gizli Kalmaz Babı	601
Allah Azze Ve Celle'nin, Peygamberine Öğrettiği	
Her İlmî, Emirü'l-Müminine de Öğretmesini Emrettiği	
Ve Emirü'l-Muminin'in Peygamber'in İlim Ortağı Olduğu Babı	607
İmamların İlimlerinin Boyutları Babı	609
İmamların Sırları Saklansaydı Herkese	
Yararına Ve Zararına Olanı Bildirirlerdi Babı	611
Sonnotlar	612